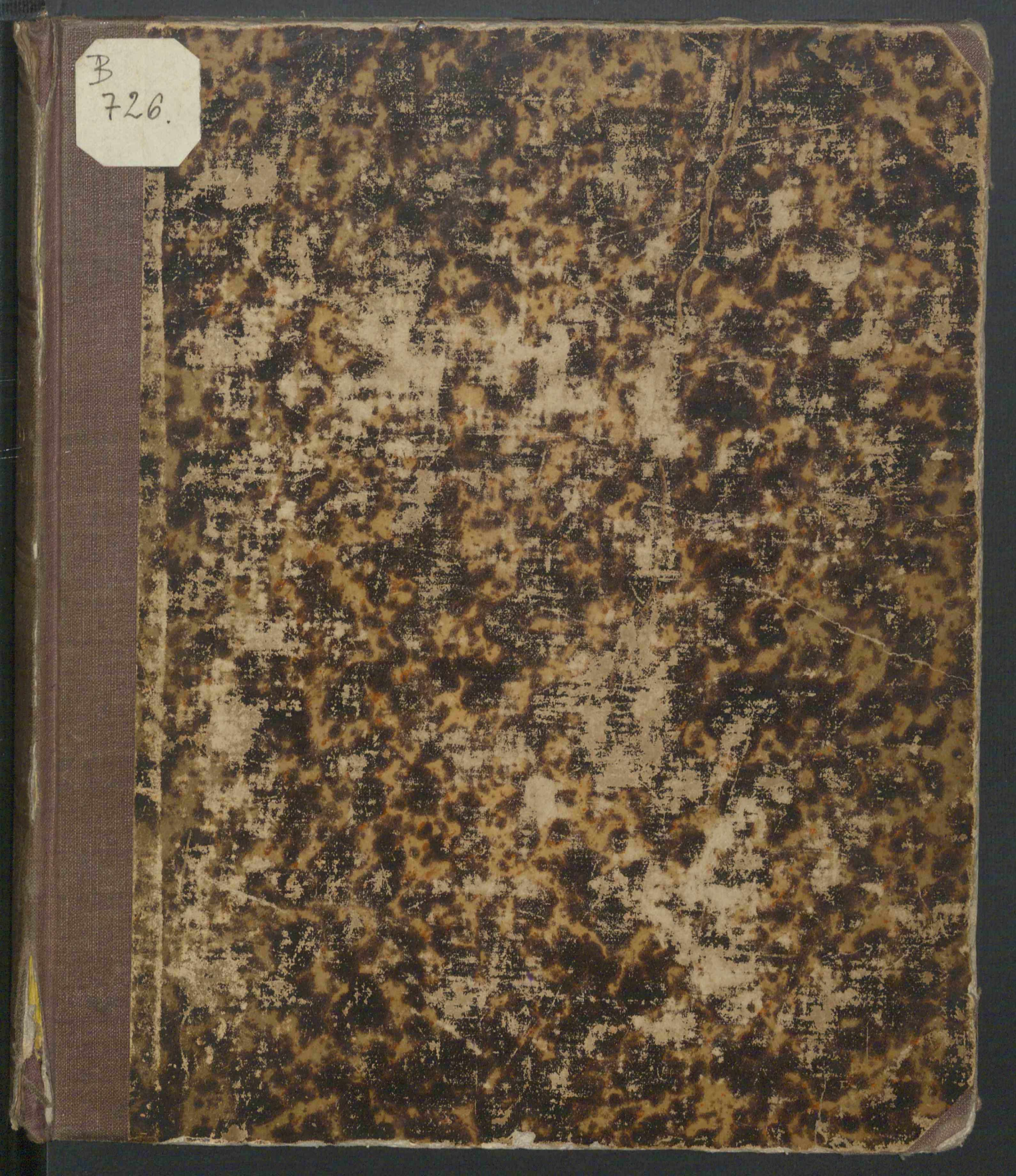
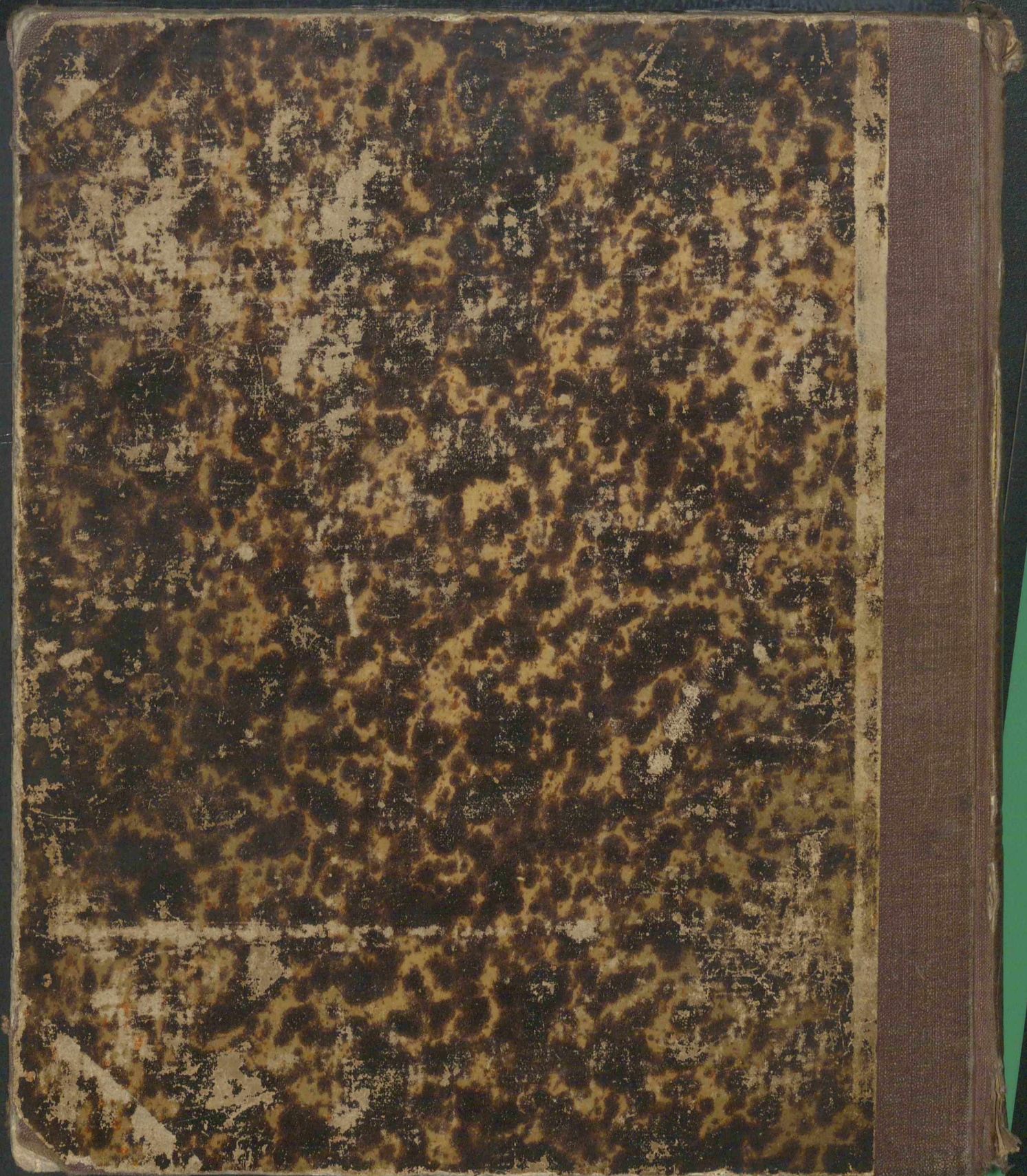

B

726.

152 ספר אגדות
N. 240 ספר

אמין אומה בזמנ
קמברקים להכניע
וקה שפיל אומה. שד
כמו ה' ש' מעאלים
על יד. II, 28

II 33^a 6 ותבשרו = ויהב שרן
33^b 9 וטלחו על מ. מ. 9 =
(3mm) واطلقوا على

ל נסים מרסייליא יזכיר קודם בסגולה שכל הקום לתלמידו
ע"י החלוץ א' 106

II, 256 יטפיע = צד, יצוף

II 236^b 6 ו. א. מ. ה. ק. ק.

II, 386^b 7 ו. א. ש. כ. ל. א. = שכל א

II, 384^b 11 ל. כ. נ. = לכן

II, 30^a י. ש. נ. ה. י. ה. ה. ע. ל. מ. ה. י. א. = נ

726

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 726.

כל התקונים וההוספות על הנדפס
אשר נמצא בספר הזה העתקתי
עפי" כ"ס 280 פרוכה אני
יוד קויסמאן
עב יזהכ תרמ"ג לפ"ק.

קובץ תשובות הרמב"ם

ואגרותיו

חלק הראשון

כולל תשובות הרמב"ם והרי"ף ור"י מייגש זצ"ל וחרושים מרבינו שחברם הרב החסיד ר' אברהם בנו ועוד חרושים מגאונים קדמונים ותשובות מר' סעדיה אבן דנאן זצ"ל כמבואר בהקדמה:

חלק השני

כולל אסיפת מאמריו ואגרותיו היקרים הנרפסים מכבר והנמצאים עדין כת"י באוצרות הספרים ומובא זכרונם בספרים קדמונים ויצאו לאור ע"י חכמים דורשי טובת עמם כמבואר במקומם:

חלק השלישי

כולל אגרות קנאות אשר קנאו חכמי הדור לכבוד קדושת רבינו זצ"ל בהעורר ריב בין חכמי צרפת על ספרו המורה והמדע כמבואר בשער השלישי:

הוצא לזית הדפוס

י"ג

אברהם בן כמוסר"ר אריה ליב ז"ל ליכטענבערג

מדפס בלפס"א

קנה חכמה כי טוב מחרוץ לפ"ק

בדפוס משובח של ה' ל' שנים

הקדמת המביא לבית הדפוס

אמר המלקט והמסדר החשובות האלו לקטתי וסדרתי מספר פאר הדור ומאגרת הרמב"ם ומספר מעשה רקה. רובם הוצאו בספרי הקדמונים מן הרב בעל מגדול עוז והרב בעל כסף משנה כולם יחד עידיהן וילדיהן. ומרובם נשפוט על כולם כי ממקום קדוש יהלכו. מהם יחבאר דרכו בקודש בים החלמוד ובמקומות אשר הראב"ד השיגו ילא כנוגה לרקו. גם החשובה בעיני הקדושין להדיין ר' פנחס אלכסנדר המוצאה בסיומן קמ"א מביאה הרמב"ן ז"ל בהשגותיו בספר המלכות בלשונה הנמצאת בפאר הדור. לכן אשפוט כי המעתיק ר' מרדכי חמה הביא אחר מלפת הכת"י המועתק לפני החכמים המכרים והעריך אותו עם הכת"י הנחבז בלשון ערבי הנמצא ביד מהר"י ששפורט והיה לו לעור רב בהעתיקה ההוא כי רובו היה מועתק לפניו. כי אשר העתיק בעלמו שנה אח עממם והקורא ימלאם בקראו בהם. יהי איך שיהי נחזיק טובה להרב המעתיק כי הרבנים הגדולים הסכימו עמו ולהקת המשוררים שוררוהו כי טוב עשה בעמיו. ואנוכי בראותי דברים יקרים מפוארים ומפורדים אין סדר למו וטעמתי הדפוס היו נסבה לעשותם כספר החתום הרבתי עוז בנפשי לסדרם ולהגיהם והלקתים לשושה חלקים.

בחלק הראשון יבואו החשובות בדבר הדין הנמצאים בספרים המכרים ורוב החשובות הגהתי מהמובא בכ"מ כי בפא"ה נחסרו לפעמים גם אחיה שורות. ובמקומות מועטים הגהתי כפי קולר בינתי והלגתי בין שני חלאי אריה [כזה] והקורא יבחר ויקרב הגרלה לו להבנת הענין. גם יבואו בו חדושים מרבינו הרמב"ם ומבנו ז"ל ועוד מגאונים המבארים דבריו ביד החוקה אשר ספריהם עדין בכת"י העתיקים מספרמנשה רקה אשר היה אחר הכת"י הזה וקראתי שמו הגאון לן קובץ חשובות הרמב"ם.

בחלק השני יבואו מאמריו אמרות טהורות חדשים גם ישנים הנלפסים מכבר והנמצא באולרות הספרים המובא זכרונם בספרים קדמונים וילאו לאור כעת ע"י חכמים דורשי טובת עמם. גם יבואו בו אגרותיו הנחמדים אשר הריך לחכמי דורו המלכות רוח חכמה ובינה.

בחלק השלישי יבואו אגרות קנאות אשר קנאו חכמי הדור לכבוד קדושתו בלאת הריב בארך לרפת אחרי מותו מות ישרים על ספרו המורה והמדע. גם מאמר מלחמות השם מבנו הרב החסיד ז"ל הנלחם בעד כבוד אביו. בהודיע כי תחת רדפו טוב לגלות סוד אחדות הבורא ולחוק עיקרי האמונה הטהורה אשר עמודיה רופפו. שטמו ורבו את קדוש ישראל מכובד.

ולי מה יקרו ריעך תפארת ישראל! ובלשוני אין מלה להלל גאון יפעתך. כי לא למדתי חכמה ודעת קדושים. מנעימי ומירות ישראל, הם ישירו ויהללו מעשיך — מעשי יה — סלה. ואנוכי מאושר הגני להסתפח לאחת מעבודות הקדושות, להפיק רצון שלומי אמוני ישראל עם אלוהי אברהם:

הסכמת אדמ"ו הגאון הגדול המפורסם בדורו המופלג בחסידות נ"י פ"ה כבוד מוהר"ר
שואל אב"ד ור"מ ומ"ץ בק"ק אישכנזים אשר באמשטרדם יע"א

- כמה** מעלות טובות למקום עלינו שנתן לנו כלי חמדה שעשעונו תורתן של בניס • חרותה בידי שמים על לוחות אבנים • והיי עולם נטע בחוכמו הן הן דברים הנקיים באמירה דברי תורה משוננים • ובהבנתו את ישראל הקים להם בכל זמן ובכל מקום רועי ישראל נאמנים • ושתל בכל דור כל אילן שכתו יפה ופירותיו מתוקים • כל משען להם ומשען מים ער חמשים ושואל פנים •
- כמה** כפי חילא דהאי אילנא רבא ואנביה שיגא ועפיה ספיר שרשיו מרובים כחשים של קנים הוא רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל מור הגאונים ותפארת הרבנים • מזון לכולא ביה בספר היד החזקה אשר עשה שכל פיות פונים אליו אותו יום יום ידרושון לעמוד על דעתו הרחבה ולעשות כוונים • כי מפיו אנו חיים ומיניה יחזון כל בשרא בשרא שמינא אפתורא דהבבא ועליו להם הפנים •
- כמה** מתחבט אותו זקן רבינו הרשב"א ז"ל וגדולי דורו עד שעלתה בידם העתקה פירוש המשנה לרבינו ז"ל מלשון ערבי ללשוננו הקדוש כדי להודיע טעמו בעולם ושלו ע"פ חוגות מי מעיינותיו • וכל חכמי ישראל אשר ראו את כבודו ואת אוחותיו • שמהו לקראתו ומשבו אחריו כמים הפנים לפנים •
- כמה** הלכתא גברותא איכא למשמע מספרא דנא דאשכחא באמתחתא בי גא' דהרב הגדול גאון יעקב ששפורטאש ז"ל שהיה ברכה אחריו לבניו כרך נחמד מחשובות רבינו ז"ל ורבותיו הרי"ף ורבי' מיגאש ז"ל יש מהם שבא זכרונם בספר המחברים ז"ל אבל מיטעא נינהו ורובן מבפנים •
- כמה** שנים תורה החומה נחה סוגרת ומסוגרת • משום דלא הוו ידעי רבן מה הלשון אומרת • לפי שנתבצ בלשון ערבי שהיה רגיל ומצוי באותו זמן ובאותן המדינות והיכא דאיתמר איתמר אבל בארצות הללו אידחי ליה הך לישנא לגמרי וליכא למאן דאמר • כי פניו אליו עורף ולא פנים •
- כמה** ככרין דנדר למרא • דכי האי לורבא מרבין דאתא ממערבא החכם השלם כמה"ר מרדכי תמה יצ"ו מיקרי חברון חוב"ב לדידיה קיימא ליה שעתא בסיעתא דשמיא קם קרא בספרא דהוה כאגרתא ללא מקרייא • בספר החתום הוא תני לה והוא אמר לה • ופריש מילי דערצית גלי דכסא • והגביר המשכיל הקצין האלוף כבוד רבי יעקב ששפורטאש כך היה אומר קריינא דאגרתא להוי פרוקא • יהביה ניחלי במתנה ואמר ליה כתביה בשוקא • על ספר חוקא • כי אמר מי כהחכם יודע פשר מילתיה להחויא • בדידיה מילתא חליא • לחדש הדר זיו הספר בלישנא מעליא • לעשות לו עס חפארת והדרת פנים •
- כמה** יגיעות יגע זה החכם תמה • בכל כמו עבד עבודה תמה • בהעתקה הספר מלשון ולשון ותקון המליצה הכל על נכון והדפסתו בדפוס נאה ובהגה מדויקת את הכל עשה יפה הכין ופעל זהרי חמה • בדין הוא שיטול שכרו על אחת כמה וכמה • בעין יפה ובסבר פנים •
- כמה** גדולים דברי פי חכם הרב הגאון הגדול ידידי אב"ד דק"ק ספרדיס יצ"ו נשמעים בנחת • אף אני כמוהו גוזר אומר גזירה שזה לכל לפש חקה אחת • אשר לא יקרב זר למלאכתו הדפסת הספר הלו שומר נפשו ירחק מחייל דרבין שלא תלא כלש מתלקחת ונלרבו בה כל פנים •
- כמה** טובה כפולה ומכופלת לשומע בקולו ומחוק ביד החכם הנ"ל כדאי הוא זכות רבינו המחבר ז"ל להניח ברכה אל חוך ביתו יהא רעוא לייטוס בשראי וכל ביתו לבוש שנים • עומדות תהינה רגליו בשערי ירושלים שערים המצוינים • אז יחשוף זרוע קדשו עיניו ועיניו תחזינה וזה שאין בניו לחלפיות כעיר שחוצרה לה יחדיו אבות ובנים ונגלה כבודו וראו כל בשר פנים בפנים •

כ"ד היום יום ט"ו שבט ודבר ה' אל משה פנים אל פנים
הקטן שואל בכמה"ר אריה לייב ז"ל • חונה בק"ק אישכנזים אשר באמשטרדם יע"א :

חקרמת המעתיק

- מז** לפנים • הימים הראשונים • בטרם תחיל הארץ • ואדם עליה • מאז היתה לראש פינה • קריה
 כאמנה • חמדה גנוה בשמי ערך • מוכתרת בנימוסיה • אללו אמון • כעל חרמון • תורה החומה •
 כל תעלומה :
- מז** נכבד היום • נורא ואזוס • בהגיע חור אלקים השנה • לתחה לישראל • שם נקבצו • מה נמלצו •
 יבא טוב ויקבל טובה • תורת יקותיאל • הלל היא כחובה • בדין עירובא • ביד רמה • מלכות
 שמים שלימה :
- מז** זה היה • שלהבת יה • ויהי קולות וברקים • נתן קולו לפני חילו • לא זו מחבצו • עד שהמלך
 במסבו • נתן לעמו משפטים לדיקים • ישמע מהיכלו • עשרת הדברים • לך ומשפט ומישרים •
 תורת ה' חמימה • ברה כחמה איומה :
- מז** טוב ומה נעים • יפה אף נעים • במקום גדולתו חמלא ענותותו • וידבר אל בני • חגי ומחגי •
 דבר המלך ודחו • פעם ושתיים דבר אחו • דרש דרש • שנה ופירש • והיה העלמה • יולאה בהיטומא :
- מז** לילוד אשה • את הכל עשה • כלם שמעו כסוי • דברים כהויתן • זה נועל חלקו • שונה לו פרקו •
 הנהו קראי כסוי • דרך חמתן • העדות והחקים • עך חיים היא למחזיקים • פרשה זו סתומה •
 אמור רבנן בטעמא :
- מז** אתה רואה • עם בני ישראל שיאי עדה קרואי • ויביאם אל גבול קדשו • אל ארץ נשבת • את
 ארץ כנען לאחזה • מחפפה ועד עזה • וירכב אוחו במרכבה • מר אלהיו על ראשו • ויתן את ישראל
 עבור בגבולו • וישא משלו • צניות ברמה • הזאת נעמי שנעימה :
- מז** שקרה לזה • צווי דצווי • ויהי כי החל האדם לרוב • וגם ערב רב עלה אחס • ויחוו ברפידים •
 ויאריו ה' ב'דיס • אמר ויבא ערוב • שיאים לאומתם • ובאו במערת • ויחוו צמוסרות • כי
 מלאה הארץ זימה • כמעט שנה דומה :
- מז** ארה היחה שם • והיה כי יאשם • וימעטו וישוחו • הולכים ומחמעטים • ויגל יהודה מעל אדמתו •
 ויסע אוחו • נפלו פועלי און דוחו • מלך אסור ברהטים • משלים תעיתו • וכבוד הדר מלכותו •
 היה לשמה • והנה אימה :
- מז** פעל אל • ראו קרא בשם קדש ישראל • לא עזב חסדו ואמתו • ובכל מקום שגלו שכינה עמהם •
 ויתן להם יד ושם טוב • הנה מה טוב • ראשית תבואתו • חיבה יתירה נודעת להם • שנקראו
 בני • ממלכת כהנים • כאור החמה • אופיה של אומה :
- מז** הגיע אליהם • בהיותם בארץ אויביהם לא זורו ולא חובשו • ויחוו בעברונה • כפעם בפעם לקראת
 נחשים • ויתן שם ישראל מדרם לפרושים • אחד באחד יגשו • ויאלו ללכת כלפור נודדת מקנה • והאמה
 מה • והאמה מה • והמס מהומה • ויסעו מרתמה :

- מה** העדות והחקים * ויהי הם מריקים * ויסכרו מעינות * וסגר ואין פוחת * מה יעשה ישראל על החורה
 מרקה מפי הצורה * מי יעזור כח לבנות * אם יש בהם כפוחת * עדין לחלוחית * וטעמו ככפיחית *
 מלא מלוגמא * על פיו היתה שומה :
- מה** להלך השום * מלמד שהקב"ה מתאוה * תורתם של בני * למען ישמעו ולמען ילמדו * חכרם לא יסוף
 מורעם * וישלח ה' בעם * אנשים חכמים ונבונים ורוזנים נוסדו * לתורה ולתעודה * ללמד בני יהודה *
 לנער דעת ומוימה * אחיהו הידור ואיזהו קימה :
- מה** יעשה הבן ולא יחטא וישב על הצאר דינא רבה ודינא זוטא * ויכתוב על הלוחות * עשות ספרים
 הרבה * זה יולא ונכנס חיליה לאורייתא * נט לשבח ופרשן דתא * נפונת מופיע ונחות * ליראי ה'
 ולחשבי * וזה יתיב בני דני * סדר הבדלות הוא מונה * והיה כי יאמרו מה זה ועל מה * הבין דרכה
 והוא ידע את מקומה :
- מה** יחרון ללדם משמיט לעגמו * דורש טוב לעמו * מידי עוברו אל ארץ אחרת לא ידעו ולא יבינו * וגלות
 החיל הזה * לא ראי זה כראי זה * וידרכו את לשונם סוגרת ומסוגרת * עמוק עמוק מי ימלאנו * זה
 מדבר יהודית * וזה ידבר אשדודית * פוק חיי מאי עמא * מימים ימימה :
- מה** גבר בגוברין גדול אדוננו * הוא הולדו הוא הדרנו * הן את דינו * האיש משה הלל הוא הוא יתיב
 ודיש * לבני עורב כל הקרב * וכל הנמלא כחוב את אשר הרוש בהני כבשי הלל הם כתובים * על
 ערבים * ארש קמא * קן סחומה :
- מה** ידידות משכמה יעקב שלחל יוסין * איש חס וישר גדול דעה עתיר נכסין * משכיל ונבון וגשור פנים *
 גומל חסדים טובים ולו שם יעקב איש חס * ותפארת בני אבות * מר ניהו עטרת זקנים * גוע
 היחס ושרשו מרובים * המקובל האלהי הרב הכולל * קדוש יעקב בישראל להלל * מלא רוח חכמה
 תורה לשמה :
- מה** יעשה לו * להודיע לבני האדם חכו ממחקים וכלו * תורה מונחת בקרן זוית * בארשא דנרש * באין
 מבין * שהן מעורבין * אוחותו עוית * כי לא פורש * לא משתמען מילי * לניע ומעלי * דין גרמא *
 לא היה לו תקומה :
- מה** יוס מימים * ברעות ה' להודיע לבני האדם דברי לדיקים נכתבים ונחממים * הכה אבני ילאחי ממחילתי *
 ואקח בירי זה ספר המקנה * ספר כתב איש רבי נר המערבי הרב המובהק ר"מ ור"מ בעה"ק ירושלים
 העיר רבתי * רבה אילנא * עטר רבי אליעזר הגדול רב גובריה ורב חיליה * דמשק שמשקה ודולה *
 כל יומא ויומא * מקיש שכיבה לקימה :
- מה** יעשה איש אשר כמוני * ואשים לדרך פעמי אולי יראה ה' בעוני * הלך ונסוע דרך יוס כה משום
 חיבה * לראות איש משכיל להדפיס תמימים * ואבא היום פה העירה המהוללה * אמושטרדם רבתי
 בדעות תורה וגדולה * ארץ מגדלת גבורים ארץ זבת * אנשי חיל והמה חכמים * ועל אבא תהלתם
 המאור הגדול המלך שלמה * הרב המובהק המאיר כבדק מודע בשערים שמו * ילא מויתונו שלו בכל
 הארץ קדמה וימה * מלך שלם שלם הוא ושלימה :
- מה** נאה אילן זה * מזה בן מזה * רבא דעמיה מדברנא דאומתיה * מרגלא בפומיה תלמוד גדול ומעשה רב
 כל השונה הלכות * ועוד לו כי כן יסד המלך דברי שלמה טעמו ונימוקו עמו * פוק חיי גבורתיה *
 נאה דורש דברי חכמים וכל הדבר הקשה עשה להם סמוכות * דיו ליה כבר בחיה * וכפן עזאי בשוקי
 עבריה * רואו יאמרו אינו אלה שרף החי מאן דבחה * הסדאח איהו והסדאין מילויה תושיה ומימה *
 טובו ומה יופיו * גאון ישראל וצבי עדין * הן בעודני עייף ויגע הביאני המלך חדריו * גמלני כל טוב
 וכאב את בן הנחמי בדרך אמת לא עזב חסדו ברית ראשונים * אמר אלי בני אתה פעל ועשה אות לעובה
 רב חילא ורב חסדא * ובהיכלו כלו סיעת מרחמוהי בני היליה כלם קדושים כל העדה * ומאור עיני
 הבן יקיר בן המלך מאן דקאי ותיב בחוואני דלביא משכיל ונבון ומרומם על כל ברכה בוטח בה' אשריו *
 אח עממי ובשרי כהר"ר יחיאל נר"ו כמה יפיו מעשיו ונמה מחוקקים * אנה דאמרי כסא כבוד תורתו
 ירום וגשא וגבה מאד בניו ובני בניו יחיו דגן ויפירו כגפן גם עד זקנה ושיבה * ודישרן סמיכין עלוהי

וחתנה דבי נשיאה כלס כחחד ישאו ברכה ומלכס בראשס רישא דדבא • יגדיל תורתו מדע והשכל בכל ספר וחכמה • שמעתייה מחברין בעלמא :

מז

נמללו אמרי יושר • ואשר דבר לי שמעתי עליך יודע פשר • הוא ערבה כל קבל דנא קח לך זה ספר תשובות שאלות להמאור הגדול הרמב"ם זל"ה הלל הוא צבית יעקב משכיל לדיק זרע רב • ואחא תחוא חס תוכל לפחור אותו עליך המלכסה חיי הוית דשפיר מילך • ואני שמעתי דברי פי חכס חן ואשיס דברי אח יעקב על חזא דנא • באשר דבר מלך למען שתי אלה הדברים יביעו ידברו עתק כי לא ידעו מה הלשון אומרת ויהי לפנינה • ויעקב נתן לי מנחה מתת ידו משא בערב • ויאמר אלי חמדה גמחה שלי היתה ונתתיה לך • ולא זו בלבד חסדו ואמתו עשה עמי עוד לטובה • וידו כיד המלך ורוח נדיבה • שנות חיים ושלום יוסיפו לו היא אמרת בעלמא • טובה כפולה כמה וכמה :

מז

אשיבנו • תפארת לראשי אעגדנו • ותפאתי על חקי ישלם ה' פעלו הון ועושר צביתו מעולה שבצחים • וברכת הבית אס הבנים היא אסתר והבנים בניו זרע צירך ה' וחתנו מן המנין עוד ינבון בשיבה דשנים ורעננים • והאחרון הכבוד אח הן לו רחומא דנפשאי יקר ונכבד מאד נעלה גזע ישישים • ויהיה ה' אח יוסף ויהי איש מנציה וכל מרבית ביתו כלס אנשים • יחד כלס ישאו ברכה גם צביהס עדי עד כשתלי זמים • ובמים מלאים כל הון יקר זהב ורב פנינים • אורך ימים ושנות • שס טוב מצנים ומצנות • מעדנות כימה • כאור בקר אור יממא :

מז

יקרו האנשים האלה יחידו סגולה והיו למאורות • ועל לבאס אילין פקידים יא פני המורה יאירו שבעת הכרות • פקידיו ומנהיגיו ומשיגי ראשי עם קדש גבורים לעמוד בפרך • המה רמוני ברשוחס והורמוסס וגם כל העם לדיקים נחתים לאלתר • לתת לכסף מוצא למען דפוס זה ספר שישנו בשמירה • מרגלית טובה זכה וברה • אוחילה לאלדי ישעי למען יאריכו ימים ושנים ברבות הטובה כימי השמים על הארץ • וציהן אחריהס סמוכים לעד לעולם שופטים ושופרים בכל אחר ואתר • הללו ראויס לברכה • אשרי העם שכה לו • שלשה סימנים יש בצומה • יז ה' אחס את הברכה וינעלס וישאס בצורת עירין פחגמא • נאה ניר זה האור כי טוב זה דודי זה רעי • דין הוא אבא אורי וישעי • הגבר הוקס על רוס המעלות ונדיב נדיבות • הגביר החכם הנעלה מאריה דעובדין טבין גומל חסדים כמה"ר משה רפאל חוקידו דא וייגא נר"ו כירח יכון עולם • אשר גמלני טוב וחסד בהוני ואונו הרועה אותי מעודי • פה העירה לא זה ידו מחוך ידי • לדיק תמים כלול בכל מדות טובות • וכל סיעת מרחמוהי מקטנס ועד גדולס הן חראלס • הגה כי כן יצורך גבר בצרכה המשולשת חיי אריכי ומזוני ריחיי וצני סמיכי • מונייהו מלכי מנייהו אפרכי • ופני משה כפני חמה • ירבה עלמה :

מז

מתוך מדבש ומתוך לפיות • האיס החכם אהוב לשמים ולצרויות • אישור כולל כל סוג החכמות כלילא דורא החכם השלס הגביר נשא ומאד נעלה כמה"ר שלמה בכמה"ר אברהם קאמונדרו נר"ו גם הוא לא עזב חסדו • הוא היה לי בעזורי לתת לטוב מלוה להולאה • לברך על המוגמר שינאחו הנאה • אלהים יהיה עמו ויעל על כל שכיות החמדה • דטבא ליה חדיר ויסק אלה בעדו • לכל דרכיו משכיל בכל פניות שהוא פונה • וכל המסחופפים בללו במוטב תלתא בני חיי ומזוני • סמוכים מן החורה מלומדי מלחמה • מלחמחה של תורה טובה חכמה :

מז

יפו האנשים האלה שלמים • אחיס גם יחד הנאהבים והנעימים • אחד חכס נחל נובע מקור חכמה הגביר החכם הנעלה חפך חסד כמה"ר דוד הכהן די אווידו נר"ו יאיר ויוסיפו לו שנות • ואשר על ידו השני משכיל ונבון דבר ומרבה להטיב אברהם אהבי • נר"ו • גם המה עתקו גם גברו נתגלגל הדבר על ידיהם • ואף גם זאת חן וכבוד עשו לי ישלם ה' פעלס יאריך ימיהס בטוב ושוחיהס • גם צביהס עדי עד סמוכין דרבנן יודעי דעת ודרך תבונות • גם לרבות אחיהס הקטון משכיל ונבון אהובי וחמודי והוא כל בני • יחד כולס ישאו ברכה מתת ה' וארכא בחיין יחיבת להון יחד אבות וצנים • העושר והכבוד הללו טעונים • שלל לצעים רקמה • יבלו ימיהס בטוב על האדמה :

מז

לאחור אחרון אחרון הביב את שאתבה נפשי • מר חמי החכם השלס הדיין המזויין הרב הכולל עגרת תפארת לראשי • כמה"ר יצחק צדקה נר"ו יהי שמו לעולם • אשר מנעורי גלגלי כאב אל חי חלקנו

שלח עזרו מקדש וישיב את שבוחו על הארץ נשחיה ברבות הטובה כפולה ומכופלת • ואחמקן אל ה' הביטה וראה את בןך את יחידך בכורים טעונים אכחה • שה פורה ישראל הזולעה והנדחה • אנא ה' שלח העז מקיך ועבו צנים לגבול • ונבנתה עיר על חילה וישראל עשה חיל המאור הגדול לממשלת • וקם הבית בית קדשיו ותפארתו נורא שאנן אהל בל יען (לפ"ג) בניו ומשכלל • ואנחנו עמך ונחלתך בקומה ונעלה אל הר הקדש ליון מכלל :

הלל כה דברי לעיר אנכי חירגא דיומא מרדכי בכמהר"ר יצחק תמה ס"ט

התנצלות המעתיק

אבר הטורד מעתיק ומגיה הספר הנחמד הלו • כמו שיש להעדר טבע קיים קן העדר הטעיות במלאכת הדפוס נמנע וקרוב להיות מגדרה ורזוני במלאכת ההדפסה ואם בכתיבת הכותב יקרה זה מן הטעות להיותה יותר מיוחדת במעט מן ההרגש ירגיש מי שיש בו מן ההשכלה החילוף אשר ביניהם והיא כי סיבת חלות הטעיות בהדפסה היא לסיבות מיוחדות בה לבד ומשופתת עם זולתה המיוחדת היא שאינה כנונה מזויירת ומסודרת בנפש פועלה כי אם חוש הראות וההרגש משתתפים בה בלתי כונת יציאת מן הכח פועל הסידור שאם אינה מזויירת בנפשו איך יוציאה לפועל • וזאת סיבת חול הטעיות מפסידי כונת מומיאם ובלתי אפשריים בזולתה ישבו אפשריים בדבר הוא מה שאינו כן בחק הכותב כי אף כי נמנע שלא יטעה בהיות מסודר ומזוייר בנפשו בכח מה שיוציא לפועל אמנם לא יטעה בציור הכונה כי אם בחסור או יתור אזויות לבד וגם זה נמשך אחר הציור שכך ציירה כי אם יהיה הטעות למה שלא כיון ישבו היותו בגדר ההדפסה • והמשופתת היא שאם היה הדבר הנפעל מהבלתי שלם בחכלית השלימות היה הפועל יותר שלם מן הפועל וזה הרחקה ולא יכחישו בעל ציור כי אם מי שיטעמו דמיונו ואם השכל לא ציירו וכמו שבצע החומר ללבוש צורה ולהפשיטה וללבוש צורה אחרת והמאוזרת איננה הקודמת לה וכל עת יחולה משתיית שאם היתה כל עת בשווי לא היתה נקריה צורה אחרת כי היא הצורה הקודמת • כמו כן היה התחלפות הצורות בלתי חכלית שום דבר והוא נמנע כי כל פעולות הטבע הם לאיזה חכלית שכיון בו הטבע באופן כי במעט התבוננות יבין המבין שגויים רבים יקרה בהתחלף הצורה היותה לצורת זולתה כן העתקת מלשון אחד אל זולתו הוא הפשטת הצורה שהיה בו להלביש צורה אחרת והיא הלשון אשר כיון המכוין להעתיקו אליו ובחול בה הצורה אשר כיון אליה יחייב הצורה היותה איזה שינוי והיא מקרה מתמיד בעיני ההוא ואף אם יהיה המעתיק שלם בחכלית שלימות ההרגל בלשון ההוא ובלשון המועתק אליו • ואם טבע העיני מחייב אף להשלים השנוי בהיותה מקרה דבק בה בלתי ספק כי להבלתי שלם בלשון ההוא ובלתי מורגל יקראוה לו שגויים רבים ומתחלפים מפסידים כונת מומיאם ויותר מהמהם בהאמדם יחד בבלתי השלם ההוא • ובהיותי מרגיש קולר ידיעתי וחסרון הרגלי בה מעתיי עממי חכלית המגיעה שלא ליכנס במלאכה מסוכנת כזאת כי באיזה חילוף המודמן אהיה סיבת הריסת מה שכיון המחבר בו ואזיק לי ולמי שחובר בעדו במקום החועלת שקיוו אליו אמנם להפלת רבים ונכבדים למי שאני מחוייב להפיק רעום בכח האפשר נכנסתי לפעולתה ואם לא יועיל למי שחובר בעדו והוא המעיין המשכיל תועלת רב אמנם יגיעו מעט ממנו והמעט אשר יגיע לו בו יהיה סיבת פעולתי ויפול בה שם תועלת בערך הקודם אשר היה נעדר ממנו :

להקת המשוררים

אשר ברך משה אוהב דבק מאח * הגביר החכם הנעלה גופל חסדים טובים ומרבה להטיב המוהל המובהק

כמה"ר משה רפאל חוקירו דא וייגא נר"ו :

משה ידבר לכל זמן ועת לכל חפץ ראה ראיתי בהגלות נגלות אור הגנוז דברים עתיקים שאלות ותשובות אשר עשה משה לפני בני ישראל כחצות בלשון ערבי שפוני טמוני באלוהות המלך מאן מלכי רבן מר יתרו רבה דעמיה ומדברנא דאומתיה פה העירה רבתי בלשון אמשטרדם בק"ק תלמוד תורה הרב המובהק המקובל האלקי כבוד מוריני ורבינו נודע בשערים שמי * טעמו ונימוקו עמו כמה"ר יעקב ששפורטאש זלה"ה * אף הוא היה מתכוין להעתיק את הספר המ' לזכות את ישראל ולא הספיק בידו מפני כמה סיבות ואלהים חשבה לטובה כאלו עשאו כמו שאמרו ח"ל * הנה היום האיר ממזרח ארץ אמונים יודע ספר ומצין לשון החכם השלם כמה"ר מרדכי חמה נר"ו מחושבי עיר הקדש חברון חוב"צ * ויבא מרדכי אל שער המלך מלני דקך מלך שלם הרב המובהק מוריני ורבינו ועטרת ראשינו כמה"ר שלמה שלם נר"ו חב"ד ור"מ פה העירה יע"א וביולדו ומכירו גזע היחס נין ונכד לרבו מובהק הרב המופלא כמה"ר אליעזר נחום זלה"ה ר"מ ואב"ר בעה"ק ירושלים חוב"צ שמה לבו וסמך את ידיו עליו יד הקדש מלמד שערו בכל מכל ובראותו נחמד אוחז מעשה אבותיו ורע רב כי השורש לא יכזב הוסיף לו אהבה על אהבתו וגם כל יחידי סגולה הנחמדים מזהב המה ראוי כי המלך אהבו והאיש מרדכי חמי"ס כתיב ביה גם המה עשו לו כנימוס ויאהבוהו ונחמדם הגביר המעולה משכיל ונבון בן של קדושים שמו כשם רבו כה"ר יעקב ששפורטאש נר"ו אשר הפליא חסדיו עמו ונתן לו במתנה גמורה הספר הנ"ל הכמוס תחת ידו להעתיקו ולהדפיסו כדי לזכות את הרבים וזכות הרבים תלוי בו * וברוך המקיס אשר לא עזב חסדו ולאחרו את החיים ואת המחיס להוילא לאור תעלומות חכמה ובהיותי תדיר ולא פסיק בית מוריני הרב שיחיה כבן לפני אביו וכתלמיד לפני רבו דבקה נפשי בנפש תמה אהבי ורעי כרעי כאל לי אמרתי אשירה נא לידידי שיר של זהב ואשן ואומר :

תפלה למשה

ושלם במדות ורצוי לעמו
סמכו בכחו ועזר מלאכתו
והוא נין לרבו ולמד בדתו
תפלה למשה לשוכן מרומים
יברך לכלם בבנים תמימים
בהיים ארוכים דשנים נעימים
בעושר וכבוד ברוב עו שלומים

כתיבה נעימה ברעת בבינה
באוצר גנוזה למשה למנה
ואיש חם וישר לבלשן נתנה
נקיה וחמה לרפאות לשונה
וטררה ויגע דבר יום ביומו
והשיג ומצא לשונו וטעמו
והרב ודיין וחכם שלמה

יוס שנקפל בו כי טוב בסדר על מקומו יבא בשלום שנת אלהים דבר בקרשו אעלזה :

מאת אחד האחרים בחבלי אהבתו הדורש שלומו וטובתו בשמחה רבה אני המוהל בעזרת האל משה רפאל חוקירו דא וייגא נר"ו

וישר ביום ההוא אחד חכם אה מעיין נהרא מכיפיה מברך החכם הנעלה ספרא רבה הן גביר דגמיר וסביר כמה"ר רוד פראנקו
מוינדים נר"ו כירח יכון עולם והוי דוד לכל דרכיו משכיל :

לשבח ולפאר גודל מעלת אלופי ומיודעי : זה דודי וזה רעי : החכם השלם בתבונה וזדעת וכל מלאכה
כהר"ר מרדכי חמה נר"ו : אשר העתיק מלשון ערבי לשפת לשון הקדש ס' שו"ת הלו אשר עשה
משה איש האלהים בידו החזקה מי כמוהו מורה : הנשר הגדול הרמב"ם ז"ל : אמרתי עורה הנבל וכמור
כמור דוד ובלקתה שרים אחר מוגנים : נשאתי קולי צעיר המעלות מומור לדוד :

לדוד שיר

העתיק ו'באר במליצת קהלת
סתרי אמריו בשפת שם ועבר
צחות לשונו נמף מור ושחלת
לחת נשמה אל נער וגבר :

אלה שאלות ותשובות רבנו
משה בנו מיימון : מצא מצאנו
בית מהר"י ששפורטש ז"ל מורנו
בלשון ערבי : אין מבין אתנו :

על כן לפניו המליצים קראו
בשותות ערבות יינו המשמח
לא מרדכי לו מהיום יקראו
רק מר דרור בלשן צפנת פענח

שוא עמלו יחדיו עשיר והלך
לבוא במצור : כיריחו סוגרת
עד מרדכי בא אל שער המלך
כותב כתיבה חמה ומאשרת :

עבד אלהי אברהם אבי אנכי דוד משפחתי חפשי בישראל :

שר שר אה הכפתור ופרח שושן הגביר החכם הנעלה הפאר המשוורים ומחולל מאד ידיד נפשי אף רוחי כמה"ר יצחק בכ"ר אליהו
חוקירו הכהן בלינפאנטי נר"ו יאיר לעד גם ברכות יעשה :

חמדה גוזה מרגלית טובה ואבן יקרה : מונחת בקרן זוית כמלוה במקשה כעיר נאורה : זה ספר תולדות
אדם הראשון במעלה ומשיבות וחופע עליו נהרה : שאלות ותשובות ופסקי דיני דגמרה : להגאון
הגדול מעו ומגדול משגב לעמות בלרה : בולינא דהורא אספקלריא המאירה : מורה לדק משפט ומשרים
והלכה ברורה : בידו החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל עדה נבחרה : יורה יורה ידן ידן יחיר להס
דרך אישורא : אישור מוסף אישור כולל כללי דכולי סידרא : דתנו רבנן בהני מילי מעלייתא עליוי לנשמה
יתירה : עשה ומשפטיו עם ישראל ענה וגבורה : ארי צבצורה : הוא רבינו משה נפשו בלרור החיים
לרורה : מי לנו גדול ממה ומי כמוהו מורה דרך הישרה : הפליא ענה הגדיל חושים בחבוריו וספריו ילידי בית
חמחמו היקרה : והוד ידו נטויה ומניה יחון כל בשרא : בזה הספר אשר ידיו כוננו בלשון ערבי יחיה נעימה
כתיבה אמירה : אך היה גן נעול משין החוס ולא יכלו לשחות מים ממרה : וכספר החוס היה אין מי יקרא בו
אפילו שורה : וצין שורחם יחירו כי אם אחד צעיר בקי בטיב הלשון ואחמתי צבא : וסלפו העתים ורבו
הומנים כממה מאות שנים ועברו מעברה : אשר לא זכינו ליהנות לאורו ולבך ברכת הגהינן וברכת התורה :
עד היום הזה יומא עבא לרבנן ולתלמידהון יום בשורה : וכאור בקר יורה שמש נתמלא הבית כלו אורה שמשה
וסיהרא : אשר קם ונתעודד כארי וכלביא חכם עדיף מנביא שרגא בטיהרא : לרוד המור דודי לי ופשי בנפשו
קשורה : מיום בל אל מחנה קדשנו ק"ק תלמוד חורה : על כן משכתי חסד אהבת עולם אהבתיו והדבקתי
אל מחני כחגורה : והארך האירם מכבודו ליהודים היתה אורה : אחותיו ולא ארפנו להביא לפניו תשורה :
ה"ה ידידי וחביבי איש תם וישר מלא רוח חממה מעט עוז מקל תפארה : ועל הכל לא גבש לבו ולא רמו עיניו
ולא הלך בגדולת השם לתפארת וליוהרא : החכם השלם כהר"ר מרדכי חמה ישמרו אורו מכל רע ולרה :

מילידי חברון חוב"ב מצני חובב ארץ הקדושה והטהורה * אשר שם לילות כימים כחשכה כאורה * ובטובו הגדול
 הלמים לנו יסועה בקרוב חיש מהרה * להעתיק הספר מלשון ערבי ללשון הקדש המעטירה * בלשון לא ונקל
 פשוט ומוזן לכל יודע ספר ומזין במקרא * ואפילו לדרדקי דבי רב פסיק ומני פסוקא וחתה החורה * לא כמו
 שעשו מעתיקים אחרים אשר העתיקו ספרי הרב בלגה הרבה יגיעת בשר טרחא לזבורא * פוקו חוה כמה גברי
 אשלי רברבי עברי תקופי אשר על שמם המשרה יתנו עדיהן וילדקו בהסכמותיהם ועדותיהם להדרו בהדרה *
 אריה שאג מי לא יירא * גם אני לא אמצע טוב להולכים בתמים אף כי דעמי קארה * הגיע זמני לומר פרקי
 שירה כיסודה ועוד לקרא * בתוך הבאים ומקריבים שבחי שלמים חודה וקול זמרה * לכבוד אכסניא של חורה *
 ומרדכי ידע את כל אשר עשה הכינה וגם תקרה * והנה טוב מאד ופעולתו תמה ועבודתו כשרה לשירים
 המפורים להללו ולשבחו בשירה כשורה * במדה במשקל ובמשורה * זו חורה זו שורה :

שירה חדשה

א

מבצר ומגדל עוז רואות עינינו
 כלו מחפה פז ומצפה צהר
 הוא כל יקר חבל בית תפארתנו
 כלו מכסה הוד ושפני זהר
 חסן ישועות הוא ומשוש דרכנו
 ומעונו נוה חכם ומעון הטהר
 שבע יסודותיו עמודי בית
 בנוי לתלפיות מחוץ מבית :

ב

זה בית אלהים זה שער שמים
 אל כל אויל וכסיל לא יפתח
 רק איש חכם לבב ונקי כפים
 יבא בדלתותיו בו יסתפח
 פה נחלת ציון וירושלים
 פה יחזה כל איש האור וזרח
 פה את צנועים החכמה נחשבה
 טירה אשר כמוה לא נשגבה :

ג

אשרי אנוש מצא חכמה ודעת
 עמה יפלם את דרכו מסדק
 עמה בתום ילך בלתי מגרעת
 עמה יישר את נפשו בצדק
 עמה אמת מפיו תהיה נובעת
 עמה יגרש רע יבער כל חרק
 עמה עטרת השלום עד נצח
 עמה פאר עמה העונו ונצח :

ד

מדות ודעות עד אין סוף וחקר
 עמה בלמודיו ישרים הנפש
 עמה אמת יבדיל מדרכי שקר
 וטה נתיבותיו משיט ורפש

עמה בטבעיות לא יהיה עקר
 עמה בשכליות יחקור בחפש
 או יעלה אל הר ומקום רמתה
 ינבה בדרכי אל בלתי אימתה :

ה

לו חכמו ויכילו זאת יבינו
 כל רודפי חבל וסבואי יין
 יצרם עלי ישרם הנם יקטינו
 לא ייגעו לריק לא יקנו אין
 תרמית וחונף יצפינו יטמינו
 לא יעשו עולה עת מחשך עין
 כי מהלל מדע שאין כמוהו
 סקל שבילי דת מאבני בהו :

ו

בין החכמים לקרושים בארץ
 גבר בחוכם שם ונאם הגבר
 הרב גדול דעה גודר כל פרץ
 משה בנו מיימון כשם ועבר
 השיב לרבים מעון וקרץ
 ויט בעונו שכמו לסבול כל חבר
 לא קם בישראל עוד מורה צדק
 מביא כמשה הוד ומחוק בדק :

ז

חקר בחכמתו בסגלות שבע
 דקדוק * מליצה * הגיון * תשבורת *
 נגון * ומוג כל נמצא בטבע
 סבות לכל דבר כאש לנעורת *
 אף מהלך כל רום * אף כוכבי קבע
 על כל * ידיעת התורה משכורת
 הבין ולמד את העם ביושר
 ובמעלות מדות נהג בכישר :

יא

אלה ויותר מאלה זכינו
לקנות כלי חדש כי רב ערכו
פסקי תשובותיו כאור ראינו
כלו מהדר * (זה אלי אנוהו)
לראות כבודו עד היום חכינו
כי נעלם טובו נסתר מראהו
בלשון ערבי ניב ערב נרשמה
רק מאמר פיו לנו לא נטעמה :

יב

נודה בשיר לאל ובאמרי שפר
נתן בלב איש חס חכמה ושכל
רב מדרכי תמה מעתיק הספר
הולך בתום אין בו מרמה ונכל
דתו תמימה היא לא משלי אפר
תמה עבודת ההעתק ותכל
לא חס זכותו רב כי עוד יפריח
ובכל אשר יפנה ישכיל יצליח :

יג

רבו כחול הים מעתיקי לחש
דבור והגה אל לשון אחרת
שוחה עמקה פי זרות וכחש
כי המליצה רק מהם נעדרת
לא כן פעלת חס וגדול היחש
כי נאמן הוא ולשונו נהדרת
ירום ויתנשא הן על כפים
יהיה כעץ שתול על פלגי מים :

יד

הרבה ספרים כי ידיו כוננו
חכמות צפונות במ לנו הודיע
יד החוקה עץ חיים מצאנו
תורת אמת מהר פארן הופיע
מורה נבוכים עץ הדעת לנו
תחת לשונו צוף ודבש הצניע
עצו ופריו טוב רב התועלת
דעות מומותיו משלי קהלת :

טו

לוח ספריו עוד בכתב נרשימה
לידע להודיע ולהשתעשע
ביאור למשניות נכנס לפנימה
כי הוא מקור חכמה נחל נובע
כל ריב באגרת תימן השלימה
כי בו מחכי קץ יואל הושע
חבור תהיית המתים תפארת
על כל יסודי ספר מצות כותרת :

וכבר לעולמים חרות על לוח
כל אגרות שלום ומעי מפלח
ספרי רפואותיו אוצר פתוח
סמים בשמים ראש נטף ושחלת
גודל תבונתו על הנתוח
נודע בתוך גוים ובכל ממשלת
ילדי ספריו כי טובים כלמו
כבני ענקים הם נחשבים למו :

עבדא לאלהא חייא • ועירא דמן חבירא •

יצחק בכ"ר אליהו חוקירו הכהן בלינפאנטי ס"ט

תשובות הרמב"ם

אלו השאלות אשר שאלו מהדרת יקרת רבינו ירום חורו ויגדל כבודו ברוב המעלות, החכמים הנבונים חכמי צור ינצרו צורם מכל צרה תלמידי רבינו אפרים ז"ל והאת אשר השיב להם. נאם הבהוב פקדיה צעיר תלמידיו, בן רבי ברכיה המלמד מורה רובי חסדיו. שנת התיק"סא בצוען מצרים רחמנא יריחא מעצבונה ומצירה של שנה זו כ"ר:

א

שאלה לנו שואלים במה שכתב רבינו אפרים ז"ל במה שאמר בסוף מס' נדרים (דף פ"ח) יד האשה כיד בעלה ולזה אין אדם מוכה בעירוב אלא אם כן יש לה חזר בלוחו מבוי ונראה שהוא אליבא דר' מאיר דאמר יד האשה כיד בעלה. והקשה לו ז"ל מימרה דרב דאמר לא שאלו אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך וכו'. והוא אומר שזה הפך מה שאמר בקדושין (פ"ק דף כ"ג ע"ב) דרבא משמיה דרב ששח אמר אם הקנה לו אחד מנה ואמר לו על מנת שאין לרבך רשות זו ר' [מאיר] סבר וכו'. ואף גם זאת חפרש לנו כונת המשנה בלמרה ובלבד שלא יהא רשות לבעליך בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך מה הוא זה רשות שאלה בה המשנה ואם שינתה וקנתה מזה בגדיה או הוליכתה בשאר הולאות שאין לזורך אכילה חסא המתנה ראוייה או לא:

תשובה יודעלכס שמה שהוקשה לו העיקר הוא שאינה מסכמת הלכה זו שבדרי' עם ההלכה. אשר בפ"ק דקדושין וגם במה שאמר במתניתין על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך אשר בזה הוליא רשות הבעל ואם שינתה מה הוא הדין. ואני אציע לכם הלכה זו אשר בסוף נדרים

וגם ההלכה אשר בפ"ק דקדושין ובהם חביו העיין הדק יעבד ולאיענה לפיכס פסקי פסקי ומסקנת העיין עד אשר תהיה רצוי' לפיכס בלי שום פקפוק. וזה נוסח המשנה המודר הגלה מחמתו והוא רוצה לתח לבחו מעשה אומר לה הרי המשנה האלו נחויס לך במהנה על מנת שלא יהיה לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך. וקודם כל אמשילנה לכם דהיינו ראוין אשר הוא מודר הגלה חמיו יעקב עליו אם הוליא איזה משנה יעקב על בחו שהיא אשת ראוין והאכילה והלבישה אין לראוין אשם בזה כלל וכן במתניתין המודר הגלה מחבירו שוקל שקלו וכו'. עד חן את אשתו ואת בניו ואעפ"י שחייב צמוגותיהם והדמיון זה כמו זה. אמנם כונת הלכתיו בנדרים איך יתן יעקב לבחו אשת ראוין המודר הגלה ממנו משנה שיהיו בידה וחוליאם כחפלה ורצונה. דאם נתן לה אלו המשנה מתנה חלוטה קנה הבעל והבעל אסור בהנאתו [גם אם] התנה ואמר ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן לא מהני לדברי הכל לא לדברי ק"מ ולא לרבנן דזה דמי כאלו אמר לה ובלבד שלא תהיה אשת איש הרי היא אשת איש דכשנתן לה קנה הבעל ולא כל כמינה לסלק רשות הבעל מעל אשתו וזה הוא [לאוקימתה] דרבי אלעזר בקדושין דאמר אמר רבא אמר רב ששח דמליה עלמא אין קנין לעבד בלי רבו ואין קנין לאשה בלי בעלה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה אחד מנה ואמר ליה ע"מ שאין לרבך זו רשות רבי מאיר סבר וכו'. ר' אלעזר אומר כל כי האי גוונא דכ"ע לא פליגי דקני עבד וקני רביה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה על מנת שתלך בו לחרות ר"מ

סבר כי אמר ליה ע"מ ולא כלום הוא ורבין סברי לדידיה נמי לא אקני דהא לא אקני אלא ע"מ שילא בו לחירות. הנה נראה מדברי ר' אלעזר והוא האמת כי לדברי הכל אם נתן לאשה או לעבד ואמר ע"מ שאין לבעליך רשות או שאין לרבך רשות קנה הרב וקנה הבעל עד שיחנה במתנה עלמה לא על המקבל לא על האשה ולא על העבד. והתנאי המועיל הוא שיחנה בגוף המתנה אשר נותן ויאמר הרי זו ע"מ שתאלץ בו לחירות והרי תהיה זאת המתנה מתנה שלם יראה האדון יקבלם ויאלץ העבד בן חורין לסבבת חכמים אבל לדעת ר"מ לא. וגם זו כן אם זאת האשה נתן לה אביה מתנה ואמר לה הרי המעות האלו נתונים לך מתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן קנה הבעל לדברי הכל עד אשר יחנה בגוף המתנה וזהו אמרו במתניתין ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאח נשאת ונותנת לחוך פיך. תכלית הדברים כך ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו המעות האלו למה שאח נותנת בפיך והרי הוא כאלו אמר לה המעות האלו נתונים לך במתנה ע"מ שתאכלי בהן ותשתי ולא לא קנה הבעל לדברי הכל. ואמרו בש"ס על זאת המשנה אמר רב לא שאנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת לפיך אבל אמר לה מה שתרתי עשי קנה הבעל. דהיינו אם נתן לה אלו המעות כדי שתאכל מהם או שתשתה גם אם נתנם כדי שתלבוש עלמה או שתבנה ביתה או שתקנה שפחה באופן שזה התנה בגוף המתנה ע"מ שתעשי בהן שום דבר אזי לא קנה הבעל מפני שלא נתן אלו המעות אלא לדבר ידוע אשר אמר לה אם עושה כך המתנה ראויה. ואם לא התנה כך אלא דאמר הרי המעות נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שתרתי עשי קנה הבעל כיון שלא פירש באיזה דבר תותיא אלו המעות אלא שתעשה כרצונה קנה הבעל והם בדברי ר"מ שאמר בקדושין שאם הקנה מעות לעבד ע"מ שתאלץ בו לחירות קנה האדון וכו'. [לדרבנן] אם הקנה לאשה מעות ע"מ שתעשה כל מה שתרצה לא קנה הבעל ותותיאם במה שהיא רוצה ולא קנה הבעל כדי שימעול בנדר והוא אומרים בש"ס ושמואל אמר אפינו מה שתרתי עשי לא קנה בעל. מתקוף לה ר' זירא כמאן אולא הא שמעתא דרב כר"מ דאמר יד האשה כיד בעלה ורמינהי וכו' ושאר ההלכה פשוטה. ואחר שהבנו דבריהם ז"ל נראה בפירוש כל הסברות וסברת רב ושמואל בנדריס כסברת ר' אלעזר בקדושין ורב כר"מ ושמואל כרבין

ולזה הלכה כשמואל דאם אמר מה שתרתי עשי לא קנה בעל וכן הנותן לעבד ע"מ שילא בו לחירות לא קנה האדון דהרי התנה בגוף המתנה. [נמלא] אם אמר על מנת שאין לרבך בו רשות ולא לבעליך בו רשות קנה האדון והבעל לדברי הכל [וכן] אם פירש מה שיעשה באלו המעות לא קנה האדון ולא הבעל לדברי הכל והוא אם יאמר אלו המעות תקנה בהם זה או תעשה בהם זה. אבל אם נתן לאשה ע"מ מה שתרצה תעשה או לעבד על מנת שילא בו לחרות בזה פליגי רבי מאיר וחכמים חכמים אומרים לא קנה האדון ולא בעל ואין חילוק [בין] אם פסק מה תעשה באלו המעות או אם יאמר ע"מ שתאלץ בהם לחירות או ע"מ מה שתרתי עשי בהן. ור"מ סבר אם לא פסק הדבר מה שתעשה בהם דוקא. קנה הבעל [והיו] כאלו אמר ע"מ אין לבעליך רשות בהם וכן בעבד אם [אמר] ע"מ שתאלץ בו לחרות הוי כאלו אמר לו ע"מ שאין לרבך רשות דקנה האדון והלכה כחכמים. ובמה שכתבנו וזכרנו ההלכות נסתלקו כל הקדושים והרי השתי סוגיות מוסכמות: ^{וכתב בש"ס} (אמ"ת מכאן מוכח בצירור דרבינו פסק כשמואל דסבירא ליה כחכמים וכמו שכתב הרב המגיד בהלכות זביה ומתנה פ"ג הלכה י"ג ותמיהא על מרן הכסף משנה ז"ל דהקשה על הרב המגיד דאמר דרבינו פסק כשמואל ועיין בלחם משנה ובמסנה למלך שם והרב בעל חוספת י"ט ז"ל בפ"ח דנדריס ובמ"ש סר"ן ז"ל בפ"ח דנדריס יע"ש:)

ב

שאלה בעיני הסוגיא דפ"ק דמיר (דף ג') מאי נינהו קדושה ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא דהכי פירושא דקידוש והבדלה על היין מדרבין וזה המיר מושבע ועומד מהר סיני הוא שלא ישתה יין כלל וא"כ יהיה מן הראוי שלא ישתה יין קידוש והבדלה שאינו דוחה דבר דרבין איסורא דאורייתא. ואכתי מסתפקא לן למה לא נאמר שהוא מושבע ועומד מהר סיני על לאו דלא תסור וכן ג"כ כל דבר דרבין כמ"ש מודה ר"ל דאסור מדרבין והקשה התלמוד אי הכי לא נחייב משום קרבן שבועה דמשמע הואיל ואסור מדרבין מושבע ועומד מהר סיני הוא ולפיכך פטור מקרבן שבועה:

תשובה מ"ש ז"ל וכלל כל איסורי דרבין שמושבע ועומד מהר סיני מההיא דמודה ר"ל דאסור מדרבין ודקדק על ההיא דמיר דלימא דקידושה ואבדלתא מושבע ועומד מה"ס מלאו דלא תסור לא ידענא אי קאי הכי

דעהיהם ומ"ם שאם הוא משחק בקוביא פטור משבועת
 העדות [לא] מפני [שנחשב] אינו ראוי מן החורה [אלא]
 הטעם הוא שהיב שבועת העדות תליא בהגדה המועלת
 שכיון שהעיד זה נחייב זה דהיינו באותו העדות אשר
 שאל ואם השביעו ולא העיד הרי השאל מפסיד הממון
 אז חייב העד בשבועת העדות וכל עדות שאם לא העיד
 העד אין בה הפסד ממון פטור משבועת העדות וכן
 ג"כ זה שהא פסול לעדות מדרבן אם השביעו פטור
 משבועת העדות שהרי לא הפסיד לו ממון דאפי' יעוד
 דבריו לא מעלין ולא מורידין דהאי לאו בר הגדה הוא
 דמה יתן ומה יוסיף דבריו כיון דאין לא משחקין ביה
 וכיון דלא הפסיד ממון הוא פטור משבועת העדות כי
 העיקר בשבועת העדות כיון שהגיד זה נחייב זה
 נמזניו למדין מכל האמור שחיי שיעור אינו מושבע עליו
 מהר סיני ואפי' לר' יוחנן כאשר נראה ממשנת שבועות
 (דף כ"א כ"ב ל"ג) וכאן דאינו מושבע מהר סיני אלא
 כוית וכו"כ כל איסורי דרבן אינו מושבע עליהם מהר
 סיני ולפיכך שבועות ביטוי חלה עליהם והמסקנא
 שאם הוא פסול דרבן פטור משבועת העדות כי לעולם
 השבועה לא תחול עליו דאם אינו ראוי מדרבן כל מה
 שנגיד לא הועיל כלל כאשר כתבנו.

ובתב משח

ג

שאלה ילמדנו רבינו איך פסקו גדין כלאים זכרם
 הורעים הגויים אם הוא אסור לנו שנקנה
 זכרם גוי אשר ירע תחתיה ירק או לא איכפת לו :
תשובה כלאי הזכר כמו זכר בחלב אשר בכל אחד מהם
 ז' לאוזן אחד לאיסור [עשייה] ואחד לאיסור
 אכילה לאחר שנעשה דהיינו המבשל זכר בחלב לוקה
 ואם עבר ונתערב זכר בחלב בקדרה אחת או בכלי
 או שערבה גוי הרי אותו דבר המעורב אסור ומי שאוכל
 ממנה כוית לוקה וכן הוא הדין בכלאי הזכר הורע
 לוקה [ולאחר שזרעה] נאסרה בעלמה ואם זרעה גוי
 או שהמיתה מצויה הרי זה אסור בכל מקום גדין
 ערלה [כיינו] בחוזה לארץ אסור מדבריהם ובארץ
 ישראל האוכל ממנה כוית לוקה וכאשר תראה שספק
 ערלה וספק כלאי הזכר בארץ ישראל אסור ובסוריא
 מותר וכו' כיון שספק בחוזה לארץ מותר ולמדנו דכלאים
 או ערלה יהיו מותר עד שגראה בשנינו אבל ודאן
 ודאי אסור בלי ספק בין בא"י בין בסוריא ובין בחוזה
 לארץ ואמרו במשנה (סוף מסכת ערלה) כרם שהוא
 נעוץ ירק וירק נמכר חולה לו בארץ ישראל אסור

1*

דעהיהם דכל מילי דרבן אין שבועה חל' כי נכוחו לא
 ידענא ומ"מ תמהי איך לא השגיח למסקנת הדברים
 והנה אליע לכס כל ההלכה עד אשר תדעו את אשר
 זכרנו והוא שאמרו במשנה יומא (דף ע"ג) יום
 הכפורים אסור באכילה וקיל וטרי תלמודא דאיך
 אמרו אסור והרי ענוש כרת הוא וחרזו שמ"ם אסור
 הוא ופול על אכילה חיי שיעור שהוא אסור ואין חייבין
 עליו כרת וחזר והקשה היהא לרבי יוחנן דאמר
 חיי שיעור אסור מן החורה אלא לר' שמעון בן לקיש
 דאמר חיי שיעור אינו אסור מאי איכא למימר בפ'י
 המשנה דחיי אסור באכילה אם אכילה השיעור חייב
 כרת הוא אי חיי השיעור אינו אסור וחיך חיי
 שיעור אכילה דרשב"ל אם אינו אסור מן החורה
 אכתי אסור מדרבן ומ"ם במשנה יום הכיפורים אסור
 באכילה ר"ל אכילה חיי שיעור ופריך א"ה לא נחייב
 עליה קרבן שבועה דהיינו מי שנשבע שלא יאכל חיי
 זית דם או חלב ואכל לא יהיה חייב משום שבועת
 ביטוי שחול עליו לפי שאין שבועה חל על שבועה
 ובחיי שיעור אמרו בש"ס בדברי רשב"ל שהשבועה
 חלה על חיי שיעור [היינו] אם נשבע שלא יאכל חיי זית
 נבלות וערפות ועבר ואכל חייב קרבן על שעבר שבועת
 ביטוי ומלאת הקושיא אל מי שאמר מודה ר"ם בחיי
 שיעור שהוא אסור מדרבן ואם איתא שהוא אסור לא
 חלה עליו שבועה ואחר כך [כיים הגמרא] ואמר
 וכו"ל כיון דלית ליה [היתר מן החורה] קא חייל עליה
 קרבן שבועה והא חזן אינן נהגת אלא בראוין להעיד
 והיון בה למעוטי מאי ר"פ אמר למעוטי מלך רב אחא
 אמר למעוטי משחק בקוביא והא משחק בקוביא
 דמדאורייתא מיוחד חיי ורבן הוא דגזור עליה ולא
 קא חלה עליה שבועה הרי כפי' שאיסור דרבן לא
 חלה עליה שבועה [וכן] העדים שהם פסולין מדרבן
 פטורין משבועת העדות אעפ"י שהם ראויים וכשרים
 מדאורייתא ומשני שאני החס דל"ק אם לא יגיד
 ושם עמו בהגדה תליא מילתא והאי לאו בר הגדה הוא
 דאין כי אמר לן לא משחקין ביה [ולעולם] אינו מושבע
 עליו מהר סיני וכי קא מיייתי [הכא] קרבן על פחות
 מכות קא מיייתי נמזניו למדין מתי' זה דמסקנת
 הש"ס הוא דלעולם אינו מושבע מה"ם אלא על כוית
 שהוא אסור מדאורייתא אבל על פחות מכות שהוא
 אסור מדרבן אינו מושבע עליו מה"ם ולזה תחול שבועה
 על פחות מכות חלב או דם ואם נשבע עליו שלא יאכל
 ואכלו מבית קרבן [וכן כל איסורין שאין מן החורה שבועה

(אמ"ת עיין מה שכתב הרב בעל תי"ט במשנה א' פ"א דשביעית בשם הרב בעל כפתור ופרח שמאל להרמב"ם בחידושו בכחב ידו במזרים שא"י הולך כולה עד כויב וכו' יעו"ס):

ה

שאלה יורנו אדונינו המתנה בכחובה על מה שכתוב בחורה אם הוא קיים או בטל:

תשובה אמר רב הלכה כרשב"ג ולא מטעמיה וכו' (כחובות פ' הכחוב דף פ"ד) וקשייא לכו הא דאמר רב בפ' הוהב (דף ל"ה) שהמתנה על מנת שאין לך עלי אוגאה ופירש שיעור ההוגאה חזאו קיים ואעפ"י שהיה של חורה ואמאי אמר רב בירושת הבעל שהיא דרבנן כיון דעשו חיובק לדבריהם כשל חורה תגאו בטל ובודאי שזו הקושיא עומק יש בה וכבר עשו בה גדולים ועלה על דעתם דכיון דקיימא לן שלל תגאי שבממון תגאו קיים ואפילו בדאורייתא ולפיכך המתנה בהוגאה תגאו קיים וכן המתנה בשאר כחות תגאו קיים וכך המתנה שלא ירש את אשתו תגאו קיים. ואין הדבר כן אלא כמו שפסק רב בנמרא בהדיא שתגאו בטל ועיקר הדבר שהירושא בלבד אין התגאי מועיל בה כלום ואינה נשאר תגאי ממון ובהדיא תנן (בתרא דף ק"ו) המחליק נכסיו על וכו' אם אמר משום ירושה לא אמר כלום וכן הא דתנן (בתרא דף ק"ל) האומר איש פ' יירשני לא אמר כלום. ותדע למה נשתנה תגאי ירושה משאר תגאי ממון לפי שאמר בפרשת נחלות והיה לבי ישראל לחקת משפט החורה הקפידה על דין לשון ירושה שינהוג בסדר הזה. וכיון דקיימא לן שהתגאי בירושא של חורה אינו מועיל והכמים עשו חיובק בדבריהם כשל חורה כך המתנה שלא ירש את אשתו לא אמר כלום אלא ירש וכן פסקו בהלכות שלנו (הלכות אישות פ"ב הלכה ט') וכך הדין. וזה שפסק הרב בעל הלכות שתגאי ממון הוא וקיים אגב שטפא אמרה וזה שסייע דעתו מן הירושלמי אין בו סיוע כלל ולא שייד בהאי תגאי דאמר בירושלמי אלן דכתבין אי מיתת בלא בזין כל מה דאית ליה יהדר לבי גשא תגאי ממון הוא וקיים ודאי שזה דין נכון הוא שהדוגייתא שתגאו לה אביה או אחיה מתנה היא ולא נתנו מתנה אלא על תגאי זה וליכא מאן דאמר שמתנה על תגאי יהיה תגאו בטל אלא היא מתנה נכונה ויעשו לפי התגאי. ועוד שלא הזכיר בירושלמי שם ירושה כלל ואין דברי הירושלמי דומין אלא למי שנתן נכסיו לאחרים שלא בלשון ירושה

ובסורייא מותר בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא ילקוט ביד. ואמרו בירושלמי בפירוש המשנה ובלבד שלא יראנו לוקט כקדמיחא דהיינו אומרם בתחילת המשנה ספק הערלה בח"ל אסור ובסורייא מותר ובח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט. למדנו התלמוד שהדין בערלה וכלאי הכרס שזין דהיינו ודאן אסור בכל מקום אבל ספיקן הוא אסור בח"ל ומותר בסורייא דרך משל אם זה הירק הימנר חוזה לו הוא ספק אפשר משם או ממקום אחר. ואם ראינו שמוציא הירקות מן הכרס וימכרם או יוציא הפירות מכרס הערלה וימכרם אינו מותר להקיתה מהם בסורייא ומותר בח"ל עד שגראה לקיטתן. ויהיה החילוק בין סורייא וח"ל בזה כי חוזה לארץ אם יהיה דבר אפשר תעשיה ספק ומותר עד שיראה שמלקט הירק מן הכרס אסור עליו אכילתה (ובסורייא) אם לא (יהי') נמנר חוזה לו אסור ולא יעלה על הדעת שזה הכרס אשר בה הירק שהיה כרס של ישראל ללא נפטרם דהא נחקש וזריך לשורפה. ולזה בחדש אדר היו משמייעין על השקלים ועל הכלאים להודיע לבי האדם שיפקירו שדוחיהם וכרמיהם לנקותם ובע"ו בו שלוחי בית דין יוצאין בראשונה היו עוקרין וחזרו והתקינו שיביו מפקירין את כל השדה עד שלא יתגא כלאים ובחולו של מועד חזרין השלוחים ויוצאין לראות מה שיעשה אחר זה וכלאים שהניעו אין ממחיזין להם אלא יוצאין עליהם מיד ומפקירין את כל השדה אלו ההקדמות כלם איך חולטים כרס הגטוע ירק אבל דברי המשנה בכרס גוי בלי ספק וזהו העיקר ובלבד שלא ילקטו ביד כאשר אמרו ואם היה ראוכם לידע כבר הארכנו:

וכתב משה

ד

שאלה יורנו רבינו מהו פירוש כל שהחזיקו עולי צבל מארץ ישראל ועד כויב אם יהיה כויב מקום ההתחלה שמשם מתחיל ארץ ישראל או לא:

תשובה ההתחלה היא מאשקלון ותמלאו זה בניטין (דף ו' א') בענין ארץ ישראל ואני אצייר לכם אורח ארץ ישראל לארכה ולרחבה והמקומות הסמוכים לה ומזורה וזאת תבינו הכל. ראו הסביבות אשר הם מוכרים בניטין למען תשכילו כל הדבר החלוי בצורת א"י מהכמים ז"ל וזריך לידע כי אמנה המוכרת בשיר השירים היא הנקראת במשנה אמינס והיא הנקראת בבבלייתא סמוס והיא הר בניאס וזו היא האורה כלה (*). והנחל המוכר במשנה הוא נחל מזרים בלי ספק: וכתב משה

ז

שאלה שאל מן הרב הגדול מרנא ורננא משה בר"ב זכ"ר מימון הדיין ז"ל על אם שרקס בעליהו פ' ויאמר והוכיחו גדול העיר ולא קבל ממנו וכתב השם שלשה יוד"ן וזה נוסח תשובתו:

תשובה מעשה זה הטא ואין נכון כלל ואסור משני טעמים האחד שאין לכתב מן החורה פסוקים פסוקים אבל יכתב שלש חיבות ולא יותר. ואם נדחקו להביא פסוק לראיה נשה הכחיבה ונעשה סימנין או נכתב מכל חיבה אוח אחת או שחיס ונייה שאר החיבה או נכתב בסיווגין ואפילו מי שהחיר לכתב פרשה לחיובק להחלמד בה דוקא להחלמד לפי שלא נחה חורה להכתב פרשה פרש' וכו' פסוק פסוק. ואולי תאמר בני מילי בכוח על הספר ובדיו אבל לחרוז בעצם ובזהב או לרקס בצגדים מותר דע כי אין חילוק בין כחיבה לחריחה כדליתא בגיטין ועוד חנן (יומא דף ל"ז) אף היא עשהה טבלה של זהב שפרשת טובה כחובה עליה ובחריחה היתה והיה הכהן מעתיק ממנה וכותב על הספר. ופריך תלמודא ש"מ כותבין מגלה לחיובק להחלמד בה ושיי שואת הטבלא היה חרות בה אוח אחת מכל חיבה או היתה כחובה בסיווגין שלש חיבות כאן [ושלש] רחוקות מהן; בשיטה שיהי שאינה נקראת עם הראשונה. הא למדת שחריחה אסורה והוא הדין ברקיעה וכאשר ראינו במצרים שהיו לוקחין עטי כסף וזהב וסורחין בהן שיר של פגעים וחולין אותה בצווארי החינוקות מחיו צידם. והטעם השני והוא נכון וחזק מן הראשון לפי שהטעם כן מביא פסוקי חורה לדי זלוול כי הצייתת שמשיי מזה ואין בו קדושה גוף ולכן יכול לבא בטליה מצייתת צבית הכסא ולציה הטבילה ולהשתמש בו ולכסות בו את הערוה [אבל] איך יביא כחובי החורה שנאמר בקדושה ונכתבו מפי הגבורה במקום עופת חלול זה צווי החורה בלי ספק. ועוד כי המעשה הזה הוא חדש לא שמענו כמוהו מעולם. ומן הראוי לך שתדע כי הכחיבה האחת הנקראת כחיבה אשורית כיון שניתנה בה החורה ובה נכתבו לוחות הברית הרי הגונה מאד להשתמש בה רק בכחבי הקדש ומימי קדם היו ישראל מהרין בואת והיו כחיבהם וחיבורי חכמותיהם וכחבי חול שלהם ככתב עברי לכן חמלא חרות על שקלי הקדש דברים של חול כחוביס ככתב עברי ולא נמלא לעולם אוח אחת מזה הכתב אשורי בדבר שנמלא משארית ישראל לא במטבע ולא באבן אלא הכל ככתב

ודברים ברורים הם: משה (אמ"ת נראה דבינו מיירי במתנה עמה אחר שגאה דאלו קודם שגאה חנאו קיים ודאי כמ"ס בפ' כ"ג דאישות הל"ה):

ז

שאלה יורינו רבינו שמירת כספים איך הוא: **תשובה** כספים אין להם שמירה אלא בקרקע דבר ברור הוא זה. [ואפי' נחיס עם שו ולא עמיס ואבדו או נגנבו חייב לשלם שהרי פשע בשלו ובשל אחרים שלא שמר כדרך השומרים שדרך שמירה נכספים בקרקע כ"ס שמואל (מיצה דף מ"ב) ואין לו [טענה] בנחייתם עם שלו דאמרינן ליה בשלך אחת רשאי ואין אחת רשאי בשל אחרים וזה שהבאתם ראיה מההוא גברא דאפקידו גביה זווי ואשלמינכו לאימיה ואמרתם הנה לא הריכו אותה להטמנה. בפירוט הריכו דהא חמן אמרינן לימא ליה לאימיה אמאי לא קברחיתכו אמרה לא אמר לי דלאו יודיה יינכו דאי אמר לי דפקדון יינכו הוה קבירנא להו. ש"מ דאלו ידעה בהם שהם פקדון היתה חייבת לשלם מפני שלא קברה אותם ודבר ברור הוא וכך אנו דיני תמיד בכל עת בדיון זה שהפושע בשלו ובשל אחרים ולא שמר כדרך השומרי חייב לשלם. ודברי הירושלמי שהביא בעל הכלות ז"ל אינם סותרים דברי שמואל ואינם אמורים במפקיד ממון [דווקא] אלא בכל פקדון הם אמורים בין במעוה בין בשאר דברים וטעמא יתירא אחא לאשמועינן והוא הטעם ששאלתם עליו שאם נחיס עם שלו ולא טמן חייב לשלם. וכך הם נוסח הדברים של הירושלמי אמרת שומר חיס חייב שבועה בזמן דליכא עדים אבל היכא דליכא עדים דלא פשע פטור אף משבועה ואי איכא עדים דפשע חייב לשלם נחיס במקום שנהג ליתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב. וזה נוסח הירושלמי ובלא להשמיענו שאעפ"י שניחם במקום שנהג ליתן את שלו אם אינו ראוי לשמירה חייב. ושמירת כל מין ומין ממיני הפקדון שמירתו לפי מה שהוה יש דברים ששמירתן להייתן צבית שער כגון חבלי קס ועצם ויש דברים שדרך שמירתן להייתן בחצר כגון העול והמחרישה וכיוצא בהן ויש דברים שדרך שמירתן להייתן צבית כגון חריכי בגדים ויש דברים שדרך שמירתן להייתן במגדל או בחיבה ויועל כגון חלי כסף וזהב ויש דברים שדרך שמירתן גניזה והם המעוה ואם הייה דבר מהן במקום שאין דרך שמירתו בכך אעפ"י שנתנו במקום שמהגו ליתן את שלו ואפילו נתן עם שלו חייב לשלם כמו שפירש הירושלמי: וכתב משה

עברי • ועל כן שני הספרדים כתיבתם ושמו אוחותם
 אוחות אחרות עד שנעשה ככתב אחר להחיר להשתמש
 בו בדברי חול • ורבי יוסף הלוי ז"ל מנע לכתב את הגט
 בכתיבה היתה החלוייה כדי שלא יהא משמע חרי לישני
 בגיטא וחזרו הסופרים לכתב הגט כתיבה חמה מיושבת
 בכתב אשורי כספר תורה וגם זה ענב על ידו ואמר
 להם ואיך נשתמש בזה מכתב אלהים ויבא לולול אבל
 נכתב בכתיבה אחרת הנקראת בלשון ערבי מדד"ב
 וכל אשר יעשה כזה הוא בכלל כבוד החורה • לכן בעל
 המעשה הזה יתן כבוד לה' וכאשר יעול סדר על כונתו
 להחליט במצות יי' כן יגדל שכו כאשר יכבד דברי ה'
 וראוי לחתוך הבגד אשר בו רקוס דברי אלהים חיים
 ולגהם וכן הדיו וכל מי שזיכיתו גדול ממנו בשום דבר
 איסור והיתר חייב לקבלו ולא יהיה בור שמדבר לפני
 מי שגדול ממנו בחכמה ואם לא יקבל ועומד במרדו
 ראוי לנדותו כי הורה לעשות עבירה ועוד שבו תלמיד
 חכם שהוא בכלל כי דבר ה' בזה • וראוי לרצ ואפילו על
 יהיה גדול מאד להגיה את הליבור בנחת וימחול על
 כבודו וימחה על כל דבר שראוי למחות ביהותא ובוה
 יקבלו דבריו ברצון עד אשר יחזירו לדרך הישרה בעבודת
 אלהים • ובתב משה (אמ"ת עיני ברבינו ירוחם ח"א
 תיבב צ' ומהריק"א רמז בתי"ד סי' רפ"ג ע"ש) :

מ

תשובה (ב') על ענין אמר ר' יוחנן בג' מקומות
 שנה לנו ר' יהודה אסור לו לאדם
 שיכה ממון חברו (ב"מ קי"ו) והקשית' מה איסורא
 אלא ממוןא ועוד הדר בחצר חברו שלא מדעתו אין
 נרץ להעלות לו שטר • דעו כי ר' יהודה מדרך האיסור
 הקשה על דין הממון ולפי שאמר תנא קמא שתקל בעל
 העליה שיבנה את הבית וידור בחוכו אמר לו ר' יהודה
 לא תקנה כלום היאך זה יכול לדור בבית חברו בלא
 שטר • שמעין מינה שר' יהודה אסור לו לאדם לדור
 בלא שטר ולא גולגות יש בדבר ושמעין מינה שאסור
 לו ליהנות עד שיתן שטר וכן שמעין מן הנותן את
 האמר • וכן הפורע את חובו וכו' • וזה שהקשיתם מן
 הדר בחצר חברו מאי קושיא יש כאן [וכי] ממימרא דגמרא
 מקשינן על ר' יהודה אן לא אמרין אלא לר' יהודה הוא
 שאומר אסור לו לאדם שיכה ממון חברו והאי מימרא
 דהדר בחצר [חברו] לאו אליבא דרבי יהודה היא :

משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה (ג') על ענין ראובן הפקיד אצל שמעון ושמעון
 אצל ראובן אחר זמן פשע אחד מהם
 אין דנין בהם דין שמור לי ואשמור לך ואין זה שמירה
 בצעלים עד שיאמר לו בשעה שהפקיד שמור לי היום
 ואני אשמור לך למחר שנתלצ' כמי ששאלו לשמור לו
 בשעה שהפקיד אצלו וכמו ששאל את הפרה ובעליה
 עמה בשעה אחת :

משה ב"ר מימון ז"ל

ח

שבעה תשובות שהשיב על ז' שאלות ששאלו ממנו

תשובה (א') שאלתם במינה תפילין שהמברך שתיים לא
 שהמברך אחת ואמרתם אמאי מברך אחת
 וכן שתי מצות • אעפ"י ששתי מצות הן ואין מעבדות זו את
 זו האיל וענין שתי המצות ענין אחד הוא מברך אחת
 שענין שתיהן הוא הוכיחו שכלאמר למען שהיה תורת ה'
 בפיך • ואין דמות לברכות של נשואין שכל אחד מהן
 על ענין בפני עצמו ומי שחטר אחת משבע ברכות מברך
 אותה כשזכרה ואין להם סדר ומי שאין לו יין מברך
 ברכת אירוסין וברכת נשואין על השטר וכן מעשים בכל
 יום אבל על הפת לא שמע כד אדם מעולם ואין לדבר
 זה דרך מה מקום לפת בכלן ואין לנו ברכה מן הברכות
 שסודרין אותה על הפת חוץ מקדוש היום בלבד לפי
 שהקדוש במקום סעודה ובשעה סעודה אבל ההבדלה
 או שאר ברכות אין סודרין אותן על הפת • ואלו שמברכין
 ברכת אירוסין על כוס אחד וברכת נישואין על כוס ב'
 כהלכה עושין וכך היו עושין חמיר לפנינו במערב ואם
 ברכו שתיהן על כוס אחד אין בןך כלום אבל ודאי

ויברכו לפניה ולאחריה * או ימנעו מן הקריאה כל עקר *
וכן בספר חורה שאינו עשוי כהלכתו או בספרים של
קלף שהם ודאי פסולים אם מותר לברך הקורא בהן
או אסור לברך :

תשובה מותר לברך בהם ואין הברכה על הקריאה
בספר כמו הברכה על נטילת הלולב או ישיבת

סוכה * שאם היחה פסולה או לולב פסול הברכה לבטלה
שהמזוה היא נטילת הלולב או ישיבת הסוכה שעליה
מברך ואם היו פסולין לא עשה שום מזוה אבל בקריאת
החורה המזוה היא הקריאה בין שקרא בספר כשר ובין
שקרא בספר פסול ואפילו קרא על פה עזמה של קריאה
היא המזוה שעליה אנו מברכין * הלא חרזה שאם קרא

בשחר קודם שיחלל משנה או תלמוד או מדרש מברך
ואח"כ קורא או דורש הלא למדת שההגייה בחורה היא

המזוה שעליה מברכין * והוא ההפרש שלא הרגישו בו רוב
חכמי המורה ודמו שהמברך וקורא בספר פסול שהוא

ברכה לבטלה * וראויה לדברינו מהא דאמרינן אין קורין
בחומשין מפני כבוד הצבור וכי יש בעולם פסלנות כמו

פסלנות חומש אפילו היה ספר חורה חסר אות אחת
פסול ול"ש חומש ולמה נתמו העעם מפני כבוד הצבור
והיה להם ליתן העעם מפני שהוא פסול והמלאכה הברכה

לבטלה * ואם חאמר שקריאה זו בלא ברכה למה נאסרה
וכי יש בעולם מי פעלה על דעתו לאסור קריאה בלא
ברכה אפילו על פה * הלא ודאי שלא אמרו בצבור הלא

על קריאה שחייבין לקרותה בצבור שהן שבעה או שלשה
וכיוצא בהן הוא שאין קורין בחומשין מפני כבוד הצבור
לא מפני הברכה לבטלה * ועל"ז סמכו כל אנשי המעבר

והיו קורין בספר קלף בלא עבוד כלל ומברכין לפניה
ולאחריה בפני גאוני עולם צנון רבינו יוסף הלוי ור'
יחזק הלוי וכיוצא בהן * ומעולם לא נשמע בזה פולה

פה ומפליק * לפי שכלם בעלי בינה וחכמתם מיושבת
ומכוונת וידעו שאין הברכה תלויה בספר אם כשר הוא
אם פסול כמו שבארנו * ואף על פי כן ראוי לכל צבור

להיות להם ספר חורה כשר ככל הלכותו ובו ראוי
לקרוא לכתחלה בצבור * ואם אי אפשר להם קורין
אפי' בפסול ומברכין מן העעם שאמרנו * וכן חורה
רבינו חנוך הספרדי :

כתב משה

מז

וזאת התשובה השיבו גדולי רבוננו ע"ה על זאת השאלה וזהו לשונם

על קריאת החומשים ששאלת לנו כך דעתנו
נע' אחת הוא שאמרנו רבותי אין קוראין

יא

תשובה (ד') על ענין אלמנה המזונה תן או מזונה תן
(כחוב' ל') והאמרה והלא המשנה לפיניו דעו

כי בזוטה המשנה אין לישאל איך היא * וכי המשנה ספר
עזרא היא שאין בה אות חסירה או אות יחירה * ואין
אנו יודעים איך כתב רבינו הקדוש במשנה מיונת או המזונה
אלא מפי הסופרים ולא מן הספרים ובכמה מקומ' אמרינן
כענין זה כדאמרינן קבוט' ר או קפוט' ר מאבדין או מעברין
ומקומות הרבה כזה :

משה ב"ר מימון ז"ל

יב

תשובה (ה') על ענין ההיא בצורתא וכו' (כחוב' ל') הלכה
כרב נחמן דאמר דינא הוא דהדרי אפדני

למרייהו * וזה שאמר רמי בר שמואל אם כן ומאלת ממשילן
לעתיד לבא וכו' אינו חולק עליו כדי שתאמר קבלה מנייה

או לא קבלה מנייה הלא כך אמר לו אם חודיע להן
דבר זה יבואו ויחבשו ומאלת ממשילן לעתיד לבא שאם

יבואו למכור בצורת אחרת אינם מושלמין מי שיקנה
מהם שהצורת שכיחא בנהרדעא ולפיכך אין ראוי
להודיע דין זה לבני הנהרדעא * על דרך זה הוא דאמר
ליה רמי בר שמואל וכו' :

משה ב"ר מימון ז"ל

יג

תשובה (ו') על ענין גט שנכתב כווי השם בסוף שטה
והשם עלמו בראש שטה כמו שכתבתם שהיה

בול בסוף השטה וחסן בראש השטה גט כזה כשר הוא
שהשם הוא חסן * ובול כמו כווי וכשר :

משה ב"ר מימון ז"ל

יד

תשובה (ז') עלענין חייב אני לך מנה בשטר וכו' * זה שכתב
לחבירו חייב אני לך מנה ונתן השטר ביד

חבירו בפני עדי נחתחייב * ויש לעדים לכתוב בפנינו מסר
פלוני שטר זה לפלוני ואמר לו חייב אני לך מנה ואין

לריך להמלך בו שהרי על מעשה שהיה מעידים וכבר
איפסקא הלכתא שאינו לריך לומר אחס עדי *
משה ב"ר מימון ז"ל

מו

מתלמודי רבינו אפרים ז"ל

שאלה יורנו מורנו על דבר קריאת החורה אם
אין ספר חורה מהו שיקראו בחומשים בצבור

ולא גמר לימודו ויהיה טוב לו לעסוק בלמודו וצדקתו
 מלעסוק בצרכי צבור אבל כגון ר' יהודה שאינו צריך
 להתלמד רצונו בזה שאינו צריך לעיין בספרים ולהתעסק
 עסק גדול לא יבצר מלהיות אחד מהעשרה בטללין
 בצרכי צבור שהרי אינו צריך ללמודו אבל מי שהוא צריך
 ללמודו אי אפשר לו לבטל לימודו ולעסוק בצרכי צבור
 אלא אם יהיה דבר גדול ואין שם מי שימלא מקומו:
 משה בר מיסון

יח

שאלה מה יהיה הדין בליציא של פסחן בטלית של פסחן:

תשובה אין לנו בזה שום יחרון על מה שזכר רבינו יצחק אלפסי ז"ל בהלכות והוא אצלי הפסחן אשר לא יטה ממנה כל בעל שכלי וכל מה שהזכיר רבינו ברוך ז"ל בתשובתו עליו כאשר תראה ותעיין לא חמלא שום יחרון על מה שזכר רבי יצחק ז"ל שצריך עשיית ליציא של משי בטלית של משי ושל אמר גפן בצמר גפן ואסמכה למימרת רבא אמר ופשחים פוטרין בין במיין בין שלא במיין שאר מינין במיין פוטרין שלא במיין אין פוטרין ומה שזכר ז"ל לא יהיה הליציא אלא מלמור ופשחים בין במיין בין בשאר מינין לאו לעיכוזא אמרה ואין לך אלא מה שזכרו:

משה

יט

שאלה ילמדנו רבינו מה שאמר רבינו יצחק אלפסי ז"ל כ"ד דברים מעכבין את החשובה אם הוא תוספתא או אם ימלא בש"ס או הוא דברי האחרונים:

תשובה זה העיין אינו בתלמוד ולא בתוספתא ולא בספרי כי אם יסדו האחרונים אבל לא ידעתי אל מי מקדושים אמנם מצינו רמזים הרבה במשנה ובתלמוד והשאר יסדו האחרונים ז"ל מהדברים הדומים וכאשר ראינו והבנו הדק היטב ראינו דבריהם מכוונים וסיבחה אשר כלם מעכבין את החשובה וכאשר תראה בחבורנו הגדול המיוחד על כל דיני תורתנו בהלכות תשובה (פ"ד הלכה א') (ועיין מה שכתב מן כסף משנה):

וכתב משה

כ

שאלה מי ששבע שלא יפרוש לים מפני צבור אב ואם ולאחר כן קושי הזמן גרם לו ושבע לפרוש ואם לא יפרוש יתחייב לתת תמורה דינרין לעניים

בחומשין בצבור מפני צבור הלכה וכן הלכה אך זה חשיב אל דעתך וכי ספר תורה שאנו קורין בו ושאלנו עומדין מפניו מעובד הוא כהלכה למשה מסיני דמליה וקמייה ועפיך ומפני מה אנו מצרכין עליו וקורין בו אלא אנו סומכין על דברי הגאונים ז"ל שאמרו שאין בידינו מי שידע לעבד העורות כהלכה למשה מסיני ורוב ספרי תורה שלנו עשויין מאלה העורות שאין עבדין כהלכתן ומוטב שחוקר מלות העבוד ממקומה ולא נחטבל מקריאת התורה כמו שהתירו בספרי דאפטרסא דשרי לטלטולי ושרי למקרי ביה משום עת לעשות וכמו שהתירו גם כן בכתיבת האגרות והתלמוד הכי נמי באותן ספרים ובמקומו רחוקים שאין להם ספר תורה מוטב שיקראו בחומשין הכל כקריאת ספר תורה בשלשה או שבעה ויברך כל אחד נחמנו שלא יחטבל מקריאת התורה ועוד ראייה ממה שאמרו ז"ל אין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד צבור היכי דמתרמי דוכתא דליית להו אלא חד ספרא גוללין בצבור ולא חיישינן לכבוד הצבור כדי שלא יחטבלו מן קריאת הפרשה ומפני כבוד ולמען יאמינו כי מחללינו נשאל זה כחצנו לידך וחתמנו

תקאלנו בזה: טורדוס ב"ר משה אברהם ב"ר יצחק
 משה ב"ר יוסף משלם ב"ר נתן מאיר ב"ר יעקב משה ב"ר טורדוס הם:

יז

שאלה צעניין עשרה בטללין דאמרו בירושלמי (מגילה כ"א) בטללין ממלאכתם צבית הכנסת רב יהודה אמר כגון אנו שאנו צריכין לתלמוד וכו' יורינו רבינו איכה נוכל להבינו ושתמ"ה:

תשובה כיווני בזה שצריך שיהיה באותו המקום עשרה בני אדם מופקדים לצרכי צבור ואם יהיה דבר מלוא או דבר נצרך לצבור או יבטלו ממלאכתם ויבואו לציית הכנסת ולוה אמרו בטללין ממלאכתם ולא אמרו עשרה בטללין שאין להם מלאכה ומ"ש צבית הכנסת מפני כי ברוב השעות כשיחבצו העם לשום דבר מלוא או על צרה שלא חבצו הוא תמיד צבית הכנסת רב יהודה אמר כגון אנו שאין אנו צריכים לתלמודינו וכך היה הכנסת ולא כמו שבא בשאלה שאנו צריכים לתלמוד זה הוא טעות במוסמחות או טעות בכתיבת השאלה וכוונת ר' יהודה דאם היה ת"ח כמלמדי חינוקות או יותר גדולים אמנם עדיין לא נשלמו ולא היה תלמודם ערוך צפיהם אל יכנס בחברת אלו העשרה בטללין דלמה יחטבל לצרכי צבור מאחר שאינו בקי בחורה

לכאול והוא הפקר כמו שאמר הכתוב והיתה שבת הארץ
 לכס לאכלה ונוסח המשנה (שם פ"ח מ"ב) שביעית
 נחנה לאכילה ולשתיה ולסיכה והדלקת הנר וזהו דין
 חורג אמנם מדברי סופרים גזרו כל מה שהולא הארץ
 שביעית מהדברים המרעין שחלה אסור באכילה [כגון]
 החבואה והקטנית והירקות וכיוצא וזה הוא הנקרא
 ספיחין ואסרוה מפני עוברי עבירה שמה ילך אדם רשע
 וירע חבואה או ירק בגינתו ויביאנה ויאכלנה או ימכרנה
 ויאמר מן הספיחין הוא שעלו מאליהם נמלא אם התרנו
 לאכול הספיחין גרמנו מהשול לעוברי עבירה ויורגלו
 לעבודה הארץ וכמו שאמרו בספרה הספיחין אינן מן
 החורה אלא מדברי סופרים וזהו גזרת חכמים והוא
 האמת ואמרו במשנה (שם פ"ח) וחכמים אומרים כל
 הספיחין אסורין ולא הותר אכילת הארעים כי אם מימי
 זרעוין וירקות אשר לא יורעו והם עולין מאליהן כגון
 האזוב והפודג וכיוצא בהן ממימי עשבים שאינן מרעין
 ויוצאין מאליהן והוא אומרים (שם) הפיגס והירבוזין השוטין
 והחלגלוגות והסוסבר נלקחין מכל אדם שביעית שאין
 כיוצא בהן נשאר אבל הלפת והכרוב והכרפס היוצא
 בגינה וכיוצא בכלם אסור מדרבנן ופירות האילן כלם
 מותרין כמו שאמרנו אחר כל אלה אמרו במשנה (שם)
 שכל מה שקדש עורא בקדושה שניה והוא אשר החזיקו
 עולי בבל הספיחין שלו אסורין ועבודתו אסורה והוא
 אומרים לא נאכל ולא נעבד וכל מה שהחזיקו עולי
 מצרים בקדושה ראשונה שלא החזיקו עולי בבל דהוא
 מן אמנה עד נחל מצרים לאורך ולרוחב דמה שקדש
 עורא הוא עד כויב כל אלו היו תלוים בקדושה ראשונה
 וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעמיד לבא
 ולזה ספיחין שלו מותרין ואעפ"י כן עבודתו אסורה מדין
 חורה והוא אמרם כל מה שהחזיקו עולי מצרים ועד
 הנחר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד וכל המקומות
 חוץ מזה ואפי' שוכים בה ישראל אינו נחשב מן ארץ
 ישראל ולזה נאכל ונעבד וכמו כן ספיחי סוריא מותרין
 לא תהיה קדושת סוריא חמורה מקדושת ארץ ישראל
 אשר החזיקו עולי מצרים וזמה שהקדמנו והצענו לפיכס
 יפורש לכס שהדבר אשר יורעה הגויים בארץ ישראל
 שביעית וגם במה שהחזיקו עולי בבל מותר באכילה
 מפני כי הדבר היוצא מאליה מותר מן החורה אבל חכמים
 גזרו מפני עוברי עבירה ישראל שמה יורע ולכן גזרו על
 ספיחי ארצו אבל הגוי דאינו מלווה על השביעית
 [פירות] ארצו מותרין ואין חילוק בין ספיחי ארצו או
 אשר יורע בכל מקום דהוא מותר לזרע ואם תאמר

מה דינו ואי זה דבר יכול לפוטרו מהחפץ שביעיות
 אלו שהרי הוא מתחרט בשחיתו ושבועתו שמייה קך
 היתה או לארץ ישראל או לחיזון יורה דלק לנו :
תשובה השניה שבועת שוא ואם הוא מויד ויודע
 שזו שבועת שוא ונשבע חייב מלקות בין פי'
 בין לא פירש ואם לא ידע פטור ומאחר שנתחרט יש
 לו להשאל על אי זו משתי השבועות שיראה ואם יראה
 להחיר שתי השבועות ויתחרט על שחיתו יחיר ותהי'
 הרשות בידו בין לפרוש בים בין שלא לפרוש ולא יהיה
 עס עומס :
 משנה ב"ר סימון ז"ל

בא

שאלה כמה שאמרו (חולין כ"א) נעלה ירך וחלל שלה
 טרפה (נוסח הגמרא שלנו נבלה) היכי דמי חלל
 שלה כל שרובצת ונראית חסרה וכן מה שאמרו נשחברה
 מפרקת ורוב בשר עמה נבלה מה הוא זה המפרקת
 ומה עיניו שיהיה זו נבלה וזו טרפה ולמדנו כי אין נבלה
 אלא מבית עביחתה תורינו הדרתו ושכרו כפול :
תשובה המפרקת הוא העלם שלאחר הסימון שהוא
 הקשה שבזרע ועל מה שאמרתם שאין נבלה
 אלא מבית עביחתה אינו מוסכם ואינו דברי חכמים
 ולא תשאל למה אמרו טרפה כי זה דרכם תמיד לומר
 על כל דיני טרפיות כל שאין כמוה חיה טרפה ואין
 לך אלא מה שמנו חכמים :
 משנה

בב

שאלה מהו פירוש לא נאכל ולא נעבד ונאכל ולא
 נעבד ונאכל ונעבד ואם יש איזה דין
 שביעית בזמנינו זה בארץ ישראל ובסוריא כמה שזרעו
 הגויים אם לאו תורינו הדרתו ושכמ"ס :
תשובה אמרו במשנה (שביעית פ"ו משנה א') שלם
 ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל וכו'
 וזאת המשנה מה ששמענו בפירושה תמיד הוא מה שזכר
 רבינו יצחק בן גיאת בפירושו ואמר שהוא מה שפירשו
 בו כל החכמים ולזה הסכמנו והוא כי פירוש לא נאכל
 ולא נעבד היינו אם עבר ועבד הארץ שביעית בזה
 הסוג אם ילא הזרע אינו יכול לאכול ולאחר זמן שיבטנו
 ועיינונו היטב בכל הלכה והלכה מחבורינו הגדול נראה
 לנו פירוש המשנה ונחגלה עממה בסברת רבינו הקדוש
 ז"ל והוא שעבודת הארץ שביעית בלא תעשה כמו
 שנאמר (ויקרא כ"ה) שדך לא תזרע וגו' וכל מה שהולא
 הארץ מאליה מן פירות הארץ או פירות האילן זה מותר

ולמה לא נגזר על פירות וספיחי הגויים אטו ספיחי ישראל זה אי אפשר דהיא גופא גזירה ואין ניקוס ונגזר גזירה לגזירה ולכן [מה שזרעו הגויים] בלי ספק הוא מותר באכילה ואין כאן איסור [כלל] דאפילו לישראל לא אסרה התורה אלא זרעה בלבד אבל הירק היוצא מאיליו או אם עבר זרעה הוא מותר מן התורה כמו כלאי זרעים שאסור לזרעה ומותר לאכול הדבר היוצא מאיליו ורצון הוא דגזרו עליו שלא לגרום מכשול לעוברי עבירה ויבא ליזרע:

וכתב משה

בג

שאלה ילמדנו רבינו איך נהגו בזמנינו זה במעשרות בארץ ישראל ובסורייא במה שזרעים הגויים:

תשובה לריך שדעו שהעיקר בזה הוא אם יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות או אין קנין וגם למאן דאמר יש קנין לגוי בא"י להפקיע מן המעשרות יהיה מדרבנן כאשר תראה בגיטין (דף מ"ז) והנה לדברי הכל יש חיוב בארץ ישראל ובי פליגי אם הוא דרבנן או דאורייתא וכאשר תראה ביבמות (דף פ"ו) ובכחובות (דף כ"ו) תראה כי בזמן הזה מדרבנן כמו שאמרו שם על פסוק כי חבואו ביאת כלכם ולא ביאת מקלחכם נתברר לנו כי המעשר בזמן הזה דרבנן והכל תלוי אם יש קנין או לא ונראה בפירוש המשנה שהיא דרבנן ולא ידענו דעת חכמים שאומרים יש קנין כמו שתראה בירושלמי (דמאי פ"ה משנה ע"ג בגיטין פרק רביעי) ואחר העיון לא ינהוג בכל זמן אלא אם נאמר אין קנין לגוי כמו שתראה בבכורות (דף י"א) וזהו יהיה מעשרות בזמן הזה דרבנן וכמו שאמרו ביבמות ואם כן הדבר אשר ילא בשדה ישראל היום מעשרותיו דרבנן והעניין הפכו ר' יוסף בן פאלט ז"ל באותם הקונטרסים אשר שלח לנו ולכך תראה אומרו תמיד חייב מדאורייתא חייב מדרבנן וכו'. הגם אם תאמרו יש קנין לגוי בסורייא להפקיע מן המעשר' כאשר אמרו בחלה (פ"ד משנה ז') ישראל שהיו אריסין לגויים בסורייא רבי אליעזר מחייב פירותיהן במעשרות ושביעית ורצן גמליאל וכו' עד וחזרו לנהוג כדברי ר"ג ואין חילוק בין אריס מגוי או סוכר או מקבל פירותיו פטורין מכלום כמ"ש בגיטין (דף מ"ג) האריסין והסוכרין ואריסי בתי אבות וכו' שמשכן שדכו לישראל אעפ"י שעשה לו נימוסו פטורה מן המעשרות ומן השביעית ולכן יהיה הדין בטבל הנקנה מן הגויים אם היה בארץ ישראל והיה המוכר גוי ובידו נגמר פטור מכלום כמו שאמרו (בבכורות דף י"א) דגנך ולא דגן

גוי ואם ישראל הוא [קונה] הטבל ובידו נגמר חייב בכל כאלו ילא בשדה של ישראל לבד שהמעשרות של בעלים ולריך שיתן תרומה גדולה לכהן וימכור ממנה תרומת מעשר שהיא אסורה לישראל בעון מיחה נדמית לבעלי כמו שאמרו ז"ל ואם זה הטבל נקנה מהגוי בסוריא אינו חייב שום דבר ואפילו נגמר ביד ישראל ואפילו חכר או שגר שדה מגוי בסוריא זרעה פירותיה פטורין ואם יקנה שדה זרעה מן הגוי השדה עם הפירות שלמחו בה אם אותם הפירות לא הביאו שלישי והביאו שלישי ביד ישראל חייב לעשר ואם הביאו שלישי ביד הגוי פטור ושם אמרו בגיטין (שם) ישראל שלקח שדה מיד הגוי בסוריא וחזר ומכרה מהביאה שלישי חייבת במעשר שכבר נתחייבה דהיינו אם חזר ישראל ולקח השדה עם פירותיה מן הגוי הרי היא חייבת מפני שכבר הביאה שלישי ביד ישראל תחילה והרי היא עתה עם הקרקע ביד ישראל וזה גם כן תמלא בסוף מסכת מעשרות (פ"ה משנה ה') שם נאמר הלוקה שדה ירק בסוריא עד שלא באו לעונת המעשרות חייב משבאו לעונת המעשרות פטור ולוקח כדרכו והולך רבי יהודה אומר אף ישכר פועלים ללקט' אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שקנה קרקע אבל בזמן שלא קנה קרקע אף עד שלא באו לעונת המעשרות פטור ואמרו בירושלמי (שם משנה ה') אמר רבי אבון איתא דרשב"ג בשיטת רבן גמליאל זקנו דתינין תמן ישראל שהיו אריסין לגויים בסוריא רבי אלעזר מחייב בפירותיהן במעשרות ובשביעית ורבן גמליאל פטור נראה שלא יחייב ישראל במעשרות בסוריא במה שיקנה מן הגויים אלא אם כן קנה קרקע עם הפירות והוא שלא באו לעונת המעשרות וזה הכל אליבא דרבן שמעון בן גמליאל שנראה בחלמוד שהוא הולך בשיטת זקנו פסקו כאן ההלכה כזקנו כמו שאמרו במשנה נהגו כר"ג וממה שכתבנו תבין שחיוב המעשר הוא תלוי ג"כ בחילוק המקומות ולזה פירות ארץ ישראל שילאו לחולה לארץ פטורין מכלום כמו שאמרו אשר אני מביא אחכס שמה שמה אחס חייבין ובחולה לארץ פטורין ופירות חולה לארץ שניכנסו לארץ חייבין וכו"ש פירות סוריא ויחברר לך זה במסכת חלה (פ"ב משנה א') ופירות ארץ ישראל שילאו לסוריא חייבין במעשרות מדבריהם והוא אומרם (דמאי פ"ו משנה י"א) המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייבין לעשר וכאשר כתבנו זה ויסדוהו על מחכמתו ראיתי דברי ר' יוסף ז"ל שהפכה במה שפירש לכהן ומאחר שבררנו מכל המקומות בדין

וממעי אמו הזכיר שמו. בטרם יארכו בצטן ידע שרשו ומטרם ילא מרחס הקדישו. ויאמר לו עבדי אחא לגדור גדר ולעמוד לפני בפרך לנטוע שמים וליסוד ארך. רעיוניו על פני מים ירקיע מסיני בא מהר פארן הופיע ובהר שניר אב לבנים יודיע עד השמים שיאו וראשו לעב החצונה יגיע ובכל אשר יפנה וישע. הרי חורחו בקומו למשפט מפניו רעשו וגלי ימי הגמרא והסברא מפניו פחדו והתגעשו גם הכהנים הגגשים אליו מדמי הכסלות יטהרו ויתקדשו. פן יפרך בהס צלור לשון חורחו ויורס בחלי חבונחו ולטהרס מחלאת הפחיות ולטהרס מן השגיות ודש חמחו הניקס ויון חורחו. השקס לרוך אורחו משפט במעגלותס ולהליל ממות נפשס ולהחיותס. הוא הגבר הוקס על שפחוחיו במשפט לא ימעל. מר החכמים וכחר הישרים והחמימים נגיד ומזה לאומיס. הנודע בשבחיו הנמלא בכוסר ארחיו. ובטוב לקחו היתכר ביני רקחיו ובמגדי פחחיו ובהוד בשמי פרחיו ובנועס לזי למחיו ובאור כוכביו וירחיו. הוא מרנא ורבנא מאור הגולה רבינו משה אשר יק על ראשו שמן משחה קדש לדורותיו ומלא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם בן כבוד גדולת קדושה גפן אדרת לבי הארך לכבוד ולחפארת מרנא ורבנא מימון בצורל עבדי ה' הנאמנים יהי חבלו וכסא כבוד ינחילו און שמעה ותאשרהו עין רחכה יגיד ישרהו. תחח כל השמים ישרהו ועל מי לא יקום אורהו. הכי קרא שמו משה. מושה עמו מימי השגוגת לזכור ימי עולס המעלס מים. המשביע שאון ימי הספיקות ודכים ולא נודע מקומס אים. כגן אלהים כהרך מנרים ועוד ידו נטויה על ירושלים. ועל קאזי פיארה ויחר הגולה הנמלאה. במהללו יתהלל המחלהל ועל זאח כל חסיד לעת מלא יתפלל. תורת אלהיו בקרבו ומשפט בני ישראל על לבו. בשמו עמים יתפארו ויתהללו ובזכרו לאומיס יתרומומו ויתגדלו ויתברכו בו גוים ובו יתהללו. בני רעיוניו בחורה ה' ישיחו יס חבונת אל פיהס יגישו וזיראתו יומס ולילה יריתו שחוליס בבית ה' בחלרות אלהיו ופריחו. עוד ינובון בשיבה ומלאו פני חבל חנוכה. להשקות המאמס לדודי תורה מיין הרקח וידעו חועי רוח בינה ורוגנים ילמדו לקח. לחכמה קרא רעיתי ולחבונת יונחי תמתי. והשכל שס אחיבו והחלמוד אביהו ושפתיו ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו. יולרו הוא מנת חלקו וכוסו משגבו ומנוכו. תומך גורלו ומפיל בנעימים חבלו. עקב אשר שמר משמרתו והתהלך לפניו תמים. ודח ודין

המעשרות שלל חרומה ומעשר בזמן הזה דרבנן בארך ישראל ובכל מקום שהחזיקו עולי צבל ואפילו בשדה ישראל עלמה מפני שקדושה ראשונה בטלה וקדושה ב' לא חייבה אחס שהיו ביאת מקלחס כמ"ס ביצמות סס ואין לריך לומר בצוריא שעיקר המעשרות סס דרבנן ומחזיברו הגדול יפורס לכס כל אלו הדינין: משה (עיין בה' חרומות ובהלכות מעשר פ"א) ועיין בספר מראה הפנים פירוש הירושלמי):

בד

אלו הם השאלות ששאל רבינו יהונתן הבן מלוניל מן מרנא ורבנא הרב הגאון הגדול הר"ם במנ"ל להקשות על הלכות מן החבור הגדול משנה תורה וזאת האגרת אשר שלח לו עם השאלות:

עחה אקום יאמר אומר ועושה עחה ארומס עחה אשא להיוח ללל ואביון מעו ומחסה והוכן בחסד כסא. כסא כבוד מרוס מראשון לנלור נלורים כאשון כי לו חכרע כל ברך תשבע כל לשון. יראו גוים ויבשו מכל גבורחס ישימו יד על פה ממעונותס כוחלי ארך ירגו ויחרגו ממסגרותס. ויראו ממערב את שמו והודו וממזרח שמש את כבודו. וילעקו ויקראו מן המזר לאשר ידו לא תקצר כי יבא כנהר לר. וכל אשר שס כבוד מלכותו פחדו שס אלהיו יפחדו. פחדו בציון הטאים אחוה רעדה חנפים מי יגור לנו מוסדי עולס. מי ילילנו מיד האדירים פועל ישועות מוגד מישרים. ברוחו מושל ועל ירו מולך ויהבו על ארו ישלך דבריו יטיבו עס הישר הולך. הולך תמים ופועל דק ודובר אמת בלבבו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו. בשבט פיו כל רשעי ארך יאבד ואת ירחי ה' יכבד. בלדק אמרוחיו לדיק נושע וברוח שפתיו ימית רשע. בדש חורה שבכחב ימתיק חכו ובכל חורה שבט"פ יכין סוכו ויחן עו למלכו וילמד ענויס דרכו. להורות בדרך ישרה המטים עקלקלותס אשר ארחותיהס עקשים וגלויס במעגלותס. ולהוכיח לרגשים סילוניס ועקרבוס ולהשיב מעון רצים. יוס ליוס תורת אלדיו יביע ולילה ללילה נפשות אביונים וישע והטא ישא ולפושטים יפגיע. ביראת יולרו נפשו דבקה לעשות משפט ולדקה נפשו חשקה. בלדקה כסא לעד חכון והוא מרומים ישכון. תורת אלהיו בקרבו מזודות סלעים משגבו. קטון הוא בעיניו גדול ושוא פייס לפני אדוניו. הנמלא בזה אשר מחוה שדי יחיה מאין נמלא ואיזה מקום תורתו. מי יתן ידעתי ומלאכה אבא עד חכונחו. הלא בזון לבות הבין דרכו וידע מקומו מבטן קראו

על ראשו יתדיו יהיו תמים נחן על לבו את האורים
 ואת החומים לעמוד לשרת לפני ה' הוא ובניו כל
 הימים. נשבע ה' ולא ינחם כי ינחם עמו ועיניו ירחם.
 להקים להם מורה לך להחזיק בך. להשב מחשבות
 להניף גשם נדבות להשיב לב אבות על בנים ולב
 בנים על אבות. ולהכריח מן הארץ את האבות ואת
 הידועים ולהגבר ברית אבות ברית חורב וסיני.
 ולהורות את בני ישראל את החוקים אשר לזה ה'.
 ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטורח
 למען יעב להם ולבניהם לעולם. ויש תקוה לאחריהם
 נאם ה' ועשו בנים לגבולם. ברוך שומר הצבחותו
 לישראל כי לא תשכח מפי זרעו וגו'. להשיב ההוד
 והגדולה אל המקום אשר היה שם אהלו בתחילה
 להיות לו מכל בני חבל סגולה. ולתחו עליון ידו נאם
 והוד חורחו שמים כסה. להמטיר על פני חבל ארצה.
 מלכים ויועלי ארץ אנשי עלמו. וכל קדושי חבל בני
 בריתו. ירעם בשבט חס לבבו וחמונתו. וינחם וינהלם
 על מימי מנוחתו. וישקם מנוף חורחו. וימקם דגם
 מועם אחרתו. והס חכו לרגליו ישאו מדברותיו.
 במלחמות ה' כי הרבו ילטט גדודים. ובעדות נאמנה
 לפני רעיוניו עדים. ובסוד התלמוד ה' נחן לו לשון
 למודים. במבחר החבונה גבר לעות את יעף דבר.
 מגדלות החורה עד דוד הגדול בין קדש לחול ובין
 טמא לטהור קודיע והבדיל. מעיין ונחל בחורת ה'
 קבע. ומעשה האמונה בחורה שקע זרע הקדושה
 זרע. וממלכות הטומאה מעל עמו קרע. לקנאות
 לזרו כחשבי נכסף נכסף. וזרע תפארתו חשף. לתת
 חורף בסף. במעוזות המטוס עקלקלותם וזר חרבו
 שלף בחשאים ההם בנפשותם באור. ספר משנה חורה
 מחשכי חבל האיר וגודלת וגזרות באר וברית טומאה
 נאר ומקום הקדושה פאר וברכה אחריו השאיר.
 גער הפרושים צברית פרך. לעשות אותם גוי אחד
 בארץ. וקרבו אותם אחד אל אחד והיו לבשר אחד.
 האירים מטומאתם וזכרו וכסו בגדיהם והטהרו.
 בדגם וחלב תחת לשונם ועימות נאם ימינו. מה ערבו
 עליו ורביבו להחיות מתי הולכי שובב. הן אלה
 קאת דרכיו ומעט קט ממחלכיו. יהי ה' עמו ויעל
 מעלה מעלה ולשונאיו ישקה כוס רעל. זרעו בקרב
 הארץ לרוב יסגא וכחמר יפרח וכארו בלבנון ישגה.
 וצברית ה' חפצו ובחורחו לילה ויום יסגה. ותחת
 אבותיו יהיו בניו תשיתמו לשרים בקרב הארץ אמן
 ואמן. ואתה קדוש ה' מרנא ורננא מאור הגולה שמע

נא בקול עבדיך. שואבי מימך. להשביענו עוד בספר
 מורה הנבוכים אשר שמענו שומעו. ובארץ מזרים ילא
 טבעו. ובלקקת החוקה ולא התרפית. ומבני אדם
 יפסית והולך חן בשפתותיך. באלוהות תורתך ביראת
 ה' עד רחבי ארץ החבונת. ומשפט ולקח לבני יעקב
 שכנת. ודיון אמת ואמונה בהם דנת. ולעם ה' דעת
 ובינה והשכל חננת. בירה וכוכבים אשר כוננת.
 מעבדות אהבה למשוך בס ישרי לב הכימות לך עבותוק.
 וליראת הכופרים והפושעים במופתים ובאותות. כוננת
 חיים על יתר ודרכת קשחות והלצה למקדש הטהרה
 ברית ולתמות. וזרית חרמים ורשחות. למתפרות
 כסחות. ושמת אותותיך אותות. וחששת לתורה
 שיכרתה עליה על מלוא אמת כמה בריתות. אשר בה
 הרחות שמנה וארבעים כריתות. אשר הורישנו
 קדושים. של שש מאות אלף. ושלשה אלפים וחמש
 מאות וחמשים. ויורך אהבה נדבה. יען שיאת משובה.
 ולא הכרת על בן האהובה בן השואה והיית ערבה
 וערבה דערבה. כי לךתך כלמה השדה רבבה. מיני
 יס יס רבבה. והנה היא לפנינו כחובה. לא יאמר
 לה עוד עוובה. על כן משךך ויורך. שמן ששון מחברך.
 להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך. מי הביאך עד
 הלום. לספר כדכד ספיר ויהלום. ונתן בידך החיים
 והשלום. כי אל טוב ה' ואל טובו נסרת ולהסחופך
 צביתו מהרת. בצל חורחו בחרת. לחכות ללמוד
 וללמד לשמור ולעשות פיקודיה מזהב ומפז חמדת ולמדת
 ושמרת ועשית ובה' חסית ואליו כסית. הוכחת עמך
 לרגעים על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים.
 כחבת לנו שלשים במועזות ודעת. לפירת חפארת
 ועטרת ומגבעת. אותות צדים הפרח באותותיך.
 ומופתים קוסמים הוללת במופתך. והוצרי שמים הובשת
 בשמוך מעשה אלבעותיך. הורדת עלינו עלך. ושלחת
 אל עמך. נדבות ביום חילך כיד ה' הטובה עליך. לית
 חן הן למכיריהם. גדולים הם והגדולה הם דורשים
 לכל חפניהם. וכל חפנים לא ישוו בהם. על כן הגנו
 אחאנו לך להעמיד לימין גורלך גם בשאר ספרך יהיו
 מתנו נבלתינו יקומו כי נקשרה נפשינו באהבהם ואם
 הם כאן הכל כאן. אמת ויציב ומחוקן לא חסרנו דבר
 לא לזרות ולא להבר. כי מהם חולאות חיים ואם מטה
 לחם נשבר. מה לחבון את הבר. כי בואת יחלל
 המחלל השכל וידוע אחתי כי באלה חפנתי נאם ה'
 וגאוננו ובתי מדרשו למגדל ועד קטן נפשו קשורה
 בנפשו. ולברך אותם מידי חש בחדשו. ומידי שבת

בשבחו ונחמו מה לא עלינו גמולכם כי אם על יוצרו יוצר הכל אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש והוא ברחמיו הרבים יתנו לרחמים לפני גאלינו והכמיו וקנינו וספריו העומדים לפניו לשבע את רעבוננו ולרווח את מאוננו. לא רעב ללחם ולא מאה למים כי אם לשמוע את דבר ה' האור הושיעה המלך יענו ביום קראנו. ויאיר במחשכים עינינו צעה שעינינו וירפא חולי שבלבבנו ברגע לעקתינו. כל כלי יוצר עליך לא ילל. וכל לשון חקוק אחד למשפט חפלה חן תשובתך כליות לבך וכבוד השואל הנאלח. ויאכל החפל במלח תמלח. והיטבע בים הפחיות מלוח ימלח. ונתק ראש הספקות בחצר תגלה וראית הקוסיות חלוח תחלח. וגפן ספיה קצירה תשלח. עד ים תשלח שרסיה בשלח הזונתך ותטעם על הירדן וחללה. עליהם ברגל חרמום ותלחח. וחרך הרי קוסיות וחביאם אלי קבר בכלח. ותמחול לשואל כי אחה טוב וסלה. ורב חסד לכל קוראריך יערוף כמטר לקמך. וחול כעל חרמון. ועל הררי ליון חשקה מי עגל היוגה בנימון עלומיו ואם לא מלאו דם מי דימון. תטכרם בקול המון. מי שמך המשקים את פני השימון. וברוח אפי טהרתך נערמו מים וגגלה ספוי ים ומטמון. ולנטעמים תחיימו בפעמון זהב ורמון ושמע קולן בבח השואל אל קדשך בריר חלמון. למה תרלדון הרים בגוויים על ארמון. בית המלך נוה אמון. והשעשים על מקל לו וערמון. חפלה בהן פללות לבן ואדמון. והבאים בסירות דוגה תשאנה תשובתך ותשלכנה החרמון. והשוחים את מימך בזמאון אל נא יתחו בשממון. כי יודע בכל המון. כי אם המלא חמלא בספר סיגים ואסיוון השיגהו כמספר הדרמון. כי קטל יתיה פרעה חנירה אלהא עילאה דאתפלח ליה בחדירא. הוא ישוביך. שחיס המה קוראוחינו. המחויקות אלבעוחינו. הנושפות מר עובר על כפות המגעול אשר נגעל בפנינו ברוב עונינו. והאר העלים ממנו. על כן הרפא לנו. כי נפשינו מרה לנו. וחחור חתרנו להשיב אל היבשה ולא ינולנו. אין הבישן למד ולא הקפדן תלמד. ואיויב הלדיק אמר אם אמאם תשפט עבדי ואמתו ברבים עמדי. והעד העיד בנו משה לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול. ואם בימי יהושע נשכחו שלש מאות הלכות. שמורות היו בכל וערוכות. מהלכה למשה מסיני חסוכות. יען וביען היו הנשפות נבוכות והעלמות במדוך של אבן נידוכות. ואף כי לב איש דומה למחט סדקית ככלי מחכות. קשה לשמוע וממחר לאבד ככלי זכוכות. אף כי הנה עשיות פרודות

כה

ואלו הם השאלות אשר שאל הרב הנזכר זצ"ל והשבותם בצדק:
שאלה ילמדנו רבינו את הנמצא בספר הזהבה הלכות חפלין (פ"א ה"א) עור של מזוזה אין לריך עבוד לשמה אף על פי שזל ספר חורה וחפלין לריבין עבוד לשמן ונפסלין אם לא יעבד לשמן אי משום דקארי לה למוזה קדושה קלה הלא [קרא] גם כן לחפלה של יד קדושה קלה יאיר לנו רבינו מתין זה בא :

תשובה לא מפני זה הוא אלא מפני שלא נשמע במזוזה עבוד לשמה כלל והיכא דאחמר אחמר והיכא דלא אחמר לא אחמר. ואם האמר ומה טעם חפלין וס"ח לריבין עבוד לשמן ומזוזה אינה לריבנה עבוד לשמה לפי שעמלו של ס"ח ועמלו של חפלין הן המזוזה ולפיכך לריבין לעשות להן עבוד לשמן דהוא חשיבות יתירה שיהיה בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים ועמלה של מזוזה אינה המזוזה ולא תחשב מזוזה אלא מפני הבית שחייב בה ואם אין בית אין מזוזה אבל ספר חורה וחפלין חובת הגוף החדירה היא. ובתב משה (אמ"ח עיין בהגה"מ שם מה שהביא משם ספר החרומה שחירך רבינו ז"ל שהמזוזה היא שמירה מפני המזיקין והוקשה לו בדברי רבינו וכפי מה שכתוב כלן ניהא) :

כו

שאלה יורנו רבינו מה שאמר בהלכות חפלין (פ"ג ה"ו) כילד סדור הפרשיות בחפלה של ראש מכים פרשה אחרונה שהיא והיה אם שמוע בבית ראשון שהוא לימן המניה וכו' עד ואם החליף סידור זה פסולות. ואמרו חלמירך קבלו מרבוחינו ורבוחינו מהגאונים ז"ל ורבינו הא"י בראשם דבעין הויות בחמאע וכן פירשו בסנהדרין הא דאמר רב יהודה אמר רב כל בית חילון שהוא רואה את האויר פסול כגון קדש לי ושמע. וגם כן קבלנו מהם כי הקלף נקרא אותו לך שהשער היה דבוק בו. בעודה היה ודוכסוסקוס הוא אותו לך שהוא דבוק בצער בעודה היה וכמדומה לנו

בשבחו ונחמו מה לא עלינו גמולכם כי אם על יוצרו יוצר הכל אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש והוא ברחמיו הרבים יתנו לרחמים לפני גאלינו והכמיו וקנינו וספריו העומדים לפניו לשבע את רעבוננו ולרווח את מאוננו. לא רעב ללחם ולא מאה למים כי אם לשמוע את דבר ה' האור הושיעה המלך יענו ביום קראנו. ויאיר במחשכים עינינו צעה שעינינו וירפא חולי שבלבבנו ברגע לעקתינו. כל כלי יוצר עליך לא ילל. וכל לשון חקוק אחד למשפט חפלה חן תשובתך כליות לבך וכבוד השואל הנאלח. ויאכל החפל במלח תמלח. והיטבע בים הפחיות מלוח ימלח. ונתק ראש הספקות בחצר תגלה וראית הקוסיות חלוח תחלח. וגפן ספיה קצירה תשלח. עד ים תשלח שרסיה בשלח הזונתך ותטעם על הירדן וחללה. עליהם ברגל חרמום ותלחח. וחרך הרי קוסיות וחביאם אלי קבר בכלח. ותמחול לשואל כי אחה טוב וסלה. ורב חסד לכל קוראריך יערוף כמטר לקמך. וחול כעל חרמון. ועל הררי ליון חשקה מי עגל היוגה בנימון עלומיו ואם לא מלאו דם מי דימון. תטכרם בקול המון. מי שמך המשקים את פני השימון. וברוח אפי טהרתך נערמו מים וגגלה ספוי ים ומטמון. ולנטעמים תחיימו בפעמון זהב ורמון ושמע קולן בבח השואל אל קדשך בריר חלמון. למה תרלדון הרים בגוויים על ארמון. בית המלך נוה אמון. והשעשים על מקל לו וערמון. חפלה בהן פללות לבן ואדמון. והבאים בסירות דוגה תשאנה תשובתך ותשלכנה החרמון. והשוחים את מימך בזמאון אל נא יתחו בשממון. כי יודע בכל המון. כי אם המלא חמלא בספר סיגים ואסיוון השיגהו כמספר הדרמון. כי קטל יתיה פרעה חנירה אלהא עילאה דאתפלח ליה בחדירא. הוא ישוביך. שחיס המה קוראוחינו. המחויקות אלבעוחינו. הנושפות מר עובר על כפות המגעול אשר נגעל בפנינו ברוב עונינו. והאר העלים ממנו. על כן הרפא לנו. כי נפשינו מרה לנו. וחחור חתרנו להשיב אל היבשה ולא ינולנו. אין הבישן למד ולא הקפדן תלמד. ואיויב הלדיק אמר אם אמאם תשפט עבדי ואמתו ברבים עמדי. והעד העיד בנו משה לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול. ואם בימי יהושע נשכחו שלש מאות הלכות. שמורות היו בכל וערוכות. מהלכה למשה מסיני חסוכות. יען וביען היו הנשפות נבוכות והעלמות במדוך של אבן נידוכות. ואף כי לב איש דומה למחט סדקית ככלי מחכות. קשה לשמוע וממחר לאבד ככלי זכוכות. אף כי הנה עשיות פרודות

שקורין בשלשון ערבי קש"ט ויש לו שני פנים האחד נאה
לכתיבה והוא מקום השער והפנים האחרים הדבוקים
בחלק העבה אינם ראויים לכתיבה כלל אלא הדיו נבלע
בהם והאותיות מטושטשות (נמלא) לדבריכם ולדברי
אוחם שאומרים ככה תהיה הכתיבה בקלף ודוכסוסטוס
במקומות רעים ופחוחים שאין הכתיבה מועילה בהם.
והראיה השנייה שהכרעתי בה דברי האומר כמו שנכתבי
בהצורי זו היא [כין] הדבר [ידוע] שספר תורה מקודש
יותר מן התפלין והתפלין יותר מן המזוזה וכך היא
ההלכה למשה מסיני שיהיה עור כל אחד מהם חזק
וצריא כדי שיוכל לעמוד ולהתקיים כפי קדושתו. ספר
תורה שהוא יותר מקודש כותבין אותה על עור שלם
ותפלין על הקלף שהוא חצי העור ומזוזה על החצי
האחר הדק. נמלא כל אחד מהם מעלתו כקדושתו רולה
לומר מעלת עורו בקיומו וכתיבת כל אחד משלשתן
במקום הנאה לכתיבה כדי שתהא כתיבתן תמה: ^{פשה}

בו

שאלה כתב עוד הלכות מזוזה (פ"ו ה' א') עשרה תנאים
לריך הבית ואחר כך יתחייב הדר בה לעשות
מזוזה וכו' עד ושתיה לו תקרה ויהיו לה דלתות. זה
מסופק לנו כי מה שאמר שיהיו לה דלתות לפי מה שקבלנו
הא דאמרינן במנחות (ל"ג) בההוא עובדא דאמר ליה
קבע דשי ברישא לא נאמר אלא משום היכר ייר ובשער
שבין שני בתים שיש לשיניהם יציאה מכאן ומכאן ואינה
יכרת ביאתה לשער האמצעי אלא בהיכר ייר שבו:

תשובה זה שאמרתם משום היכר ייר הוא מי חליא
הא בהא וכו' דרשיהו סמוכין בחלמוד הלא
חדעו שיעקר המזוזה לא תלה אותה אלא בשער שאמר על
מזוזה ביתך ובשעריך וכי בשני מקומות מניחין על המזוזה
ועל השער אלא כך אמר על מזוזה ביתך ועל מזוזה שעריך
וכן אמרו רז"ל אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות
וכו' ולא אמרו פתחי בתים שכל פתח שאין לו דלתות
פתח מקרי שער לא מקרי וכן מוכח ברש"י שירובין
ולא נסתפק דבר זה להכנס מעולם שאין החיצו חלוי
אלא בשער כפשטיה דקרא ורש"י גלותא שאמר לרב נחמן
לקבוע לו מזוזה על הפתח שלא היו לה דלתות לאו
למימרא שהיה סבור שחיצו מזוזה על הפתח בלבד אלא
כיון שהעמיד המזוזה אחר לרב נחמן להניח המזוזה
של כתב על המזוזה של פתח ואחר כך יעמדו דלתות
ומדברי רב נחמן נלמד דבר זה שהרי אמר לו חלי דשי
ברישא ולא אמר לו חלי ייר ברישא כלומר אעפ"י
שהכתיבה על המזוזה היא מונחת אין מניחין

שנמלא בספר הפך זה*) (שם פ"א ה' ו') על כן משכמו
ידעו מהם עד בא דברך אלינו ויורנו כדת מה לעשות:
תשובה זה שעלה על דעתכם בקידור הפרשיות
ובקלף שהוא החלק הדק שהשער דבוק
בו כך היתה דעתי מקודם ככס ותפלין שהיו לי במערב
כך היו ומה כתב אותו חכם שחבר חבור בתפלין שמו
ר' משה בר מימון ג"ע מקורטובה ואותו החבור הטעה
כל אנשי מערב מלפנים. וגם רבינו הרב יצחק אלפאסי
ז"ל בעל ההלכות כותיה סבירא ליה בתשובה שיש לו
במעשה תפלין וכן חכם אחד שמו ר' יעקב קלעי ז"ל
ככה עשה. והרבה גאונים חלקו על זה ואמרו כי חכמים
נאמנים פתחו תפלין של רבינו האי ז"ל והיו ככותבין
ומונחים על הסדר שכתבתי בחבור. ורבי משה דרעי
ז"ל כשבא מן המערב לארך ישראל היו התפלין שלו
כמו אנשי מקומכם וכשהראוהו דברי הגאונים הקדמונים
והראיות שלהם השליך חפליה ועשה על זה הסדר. והראיה
ברורה בדבר זה שכתוב בפרק הקומץ הקורא. קורא
על הסדר כלומר כדי שיהא קורא בסדר התורה. ונוסח
זה לא היה בספרים שלנו במערב אבל הנה מלאחי
הנוסחאות הישנות וכן כתוב בהם. ומעשה רב שבני
א"י כלם זהירין במזוזה זו ובסדר התורה כתבו איש [מפין]
איש ולדברי הכל תפלין של יד סדר פרשיותיה על סדר
התורה ודיון הוא שתהא כתיבת שתייהם שזה שהרי לדברי
רבי יוסי עולה עור על של ראש ומניחה על ידו שמש
מינה סדר אחד לשיניהם. וכן לענין קלף ודוכסוסטוס
טעות גדולה טעה כל האומר [כמו] שעלה על דעתכם.
שהדבר ידוע שהן לריכין להיות כתיבה תמה נאה ביותר
ובפירוש אמרו חכמים ז"ל שהכותב על הדוכסוסטוס
יכתוב במקום שער והכתיבה שעל הקלף תהיה במקום
בשר. אם תאמר כמו שאומרים [מקלח] הגאונים
[שהקלף] הוא אותו החלק העבה מן העור שעל הבשר
שקורין אותו הערביים ר"ק ועושין אותו בסיד ולו שני
פנים אחד לבן וחלק ביותר והוא נאה לכתיבה והוא
מקום הבשר והאחד יש בו אדמיות מעט ואינו חלק
והכתיבה בו אינה נאה אלא מפורת ומדולדלת והוא
מקום השער והדוכסוסטוס הוא החלק הדק מן העור

*) הכ"מ שם מביא גרסאות מחולפות בדברי רבינו ובנוסח שלפנינו
כתוב זה החלק שנמול השער בקרא קלף והכ"מ רלה לקיים גרסא זו כגד
דינת רבינו בתשובה האמת ובתנא ואפשר שאח"כ חזר בו ולא אלע
אין יתכן זה אחד מדביו הכריח שהכסין יעוד שהחלק הדק במקום
הבשר אינו ראוי לכתיבה ובגמרא אמרינן שהכתיבה יגל הקלף תהיה
במקום בשר ודו"ק: ^{אב"א}

תשובה זו ודאי אמת כדבריכם כן הוא ובעיקר
 העתקה למוסחא שלי עשיתי וכך הם הדברים
 ומה תקנו המוסחא אם מלא חושין פסוקין פסולה ואם
 שזרין כשרה : משה ב"ר מימון
 (עיין בפ"ב ה' א' השגת הראב"ד ז"ל) :

ל

שאלה בהלכות ברכות (כ"א ה' י"ב) רביס שנחושדו
 לאכול פת וכו' במה ד"א צפת ויין בלבד
 אבל בשאר אוכלין ומשקין אינן לריכין הסבה . יורינו
 מרנא ורבנא למה נניח איכא דאמרי דמשמע לרבי יוחנן
 פת ויין הוא דמהניא לכו הסבה [אבל שאר דברים לא
 מהני] וכל חד וחד מברך לנפשיה ולא הוי חיובא :

תשובה הדבר ידוע שהפת חשובה מן הכל וכן היין
 חשוב מכל המשקין וכל הפירות ולפי חשיבות
 הדבר שמברכין עליו אנו מזריכין לכל אחד ואחד ברכה
 בפני עצמה . ולפי זה הפירוש שעלה על דעתכם בהנהו חרי
 לישי [נמלא שאר] הפירות והמשקין חשובין יותר מן הפת
 ומן היין שהרי הפת והיין אחד מברך לכלם אם נחושדו
 או הסבו ובשאר הפירות אעפ"י שנחושדו והסבו לא
 יברך אחד לכלם אלא כל אחד ואחד לברך לעצמו
 הפך גדול יציבא בארעא וגוירא בשמי שמיא ולא הכי
 הוא פירוש הנהו חרי לישי אלא חד עממא איח לכו ואין
 שום חלוק בעינין אלא בשמי המימרא בלבד . ויש כמה
 מקומות בחלמוד כך שהוא מקפיד על נוסח המימרא
 היחיד היא אעפ"י שאין בניהן הפרש בעינין . והו פירוש
 (ברכות דף מ"ג) אמר רב לא שאנו אלא פת דבעיית
 הסיבה פי' ואחר כך יברך אחד לכל אבל שאר דברים לא
 בעי הסיבה אלא אחד מברך לכל ואעפ"י שלא הסבו .
 ורבי יוחנן אמר אפילו יין נמי בעי הסיבה . איכא
 דאמרי אמר רב לא שאנו אלא פת דמהנייא ליה הסיבה
 שיהא אחד מברך לכלם הא לא הוו מסובין כל אחד
 מברך לעצמו ודין זה צפת הוא בלבד אבל בשאר
 דברים אין בהם דין זה כדי שנאמר מהנייא בהו הסיבה
 אלא בלא הסיבה נמי כן הוא . ורבי יוחנן אמר אפי'
 יין כל אחד ואחד מברך לעצמו ואם הסבו מהנייא
 בהו הסיבה שיברך אחד לכלם : משה ב"ר מימון

(עיין מה שכתב מרן הכסף משנה ז"ל ששם העמיק
 הרחיב לישב תשובה זו יעו"ש) :

לא

שאלה שם (פ' ה' ט"ו) שנים שאכלו כאחד כל אחד ואחד
 וכו' עד שכל החייב בדבר מן התורה אין מוטאין

אותה עד שמעמידן הלכות שאין החיוב אלא במוחזק
 השער כמו שבארנו ולא במוחזק בעלמא : משה :
 (אמ"ת עיין בה' מוחזק פי"ו ה' א' ומרן הכ"מ לא הביאה
 וראיתי במגדל עון הביאה על מה שהשיג הראב"ד ז"ל) :

בח

שאלה שם בהלכות זליית (פ"א ה' ז') כיצד עושין
 את הזליית מחיל מוית הטלית וכו' עד
 ויהיה אחד משמונה חושין חללת והשבעה לבן . לא ידענו
 מה הוא והיאך אפשר אלא השנים חללת והששה לבן .
 ולוקה חוט חללת וכוך שתי כריכות . ויורינו רבינו
 למה יותר החללת מהלבן והלבן שהוא מין כנף ממנו
 מחיל וכו' מסיים ובכריכותיו איך נמטט . ואחד חושין
 הלבן ואחד חושין החללת אם רצה לעשותן שזרין עושה .
 יורינו רבנא ומרנא והלא יליף בספרי חללת ממשכן
 מה להלן שזרין אף כן שזרין :

תשובה יש לו לטעות חוט אחד מקלחו חללת ומקלחו
 לבן ויש לו להכניס כל חוט וחוט בפני עצמו

וכפלו ושחרו עד שיהיו שבעה חושין לבן ואחד חללת
 שנאמר פתיל חללת אחד ולא שנים ולפי שהמטה של
 חללת שיהיה הפתיל כלו חללת לא נעשה מן הלבן אלא
 כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף מין כנף ושאר החוליא
 עם החליות כלן בחללת חוץ מכריכה אחרונה שהיא
 בלבן החליל והחליל בו וכן כתב רבינו שמואל בן חפני
 ז"ל בספר שהרב זליית בלשון ערבי . וזה שגמר שזרין
 ממשקן רבי שמעון היא שסחם ספרי ר' שמעון ולפי
 שלא מלאחי שום אדם שאמר דבר זה לא כתבתי כמוהו
 שא"כ יהיו שזרין עשה כמשקן כך נראה לי ואין לי סמך
 אחר בדבר זה : משה ב"ר מימון

(אמ"ת זה ג"כ השיג הראב"ד ז"ל שם והמגדל עון
 הביא תשובה זו אך הביאה בקיצור עיין שם) :

בט

שאלה שם המוצא חללת בשוק אפילו מלא חושין
 פסוקים ושזרין פסולה . ולפי עניות דעתינו
 אין לנו להטות ימין ושמאל דהכי מסקנא דשמעתא
 דשזרין מופסקין כשרים דכולי האי לא טרמי והא דתנן
 המוצא תפילין יטות מניינן אבל לא חדשות כ"י יהודה
 לאו משם דחיישינן שמא קמייעין הם דכולי האי לא טרמי
 לעשות קמייע כמין תפילין אלא מה הן חדשות שאין
 מקושרות ומשום דלא אפשר למקשרינהו בשבת אפי' בעיביא
 דר' יהודה לטעמיה דאמר עיביא קשריה היא . יאיר
 לנו מאור עינינו בפ' מרווח להסיר המכשול מלפנינו :

אוחו ידי חובתו אלא החייב באוחו דבר כמוהו מן החורה יורו מרנא ורבנא והלא הלכה רווחת (ברכות דף מ"ג) שלא יוצא את אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ומוציאין ינאי וחבריו שאכלו כדי שובען ולגרמי הוא דעבד רבי שמעון בן שטח שהוציא באחד ממין שבעה: **תשובה** תמיהא גדולה יש בדבריים והרי דבר זה בפרק מי שמתו (דף כ' ע"ב) אמר ליה רבינא לרבא נשים חייבות בצרכה המזון מדאורייתא או מדרבנן וכו' עד הכא במאי עסקין כגון שאכל שיעורא דרבנן אחי דרבנן ומוסיק דרבנן כדדרש רב עזירא וזה אין בו ספק והא דאמר' עד שיאכל כזית דגן לאפקי מי שאכל שאר אוכלין וזה ענין אחר אם זה שאכל כזית דגן מוציא מי שאכל כל שובעו או אינו מוציא אלא מי שנתחייב מדרבנן כמו שנתברר בפ' מי שמתו שאותן הדברים ברורים ובמייס על עיקרי הברכות:

תשובה תמהני לשאלה זו שהדברים בחבורי מפורשים הרבה ולא יהיה לי מקום לספק זה שחילת אוחה הלכה כך היא (סס) מלו את הקטן בשבת ואח"כ נשפכו המים החמין או נתפזרו הסמנין עושין הכל בשבת מפני שסכנה היא לו מקום שדרכן להרחיק את הקטן מרחיצין וכו' עד שלישי למילה שחל להיות בשבת עד מפני שסכנה היא לו הרי הדברים ברורים שעל שלישי של מילה אמרו שמרחיצין אותו בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת מפני שסכנה היא לו ולא יראה לי בכאן ספק כלל: משה

לד
שאלה עוד כתב סס (פ"ג ה' ו') גר שמל עד שלא נתגייר וכו' עד על אדרוניוס אין מצרכין על מילתו מפני שאינו דלוי יורינו מרנא ורבנא והלא ספק תורה הוא ועל ספק דרבנן הוא דלא מצרכין אבל על דאורייתא מצרכין הך מן הדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הם כדאמרינן בפ' במה מדליקין **תשובה** הדברים ידועים שכל ברכה שעל המזון מדבריהם היא בין שהיה המזון מן החורה או מדרבנן והנמים הם שתקנו הברכה והם אמרו כל המצריך ברכה שאינה לריכה עובר משום לא תשא וכו' לפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר מזון נטוין או לא ננטוין בין שהיה המזון על אוחה עשה מדבריהם בין שהיה מן החורה עושין אותו דבר בלא ברכה ומפני זה נפסקה הלכה בפ' ג' לולב וערבה בשמיני ספק שביעי הכי והלכתא יתובי יחבינן ברוכי לא מצרכין ומינה אתה למד לכל המזון שסתפק לן אם היא מזון או לא עושין בלא ברכה כמו שצא לנו בסוף הלכות ברכות וזה העיקר שסומכין עליו ואותם הדברים האמורים בפ"ב

אוחו ידי חובתו אלא החייב באוחו דבר כמוהו מן החורה יורו מרנא ורבנא והלא הלכה רווחת (ברכות דף מ"ג) שלא יוצא את אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ומוציאין ינאי וחבריו שאכלו כדי שובען ולגרמי הוא דעבד רבי שמעון בן שטח שהוציא באחד ממין שבעה: **תשובה** תמיהא גדולה יש בדבריים והרי דבר זה בפרק מי שמתו (דף כ' ע"ב) אמר ליה רבינא לרבא נשים חייבות בצרכה המזון מדאורייתא או מדרבנן וכו' עד הכא במאי עסקין כגון שאכל שיעורא דרבנן אחי דרבנן ומוסיק דרבנן כדדרש רב עזירא וזה אין בו ספק והא דאמר' עד שיאכל כזית דגן לאפקי מי שאכל שאר אוכלין וזה ענין אחר אם זה שאכל כזית דגן מוציא מי שאכל כל שובעו או אינו מוציא אלא מי שנתחייב מדרבנן כמו שנתברר בפ' מי שמתו שאותן הדברים ברורים ובמייס על עיקרי הברכות:

משה ב"ר מיימון

לב

שאלה סס (פ"ה ה' ו"א) לקח כוס של ברכה בידו והתחיל על מנת לומר שהכל ועשה וכו' יורו ונורו אם שבר של שעורים היא היאך ילא ומרנא ורבנא הרב אלפסי ז"ל הולך על זה הדרך וחתרו להוציא אל היבשה ולא יכולה שהרי פירות השבר אינם יוצאים מן הגפן ודמי לפוחה במעריב ערבים וסיים ביוגר אור דלא ילא הראנו רבינו את האור כי טוב וכי תראה הוא לעינים בפירוש מרווח כיד ה' הטובה וההרחבה עליך:

תשובה יראה לי שאין הדבר נאמר אלא בשכר המזון מן הגפן כמו שנאמר במזר מיין ושכר יזיר ובאוחו השכר שאין נראה בכוס אם שבר הוא או יין שייך שאדם יכול ויפתח על מנת שהוא שכר ויסיים בצורא פרי הגפן אבל בשכר של שעורים וכיוצא בו שהוא נכר לא דברו חכמים בדבר כלל וכי יש מי שיאמר שלקה בידו תמרה והתחיל לברך בא"י אמ"ה על דעת לברך בורא פרי העץ וסיים המוציא לחם מן הארץ וכי בשופטני עסקין ומה מקום לשגגה זו אלא ודאי בשכר העשוי מן הגפן הן הן הדברים (פ"ה הלכה י"א)

וכתב משה

לג

שאלה בהלכות מילה (פ"ב ח') מקום שדרכן להרחיק את הקטן מרחיצין וכו' עד בין בחמין שהוחמו בערב שבת ובין בחמין שהוחמו בשבת מפני

לכדו שסתם ספרי רבי שמעון ואלו היו דברים אלו הלכה לא הוה שחיק גמרא מיניה שלא תמצא לעולם אוחו ההקס בשני תלמודים ולא בתוספתא ולא אמרו בגמרא נדרים (ע"ד) אלא הכי והתניא בין איש לאשתו בין אב לבתו מלמד שהבעל מפר נדרים שבינו לבניה ולא הביא עיקר זה על הקס שדרש ר' שמעון בספרי אלא הביא מקרא זה קושיא על המשנה שאמר אלו דברים שיש בהן עינוי נפש הקשה ואמר נדרי עינוי נפש הוא דמפר שאין בהן עינוי נפש אינו מפר והתניא בין איש לאשתו מלמד שהבעל יפר בנדרים בינו לבניה אמרי (וכו') וכלהו הלכות ושמועות שמתמצא בכל מקום שאם נדרה כך וכך יפר אם נדרה כך וכך לא יפר לא תמצא חלוקה זו אמורה לעולם אלא באשה ובעלה אבל בנעוריה בבית אביה לא תמצא דבר זה לעולם ואם תאמר שהנדר שיפר הבעל הוא הנדר שיפר האב תינה נדרי עינוי נפש דברים שבינו לבניה היאך צבעל ובאב אחד ומה איכפת לאב בדברים שבין אשה ובעלה אם כוונתו או מעברת שרק וכיוצא בזה ועוד דברים שבין אב לבתו חוץ מנדרי עינוי נפש מה הן וכי לא אישתמיט הנה או אמורה שיאמר נערה שנדרה כך וכך יפר אביה נדרה כך וכך לא יפר [אין] יאמר אחד מהדברים שבין אב לבתו כמו שאמרו במה דברים אמורים בדברים שבין איש לאשתו ועוד הספר שנתנו חכמים ז"ל בין נדרי עינוי נפש לנדרים שבינו לבניה לא נתנו אלא צבעל ואמרו נדרים (ע"ט) [בדליתא] תחזינה הויה הפרה כי מגרש לה חייל עליה נדרה וכו' מכל אלו הדברים נראה לי דלא דברו חכמים במחלוקת נדרים אלא לענין צעל אבל לגבי אב לא חלקו חכמים בנדרים כפשטיה דקרא שלא חלק אלא כל נדרים ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום וצבעל חילק ואמר כל נדר או כל שבועת איסר לענות נפש לפי דברים אלו חפסתי הוגיית דכולהו שמעתתא ולא ילחתי מפשטיה דקרא ואמרתו שהההקס דרבי שמעון דברי יחיד הן והוא הגרסא לי והאל יעלו מכל שגגה :

משנה

ל

שאלה בהלכות ערכין וחרמין (פ"ו ה"ח) וכל המקדש עבדו ושפחתו הכנעניים וכו' ואין הנוצרין ראין ליקח דמיהן נפלאה זו הפסקא בעינוי הרבה דהא קיימא לן כרבי דאמר גיטין (ל"ח) אף הוא נוטן דמי עלמו וילא מפני שהוא כנוצרו לו דקסבר כסף גומר בו והכי פסיק בהדיא בפ' השולח ואין הלכה

מדליקין (דף כ"ג) בעיני אחר הן אמורים והוה פירושו שיליגן בגמ' על ברכת גר המוכה היכן לנו והשיב רב איש מלא חסור רב נחמן אמר משאל אביך ויגדך שמעוין מדברי שיהם שכל מלוא שהיא מדבריהם מברכין עליה ולונו והותיב רב עמרם על שיהם ממעשר דמאי שהרי הוא מדבריהם ומפני מה מפרשין בלא ברכה שמע מינה שאין מברכין על כל מלוא שהיא מדבריהם ופריק אביי ואמר דבר שתקנתו מלוא מדבריהם ואין תקנתו מפני הספק חיקו עליו ברכה כגון גר המוכה ומקרא מגילה ועירוב וטילת ידיה אכל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק כגון מעשר דמאי לא תקנו עליה ברכה והקשינו על אביי לפום הדין פירוקא והרי יום טוב [שני וכו'] ופריק אביי ואמר החס כי היכי דלא לזלו בה ולהכי תקינו לו ברכה אבל שאר דברים שעיקר תקנתה מפני הספק לא תקנו להן חכמים ז"ל ברכה ולפיכך לא תקנו חכמים ז"ל ברכה על המעשר דמאי ובא רבא ופריק פירוק אחר ואמר אל תאמר שכל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק לא תקנו לו חכמים ברכה שהרי יום טוב שני מפני הספק ותקנו לו ברכה [ומפני מה] לא תקנו ברכה על המעשר דמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הס' ומלאו דברי כלם רב עמרם ואביי ורבא אינן אלא ליתן טעם מפני מה תקנו חכמים ברכה לכך וכך הילכך כל דבר שמתמצא בפירות לחכמים שמברכין עליו [ומברכין עליו] וכל מלוא שעיקרה מן החורה ונסתפק לו אם אנו חייבין בה או אין אנו חייבין בה לא תקנו לה חכמים ברכה אעפ"י שדליתיה מן החורה כמו שנתבאר מדבריהם בסוכה (דף מ"ו) והוא הדין בכסוי דס הכוי והוא הדין לכל ספק מלוא :

משנה

לה

שאלה בספר הפלאה בהלכות נדרים (פ"ב) כל הנדרים והשבועות האב מופר ביום שמעו כל נדרי בתו הקטנה וכו' האירה עינוי במאור חורתיך שהרי בספרי מקום אב צבעל וכן במסכת נדרים מדכתב בין איש לאשתו בין אב (לבתו ובעל אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש) ודרים כל דכתיב גבי [בת] למילתא אחריתי יפרש לנא מרנא ורבנא בזה פי' מרווח :

תשובה זו השאלה בודאי ראוי לשאול אותה כל הנס וכמה ימים נתישבת בדבר זה והדבר ידוע שלדברי אוחו ההקס המפורש בספרי אין האב מפר אלא נדרים שצבעל מפר כמו שפירש והוא קשה לי דבר זה ימים רבים ואמרתו שדלתי דברים אלו לר' שמעון הם

כרבי שמעון דאמר אין כסף גומר בו הציבה לנו ששון יטעך ובאורך נראה אור :
תשובה כשם שנפלאה פסקא זו שלנו בעיניכם מן נפלאה קושיא זו בעיני הרבה שחיי מחלוקות הם האחד מחלוקת ר'ות"ק(ס) במקדיש נכסים והיו בהם עבדים וכו' דאמר ת"ק שאין הגבאין משחררים אעפ"י שלקחו דמי העבדים אלא האחרים שמכרו להם הם משחררים וחולק רבי לבדו בזה ואמר שהעבד שהוקדש אם נתן דמיו לגזברין ילא לחירות וכלו מכרו אותו הגזברין לאחר ואינו לר"ך גט שחרור ולא איפסיקא הלכתא בהאי מחלוקת ולפיכך פסקו כת"ק שאמר שאין הגזברין רשאין להוליא אותם לחירות כמו שאמרנו באפטרופין שאין יכולין להוליא עבדים לחירות וכן הלכה וגם ר' חולק שם בעיני אפטרופין ואמר אומר אני נותן דמי עלמו וכו' ואין הלכה כמותו אלא כת"ק והמחלוקת השניה הוא מחלוקת ר' ורבי שמעון בני שהפקיר עבדו והוה פירושה שם (ל"ט) אמרו לפני רבי אמר נתיאשתי מפלוני עבדי מהו אמר להם אומר אני אין תקנה אלא בשטר פירוש לפי שכיון שפקע [שעבוד] רבו ביאוש אין לו תקנה שיסחרר אלא בגט חירות שיכתוב לו רבו והקשינו על רבי היאך יאמר ר' אין לו תקנה אלא בשטר ור' הוא דאמר במקדים עבדו שאם נתן העבד דמיו לגזבר ילא לחירות בלא שטר ואעפ"י שפקע שעבוד רבו ממנו בהקדש הנה יש לו תקנה בכספיה ופרקינן [הכין] קאמר או בכסף או בשטר פירוש העבד שפקע שעבוד רבו מעליו בין בהקדש בין בהפקר בין ביאוש יש לו תקנה או בגט שחרור או בכסף שיפדה בו את עלמו וה שתיאש מעבדו כבר פקע ליה כספיה ולא נשאר לו תקנה אלא בשטר שיכתב לו רבו גט חירות ועל זה אמר רבי אומר אני שאין לו תקנה אלא בשטר ואם האמר אם כן הוא מאי אחא לאשמועינן והלא דברים ידועים הם שכל עבד כעניי שבועלם קונה עלמו בשני דברים בכסף ובשטר לא בא רבי אלא לאפוקי מהאי חנא דתיחא ר' שמעון אומר משום רבי עקיבא יכול יהא כסף גומר בה וכו' עד שטר גומר [בה] ואין כסף גומר בה פירוש בשפחה חרופה שאם נתנה דמי חליה לא תלא לחירות אלא בשטר בלבד ולדברי רבי כסף גומר בה ואם נתנה חליה דמי תלא לחירות הא איפסיקא הלכתא בהדיא שאין הלכה כר' שמעון דאמר שאין גומר בה אלא שטר ומדאיפסיקא הלכתא שאין הלכה כר' שמעון אתה למד שהלכה כרבי דאמר גומר בה בשפחה חרופה בין כסף בין שטר וכן כל עבד

שפקע שעבוד רבו גומר בו כסף בין שטר כמו שלמדנו מדברי רבי שאומר אבל הוא נותן דמי עלמו וכו' ולא איפסיקא הלכתא כרבי שיקחו הגזברין דמי העבד שהוא הקדש מידו וילא מתחת ידו לחירות אלא אחרים מוילאין אותו כת"ק ר' הרחבנו בפירוש הלכה זו הרבה ואעפ"י שהיא פשוטה מפני הפליאה שנולדה בה :

ל

שאלה בספר קדושה בהלכות שחיטה (פ"ח ה"כ"ג) נמצא בהמה שניטל להי העליון שלה טריפה ואנחנו בעמיתינו לא שמענו עד היום ולא מלאנו כחוב בשום חבור הגעשה לשון זה והיה נראה בעינינו כשנאמר יטל להי החתחון כשר רבוחא לאשמועינן שאעפ"י שנראה כעיקור וכל שכן להי העליון סוף הדבר אין לנו יודעין היאך יאמר אם יטלו הלחיים העליונים עם חוטמו לדברינו שאנו מתירין מסוכנת יפרש לנו רבינו פירוש מרווח בזה ואם און פעלנו לא נוסיק :

תשובה מי תלה הסומנין בלחי החתחון עד שתחוש לעיקור דע שהסומנין תלוים בין עיקר החיך והלשון אבל המפלל של להי החתחון רחוק הוא מהסומנין ורפה הרבה כדי שינוע מהר בשעת חליה ומפני זה נשמט פעמים רבות מרוב בני אדם לא בשעת חליה בלבד אלא בשעת פיהוק ואם יחזורוהו במהרה יחזור ואם לאו לא יחזור ואפילו יטל מפללו לא ימות החי אבל להי העליון קבוע הוא והחוטם קבוע בו הוא [שואף] נשמת רוח החיים הנניסת ללב דרך הריאה עם הגשימה שתכנס מן הפה ואותו הלחי העליון כמו גג הוא לכסות הקנה שלא תכנס נשמת רוח [הקר פתאום לחוך] קנה הריאה וימות גם שני לחיים אדומים והם כמו העגבים תלוים בסוף החיך מלמעלה כנגד פי הקנה ומפני זה נבראו כדי שיהיה הרוח שיכנס מן הפה [דרך הקנה לחוך] הריא' פוגע בשבר זה תחלה שהוא בחוך הפה ואחר כך יכנס לריאה ואם יטל להי העליון אבד הכל [כין] נמצא פי הקנה מוגלה לאור ומיד יכנס בו הרוח בכל גשימה ונשימה כמו שיכנס לחוך פי האשישה והחלון וביזומה תתקרה הריאה והלב ותמות הבהמה ואין לך שאין כמוה חיה יותר מזה ומפני זה אנו אומרים נטילת להי החתחון דוקא בכשרות לא העליון וה שאתחם שלא שמעתם ולא ראייתם בחבור מי שמהגה זו בכלל הערפות הרבה דברים לא יוכרום כל המפרשים מפני שלא שמו לעתם לכן וכשיבזו באותם הדברים יראו :

ראשון ושני אסור שלישי מותר [שמעינן מניה] שאין ענין הדברים ששחה בהם גוי שני פעמים כל שכן אם שחה בהם פעם שלישי אלא פירוש הדברים כמו שבארנו בחבור: (הלכות מאכלות אסורות פ"א ה' י"ח): ^{משנה}

ב

שאלה גם נמלא כחוב בהרבה מקומות ובשאר הספרים שאין אדם הבא על חייבי לאוין לוקה אלא א"כ קדשה ויגענו הרבה ולא מלאנו זה ומינין לך גם מלאנו קושיא גדולה בריש אלו גערות (דף כ"ט) דמקשים אי רבי מאיר קשיא בתו' ואי רבי נחוניא בן הקנה קשיא אחותו' ואי רבי יצחק קשיא ממוצת' הא קימא [לן] דאין לוקה ומשום' ולדברי הספר לעולם לא שייך בה מלקות כלל' יורינו מרנא ורבנא חירוף קושיא זו ואנחנו נשמעה ולא נסור ממנה ימין ושמאל:

תשובה זאת השאלה והקושיא ודאי ראוי לעיין בה הרבה וחכמים גדולים הרבה כנס הם שקדשה להם דבר זה' ובעשה שחברתי החבור עמדתי בדבר זה כמה ימים והניסחתי הראשונה שחברתי תחילה שהקלתי מלבי ולא העתקתי כחוב זה כפי הנראה מהלכה זו אליבא דר' יצחק וכל דהאי משנת אלו גערות (כחובות דף ל"א ע"ב) שכל הבועל חייבי לאוין בהתראה לוקה' ובעת שהעתקתי ודקדקתי כל שמועה ושמועה מן הספרים לא סמנתי על קושיא זו ואמרתיו לא נניח חלמוד ערוך ונפסוק הלכה ממסא ומתן של גמרא שהרי עולא ור' יוחנן ורבי שמעון בן לקיש וכמה אמוראי אליבא דידהו נשאו ונתנו בהאי מתניתא וגם חכמי המשנה חולקים הרבה בדבר זה' ויש לומר שר' יצחק חולק בדבר זה וסבירא ליה שכל בועלי חייבי לאוין בהתראה לוקה כאביי ואינה הלכה ויש לומר שר' יצחק סבירא ליה בממוצת' כסבירא דעולא באחותו שהרי אמר עולא שהמחלוקת שבאחותו בצוגרת היא ולא בעברה כך רבי יצחק סבירא ליה בממוצת' לפי שאי אחת יכול לחלק בחייבי לאוין עד שנאמר זאת האשה בבעולה בלבד ילקה עליה וזאת בקדושין ובעולה אלא באלמנה לכתן גדול בלבד כמו שנתפרש שם בסוף קדושין (דף ע"א) וזהו החלמוד הערוך שם אמר אביי קדש לוקה משום לא יקח בעל לוקה משום לא יחלל רב אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה מה טעם קאמר מה טעם לא יקח משום לא יחלל ומודה אביי במחיר גרושתו שאם קדש ולא בעל אינו לוקה להיות לו לאשה אמר

זה שאמרתם שאם היחה זאת טרפה היאך תחיר המסוכנת לא ידענו מי חלה זו בזו ומאיה לא באה קושיא זו עד שהיה צריכין לפרק: ^{משנה}

לח

שאלה ג"כ מלאנו כחוב בעוף אם נשברה רגלו למטה מן הארכובה עריפה ולא שמענו בלתי היום שלא נדע הפרש באברים המזויין בעוף ובבהמה כי אם בקרום בעוף המים:

תשובה זה שאמרתם שמלאכתם כחוב בעוף אם נשברה רגלו וכו' גם אינו לא שמעתי בלתי היום הודיעונו באיזה מקום מדברי נמלאה טעות זו' הנה בפרק עשירי מהלכות שחיטה נאמר בזה הנוסח ושתי טרפות יש בעוף יחר על הבהמה ואף על פי שיש לה אותן האברים ואלו הן עוף ששחנה מראה בני מעיו מהמת האור ועוף המים שקב עלם ראשו זה הוא נוסח דברי ואלם יש בספר שהגיע אליכם דבר שסותר זה כמו שכתבתם ודאי טעות סופר הוא תקנו הספר ויבא שם"ה: ^{משנה}

(אמ"ת נראה שמה שהוקשה להם הוא ממה שכתב בפ"ח ה' י"ד ומינין גידים וכו' ושם השיג הראב"ד ז"ל וכחצ מרן ז"ל משם ר"י ואמ"ת שטעות נפל בספריהם והרשב"א ז"ל כתב בתשובה ששמע שרבינו חור בו ע"ש):

לט

שאלה גם בדבר כוסות של חרש וכו"ם בשאר כלי קיום מחרש קבלו מרבותיהו ומכל הגאונים והרב אלפסי ז"ל שאין להם תקנה אי שחו בהם גוים פעם ראשונה ושייה כי אם בהחישנם י"ב חודש על כן לא הבנינו כלל מכל אשר כתוב בספר' ואוי לנו כי נעלמו ממנו מעינות החכמה והמפרש לנו באר היטב יוהר פוהר הרקיע:

תשובה ודאי כך אמרו מקלת הגאונים ז"ל כמו שקבלתם אחס אבל אין הדברים סותרין זה את זה כך שאם תאמרו כך נמלאו הדברים סותרין זה את זה שכבר איפסיקא הלכתא שכל הכלי שאין מכניסין לקיום בשכשך שני להו אפילו נשחטה בהם היין נסך יום או יומים כגון [כוס] וכן אם היה היין עובר עליהם תמיד ולא נשחטה כגון המשפך ונידד יהיה הכוס שישחה בו הגוי שני פעמים צריך ישון' ועוד שבעיני דבר שאין מכניסין לקיום נחלקו בכוסות של גוים רב אסי אסר ורב אשי החיר (ע"ז דף ל"ג) ונפסקה הלכתא פעם

החמנא והא ליכא ומודה בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קדש שלוקה משום ולא יחלל זרעו אמר רחמנא והרי הלל ושיניה מודים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קדש שאינו לוקה וכו' וסו' וסו' החלמוד ומודה דרבא וכו' ושיניה מודים וכו' שמע מינה שבכל חייבי לאוין פליגי חביי ורבא ולא באיסור כהונה לבד פליגי שאביי סבר שכל הבעל אחת ממחויבי לאוין בלא קדושין לוקה חוץ ממחזיר גרושתו שאינו לוקה עליה עד שיקדש ויבעול ורבא סבר שכל הבעל אחת ממחויבי לאוין אינו לוקה מאלוהי השם עד שיבעל אחר הקדושין כמחזיר גרושתו חוץ מאלמנה לכסן גדול שאם בעל לוקה אעפ"י שלא קדש והדבר ידוע שאביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ס הילכך אי בעינן לאוקומי דברי רבי ינחק אליבא דהלכתא נימא שר' ינחק אמר במזמרת כמו שאמר עולא באחותו ואם תרצה תאמר שקד סבירא ליה לר' ינחק שכל הבעל חייבי לאוין בלא קדושין לוקה כאביי ועל כל פנים לאו מדברי משא ומתן נפסוק הלכה כמו שבארנו ויראה לי שאין בדברים אלו ספק כלל: ^{משנה}

(עין בהלכות נערה בחולה פ"א ובהלכות איסורי ביאה פ"ו):

שאלה שם (ה' שבת פי"ד ה"ו) נחוב הבור שבכרמלית הרי היא ככרמלית אעפ"י שהוא עמוק מאה אמה היה לו לרבינו נר"ו לפרש דבבור שבים מיירי הואיל והמים לפין על גביו דקסבר משעת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא היא וחס בכל כרמלית מיירי כגון בקעה היאך אפשר זה יורינו רבינו הקדוש:

תשובה לא אמרתי אלא בבור שפין ג' מחילות שהרי בניסן כרמלית כמו שבארנו שו' היא קרן הויח הסמוכה לרשות הרבים והוא הדין לבקעה כמו שאמרתי אבל יראה לי מדבריכם שיש בספר שלכס חסרון דברים וזה נוסח הספר בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפי' עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה על ארבע וזו היא דעתי בדבר זה הואיל ולא חלק הבור רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית גם אוחת המשנה האמורה בערובין נתנו בבור אפי' עמוק מאה אמה הרי זה ערוב ואוקימנא בבור העומד בכרמלית ונחכוון לשבות למעלה אפשר להעמידה בבור שאין בו ארבעה על ארבעה וזה נחכוון לשבות ברשות הרבים ואפשר להעמידה בבור שהוא רשות היחיד ונחכוון לשבות בכרמלית ויראה לי שבבור שאין בו ד' על ד' היא המשנה ולפיכך קאי משמע לן רבותא ואמר אפי' עמוק מאה אמה לא נחלק מן הכרמלית אלא הרי הוא ככרמלית אבל אם תאמר שיש בו ארבע על ארבע מה לי עמוק מאה אמה ומה לי עמוק עשרה עפ"י רשות היחיד גמורה היא ולא היה עולה על דעתנו שישעיל חוספת העומק כלום עד שזו"א זה מלבנו ויאמר אפי' עמוק מאה אמה וכן פי' רבינו נסים ז"ל והעמיד משנה בשאין בה ארבעה:

^{משנה}

רחמנא והא ליכא ומודה בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קדש שלוקה משום ולא יחלל זרעו אמר רחמנא והרי הלל ושיניה מודים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קדש שאינו לוקה וכו' וסו' וסו' החלמוד ומודה דרבא וכו' ושיניה מודים וכו' שמע מינה שבכל חייבי לאוין פליגי חביי ורבא ולא באיסור כהונה לבד פליגי שאביי סבר שכל הבעל אחת ממחויבי לאוין בלא קדושין לוקה חוץ ממחזיר גרושתו שאינו לוקה עליה עד שיקדש ויבעול ורבא סבר שכל הבעל אחת ממחויבי לאוין אינו לוקה מאלוהי השם עד שיבעל אחר הקדושין כמחזיר גרושתו חוץ מאלמנה לכסן גדול שאם בעל לוקה אעפ"י שלא קדש והדבר ידוע שאביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ס הילכך אי בעינן לאוקומי דברי רבי ינחק אליבא דהלכתא נימא שר' ינחק אמר במזמרת כמו שאמר עולא באחותו ואם תרצה תאמר שקד סבירא ליה לר' ינחק שכל הבעל חייבי לאוין בלא קדושין לוקה כאביי ועל כל פנים לאו מדברי משא ומתן נפסוק הלכה כמו שבארנו ויראה לי שאין בדברים אלו ספק כלל: ^{משנה}

(עין בהלכות נערה בחולה פ"א ובהלכות איסורי ביאה פ"ו):

שאלה בספר זמנים ובכמה מקומות ובהלכות יום הכפורים נראה מן הכתוב בספר בעיר ישראל וגוים דרים בה מחלה על מחלה מפקחין אבל ברובה גוים לא וימיינו לא שמענו חדוש גדול כזה כי כך קבלנו הא דאמרינן בכתיבות (דף ט"ו) וביומא (דף פ"ד) אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב אפילו רובא גוים מפקחין והפכנו בשמועות לאמת דברי הספר והאור העלים ממנו על כן דבר אחת עמנו ונשמעה כי זכותך מסייעתנו אכ"ר מאת שוכני סנה:

תשובה חמהני על דבר זה שקבלתם הרבה וכו' אנו לא קבלנו כך וכי יש באותו המקום ספק בעולם הדברים ברורים הם ואפילו לבר בי רב דהד יומא שקד הם דברי שמואל דסבר שאפילו רוב העיר גוים מפקחין עליו אבל אנו אדברי ר' יוחנן סמיכין לאמר רבי יוסי אמר רבי יוחנן תשעה גוים ואחד ישראל בנייהם באותו חצר מפקחין בחצר אחר אין מפקחין ואוקימנא בפירשו כלם שהרי לא נשאר שם קבוע ולפי' אם פירש אחד מהם בחצר אחרת אין מפקחין דכל דפריש מרובא פריש והוא הדין לזה שפירש מעיר שרובה גוים שאין מפקחין עליו גם רב חולק על שמואל בדיוקא זו

מג' א

שאלה עס (פ' ב' ה' ז') אם מלא מציאה אם יכול להחשיך עליה מחשיך ואם לא מוליכה פחות פחות מד' אמות ועתה אתה ברוך ה' אשר הפליא לך ענה וגבורה בתורתו הקדושה הוא ילמדך להועיל לנו ולהאיר עינינו בזה כי לא נדע לפרש גמרא של ריש פרק מי שהחשיך אלא לחומרם שלא החירו חכמים בשום עניין לגבי מציאה אלא בתינו דערה ביה הרבה ואם אי אתה מחיר לו מחוך שהוא צבול על ממונו אחי לאיחויי צהדיה וכן מלאנו בפרוהם רבינו הגהאל ז"ל כמו שקבלנו ועם כל זה יפרש לנו רבינו ההלכה בזה הרעב ולא נסור ימין ושמאל כדון הנטוי עלינו כי אתה רביים ולאנו בגלותינו מתי מספר ובדרך אשר גוברת בה השמחה הרבה ומורה ישראל יקבלנו לדרך הלצי ותעבור לפנינו וה' בראשינו :

תפסי צה קדושין כלל * ואם תאמר דברי האומר שב"ד שלא חריהם חזרו ונמנו שתהא חוללה ולא מחיבתם הלא מודע בכל המון דמשום ספיקא עשו ואל"כ זה היבס שקדשה אם צה אחר וקדשה לריכה גט משניהם ועני ורש הלדיקו ומאזיר עיני שיהם יוכה לביאת הגואל וכל ישראל חברים :

תשובה לא עלי תלוותיכם כמו שאמרתם וגם לא על עצמיכם אבל תלוות שנינו על הסופר ועל המגיה * וזוהו דברי כך הם וכן היבס שקדש ארת יבמה הרי אלו קדושין גמורין :

מה

שאלה בספר עבודה נמלא כחוב כלי שנחשבל בו תרומה אינו לריך הגעלה אלא מריקה ושטיפה ועיניו לחשובה גאונו מילכות כי לעניות דעתינו לא נתמעטה משאר קדשים כי [אם] מריקה ושטיפה יתרה שהיא אחר הגעלה של כלים [שאלם] נחשבל בהם קדשים [לריך] ולתרומה לא לריך אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל ולו שקול יסקל חפני לראות בתשובות נלוחת מאד מאחד מלעירי תלמידך ולהניס אותנו בשבעה דרכים אז יעלו חסידים בכבוד ירגנו על משכבותם ויודו לשם חסדו בחריהם ובטירותם השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב :

תשובה אל תקטנו עצמיכם אם אין אתם כרבותי הרי אתם חברי אלופי ומיוחדני וכל שהקשיחם ראוי להקשות גם ראשי היטובות שהיו בצבל תפסו על שיטה זו כשהגיע אליהם החבור עם דברים קלים שהלילה לכס שיסתפקו לכס אבל כל השאלות אלו שלכם לא ירדו לעמקן * וכך יראה לי במציאה שזה שחלק רבא בין כים למציאה לא אמר אלא ליתן המציאה לנכרי או להניחה על החמור אבל להוליכה פחות פחות מד' אמות לא שהרי פחות פחות מארבע אמות אינה [שניהם] כדי שיאמר רבא דוקא כיסו אבל מציאה לא * ואם תאמרו מאי שנא הא מהא שוה ההולכה פחות מד' אמות נעשה גדולה יש בה ולא אשתא מלתא כמו שנחבאר עס בהמונא תפילין ואינו לריך דבר ולא איש אחר לסעדו ולא יכיר בו אדם ולא יהיה נחפו ולפי' לא נחוש לו שמה יעבירו ל' אמות * זו היא דעתי בדבר זה ומי שרונה לחלוק יחלוק :

תשובה זה שאמרתו אין כלי שנחשבל בו תרומה לריך הגעלה בספר זרעים הוא אמור בהלכות תרומה ולא מדיוקא דההיא מחייתא האמור עס בנזחים בפרק דם חטאת וכו' שמכתי זה אלא על המשנה השנייה בתרומות שמכתי דהכי הן המערה מנד לכד ונוטף ג' טיפין ונתן לחוכה חולין הרבינה ומיאה הרי זו תרומה * וזהו פירושה המערה כד שהיה בו שמן תרומה או יין תרומה עד שנתרוקן ופסק כל הניטוף והתחיל המשק' לטוף טיפה אחר טיפה אינו לריך להמתין עד שיפסקו כל הטיפין אלא כיון שירדו שלש טיפין טיפה אחר טיפה דיו ונתן לחוכה חולין מיד ואין להחכותם הגשאים עס כמד מדמעין ואם הרכינה על לדה אחר שנטפו שלש טיפין עד שנתקבלו כל החלוחין שבכד ונתמלו למקום אחד אותו הנמלה תרומה * ממשנה זו דקדקתי שאין הקדרה שנחשבלה בה תרומה לריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד וק"ו הדברים [ומה] אם היין או השמן הגשאר בדפני הכד אינו מדמע אעפ"י שאלו הרכין הכד על לדה היה מתמלה ממנה תרומה המדמעת וכל החלוחין הגשארין עס הן עלמן

תשובה זה שאמרתו אין כלי שנחשבל בו תרומה לריך הגעלה בספר זרעים הוא אמור בהלכות תרומה ולא מדיוקא דההיא מחייתא האמור עס בנזחים בפרק דם חטאת וכו' שמכתי זה אלא על המשנה השנייה בתרומות שמכתי דהכי הן המערה מנד לכד ונוטף ג' טיפין ונתן לחוכה חולין הרבינה ומיאה הרי זו תרומה * וזהו פירושה המערה כד שהיה בו שמן תרומה או יין תרומה עד שנתרוקן ופסק כל הניטוף והתחיל המשק' לטוף טיפה אחר טיפה אינו לריך להמתין עד שיפסקו כל הטיפין אלא כיון שירדו שלש טיפין טיפה אחר טיפה דיו ונתן לחוכה חולין מיד ואין להחכותם הגשאים עס כמד מדמעין ואם הרכינה על לדה אחר שנטפו שלש טיפין עד שנתקבלו כל החלוחין שבכד ונתמלו למקום אחד אותו הנמלה תרומה * ממשנה זו דקדקתי שאין הקדרה שנחשבלה בה תרומה לריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד וק"ו הדברים [ומה] אם היין או השמן הגשאר בדפני הכד אינו מדמע אעפ"י שאלו הרכין הכד על לדה היה מתמלה ממנה תרומה המדמעת וכל החלוחין הגשארין עס הן עלמן

משה ב"ר מימון

מד

שאלה המקדש אחת מן השיטות או ממחויבי עשה או ממחויבי לאוין וכן היבס שקדש ארת ערוה הרי אלו קדושין גמורין וכו' * ונחמו זה לא עליך תלוותינו כי אם על עצמינו כי נסגר זה השער לפנינו מבוא בחוכו דהאי ארת ערוה היכי משכחת לה דתפסי בה קדושין והלא הורה במקום ערוה קיימא לכל דבר ערוה שהרי לעלמא ניתרת בלא חליצה כלל דפשיעה לכו לבית הלל דכרת גמור יש בה בערוה ואל"כ היכי

י' עי' בית הלמוד ב' נ"ח

בדיני שמים שהרי גרם לבעלים לשלם הואיל והכותל רעוע כמו שבארנו שאפי' חתרה וילאה או פרוצה ליסטים בעל הבהמה חייב ואילו לא פרך אפשר היה שלא תלא ולא תזיק ומפני זה חייב בדיני שמים וזה שהקשית על דבר זה מן הלסטים שפרצו מחילת הדיר הברואה שאין חייבין במקרה עד שיוציאוהו אבל אם ילאה מעלמה פטורין ודאי קושיא נאה היא זו ושמה זאת הקושיא שהקשה המפרש עד שהעמיד דבר זה בעלמו של כותל וזהו פירוקה הפרש גדול יש בין ליסטים שפרצו הדיר ובין חברו שפרך לפני בהמת חברו שהליסטים גונתם לגנוב את הבהמה ולפיכך כל זמן שלא הוציאוהו מרשות הבעלים לא נתחייבו בגניבה ולא נעשית ברשותם ובעת שיוציאוהו ונעשית ברשותם נתחייבו במקרה אבל אם הניחוהו שם הרי לא עשו הדיק שנתכוונו לו שהיה הגניבה ולפיכך הם פטורין אבל הפורך גדר לפני בהמת חברו אין כוונתו לגנוב ולא נתכוון אלא שתלא הבהמה ותזיק ונתחייבו בעליה במקרה ולפי' הוא חייב באותו המקום שנתכוון מחילה לעשותו כדין כל המזיקין וזה הפרש גדול ומלאו כל הדברים נכונים ויואלוין אל עיקרי הדינין וכלם נחתו מרועה אחד :

^{משה} (הלכות מקי ממון פ"ד הלכה ב' ועיין מה שרמז הרב המגיד ז"ל) :

בז

שאלה יורינו במה שכתוב בסמוך ליה המוסר בהמתו לשומר חנם ולשומר שכר ולשאל אעפ"י ששמרוה שמירה מעולה השומרים פטורים והבעלים חייבין ואנו נסתתמו מעינינו מעינות החכמה לדעת מה זה ועל מה זה הבעלים חייבין בהם ששמירת השומרים שמירה מעולה היחה ומאן ליהב לן נגרי דפרולא ונשמעיך :

תשובה גם זו טעות ואין על המעתיקים חלונה שהספר הראשון ילאו דברים בגלוינים שלא במקומם וכבר הוספתי אני עתה דבר שלא היה שם תחלה והוא אפילו המיתה את האדם . הוסיפו אחס גם את זה ויהיה נוסח ההלכה כך וילאה והזיקה השומרין פטורים שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא השומר פטור והבעלים חייבין ואפילו המיתה את האדם ואם שומר שכר הוא או שאל חייבין וזה הנוסח . ולפי שכתב והבעלים חייבין שלא במקומו נתקשו הדברים בודאי ונסתתמו מעינות החכמה לא מכס הוא חלילה אלא הקולמוס הוא שסתמן והקולמוס יגלה עמקן (שם פ"ד הלכה ד')

של תרומה ק"ו לתרומת שנבלעת בחרסית [אידן] יעלה על הדעת שיאל אותו שנבלע וידמע . שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש ולא היה מן התרומה אלא המים שנחבשה בהם התרומה הן הנבלעים בקדרה ואין לאותו היוצא אם ילא ממש ולא טעם . ולפיכך אני אומר שאין הקדרה לריבה אלא רחוקה בלבד ולא הירכתי רחוקה אלא מפני שהיא על ידי האור להחמיר אבל ליתן לה חולין וכן אינה לריבה רחוקה כמו המערה מחד לכד זהו דעתי בדבר זה ומפני הלכה זו לא הירכתי הגעלה לתרומה :

ואמ"ת גם זו השיגה הראב"ד ז"ל בפרק ט"ו לתרומות הלכה י"ט ומרן הכסף ז"ל רמז שם חשובה זו) :

בז

שאלה כתב בספר מיקין הפורך גדר לפני בהמת חברו וילאה והזיקה . אם היה גדר חזק ובריא חייב ילמדנו רבינו אם על הכותל אמר למה ליה למימר ילאה והזיקה . ואם על המוק אמר הא אמרי' בגמרא שאין הלסטים חייבין אלא אם כן הכיטוה והדריכוהו למקום המוק יורינו מורינו ושכרו כפול מ"ה :

תשובה על המוק אמרתי ולא על הכותל וכך אמרו חכמים על המוק ולא על הכותל שאלו היו דברי רבי יהושע בן לוי על הכותל כמו שעלה על לב מי שראיתי פירושו לא היה אומר הפורך גדר לפני בהמת חברו אלא הפורך גדר חברו מה עיני הבהמה הכא ועוד למה הביא החלמוד דברים אלו במקום זה על משנת הכוסם לאן לדיר . ועוד זה שהעמיד החלמוד דברי ר' יהושע שאמר הפורך גדר לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים בכותל רעוע אם על הכותל קאמר וכי פורך כותל רעוע למה הוא פטור מדיני אדם וכי יעלה על דעת אדם בעולם שהשובר כלי שלם וחזק חייב והשובר כלי רעוע פטור אלא כך הוא הדין השובר כלי שלם וחזק משלם דמי כלי שלם והשובר כלי רעוע משלם דמי כלי רעוע וכן הסותר כותל חברו . ואם [על] הכותל קאי משלם דמי שהפסידו בין בריא בין רעוע וחייב בדיני אדם . ואם תאמר כותל זה רעוע הוא ועומד לסתירה ומזהה קא עביד אמאי חייב בדיני שמים אלא ודאי כל המפרש כך נשתבש ואין הדברים אלא לעיני בהמה שילאה והזיקה ומפרטה זו אם היה הכותל חזק ובריא הפורך חייב במקרה בדיני אדם ואם היה כותל רעוע שאינה משתמרת בו הפורך פטור מדיני אדם על זה המוק שהזיקה הבהמה וחייב

כתב משה

[לחיים] תמלאו וראשונים בכל חלונ' לבאות ה' תלאו .
 כי אחס חלק ה' וחבולו . החונים על דגלו והמשרתים
 לפניו תמיד בזבולו בדרך ה' חילו . וספר התורה לכם
 ממסר . ומעתה הסר התמיד מכס לא סר והיה כל מבקש
 ה' אל משמעתכם הוא סר . כי כבר נגזר לכם להבין
 ולהורות . את החוקים ואת התורות . כי אחס שומרים
 אמרות ה' אמרות עהרות . נוטרים לפנים את הבריתות .
 ולך ולבית אביך כל חמדת ישראל . ולא ישבות מכס
 לחורה גואל . וחאת לפנים בישראל . לכן בהגיע כתבך
 הממולא בכל אבן יקרה וספיר . מוהר הרקיע לכל
 משכיל מוהיר . זוהר כביר . וכל התלמידים נשאוהו
 בחיקם ובזרועם . ובשמחה שמע מרחוק דעם . ובפתחו
 עמדו כל העם . וכאשר שמע גלו ענינו . ונחקרו סתרי
 מלפניו . וירא משה וינס מפניו . וימלא עם הכחב
 אגרת . לכל חמדה אגרת . והיא על [כל] מגלה גברת .
 עקב היות בה רוח אחרת . רוח חכמה ובינה רוח עלה
 וגבורה . היא האגרת אשר לא נודעו אשר להבינס
 משמן בשר חכמים ירה . ולפרוקם ישאל כל חוזה
 ויאמר משה אכורה נא ואלראה את המראה הגדול הזה .
 ושמע את קול הקושיות חזק כרוח סערה . ויאמר
 משה זה קול ענות וגבורה . ובהצטנו הרים רמים ולא
 יוכל לעלות . ורעה לבא אל האהל והנה הדלתות
 נעולות . ושם לה עלילות . ומרד עם החרדים . והשיב
 אחר ימינו להשיב הדברים אחרים . וידי משה כבדים .
 וכראותו כי אפס עוזב ועזר . הלך לבדו וישב בנקרת
 הזר . ויאמר משה אל ה' . אתה אמרת ידעתוך בשם
 וגם מלאכת חן צעני . והנה באחרית הימים נלחוני
 בני ואחר כל אלה הדברים . והדרכים אשר צעני לא
 ישרים . דרך השרות והשרים . המה הדרכים אשר
 מקלחתם לא סלולים . דברי החידות והמשלים . וזה
 הדבר המעט אשר דברנו בהם . ודברנו צענייהם .
 לפי שהיא דרך אבותנו לפנים . וכל אחינו אשר בספרד
 לה פונים . ואמרו ח"ל עליה לקרחת הלך בנימוסא
 וראוי להחזיר הים לאיתנו . ולהיות שמע הדבר לענינו .
 מודיע אני משה אליך השר הרב הכהן יהונתן . כי
 בעת שהגיעו אלי כתבך ושאלותיך שמחתי בהם שמחה
 גדולה . ואמרת לי נפשי ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל .
 וידעתי שהגיעו דברי למי שידע עניניהם . ויבין מלפניהם .
 וישא ויתן בהם כראוי . ואמרת לי נפשי הרי זה למשיב נפש
 ולכלל את שבתך וכל אשר שאלת יפה שאלת . וכל אשר
 הקשית יפה הקשית . אל תירא כי אתך אני וכבר השבתי
 היום תשובה על כל שאלה ושאלה משאלות הרב . וזה

בח

שאלה בספר קנין כתוב שבין גנה לגנה סגי בעשרה
 טפחים ובתחלה צבא בתרא משמע [דיותר]
 פשיטא לן דהזיק ראה שמים הזיק [בגינה] מבחזר וא"כ
 אחאי לא לריך ארבע אמות . יורינו רבינו וגאוננו כי
 למאים אנוהו לתשובתו כאל הערוג על אפיקי מים .
תשובה שאלה זו לא היה ראוי לאנשים גדולים כמוהם
 לשאל אותה . וכי לא שני לכו בין הזיק ראה
 שהוא הזיק גדול ודאי שיראה אדם חברו שהוא עומד
 ויושב ועושה לרכיו ובין הזיק ראה שיראה קמת חברו
 משום עינא בישא שאלו דברי חסידות הן שלא יהיה
 אדם עויין בעין רעה את חברו ואוחו השינו שני
 בעלמא הוא ואינו אליבא דהלכתא אלא עיקר הזיק
 ראה בחזר הוא במקום שבני אדם דרים אבל בגנות
 [של חצרות] אינו לריך ארבע אמות לפי שאין דרכם
 של בני אדם לדור בגנות אלא במחילת עשרה טפחים
 סגי כי היכי שיחסם [עליון] כגוב ק"ו לגנות שאין דרך בני
 אדם לדור עם ואם מאוחו הענין של עינא בישא אפילו
 בבקעה היינו מחייבין אותו לגדור שיעקר קמתו של חברו
 בבקעה היא . וכבר נבחר שאין מחייבין אותו לגדור
 בבקעה כלל לא בארבעה ולא בעשרה ולעולם אין
 חוששין להזיק ראה אלא משום בני אדם ובמקומות
 הקבועים לדירה כחצרות . ואותם הדברים שנאמרו
 עם בגנה שינו בעלמא הוא וזה דבר מבואר הוא
 ואין לריך להאריך בו (הלכות שניס פ"ב הלכה י"ו) .
 כבר השבנו על השאלות ששאל הרב המובהק הפטוש
 החזק המעולה רב יהונתן הכהן ז"ל :

משה

מג

וזאת אגרת שלומים אשר שלח הגאון מרנא ורבנא לחרב הנז'
 עם התשובות :

מזי זה בא מאדום חמוך בגדים מבגרה . זה הדור
 בלבשו לועה ברב כחו . ורוח נדיבה רוחו . וכרית
 השדה ברבו ה' ריחו . ולמלחמות התורה חגר חרבו
 וחפס שלחו . ועל כסא התלמוד מושב מנוחו הוא הרב
 הנערב . הנחמד מזהב ומפז רב . [מר ורב] יהונתן
 הכהן סגלת החכמים בן כבוד גבירנו קדושו מורינו
 ורבינו דוד ז"ל יהי אלהיו עמו להושיע ובכל אשר יפנה
 ירשיע . מאת הנכסף לראותך . המשחשע צבינתך .
 השמח בחברתך המחפלל תמיד להתמיד שותך ולהרבות
 חורתך . ולהאריך בטוב ימותך . משה בר מימון ז"ל .
 אמנם כי אחס עם ה' תקראו . ובכל הממלא כתוב

שנאחרו התשובות כמה שנים אם לא מדאגה מדבר החולי ומרוב המומות כמו שנה עמדותי בחליי ועששו שנחרפאתי הרי אני כחולה שאין בו סכנה ואני רוב היום מסב על המטה ועול החולים על זארי בדברי הרפואות שרפו את כחי ולא הניחו לי עשה אחת לא מן היום ולא מן הלילה ומה אני יוכל לעשות אחר אשר ילא טבעי ברוב הארצות ועוד שאיני היום כמו בימי הבחרות אלא כחי כשל ולבי קך ורוחי קלרה ולשוני כדה וידי רעדה אפילו לכתוב אגרת קטנה לעלל ומפני זה אל יקשה בעיניכם על שזייתי לכתב התשובות ומקלח הכתבים ולא כתבתי הכל בכתב ידי לפי שאין לי פנאי לזה מפני כשלון כחי וקוצר רוחי מפני אלו המנערים לי חמיד ומודיע אני משה להדרת הרב רבי יהונתן הכהן וכל החכמים והסברים הקוראים את כתבי שאעפ"י שבערם נולדתי בצטן התורה ידעתי ובערם אלא מרחם הקדישתי והלפיך מעינוחיה חולה נחתי והיא לילה אהבי ואשת נעורי אשר באהבה שגיתי מבחורי ואף גם זו נשים נכריות נעשו לה לרות מואבות עמוניות לזוניות אדומיות חיות והאל יודע כי לא נלקחו מתחלה אלא להיותן לה לרקחות ולטבחות ולאופות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא עד מאד מכל מקום נחמטה עונתה שהרי נחלק לבי לכמה חלקים בכל מיני חכמה ומה טרפתי יומם ולילה כמו עשר שנים ראפות בקבוך חבור זה ואשים גדולים כנס הם ידעו מה שעשיתי שהרי קרבתי דברים מרוחקים מפארים ומפורדים בין הגבעות וההרים וקראתי אותם אחד מעיר ושנים ממשפחה ושיגאות מי יבין והסכנה מזויה וכ"ש בזקנים ומפני כל אלו הסבות ראוי להפס בדברי ולבדוק אחרי ואל יאמר הקורא בחבורי כי מה האדם שיבא אחרי המלך אלא הרי הרשיתיו ויאמר המלך יבא וטובה גדולה עשיתם עמדי אחס החכמים וכל מי שימלא דבר ויודיעני טובה יחשב עד אשר לא ישר שם ח"ו מכשול שלא נחכוני בחבור זה אלא לפנות הדרכים ולהסיר המגשלות מלפני התלמידים שלא חלש דעתם מרוב המשא ומתן ויאל טעות בפסק ההלכה והמקום ברוך הוא יעור אותנו ואתכם על תלמוד תורתו וידעת יחודו ולא כשאל ויקיים בימינו ובימיכם ונתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתובה :

ג

שאלה הבינו מלכנו מהו כונת ר"ל באומרים גורים (פ"א) מפני מה ת"ח אין מציין ללא מבניהם

ות"ח אמר רב מפני שאין מצרכין בתורה תחילה ואנחנו לא נדע מהו כונת רב :

תשובה מה שמענו בזה הוא מפני שמי שקורין אותו לספר תורה ואינו עולה אינו אלא טועה כי היא חייך ואורך יומך כתיב והתלמידים חכמים רובם כולם קשה עליהם לעלות לספר תורה ומיעו עלייהם והטעם מפני כי יהיו כמה ת"ח בבית הכנסת ויעלו בתחלה כהן עם הארץ או פחות מהם בחכמה ויקרא תחילה ודין גרמא כי מיעטו תורה מישאל ואין קוראין אותם תחילה אלא לפחות מהם הן אמת שאמרו כהן קורא ראשון אמנם שיהיו כלם שוין ולזה יהיה כונת ר"ל אין ת"ח ואל מבניהם דאין מצרכין בתורה תחילה ולזה אמרו רב קרי בכהני בסיעת שמואל : (מגילה דף כ"ב ובפ' המקין דף ס') :

משה

נא

שאלה ילמדנו רבינו אם השמש הולך י"ב מעלות בכל שנה איך אומרים שהליכתו בחשתי ומרחשון וכסליו הוא הנראה אשר ילך בטבת ובשבט ואדר ואף גם זאת נפלאה ממנו שאנו רואים כי מן הנקודה אשר ילא ממנה בניסן ממנה יפרד גם מחשתי ואיך אומרים שהשמש בניסן ילא מעלה ובחשתי ממאזנים :

תשובה התנועה אשר מתנועע השמש בגלגל המעלות ממעלה אל מעלה הוא אשר ילך בשנה תמימה פעם אחת ולכן יהיה בחשתי במאזנים ובניסן בטלה כמו שאומרים והוא האמת והוא תנועת השמש בעלמא אמנם הגלגל העליון יסובב בגלגל השמש ביום ובלילה פעם אחת ולכן בכל יום חמה זורחת במזרח ושוקעת במערב ואין גלגל השמש בעלמא הוא אשר יסובב כל המעלות ביום אחד וזה ידוע אלל חכמי המחקר והחכומה אכן גלגל המעלות יסובב השמש בכל שנה פעם אחד והוא גלגל נטה שהליכת השמש נטה לז שמאל וכל הלדים נעוים בשפת האופק עד אשר תראה שהנקודה אשר יורח ממנה היום אינה הנקודה אשר ממנה יורח למחר ובכל יום ויום הולך לאט לאט עד אשר יטה לז דרום בתנועה קלה כל תחראה לעין כל שהליכתו ברוחב אך אם תלייר האורה בשלימותה תבינה ואני באשר טרפתי להחלמד קלחן מחכמה זו אוכל להבינה :

משה

נב

שאלה יפרש לנו רבינו פירוש דברי ר"ל (פסחים י"א) בחמש חמה במזרח ובשבט חמה במערב

שית יומא בין קרנתא אם זה הוא תמיד בקיץ ובחורף
או בקיץ לבד או בחורף לבד וכן מה שאמרו חמה
בראש כל אדם אם הוא תמיד :

תשובה זה ודאי תמיד ובכל מקום והטעם מפני
שכל השעות אשר זכרו חכמים ז"ל בכל
התלמוד הם שעות זמניות דהיינו בכל זמן חושבים י"ב
שעות ביום וי"ב שעות בלילה אם היום והלילה שוין או
אם היום ארוך והלילה קטנה או להפך ואם היום או
הלילה ארוכים יהיו השעות ארוכות ואם קצרים יהיו
קצרות ולכן קראו אותם חכמי התכונה שעות זמניות
כי לפי הזמן ישתנו ולענה אשר יתפכו או קצרות או
ארוכות או אם חשים פניך ללד דרום ויהיה לך מזרח
לשמאלך ומערב לימינך הנה תראה השמש בתחילת
היום קרוב מן הארץ בחוש הראות וכאשר יעבור שעה
אחרת תראה יותר נעלה מן הארץ והוא ללד שמאלך
וכן על זה הדרך ולסוף שעה ששית תראה השמש נגד
פניך בכיוון זה יקראוהו כי קטנתא ועד סוף שעה
שביעית תראה השמש נוטה ללד ימינך ומתקרב לארץ
עד אשר ישקע זה הוא תמיד בקיץ ובחורף אמנם
כאשר יהיה השמש כי קרנתא והוא בחלות היום ממש
תראהו נגד פניך אבל תהיה רחוקה לל ראשך דהיינו
ביומי החורף נוטה ללדדיון ובימי הקיץ תהיה קרובה
מן הלדדיון ובתקופת ערב תהיה רחוקה הרבה ובתקופת
תמוז יהיה קרובה הרבה וכל זה יהיה בזה האקלים
(פי' נוף) וישתנה קרובה או רחוקה במדת העיר
אם היא מעוטה ברוחב לא תתרחק מלל ראשי אנשיה
וכן על זה הדרך באופן כי לפי רוחב המקומות אפשר
יהיה השמש בחלי היום בראש כל אדם ויראה הלל
ישרה ואפשר שיש מקומות שאי אפשר לראות גרם השמ'
בחלות היום באותו המקום ובאותו היום עד אשר
יתחיל להטות ללד מערב ואז יתפוך פניו למזרח ויוכל
לראות זה לא יקרה בשום מקום מערי צלה ובכל
ודמשק וכל אותו המחוז גם בקלת מערי המערב אבל
יהיה זה בערי תימן וכזו ובכל אותן המקומות אך המה
בראש כל אדם יש כמה חילוקים משתנים בסדרה זו
שזה לא יקרה יום או יומים בנה בעיר מיוחדת כי
בעת אשר יקרה בכאן לא יקרה במקום אחר כי יש
חילוק הרבה במקומות :

דבר אחר מה יהיו סמניה כי אם ישנה ויעשה מדבר
אחר אינה ראויה לכתוב בה ספר תורה דפוסל המזהר
ואם זה הנקרא חיב"ר הוא העשוי מן העפלים ונקנתחוס
או לא :

תשובה הדיו אינו הנקרא חיב"ר והאומר כך
טועה והראיה כי מצינו כמה שינוים בזה
דהרי אמרו בסוטה (דף י"ו) אינו כותב לא בקומום
ולא בקנקנתחוס ולא בכל דבר שהוא רחש אלא בדיו
שנאמר וכתב ומחה כתב שהוא יכול לימחק ממלא שהדיו
דבר שאינו רחש ופירושו אינו רחש ר"ל שלא תתדבק
בקלף לעולם ואם ירצה למחקה תמחק ואם הדיו הוא
חיב"ר כמ"ש אין לך דבר שרוש גדול מזה שהרי בחובו
קומום וקנקנתחוס והוא ודאי רחש ואיך נאמר שהוא
דיו והדיו אינו רחש ובתחילה תדעו שיש שינוי בין דיו
לדיו שהרי בשבת (דף ק"ד) מנאה בכלל דברים הרוממים
והוא אומרם כתב בדיו צסם בסקרא בקומום וקנקנתחוס
ובכל דבר שהוא רחש וכו' נראה מנאן שהדיו המזכרת
תמיד הוא דבר שהוא עושה רחש כמו סיקרא וקומום
וכיוצא דאי ללו הכי יהיה פטור הכותב בה בשבת דהוי
כאלו כתב במשקין או במי פירות שהוא פטור מפני
שהוא דבר שאינו מתקיים ואם ימחקוהו תל"ש כמ"ש בדיו
המזכרת בסוטה ולכן תהיה עשיית הדיו כך דהיינו
ליקח מפחם הגפנים ולשוחקו וליקח עשן השמיים כמו
שמן זית וזפת וקלפוני"א והאש"ק ולערבבו עם אותו
העפר וללוש אותו בסמ"ג ודבש ויעשה פחין ריקקין
ובעת אשר ירצה לכתוב צמיה צמים ויכתוב ויהיה כתב
יפה וכשמוחקין אותו נמחק כפי טוטה אמנם אם תשאר
הכתובה שנתיים או שלש ימחק הכל מאליה ומעלמה
ולא ישר רחש ותמהני אם הספר תורה שכתב משה
רבינו ע"ה היה בדיו כגון זו ואיך אומר ושמתם אותו
מלד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם כך לעד איך אפשר
שכתב בדבר זה והיה שם כמה שנים לאלפים ולמאות
ולא נמחק אכן עשיית הדיו לספר תורה בזה האופן
שאמרו ואח"כ ליקח מי העפלא ויניח מעט קנקנתחו'
ויכתוב ואח"כ יתליקוהו במשקלת ותהיה מאוירה ולא
מטושטשת ובעת אשר ירצה גוררין אותו מעל הקלף
ויעבור עליו במעט צגד לקנחו ולא ישר שום רחש
וכן עשיו בס"ת שלנו ובקשנו לעשותו כהלכה ומתיכן
תדע כי תמיד הדיו המזכר יהיה בה מוי עפלים וכדומה
זה יפורט מדברי ר' מאיר (שם בסוטה ובערוצין דף י"ג)

דאמר דבר אחר יש לי שאני מטיל אותו לחוך הדיו
וקנקנתחוס שמו אמרו לו וני מטילין קנקנתחוס לחוך
גג
שאלה ילמדנו רבינו אם הדיו הנקרא בלשון
ערבי חיב"ר או הוא דבר אחר אם הוא
ע"י הרמב"ם ש"ז מה

נראה להקטין סלקא דעתיא דברייתא זו מיירי במזוה ולכן הקשה מזוה אקלף מי כתבין ולעולם דבבירא ליה דעל גויל כתבין דאי לא תימא הכי למה לא הקשה מזוה אגויל או אקלף כתבין ובמנחות (דף ל"ב ע"א) כשחמרו ספר חורה שבלה ופליגי שבלו אין עושין מהם מזוה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ופריך ה"ס הא מורידין עושין והתייבא תפילין על הקלף ומזוה על דוכסוסטוס הלכה למשה מסיני קלף במקום בשר דוכסוסטוס במקום שער ומשי למזוה כלומר לעולם אם מורידין עושין דאם שינה אין בכך כלום אבל מזוה [על] דוכסוסטוס הרי בפירוש שמוחר לכתוב מזוה בגויל דוכסוסטוס לאו לעיכובא אלא למזוה מן המזבחר :

וכתב משה

נה

שאלה איך נהגו בעשיית הליצית אם הוא כמו שאמרו בש"ס (מנחות דף ל"ט) הפוחח לא יפוחח משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה או כמו שהיו עושים הזקנים כמו שמאלנו כתוב להגאונים ורבינו חננאל ז"ל דאמרו דלאו לעיכובא הוא :

תשובה זה הסדר לא עשינוהו חובה וכונה התלמוד הוא שצריך לכתוב ג' כריכות והכריכה השלישית יקשור בה ויהיו השלשה כריכות מחוברות והו חולייא אחת ואח"כ יחרתק מעט ויכרך שלשה ויקשור וכן על זה הדרך עד שיקשור שבע חוליות וכל חוליה ג' כריכות ויפריש מעט בין חולייא לחולייא ויהיו השבע חוליות בשלש החוטין שיהיה שלש משולש והשני שלישים ענף וסיפרד כל החוטין אמנם מה שמענו מהגאונים הוא שכל אלו הכריכות והחוליות המזכירים בש"ס הוא בתכלת אבל היום לית חללת כי אם לבן ואיך יעשה יקח אחד מה' חוטין ויכרך בו אך שלש וב' שלישים ענף אבל החוליות והקשירות כמו שירצה יעשה ואם ירצה לקשור חולייא אחת או עשרה הרשות בידו ואם הגאונים כתבו דברים אחרים מה איכפת לן מהנראה מהתלמוד הוא כך ואין צריך לפסוק כסברתם דוקא והרי אמרו ר"ל לא מקרע חקרעוניה ולא מגמר תגמרון מניה ואם ירצה לעשות שבע חוליות הרשות בידו :

משה

נו

שאלה אם עור המעברתא של תפילין של ראש ושל יד צריכה עיבוד לשמן או לא :
תשובה אין צריך עבוד לשמן [גם] אינו צריך עבוד כלל וכמה מבני אדם לוקחין לעור המעברתא

הדיו והחורה אמרה וכחב ומהה כחב שיכול להמחות ואין ספק כי כל כי האי צריך שיהיה בתחלה מי עפלים ולבסוף ייבש הקנקנתוס כדי שיהחזק ולא ילא ואין חילוק בין הנחת העפלים מקודם או שיהיה ביחד וכל זה למזוה ולא לעכב שהרי דברי ר' יהודה הם המוסכמים דאמר לכל מטילין קנקנתוס לחוך הדיו חוך מפרשת סוטה כי כך נלבונו ולרבינו נסים ז"ל תשובה מזוהת אללנו על עיני הדיו ולבסוף כתב ויקח מהקנקנתוס וישרה באל חיב"ר ויכתב וכו' אבל לא האריך בכל אלו הראיות שזכרנו אמנם הוא כתב הדברים המוסכמים אומרים ז"ל לכל מטילין קנקנתוס חוך מפ' סוטה וכאשר תראה בירושלמי שהדיו המזכר בכל מקום סתם הוא הדיו אשר יכתבו בו ס"ת ויש בחובו קנקנתוס והקנקנתו' הוא דבר הדבק שהרי אמרו שם וכחב יכול בדיו בסיקרא בקומום ובקנקנתוס ח"ל ומהה יכול במשקין ובמי פירות תלמוד לומר וכתב הא כיצד הוצו שהוא יכול להמחות ואיזה זה הדיו שאין בו קנקנתוס ופריך ה"ס על זה ואמר והתייבא מהה מתוך הספר כשר כלומר איך תאמר שפ' סוטה לא תכתב אלא בדיו שאין בו קנקנתוס הרי אם מהה מתוך הספר כשר וספר חורה כתוב בדיו שיש קנקנתוס ומשי כהדין תנייא דתייבא אמר ר' מאיר כל הימים שהיינו לומדין תורה אלל רבי ישמעאל לא היינו נוהגין קנקנתוס והוא המוסכס וסתם דיו בכל מקום יש בו קנקנתוס והוא המזכר בשבת כתב בדיו בסס בסקרא וכו' ורבי מאיר לבדו הוא אשר היה כתב בדיו שאין בחובו קנקנתוס ור' יהודה אמר לכל מטילין קנקנתוס וכו' הרי למדנו שסתם דיו הוא בקנקנתוס ומאחר דיש כמה חילוקים לאפוקי מפלוגתא כתבו הספר תורה שלנו בלא קנקנתוס אך היה בו עפלים :

וכתב משה

(אמ"ת עיין בסוטה דף י"ז ומה שפירש הגאון המחבר בפירושו על המשנה שם ופי' הרב המעתיק עשיית הדיו ואל"חיבר וקלפ"נייש המזכר למעלה הוא שמן בוטנים וסמ"ג הוא מין שרף)

נד

שאלה יורינו רבינו אם מותר לכתוב מזוה על גויל או לא :

תשובה נראה לי שמוחר גמור הוא דהרי אמרו (שבת דע"ט) כתבה על הנייר ועל המטלית פסולה על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה מאי אלימא מזוה מזוה אקלף מי כתבין אלא לאו תפילין

עור יבש ושורין אותו ועושים ממנו המעצרת ואף אם יהיה מעובד אין לריך שיהיה לשמה:

אמרנו וזמן שחראה בחבורנו הגדול (פי"א מהלכות זבחים):

משה ב"ר מימון

משה

ג

ג

שאלה אם לריך (לברך זמן) בקביעת המזוזה ובעת לבישת החפילין והטלית פעם ראשונה וגם אם החלוף המזוזה והייה אחרת וכן אם נחטבו החפילין והייה אחרים או ליתא וכן כל שאר המצות אם לריך לברך זמן או לאו:

שאלה מימרת רבן יוחנן (סנהדרין נ"ט) גוי שעסק בחורה חייב מיחה אם זה הלכה ואם לריך לימנע כל בר ישראל אשר ילמד דבר מהמצות הגלמדים משבע מצות או לא:

תשובה הלכה הוא בלא ספק ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מחלמוד חורה עד שיחגייר. אכן אינו נהרג אם עסק בחורה דהא חייב מיחה אחר ולא אמר נהרג כמו שאמרו על שבע מצות בן נח נהרג. ויכול ללמד המצות לנוגרים והשכר והעונש כי יש כמה מהם שיחזרו למוטב והם אומרים ומודים כי חורתינו זאת היא מן השמים היא הגחונה לנו על יד משה רבינו ע"ה והיא כחובה אלס בשלימותה אך לפעמים יגלו פנים שאינם כהלכה וכמה מהם הם חורים למוטב ואין צוה משאל לישראל:

משה

ג

שאלה מהו החילוק שיש בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר:

תשובה החילוק גדול בניהם כי המצוה המיוחדת אינה התקיעה אלא בשמיעה שגי דאם היחה המצוה התקיעה היה לריך כל אחד ואחד לתקוע לעצמו כמו שחייב כל אדם בלולב ובסוכה ואם כן ודאי השומע שלא תקע לא ילא ידי חובתו וכן החוקע שלא שמע ילא ידי חובתו אפי' סתם אזויו [וללא שמע] התקיעה ואין הדין כך כי המצוה היא השמיעה ולא התקיעה וזמן שהסוכה המצוה היא הטיבה ולא העשיה ובלולב הטעילה ולא באוגדן כך זו שהמצוה היא השמיעה וכשהוא חוקע אינו יולא ידי חובתו [כלן] כמה שאינו שומע ולכן לריך לברך לשמוע קול שופר כמו שמצרכין לישב בסוכה ולא לעשות סוכה:

משה

ג

שאלה מה זה שאמר הכתוב (ויקרא' ל"ד) את חכם התופה ואת שוק התרומה למה השוק קראו תרומה והחכם תופה:

תשובה הכראה לנו בזה הוא כי איל המלוא' אשר לאהרן לא הונף ממנו חכם ושוק בפעם אחד כמו שעושין לדורות בכל קרבן שלמים כי אם השוק לבדו הרים בתחילה

תשובה אמרו בחוספתא (ברכות) כל המצות מצרכין עליהם שהגיעו הטובה לולב לעצמו מברך ברוך שהגיעו נטלו וכו' הטובה חפילין לעצמו מברך שהגיעו כשהוא מניח. ועם אמרו היה מקריב מנחת בירושלם מברך ברוך שהגיעו. היה מקריב זבחים בירושלם אומר ברוך שהגיעו וכשהוא מקריב מברך בלא' אמ"ה אקב"ו להקריב את הזבח. ממנינו למדין שכל המצות מברך עליהן בתחלת עשייתן שהחיינו. והמצות יתחלקו בזה לשלשה חלקים דהיינו כל מצות עשה בין של תורה בין של דבריהם החלטים בזמן כסוכה ושופר ולולב ויר חנוכה ומקרא מגילה ודאי לריך לברך עליהן שהחיינו והם פשוט. והחלק השני כל מצוה אשר חייב בה כל אדם תמיד כגון ליתא וחפילין ומזוזה ומעקה ודאי לריך לברך בפעם ראשונה שהחיינו שכל אחד מאלו הם מצות שהם קנין לו לא תהיה זו פחותה מקונה כלים חדשים או צונה בית חדש ולזה אמרו בצרייתא חייב האמן על הלייית ועל החפילין וכמו שאמרו כל המצות מצרכין עליהן שהחיינו. והחלק השלישי הוא כל מצוה אשר לא תקרה תמיד כי אם לפעמים גם לא לכל אדם כי אם לאחד תבא המצוה היום ולאחר זמן או לא תבא כלל או צבוא המצוה לידו יברך שהחיינו כמ"ש במקריב מנחת וכן אמרו בפדיון הבן אבי הבן מברך שחם אשר קדשנו וכו' ושהחיינו ועל המילה מברך שהחיינו ולא החכרה דהא אם בפדיון מברך גם על המילה דמאי שנא ועוד הרי אמרו כל המצות מברך עליהם אבל בפדיון הבן לא שאלו אם יברך או לאו דפשיטא לנו שיברך אלא נסתפק להם אם אבי הבן מברך דעליה ידיים רמיא מצוה זו או דילמא כהן מברך כיון דמטי ליה הנאה. מכאן נראה בצירור שריך ודאי שהחיינו אלא שנסתפק להם מי הוא המברך. ושנבין אלו השלשה חילוקים נראה כי בודאי המפרים חלה ותרומה ומעשר וכן עמא שטבל לא יברך שהחיינו על מצוה זו ואינה בכלל אלו השלשה חילוקים אשר

ציה ועד של גויים וגם חר של גויים. וציוני החורף אשר הרוחות והרעמים גוזרים פחדנו שמה ישליכנה הרוח והוא סכנה מפני העוצרים והשצים. ואף גם זאת כי בעת אשר חלץ ותגדל פירוותיה ירגמוה בצבאים להפיל החמרים ומחמלל כל הקרקע אביס ולא יבצר שום בר איש אשר יעבור ותיגע בו אבן וזיקהו. על [זאת] יורינו מורה לדק אם יוכל לעוקרו מאחר כי הוא מוכן לפורענות או אינו יכול לעוקרו מורינו ויבא שמת"ה:

תשובה לריך לעוקרו שמה ח"ו יבא תקלה בסיבחו ומה גם כדי לפנות המקום. ולזה יכול לעוקרו והחורה לא אסרה כי אם עקירה בלי שום לורך דאז הוי משמית ולזה ליוחה החורה לא תשמית את עלה:

וכתב משה

ג

שאלה וחורינו הדרת אדונינו אם בירך שהחיינו בליל א' של יום טוב אם לריך גם כן לבדך בליל שני ואם יש חילוק בין המועדים ושמת"ה:

תשובה לריך לבדך שהחיינו בליל ראשון ובליל ב' וגם בשני ימים טובים של ראש השנה וכך נוהגין כל חמני המערב:

וכתב משה

ד

שאלה ואם חורינו הדרתו מה יהיה הדין במה שהיה מנהג באסכנדרייא צימיל טובים שלא היו אופין בחגור של גויים כי אם צביסם בחגור קטן ומי שלא היה לו חגור היה לו כירה של חרס או קדרה ואופין בה. ויהי היום ויעלו כמה בני אדם למזרים אלקהר"ה ומלאו ששם אופין כל השנה בחגור וגם הם עשו ככה כמנהג ופורעים מידי שבת שבצבאו ומידי חדש בחדשו וגם היו לוקחין הפת מן החגור אף סיהיה. ולעת עתה הגויים המוכרין פירות ומיני מאלל ושאר סוחרים המוכרים וקונים באים ביום טוב אל היהודים לישא וליתן עמהם כשאר ימי החול באמרם לא נאסר לכם משא ומתן אלא בשבת דוקא אבל ביום טוב לא והסיבה היא מפני שרואים צי"ט שהם אופים בחגור וכחול שזויהו ולעשות החגורים צביסם לאפות צביסם אולי יחבטלו מחשבוחם ויסחחמו טענותם אי אפשר חורינו הדרתו הדין בזה ויבא שמת"ה:

תשובה לא יחבטל לבני אדם שמתח יום טוב ולא ימנעו מלאפות בחגור וכל אלו העניינים הם רחוקים ואל תחלה הסיבה מפני האפיה בחגור:

וכתב משה

מגוף האיל והסוף אוחו. ואחר כך לקח החזה והניף אותו לבדו ומפני שבחלה היה לוקח השוק חקף אחר האמורין לכן נקרא תרומה אבל החזה אשר היה בסוף לא נקרא תרומה וזה הוא באיל המלואים שהיה הגפת השוק קודם כמו שאמר ולקחת מן האיל החלב והאלהיה ואת החלב המכסה את הקרב ואת יותרת הכבד ואת שחי הכליות ואת החלב אשר עליהם ואת שוק הימין כי איל מלואים הוא. וכבר להם וגו' ושמת הכל. ולקחת אוחס וכו' ולקחת את החזה מאיל המלואים אשר לאהרן והגפת אוחס תגופה. נראה כמו שאמרנו שהשוק היה מתקדם והוקף ולזה נקרא תרומה ואחר כך החזה והוקף. אבל לדורות כל השלמים היה התגופה לחזה ושוק יחד כהשר תראה במנחות:

וכתב משה

ה

שאלה במה שאמר (שבת ע"ה) היודע לחשב בתקופות ומולות ואינו מחשב וכו' לריך יהיה תשבונו זה ומאי נפקא מנייה ואם הוא הלכה אם לאו:

תשובה תשוב תקופות ומולות כלול בו חכמה חכמה ועיצור ומספר בכל פרטיהן. ומה שאמר כל היודע ואינו מחשב רואה לומר מי שיש לו יכולת בידו וקרא מפתחות חכמה ויודע ההקדמות ואינו עוסק בה וכו'. אמנם מה ששאלתם מה חועלת יש ממנו בידיעתו כבר אמר ר' מאיר צביריתא הסתכל במעשיו שמתוך כך אחס מכיר את מי שאמר והיה העולם ומחברו יפורש לכם כל אלו הדברים וכבר השבנו על תשובותיכם משם רבינו אפר"י ז"ל והמקום ירחם עליו ויברך אתכם ויעזור את כלנו לעסוק במנחותיו ולהקדמות בדרכיו ולהבין ביחודו אכ"ר סיון אתפ"ה לשטרות:

משה ב"ר מימון זצ"ל

ו

שאלה ליהנה לן עיינין הדרת יקרת צפירת תפארת חורינו ורבינו משה אדונינו הרב הגדול בישראל המובהק הפטיש החזק נר המערבי דגל החכמים אות העולם ופלאו. שהגור בראו. בעם מקוראו. יהי שמו לעולם במאמר אלהי עולם כירה יכון עולם. ויעטר כללי קהלות הקדש בחייו ובאריכות ימיו. ויהיה בנו חמודו ידיו יחירו. ויזכהו לחורתו ולהכמתו ולמעלתו ולגדולתו כחפצו ותאוותו. בחצר יחודי יש דקל אחד סומך לכותל המוטע לרשות הרבים בקירוב הרבה והדקל הולך וגדל במאד מאד והוא נטוע לרשות הרבים וכנגד כותל זו

סה

מתלמודי רבינו אפרים זצ"ל

שאלה אם יש חילוק בין מחי גויים למחי ישראל
ובין קברי גויים לקברי ישראל או לא דראינו
בפ' המקבל (דף קי"ד ע"ב) שסמך על דברי רבי שמעון
בן יוחאי דאמר קברי גויים אינן מטמאין ובפרק המקבל
(דף ס"א ע"א) אמרו ג"כ זה שקבריהם אינן מטמאין
ושמא במגע ומשא מטמאין כשיראלי . אם החילוק בין
המחיס גופן ובין קבריהם או דין שיהיה שוין ואם סברה
ר' שמעון הוסימה או החמיס חולקים והלכתא כוותייהו
דהרי מלינו בזהלות (פרק י"א) בענין מדורות הגויים
שמעס נראה שיש דין אהל לקברי גויים ואסור לכהן
שיכנס שם :

לא ולא מה בודקין את הביצין וכו' דעס חוששין שמא
השליכו לא שיחפור את כל הארץ שלא הוסיקה שם
טומאה וכו' פירוש המשנה שם ואין ספק בזה : משה
(אמ"ת עיין בהלכות טומאת מח פ"א ובחוספות
בפרק המקבל דף ס"א ובתי"ט מסכת אהלות פרק
ח"י יעו"ש) :

סו

שאלה ילמדנו רבינו אם הכהנים חייבים במעשר
בהמה כמו שהם חייבים בחלה ובמעשר או
אינם חייבים ללא קבלנו שום דבר בזה ואם הם חייבים
היה להם לה"ל לומר הכהנים חייבים במעשר בהמה
ואם הם פטורים למה לא אמרו פטורים . האירה
עינינו בתורהך ונגילה ונשמחה :

תשובה על מה ששאלתם אם הכהנים חייבים במעשר
בהמה או לא ודאי חייבין . ובחלה ומעשר לריבא
לאשמועינן דהא קא ס"ל מאחר שהכהן לוקח אוזה יהיה
כטור כמו שהוא פטור ממתנות כהונה ומפדיון הבן קא משמע
לן ללא חלה הם חייבין . אם היה דבר שהבעלים חייבים
ליתן לכהן אז הכהנים פטורין אבל כגון זה שהוא חייב
לבעלים וכגון נגע רבשי ומעשר שני חייבים דהא מעשר
בהמה מקריב האמורים והבשר נאכל לבעלים ולא מלאו
לו מקום פטור ואף כי לא בא בכתובים . אמנם כאשר
מלאו ב"ק דעס נאמר כיון שגפלו לו עשר בהמות
בגול הגר פטורין מן המעשר ונראה משם שהטעם
מפני שזו מחנה והדבר ידוע שהלוקח בהמה פטור מן
המעשר אבל ממון הכהן דהיינו הנולד ברשותו חייב
במעשר . ואף גם זאת מלאו ראינו מה שאמרו בשבת
(דף נ"ד) ובמסכת ביצה על ההיא דאמרו במתניתין
פרחו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יולאה ברצעה
שבין קרייה פריך הס"ס וכי פרה חדה היתה לו והא
אמר רב יהודה אמר שמואל תריסר אלפי עגלי הוה
מעשר ר"א בן עזריה מעדרו וכו' וכבר ידוע שרבי
אלעזר היה כהן ועשירי לעזרא . מאלו המקומות נראה
שהכהנים חייבים במעשר בהמה זה פשוט : והבא משה

סז

שאלה זה שאמר נדר עלי שלא אוכל או שלא אשתה
אם הוא חייב כמו נשבע או לא :
תשובה אינו חייב בזה שום דבר דהא לא אסר
עלמנו בשום דבר ולא נדר בדבר הגדר דהיינו
האומר הרי זה קרבן או חרס וכיוצא והחורה אמרה

תשובה על שאמרתם אם החילוק בין המחיס ובין
קבריהם זיל קרי בי רב הוא ואמרה החורה
וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במח או
בעלם אדם או בקבר ובמלחמה מדין כתיב כל הורג נפש
וכל נוגע בחלל ובאלו הכתובים אין בהם חילוק בין מחיס
עלמנו ובין קבריהם וליתיה החורה הנוגע במח גוי יעמא
והנוגע בקברו יעמא אבל בזהל לא יעמא לדברי הכל
כמו שאמרו ביבמות וזה לדברי הכל ולפיכא מאן דפליג כמו
שאמר רבינא דהוא בחרא דאמר נהי דמעטיהו קרא
מאטמוויי בזהל במגע ומשא מי מיעטיהו קרא ואם
היו דברי רבינא על רבי שמעון בלבד הוה ליה למימר
אמר ר' שמעון נהי דמיעטיהו קרא מאטמוויי בזהל
או כך היה לו לומר נהי דאמר ר' שמעון שאין מטמאין
בזהל במגע ומשא מי אמר . עכשיו דאמר נהי דמיעטיהו
קרא וכו' ודאי לדברי הכל קאמר . ומה שאמרו אשכחיה
לאליהו וכו' מאהיל היה ולא נוגע כמו שחבין מדברי
רבי ינאי ומה שזכר רבינו אפרים שמלא משנה בזהלות
שקברי גויים אהל אינו נלמד משם שום דבר מזה . וזה
נוסח המשנה מדורות הגויים טמאים כמה ישא ויהא
לריך בדיקה ארבעים יום אעפ"י שאין עמו אשה וכו'
את מה הם בודקים את הביצין העמוקים ואת המיס
הסרוחים וכו' הנה פירוש זאת המשנה הוא שהמקומות
מארץ ישראל אשר יהיו בהם הגויים טמאים מדרבנן
כמו טומאת אשה בה"ל והכל שזה מפני המחיס אשר
הם קוברים שם ואם ישא ארבעים יום אזי אלו
אומרים אפשר שהפילה וקברו הנפל שם ולכן גזרו אף
שלא תהיה שם אשה שלא יהיה משנה זו אפילו הכי
גזרו ולכן אם עבר ארבעים יום לריך בדיקה כדי שלא
יהיה חילוק במדורות הגויים אם תהיה שם אשה או

כי ידור נדר לה' לאסור איסור וכו' אבל עכ"פ אם היה זה הנודר עם הארץ אזי פותחין לו פתח ממקום אחר כדי שלא ייהוג קלות ראש בנדריים :

משנה

סח

שאלה יכול ישראל לעשות פריעה לעכו"ם או לא ואם יש חילוק בין נזירים לישמעאלים בזה ואבז האר עיינו בפירוש הצרייתא (עכו"ם דף כ"ו) ישראל מל את הגוי לשם גר לאפוקי מוראיה דלא וגוי לא ימול את ישראל וכו' מה בא ללמדנו ישראל מל את הגוי לשם גר :

תשובה מותר לישראל לעשות פריעה לעכו"ם רוחה לומר אם העכו"ם החך הערלה ואזי צבה יכול ישראל לגומרו דהא עכו"ם שעשה מצוה ופתחין לו שטר מצוה אך אינו כמי שהוא מצווה הא מיהא שטר מצוה בידו והחורה אמרה ככס נגר וכל הרעה להחגייר יבא ויחגייר ואין כופין אותו לקבל חורה ומצוה אבל כופין אותו לקבל עליו מצוה שנתנו בני נח והוה גר חושב ונרדף לו שיקבל בפני עמיה חברים וכמו שחראה בצרייתא דרבי אליעזר בן יעקב וסבר כתבו בחברתו (הלכות מלכות פרק שמיני) ומה שאמרה הצרייתא ישראל מל את הגוי לשם גר זה פשוט שמי שנתגייר ימול ויעשה פריעה קא סלקא דעתין דמה שאמר לשם גר למעוטי מילת הגוי ואם כן אי אפשר לפורעו וישראל בגיותו גוי מהול ליה ביאר הש"ס שמה שאמר לשם גר לאו למעוטי מילה אלא למעוטי מוראיה דהיינו אם ילא לו חולי או חלעת בראש הערלה אינו יכול הישראל לחתוך הערלה כדי שיבירא כי אין בהחוכה שום מצוה אלא רגונו הוא להחריפה לזה פירש הש"ס שאין כונת לשם גר לאפוקי מילה וזה הכל מיוסד על מה שאמר שחסור להגיל את העכו"ם כמו שאמרו עכו"ם לא מעלין ולא מורדין וזה נלמד ממה שאמר הכחז ולא חתום ואינו על ענין אם בא גוי למול או שיעשו לו פריעה ואין חילוק בזה בין עכו"ם לשאר וכו' וכל הבא למול ולהפרע לשם מצוה יכולין אנו למולו כדת מה לעשות :

ובתב משנה

(אמ"ת עיין בהלכות מילה פ"ג הלכה ז' ומרן הכסף משנה כתב דסבירא ליה לרבינו דאפילו אית ליה מורגא יכול למולו אם הוא לשם מצוה) :

סח

שאלה וחורינו רבינו מה שכתוב בהלכות חפלה (פ"ח) וכל דבר שבקדושה לא יהיה אלא בעשרה וכל

אלו הדברים אם התחילו בהם בעשרה והלכו מקלפן אעפ"י שאין רשאיין יגמור השאר וכו' אך יהיה פירוש זה אם התחיל השליח לצבור קדיש ויורר אור ויאל אחד מהם יאמרו השאר הקדושה אף שלא יש עשרה או לא וכן אם ילא אחד מהם בעשה שהתחיל השליח לצבור מגן ומחיה יגמור הקדושה וכל החפלה או לאו וגם מה שאמר עוד שם שליח לצבור מוציא את הרבים ידי חובתם כיצד בעשה שהוא מתפלל והם שומעים ועונים אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הם כמתפללין בזה דברים אמורים במי שאינו יודע להחפלה אבל היודע להחפלה אינו יוצא ידי חובתו אלא בחפלה עלמו אם זה הוא בשמונה עשרה ברכות אם בשאר הברכות כגון שמע וכיוצא ממה שמתפלל לצבור חורינו הדרתך ושכרך כפול :

תשובה יגמרו הקדושה בין קדושת יולר ובין קדושת חפלה אבל קדיש לא יוכל לומר עד שהיו שם עשרה אבל בפחות מעשרה אינו יכול ושלח לצבור אינו מוציא אלא את מי שאינו בקי ובכל החפלות ובכל השנה :

ובתב משנה

ע

שאלה יורינו חורינו אם יכול ללאת בשבת לרשות הרבים בטלית כרוך על ראשו ועל כתפיו אם לא :

תשובה זה ששאלתם על ענין הליצית הרבה מן המחברים הת"ח אחשו שער בזה זה אומר בכה זה אומר בכה וכמה מהם אורחין : והנה רבינו יצחק בעל ההלכות ז"ל היה אוסר ללאת בליצית לבלי שבת מפני שאינו זמן חיוב וראיתי לו תשובה בענין זה ושם נאמר מדאמר רב הונא (שבת דף קל"ט) היוצא בטלית שאינה מנויית כהלכתה חייב חטאת וסבר ז"ל שהטעם שחייב חטאת מפני שלא ילא ידי חובתו דהא אינה מנויית כהלכתה למד הוא ז"ל מכאן שבליל שבת שאינו זמן חיוב לא יוכל ללאת בליצית והנה כל התלמודי חכמים אשר באו אחריו למדו מוצאת הקדמה שאין אדם רשאי לכורך בטלית על ראשו ולא לחגור בו וכיוצא אלא באופן שיולא בו ידי חובתו דהיינו שיהיה שטוף בו ומכוסה ראשו ורובו אמנם לדידי חזו לי דמותר ללאת בליצית בלילה וכן יכול ללאת על ראשו או על אורו או לחגור בו או כמו שיראה ולדעתי אם הליצית משא אך נוכל להחירו משום מצוה ללאת בשבת אפי' בעטיפה דהא לא אחי עשה דמאות ליצית ודחי שבת דהיא לא תעשה שיש בה סקילה ולכן מותר ללאת בו

עג

שאלה ילמדנו רבינו במעשה שהיה שצלו כהל כבשה קטנה עם צפר שלה ביחד מה דינה דיש מי שאומר מאחר שהיא קטנה אין בה איסור ויש אומרים דאין חילוק בין גדולה לקטנה ואסור לבטלם יחד גם יורינו רבינו אם האיסורין אשר אמרו חכמים שצטלין בששים אם מותר להורות כך לעם הארץ או לא יורינו מורה ויבא שכת"ה :

תשובה אין שום חילוק בין כבשה גדולה או קטנה ודין שזה וליכא מאן דמפליג והטעם כי הכבשה אף שהיה קטנה ימלא בה חלב כי טבעה מנריחיה ומדמה מחסה החלב אבל יהיה מעט אמנם כשמחגדלה ויולדת ומניקה יתרבה החלב ולכן בודאי לא יהיה בימיהן הפרש ואסור לבטל כהל הכבשה קטנה אף אם תהיה קטנה ביותר אלא עד שיקרענה שתי וערב ויטיחנה כותל עד שלא ישאר שום לחוחית חלב דאז מותר לבטלו עם צפר ואם צל כן בלא שום קריעה וטיחה או נרדף לבטלו בששים ועל מה שאמרתם על ענין האיסורין דצטלי בששים אם מותר להורות כך לעם הארץ ודאי כי הדין שזה לכל אדם ולא גורין שמא יפראו פרך מפני כי דבר שנתערב היתר באיסור מדין תורה חד בתרי בטיל כשיהיה דבר היתר יותר ומכ"ש כשאין בו טעם האיסור דבטל במיעוטו ורבן הוא דגזור עליה להרחיק האדם מן העבירה ואסרו עד שיהיה אחד בששים ואמרו לא חולל בשיעורא דרבנן אמור מעתה מאחר כי אחד בששים גורה הוא ניקוס אן וגזור גורה לגזירה מי שמע כזאת מי ראה כאלה ודע כי הכלל שאסור לבטלו עם חלבו הוא מדברי סופרים ומדין תורה צפר שחוטט בחלב שחוטט מותר כאשר תראה בחולין (דף ק"ט) ומעשים בכל יום בערי המערב שמה מעמי הארץ מבשלין בפונדקאות ובאים הגויים כדי ללעזן ומיחין בחוך הקדרות דבר איסור ומחירים להם חכמי המערב אם יש ששים וכך ראוי להורות מהטעם שאמרו דהיא גופא גזירה ולא גורין גזירה לגזירה ואין ראוי לדיין לאבד ממון ישראל ולאסור דבר המותר אחר גזרת חכמים דאם כן אין לדבר סוף :

ובתב משה

עד

שאלה מהדיין הנממד ר' נחוראי בר' הלל הדיין ז"ל ילמדנו רבינו איך יהיה עשיית הספר תורה שיהא ארכו כהקיפו לא פחות ולא יותר :

שאינו משא לא שנה עשה בו מנה או לא עשה ובין ביום ובין בלילה יכול ללכת שאין המליצה משא אלא נוי הבגד אבל אם אין המליצה כהלכתה או אינו יכול ללכת ולא מן הטעם שאינו יולא בה ידי הובחיו אלא ממה שאמרו חשיבי ולא בטלי דאם היא מליצה כהלכתה או הוי נוי ואם אינה מליצה כהלכתה או היוצא בה צבצת חייב הטאת ולא שמענו מימינו מי שאסר ללכת בצבצת ובליל שבת ובתלמוד הוזכר במי שקדש עליו היום והוא לבוש שבת תפילין ואין מוציין זה בליצה ולכן הנראה לי שהיוצא בטליה שאינה מליצה כהלכתה חייב הטאת ולא מפני שלא ילא ידי הובחיו ואין הדבר חלוי אם ילא ידי הובחיו או לא ילא אלא הטעם דאם יהיה מליצה כהלכתה אין אוחז החוטם משאוי אלא חכשית ואם לא יהיה מליצה כהלכתה או ודאי אין חכשית וחייב היוצא בה והמליצה כהלכתה יכול ללכת בה בין ביום בין בלילה שאינו זמן חוב ובין אשה וקטן ביום וכך אמרו עושין ופסקו תמיד מה נראה לי פשוט :

ובתב משה

עז

שאלה יורינו רבינו אם אירע מילה ביום כפור או השעה באב אם יברך על הכוס כורת הברית ויטעם ממנו לחימוק ולא חיישיק דילמא אחי למסרד או יברך בלא כוס יורינו לדונינו ושכרו כפול מה :

תשובה אין הברכה לריכס כוס ומי שצריך בורא פרי הגפן באופן זה ודאי בירך ברכה לבטלה מפני שלא טעם הוא ולא שום אחד מהמבינים הברכה אף אם יהיה ללמוד החינוקות ולכן אין מביאין כוס כלל באלו הימים ולא בשאר ימי החגיגות :

ובתב משה

עב

שאלה ילמדנו רבינו אם המחפלל יכול להפסיק בין הברכות שלפני קריח שמע או אחרים בפיועים או בצרכות אשר יארעו כמו ליצה והתפילין או שירים ותשבחות ונגונים ויהיה זה גמו שאלת שלום והשבתו או נאמר בכגון זה דאיתמר איתמר ודלא איתמר לא איתמר ואם יותר טוב לקרוא ק"ש ביחיד עם הכן החמה או להמתין שעה אחת או יותר עד שיתקבלו הקהל האר עניינו בחשובתך ויבא שכת"ה :

תשובה אין ראוי להפסיק בשום דבר והעוסק במנהג אינו ראוי לפסוק לדבר אחר ולהפסיק בין הדבקים גם מן הראוי שהיחיד והלבוז שיקראו קריח שמע עם הכן החמה :

ובתב משה

תעשה אמה אחת מחמשה זרחות או ששה וכיוצא אך שחיה שזה בהלוגה ובגלדיה וחסיה מאבנו או ברוש או מאילן אגוז וכיוצא באופן שלא תחצות ותחלוק זאת המדה כלה אלבעות עד שתשום בארכה חמשים אלבעות או ששים וכיוצא ודע כי כל אלבע המוזכר בחורה בכל המקומות הוא רחב אגודל מאמצע ואחר אשר חלקת אותה האמה לאלבעות תחלוק אלבע מהם לששה חלקים או שמה ויהיה ידוע אלכך שיעור חצי אלבע ושליש ורביע וששית ושמינית ותקח הקלף או הגויל ותרבעם בריבוע ויהיה רחב כל עור ארבעה ועשרים אלבע מאלבעות אשר באמה זה יהיה שיעור קומת הספר בלי ספק ואין קפידא בשיעור העורות כי יש עור ארוך ויש עור קצר אך תמוד באומד הדעת העורות עד שתדע כמה יהיה אורך כל עור ועור יש עור שארכו חמשים אלבע ויש שהוא ארבעים וחצי ויש שהוא שלשים ורביע וכיוצא ולאחר שתדע אורך כל עור ועור תזיינס אלכך למוכרת או תכתוב מאחוריו בכל עור ועור שיעורו אח"כ תסדר העורות כמו שגוללין הספר תורה מהודק הדק היטב עד שיהיה כ"ד אלבעות ותמדוד בחוט של משי שור ואח"כ תפריסם ובאותם העורות יהיה כתיבת הספר תורה ותקח כל עור ועור ותשרטט שיעור ד' אלבעות למטה וג' למעלה גליון והשאר שהוא י"ז אלבעות לכתיבה דהיינו אם היה סכום העורות אלף וחמש מאות אלבעות קח עור אחד כמו אלו ויהיה אלכך לנסיון דהיינו שתחתוך דף אחת ארכה י"ז אלבעו ורחבה כדי לכתוב למשפוחותי ג' פעמים מומין האות אשר תראה לכתוב בה הס"ת אם דקה או עבה ותראה כמה אלבעות בא לרחב הדף אם בדרך משל בא לרחב ארבע אלבעות ולריך בין כל דף ודף שתי אלבעות נמצא רחב הדף ששה אלבעות עם השויר או חלק סכום האלבעות אשר בכל הס"ת דהיינו שהספר כולו אלף ות"ק אלבעות כאשר אמרנו תחלקם לששה ששה אלבעות שהוא רחב כל דף ודף והשוירים יהיו הדפים מאתיים וחמשים הא למדת שמה שיש בעורות האלו הוא מאתיים וחמשים דפין אשר בהם לריך שתכתוב הספר או תספור דפי החומש אשר תעתיק ממנו ותדע כמה דפים תעתיק באותו הדף אשר כתבת ותשער אם תוכל לכתוב כל הספר תורה באותן הר"ן דפין הנם מה טוב ואם היה יהיה שהקלף הרבה או תרחיב האותיות ואם להיפך תכתוב כתיבה דקה יותר או תעשה דף אחרת שחיה יותר רחבה או יותר קטנה ותכתוב פעם אחרת עד אשר

תכנין באמיתות ואם יותר ד' או חמשה דפין או יפחות לא תשגיח בזה שזה לא יזיק לך כלל ומאחר אשר ידעת צבירור חשבון הדפין דהיינו כי בזה הדף אשר נסית בה ידעת חשבון כל הספר תורה כאשר אמרנו אחרי כן תקח העורות ותעשה שרטוט לכל דף ודף לעצמו ומה שישר מכל עור ועור אם יש יותר משיעור אלבע וכחצי שיעור תחתוך אותה מפני שריך בסוף כל עור ועור ובתחילתו אלבע ומשכו שויר זה כדי לתפור מכאן ומכאן ויהיה בין דף ודף ב' אלבעות והתפירה באמצע והנה כנגד מה שיפחות מאותם החתיכות לריך שתקח עור שלם כאלו ותראה כמה אלבעות חסר כך חוסיף אך תמיד תשגיח שחיה הדף אשר תכתוב כמותה הדף של הנסיון שהיא ארבע אלבעות וב' אלבעות יתרים לורך השויר וכאשר זיירתי לך הכל ושיעור האלבע והדפים חדע ותשכיל ודע כי רחב כל דף מספרנו ארבע אלבעות ובה הרחב כתבתי למשפוחתיכם שלשה פעמים והשיטות אשר בכל דף אחד וחמשים וכאשר תעשו כך בזה האופן דהיינו כל דף ד' אלבעות רחב ובכל דף ל"א שיטות ובכל שיטה כשיעור למשפוחתיכם ג"פ או אין לריך שום חשבון כי בודאי יהיה ארכו כהיקפו אך בואת לריך לזוהר שאם יהיה הקלף עב ביותר תהיה הכתיבה יותר דקה ורחב הדף פחות מארבעה [אלבעות] והשיטות יותר מל"א ואם יהיה הקלף יותר דק לריך שחיה הכתיבה יותר עבה והדף רחבה והשיטות פחות מזה דהיינו או חמשים או מ"ט וכאשר תקח כלל זה בידך כאשר כתבנו או לא חטרה ואם תעשה שיהיו העורות כספרנו או לא [תלמדך] כי אם לכתוב בדף שרחבה ארבע אלבעות ל"א שיטות ובכל שיטה כשיעור ג"פ למשפוחתיכם ודיו ודע כי אורך ספרנו אלף ושלוש מאות וששים וששים אלבע חוץ מן הגליון שבתחילת הספר וסופו והדפין מאתיים וששה ועשרים ואלו הששה אלבעות היותר ליתרון רחב הדף אשר בה שירת היס וגם ליתרון הדף אשר בה שירת האזינו שהיא לריכה ריח בתחילת השטח ובסוף ובאמצע הא למדת איך יבא אורך הספר אורכו כהיקפו ואופן עשייתו והמקום ירחיב לבך בתורתו ויעזור אותך לקיים מצותיו ותורותיו ושלומך יגדל כנפשך שבעך :

משה בר פיימן זצ"ל

ע

שאלה יורינו הדרת כבוד גדולת קדושת אדונינו מורינו ורבינו איזה לד מן העור הוא הנקרא

וקלף ואיזה לך הוא הנקרא דוכסוסטום אם הגל אשר הוא דבוק לשער הוא הנקרא קלף והלד אשר דבוק לבשר הוא הנקרא דוכסוסטום או להפך יפרש לנו אדוננו פירש מרווח כיד ה' הטובה עליו ובאורך נראה אור ואל ישח עלינו העלאת כי ללמוד לנו לריכין ויודיענו איזה לך מהקלף יכתוב בה התפילין ואיזה לך מהדוכסוסטום יכתוב בה המזוזה ליתר לן עיינין והאל יאיר עיניו בחורתו וחסון מלכותו :

תשובה אם יקח העור שלם ויעבדנו כנהוג דהיינו שמלחו וסיידו והסיר השער ונתן בו קמח או סוכין והוסיף לעבדו זה נקרא גויל וגויל הוא שם הדבר שלא נתקן ולא נגמר כל לרכו ולכן קורין לאבני ללא משפיין גויל ואבני דמשפיין גוית' ואם יקח העור ויחתוך בעביו ויוילא הגל הדק אשר ממקום השער ויעבדו כמו שאמרנו זה נקרא דוכסוסטום והחלק השני הוא יותר עב אם עבד אותו כראוי נקרא קלף וזה הקלף לא יכתב בו אלא מזל אשר היה דבוק בצבאר וזה הדוכסוסטום לא יבול לכתב בו כי אם המזוזה ומקום הכתיבה במקום שער והוא המקום אשר יגדל ממנו השער ולא המקום אשר היה דבוק בצב הקלף :

עז

שאלה וחורינו הדרתו בספר תורה אשר נמלא השם כתוב חליו בחוך השיטה וחליו חוך לשיטה אם יפסל הספר בזה וחליו יכול לקרוא בו בצבור אם לא יורינו הדרתו ויבא שמת"ס :

תשובה זה הסופר חסד פעל זר לא ראוי מעולם מי שעשאו והראוי אללי להחליף אותה היריעה ולגמזה ואחר חלופה יקראו בו בצבור לכתחלה :

שאלה וה' הרב המאירי זק"ס ואחרוני הרבנים כתבו שאם מדמין לו שם הקדוש בסוף שיטה אין ראוי להתחילו אצ"כ נכנס כלו בחוך השיטה ולא להוילא ממנו אפילו אוח אחת ודבר זה יראה שלא אמרוהו אלא שכל אות שבגליון הוא הגסה והוא אלס כדון חלויה דביוי שיטי והרי אמרו כלו חולין מקלחו אין חולין וא"כ אף בדיעבד פסול ושמה דוקא חלייה ולאסור לכתחלה אבל להיות חלוייה גמורה לפסול אף בדיעבד לא :*

תשובה אם יקח העור שלם ויעבדנו כנהוג דהיינו שמלחו וסיידו והסיר השער ונתן בו קמח או סוכין והוסיף לעבדו זה נקרא גויל וגויל הוא שם הדבר שלא נתקן ולא נגמר כל לרכו ולכן קורין לאבני ללא משפיין גויל ואבני דמשפיין גוית' ואם יקח העור ויחתוך בעביו ויוילא הגל הדק אשר ממקום השער ויעבדו כמו שאמרנו זה נקרא דוכסוסטום והחלק השני הוא יותר עב אם עבד אותו כראוי נקרא קלף וזה הקלף לא יכתב בו אלא מזל אשר היה דבוק בצבאר וזה הדוכסוסטום לא יבול לכתב בו כי אם המזוזה ומקום הכתיבה במקום שער והוא המקום אשר יגדל ממנו השער ולא המקום אשר היה דבוק בצב הקלף :

עז

שאלה ילמדנו רבינו אם זאת הכתה הנקראים קראין אם נמלאו במקום מיוחד או בבית המדרש או בבית הכנסת ויש חשבה רבנים אשר הם מודים בחורה שבכתב וחורה שבע"פ אם אחד מאלו הקראין יגמור המניין ויכולין לומר קדים וכיוצא מהדברים הלרבים מניין עשרה וכמו כן אם באחד מהם יכולין לזמן וכן אם היו עשה רבנים והשאר קראים הבינו מלכנו הדון בזה ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מה' :

תשובה מהיכא חיתי שישלמו בהם מניין מאחר שהם אינם מודים בדברי רז"ל ואם כן ודאי הם אין משלמין המניין והראיה לזה ממה שאמרו בעירוב או ביד מי שאינו מודה בעירוב וכו' אינו עירוב וכו' ש' ללו שאינם מודים בחוקים אלו כלל בדלוי שאינם מטערפים לא לתמיין לקדים לחפלה ולא לזמן ולא לשום דבר ואפילו יהיו מאה כלל חשיבי דהם אין משלמין בדברי רז"ל כלל כי אם מה שיראה להם

שאלה וחורינו הדרתו איך יהיה עשיית התגין ואם הוא הלכה למשה מסיני או תקנת חכמים או יהיה מנהג ואם כן מאיזה זמן נתקן יורינו מורה לך את האור כי טוב ונגילה ושמחה :

תשובה התגין הוא אותיות קטנות בראש האותיות וכן עשין זיינין דוקא אך יש חילוק באותיות יש אות שלריכה תג אחד ויש שלריכה שתיים ויש שלריכה שלש וכיוצא עד שבעה זה הוא אופן עשייתן אמנם על מה ששאלתם אם הוא מנהג בדלוי כי אין זה מנהג דוח קראוהו רבותינו ז"ל כחרי אותיות וכמו שאמרו נמלאו להקב"ה קושר כחריס לאותיות וכן נמלאו בספרי תורה שכתבם משה רבינו ע"ה אכן באריות הזמן והטלטול נמלאו כמה וכמה חלוקים במסורת זה אומר בכה וזה אומר בכה ולא ראי זה כראי זה שיש מסורת שאומרים על אות אחת שלריכה שלש תגין ובמסורה אחרת נמלאו באחת וכיוצא באופן שלא נמלאו מכוונין ולכן היה צדעת החכמים לבעל התגין מאחר שיש כמה חילוקים ואנחנו לא נדע איזה נפסה אמנם כאשר ראו כי אין זה מעכב לדון זה חילוק בפרשיות בפחוסות

(* נתקן מס' מעשה דקא :

פירושו תורינו הדרתו והמקום יאיר עיניו במאור תורתו
אנש"ו :

תשובה כאשר יניח הרצועה על הקיבורת אז הוי
הקשר העיקרי ואז לריך לברך אמנס
הקשירה על האלבע חתיה אחר הברכה ואז יהיה
קשירה תמה * ומה ששאלתם פירוש נדה על דעת
פלוני דהיינו זה שגדה עלמו בחנאי אם יעשה פלוני
דבר זה הרי אם לא יעשה פ' אותו הדבר לריך הפרה
דהדבר ידוע נדוי על חנאי לריך הפרה רואה לומר
אפילו לא נתקיים החנאי :
ובתב משה

פא

שאלה ותורינו הדרתו בעליה אשר על בית הכנסת
ובה נד אחד מכוון על הסיכל אשר בו ספרי
חורה המקודשים אם מותר לדור בבית זה ואם חמלא
לומר שבכל הבית אשר היה על בית הכנסת יכול לדור
אך הוד אשר הוא מכוון על הסיכל מה דינו ואם יכול
לעשות מלאכתו אם לא יורינו מורה לך ויבא שכת"ה :
תשובה יכול לדור בבית אבל המקום אשר על
הסיכל לא ואינו יכול לישן שם ולא להניח
כלי מלאכתו אבל בשאר הבית יעשה כרצונו :
ובתב משה

פב

שאלה ותורינו הדרתו במה שהזכר ברה"ה (כ"ט) כל
הברכות כגן אעפ"י שלא מוילא חוץ מברכת
הלחם והיין שאם לא ילא מוילא ואם ילא אינו מוילא ובעי
רצא בברכת הלחם של מלה וברכת היין של קדוש היום
ואמר אעפ"י שלא מוילא לא ידענו פירוש אלו הדברים *
גם מלאנו לא יפרוס אדם פרוסה אלא אם כן אוכל
עמהם והיה הטעם משום הולאת שם שמים לבטלה *
והנה מה שאמרו אם לא ילא מוילא הוא דוקא בשיאכל
עמהם ואם לא יאכל עמהם אינו מוילא ומנה וקידוש
היום שאני או אפילו במנה וקידוש היום יברך לעלמו
תחלה ואחר כך מוילא * וראינו כמה מבני אדם שהם
מקדשין בליל פסח בבתיים אחרים ואח"כ מצרכין לעלמן
על היין ועל המנה וגם כמה שמצרכין בביתם ואח"כ
מצרכין לאחרים * הבינו מלכנו ביאור אלה הנוסחאות
והאר עיינו במאור תורתך ויבא שכת"ה :

תשובה לא מלאתי שום חילוק כלל * ועיקר זה ודאי
שכל מנה לריך לברך עליה ואם זה לקח
המנה וילא בה ידי חובתו ורנו אחרים לקיים גם כן
אוחה המנה מהיכל חיתי שלא ויכל לברך כדי שהם

מהכתובים ואין משימין לב על כל החקים והמשפטים
אשר אזו רח"ל ומי שאינו מודה בדבריהם איכה נוכל
להטריף עמהם בדבר אשר הם תקנו ואלו אינם מודים
ובדאי אסור הוא :
ובתב משה

עט

שאלה ותורינו הדרתו בראובן אשר יש לו שפחה
לשרה בבית גדולה או קטנה והיא לשה
העיסה אם יכולה להפריש החלה מהעיסה וחתיה
ידה כיד בעלה ורשותה כרשותו אם לא * יורינו מורה
לך מהו הדין בזה ושכת"ה :

תשובה החלה והתרומה דין שזה בכל החורה דהא
תרומה קראה הכחוב וכמו שאין הקטן יכול
לתרום כך אינו יכול להפריש חלה והנה אמרו במשנה
תרומה (פ"א משנה א') חמשה לא יתרומו ואם תרמו
אין תרומתם תרומה החרש והשומט והקטן והחורס
אח שאינו שלו והכריי * אמנס קטן שהגיע לעונת נדרים
ולא הביא שתי שערות אם תרם תרומתו ותרומה
ולכתחלה אינו יכול לתרום עד שיביא שתי שערות וממה
שמנעה המשנה תרומת הכורים תלמוד משם כי העבדים
יכולים לתרום שהם ברשות אדוניהם מפני שאמרו אחם
גם אחם לרבות שלוחם מה אחם בני ברית אף
שלוחם בני ברית והעבדים כאשר נכנסו בברית מדעבלו
לשם עבדות יכולים לתרום ואמרו במשנה (שם פ"ג מ"ד)
הרשה את בן ביתו או את עבדו או את שפחתו לתרום
וכו' מזה נראה שעבדו כגן ביתו ויכול לעשותו שליה
לתרום ולהפריש חלה כאשר זכרנו :
ובתב משה

פ

שאלה האר עיינו במה שזכרת בהלכות תפילין (פ"ג
הלכה י"ב) בצורך רצועה של יד כדי שתקיף
את הזרוע ויקשור ממנה הקשר וימתיה רצועה אחת
עד אלבע אלעגית ויכרך ממנו על אלבעו שלש כריכות
ויקשור זה הקשר על אלבעו אחר הכריכות אם מותרת
לעשות כך והוא חויב או לא * ועוד זכרת (שם פ"ד
הלכה ב') ושל יד קושר אותה על שמאלו על הקיבורת
והוא הבשר החופה שממפרק ואמרת שלריך לברך על
התפילין של יד אחר הגמה על הקיבורת קודם קשירה
אם זאת הקשירה על הקיבורת היא עיקר הקשירה ואז
לריך לברך או עיקר הקשירה הוי על האלבע ואז לריך
לברך ואף גם זאת שזכר בהלכות תלמוד תורה (פ"ו
הלכה י"א) ואפילו נדה עלמו על דעת פ' וכו' מהו

פד

שאלה ותורינו הדרתו מה שכתב בספר אהבה הלכות תפלה (פ' י"א ה' ז') ואין מספיקין בחנוכה אלא הספד של רביס והמנהג באלכסנדריא שמציאים המת בחצר בית הכנסת עד שיחפלוו הלבור ואח"כ יבואו הדיינים והחונים ואח"כ יבואו כל הקהל יל"ו עם המטה ויאמרו לדוק הדין וקיות כל אחד מהחונים ואחר כך מוליכין אותה לבית הקברות אם זה נקרא הספד של רביס או לא וכן אם אחד מהאבלים אינו יכול לעלות לבית הקברות או הוא חולה או מפני הגשמים או על שמועה כי באה לו ומהג שבעת ימי אבלות צבית הכנסת ואחר התפלה יאמרו לדוק הדין וקיות הנמלאים עם אם זה הספד רביס או לא ואם יש מנהג זה בעיירות אחרות או לא :

תשובה אין זה נקרא הספד של רביס והספד של רביס הוא נשמת אחד מגדולי העיר או חייבין כל העם לספודו או שנשמע על אדם נשר שפטר לבית עולמו זה הוא הספד של רביס דאז ימליך לספוד צבית הכנסת ומה שראינו במלרים שיש להם כותל מיוחד ויושבין כל שבעת הימים דגנו אותם לכף זכות שאמרו שאותם המקומות אשר יקראום כותל האבלים לזה יבנה מעיקרא ואינם נשאר הבית הכנסת אלא מתחלה הוקמה לכך וכך החנו אמנם בית הכנסת סתם ודאי שאסור לומר בו קינה על מת אלא אם יהיה הספד של רביס :

וכתב משה

פה

שאלה ותורינו הדרתו נשיאות כפים המנהג אללנו בנא חמון מהקדמונים שעלוין הכהנים להיכל אשר בו הספרים ועומדין עם לברך ולפעמים פתח הסיכל פתוח או סגור ואין גם אחד שערער בזה כלל ולעת עתה הנה רחיתי מי שרולה לאסור דבר זה שלא יעשו נשיאות כפים בהיכל ואף גם מפני כי אחוריהם אל היכל הקדש יורינו מורה דק הדין בזה ויבא שמה"ס :

תשובה אם היו הספרים גבוהים מן הארץ עשרה טפחים חלקו [רשות] לעגמן ואין שום איסור לכהנים שאחוריהם אל היכל הקדש בשעת נשיאות כפים וכן נתפשט המנהג :

וכתב משה

פו

שאלה לנהר לן עיינין בפירוש שבת (קל"ה) יש יליד בית שימול לאחד ויש יליד בית שימול לשמנה

יאכלו ממה שחך וצירך להם ואם לא יצרך לא ילאו ידי חובתם ולכן הוא מצרך כדי שישמעו אלה וילאו ידי חובתם ולזה אין חילוק בין אם ילא הוא ידי חובתו ממנה זו ובין לא ילא ואינו צריך שילא ידי חובתו עמהם בכלל אלו בכל פעם שיצרך להם :

וכתב משה

פג

שאלה האר עייניו ושמח לבנו כי נפלאה מאד מה שכתבת בחבור הגדול הלכות תענית (פ"א הלכה י') שצריך לומר ענינו במנהג בערב הגום בהקבלה ואיך יאמר ביום גום התענית הזה ולא התענה עדיין ואף גם זו שכתבת (שם פ"ב הלכה ו') עיר המוילאה ת"ק רגלי אם יהיה ישראל או בין גויס בין ישראל וגם זו לטוב אשר זכרה ה' יסודי התורה (פ"ו) וכן השורף עני הקדש דרך השחחה לוקה שנאמר ואשריהם תשרפון באש וגומר אהה אדונינו משה רבינו דבר אהה עמו ושמעה אלו העלים מה הם ובאזהה הקדש מיירי ומה שכתבת (הלכות דעות פ"ד הלכה כ') כל המנהיג עלמו בדרכים אלו שהורינו אם הוא בחירק או בצרי שיש חילוק גדול ואהה שלום כנפשך שבעך :

תשובה אם יאמר ענינו בערב הגום ואף כי לא התענה עדיין אין בזה שום דבר מפני שבערב שהוא תשלוס היום כבר הוא התחלת יום מחרת ולזה יכול להתפלל ערביה של שבת בערב שבת וערביה של מולאי שבת בשבת ומבדיל כאשר ביארנו במקומו ומה ששאלתם על עיר המוילאה ת"ק רגלי אין חילוק בין ישראל לגויס בעינין זה ואם היו כולם ישראל הל"ל המוילאה ת"ק מישראל ועל מה ששאלתם השורף עני הקדש הם העלים אשר הם הקדש לבדק הבית אבל מה איכפת לן מי הקדישם או שהוצרכין קמו אותם מכל מקום הם עלים מוכנים לבדק הבית ובדרכים אלו שהורינו בחיריק :

וכתב משה

(אמ"ת נוסחא זו הביאה הרב המגיד ותמה על רבינו עמ"ש שיתפלל ענינו אמנם מר"ן ז"ל כתב אפשר נוסחא משושבת מדמנה להרב המגיד ומכאן נראה דהנוסחא שרירא וקיימת וכן נכתב בהגהות ועיין בשאלחות דרב אחאי פ' כי תשא פ' ויחל שכתב שיחפלו ענינו במנהג ערב הגום והביאה הרא"ש ז"ל פ"ק דתעניות אכן הוא נכתב שיחפלו בערבית ערב הגום וגם הטור הביא נוסחא זו של רבינו) :

כמו שהיו אומרים בתחלה • ובמאי דביני ביני כמה מבני
 עמנו של"ו קראו חגר על מנהג זה דהיינו מה שיקראו
 הקהל בקול גדול ואמרו כגון זה לא שמענו ולא ראינו
 בשום מקום מהש"ס כי אם רבינו סעדיה ז"ל חשב זה
 עם הדברים אשר נהגו לומר בקול רם כגון כי ממה
 אמחה והפסוקים שבטירת הים וגם בדברי קבלה ק"ק
 ה' לבאות • ואחר החקירה לא שמענו שיש רמז לזה
 מהתלמוד הגה כי כן יורינו מורה לך של"ו אם זכר
 שום דבר מזה בש"ס ואף יהיה אופן קריאת ה"ג
 מידות • ואם יהיה חובה לקרות ה"ג מידות בקול רם
 או אין זה כי אם מנהג ולכן כל אחד יעשה כמו שיראה •
 אהה אדונינו מוריני ורבינו האר ענינו בתורתך ולא
 נטה ימין ושאל והיה שכרו כפול מ"ה :

תשובה כל אלו הדברים לא הוזכרו בתלמוד כלל
 והנראה לי שהוא מנהג שיסדו החז"ן אכן

איני יודע מזה וגם איני מונע למי שנהג כך שהרי כמה
 קהלות נהגו לומר בקול רם וכמה קהלות אין אומרים
 שום דבר כי אם החזן קורא אותם כמו שקורא שאר
 הפרשה והכל תלוי במנהגים ואין צוה שום דבר • אמנם
 על מה ששאלתם על ה"ג מידות האמת שהשם הראשון
 אינו ממנין ה"ג מידות ומעולם לא שמעתי מי שחולק
 בזה וכך נראה מהכתוב שאמר הקב"ה וקראתי בשם
 ה' לפניך וחזיתי וגו' הוא אמחת העניין שזכר האל
 יתברך ה' אל רחום וחזון וגו' והגאונים כלם האריכו
 בזה וכאשר זכר הרב בהלכות דברי רבי הא"י זלה"ה
 ורצ חסד שהיא מדה ששית וזה לא יתכן אלא אם
 תתחיל המניין מהשם הב' • וכמה מהגדולים נתחבטו בזה
 דיש מי שאומר שונקה הוא מדה אחת ולא יניקה מדה
 אחרת וכן נראה מהתרגום ויש מי שאומר שהכל מדה
 אחת ואומרים כי האל יתברך ויתעלה שמו לעד רחמי
 מרובין וניקה לא יניקה וכמ"ל וניקה לארץ חשב •

ויסרחיך למשפט וניקה לא יניקך • אכן החשבון יהיה
 כך ה' מדה אחת הב' אל הב' רחום הד' וחזון הה'
 ארץ חפים הו' ורצ חסד הו' ואמת הח' מולר חסד
 לאלפים הט' נושא עון הי' ופשע ה"א וטעמה ה"ב
 וניקה ה"ג לא יניקה • והטעם וניקה לא יניקה מדה
 אחת כאשר פירשו האגדלוסיים יהיה פוקד עון אבות
 על בנים המדה ה"ג • ולא שמענו מי שאומר שה' הוא
 מדה אחת דאי אפשר דהא כל אלו המדות כל מדה
 ומדה עניין בפני עצמו וה' ה' הוא אחד ואם כן יהיה
 כמו שכתבנו ואין שום חילוק אם יאמר ה' או ה' אל
 רחום וחזון וגו' :

ובתב משה בר' בימין זצ"ל

יש מקנה כסף שימול לאחד ויש מקנה כסף שימול
 לשמנה יבאר לנו באר הטעם כל צדא צפני עגמה כיד
 ה' הטובה עליו והיה שכרו כפול מ"ה :

תשובה חילוק ד' צבות הללו מבוארים והוא כי
 יליד בית ימול לשמנה ידוע וכן מקנה כסף

נימול ליום אחד ביום שקנאו היינו דאם קנה עבד
 קטן בן יומיו לריך למולו בן ביום שמקנה כסף דינו בן
 ביום וכן אם קנה שפחה אחת וקנה עובדה אדם אחר
 דהיינו הגוף לזה והפירות לאחד זה העובר הוי מקנה
 כסף בפני עצמו שגולד ברשותו • וכאשר קנאו וקנה
 את אמו קניין אמו קודם לו כגון זה אם מולד נימול
 לשמנה והוא מקנה כסף וזה הוא הצדא הג' יש מקנה
 כסף נימול לשמנה • אמנם אם קנה שפחה לעובדה
 בלבד או שקנה שפחה על מנת שלא להטבילה לשם
 עבדות הרי זה הילד מולד ברשותו והוא יליד בית בלי
 ספק ואם נתעברה ברשותו וילדה הרי זה נימול ביום
 שגולד מפני שזה הגולד דינו כדון מקנה כסף וכאלו
 היום קנאו דהיינו ביום לידתו שאין לו שום דבר בגוף
 האם שהרי לא קנה אותה אלא לעובדיה שיהיו לו כל
 מה שתלד • וכן אם קנה שפחה ע"מ שלא להטבילה אין
 זה הילד נקרא יליד בית למולו לשמנה וכמו שאמר
 הכתוב באנשי בית אברהם שהם אשר עבדו וקבלו
 עליהם דינים ולא השפחות אשר הם עדיין בגיוחם
 שאלו אין נקראין אנשי ביתו וכמו כן זאת השפחה שלא
 טבלה אינה מאנשי ביתו ולזה ולדה אין דינו כדון יליד
 בית ונימול ביום שגולד ואם טבלה אמו אחר שילדה
 נמול לשמנה אבל אינו דוחה שבת סך הוא הדון שאינו
 דוחה שבת כלל אלא ליליד בית שטבלה אמו לשם
 עבדות ואח"כ ילדה הרי הרצונו בפי' צבות האלו
 ושלומו יגדל :

ובתב משה

פו

שאלה ילמדנו רבינו כמה צמח באסכנדרייא שהקורא
 בתורה אם הגיע לקריאת שלש עשרה מדות
 שהם צפ' כי חשב שותק עד שיקראו הקהל בקול גדול
 והיה התחלת קריאת הקהל מהשם הב' דהיינו ה' אל רחום
 וחזון וגו' • ויש מי שאומר שאינו מן הראוי לפסוק בין
 הב' שמות • ויהי היום העיר עניין זה הרב רבי פנחס
 נר"ו ואמר לנו שאי אפשר לומר בקריאת הקהל השם
 אחד בלבד כאמור כי לא יהיה ה"ג מידות כי אם דוקא
 בהזכרת הב' שמות ה' ה' אל רחום וחזון וגו' • עד
 שצא רבי אלעזר של"ו ואמר שלא יבטלו המנהג ויאמרו

פח

שאלה ילמדנו רבינו בשליח לבור אשר ישנה ויבא שבור לבית הכנסת ופעם אחת מלא ש"ך אחר מחפלו ובעת הולאת ס"ח הטף הספר והשליכו ושבר הרמומים ויענו כל העם יחדיו ויאמרו לו מה זאת עשית ויהי כמשיב ומה יהיה הס"ח כי לא היה בדעתו מרוב שכרוהו . ויודענו רבינו אם איש אשר אלה לו יהיה עוד שליח לבור או יתנו לו מנחה ס"ח להוליכו או שיטפל בשאר שירות הקהל קדוש מאחר דלית דין בר נש כי לא פעם אחת ולא שתיים עשה כמעשה הרע הזה כי אם זה כמה פעמים . יורינו מה יהיה משפטו ואם יתחייב שום דבר על אשר חטא או לא :

תשובה אינו מן הראוי שהשליח לבור יעשה כמעשים האלה רעים וחטאים ולכן לא יטפל בשום שירות הק"ק ולא יתנו לו בידו הספר תורה ויקח הקהל ש"ך אחר ולא יראו לו פנים כי מי שמבזה את התורה ומחללה יהיה מדתו שגופו מחולל על הבריות : וכתב משה

פט

שאלה ילמדנו רבינו בשני שותפים בדירה שאין בה דין חלוקה אמר אחד מהם להצירו מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני חלקי בכך וכך יש לחברו לעכב עליו או לא :

תשובה אין לחברו לעכב עליו וכופין אותו לך : וכתב משה

צ

שאלה וחורינו הדרתו באיש אשר קנה רביע חר בשותפות עם בת אחיו ולא עברו ימים מועטים וימת האיש ואמו לקחה השטר ותלפנו ואמרה כי השטר נאבד וקרובי היתומים אומרים שהשטר היה כתוב בשם המת ולא נמלא ליתומים כי אם עד אחד ונשארו כמה ימים בקטטה זו אחר עמל וטורה נחלצתה האשה אם המת ונתנה ליתומים וחורה ושכרה החלק של היתומים בשני דינאים וחצי מדי חדש בחדשו ויהי היום בל חרס אחר ואמר שקנה מאם המת הבית הזה ונתן לה המעות אבל לא כתב שטר על הקיינן יורינו מורינו אם המכר מכר או לא :

תשובה הבית ליתומים ואין מי שיוציאה מידם ואם הוא קנה מהאלמנה אם המת או לא קנה אין על היתומים שום דבר : וכתב משה

צא

שאלה וחורינו בראובן ושמעון שותפים בחצר לראובן שלש ולשמעון ב' שלישים וכל אחד שוכן בחלקו . ויהי היום הביא אחד מהם לאחד מקרוביו שידור עמו בחלקו ויקם שותפו השני למנועו ואומר שאין רצוני שידור עמו כי אם שותפו ולא יותר יורינו הדרתו הקדושה אם יכול למנועו שלא יביא אחרים עמו אם לאו ויבא שכמ"ה :

תשובה אם מתחלה זה לקח חלקו והוא לקח חלקו והיה התנאי ביניהם שיהליפו בדירה זה שנה בכאן והוא בכאן או יכול לימנע חבירו מלקדור עמו :

וכתב משה

צב

שאלה וחורינו הדרתו בראובן ושמעון ירשו חצר אחת ודר שמעון בחצר זו ה' שנים ולא פרע שכירות לראובן ויפל קטטה ביניהם ולקח ראובן החצר ודר בו חמשה שנים ולא פרע שכירות ודר בחסד כאשר דר שמעון ואח"כ דר שם כמו עשרים שנה ולא היה פורע לשמעון כי אם אחר עמל וטורה פעם אחת לשנים או לשלושה שנים והיה אומר כי הוא היה מוציא כמה הולאות לחיקון החצר . ויהי לימים עומד שמעון ותבע מראובן שרונה לחלק חצר זו ויקחו כל אחד חלקו ושרונה גם השכירות וראובן עושן כי הכל הוציאו לחקון החצר יורינו רבינו אם ראובן חייב שבועה לזה או אינו חייב :

תשובה ישבע ראובן בלקיטת חפץ שלא [הרווחן] בחשבון פרועה קטנה על מה שהוציא ושכל ההולאות אשר הוציא היו לחקון החצר למקומות הבריטים חיקון ולא יתרווח : וכתב משה

צג

שאלה וחורינו באיש אשר חלף הלך לארך מרחקים ובידו סחורה אשר לקח מאחרים וכאשר לא לאדם דרכו נשתקה זה האיש שם ולא בא . ואחיו הוא המורשה שלו על כל עניניו . ויהי כי חרבו לו שם הימים ויקומו האנשים בעלי המומן ויאמרו אל אחיו תנה לנו את סחורתנו אשר נתנו לאחד מהנמלא תחת ידך . ויהי כמשיב מי יודע אם לעת כזאת לא יבא ואפשר הוא הלליה בסחורתו והלך אל ארך אחרת וכאשר יבא יגדל פרע הן לו יהי כדבריכם הביאו לכם ראיה שאמי מת או שהפסיד המומן . אם הן לריבין להביא ראיה

היה קטן ואין קנין לקטן וצאו עדים והעידו שהוא בן ט"ו שנה מעתה יורינו מורינו אם לריך בדיקה כמו שריך לקדושין וכיוצא או אין לריך תורינו אדוננו ויצא שכת"ה :

תשובה הוא בחזקת גדול מאחר שהעידו עליו ואין לריך בדיקה : וכתב משה

צו

שאלה יורינו רבינו ראובן ושמעון החנו ביניהם בדבר מה וכתבו שטר ולקחו קנין ובכלל החנו שאם יחזור אחד מהם לריך ליתן לחבירו מאה דינרים כסף טבי ומקולי במתנה מעכשיו ובשעת התנאי אין בידיהם ממון מזוי כלל אם יטל התנאי אחד מהם חייב ליתן לחבירו המאה דינרין או לא :

תשובה לריך שבשעת הקנין יהיה להם ממון מונח בשום מקום או בביתם או ביד אחרים וצוה יהיה התנאי קיים דהא אין אחד מקנה דבר שלא בא לעולם ולריך להחרימו חרם סתם אם היה לו ממון בשעת הקנין או לא : וכתב משה

צו

שאלה וחורינו רבינו מה שזכר בדיון ברכות בשחר מברך שמים לפניו ואחת לאחריו ובערב מברך שמים לפניו ושמים לאחריו וכו' אחר כך אמר אחת ארוכה ואחת קצרה ולדעתינו שאחת ארוכה ואחת קצרה קאי לערבית שאמר ובערב וכו' אחת ארוכה ואחת קצרה ומאי ארוכה וקצרה ואף גס זאת יורינו מורה לך אם ברכת התורה שהיא הערב נא וכו' היא חוחמת נותן התורה והיא מעין הברכה או המלמד תורה לעמו ישראל שך הוא בסדורי תפלה ואם הברכה האחת עשרה מן הי"ה שחוחמת מלך אהב לךה ומשפט אין זוכרין בה מלך אלא בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כמו שהוא הדיון בהאל הקדוש ויהיה דינס שזה או לא גס אם קרית שמע על המטה מוצא וריך לברך על מוצא קרית שמע או לא תורינו הדרתו והיה שכרו כפול מעם ה' אלהי ישראל :

תשובה מאי דאמרינן אחת ארוכה ואחת קצרה הוא ביאור שמים שלפניה בין בערבית בין בשחרית והיא הברכה המתחלת יולר אור שחרית ומעריב ערבים ערבית והברכה השניה קצרה והיא אהבת עולם ערבית ושחרית וכל ברכה הפוחמת בברוך ומסיימת בברוך

או לא ואם היה כדבריהם אם יולאו ממון היתומים לתת שאלתם אם לא ואם יוכלין היתומים לטעון אם כדבריהם כן הוא שאבינו מת אם כן איפה תגבה אמנו אח כתובת' ואנחנו יורשים כתובת אמנו יורינו הדרתו הדיון צוה ויצא שכת"ה :

תשובה אם יחברר בעדות גמורא שרירא וקיימת [בהברחת] זה האיש או במוחו או ישבע החובצ ארך אחת ויליב שהיה הריחו בייניהם ויקם ואם שטר הכתובה קודם אל יקח החובצ אלא מה שישאר : וכתב משה

צד

שאלה וחורינו אדונינו במעשה שהיה שראובן מת חל"ה והניח בנים גדולים וכן קטן מתגורר עם אמו האלמנה בית אלמנותה והבנים הגדולים נשואים והם דרים לבדם וכאשר שמע הדיין של"ו לזה לבני ראובן הגדולים ששיגחו על אחם ואחיהם הקטן והלכו הפרנסים והתנו עממם לתת לו מדי יום ביומו זוז אחד לפרנסתו ועם נמלא אחד מקרוביו והוא טל קנין שלם ליקח את הילד אלא ולפרנסו בעד הזוז אשר נוחים לו מדי יום ביומו ויקחהו בביתו ומפחו יאכל ומכסו יתה והנער הולך וגדל ולא היה מספיק לו ב' זוחים בכל יום ועוד ז' רעה חולה כי קרה ה' לרעב והרעב כד בדרך ולא היה מספיק לו ארבעה זוחים מדי יום ביומו וכאשר ראה קרובו כי אין הקומץ משביע ויקרב אל אחיו וידבר על לבם למנוח יתנו ד' זוחים די פרנסתו אם יכול קרובו לחבוב לאחי הקטן או לא ומה גס כי אחי הקטן עושים כי כך החנו עמו בקניין לתת לו זוז עד אשר יגדל ויאל אלא אחיו וקרובו עושן כי לא זו הדרך כי בחתלה לא עלה במחשבתו להנחת הזוז כי אמר יר לאחד יר למאה והנה בעתה הלכה לה המחיה ואין ידו משגת יורינו רבינו הדיון צוה ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה :

תשובה אין קרובו חייב מפני הקניין אשר לקח כלל ואפילו היה ביכולתו לפרנסו וחייבים אחי הקטן בפרנסתו מממון אביהם די מחסורו אשר יחסר לו עד אשר יגדל או ישא אשה : וכתב משה

צה

שאלה וחורינו בנער היה בבית הכנסת וצא אדם אחד ובידו שטר על זה הנער שנכתב לפני מרנא ורננא אלנער הדיין זל"ל וצאו עדים וידעו בחתימת ידיהו וזמן השטר הו' שנה אחת ואמר הנחבצ שהנער

היא ארוכה ואם אינה פותחת בצורך היא קטרה וברכת התורה בודאי לריך שיהיה נתון התורה גמר הברכה שבכללה זוכר שהקב"ה נתן לנו את התורה למען נלמד לעשות את כל הכתוב בה ושיפתח לבנו בלימוד התורה כי לזה נתנה לנו למורה. אמנם החותם המלמד תורה אין זה מכוון כי האל יחברך ויתעלה שמו אינו מלמד לנו התורה אך באהבתו אותנו הבדילנו מן הגוים ונתן לנו תורת אמת אכן עשיית המצוות לריך שיהיה ממנו ובידינו לעשות רגונו. גם על מה ששאלתם על ברכה י"א היא חותמת ב"א אהב לדקא ומשפט אמנם לריך שיזכור מלך בעשרה ימים בין כסא לעשור כאמור. אמנם קריית שמע על המטה לא יברך עליה שאינה מלגה הריכה ברכה: *

נפשות רבות לריכה החימה ב"א הי העולמים או לא ואם ברכת הטוב והמטיב לריך להזכיר בה שם ומלכות שם ומלכות יורינו הדרתו והיה שגרו כפול מה: **תשובה** זה הנוסח אשר אמרתם שמוסיפין בעבודה לא מעלה ולא מוריד דאין זה שואל לרכיו יען מעין הברכה הוא. ועכ"ל העונה אמן או ישמע ולא ידי חובתו. ומעין היום הוא שיזכיר יום המנוח או יום טוב. וחתן וכלה זקן וחולה לאו למימרא כי אלו דוקא ותו לא אלא למשל הזכירו. ומשנה מקומו כדין קידוש היום דאמרו מפניה למה באותו הבית. ולאחר הסעודה קודם ברכת המזון. וההולך בים יטבל ידיו בים או יטול במים הראויין לשתיית הבמה. ובורא נפשות רבות אין בה החימה כאשר הזכר נוסחתה בחיבורו הגדול. אמנם הטוב והמטיב וכן ב"ל דיין האמת לריכה הזכרת שם ומלכות ב"א אמ"ה הטוב והמטיב וכאשר הארכנו בנדון זה בחבורנו: וכתב משה

ובתב משה

צח

שאלה ותורינו אדונינו מורינו ורבינו במה שזכרת בחבור (הלכות חפלה פ"ו) אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות ולא בג' אחרותי ויש מי שכתב שהיחיד יאמר בעבודה בהר מרום ישראל שם יעבדך ושם נדרוש את כל אשר לוינתו כריח ניחוח הרלה אותנו ותחויינה עינינו. אם יבול לומר נוסח זה או לא. וגם מה שזכרת (הלכות ברכות פ"א הלכה י"א) כל השומע ברכה מן הברכות מחללתה ועד סופה ונתכוון ללאה בה ידי חובתו ילא ואעפ"י שלא ענה אמן ולאמר וכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך. אם זה מיירי בשמע ונתכוון או בששמע בלא כונה דבר אהה עמנו וששמע כי למאוס אהנו לדברך. ואף גם זאת שזכרת (שם פ"ג הלכה י"ג) שיזכור מעין קדוש היום שברכת המזון שלש אם זה הוא ראה והחליטו המוכרים שברכת המזון או לא. גם מה שזכרת (שם פ"ד הלכה ד') חברים שהיו יושבים לאכול וילאו לקראת חתן וכלה אם הניחו שם זקן או חולה חזרין למקומם וגומרים סעודתן ואינם לריכים לברך שיהיה אם זה דוקא חתן וכלה וכן זקן וחולה או זה משל והכוונה על מי שיקום ממקומו על מנת לחזור. וכן המוזכר בפירות ויין לעניין הסיבה כל המשנה את מקומו לריך לחזור ולברך אף יהיה זה השני אם באותו הבית בעצמו או חוץ לבית. ודברים הבאים לאחר הסעודה אם הוא קודם ברכת מזון או אחר ברכת מזון. ואם יבול ליטול ידיו מן היס בכלי או הוא פסול ואין יתנהג ההולך בים ואין לו מים אם לריך טבילה או נוטל ידיו ויואל. וגם אם ברכת בורא

(* עיין לקמן בחרושים :

צט

שאלה ותורינו רבינו בניו שעושה ספר תורה של רא"ק תפור בגדין שלש חפירות אחת למעלה ואחת באמצע ואחת למטה לאורך היריעה אך שאר החפירה בחוט משי או דבר אחר יבול לקרוא בו בצבור ולברך עליו או לא יורינו אדונינו ושכמ"ה: **תשובה** אחר אשר הוא רא"ק למה ששאל על החפירה אם הוא במשי וכיוצא הרי הוא כאלה מן החומשים: ובתב משה

ובתב משה

(אמ"ה עיין לעיל סימן כ"ו ולקמן סימן קל"ו)

ק

שאלה ותורינו מי שיש לו אזור אמר והוא מונח במכנסים של פשתים אם יש שום חשש שעטמ או לא: **תשובה** אין כאן שום איסור כלל וכך אהנו עושים וכך (עושים) במערב ובאנדלסליא: ובתב משה

ובתב משה

קא

שאלה ותורינו אדונינו מה יהיה הדין בני שיקום באשמורת טרם יורח הבוקר ואומר בקשות או פסוקים או מזמורים עד עלות השחר אם לריך לברך קודם ברכת התורה או לא. ואם גאמר שיוכל לקרוא ולהודות לאל בשירות ותשבחות קודם ברכה ומה

(* עיין לקמן בחרושים :

תשובה אין במנהגם זה שום דופי ואינם עוברים על ברכה שאינה לריכה כי האדנא כל מקום שיסופק אם היו באים השלושים או לאו לריך לעשות שני ימים טובים כי זה חלוו במה שהיה מנהג אבותיהם ואפשר שהיה מקום קרוב לירושלם ולא יבואו השלושים או מפני סכנת הדרכים או כי הגויים מונעים אותם לכן כל זה תלוי במנהג כי אם היו עושים ב' ימים טובים זה מורה כי לא היו באים השלושים לאיזה סיבה ולכן לריך לעשות גם היום אף שהיה מקום קרוב לירושלם ואם היו עושין יום אחד ודאי כי היו באים שם השלושים ועליו אין להוסיף וכמו שנתבאר כל זה בחבורנו הגדול :

וכתב משה

קד

שאלה ותורינו אדונינו איש יהודי היה חייב לתת כרמל דמלכא והמוגשים הליס ואין כל מאומה בידו והלך אל סוחר אחד למען ילוח לו עשרים או שלשים דינרי' ויהי כאשר בא נתן לו הסוחר שלשה בגדים אשר שוים [כ"א] לערך י"ג דינרים נמלאו השלשה בארבעים כי כך הוא מוכר תמיד אמנם כתב עליו שטר בששים דינרים יען מנר לו בהקפה והוא קבלם ונתן לו משכון בידו וכתב לו שטר' יורינו המורה דין האמת והלך אם יכול המוכר לעשות כמעשים האלה או לא :

וכתב משה

קב

שאלה ותורינו אדונינו כמה שנהגו בצור לקרוא המגלה ב"ד ובט"ו ומברכין בשניהם לפניה ולאחריה אם עוברין משום ברכה שאינה לריכה או לא : **תשובה** האמת הוא כי כל מקום אשר יסחפק לנו אם הוא מוקף חומה מימות יהושע בן נון או לאו נקרא ב"ד דארבעה עשר זמן קריאה לכל היא אמנם עוד זאת נעשה להסתלק מן הספק ונקרא גם בט"ו אבל בלא ברכה לא לפניה ולא לאחריה מפני שהיא ברכה שאינה לריכה ואיסורא דאורייתא הוא שנושא שם שמים לבטלה ואין ראוי לעשות כך מפני הספק וזה כלל גדול שבכל מצוה בין מדאורייתא בין מדרבנן אם נסתפקו בה אם יברך או לא עושה אותה בלא ברכה ואם מלאו דבר בסדרי חפלות אשר להם ונהגו בה אין ראוי לתלמידי הכמים להיחזק מנהג זה כי ע"פ יום אחד אינו חייב ולכן ראוי לבטל המנהג כי אף העושה אמת בצרכה לבטלה עתיד ליתן את הדין :

משה

קג

תשובה אסור למוכר שיעשה מעשה רע כזה ולמוכר סחורתו ביותר על המנהג מפני שלא יפרע לו תקף ואסור לקונה לפרוע לו יותר מדמי שווי :

משה

קד

שאלה ראובן ושמעון היו שותפין בבית שעושים המטבע ראובן יש לו ג' חלקים ושמעון חלק אחד והיה החשבון תמיד ביד ראובן לאחר ימים שאל שמעון מראובן חלקו מהריוח אשר הרויחו ונתן לו דבר מה ושמעון אומר כי הרויח יותר ממה שנתן לו וראובן אומר כי זה חלקו מכל עמלו' יורינו הדין בזה ושכרו כפול מה' :

תשובה לריך שיראה לו החשבון אם הפסיד או הרויח ויגלגל עליו שנועת השותפי' אשר נתן כל חלקו בריוח שהרויח ולא עכב ממנו כלום :

וכתב משה

שאלה עוד זאת אדרש מאת אדוני בחפלות בני צור ביום טוב שני של גלויות והקדוה וברכת זמן אשר אומרים אם גם בזאת עוברין משום ברכה שאינה לריכה או לא כי מהנראה מהבבלי ומהירושלמי כי צור הייתה מלאה מישראל ואפשר היו באין שם השלושים :

ואח"כ מדמנה לו בית אחרת יברך פעם אחרת ואפילו
מאה פעמים (*):
וכתב משה

קט

שאלה ותורינו הדרתו ראובן אשר הוא ממונה לרבים
לשחיטה ולבדיקה והחוקק לרבים שהוא גונב
בשר מבית המטבחים ומהחגיגות וזה העידו עליו שיש
בו זולזול בשחיטה ובבדיקה וכיוצא ואחר כך מצאו בידו
בפרהסיא אשר גנב ויגרסו לזה ערעור וקלקול וחלול
השם אם איש אשר אלה לו יהיה עוד ממונה לרבים
אם לא יורינו הדרתו ויבא שכמ"ה:

תשובה אין מעשים הללו ראויים למי שיקרא חורת
משה רבינו ע"ה ויחוסם על כבוד קונו לגנוב
ולמוכרה לרבים אם יכופר העון הזה ואפילו עשה
תשובה גמורה כי אין לך חילול ה' גדול מזה ולכן לא
ישחוט ברבים ואם ירלה לשחוט בבית שום יחיד הרשות
בידו:

וכתב משה

אני החוחם הנני ומסכים הולך על מה שכתב והדין
דין אמת:

יצחק בר' ששון ג"ע

קי

שאלה ותורינו בני ששטע עוף ומלא אחד מאבריו
הפנימיים ששחנה מראיתו והוא היה בריא
קודם שחיטה ומעולם לא ידע אם נפל על האור או
נפל עליו אם כי אם מצאו כן יורינו אדונו אם יוכל
לאכלו אם לא ושכרו כפול מאת ה':

תשובה אם ירחץ אותו האבר המשונה מראיתו
ויחזור למראיתו הטבעי ואפילו אחר ביטול
כשר ואם לאו הרי חזקתו שפלו לאור ואסור כמו שאמרו
ר"ל:

וכתב משה

קיא

שאלה ותורינו אדונו ביין אשר בשעת דריכתו בנת
מצאו בו חולעים אם יכולין לשחוחו או לאו
ואם שחה שום אדם ממנו חייב מפני שום דבר או לא
ואם בשעת הדריכה לריך לנקות את הענבים עד שלא
ישאר חולעים או לא ושלוס הדרתו יגדל:

תשובה לריך להוציא ממנו החולעים מפני הספק
וכמה מבני עמינו שג"ו מניסין הענבים
במים כדי שיחפרדו החולעים ואם לא עשה שום דבר
מזה ודרך הענבים כמות שהן מותר לשחוח היין לכתחילה

(* יענין במ"מ ה' חכוכה פ"ג ה' ד')

קו

שאלה ותורינו מורינו ורבינו ראובן ושמעון (שה' להס')
בית בשוחפות אמנם לא חלקו ביניהם אלא
שנה אחת דר ראובן בבית העליונה והבתיים אחרים
משכיר אותם ושנה אחת דר שמעון בבית העליונה
וישכיר השאר וכן על זה הדרך ויהי היום עם לקח
ראובן הבית לדור בה השכיר שאר הבתיים לגויים ושמעון
טוען כי לא זו הדרך ושאלין ראובן רשאי להשכיר לגויים
מפני כי מפסידים הבית זאת ועוד כי יזיל השכירות
ועוד כמה דברים העל כל אלה אמר לו בה ונדור
ביחד או אדור אני ואפרע חלקך כי אין רעוני להפסיד
חלרי בהבאת גויס שידורו בו יורינו מורינו הדין בזה
ואם ראובן חייב בפסידה אשר היחה בזה או לא והיה
שכרו כפול מאת ה' מן השמים:

תשובה יכול מוגשו שלא יביא גויים ואם לא יקשיב
חייב גרוי אמנם בפסידה אשר היחה אינו
חייב ודינו בשכירות כדין המכר אשר יאמר לו גוד או
אגוד וכמו כן בשכירות דאומר לו או שכור ממני או
אשכור ממך:

וכתב משה

קז

שאלה ותורינו רבינו באיש יש לו שטר חוב כחוב
בלשון ערבי ובכתב גויס ומת האיש והיה
אחריו בן והוא היורש ומיתת האיש היה קודם השמיטה
ואחר עבור השמיטה בא בעל השטר לחבוב שטר ואלו
בן האיש הנפטר פחד שמא יחבבעו בדיני גויס ולכן
קרע אותו השטר וכחב שטר מהדש על רוא דנא ועדין
בחותמיו זכין לו יורינו מורינו אם שטר זה יקויים או
לא וגם כי עבר שנת השמיטה:

תשובה הדין אמת ויפה עשה במעשה זה והעיקר
אללנו טוענין ליורש ולזה יורש גובה חובו
שלא בפרחובול דאמריין פרחובול היה למורישו ונאבד:

וכתב משה

קח

שאלה ותורינו בני שהדליק נר חנוכה וזיכך ואח"כ
מדמנה לו אחרת או שראה אחרת אם לריך
לחזור ולברך על הדלקתה או ראייתה או לא:
תשובה דבר זו תלוי בזכונת המברך כמו בשאר
ברכות אם היחה כונתו להוציא בזכונה זו
בתיים אחרים ברנה אחת ללכן ואם צריך והדליק

שוחקים בפירות אגוזים ולחיים וכיוצא אס מותר זה בשבתות וימים טובים או לא יורינו הדרתו ושכרו כפול :

תשובה ודאי כי טלעול האגוזים אסור הוא אמנם לשחוק בפירות מותר וכן בדברים אשר יותר טלעולן בשבת ואין זה משחק בקוביא : ובתב משה

קמז

שאלה וחורינו באיש אשר הלך לארץ מרחקים והניח אשתו ובניו וקודם לכתו אמר לאשתו לאי מעשה ידיך במונוותיך וגם יש לה שכירות בית אחת ואמר לה תהי מכלכלת עלמך ובניך מן השכירות הזה ומן הידוע שהשכירות לבעל ואמר שחור לביתו הוציאה עליו שט"ח שלושה ממון לפרנסתה אם לריכס לתת חשבון מן השכירות ואם תכפור שלא לקחה אם יכול להשביעה על זה ועל מה שלושה לנורך מונוות ואם יכולה לטעון שהשכירות שלה יורינו רבינו הדין בזה ויבא שטמ"ה :

תשובה לריכס לתת חשבון על השכירות והוא לבעל ואם טוענת שהשכירות לא הספיקה למה שהוצרכה למונוות וכסות עד שהוצרכ' ללוות אין לחייבה כי אם חרס חסם לפי שאין לבעל יכול לטעון טענת ודאי בזה :

קמז

שאלה וחורינו אדונינו משה רבינו שיה"ל לא האשה שהיא תחת בעלה וממאנת לטבול לגדה משום מה יולאה מורדת מיקריא או עוברת דת שהרי היא בפירוש אומרת לו איני יכולה לטבול ונזכרתי לשאול דבר זה מפני שנוחבין בכלן בכחוצות וקבלה עליה פלונית לטבול כל עת שהצטרך לגדה ואם חסרה חלא בלא כחובה כדין החורה ודעת חלמיך נוטה שמשום מורדת יולאה דהא ארי' רביע עליה דמילתא ולא מקריא עוברת על דת אלא אם כן שמשו גדה כדקא מפרש לה בדוכתא יורנו רבינו בזה : וגם משפט מלמדי תימנות שמיחין מלאכת שמי' והולכין להעיד עדות אף בכספים לא בחנם האין מלאכתם רמיה : וגם עדותן איני יודע מה היא שהרי משנה שלימי' הוא בצבורות הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים להעיד עדותו בטל : ואף על פי דאיכ' דמפרשי ליה ומוקמי לה כשהי' יודע לו עדו' ואיכא דחיק ומעייל גמלא בקופא דמחטא ואמר שכר בטלח היא שקלי ואין לא סבירא לן : שבדאי כל מלמד תימנות

דאין אסור אלא בנותן טעם יודע כי ביין מעולם לא ימלא טעם חולטים ולה מותר לשחוחו :

ובתב משה בר' מימון זצ"ל

קיב

שאלה וחורינו באיש אשר הוא קרוב לארבעים שנה ולא למח בזקנו אפי' שער אחת כי פניו דומין כפני נער בן עשר שנים אם יוכל להיות שליח לבור או לא : חורינו הדרת אדונינו ושכרו כפול :

תשובה נביט לנמיחת השער למי שאפשר לו זה אבל זה המכר יהי' דינו כדין סרים חמה או מי שארעו חולי שהשיר שערו לפי שאין כוונתם בדין זה מליאות השער והעדרו אבל הכוונה החזקות גדלותו ואפי' הבחור שהביא שתי שערות לא יחמנה ש"ך עד חושלם גדלותו יותר ויגיע לגדר הזקן כמו שהתנו ז"ל ולמכור בנכסי אביו עד שיהי' בן כ' ואם היחה כוונתם בדין זה מליאות השער והעדרו היו דינין ואומרים מי שאין לו זקן ואז הי' הדין כולל ולדק יותר כמו שאמרנו מי שלא ראה מאורות כל ימיו וכיוצא בזה והכלל שמוחר למנוחו ש"ך מבלי שום דגוד ופקפוק * :

משה

קיד

שאלה וחורינו אדונינו בקהל גדול יסחירם האל בסתר כפניו אשר היה מנהגם מימות עולם ומשנים קדמוניות לומר לביל שבת אחר שיאמרו מזמור שיר ליוס השבת ויכלו ונמלאו שם חלמידי חכמים ואמרו כי אין ראוי לומר ויכלו ואומרים הקהל ישל"ו מנהג אבותינו אין אנו מצטלים : יאמר נא אדונינו משה אשר בעיניו יופשט כל הדבר הקשה ופני משה כפני חמה אחפתא דבי שמי וידו על העליונה בהני כבשי דרחמנא רעייל מהימנא : אם ישנו הקהל ממנהגם אם לא :

תשובה ישארו במנהגם ולא יבטלו מנהג אבותיהם אך בזאת שיאמרו אותו אחר העמידה קודם גמר ערבות :

ובתב משה

קיד

שאלה וחורינו הדרתו הקדושה במה שמחבירים כמה בני אדם בשבתות ובימים טובים ומשחקים באגוזים עגולים ומי שמרויח שותה כוס אחד של יין ממה שמביאים כדי לשחוק : ויש אחרים שהם

* נעמק מס' מנשה דקח :

באופן זה דהיינו ליקח ממונס ולישא וליחן בו אם ירויחו יהיה להם החלק ואם יפסידו הם לא יפסידו שום דבר והוא יפסיד ואין זה רבית של תורה והוא קרוב לשכר ורסוק להפסד ואין ממון זה מונח כמו לאן ברזל * ואמנם על מה ששאלתם על התנור אם יש חילוק בין חילוק ביניהם ותנור של חרס או של בנין הכל שזה ויטמא מאוירו דוקא לא בניגעה מגבו ואם תראו בפירושו פ"א דמסכת כליס אין בחבורנו הגדול יפורש לכם זה * וע"י ערלה מותרין בלי ספק ומה שאמרו תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה מפני שהוא קשור עם הפרי והגרעינין אסורין כמו שאמרו את פרוי לרבות את כלם וכך מפורש בחורת כהנים ובפרק ראשון דערלה וכאשר זכרנו בחבורנו ופירשו מהו האסור ומה הוא המותר אמנם על הע"מ לא עלה במחשבה מעולם :

ובתב משה

קיה

שאלה ותורינו בראובן מה וחל"ש והינח אשחו זקוקה ליבס ולא עברו ימים מועטים וגשמע במיתח היבס באופן אשר יכולה להנשא לשוק והנזילה היבמה כחובתה לגבות מה שמוגע אליה והלכה אל יורשי המת לגבות מהם והם טענו כי הכחובה ממון ואינם פורעין אלא בעדים כשרים שיעידו במיתח היבס תורינו הדרתו הקדושה הדין בזה * ויבא שמ"ה :

תשובה בעדות אשר הותרה לינשא בו תטול כחובתה ובהולכ' לבית דין אומרת באופן אשר תחירוני לינשא תחזו לי כחובתי ותשבע ותעול מן היורשים ואינה לריכה ראה ברורה :

ובתב משה

קיט

שאלה ותורינו מורינו בב"ד כחב ממון של יתומים מלה זקופה על בר ישראל וכחב עליו שטר שיחן ליתומים בכל זמן אשר עשו ביניהם מתנה ליתומים ועכב הממון אללו הרבה אם זה הוא חבך רבית או רבית קלוגה ואם מותר זה בממון יתומים או לא * ואם זה רבית קלוגה אם יוציאו מן היתומים או לא * ושכרו כפול :

תשובה זה הוא רבית קלוגה וזה הוא ב"ד טועה * אמנם אין מוציאין מן היתומים אלא לוקחין הממון ומביאין את בעל השטר אשר נתן ממון זה ליתומים ואומרים לו זה הממון שלך הוא שגריך להחזירו לך ואם תחנהו רוח חכמי' נוחה עליו ויקחהו ויתמי לחכמי' ללאו לדיכו :

ובתב משה

דשיקי מלאכת' שבידן ואזלי ומסהדי מכוער הדבר בעיני * שאלנו פי אדוננו להסיר המכשולות מלפנינו :

תשובה הדבר ברור שאסור ליקח שכר על עמלה של עדות * אבל סופר שהוא עד שלוקח השכר על כתיבת השטר נוטל שכר לא על העדות ואלו מלמדי חינוקות שבאלו הימים כמה בטלות מבטלין מלאכתן בכל יום בדברים בטלים וחמיד הם עוברים והלואי שגא יבטלו מלאכתן אלא להעיד בלבד בחנם * ומה שאמרת על דין האשה ודאי שהעוברת על דת היא שהטעיה את בעלה ושמתחו נדה והוא אינו יודע * וכן אשה שאומרת' לבעל' איני טובלת והרי אני לפיך והיא אינה נמנעת מלמשש מפתה גם זו הארורה עוברת על דת כמוהו ושניהם עברו על דת משה * אבל אם אמרה איני טובלת כדי שלא תשמשי ומנעה מן הטבילה מפני דבר זה ודאי שהיא מורדת לא עובר' על דת * ואלו השנים שכותבין להן תנאי זה בכחובתן אינן נמנעות מן הטבילה דרך מרד אלא דרך מינות ואינן רוצות ללער עצמן בטבילה במים קרים אלא רוצות עצמן במרחץ וחובעות בעליהן בפיהן * וכמ' פעמים שאלו אותי אלו שמסכימות עם בעליהן שלא יטבלו כמה שנים וכשתבוא קטנ' ביניהן ויראה לגרש' יאמר לה השבעי לי שבעל' ללדודך והיא אומרת אתה הרשיתי לשמשך בלא טבילה * ישאלו דייני' על דין זה שצא לפניהם בזמן זה את הבעל אם הודה הוא מהרימין אותו וקונסים אותו כמו הכחובה לא שתטול זאת הונגה כחובה דלאו עכברא גיב אלא חורא גיב * ואם יכפור ויאמ' שקר טוענת מהרימין סהם בפניו על מי שבעל טבילה מדעתו ועונה אמן ואח"כ תלא היא בלא כחובה :*

ובתב משה ב"ר מימון זצ"ל

קיו

שאלה ותורינו אדוננו כמה שאמרו בממון היתומים שגריך ליתנם קרוב לשכר ורסוק להפסד ואנחנו לא נדע איך יהיה ענין זה אם אין בו איסור רבית או אין חילוק * ואף גם זאת יורינו מורה דק הדין בתנור וכירים אם הוא תנור של חרס או תנור של בנין * ומה הוא הדין בע"י ערלה אם מותרין בהנאה או לאו יורינו רבינו כאשר הורוהו מן השמים ושכרו כפול :

תשובה ממון של יתומים אסור בהם רבית של תורה אבל רבית של דבריהם מותר ולהו נרא' לי שמוחר ליתנם ברבית שהוא מדבריה' וש מי שעושה

(* כעתק מאגרת הרמב"ם :

קד

שאלה וחורינו הדרת יקרת תפארת כבוד גדולת קדושת מורינו ורבינו משה הרב הגדול בישראל אור העולם ופלאו ממורה שמש עד מבואו יהי שמו לעולם במאמר אלהי עולם. אם דין שמטה נהגת בזמן הזה או לא כי ראה ראינו נהגים בזה כמה בתי דינים וכמה מהם לא שמו לב על זה. חורינו הדרתו הדין בזה אם נהגת והחובות יתבעלו בזה שנת השמטה או לא והיה שכרו כפול:

תשובה יש דין שמטה בזמן הזה וכל דיין שאינו דן קד אינו ירא שמים וגו' את העניים:

וכתב משה

קכא

שאלה וחורינו איש יהודי היה חייב לאשה אחת סך [מה] ונתן בידה משכון ויהי לימים ותשאל האשה ונתן לבעלה בכלל הנדונייא אשר הכניסה לו זה המשכון זה היה קודם השמטה והוא ידע כי משכון זה היה מונח על סך מה ולא עברו ימים ותמת האשה קודם השמטה וירשה הבעל כדת מה לעשות אחר עבור שנת השמטה בזה בעל המשכון ליקח משכונו ובעל האשה השיב עד אשר תפרע את אשר לקחת עליו שהוא קד וכך יורינו אם חייב הבעל לתת משכונו בלי שום פרעון או לא:

תשובה החוב על המשכון אינו חוזר ואם היה החוב יתר על המשכון היחרון חוזר וזהו אינו מחוייב הבעל לחזור לו המשכון עד אשר יפרע לו או יסאר המשכון לבעל היורש:

וכתב משה

קכב

שאלה וחורינו הדרת יקרת לפירת תפארת מורינו ורבינו הרב הגדול משה אור העולם ופלאו ממורה שמש עד מבואו. בני שגרש את אשתו ונשאר חייב לה כתובתה ובהמשך הזמן קרבה שנת השבע שנת השמטה אם כן יהיה דינו כדון שאר חובות או לא. ואם יקח חוב שנה אחת או חדש קודם השמטה בזה השמטה יתבעל. חורינו אדונינו ויבא שנת"ה:

תשובה לא אבדה הכתובה אלא אם כתב לה זה כמו שאר חובות וכל מי שעבר עליו השמטה ובידו חוב בטל ואפילו לא יש לו יום אחד שלקחו:

וכתב משה

קכו

שאלה ראובן אשר עול הגויס מוטל עליו ולא היה יכול לסבול עליו כי חייב היה להם סך עגום והסכים בדעתו לכתח רגליו אל ארץ אחרת אולי ירפא משובתו וכאשר דבר לאשתו גם היא נאחזה ועל כרחיה שלא ברצונה הודית אך בואת שיולינה אל ארץ טובה ורחבה וגם זבת חלב ודבש והוא לא ראה. יודיענו רבינו מאחר שאין לה שום תנאי בכתובה אם יכולה לטעון כל אלו הטענות ואם תמלא לומר שיש לה תנאי בכתובה אם או לא רתחה מה דינה ואם מפסדת כתובתה או לא. יורינו רבינו הדין בזה ושנת"ה:

תשובה אינו רשאי להוציאה אלא מנרד לכרך כמותו או מעיר לעיר:

וכתב משה

קכד

שאלה לינהר לן עינין בחברת בני אדם בחנות ומלאכת כלם שזה לרפי כסף אך יש יהודים ויש ציניהם גויס והחנו ציניהם כי ריוח יום הששי ליהודים ויום שבת לגויס יורינו אם יכולים לעשות ככה דהיינו ליקח כל הממון בחברה וליתן חלק מיוחד לגוי או לא. יורינו רבינו איך יחלקו בזה ומאת"ה תהיה משכורתו שלימה:

תשובה יהיה ריוח יום שבת לגוי ויום ששי לישראל לבד ושאר הימים יחלקו ציניהם כי תמיד יחלקו השבוע חמשה ימים לבדס וב' ימים לבדס יום אחד לישראל כנגד יום שבת. ואף אם יהיו הכלים של היהודים יכולים הגויס לעשות מלאכתן בזה בשבת:

וכתב משה

קכה

שאלה וחורינו הדרתו אם חוב היחומים בשנת השמטה דינו כשאר חובות דעלמא או לא גם שמענו מאחד מן התלמידים הגיד לנו ששנה זאת היא שנת השמטה ויש כמה חובות ולא ידענו מה דינם. יורינו אדונינו הדין בזה:

תשובה לא יפסד חוב היחומים וחסד יורש אפי' יהיה גדול. ובשנה שעברה היתה שנת השמיטה והיא שנת אתק"ו לשטרות וכל החובות נתבעלו וכמאן דליחא:

וכתב משה

קבו

שאלה ויורינו הדרת יקרת לפירת תפארת הוד ומר ועטרת ולניף כותרת כג"ק מורינו ורבינו כתרנו ומרנו משה הרב הגדול בישראל הפטוש החזק נר המערבי דגל הרבנים יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מצואו יעטף אלהינו כלל ישראל בחייו ובאריכות ימיו ויחיה חמודו השר האדיר האיתן בישראל אמן .
 בחזר של הקדש אם יכולים ב"ד למכרו ולהוציא דמיו בדבר אחר דהיינו אם הקדישוהו אדעתא דשכירותו שיהיה לפת לעניים או שמן למאור אם יכולין ב"ד או מורשים אחרים להוציא הוצאות אלו לדברים אחרים .
 ואם ב"ד מכרו חזר של הקדש וקנאה ראובן ודר בה שנתיים שלש או יותר או ששכרה לאחרים ואחר כך ראו הקהל כי זה שוה יותר ורצו להוציאו מידו אם לריך לחשוב עמו וליקח השכירות להקדש ואין המכר מכר או לא יורינו רבינו ובאורך נראה אור :

תשובה יכולים ב"ד למכור כל דבר המוקדש לעניים או דבר אחר ולהוציא מעותיו בשאר לרכי לבור או בשאר מלוא בדבר הנרדף . וכן יכולין להחליף ההקדשות הכל לפי האורך אבל אם התנה ואמר דוקא תוציאו שכירותו למלוא זו ולא למלוא אחרת או לא . וכל הקונה קרקע מההקדש הרשות בידו לעשות כרצונו ולית מאן דימחא בידים אך אם ב"ד טעו במכר או ודאי לא חל הקניין ולריך לפרוע על הכל :
 וכתב משה

קבו

שאלה ותורינו הדרת מורינו ורבינו משה הרב המובהק הפטוש החזק יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מצואו ירום הודו ויגדל כבודו ויהי אלהים מסעדו .
 במה שנהגו החזנין לומר נגונים ופיוטים או שאר שירים ותשבחות או שירים לחתן או למילה וכיוצא ואומרים זה באמלע הברכות שקודם קרית שמע ולאחר ק"ש בשחרית ובערבית ובליילי המועדים עד כי בערבית לילי ימים טובים רוב בני אדם אין בדעתם במה שאומר החזן ואינם יודעים אם הוא בברכות או בפיוטים . כל קבל דנא יהיו נא דברינו אל נכה פני משה אדונינו ויורינו מה נעשה אם יוכל לומר זה באמלע הברכות או לאחר הברכות או קודם התחלת קדיש אחר והוא רהום יאמר הפיוטים ואח"כ יחיל ולא יפסוק או לא שגא . וכן תורינו הדרתו מה עיני הברכה הנקראת ברכת בתולים והיא אשר נג אגון בגן עדן והנה יבואו העדה

ששצני החתן והכלה וקרוביהם בית החתן ויקח המזבך כוס בידו ויאמר בפס"ג ויברך על הבשמים ואח"כ מזבך אשר נג אגון וכו' ופותחת בשם ומחמת בשם כשאר הברכות . יורינו מורה לך מה טיבה של ברכה זו אם היא דין או מהגב וכן מזבכין אח"כ שבע ברכות ואף כי לא יהיה שום סעודה וגם אין פנים חדשות כלל יורינו מורינו אם יכולין לברך ברכות אלו או לא והיה שכתו כפול מה' :

תשובה לא זו הדרך לפסוק בברכות הק"ש לא בברכות שלפניה ולא בברכות שלאחריה . ואם הוא הכרה לומר או יאמר קודם ברכות קרית שמע אמנם אינו יכול להפסיק באמלע הברכות ולא להוסיף שום דבר . אמנם ברכה זאת הנקראת ברכת בתולים היא ברכה לבטלה בלי ספק כי הוא דבר מגונה לא ידעתי למה יסודה ולמה תקמו בה קידוש והורין אותו קידוש הבתולים אין לך דבר מגונה מזה . ומי שהוא בעל שכל אל יתראה עלמנו בחברה כגון זאת :
 וכתב משה

קבח

שאלה אשר שאלו חכמי חלב להר"ם במ"ל יאמר נא משה המאור הגדול מה יהיה הדין באמירת אותה התפלה אשר תקן רבינו סעדיה גאון זל"ה וכחצה ותקנה לשבחות ולימים טובים ובשמחות וגיל אם יכולין לזבור לאומרה מאחר כי תפלת ח"י נחצבלה מפני כבודם . יודיענו אדונינו נטריה רחמנא מה יהיה הדין בזה ואם לריך לקום באמירתה ואם יש חילוק בזה בין יחיד לרבים ואם לא יאמר בשבחות ובימים טובים כי אם בחול מפני החמינות והבקשות אשר בה ואם לריך לומר אחריה קדיש או לא . וכן אם אמר מוזמר אחד או שנים לריך לומר אחריהם קדיש או לא יורינו אדונינו ושכתו כפול מה' :

תשובה לא יאמר קדיש כלל אלא במקומות הידועים אשר בתפלות או אחר קריאת, איזה דבר מדברי חורה או איזה פירוש או דרש פסוק אחד או יאמר קדיש . אמנם אחר אלו התפלות אשר תיקן הגאון ז"ל וכן אלו החמינות של רחמים הנאמרים בעשרת ימי תשובה אינו יודע אם לריכין בהם קדיש ולא נהירא בעיני לומר קדיש . ואלו החמינות והבקשות ותפלות אשר העניקו מהפרי הגאונים לה חזי לי אמירתם לא ליחיד ולא לזבור לא בשבת ולא בימים טובים . מפני שחכמים ז"ל כאשר תיקנו דבר נדי לומר בשבת לחולה וכיוצא אמרו שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבה ורחמיו מרובין

אם המאמר נ"ל
 Mitschr. 32, 378

וגש"ס לו שם שלש בנותיה לא יוליאווה ובחיה דין
יוליאווה מאחר כי לא מלאנו שאסרו אלא יחוד פניה
ויחוד בגייה בחיה דין נאסור ישיבתה צבייתו ואם יש
לה דין יפת תואר או לא תורינו הדרתו ושכ"ה :

תשובה ודאי מדין תורה לר"ך לגרשה משם ואפילו
בגיורתה כי לא דברה תורה אלא כנגד הילך
כאשר אמרו באסורין ובתים מלאים כל טוב אפילו קדלי
דחזירי ולא זו הדרך ולכן מחוייבין בית דין אחר שמועה
זו אשר לא טובה שיסתדלו בכל עו וחטאות לגרש
האמה הזאת או שישחררה וישאנה ואף כי הנטען על
השפחה ונשחררה אינו יכול לישאנה לכתילה אכן
כאשר פסקנו בדברים כאלו שגרש וישא פסקנו כך
מפני תקנת השבים ואמרנו מוטב שיאכל רועב ולא
שומן עלמו וסמכנו על אומרם ז"ל עת לעשות לה' הפרו
תורתך ויכול לישאנה והאל ברחמינו יכפר עונינו כאשר
דבר לנו ואסירה כל בדלייך :

ובתב משה

קלא

שאלה יורינו אדונינו של"ו צמיני מחיקה הבאים
אחר הסעודה ונקראי' בלשון ערבי קטאויף
ומביאים אותם להמתיק הפה ולהסיר טעם האכילה
אם לריכים ברכה קודם אכילתם בורא מיני מזונות
באופן כי מאחר שבא על השולחן אינו לר"ך או כיון
שכבר גמרו אכילתם לריכין לבדך יורינו מורה לך
ושכרו כפול :

תשובה כל דבר אשר יבא אחר גמר אכילת הפה
זה הוא הנקרא אחר הסעודה ודאי לר"ך
ברכה לפניו ולאחריו ואם הוא דבר הבא מחמת הסעודה
דהיינו שרצה להמתיק הפה לא יברך עליהם ואפילו
יאכלם לבדם ויודע לכם כי אלו הנקראים קטאויף
פה הוא והייבוס בחלה ולוה אם אכל אחד מהם לבדו
אחר האכילה לא יברך עליהם לא בתחלה ולא בסוף
אמנם אותם הקטאויף שנתנים בתוספת דברים אחרים
ומטגנים אותם זהו אללי פת הבאה בכסנין ולריכים
ברכה בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחר
מעין שלש ושאר מיני מחיקה העשויים מהסוכ"ר
ומדבש שמערב בהם נש"א (פי' קמה דק מאד העושים
מחטים קרוים צמיס עד שיבקעו) יברך עליהם שהכל
ואל יעשה אחנס האומר כי לר"ך לבדך בורא מיני
מזונות מפני הנש"א אשר בו וכאשר ביארנו בחיבורנו
הגדול ספר משנת תורה :

ובתב משה

והוא הודעה לבד ולא מנעו ברכות אמנעויות של י"ח
כי אם מפני שהיא רחמים ותחמונים והטעם כי התפלה
עבודה נכונה לכבוד האל יתברך ולר"ך להזכיר בכל
יום ענינא דיומא ובבא יום שבת ויום טוב לר"ך להיות
שמה ונעלה ולהודות לאל אשר נתן מנוחה לעמו ישראל
שבתות ומועדים לשמחה לא שהיה יום תענית וזעקה
ויגון ולא יאמר בהם אלא הדברים הנאותים והמשמחים
ולהזכיר נפלאותיו אשר עשה עם אבותינו ולנו זהו
הגרסה צעירי ואחיה תבחר ולא אני :

ובתב משה

קבט

שאלה ותורינו הדרתו צמיני שקיה מהשוללים
כתבי הקדש והם מצתי כנסיות אשר בעיר
אחרת אם יעבדם או לר"ך להחזירם למקומם הראשון
אשר לוקחו משם ואם יבנה מעותיו או לא ואם יחזירם
דוקא לאותו בית הכנסת או יכול להחזירם לבית
הכנסת אחרת יורינו הדין בזה ויבא שכ"ה :

תשובה אם זה השלל היה בגורת מלך הרי קנה
הוא הכל ונחטבל כח ההקדש ואפי' כלי
המקדש כשלקחו בטלה קדושתן כאומרם ובאו בה
פריזים וחללוהו אמנם אם נגנבו או נשללו שלא בגורת
מלך או ישבע בנקיטת הפך כמה הוליא וישול ויחזרו
אותם הספרים למקומן הראשון כדון מי שנגנבו כליו
או ספריו :

ובתב משה

קל

שאלה יורינו מורינו צביימין אשר קנה שפחה
יפת תואר והוא בחור ואח יושבת צבייתו
והבית גדול אכן דרין עמו אשת אביו ושלש בנותיה
ויהי כמשלש חדשים נפל קטטה צבייתה וכתרו את
צביימין מנוחה הדריכוהו והוליעוהו אל השופט והלשינו
על כי צבייתו שפחה גויה והוא מחיחד עמה והישר
בעיניו יעשה וכשמוע השופט אמר להביא את השפחה
לפניו וישאל את פיה לאמר מאי זה עם את והיא
ערכה תשובתה כי יהודית היא ואיימה וגומה והיא
לא נתנה על לבה ואמרה מצני היהודים שבוי ויביאוי
הנה ויהי כשמוע השופט את דבריה מלאה חן בעיניו
וישלחה ותבא ביחה וכראותה צביימין עלו לבו וירא
מנוחה כי טוב ונשארה כתמול שלשום הנה כן יודיענו
אם חייבין צ"ד להוליא מביחו משום שנאמר והייתם
נקים מה' ומישראל או דילמא מאחר כי אשת אביו

שום אונס צביעול כל מודעין ותנאים זהו נוסח השטר
 כאשר כתוב אות בואת מלה במלה ונאשר קרב הזמן
 של הנשואין אמר המשדך להמורשה שרולה הנשואין כי
 בא הזמן והשיב המורשה אין לי אשה ראויה לנשואין
 ולא אשיא אותך עם שום אמת כללי תורינו הדרתו
 אם זה השטר אשר כתוב בחוכו תנאי עשרה דינרים
 הגו' הוא שטר קיים וחייב החוזר בו לתתם לחצרו
 כאשר קמו או זה השטר בטל ואין שום אחד מהם חייב
 שום דבר וטלוס הדרתו יגדל אנס"ו :

תשובה העשרה דינרים חייב ליתן מי שחזר בו :

ובהב משה

קלד

שאלה וחורינו אדונינו ציעקב הלך לבית עולמו
 וחל"ש וירשו אותו בניו רחובן ושמעון והיה
 אללו שטר חוב על אחר ושמעון לקח השטר ומכרו
 לאחיעזר ורחובן לא ידע מזה המכר ויאמר אל אחיעזר
 מה זאת עשית לקנות מאחי השטר אם לא ידעת שזה
 ירושה אבינו ואין לו רשות למכור כי אם בהסכמת
 שנינו ויהי כמשיב הלא הוא אמר שהוא שלו ואין לך
 חלק ונחלק עמו בזה השטר ולכן קניתינו ורחובן אמר
 לו היה לך להודיעני ושמעון משיב ואומר זה השטר
 נתנו אבי לי לבדי ונתן לך כנגדו דבר אחר אם יחוייב
 אחיעזר בשום דבר ויחטבל המכר או יהיה דינו של
 רחובן עם שמעון אחיו על אשר מכר דבר שאינו שלו
 חורינו הדרתו הקדושה מה יהיה הדין בזה ויבא כמ"ה :

תשובה אינו חייב אחיעזר שום דבר ואין לרחובן
 עליו שום חביעה וחייב שמעון לישבע לרחובן
 שבועת היסח על זה :

ובהב משה

קלה

שאלה וחורינו בני שמח והניא אחריו שני בניס
 קטנים ואשתו יש לה כתובה וגדווייא והיה
 חשבונותיו אלל יהודים אחרים ובאתה האשה לחבוע
 מהם והס לא ראו לתת לה שום דבר בלי רשות ב"ד
 כדי לידע אם אלו המעות יהיו ליחומים ואין שם ב"ד
 וממונו מפוזר ומפורד והילדים רכים וגם הניח בית
 אחד אם יש ליקח הרווח לפרנסם בו את הילדים או
 חבבה כתובהה וגדווייא ח' ואם יכולה לחבוע מה שהזיאה
 על בנייה מיום שמת בעלה או לא וזה תלוי בב"ד
 לראות מה שהשאיר אחריו ולחלק ליתן לאשה ולפרנס
 ליחומים עד אשר יגדלו וירינו רבינו ושכרו כפול מעם ה' :

קלב

שאלה ילמדנו רבינו איך נוסח ברכת כורת הבת
 ונוסח ברכת קידושין ופירושם ושכרו כפול :

תשובה נוסח הברכה כך היא בל"י אמ"ה אשר
 קידש ידי מבטן וחק בשארן שם ונאלאיו
 חתם בואת ברית קדש על כן צשכר זו אל חי חלקנו
 לעד אורינו אזה כלוית לקדושים להליל ידיות שארנו
 משחת בל"י כורת הבתית אמנס על מה ששאלתם
 פירושה לא נעלם מכס כי הנה חיבת לעד הוא עיקר
 הדברים והוא כי ע"י זאת המלוה הוא אל חי חלקנו
 לעד כמו שאמר הוא יתברך בלויה והקימותי את בריתי
 ביני וביניך ובין זרעך אחריד לדורותם ברית עולם
 להיות לך לאלהים ולזרעך אחריד ואתר אשר גמרנו
 זה החתלנו בדברים אחרים בעינין אחר ואנו מחפלים
 לאל אורינו אזה להליל ידיות שארנו משחת כאשר
 לוית לקדושים והרעון בזה על הנפשות שהוא חפלה על
 נפש ויהיה האמירה להליל נפש שארנו משחת כאשר
 לוית לקדושים וכאשר ידעתם שהלשון עברי יאמר בו
 אשר וכאלו אמרו בשגם בשדבר וכיוצא ונוסח ברכת
 אירוסין בל"י אמ"ה אשר קדשנו במנותיו והבדילנו מן
 העריות ואמר לנו את הארוסות והחיר לנו את הנשואות
 על ידי חופה וקדושין בל"י מקדש ישראל ויש שמברכין
 אשר קדשנו במנותיו וזונו על העריות ואלו הדברים
 לריכים יותר ביאור ויהיו כך וזונו על הרחקת העריות
 או זונו לפרוש מן העריות וכיוצא ואם לא אמר כך אין
 בזה שום דבר :

ובהב משה

קלג

שאלה וחורינו ברחובן ארם את שרה בת אשר
 והתנו ציניהם שמהיה החופה בפסח הבאה

עלינו לשלם ש' פ' לזירה וכתבו ציניהם שטר שידוכין
 ככהוג ממה שנתן אבי הבת והתנאים ובו התנאי הידוע
 אשר נהגו לכתוב בשטר זמן הנשואין ויהי היום בא
 אלינו איש אחד ובידו שטר זה נוסחו לעד צבני ישראל
 איך רחובן בן שמעון ארם את שרה בת אשר וכל
 התנאים וגם התנו המורשה והמשדך שכל מי שיחזור בו
 חייב ליתן לחצרו קנס עשרה דינרים ממעות מנרים
 ולקחו קניין מכולם שכל אחד מהם נתחייב מעששו
 שאם יחזור בו יתן לחצרו עשרה דינרים כאמור והיה
 הקניין בפני ב"ד חסוב ללא כאלמכתה ודלא כעופסי
 דשטר קניין גמור בכלי הכשר לקנות בו מעששו בלי

שאל לב"ד ואח"כ ערער כדי לברוח מן הדין או ישמו
ב"ד אפטרופוס לקטנים וישאל דינא דגוד או אגוד
ואין לר"ך לזה הכרח אלא האפטרופוס יראה אם טוב
בעיניו לקנות לקטנים בעד השום הסוד יקח ואם טוב
יותר למכור ימכור באופן שר"ך לבקש תועלת הקטנים:

ובתב משה

קלח

שאלה יורינו אדונינו פירוש פרוזול המוקדם והמאוחר
איך הוא כאשר ראינו דבריו בחבור מלאנו
אזיה חסרון בפירוש המשנה והוא כי בחבור (ה' שמיטה
ויובל פ"ט ה' כ"ב) כתב שר"ך שיקדים המלוה לפרוזול
ושמוקדם ומאוחר הוא קדימת זמן הכתיבה או איחורה
ובפירוש המשנה (שביעית פ"י) כתב שהפרוזול יקדים
למלוה ומאוחר ומוקדם הוא שאיחר המלוה על הפרוזול
חורינו הדרתך אינו מהם היא הסברה האמתית ולא
נעה ימין ושאלל והיה שכתו כפול מלת ה' :

תשובה מה שזכרנו בחבור הוא האמת אשר אין
בו שום ספק וכמו כן זכרנו בפירוש המשנה
וחלת המשנה אשר בידכם היא הנוסחא הראשונה אשר
ילאח מתחת ידינו קודם הגהחה ובארנו שם כפי מה
שראינו במה שכתב כותב הדינין רב ספק ז"ל וכאשר
בררנו הדברים וכתבנו בחבור אמתת הדברים או
תקננו פירוש המשנה וכמו כן באותה נוסחא הראשונה
בפירוש המשנה יש כמה מקומות כמו זה חוץ מהעשר
שאלות שהורינו שם בכל שאלה מהם דעת גאון מהגאונים
ז"ל וראינו מקום ותקנוס ויודע לכם : ^{משה}
(עיין בס' מהר"י קורקוס ז"ל ובת' הרדב"י) :

קלמ

שאלה וחורינו רבינו מהו זה שאמרו ה"ל ברכות
(ב"א*) אמר רבי חיינא לעולם אל יתפלל
אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנאמר וכיין פתיחן
ליה בעליתיה נגד ירושלם אם זה הלכה פסוקה כי
ראינו כמה מקומות יתפללו בהם ואין בהם חלונות ומה
נר"ך בחלונות לחפלה יורינו אדונינו ושכרו כפול מה' :

תשובה בתי כנסיות המיוחדין לחפלת לבור אין
להנריך בהם חלונות ואין משגיחין להם
ואמנם דברי רבי חיינא שאמר לעולם אל יתפלל אדם
אלא בבית שיש בו חלונות שנא' וכיין פתיחן ליה וגו'
הם ביחיד המתפלל בביתו כמו שהי' עושה דיאלל לפי

(* נוסח הגמ' שלנו אמר ר' חיינא בר אבא :

תשובה שלשה מישראל כשרים שהם יודעים בטוב
משא ומתן ולכו שם ויראו עניין זה וישמו
וימכרו אותם המטלטלין וכיוצא ויוליאו מזה ליחומים
ולאלמנה ואין לאלמנה לגבות שום דבר על מה שהוליאה
ואין לה כחובה ולא נדונייא עד שחשבע בנקיטת הפך
ולר"ך שיחרימו על כל מי שיודע מנכסי המת ולא
יודיע לב"ד :

ובתב משה

קלו

שאלה וחורינו [מה שכתב בהלכות תפילין] (פ"א
ה' ט') ספר חורה שנכתב על הקלף כשר* (וכך
כתוב בהעמק) והנה העידו שבדמשק וערי פרס
והודו וגם במקלת מערי המערב ובערי הלועזים שכל
ספריהם ר"ק וכאשר בא הלכה למעשה ושאל עבדו
את פי אדונינו על ספר חורה של רק חפור בשני
קלותיו ובאמלע בשלשה חוטי גידים משולשים והשאר
חפור במשי אם הוא כשר או לא והיתה תשובתו כי
מאחר שהוא רק אין לשאול על התפירה ואנחנו לא
נדע כוונתו בזה ילמדנו רבינו :

תשובה ספר חורה שנכתב על ר"ק הרי הוא פסול
והוא כלאחד מן החומשין שאמרו אין קורין
בחומש מפני כבוד הכבוד וזה שאמרנו מאחר שהוא רק
מה לנו עוד לראות התפירה דהרי הוא כלאחד מן
החומשין וכמו שכתבנו בחבור :

ובתב משה

קלז

שאלה וחורינו בשותף ששאל מחברו דינא דגוד או
אגוד בבית אחד והנחבע אין החלק שלו
אלא עם ילדים קטנים אם יהיה הדין שזה יהיה חיוב
לקטנים בדינא דגוד או אגוד או לא ואם יתחייבו
הקטנים בדין גוד או אגוד איך יהיה הדין בזה אם
יבואו השותף עם מורשה ב"ד במושב ב"ד ויראו מי
שמוסיף יקחנה או יש דרך אחר דהיינו שיכריז ב"ד
חגאי הכרחה וישמע השום אשר יתן ואחר יוסיף אם
יראו אזיה חילוק בשום יורינו רבינו איך יהיה דין זה
ושכרו כפול מ"ה :

תשובה אם הוא ערער קודם שישאל בב"ד לא
יתחייבו הקטנים בדינא דגוד או אגוד ואם

(* נראה שהשאלה הזאת נשאלה קודם שחזר רבינו בענין קלף
והוכחו סטוס וספר או כי קלף הוא לך הדק שהציג דבוק בו והשאל
ספר כי הוא דק ולכן השיע רבינו כי על דאק הוא פסול וענין לביע
סימן כ"ו ובהערה שם ודו"ק : אב"א

העם זקנים וקטנים . ודבר ידוע וברור שלא היו כלם
 אלא קלח מעמי הארץ השונים . ועוד שטענת דבריהם
 ומלאת אותם ועשיית אותם כאלו הם דברי חכמים
 גדולים בעלי מסורת וקבלה מאבותיהם . ועוד שכל
 מכלל הדברים שהסדרת ותקנת שאסור לקרות בחורה
 ולהכנס לבית הכנסת אלא אחר רחימה מקרי . ועוד
 נחבט בלוחו הכחב שבקשו ממך לדרוש להם בדבר
 זה ולהודיע להם חומר הדברים ודרשת . גם זה
 הכעיסו וכי נעשו בדבר זה קלין וחמורים ומה הן
 חומר הדברים . והלא אין הדבר אלא מנהג שנגער
 ובמעשר בלבד אבל בכל ערי רומי ופרסת וכל פרובינציא
 אנשי עריכס מעולם לא נהגו במנהג זה . ומעשים
 תמיד שיבאו חכמים גדולים ורבינים מעריכס לכפרד
 וכשראו אותנו רחמים מקרי שחקים עלינו ואומרים
 למדחם מנקיות הישמעאלים . ומן הדין היה כשמעמ
 דברי אותן העניים שקמו שחגער בהם וחורה כהלכה
 ולא תחפס ותודיע להן שדת משה רבינו שאין דברי
 תורה מקבלין עומאה ושבעל קרי מותר להכנס בבית
 הכנסת ולקרות בספר תורה אבל להפלה הדבר חלוי
 במנהג . כל ישראל שבין הישמעאלים נהגו לרחוק . וכל
 ישראל שבין הערלים לא נהגו לרחוק . ואחם לא חשו
 מנהג אבותיהם ואסור להם לזוז מן המנהג כך היה לומר
 ולהורות . אבל אהבה מקלקלת השורה והשגאה מקלקלת
 השורה מפני השגאה שהיחה בינך ובין רבי דניאל
 כעסת ושמתח לרגשת אלו הקמי' עליו ותשלמה ממך
 דרך המשפט :

וזה העני שאמר עלי שאיני רוחך מקרי שקר הוא .
 מעידין עלי שמים וארץ שמעולם לא עשיתי זאת
 אלא מחולי ואיך אשנה מנהגי ומנהג אבותי בלא עליה
 בלא שום חיבור . ומנין ידע הוא בפחיתותו אם רחמי
 לרחוק אם לא ? ודבריו דברי חלומות לא מעלין ולא
 מורידין ואין להאריך בדברי זה הקל בודאי אבל
 הודעתוך מפני מה כעסתי . ועוד נחבט בלוחו הכחב
 נוסח זה ככה . ודברי חבוריך מאירים לעולם אך למי
 שעסק בחלמוד ויודע שם החכמים אשר עסקו ושאו
 ונחמו בחלמוד ובגמרא ולא להתעסק בהם לבדם
 וישתכח שם התנאים והאמוראים מן העולם . וכל שכן
 שלומדים ואינן יודעין מה לומדין ועושים באמרי החבור
 ואינן יורדין לסוף דעתך ומאי זה מקום המעיין נובע
 ועליהם אמר התנא חכמים הזהרו בדבריכם וכו' וימותו
 ומלא שם שמים מתחלל . אלו הן דבריך אות בלוח .
 ועוד נחבט נוסח זה ראוי להדרתך להורות לעולם

שיטתך לו הכוונה בחפילה ועוד יהי' כנגד פניו חלון
 פתוח לאויר כדי שיזייר במחשבתו שהוא כנגד ירושלים
 ואין דבר חוץ בינו לבינה לא בנין ולא קורות לפי
 שבהלכות ימשך ראות הרוחה מהם אל אויר מרווח
 ואין ספק שזויר זה ודמיונו יחייב כוונה גדולה זה
 נראה לי * :
 משה בר מיימון ז"ל

קמ

אגרת ששלח הרב הגדול מורה צדק רבינו משה בן מימון ז"ל אל
 דיין אלפונדריא רבי פנחס בר משה ז"ל ** :

כבר הודעתו להדרת כבוד גדולת קדושת מרנא
 ורבי' פנחס ש"ל הדיין הגדול המעו המגדול
 החכם המופלא בר' משולם הרב ז"ל . שלא נחאחרתי
 להשיב על כתבך הראשונים והאחרונים אלא מפני
 חליי לא מפני דברים שמעתי . שאיני מומקבלי לשון
 הרע ואני יודע שכל דבר שיעתק מאיש לאיש ישחנה
 ויחוסף בו כמה חוספות ויותר מזה למי שירעה הרגיל .
 וח"ל אפילו שמעתי באוזני וידעתי בודאי שאדם פלוגי
 החכבד בקלוגי או בעט בדברי אפילו חרף איני מרגיש
 ולא מקפיד על זה אלא המחול והסלה . ואשר השבעתי
 בכתב זה האחרון שלא אשליך מלפני וכל אותה הענין
 חלילה לי אם אעקור אשר נעשתי ואם אחוק אשר
 בניתי אל יעלה על לבך לעולם לא אתה ולא תלמיד
 ק"ו לחכם שיגיע אליך מנוי רעה או שום נער אפילו
 להקניט בדברים . וזה שאמר לך הדיין החסיד ש"ל
 שכעסתי הרבה על כתבך הראשון אמח אחר בא אלי
 נחב מלא סיני' ואני חולה נוטה למוח איך לא
 אכעס . נחבב בנוסח זה ככה קמו כל העם מקלה אל
 קלה זקניהם וקטיניהם ובלו אלי לאמר אין לנו יכולין
 לשאת עוד דבריכם שהרי אחם מחירים מה שחראו
 ותאסרו מה שחפצו הרי היה מסורה מאבותינו
 הראשונים אשר לפנינו שאין לבר ישראל להפלה אם
 הוא כל קרי עד שירחק במרחק או בים ויטהר ויניק
 את עלמו ועשיו התרחם להפלה ולהכנס בבית הכנסת
 ולקרות בחור' בלא רחימה ובלא עתרה אם כן הוא הדת של
 ישראל נלך ונודיע לפלילים וכו' . זה נוסח דבריך אות
 בלוח :

ועתה ראה גם ראה אם דבריך הם המכעיסין
 אפילו להלל הוקן או אינן . אמרת שקמו כל

(* כנתק מס' מעשה יוחנן כי נפטר הדור איננה נכונה : אב"א
 (** כנתק מאגרת הרמב"ם :

דבר והפירוק והראיה שזה הדבר אמת וזה שקר או שזה ראוי וזה אינו ראוי. וזהו דרך החלמוד שהחלמוד פירוש המשנה ואני לא עשיתי פירוש אלא עבור דרך המשנה. ושם יאמר מי שלא יבין והלא במשנה כתוב שמות החכמים וידעה שזו היא הראיה פלוני אומר כך ופלוני אומר כך. אין זו ראיה הראיה היא להודיע מפניה מה אומר פלוני כך ומפני מה אומר פלוני כך. זו היא הראיה: ודע ששם אני גרמתי לאבד שם החכמים מפני שאמרתי דברים הנכונים שהם על פי המשפט שהם בלא שם האומרם דרך רבינו הקדוש חפשי גם הוא עשה זה מפני שכל שם שאמר בלא שם אדם כלם דברי חכמים אחרים הם ואזקן החכמים האחרים לא מדעתן אמרו אלא מפני אחרים ואחרים מאחרים עד משה רבינו. וכשם שלא הקפידו החכמים הראים על שמות כל החכמים שמותיהם משה עד ימינו שאין לדבר סוף כך לא נקפידו לנו על שמותם אם החוכר או לא החוכר ומה חועלת יש בזה והלא אמרו בפירוש בכמה מקומות ראה רבי דבריו של רבי פלוני בכך וכך וסתם לן כותיה ודבריו של ר' פלוני בכך וסתם לן כותיה. הנה בפירוש שהדברים שראה אותן רבי שכן הלכה פסוקה אלא ושך ראוי לעשות אמתן שהם בלא שם אדם. ובכמה מקומות אמרתי האי שהמא יחידה היא ולא הזכיר רבינו שם אחד מהם. ודברים שלא היו הלכה פסוקה אלא ר' אלא יש בהם מחלוקת ולא הייתה דעתו נוטה לאחד משני הדברים אחר שני הדברים ששם אומר רבי פלוני אומר כך ורבי פלוני אומר כך והזכיר שמות החכמים ששמע מהן או שהן קרובים לומרם לא שם רביהן ורבי רביהן מפני שיש בזהו הזמן רבים עושי' כדברי זה ורבים עושים כדברי האחר החולק עליו. וכבר אמרו לנו ר"ל מפני מה הזכיר שמות שהזכיר במקצת הלכות בלתי למה מוזכרין כדברי שמאי והלל לבטלן ללמד לדורות הבאים. ולמה מוזכרין דברי היחיד בין המרובין ששם יראה ב"ד את דברי היחיד ויסמך עליו וכו'. ולמה מוזכרים דברי היחיד בין המרובים לבטלן ששם יאמר אדם כך אני מקובל וכו'. הנה בפירוש שאין ראוי להזכיר אלא ההלכה הפסוקה בלבד. ובאמתו הזמן שהיו עושים אלו כך ואלו כך והיו המקבלים והשומעים אחד קבל כדברי זה ואחד קבל כדברי זה מפני זה הוצרך להזכיר. וטוב שהבאתי אני דרך המשנה וכבר פסק החלמוד כל הלכה והלכה בפרט או בכלל מן הכללות שפוסקים מהן ההלכות ואין שם שני מעשים למה אני מוזכר שם האיש שאין הלכה כמותו ושאין אותו דרין דברי זה היחיד

שלא ייחזק הגמרא מלהחמיק בה וכו'. ועל כל זה הענין ראוי להוכיח ולהודיע שכבר הביא דברים שבבבא קמא על פי שלא פירשת אותם אלא ברמזיה. דע חתמה שאני הם ושלוס לא אמרתי לא תחמיקו לא בגמרא ולא בהלכות הרב רבי יצחק או זולתו: **היודע** עד שיש לי כמו שנה וחצי שלא למדו אלא חבורי אלא באו שלשה אנשים למדו מקצת ספרים ורוב התלמידים ראו ללמוד ההלכות של הרב ולמדתי אותם כמה פעמים כל ההלכות וגם שיש שאלו ללמוד הגמרא ולמדתי אותם מסכתות אשר שאלו. וכי אני יוציא או עלתה על לבי שאשרף כל הספרים שגעשו לפני מפני חבורי? והלא בפירוש אמרתי בחתמה חבורי שלא חברתי אותו אלא מפני קולר הרוח למי שאינו יעיל לירד לעומק החלמוד ולא יבין ממנו דרך האסור והמוחר והארכתי בדבר זה הרבה. וזה שאמרתי על שמות החכמים כבר הזכרתי שמות רובי החכמים תלפין ואמוראין בתולת החבור. האם כן הוא שכל מי פסק הלכות ועשה הלכה נקיים גרם לשם שמים להתחלל כמו שעלה על לבך. כבר קדמוני גאונים וגדולים שחברו חבורים ופסקו הלכות בלשון עברי ובלשון ערב בעיניים ידועים. אבל לפסוק הלכות בכל החלמוד ובכל דיני חורה לא קדמי אדם אחר רבינו הקדוש וסיעתו הקדושים. וכי מפני זה כולל גורם לשם שמים להתחלל הרי זה תימה גדול. ואם מפני הלומדים שאמרת שאינם יודעים אין ביד כל מי שחבר חבור שיהיה הולך עמו ולא ייחזק לקרות אלא פלוני ופלוני: ודע שכבר אמרתי בחתמה חבורי שהענין שחפשי בו שיהיה דרך המשנה ובלשון המשנה. אבל אתם לא שמתם לבבכם לדברי ולא ידעתם הפרש שיש בין דרך המשנה ודרך החלמוד. ומפני שאין ענין זה ידוע אללם כתבת לי בכמה שם נוסח זה ככה וגם כשאתי מעיין בחבור של רבינו מוילא אני בהם פעמים רבות דברים הנסמכים מעיני מפני שהם בלא ראיות ואין דעתי ללוה להבינם. אלו נוסח הדברים. ועתה תפסק:

דע אלופי ומיודעי שכל מי שתבת ספר בין כדברי חורה בין כדברי שאר החכמות בין מן הגויים הקדמונים בעלי החכמות בין מן הרופאים אחד משני דרכים הוא אמת. או דרך חבור או דרך פירוש ודרך החבור להזכיר הדברים הנכונים בלבד בלא קשיא ובלא פירוק ובלא שום ראיה בעולם כמו שעשה רבינו הקדוש בחבור המשנה. ודרך הפירוש להזכיר הדברים הנכונים ודברים אחרים סותרין אותן והקשיות על כל

הזכר בתלמוד כמו אבי או רבא אלא מרובין מפי מרובין ומפי זה חברתי שלא ליתן מקום למינים לרדות שהרי הן אומרים על דברי יחידים אהם סומכים ואינו כן אלא אלפים ורבעות אלפים מפי אלפים ורבעות ולפי עיני זה אמרתי בחתלת החבור פלוני וביה דיו קבלו מפלוני וביה דיו כדי להודיע שהקבלה רבים מרבים לא יחיד ויחיד ולא היחה מרולתי ומנמתי שכל הלכה והלכה תקלף סהם כלומר שהיא דברי היחיד לא שתאמר בשם פלוני עד שיבא ממנה הרבה המינים האלו שבעטו בכל הקורה שבעל פה לפי שראו אותה בשם פלוני ופלוני ודמו שלא נאמר דבר זה לעולם אלא איתו פלוני מדעתו :

וזה שאמרת שתמא' בחבור דברים הנסחרים מפי שהם בלא ראייה ואין דעתך ללוה' לא היה לך לומר כן אלא אלו היה בחבור דברים שהולאחי אותן מפלפולי ומדעתי וכחבתי אותם סהם ולא הבאתי עליהם ראייה וזה לא עשיתי אותו מעולם גלה אותן הכמתך ודע שכל הדברים הסהם שבו תלמוד ערוך הוא צפי' בבלי או בירושלמי או מספרא וספרי או משנה ערוכה או חוספתא על אלו סמכתי ומתן חברתי ודבר שהוא מחסובת הגאונים אומר בפירוש הורו הגאונים או תקנת אחרונים היא וכו' וכו' וכו' בזה ודבר שהוא מפלפולי אומר צפי' יראה לי שהדבר כך וכך או אני אומר מכאן אהם למד שהדבר כך וכך וזו היא הראיה שמאחר שהודעתי בחתלת החבור שכלו מתלמוד בבלי וירושלמי וספרא וספרי וחוספתא אבל לך לומר שתמא' בו דברים הנסחרים שאין אהם זוכר אותו צפי' זה מקום נאמר זה ודאי יארע לך ולכל סהם שבעולם שחיבור זה לא יכיר יגיעו בו אלא סהם גדול כמותך אבל שאר התלמידים ידמו שהוא הולך על סדר התלמוד ומסיר הקושיא והפירוק בלבד אני נשבע שיש בו כמה פרקים יהיו באותו הפרק הלכות פסוקות מעשרה מקומות או יותר מן התלמוד והירושלמי ומן הברייתות שאיני מהלך לא על סדר התלמוד ולא על סדר המשנה אלא כל עיני ועיני מקבץ כל הדינין שנאמר בו בכל מקום שהן עד שלא יהיו הלכות אותו העינין מפוזרות ומפורדות בין המקומות וזו היחה סוף מגמתי בזה החבור שאין כה בחדס בעולם להיות זוכר כל התלמוד בבלי וירושלמי והברייתות שלשן שהן עיקר הדינין ואני אומר לך מה אירע לי עתה בדבר זה :

בא אלי הדיין הסהיד וקושיא"ם מן החבור בידו יש בו הלכות רוח מספר מיקים והראה לי הלכה

בתבת בכתב א' שאני אמרתי ברבים ועליך שפלוני דיין אלכס: דירא נחברר לי שאינו יודע כלום ואינו בקי בחכמת חכמי התלמוד מה נחברר לרבינו ממני עד שאמר עלי כאלו הדברים ואני שאלתי מאת רבינו כמה שאלות ולא בא אלי תשובה מהן אלו הן נוסח דבריך גס בכתב שבה עתה בקרוב כתוב ותלמדני היעלמות אשר בקשתי מהדריך ושמע תשובה על הכל דבר זה מעולם לא אמרתי עליך שאני אומר שקר לא בנוסח זה ולא בנוסח אחר אבל היו שם מקלפת דברים כך היו בא' אלי כתב מן אלש"ך אבו אלפרי"ג

ואמר שאלה דעת לו עם חתנו שיקח חתנו החלי של זהב שכתוב עליו בחזרת נכסי לאן ברזל ויעשה בו כל מה שירצה אפילו רצה שילך בו למדינה אחרת הואיל והוא חייב באחריותו. וכיון שהביא החלי לחתנו מפני דין זה לא רצה חתנו ליקח ואמר קחו כל הגדוניה שאיני רוצה שאלה חייב באחריותה ודעת לו שהדין עם חתנו ושכופין אותה שחשוב והטוב נדונייתה וחזוור הגדוניה נכסי מלוג אלו הן ענייני הדברים שאמר לי. כחבתי לו איני מאמין שאמר דברים אלו. ואם אמרן העד עדים על דבריו ושלה לי:

שלח לי כתב יש בו עדות מכלו"ף ואב"ן עמאמי שאלה דעת שכל אשה שירצה בעלה ליתן לה נדונייתה ולא יאמר עליו אחריותה הדין עמו. מיד תמהתי וניה הדין החסיד שם עמי וכמו שלשה ארבעה אחרים הראיתי להם העדות תמהו כלם. אמרתי אל תחמהו אלו בני פרנ"ל גם כל היהודים שבערי הערלים אפילו חכם גדול שבהן אינו בקי בדינין לפי שאינן רגילין בהן שאין הערלים מניחים לרון כמו השמעאלים וכשיבא לכן דין יאריבו בו יותר מדאי ולא ידעו אותו עד שיחפשוהו בחלמוד הרבה כמו שאנו עושין בדין מדיני הקרבנות היום לפי שאין אנו עוסקים בהן ובאותו הזמן שהיו עוסקין בהם הכל היו בקיאים בהן ואינן זריכין לשאלו ולא לחפש כמו אלו השוכנים בין השמעאלים בפסקי הדין שכבר הורגלו בהן אפילו החלמזים. הוודע עד והעדים הם קיימים שכן היו הדברים בלא להוסיף ובלא לגרוע:

אלו נוסח דבריך ואינו יודע היאך יאמר חכם כמוהך דברים אלו וכי מי הוא הרשע שלא יפחד מן השבעה אין זה אלא דבר חימה. וכן נחבת לי ששמעת שאמרו לי שהגט של בחו של אבן אלפר"ג בטל ושלחתי לחפש על דבר זה והכשרתיו. לא היו דברים אלו מעולם. אלא כך היה מעשה בא אלי חתנו של אבן אל"פ פר"ג ואמר לי עשה עמי חותני כמה רעות והחזירני מן הדרך והזכרתי בדבר זה. הכרתי מכלל דבריו שהגט ע"י שליח לא אמרתי שום דבר ונחבתי לאבן אלפר"ג ושאלתי לו בתוך קבלה גישה או לא קבלה. וכתב לי נוסח דברים שנחבת בשליחות השליח ושהרשקו ליתן לה הגט. כחבתי לו אל תחמור שעה א' עד שתקבל גישה במהרה לא היו שם דברים אחרים. אבל עתה זריך אני להוכיחך על ב' דברים. הא' היאך הנחת הגט ע"י השליח אפי' שעה א' ואלה רואה שכן בקטטה ומריבה גדולה היאך לא חששת לבעולו וגמולו כל מה שנעשה הבל וריק אלו היה יונא ומצטל והולך לדרך ומה יועיל הדין אלא להודיע דברים אלו וכיונא בהן היה לך לומר אי אפשר שלא תקבל גטו על הנאי זה ועוד אם ימות השליח לא תהיה היא שגויה ועוד אם נהרג או טבע בים ולא מודע וזרו חס ושלום קודם שיגיע גט לידה מה יועיל הגט ביד השליח ואין גט לאחר מיתה. והדבר הב' על שנחבת בגט זה שהוא על מנת כך וכך ונחבת התנאי ונפלתו ועשית הן קודם

ואמר שאלה דעת לו עם חתנו שיקח חתנו החלי של זהב שכתוב עליו בחזרת נכסי לאן ברזל ויעשה בו כל מה שירצה אפילו רצה שילך בו למדינה אחרת הואיל והוא חייב באחריותו. וכיון שהביא החלי לחתנו מפני דין זה לא רצה חתנו ליקח ואמר קחו כל הגדוניה שאיני רוצה שאלה חייב באחריותה ודעת לו שהדין עם חתנו ושכופין אותה שחשוב והטוב נדונייתה וחזוור הגדוניה נכסי מלוג אלו הן ענייני הדברים שאמר לי. כחבתי לו איני מאמין שאמר דברים אלו. ואם אמרן העד עדים על דבריו ושלה לי:

שלח לי כתב יש בו עדות מכלו"ף ואב"ן עמאמי שאלה דעת שכל אשה שירצה בעלה ליתן לה נדונייתה ולא יאמר עליו אחריותה הדין עמו. מיד תמהתי וניה הדין החסיד שם עמי וכמו שלשה ארבעה אחרים הראיתי להם העדות תמהו כלם. אמרתי אל תחמהו אלו בני פרנ"ל גם כל היהודים שבערי הערלים אפילו חכם גדול שבהן אינו בקי בדינין לפי שאינן רגילין בהן שאין הערלים מניחים לרון כמו השמעאלים וכשיבא לכן דין יאריבו בו יותר מדאי ולא ידעו אותו עד שיחפשוהו בחלמוד הרבה כמו שאנו עושין בדין מדיני הקרבנות היום לפי שאין אנו עוסקים בהן ובאותו הזמן שהיו עוסקין בהם הכל היו בקיאים בהן ואינן זריכין לשאלו ולא לחפש כמו אלו השוכנים בין השמעאלים בפסקי הדין שכבר הורגלו בהן אפילו החלמזים. הוודע עד והעדים הם קיימים שכן היו הדברים בלא להוסיף ובלא לגרוע:

וזה שאמרת ששאלת ממני כמה שאלות ולא השבותי לך. בשבעה שאיני יודע לעולם שאלה שלא השבותי עליה חוץ מזו שצאה ואני הולך בענין קדושי כסף שאמרתי שכן מדבריהם והרי אני משיב עליה אחרונה. ולא ראיתי שאלה כלל מנך אלא אותם השאלות של ברכת אירוסין שהקיטוני מחזרתן כמה פעמים עד שאמרתי לך כבר הודעתי לך ומה שחלה עשה. וכן שאלה של גט להוא שאמרת שהוא פסול מפני השליחות ונחבתי גט שהוא כשר והראיתי ההפרש שיש בדברים ודחית בורע ואמרת עדין לא ידעתי מאי זה טעם הוא כשר שתקתי והנחתיו. וכן דרכי תמיד עם כל אדם שחראה אותו עומד בשטותו ואינו רוצה לחזור בו אשחק ואינתינו ברגונו כך דרכי לעולם. ולא ידעתי כלל שאלה שצאה לי בדבר אחר שמא אבד הכתב ולא הגיע לידו ואלה חולה עמך להשיב על מה שלא ידעתי או צא לידו ואיני זכור מכל מקום אפשר לחזור ולשאלו.

תשובה דרך קצרה כך היא יש לי חבור בלשון ערבי בענין מיני המזות והוא אלל מר סעדיה ש"ל חלומי ויש בו י"ד פרקים בכללים גדולים בעיקר מיני המזות. יריך אדם לידע אותם ואחר כך יחבר לו טעות כל מי שזנה המזות חוץ ממי ומבעל הלכות גדולות עד עכשיו וזאתו הפרקי ביארתי שאין כל דבר שלמים אותו בהקט או בקל וחומר או בזירה שזה או במה מ"ג מדות שהחורה מרשח בהן הוא דין חורה עד שיאמרו חכמים בפירוש שהוא מן החורה והבאחי על זה ראיות וחס ביארתי שהוא מדברי סופרים ואפילו בדבר שהוא הלכה למשה מסיני מדברי סופרים קריין ליה ואין שם מן החורה אלל דבר שהוא מפירש בחורה כגון שעטנז וכלאים ושבת ועריו' או דבר שאמרו חכמים שהוא מן החורה והן כמו שלשה ארבעה דברים בלבד וזאתו החבור האמתי הכל וכשקרא אותו יחברך לך ויבאן יש [אין לשאלו בודאי ולומר הבעילה ודאי מן החורה שהי לא למדו [במדה] מ"ג מדות אלל [ובעלה] מלמד שנקיים בביאה אלל הכסף והשטר בהקט למדו אותן למה אמרתי שהשטר מן החורה והכסף מדבריהם: החשובה על זה שודאי כך הייתי אומר שהכסף והשטר מדבריהם הואיל ומן הדין באו לולי האי דאמרינן בהדיא (קדושין ט) נערה מאורסה דאמר רחמנא בסקילה הכי משכח לה פי' מדאמר רחמנא נערה בחולה מאורסה [ש"מ שיש מאורסה] מן החורה בלא ביאה ובמה ושקלי וערו וסוף המימרא אמר רב נחמן בר יצחק משכח לה כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכיס: שמע מינה שלדברי הכל השטר גומר ומכיס ועל זה סמכתי ופסקתי שהשטר מן החורה: ובחיך אלופי אל לער עומך להשיב על כל אלו העינים ואל תחלה עומך שאשיב על כל כחיך אלל דהך קצרה על עיני המועיל: שאני טרוד הרבה בכמה עיניים וגופי חלום ואין בי יכולת לקרות הכתבים קל וחומר להשיב עליהן אלל אם יהיו שאלות של דבר חכמה: ואין לי פניה כלל מפני חלישות גופי תמיד ומפני תלמוד עלמי בכמה עיניים ושלומך ירבה ויגדל ל"ה בעומר:

משה ב"ר מייסון זצ"ל

קמב

שאלה מי שמח והניח אשמו מעוברת וכו' אם היחומים יכולים להשיגה על מה שזה להם אביהם:

ללא ומה זה הלבוש כל האומר. על מנת כאומר מעשיו ואינו יריד לכפול ואחרי יודע כמה הפרשות ודינין בין מגרש ומקדש על הנאי ובין מגרש ומקדש על מנת כדאמריל' והיא חתן או לשחתן וכו' וזה לא הפסיד כלום: אבל קשה לי חכם גדול כמותך שהיו הדברים מעורבבי' על מנת שמשמע מעשיו והנאי כפול שמשמע לכשיהיה הדבר הוה: ואמרת לי שאתה מלשער מאברהם ומה בידי היודע עד עלי ודין שגערתי בו והנפתי אותו על פה ובכתב בגללך והשבעתי בכחבי שלא ישור לו כמו שעולה על דעמו לעולם ושלא ידבר עליך חושה אולי יקבל: וכן אב' אלפר"ג! כתב שפלוני הרי עובר עלי את הדין מפני חתנו שנתן לו שאכל: ושהדי בשמים וכתב ירי שעמו על מה שגמרתי לו ואמרתי לו אל יעלו דברי' אלו על לבך ואלה הדברים שדן לך בטעות דן לא בכונה ובית דין הגדול יעשו בהוראה ומה בך והסרתי כעסו בכל דבר: וזה שאמרו לך שאמרתי עליך שהוא כעסן אמת כך אמרתי ומה שיש בזה אל יקשה בעיניך האי' ארבעה מרבין דרחה מרחחא אורייתא היא דמרחחא ליה של' הלא כה דברי כאש לאש יי: לפי שאמרו לי כל הדברים שאירעו ביך ובין רבי דניאל כחבתי או אמרתי שהוא כעסן וקשה בעיני שלא יהיה מהברך ומלומדי לפיך שהוא אדם ירא שמים ומלדיק רבי' הגה ובלאכנס דריא' ואלו היה מלמד לפיך היית מאיר עיניכם בו והיית מודיע להם עקרי הדברים וכשקריהם אחלי שיהיה זה:

ושמיעתי שאתה רוצה לחזור לרומיאל"ה מלער העם הוה הסור ואל תעש' זאת: תיחם מקו' שנקבע ותלך למקומות משוכשות בגייסות אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל חס: ושאלת על עסקי אבי זכרי שלקח השורה בשפלו' ודלות הוא פוחד מתקן שזקבל ואין לו עורר אל תחוש לו ואל יבליך דברי העוברים נתן חשעים להפסדה ולבעלה ולא נתן לו כתב כלל מן המלך אלל השות ככה אם יראו בו היסודים יראו וזא הוא ואמר לוקני אלל וככה בליה לפניהם עד שהניחואו: אלו הן אמתת הדברים ושלומך ירבה:

קמא

והיית השאלה על ענין הקדושין מהדין הג':

שאלה מפני מה אמרת (הלכות אישות פ"א ה' ב') שקדושי ביאה ושטר מדאורייתא וקדושין כסף דרבנן והא כולהו ילפינן להו מן החורה (קידושין ב') בכסף מנא לן גמ' קיחה קיחה וכו':

עד לאיכא סס המיוחד ופרקינן אפילו תימא רבנן
 לנקוטיה חפלא בידיה וגם כתיב כי יתעא איס לרעהו
 וגשא בן אלהי זאת היא שבעה דאורייתא אך שבעה
 היסח סדורה היא כך ודבר זה פירשו רבינו יוסף
 הלוי ז"ל פירוש מבורר בפירוש שבעות שלו בהלכות
 [הזוי על] פנקסו וליח בה ספק כלל וכל מאן דלא
 דאין הכי לא חש לקיימיה ואין ראוי להשיג על
 דברי מי שחייב שבעת היסח על דברי אביה ומעשים
 בפניו בכל יום ואנחנו דנים בדין זה בחרם סתם בלבד
 והאלמנה ששאלת אין משביעין אותה כמו שאמר רב
 הוה:

פשה ב"ר מימון ז"ל

קמ

שאלה ילמדנו רבינו בראובן אשר לקח לו את אביגיל
 לאשה והיא בעולה בעל אלמנה מצעלה
 הראשון ומת גם הוא בלי טום ורע והיא זקוקה לאחי
 המת והיבס רגה ציבוס והיא לא רתסה ובוה נפל
 מחלוקת יש מי שאומר שהן אחת שדין יבמה המורדת
 על בעלה כדין מורדת על בעלה שאין לה כי אם
 עיקר נקובה ונדוייתא אמנם אין כן בזה היבמה ואינה
 מפסדה כלל מפני שהחוקה קטלנית ומן הדין אינה
 יכולה לישא וכמו שאמרו ז"ל לשלישי לא תשא ולכן
 מה לנו במרדוהא מאחר שהחורה מנעה נשואיה ואף
 אם היא רתסה אין אנו יכולין להשיאה וגם מנינו פסק
 דין לאחד מן הקדמונים ז"ל שאם היבמה היחה מוחוקת
 ונפלה ליבוס לא תחיבס שהרי אמרו ז"ל נשאת לראשון
 ומת לשי ומת לא תשא לשלישי שזה ספק נפשות
 וכאשר מלאנו שהיא דוחה למילה שנקרתה עליה י"ג
 ברייתות כמו שאמרו רז"ל באשה שאלה בנה הראשון
 ומת שני ומת שלישי לא תמול והוא בנת כל שכן שהוא
 דוחה ליבוס מאחר שיש לה תיקון בחליה סמכו על
 זה הפסק והוא קל וחומר שאדם דן מעלמו ואמר שאף
 שהיבס היה רוגה ציבוס שחייב לפטרה בחליה ויחן
 לה כל כחוצתה ונדוייתא כדת מה לעשות שאין זו
 מורדת שמפני ששמעה שאינו יכול לכוונה מנעה היבוס
 ויש מי שאומר שאין חילוק בין היבמה אם היא מוחוקת
 או לא דהיינו שאם מנעה היבוס הרי היא מורדת שהיא
 קנייה לו מן השמים ומנעה עליו ליבמה ואינה נפטרת
 ממנו אלא בחליה או במיתתו ואין דין שאר המוחוקות
 שאינן יכולין לישא כדין שומרת יבם המוחוקת ונייה
 מנעה יבוס שהיא קודמת ונקדים מנעה חליה הנה
 כי כן לא ידענו איזה דרך ישכון אור ולכן וידענו רבינו

תשובה אין היחומים יכולים להשביעה על מה
 שזה להם אביהם ואפילו אור בעדים ואמר
 שיש לו אלא פלוני כך וכך טענת שמא היא אלס ואף
 על פי שהיא טענת ודאי מאביהם ואינם יכולים להשביעו
 עד שיאמרו בריא לנו שיש לאבא כך וכך בדרך כגון
 שמתן לו אביהם בפניהם והא"כ משביעין את הנחשב
 שבעת היסח וזו היא שבעת היסח וזו סדר
 השבעות שמשביעין ב"ד בזמן הזה כפי מה שסידר
 אותם הגאון רבינו נתן בעל ספר הערוך במלת הסת
 בסוף הלכה קמא דבבא מליאה (ד' ה') השתא מי
 לחייביה שבעה מדרב נחמן דתמן בפרק שבעות הדיינין
 מנה יש לי בידך אין לך בידי כלום פטור ואמר רב
 נחמן משביעין אותו שבעת היסח מדרבנן פירש גאון
 אחד מלת הסת לטון כדוות שהיבס בטי"ח כדוות
 שהכבידו עליו להשבע ופירש עוד ואמר מה בין שבעה
 דאורייתא לשבעה דרבנן ולי זו היא שבעה דאורייתא
 שבעת השומרים ובעדות עד אחד ובהודאה במקלט
 הטענה ושבעת היסח אנו מחייבין על טענת מומן
 ואף על פי שאין בה אחת מכלן כדבר ירמין והיכא
 דמחייב שבעה דאורייתא מתיבין בידו ספר תורה בשעה
 שניכנס דאמרינן לאנקוטי חפלא בידיה ואמרינן מי
 שבעת עם הארץ מעומד ושבעת חלמיד חכם מיושב
 ושבעת בספר חורה תלמידי חכמים לכחלה וכן
 המנהג עדיין בחלמידי חכמים כשמשביעין אותו חולץ
 תפילין שלו ואחון בידו אחת ספר תורה ומביאין מטה
 שנושאים עליה ממים ומניחין אותה באמצע ונודות נפוחין
 שמבקיעין אותן או שמתירין אותן בשעת השבעה כדי
 שתלא הרוח מהן בקול הברה מרחפת ונרות דולקין
 שמכבין בשעת השבעה ואפר מקלה מפחר ושקין מוטלין
 באמצע ועומד עליה בית דין בפני השבע והסדר הטענות
 והספירה ואומר לשבע אהה פלוני בן פלוני אם יש
 עליך פלוני זה מכל הטענה הוא שטען עליך בשמחא
 דישראל ליהוי ההוא גברא בחרם ב"ד העליון ובחרם
 ב"ד התחתון וכל דברי האלה הכתובים בספר החורה
 הוא כולם יחולו על ראשו ובת"מ איברו ומוסיף
 ביואל בזה כפי כמו וחוקעין בשופר עם האלה והוא
 עונה אמן ומקבל על עצמו כי על דעת בית דין הוא
 נשבע ולא על דעתו ועל דברים שבלב בית דין ולא על
 דברים שבלבבו ואף על פי שאנו אומרים לענין שבעת
 הדיינים היכי משביעין ליה אמר רב יהודה כשבעה
 האמורה בחורה ואשביעך ביי' אלהי השמים ואלהי
 הארץ הא אקשינן מאן כרבי חנינא בר אידי דאמר

להסתפק בו כלל כי זאת היבמה דינה ככל היבמות
 וחתיבים או חמורו וחלא בלא כחובה ונאשר ידעתם
 מסקנת ההלכה שמאות יבום קודמת למזות חליה ואפילו
 אינו מחננין לשם מזוה חלא מפני יוכי או לשם ממון
 מפני שנאשר אין לו בנים הותרה לאחיו ואין שום איסור
 ערוה אמנם לדעת אבא שאלו הגה מזות חליה
 קודמת דכיון שאין בוונחם לשם מזוה נמלא פוגע באיסור
 ערוה ואין הלכה כמותו כאשר תראה בחלמוד יבמות
 (דף ל"ט) :
 וכתב משה

קמז

שאלה יורינו רבינו מי שמדמן לו עליה וחפילין והוא
 עומד בפסוקי דזמרה אם מותר לו ללבושם
 ולברך עליהם ואין זה הפסקה מפני ברכת השיר
 או לא :
תשובה אין שום איסור בצרכה על הליצית וחפילין
 בחוך המזמורי שאין הפסקה כואת בפסוקי
 דזמרה אסורה ואינה חפלה ולא קריאת שמע עד שיאסור
 הפסקה כואת :
 וכתב משה

קמח

שאלה יורינו מורינו בחברת בני אדם התפללו ורוצם
 בקי אין בחפלה אם יסדר שליח לצבור החפלה
 עליהם כדי שלא לבייש את מי שאינו בקי מפני ססידור
 החפלה נתקן על זה או לא יסדר הש"ך את החפלה
 מפני שהיא ברכה שאינה לריכה שהרי כבר ילאו ידו
 חובתם בלחש או ירד ש"ך להחפלה לא יתפללו לעצמן
 בלחש כדי שלא תחבטל שורת הסדרה או יאמרו בלחש
 בחפלה ולא יהיה הסדר ראוי חלא בהנטרפות מי
 שאינם בקיאים מכלל העשרה או חוך מהם יורינו רבינו
 ומאת ה' שהי' משכורתו שלימה :
תשובה מאחר שתקנו חכמים ז"ל שירד ש"ך לפני
 החיצנה להוליח את מי שאינו בקי ולדעת
 רבן גמליאל חפילו הבקי שלא התפלל ביו לבן עצמו
 ח"כ אין חפלה הש"ך ברכה לבטלה כלל מפני החקיה
 ואפילו אין בואת החבורה מי שלא ינא וכמו שתקנו
 בקדוש בית הכנסת ואם היו מפני האורחים ומייבו
 קן בכל בחי נכסיות וחפילו אין שם אורחים וכמו שאמרו
 באיסור ערבית ליל שבת מפני המאחרין לבא וצריך
 לנהוג כך חמיד וחפילו אין שם מי שלא בא וכמו קן כל
 דבר היתקן מפני סיבה לאו דוקא עד שחודמן הסיבה
 אשר בעבורה נתקן חלא צריך לנהוג כך חמיד בין אם

מה יהיה הדין בשומרת יבם שמרדה אם היא כמורדת
 על בעלה ואין לה כי אם עיקר כחובה וגדווייה או
 אינה כמורדת על בעלה ואם יש חילוק בין מוחזקת
 לאחרת בחסרון כחובתה וגדווייהא ואם רצו שיהיה
 ביבום אם צריך למונעם מפני שהיא מוחזקת ולא יכול
 מכתובתה שום דבר ואם יוסכם הפסק דין וייתה היבום
 ויתן חליה ואם בזמניו זה מזות יבום קודמת למזות
 חליה או מזות חליה קודמת האר עיינו בישועתך
 והראו את הדרך לך בה ואת המעשה אשר נעשה
 ויבא שכרו כפול מעט ה' :

תשובה חמהני חמיהא גדולה על חלמידי חכמים
 יקרים עטוקים בחורה חמיד יקשה עליהם
 דברים פשוטים כאלו ואין חולקים בין הדבר האסור
 מן החורה לדבר האסור מדבריהם ומה גם שלא אמרו
 איסור כי אם מניעה ותמה אני בשאלה מאת אשר
 רצו לדמות ספק נפשות הבא בידיים שדוחה מילה לספק
 נפשות אשר הוא חלוי במול ומקרה ומאורעות רעות
 בלתי צודקות והכנסת הזמנים ושינוי הוסת וחולשת
 המוגים ואין דמיון בין זה לזה אמנם התשובה על זה
 הוא כאשר תדעו שואת המוחזקת לקטלנות מגעו אוחה
 לבלתי חנישה לשום אדם ולא מפני שיש איסור בזה
 כלל ואין חילוק בין האיש אשר ישא מוחזקת או יאכל
 מישהא דאסר גיאה זה דמיונו והלכה למעשה אללנו
 בכל ערי האנדל"ס חמיד שימות בעלה הראשון והשני
 ואינה נמנעת מלישא ומכל שכן אם היתה בימי נעוריה
 שיש לחוש לכמה מקרים רעים אשר אין בהם חפך
 וחפקיר עצמה ומיניו חמי החלמוד היתירו לעבור על
 איסור עשה ושחררו אתהא צגיטין (ל"ט) כדי להרחיק
 האדם מן העבירה ושלא ליתן מנשול לפריעים ואין
 נניח בנות ישראל ללאת לתרבות רעה ונחפשת המנהג
 אללנו שלא היו מקדשין למוחזקת עד שיטאלו את פיה
 אם היא רוצה ואם הוא בריונה ושמת מלאה אדם אחר
 שרולה לקדשה ואם הוא בטוב לבו או מקבלת קדושין
 בפני שנים דעלמא ואחר זאת חבא לב"ד ויכתבו לה
 כתובה ויכנסו לחופה ומזכרין לה שבע ברכות כך
 היו עושין בבית דיו של רבינו יצחק הרב ז"ל בעל
 ההלכות וכן בבית דיו של רבינו יוסף הלוי חלמידו
 וכן עשו כל הבתי דינין אשר באו אחריהם וכן פסקנו
 אחרנו ועשינו הלכה למעשה במארים היום שבחנו וכי
 תדמה מזוה של חורה משום חשש בעלמא דבר זה לא
 שמענו מימינו והלכה למעשה שנתקדשו לכתחלה ונתיבמו
 ולא ראינו מי שהקפיד בזה וזה דבר פשוט אשר אין

תשובה תימה גדול תמהתי על זאת השאלה ששאל
החכם הגדול הדיין הגבד המהיר ישמרהו
צורו זה הוא מקום התימה מה מועיל היות זאת האשה
נשאה לראשון ולא היו לו בנים כן לפני ו כי כל עקרה
ואילוניות מותרת להבעל בעילה זנות ומי הוא שחולק
מן הסכמים ז"ל בסמים אדם שבעילתו בעילה זנות
וכי על מקרה מלא יחלוק אדם לא יבא פלוג דכא וגו'
אלא אם סרים אדם מותר בגיורת ומסוחרת או אינו
מוחר למאן דאמר קהל גרים איקרי קהל אסור בגיורת
ולמאן דאמר לא מיאקרי קהל מותר בגיורת ולדברי הכל
מעשה דבן מנוסה שייבמו את אשתו אין קושיא כלל
מה נפקד אם גיורת נשא בן מנוסה הרי היא מחייבת
לדברי הכל ואם בן מנוסה עבר ונשא בת ישראל הרי
אשתו מחייבת לאחיו שאינו סרים שהרי משה שלימה
שינו יש אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן ישראל
שנשא ממורת ויש לו את ממור וכו' ואין בדבר זה ספק
ולא מקום קשיא ומאחר שהבעילה מסרים אדם בעילה
זנות היאך לא יסו ביה דין מותרין להולאה כמו שהוא
מפורש בביתא ואם בעלו קמו ואסור לקיימן משום
שנאמר לא יבא פלוג דכא וגו' ולא שיבש הדברים אלא
אלו השואלים להדרת הרב המובהק שומרו צורו אלא
אחת הקושיא שהקשו בגמרא אליבא דרבי עקיבא ואוחן
הפירווקין שפירקו הקושיא הנהו אמוראי ולפיכך האיחי
לפרש כל אחת ההגכה כדי שיצבארו כל העינים וזה
פירושה כיון ששינו אמר רבי עקיבא אני אפרש סרים
אדם חולך וחולאים לאשתו שהיתה לו שעת הנסור אקשינן
עליה דרבי עקיבא הכי מכדי שמעינן ליה לרבי עקיבא
דאמר חייבי לאוין כחייבי כריחות דמי וכשם שאם עבר
אדם ונשא אחרת או אחות אמו וכו' אלא בהם אין אחת
הערוה וקוקה ליבם כלל כך זה סרים אדם שעבר ונשא
אשה הואיל והיא אסורה עליו בלאו אינה בת חליה
ויבוס לרבי עקיבא ואין עליה זיקא כלל והיאך אמר
ר' עקיבא שהיא חוללת ואין אשה סרים אדם ופירק
רבי אמי אליבא דרבי עקיבא ואמר שום סרים אדם
גיורת נשא שהיא מותרת לו ואין בגיטואיה אסור לאו
כלל ולפיכך היא זקוקה ליבם ומפני זה אמר רבי עקיבא
שהיא חוללת ושאלין ליה אי הכי יבומי נמי תחייבם
כלומר מאחר שאין בגיטואי סרים זה שמת אסור למה
אמר ר' עקיבא חוללין את אשתו יבומי נמי תחייבם
ואהדרינן אין הכי נמי ואיידי שאמר רבי יהושע שמעתי
הססרים חולך וחוללין לאשתו אמר איבוגמי חולך ואמרינן
דיקא נמי דקתני העיר ר' יהושע בן בתירא על בן

חיהם הסבה או לאו ולדעתו כך הוא דאי לא תימא
הכי ממלא שח"ל נמנו דבריהם לשעורין והיה לרין
לראות מי יודע ומי אינו יודע ואחר כך שיחפול הש"ך
או לא יחפול זה הוא בעול הנורא והתקנות:

ובהב משב

קמו

שאלה אשה שנשאה לראשון ושהה עמה כמה שנים
ומה ולא ילדה ועוד נשאה לשמעון ושהה
עמה כמה שנים ומה גם הוא ולא ילדה לו והואק'
עקרה אם עבר סרים אדם ונשאה מותרין הם בית
דין להולאה מתחת ידי או לא והאי דקיימא לן יבמות
(ע"ט) הלכה כרבי עקיבא דאמר סרים אדם חולך
וחוללין לאשתו ומעשה דבן מנוסה שהיה בירושלם מוכיח
דהלכתא כרבי עקיבא וסחמא דמתיתין נמי דיקא
כרבי עקיבא דחן הסרים לא חולך ולא מיבס וכן
אילוניות לא חוללת ולא מייבמת ואמרו חכמים בגמרא
סרים דומיא דאילוניות מה אילוניות בידי שמים אף
סרים בידי שמים לא חליך ולא מייבס הא סרים אדם
חליך ולא ידענא הכי מחוקמא מתיתין דאי בשנשא
גיורת קשיא בריחא דפלוג דכא וכרות שפכה וסרים
אדם וכו' עד ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא וגו'
אלמא בקהל עסקינן נדמפרש בגמרא וכשנפלה לו ולבסוף
נפגש לא מחוקמא משום קשיא דרבי דמקשי וייתי
איסור פיעשה ודחה עשה ואוקמה רב יוסף לדעת רבי
עקיבא ולחרוני מה דמקשי מכדי שמעינן ליה לרבי
עקיבא דאמר חייבי לאוין כחייבי כריחות דמי וחייבי
כריחות לאו בני חליה ויבוס והכי אמר רבי עקיבא
סרים אדם והא כתיב לא יבא ואחא רב יוסף ותירך
לדעת רבי עקיבא חייבי לאוין דשאר הוא כחייבי
כריחות חייבי לאוין גרידי דלאו דלא יבא לא אמר
רבי עקיבא דהו כחייבי כריחות אמנו להכי סרים
אדם חולך אם כן מחוקמא מתיתין בכל סרים אדם
ואפילו אם נסחרם קודם נפילה וקשי' לי האי מעשה
מבן מנוסה ולא קיימא לי אליבא דהלכתא כלל ועיקר
אדוניו הרב הגדול הגאון יבאר לי בהסדו שאלתי
זאת ששאלתי מקהל סרק"טמה י"א מאי סיקול' לאה
העיקר שזדעגתי אם מותרין בית דין להולאה מתחת
ידו אם לא ותבוא תשובה אדוניו בכתב מבואר אשלתו
להם בעזרת שמים שהם אינם בעלי חרה להבין היטב
אם לא תהיה הנתיבה מבוארת ובהתימת יד הקדוש
אדוניו עם שם יקר הודו ז"ל:

מגוסת וכו' שמע מינה שאשת סרים אדם בת חליצה ויבוס היא אפילו לרבי עקיבא ואי איפשר להעמיד דין זה אליבא דרבי עקיבא אלא כשנשא גיורת שאין שם איסור כלל. ובה רבה והקשה קושיא על פירוק זה ואמר היאך חוכל להעמיד זה שאמרנו בסרים אדם שהולך וחולצין לאשתו כשנשא גיורת. ומתיב רבה מהא בריהא דתניא פצוע דכה וכו' וכו' וכו' פסכה וסרים אדם וכו' עד ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא פצוע דכה אלמא בקהל עסקין שהם בלאו היאך תהיה אשה סרים אדם זקוקה ליבוס אליבא דרבי עקיבא שחייבי לאוין אלאו כחייבי כריתות. אלא אמר רבה פירוק קושיא זו אליבא דרבי עקיבא כך הוא שפלה לו אשת אחיו הכשר והוא כשר שהרי היא זקוקה לו לייבוס ואחר כך נפצע ונעשה סרים אדם ולפיכך חולק ולא מייבס לרבי עקיבא. ובה אבי והקשה לרבה בפירוק זה ואמר ויחי אסור פליעה ונדחה עשה דייבוס ווי לא חזן רבן גמליאל אומר וכו' פירוש כיון דאיסורי לאוין לר' עקיבא כאיסורי כריתות מה מועיל שפלה לו והוא כשר שנעשה סרים ונאסר ליבמחו. בלאו הכי חפטר מן החליצה ומן הייבוס אליבא דכולהו תנאי. ועמדה הקושיא אליבא דרבי עקיבא היאך ימלא סרים אדם חולק ואם ייבס ויגיא דאלמא אף על פי שיבמה זו בלאו על יבמה זקוקה ליבוס היא ולא כך שמענו לרבי עקיבא אלא כחייבי כריתות. ובה רב יוסף ופריך האי קושיא אליבא דרבי עקיבא ואמר האי תנא דרבי עקיבא הוא דאמר בפרק החולק דחייבי לאוין דשאר שהיא אנוסת אביו ומפוחת [אביו] הוי מומר מחייבי לאוין גירדתא אינו כחייבי כריתות עד ששהא אשתו פטורה מן החליצה ומן הייבוס אלא זקוקה ליבוס היא אפילו לרבי עקיבא הילכך לדברי הכל סרים אדם חולק וחולצין לאשתו ומייבמין לאשתו ולא שגא נשא גיורת ולא שגא נשא בת ישראל. וכן סרים אדם ל"ל דה"ל אינו מייבס אשת אחיו אם היתה גיורת בין לרבי עקיבא בין לרבנן וכן זה בן מגוסת שתיבמה אשתו בין שתיבמה גיורת בין שתיבמה ישראלית ועבר ונשאה הרי זו מחייבמה ליבמה הכשר לדברי הכל. ואם היה יבמה סרים אדם ועבר ובעל קנה ותנא בוגט כשאר חייבי לאוין. ואלה האשה האלמנה חייבין בית דין להוציאה מתחת יד הסרים בעל כרחן כשאר הנזשין נשים בעצירה לא שגא היתה האשה מאסורי לאוין דאורייתא או מאיסורי דברי סופרים מפרשין אותן בית דין ואסור להפעלם מהם אפי' עשה אמת. ואם אין כה צבית דין להוציאה אותה מפני יד הגויס התקיפה מחרמין את

שניהם ברבים באיום גדול וכן מעשים אלאו בכל יום ובכל מקום. והקב"ה יסיר את לב האבן מבשרנו ויריס המכשולות מלפנינו אמן. והאל ויתברך יודע כי מרוב חיבתך כחבתי עורים אלו ואני חולה וטרוד ביום ובלילה שהרי אין לי פנאי ואמרתני שמה יחדו אותי בגוסת הרוח ולפיכך הערתחי עצמי לכתוב ומן השמים ירחם. ושלוש הדרת אלופי ומיודעי ירבה ויגדל הוא הדרת כבוד גדולה קדושת מרנא ורבנא רבי אנטולי ש"ל הדיין המהיר המורה דת ודין המזהיר אור המצויים הבהיר כחפץ וכחפץ אחיך השם והשמה בהללחך. על עלו מעלת חורתך:

משה ב"ר פימון זצ"ל

קמו

שאלה יורנו רבינו בית המדרש עומד לדרוס בית הכנסת כשמחפלין בו מחזירי פיהם לדרוס דהיינו לארץ ישראל תמלאו אחוריון לפנן דהיינו לבית הכנסת זה הדבר אם הוא מותר או לא. ואם זה הדבר מותר הקוראים לאותם המחפלים רשעים מה דינם. ושאר חזרות שאינם בית המדרש שעומדות לדרוס בית הכנסת כשמחפלין שם קהל במילה או בחזונה בדבר מצוה יש להם להחפלי שם או לא. ואם יש הפרש בין יחיד לציבור או לא. ילמדנו רבינו ושכרו כפול מן השמים:

תשובה כל החזרות הסמוכות לבית הכנסת שנמלא הכותל צינם וצין בית הכנסת מותר להחפלי באותן החזרות בין יחיד בין לצור בין שיהיו פני המחפלי מכוונות כנגד כותל בית הכנסת בין שיהיה כותל בית הכנסת כנגד אחוריו ולא חלק אדם צוה מעולם ולא עלה על לב חכם ששמענו שומעו שיש צוה שום אסור בעולם. דמימרא דרב הונא אינה אלא צבית הכנסת העומד לרחבה ופניו מכל סביביו ימלא העומד אחורי בית הכנסת הזה ומחפלי ואחוריו לבית הכנסת מזול לבית הכנסת והרי הוא כאותם שאמר בהם ואחוריהם אל היכל ה' שהרי בית הכנסת עומד באמצע כנגד וכל בית הכנסת מקדש הוא אבל העומד בחוץ ציתו ומחפלי כנגד ארץ ישראל כראוי ואחוריו אל כותל ציתו שהוא כותל בית הכנסת אין צוה זלוול ולא יראה כמי שמחזיר פניו מכנגד ההיכל שאין הדבר ניכר. וראה לדבר המעשה שהציא על הדין מימרא (ברכות ו') דההוא גברא דהוה קא מלי וכו' חלף ההוא חייטא לשון אחר טייטא חזיים וכו'. וכי בחוץ ציתו היה עומד אלא בדרך היה בחוץ הרחוב ולפיכך כשעבר הערבי בדרך וראה אותו שהחזיר פניו כנגד ארץ ישראל וגמלא

תשובה

תשובה

אחריו לבית הכנסת הרגו. זה דבר פשוט וידוע לכל
 בכל מקום החזרות סמוכות לבתי כנסיות והעם מתפללין
 סס לכל רוח שחיה כנגד ארץ ישראל. וכל מי שחלק
 על זה מן התלמידים ראוי להודיעו האמת שביארנו
 ואם עמד במחלוקתו ראוי לשחקו בטיפה. ואם קרא
 בשם רשעים לאותם המתפללין צבתיס אלו אם קרא
 ליחיד ירד עמו עד לחייו ואם לרבים קרא כך או לאחד
 מתלמידי חכמים הרי אותו הקורא בגדוי ואין בדברים
 אלו ספק ולא הכרע דעת אחרת:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קמח

שאלה ששאלתם על ענין אותו החרס שהחרימו
 מקלחת על הרשות נוסח דברינס בשאלה
 כך היה. אמרתם שהחרס היה שלא ישמעו לאדם
 שבעולם ולא לראש הישיבה. כל מי שהיה עומד בבית
 הכנסת בשעת החרס וענה אמן נחייב בשבועה ומי
 שלא ענה פטור מכלום ואינו צריך לסתום אזניו ולא
 לעגום עיניו כמו שאמרתם אף על פי שהוא עומד בלד
 המחריס אפילו היה אותו ספר תורה בשעת החרס אם
 לא הוציא שבועה מפיו ולא ענה אמן פטור מכלום קל
 וחומר למי שלא היה בבית הכנסת. וכל אלו שלא ענו
 אמן או שלא היו שם בשעת החרס אם קבלו עליהם
 אחר כך כגון שאמרו לאחד מן הנשבעין גם אנו נמוך
 או הרי קבלנו על עצמנו מה שקבלתם וכל כיוצא
 בעניינים אלו אינם פטורין מהמחפיים בשבועה חייב
 ולפיכך כל שהחפיים עצמו בו וכל שקבל עליו חרס
 שהחרימו רבים בשעת שמועתו או שעה אמן אם נתחרט
 ורצה להחיר שבועתו יחיר לו החכם אבל צריך להיות
 הדבר ברבים שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להחירו.
 אבל ודאי אותם שלא שמעו או ששמעו החרס ולא
 קבלוהו ולא החפיסו עצמן אינן חייבין בכלום. ואם
 ראו להכניס עצמן ברשות כל מי שיראו הרי זה מותר
 להם משום שבועה אבל אסור להם מעינין אחר משום
 לא תעשו אגודות אגודות אלא כך חייבים כל בית ישראל
 הנקראין בשם יעקב המחזיקים בדת משה רבינו ע"ה
 להיות כל עדה וקהל מישראל אגודה אחת ולא תהיה
 בייניהם מחלוקת בשום דבר בעולם. ואחם חכמים
 ונבונים ויודעים מהו עונש המחלוקת וכמה רעות גורמת.
 ואם היו אלו הנשבעין מיעוט אל תחשו למיעוט בטלו
 במיעוטן ויעמדו בשבועתן. וגלוי הוא שכל מי שלא ענה
 אמן ולא החפיים עצמו אבל ייהג איסור כל אלו השניים

ז"א דקדושה
 הגולה ז"א

ז"א דקדושה
 משום ז"א

ולא שמע רשות מפני שעלה על לבו שהוא חייב אם
 שמע רשות מעת שהחרימו הרי זה מותר (לו) להכניס
 עצמו ברשות כל מי שירצה אחר (שיודיעוהו) שהוא מותר
 מפני שלא נשבע ולא החפיים בשבועה. זה שאמרתם
 שהרבה חכמים יגס הנשיא ראש גליות ז"ל הודו שזה
 החרס בטל מעיקרו ואינו קיים איני יודע מאי זה טעם
 אמרו דבר זה שמא לא אמרו אלא על אותם האנשים
 שלא קבלו עליהם. וכן הדבר שזה שידמו רוב העם שכל
 המחריס על דבר מדברי הרשות כגון חרס זה יחייבו
 הכל לקבל חרס זה אין הדבר כך שאין החרס אלא לשון
 ארירה וארור בו אלה בו שבועה בו נדויו (וכו). ומאז
 זה העובר על חרס שהחרימו צבס והוא לא קבל על
 עצמו משום שבועה אינו חייב כלל שאין בעולם מי
 שעלה על דעתו שזה ישבע זה יאסר אבל נדוי יחייב
 אם היה אותו דבר שהחרימו עושהו דבר שהעושה אותו
 חייב נדוי אבל על דברי הרשות שאין בהם שום מלוא
 אסור לאדם להחריס על אחרים שיעשו או שלא יעשו
 אבל לעצמו ולכל מי שירצה יש לו רשות להחריס. וכל
 אלו שנשבעו או שהחפיסו עצמן בחרס זה יאסרו להם
 לשמוע רשות אדם לא יהיו במקום שיאמרו בו מרשות
 פלוני ולא יכתבו ולא יחתמו בשטר שכתוב בו מרשות
 פלוני. ואם הוכירו ש"ראש הישיבה (או שם שר המס)
 או שם כל מי שירצה ולא יאמרו מרשות אלה ישבחו
 אותו ויקלסו אותו וירחמו על אבותיו ויחפלו עליו
 בבית הכנסת הרי זה מותר והוא שלא יהיו כופין את
 העם ואומרים שאין אדם עושה כך וכך או אין אדם
 נושא אשה או כותב שטר עד שיהיה בו שם פלוני או
 עד שיבקשו עליו רחמים שזהו ענין הרשות שנשבעו
 עליה. ולענין זה קוראין כל העם רשות ובגדרים הלך
 אחר לשון בני אדם וכל אלו הדברים על פי שאלתכם
 שאמרתם שהיה החרס שלא ישמעו רשות אדם בעולם
 אבל אם היה השבועה כמו ששאלו ממני מקלחתם
 וכתבו נוסח החרס ואמרו שכן החרימו על מי שיחזור
 מהיום שהוא והלאה ישמע לאדם רשות ללא צטבה ולא
 זכר ולא תסמיה לא עלי ספר תורה ולא על פי כתב
 ולא עלי שום מן הברכות עד שתקפ"ה שנה זהו הנוסח
 ששלחו לי ואם כן הוא החרס ובנוסח הזה היה אסור
 לכל מי שקבלו (או) החפיים עצמו בו לשמוע זכירת שם
 ראש גולה או ראש ישיבה או ראש מן הראשים לא
 ברבים ולא על ספר תורה דרך כבוד והדור לאותו
 הנכבד הזכר כדרך שמוכרים שם ראשי הגליות וראשי
 ישיבות ושאר הקרים והגאונים במועדות או בשבתות

וכי

הגלות

רבי

ז"א דקדושה
 משום ז"א

ז"א דקדושה
 משום ז"א

דברו ה' : והן לוקחות אשה אחרת אשר היא טהורה ותשפוך עליה אוחן המים השלוצים וטהרה ממקור דמיה כי [הן] חושבות שאם תשפוך בעלמה אוחן המים או שתשפוך עליה אשה אחרת אשר איינה טהורה לא עלתה לה טהרה כי אם בוצאת שהשופכת תהיה טהורה : ואף גם זאת מקפידות על עלמן ועושה לפנים משורת הדין וממתינים עד בין השמשות ואז שופכין עליהן המים הרעים : מה נדבר ומה נלמדק עונותינו הגו אלה ולכן כאשר ראינו אלו וכל התלמידים וגדולי האקנים גדול העון הזה והטחאס כי כדבר מהלך לרעה נשנת פשחה בעור הבהרת : וידענו רוע מעשים אלו אשר מביאין את האדם למוות וגלוי עריות צפרהסייא לרבים ובטול דברי תורה ובטול דברי סופרים שהוא יותר מבטול דברי תורה כמו שאמרו ז"ל אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש עושפות לעבור על דברי חכמים חייב : והם ז"ל הוהו ועשו סייג לתורה וזוהו כמה גורות והדבר אשר היו מסופקין בה שמא מחוכה ילמדו דברים אחרים אשר לא כיוונו בהם היו מהרין לבלתי יולאו אותה מן השפה חוץ וכמו שאמרו הוהו בדבריוס שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישחו התלמידים הבאים אחריוס וימותו : והלא ידענו בעונותינו כי במקרה הרע הזה יכשלו וישחו כל ישראל הבאים אחריו וימותו העל זאת נחקבלנו ודרשנו להם גדול העון הזה מאין כמוהו : וכאשר נלעוונו על ידי הניבאים כמו שנאמר בן אדם אופה נחתיך לבית ישראל ושמת מפני דבר והאקרת אתם ממני : וידענו כי העון הרע הזה גורס רעה לעלמנו וגדול משוא עון גלוי עריות לא יכופר העון כמו שאמר הכתוב ולא תקיא הארץ אהכס בטמאכס אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפיכס : ואנחנו סובלין עונס ונרדפינ בעבורס כמו שנאמר והנפס כי יראה את החרב באה ולא תקע בשופר והעס לא מהר ותבא חרב ותקם מהס נפש הוא בעונו נלקח דמנו מיד הנפס אדרוש : ולמה נמות ובס אהנו נמקיס : ומאז הימים הכרונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והודענוס עונס העון הזה ושהגדס קודס [שהטבל במקום אפי'] שתכנס למרחק ותרחוק עלמה בכל מיומת שבעולס [לא יועיל לה כלום] והרי היא בטומאכה עד שתבא במים במי מקוה לרור : והוהרנו אותס לספירת שבעת ימי נקיים כדת משה וישראל ואסרנו להן אותה הרחילה אשר היו רוחנין מלא ומקדס כדרך המיזין והודענו להס שהוא עון פלילי ומיומת גמור' והוא הגורס לשקע שס טבילה מישראל :

או בעת קבוץ רבים ואף לפי נוסח זה שכתבו אם אירע דבר לזה השר הנכבד רב לדוק ש"ל להזכיר שמו ושם אבותיו ל"ע כגון שישא אשה או יולד לו בן זכר או יעלה לקרוא בחורה מזכרין או חו ומקלסין אותו כראוי לכבודו ומזכרין אותו בכל מיני כנויים שירלה ושם אבותיו הקדושים ז"ל ואומרין בן פלוני הגאון ראש ישיבת ארץ הלבי וכו' ואין בזה שום אסור על כל הגשבעין ששמעו דברים אלו וכן אם יתן דבר ללדקה וברכוהו ברבים כדרך שמזכרין כל מתדב מזכרין שמו בכל כנויי ושם אבותיו בכל כנוייהן ואין בזה חשס איסור : אבל אם לא יארע שס דבר אלא יוכירו שמו ושם אבותיו ברבים בשבחות או במועדים ויבקשו עליהס רחמים כדרך שהיו עושין מקודס לראשי גלויות או לשאר הסרים הרי אותס הגשבעים שלא ישמעו לא בטובה ולא זכר ולא הסמיה אסור להס לשמוע : הרי הרחבו בדבר זה יותר מדאי עד שלא נשאר דבר לשאלו עליו פעס אחרת בענין זה : וכבר הסבנו על ענין זה על השאלה (שבחת) ומקלחכס על זה והקצ"ה יעע בנייהס אהבה ואהוה שלום וריעות ויסיר את לב האבן מבשרינו ויתן לנו לב בשר עד שנדע האמת ונרדפה לעבוד את ה' כמנחתו עלינו וכן יהי רצון :

ז"ל
ישבתי
הרמב"ם

משה ב"ר מימון ז"ל

קמ"א

נוסח תקנה תקנה הגאון המחבר במוצרים יע"א

ואמר סלו סלו פנו דרך הרימו מכסול מדרך עמי : הן היום כאשר עברו עלינו המים הזדוניס והיינו נעים ונדים : ולעת עתה רחס ה' על יראיו ותל"ח נחקבלנו פה העירה ויהי כי באנו שמענו וימס לבנו על כי כל התלמידי חכמים חלק לבס איש לדרכו פיה ואין איש שס על לב את אשר ישנו פה בעור ולכן הוכרחנו במעשינו להחקצך ולרעות לכן קדיס ולראות לרת הלבור כבקרת רועה עדרו ביום היותו בחוך לאנו נפרשות ולהשיב לב אבות על בניס ולחקן את אשר עושו כי רבו מספר תלאותס אולי תעלה ארוכה כמו שאמרו את האובדת אבקס ואת הגדחת אשיב ולנשברת אהכס : וכאשר שמונו לב לנחותס הדרך מלאנו נע עון גדול אשר פשט ברוב הלבור בעונותנו והוא כי רוב ישראל אשר ברוב ערי מזרים שכחו דיני תורתנו והקילו מאד בטבילת כדה במי מקוה ובספירת שבעת ימי נקיים ונהגו מנהג מיומת עד שכן רוחות במים שאובין וחושבות כי בזה עהרו ממקור דמיהן ובוה הוחרו לבעליהן ואין זה כי אם מיומת גמורה והדבר אשר לא

וחכמים חקנים שלא ידונו כי אם עפ"י הסכמה זו ויחזיקו בחקקה זו וירפאו את גדר דת משה ההרוס ושיהיה לשם שמים כדון תורת רבן של כל הניבאים לא עלי כתובת הנשים :

ובבא"ש פחדנו מב"ד שאינו מתוקן יעמוד אחריו ויקלקל חקקה זו או יולל בה ולא יעשה על פי החקקה ויגבה הכתובה לאלמנה בלי גלגול זה על הטבילה ועל ספירת ז' ימי נקיים ועל הרחיצה או יגבה למגורשת מבעלה קודם שיזבענה אחרמנה חרס גמור וגדול על כל ב"ד שיעמוד בכל ארץ מזרים שלא ידון אלא על פי חקקה זו ועל כל חכם או חלמיד חכם שוירה שלא על פי החקקה הזאת ויהיה הדין בכל ארץ מזרים כך עד ימו' המשיח * והסכמנו על חקקה זו שידון בה בארץ מזרים מחדש סיון דתחקמ' ל' ליתרה והלאה והכל אמת ופורץ גדר ישכנו נחש ונאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורה אמת * וכ"כ הסכמנו על כל איש אשר ידע על אשחו שעברה על אחד מאלו הב' עבירות ושחק ולא יגלה לב"ד כי אם בשעת הגרושין שב"ד חייבין להחרימו ולגדונו ולהפרישו מן הצבור והפקרת ממונו כפי מה שיראה לב"ד וכפי הזמן והסכמנו על זה הסכמה גמורה אנוהו החתומים :

משה ב"ר מימון זצ"ל * מבורך ב"ר נתן החבר *
שמואל הלוי ב"ר עקריה * שמואל ב"ר יוסף *
יצחק ב"ר ששון הדיין נר"י * יהודה הבחן ב"ר טוביה ז"ל *
אברהם החבר *

ק

והו נוסח פתיחת החרם ששלח הרמב"ם ז"ל לנוא אמון על דברי בהן שנשא גרושה :

והנפש אשר חטעה ביד רמה מן האזרח מן הגר את ה' הוא מנדף אם יחטא איש לפלו ופללו אלהים ואם לה' יחטא איש מן יתפלל לו * מה שגודע לעדת התלמידים היל ה' מבורכין הדריס בנכר אהסכנרייא ולזקי הקהל היקרים המכובדים ושאר העדה הקדושה ישמור אלהים רגלם מלכד * כי כשהגיע לנו ממה שעשה הרשע אבו אלעזר בן גלאר בן שמארן * ונתקיים אללנו בכחיבת ידי שני עדים כשרים שהוא העין והריוס יד בה' אלקי ישראל ובוה דבריו והפרו מזוהו ועשה ביד [רמה] וחלל קודש ה' אשר אהב ונשא גרושה והוא כהן ולא שמע לקול מוטיח ולא הקשיב דברי מיישר אבל דרף אחרי יצרו והלך בשרירות לבו * הולאנו ספר תורה המקודש אשר העין להמרוחו והחרמנו בשם מפורש ברבים

והודענום שכל אשה אשר תרחוק עצמה ואפילו בעלמו של יום טבלה בני מקוה אחר זה הרי היא תרבות רעה ופושעת פשע גדול שכל זמן שמהזיקין במינות זו יוללו בטבילה ויחזרו לומר אלו ואלו מטהרין * ואחר שהסכרנו אותם כדח מה לעשות זה שנה אחת הניגע עמד בעיניו ולא חזרו למוטב אלא אחת מני אלף ועל הכל הנשים הרשעות אשר החזיקו במינות וקשה עליהן הטבילה הן הגה היו לבני ישראל ללנייס בלדס :

הגה כי כן ראינו אנוהו החכמים והדיינים וכל חקנים והת"ח לעשות חקקה זו ולהסכים עליה דהיינו שכל בת ישראל שלא טבול בני מקוה אחר שחספור שבעה ימי נקיים כהלכות בנות ישראל וחרחוק עצמה באותן המים הרעים כאשר מחלה זאת האשה תלא בלא כתובה ואין לה לא כתובה ולא תנאי מחנאי הכתובה אחר שבררו עליה שאינה טובלת או שזברה על אחד מאלו השלשה אזוהרות דהיינו שלא טבלה או שלא ספרה שבעה ימי נקיים או שרחצה כאשר מחלה ואפילו שאחר כן טבלה * וגם כל אלמנה שחבא לגבות כתובתה בב"ד אחר זמן הסכמה זו לא תטול פרוטה אחת עד שמגלגלין עליה בכלל שבעת האלמנה שטבלה לנדחה משעת חקקה זו והלאה ולא שמשח מטתה לעולם אלא אחר טבילתה בני מקוה כהלכת גוברין יהודאין אחר ספירת ז' ימי נקיים וגם שלא רחצה את עצמה כמו שהיו רוחצות מחלה * וכאשר נודע לב"ד שלא טבלה או שלא ספרה או שרחצה באותן המים הרעים או אבדה כתובתה עקר וחוספה וכל תנאי כתובה וכמו כן לכל מי שחתגרש אם לא טבלה או לא ספרה או רחצה אין לה לא כתובה וכו' * ואם אמר הבעל שעברה על אחת מאלו השלשה תקנות ואינו יכול לבררו או לא תטול כתובה עד שחשבע שבעה חמורה בניקיות חפך שהיחה טובלת לנדחה אחר ספירת ז' ימי נקיים ושלא רחצה והא"כ חייב הבעל ליתן הכתובה * וקרינו הסכמה זו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בחוף קהל ועדה והיחה אזוהרה לכל ועל כל מי שירצה לישא אשה שלא ישאיה אלא בחלואים הללו ושאין לה כתובה ולא אחד מחנאי כתובה אלא בתנאי שלא תלך בדרכי מויין ולא חטבור על דח משה * ושאין נרץ להחרות עליה על כל פעם ופעם כי אם חקקה זו תהיה מהיום והלאה לכל השוכנים במזרים ובעריה גדולים וקטנים * ונמיינו אנו החתומים למטה שלא נדון מהיום והלאה אלא עפ"י חקקה הזאת ושלא נחליפה ולא נפסידה ולא נטבלה ולא יפחתו בה * וכמו כן גמורנו על הבאים אחריו דיינים

הקהל כולם בקשר אחד ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מויע חרבו מדם. ובעל הרחמים ארך אפים מורה הטאים בדרך יחורים למוטב ויורה אוחס דרך יסרה ויסיר לב האבן מבשרם ומבשריו וישיב להם ולנו לב נשר להבין בחורחיו ולשמור מלוחו למען נשכיל בכל אשר נפנה אמן ואמן וכן יהי רצון:

משה ב"ר מימון ז"ל

קנא

מעשה שהיה בפנינו אנו העדים החתומים למטה כאשר אירע מקרה רע בספינות הנוסעות לים הגדול מפה העירה אספנדריא שבחוף ספינה שם נמלא הנכבד אבי אלמפלג בן הנכבד אבי אל ר"א ל"ע וכאשר נגזרה עליו מיתה וס' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול ונעצבה הספינה בחוף המחוז והאיש הלך ולא נודע אם מת או לא ואעפ"י כן אשתו לבשה בגדי אלמוותה וישבה דדד וכמה בני אדם אמרו שמת ולא האמינה כי אין עדותם קיימת וישבה עגונה זה כמה ימים כי אין עדותם מספקת להחירה מכבלי עגונה. ויהי היום ראה ראיו אהנו עדים החתומים למטה ביום הכניסה כשהיינו הולכים בשוק במדינה הנזכרת בא גוי אחד מלא מאתח הספינות והוא מסיח לפי תומו והיה מספר כמה שאירע לאותם שהיו בספינה והמעשה אשר אירע. וכשהיינו שומעין לו מבלי שנשאל לו שום דבר הוא אומר אחס בית ישראל הידעתם את מפלג בן אבי אל ר"א היהודי שנעצב והשליכו הים וראיתי אותו והכרתי בו וראיתי במלבושו אשר עליו. וידענו נאמנה אנו העדים החתומים למטה והכרנו בסומים אשר נתן וסימני פרטוף פניו וידענוהו בבירור כאלו היינו שם וראינו מעדותיו שהוא ידע את האיש והגיד מלבושו ואורחו. וכשמענו אהנו העדים דברי הגוי כמה שהגיד על בן אבי אל ר"א כחבנו וחמתנו שמתנו על עדות הלו ששמענו להראותו לב"ד ויעשו כעוב בעיניהם אולי ימלאו זכות להחיר עגונה זאת אשת המת הסבר והיה זה בשמיני לחדש תמוז שנת דתתקל"ה ליזירה בנא אהנו דעל כיף ימא מותבה. הנה כי כן יורינו מורינו אס בעדות זה יכולה לינשא אשה זאת אס לאו. יורינו מורה לדק ויבא שכמ"ה:

תשובה הותרה האשה מכבלי עיגונה בעדות גוי זה מסיח לפי תומו ויכולה לינשא לכתחלה בעדות זה אשר העידו החתומים:

והתב משה

בקהל ועדה צנתי כנסיות במזרים ובאלקהרה הצ"ה יאיב צבולין חמוד. ובשם הזונה שיחד לו והוא הסנה בה אבן אלעלה. וכן החרמו באוחו מעמד בשם כל בר ישראל או צה ישראל שישא ויתן עמהם או שיאכל עמהם או שישהה עמהם או שישב עמהם בחוף ד' אמות או שיכנס להם לשמחה או לאבלות שהיו להם. ואין משתחפין עמהם בחיים ולא במות אבל תהיה ההסגה עמהם ההסגה המחוייבת בדתינו עם כל מוזבל מקהל ה' מסקילת ארונו וקבורתו בלא לדוק הדין והראות שמחה וששון כהעדר הרשעים הודים כמותו. והיה החרמות שהודענו אחכס פרוסום ביום חמשי כך וכך. ועתה כשיעמוד החלמיד רבי יוסף ש"ך על הבימה יקרא צרבים ויפרסם אוחו כדי שיצדלו העם מאלו השני רשעים החטאים האלה בנפשותם ויפרשו מהם. וזהירו הנשים בתכלית האזהרה מליכנס עם הזונה הנזכרת בשום מקום אפי' בבית המרחץ. וכבר ידעתם יוסף לכה האל ירחח חטא כי כל מי שילטרף אל הרשעים וישתחף עמהם בדבר מן הדברים שיכלו אוחו מי שיכלו אוחם ויאבד באבדם. והוא מאמר אהון הנביאים אשר באר לנו האמתות והלילו מלטבוע צמי הכסלו' אמרו מה נכבדו שאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעי' האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם. וכזה ראוי לנו אהנו השומעים בקול ה' המגיע לנו על ידו. שפריש ויצדיל כל החטאים האלה. ויורו אלו החטאים בנפשותם בתכלית ההרחקה האחת עד שישובו לאל י"ת. ואס יפקחו עיני שכלם ויעורו מפתיחות וירלו לשוב אל האמת יגרנה ויבואו שניה' לב"ד וילקה כל אחד מהם מכות מרדות. וישבע כל אחד מהם בספר תורה המקודש שלא ישבו לעשות כמעשה הזה לעולם ואח"כ תחירו להם את החרם אשר אחרתם. ותכתבו לנו בזה כדי שנתיר מה שאסרנוהו ואחר שנתיר לכה אזי יהיה לכה מותר לדבר עמהם ולהתחבר אליהם וילטרפו בכלל ישראל. כי אחר שנתאסור אנו לא יתכן לכה להחירו לבדכס. ואס יתמידו במרים ומאנו לקחת מוסר תודיענו זה כדי שיאלו הפתיחין עליהם בעיירות הקרובות והרחוקות ותחדשו ברוכים תהיו עוד עליהם את החרם צרבים אס לא ישבו כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הגדול הזה והוא להרים יד במרי ולנפור במשה רבינו ובחורחיו התמימה צגלוי בפהרהסי' ונתעלם מזה. והלילה לנו שנסביר פייס בזה או שנתחד משום אדם או נעש' לכבודו אבל תחלנו בהשגחה להעביר הדין בהם על מה שעשו ויאררם

קנב

שאלה יורינו רבינו בראובן ששך את לאה וכחצו שטר שדוכין להזכיר בו כל החגאים ונתחייבו שכל המבטל חגאי אחד ממה שהחזו שחייב לתת לשכנגדו עשרה דינרים ועשו זמן החופה אחר עבור שנה אחת וראובן אחר כלותו מעשות כל אלה חלף הלך לו למדינת הים לטריפולי אשר במערב וזאה ידיעה פה העירה שלכל הספינות והאנשים אשר בחוכס עכבוס ואין יולא ונתאחר ראובן עם ובמאי דיבוי ביני עבר הזמן אשר החזו בניהם שיהיה החופה והלך חבי המשודכת ושידך את בחו לאיש אחר וכשמוע חבי ראובן חרה לו ואמר לחבי המשודכת מה זאת עשית ויהי כמישיב למה יחרה אפקי הלא ידעת שהזמן אשר קצבנו עבר ולא אעכב את בחי מלהשיאה כי עמי ואביון אני ואין ידי משגת ויען האיש חבי המשדך את מחזתו לאמר אם כן איפה אתה בטלת את השדוכין חן לי העשרה דינרים אשר התנינו שהמבטל התגאי חייב ליתן לחברו וכאשר חזרו המוקדם אשר נתן ראובן ללאה והעשרה דינרים קנס אשר בניהם ולא ראה חבי המשודך לקבלם והניחם עד יבא חשבתו הרמה מה יהיה הדין בזה ואף גם זו נדר חבי המשדך עשרה דינרים אלו לעניים ונשבע שאם לא יראה במו לתחס לעניים יתנס הוא מכיסו יורינו רבינו מה יהיה הדין בזה ואם יש לעניים זכות בזה יורינו מורינו ושכרו כפול מן השמיים זה מוסר שטר השדוכין :

שדך מר ור' יפת הבחור היקר בן כבוד גדולת קדושת מרגא ורצנא זכריה הזקן יל"ו בר' אברהם הזקן הנכבד ל"ע את את אל טרף הבחולה הבוגרת ברת מרגא ורצנא אלעזר הזקן היקר ב"ר ישועה הזקן הנכבד ל"ע וזה אחר שהקנו קנין גמור מן את אל טרף המכרת איך עשתה מורשה לדודס מרגא ורצנא יהודה הבחור היקר של"ו שיחגה בעדה באלו השדוכין וההרשאה קיימת אגב ד' אמות קרקע ומה שנעשה בין המורשה והמשדך המכרים שהמוקדם יהיה ארבעים דינר ממשות מלרים במתנה משעת הכנוס והמאוחר מאס דינר ג"כ ושיהיה הכנוס אחר עבור שנה אחת ומזמן השדוכין והביא המשדך משות המוקדמים אשר זכרו והם הארבעים דינר ונתן ג"כ שלשה טבעות ומסר כל זה להמורשה מר יהודה המ' וקבלם ממונו בפנינו אנו חתומי מטה לשיהיו בידו בחורת פקדון עד שעת הגשואין והחנו על המשדך שיכתוב בכחוצת משודכתו

חגאים הללו והם שלא ישא אשה אחרת בחייה ושהיא נאמנת בכל מיני מאכל ומשקה ושחס חס ושלוס חמות סת אל טרף המ' אחר גשואיה וכן אין לה ולא בת או שיחלקו כל מה שחשאייר מצבדיה וחנשיטיה הכל כאשר לכל לב' חלקים ויורשי סת אל טרף יקחו חלק והבעל חלק והדירה שיהיה נחפלה ורצונה ואינו יכול ללחוטה שתדור במקום סגנה שהיא אינה רוצה וקנינו מיד המשדך ק"ג איך נתראה באלו הארבעים דינר בחורת מוקדם למשודכתו סת אל טרף וטעוב לבו נתנס לה ועוד הוסיף עשרה דינרים ממשות מלרים במתנה גמורה מעשיו גלויה ומפורסמת מתנה לית בה חזרה וזה הוא קנס אם יעבור זמן הגשואין או יבטל אחד מאלו החגאים המ' וקנינו מיד המורשה מר יהודה המ' שעליו ועליו מעשיו בחורת חוב גמור להמשדך מ' יפת המ' עשרה דינרים אם יבטל אחד מהחגאים ולקחנו קנין מהמשדך והמשודכת והמורשה כל אחר מה שיגיע לו קנין גמור חמור בכלי הכשר לקנות בו מעשיו בראונס בלי חונס כלל בביטול כל מודעין ותגאין דלא כחסמתא ודלא כטופסי דשטרי תורינו הדרחו הקדושה הדין בזה ושכרו כפול מאת ה' :

חשובה אינו חייב המורשה שום דבר מאלו ה' דינרים ואינו חייב המשדך שום דבר על מה שנתעכב אם יברר שבאונס היה עוכבו ואינה חייבת הבח את היא רוצה לישא לאחרים אחר עבור השנה אך כל הבגדים אשר שלה לה המשדך תחזירם לו או למורשה שלו ואין לחבי המשדך לשאול ולא לגבות מה שנתן בו כי אם ע"י מורשה גאמן ב"ד ואין לעניים שום זכות במה שזכר :

ובתב משה

קנב

שאלה מה יאמר דרובנו בני שיש לו מנהג לעלות לס"ח משלים או לקרוא ההפטרות או בעליה אחרת הידועה לו ולאבוחיו ויהי היום ערערו יחדי הק"ק על זה ואמרו שהם רוצים להעלות לס"ח במקומו איש אחר ואמרו שבחורה לא יש חוקה ואינה מוענת שום אחר מלעלות אם יוכו בדבריהם ויבטל חק האיש ההוא אם לא יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכרו כפול מאת ה' מן השמים :

חשובה אם האיש הלזה אשר רוצה לעלות במקומו גדול ממנו בחכמה וביראה יהיה מה שאמרו כי חקי החורה אינן כרעון איש ואיש להחזיק בדבר ההוא ואם הוא שוק אולי משום דרכי שלום אמנס

אם זה אשר הולך לעלות פחות ממנו אז לא יעל כיוצא
בזה נאמר מעלין בקדש ולא מורידין : וכתב משה

קנ"ד *

שאלה מה תאמר הדרת יקרת לפירת תפארת מורינו
ורבינו הרב הגדול בישראל המובהק פט"ס
החוק נר המערבי דגל הרבנים אות העולם ופלאו ממורח
שמש עד מצואו יהי שמו לעולם כירח יכון לעולם במאמר
אלהי עולם ויעמד כלל קהל הקדש בחייו ובחריכות ימיו
ההליכה בנהרות הגדולות כנהר מזרים וחדקל ופרת
והדומים להם אם הוא מותר או אינו מותר לפי ששמענו
שאשי אלעזר^ב חוטרים זה בשבת מהם מי שנתן טעם
לאסורו מפני דבוק הספינה בארץ בשבת ויהיו המים
שחלץ בהם הספינה בשבת אין בהם עשרה עפחים
וכאלו היא נגרת בארץ ומהם מי שנתן טעם לדבר
מפני פרסום זה המנהג אלסם ואם הוא מותר
חודיענו הספר שבין ההליכה בספינה וההליכה על גבי
סוואר של קורות וכיוצא בהם ומה שדומה להם שרובין
בני אדם עליהם אם כל זה מותר ואם הוא מותר ג"כ
ליכנס בספינה ערב שבת קודם הכנסת שבת אם לאו
ואיך הוא דין התשמיש בספינה בשבת ואם הגיע
ספינה למקום מן המקומות בשבת אם הוא מותר
לרדת ביבשה בשבת ואיך הוא מותר ואם אינו מותר
אם יטליכוהו באותו המקום באונס איך תהיה
הנהגה שם תורנו הדרת יקרת רבינו הקדושה הדין
בכל אלה כפי חכמתך המופלאה ושכרך כפול מן השמים :
תשובה אין הפרש בין ההליכה בימים המלוחים
ובין אלו הנהרות שמימיהם מרובים הכל
מותר אין בו אסור כלל ואין הפרש בין ההליכה
בספינה ובין ההליכה על גבי סוואר של קורות והדומה
להם הכל מותר אלא אם כן לא יהיו עמוקים ויהיה בין
שטחם ובין שטח הארץ פחות מעשרה עפחים ואז
תהיה ההליכה באלו המים בשבת אסור ואין ההליכה
באלו כדין ההליכה בארץ ויתלה בזה אסור תחומין
ואמנם המים הרבים שגבהם עשרה עפחים או יותר
ההליכה על גבם מותר בשבת לפי שאין אסור תחומים
למעלה מעשרה כרמלית ומפני זה היה מותר ללכת
בימים המלוחים תמיד על איה תכונה שיהיו והשאלה
שנסתפקה לתלמיד ושאל אם אסור תחומין
למעלה מעשרה אם לאו זה האסור למעלה מעשרה
ביבשה הוא כמו שנתבאר שם אבל אייר הים ר"ל אייר
כרמלית לא יתלה בו אסור תחומין למעלה מעשרה

ואם יהיה לנו ספק באותן המים אם יש בגבהן עשרה
אם לאו מותר ללכת בהם בשבת הואיל ואותה הספינה
הקטנה ואותו סוואר של קורות שטים על פני המים שלא
מדע עמקם והרואים על זה השורש המוסכם עליו והוא
אמנם ז"ל ספיקא דרבין לקולא ודאורייתא לחומרא ואמר
ז"ל תחומין דרבין ומחילת מאלו שתי ההקדמות התרת
ההליכה על גב המים אלא אם כן יתאמת אללנו שגבהן
פחות מעשרה עפחים שדיים דין היבשה כמו שביארנו
ובזה הדיקס הצטל ראות מי שזכרתם שאוסר זה מפני
שחוששין שלא תהיה הספינה גוששח לפי שכל מה שאסורנו
זה מפני שהוא סייג ואם יהיה לריך לסייג אחר יהיה
הדבר הולך ללא חלית אבל מה שזכרתם מהתלותם
במנהג ידוע שמהג הוא דבר שריך להזהר בו מחד
ובציאור אמרו ז"ל דברים של החר ואחרים נהגו בו
איסור אי אמה רשאי להתירם בפניהם אבל לריך לתנאי
שביארו התלמוד הירושלמי והוא שריך לידע שאותו דבר
מותר ואסורו על עלמו מזה שמדקק על עלמו אבל אם
היו אנשי אותו המנהג חושבים בדבר המותר שהוא אסור
והם מתמידים על שחושבים האסור בו וכל"ש אם נתחבר
בו היקש מיוחד שדמה להם אסורו אז אין רואי להניח
בזאת המחשבה בשום פנים אבל לריך למחות בידם
ומודיעי להם שזאת שחשבו בו שהוא אסור הוא מותר
ויפל להם באסור טעות לפי שאין רואי לקבוע הטעות בשום
פנים ואין הפרש בזה בין אסור המותר והתרת האסור
ואמנם ההפלה באלו הנהרות ובהם שדומה להם מותר
הוא בערב שבת לפי שהסבה שבשילה נאמר עליה אין
מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קוד' השבת וכל
מה שנמשך בזה מן האסור והמותר בשביל הכרח מיוחד
אמנם הוא זה כלו מלוי בהליכה בימים המלוחים בשביל
מה שיארע בו מן האסור הערר והבלבול והקיף
למקלה בני אדם ואותן המקרי המפורסמים הנקראים
מדי כפי מה שצארו בעלי העיון מן הגאונים והיא
הסבה האמתית ההולכת על הקש אחתי וזו הסבה
נעדרת בהליכה באלו הנהרות ולפיכך יעדר הדין הנמשך
אחריה והטלטול בכל הספינה הוא מותר מפני שהיא
רשו' היסוד גמור' בין בהליכתה בין בעמידתה ואלו
סוואר של קורות אסורים להשתמש על גבן אלא בד'
אמות על ארבע אמות לפי שאין להם מחיצות ודינם
כדין ההולך על המים שהוא כרמלית ואסור לדלות ממי
הים או הנהר אל הספינה או לשפוך מים או זולתו מן
הספינה לים לפי שהוא טלטול מרשו' היסוד לכרמלית או
מכרמלית לרשות היסוד ולפיכך הוא אסור אלא בתנאי שצארו

(* נוסחא יחד שאלה קפס ניתמך מאגרת הרמב"ם .

התלמוד והוא שיוציא זיו כל שהוא עד שיכא בו היתר
 ושחמש עליו • ובלבד שיכא בין הזיו ושטח המים יותר
 מעשרה טפחים כדי שיהיה השמים מכרמלית לתקום
 בעור • אבל אם היה בין הזיו ובין שטח המים עשרה
 טפחים או פחות לר"ך להיות בו ד' על ארבע ואחר
 כך יהיה מותר לדלות מים באמצעיותו או לשפוך מים
 ממנו לים • ומותר גם כן לשפוך מים על שפת הספינה
 והם יורד' ממנו לים או לנהר לפי שנהו בכרמלית לא
 גזרו • ואם הגיעה הספינה בשבת לגמל אחד ועשו
 הגויים הכבש לעגמם לירד בו כמו שרכס לעשות מותר
 לישראל לירד לאותו גמל ובלבד שיהיה בינו ובין הגמל
 כשיכנס השבת אלפים אמה או פחות • אבל אם נכנס
 עליו השבת והוא חוץ לתחום אוחו המקום שעמדה
 בו הספינה בשבת אסור לו ללכת מן הספינה עד מולאי
 שבת אלא אם אינו יכול לעשות לרכיו בספינה לעיני
 בני אדם ואז יהיה מותר לו לירד ליבשה ועושה לרכיו
 וחזר אם לא יחכן ללכת ליבשה עד מולאי שבת מפני
 שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה וכמו
 שכתבאר • ואם הורידוהו גויים באונס כגון שהשליכוהו
 במדינה או במערה ובכלל אומר רשות היחיד או מותר
 לו להלך בכולה • ואם השליכוהו במדבר כלומר רשות
 הרבים אסור לו ללכת חוץ לד' אמות אלא אם כן
 יכריחו עשות לרכיו כמו שזכרנו שילא ויתרחק עד
 המקום הראוי לעשות לרכיו וחזר לתקומו שהוא אוחס
 ארבע אמות • ואם היה אוחו המקום שהשליכוהו גויים
 בו במדבר מקום סכנת נפשות ומחירא מפני הזיק
 הליסטים והזיק היה רעה מותר לו ללכת בשבת במדבר
 עד שיגיע למקום שאין בו סכנת נפשות ואפילו לר"ך שיטא
 כליזין בידו מותר לו במקום סכנה : משה ב"ר מימון זצ"ל

קנה

וזאת החשובה שהשיב עליו הר' שמואל הלוי ראש הישיבה ז"ל :

הראנו האקן הישר הכהן יקירנו מר אברהם יל"ו הוראה
 בזה מכבוד גדולה קדושת הדרת אדירנו רבינו
 משה הדיין המובהק הגבור חכם הדור של"ו • בהתרת
 והליכה בנהרות הגדולות כדגלת ופרת בשבת • וזכר
 שאותו הארון יתמיד השם כבודו רמו אליו להראותה
 אלינו ולומר מה שיש אללנו בה ועשינו כפי רמזו • ואף
 על פי שזה הארון הרב הגדול יאדירנו גזרו ביגל חכמה
 מפוארה והשקפה על מיני חכמות וחסדיו נוראים וחבוריו
 מפורסמים במדינות ומתפשטים ולא סרנו מלשבתם
 ומספר בשבתם • וכבר ידעו כל העם מה שכתבנוהו

לחימן שכתבו והם מתרעמים מעיני שכתב בהבורו
 והשבתו להם בשבתו ולפרש מה שאמרו עליו והגיעו
 אלינו עובדות מדותיו ושררותו וענותותו • אבל מאמר
 האמת אין ראוי להיטו ויודע לפי חסדיו שהוא רואה
 לזכר לו מה שיש בדבריו מן הקושי' ומה שזכנס עליו
 מן השגה ממה שיארע לנביאים ולחכמים הגדולים •
 ואמר הנביא ע"ה שגאות מי יבין • אם כן יבאר
 דעותיו בזה שזכרנו מהתרת ההליכה בנהרות מביא
 על זה מהתרת התלמוד על זה במים המלוה' ומכור מה
 שידענו מאסורו בקצור מבטחי שדקדק בזה שבת
 מכתבתו הנכבדת • אומר שהוא הביא הקדמות והוליד
 מהם שהוא מותר וזכר שההקדמה האחת תחומין דרבנן
 היא • והשנית היא ספיקא דרבנן לקולא • וגאמר
 שההקדמה האחת נפסדת והוא אמרו תחומין דרבנן
 וממנה נכנס העשות והוא שלא נחלקו חכמים בתחומין
 אם הם דאורייתא או דרבנן ואף על פי שאמרו בני
 אלפים אמה היבא כתיבן בחורה שבו איש אחיו אלו
 ארבע אמות אל ילא איש ממקומו אלו אלפים אמה •
 ואמר רב חסדא לתדנו מקום ומקום ומקום מניסה
 וניסה מגבול וגבול מהוך וחוך מהוך ומדוחס מהוך
 לעיר • כי ההלכה פסוקה תחומין דרבנן מאלו התחומין
 ואמנם שנים עשר מיל כנגד מהנה ישראל הכל מסכימין
 שהם מדאורייתא והוא אמרם בסוף פרק מצוי לוקין על
 ערובי תחומין דבר תורה • ודייק רב אשי דהוא בתרא
 אל ילא איש ממקומו ואל ילא קריין ובהי סלקא שמעמא •
 ואף יאמרו על חכמי התלמוד שהיטו מאמר השם ית'
 אל ילא איש ממקומו • ומה שהאמירה תורה צביאור
 בלא תעשה אך יוכל אדם לומר שהוא דרבנן • וזה כבר
 ביארו התלמוד הירושל' רבי יוחנן אמר קומי רבי חייל
 ור'בא בשם ר' שמעון בר יוסי בן לקויא לוקין על ערובי
 תחומין בשבת דבר תורה אמר לו רבי חייל והלא אין
 בשבת אלא אסור סקילה וכרת וכו' אמר ר' יוסי קומיה
 כדאמר רבי תשע' הגיעה סוף תחום שבת שאין מסורין
 דבר תורה • רבי יוחנן בעא אלפים אמה אינו מחזור
 ארבעת אלפי' אמה מחזור הוא • רבי שמעון בן כסא
 בשם רבי אחא אין לך מחזור בכלן אלא תחום שנים
 עשר מיל כנגד מהנה ישראל • ואם ציאר התלמו' כל זה
 הוצרכו לפרש מה שזכרוהו בעלי הפירוש' ובעל ההלכו'
 שכלן הסכימו שהתחומין דאורייתא י"ב מיל ופחות מ"ב
 מיל דרבנן ועל זה נאמר בתלמוד תחומין דרבנן והראיה
 החותכת היא שנאמר בחורה אל ילא איש ממקומו ואלו
 שערו חכמים מקומו ולא הרחיבו השיעור ולא ציאר

דבריו זה את זה ועיין בו כראוי עד שיבאר לו אמת
 מה שאמרו ושאלו בו סתירה זה את זה או שיספיק
 לו לומר בתשובתו אליו זה הפך מה שביארנו במקום
 פלוני זה הוא יותר שלם בתשובה ולא היה צריך לאותה
 הארכה המדומה שהיא ל"ר הודיענו מה שלא ידענו
 יודעים והיותו נפלא מה שיש באתה התשובה היותו
 השם יתמיד ונפלא מה שיש באתה התשובה הכחוב
 מפשוטו והוא אל ילא איש ממקומו וכאלו חלקנו אמתו
 על זה והלא אמרנו בספר המלות במצוה כ"ה ושש
 מאות ממצוה לא תעשה שאמרו אל ילא איש ממקומו
 הוא אזהרה על ההליכה בשבת והבאנו ראיה מדבריהם
 לוקין על ערובי תחומין דבר תורה והסכמתו באתו
 הסבור שלא חזרו בו כי אם מצוה דאורייתא זה החבור
 גם כן מצוי אללם בצבול ולא בארתי שם ההפרש שיש
 בין אלפי' אמה ובין י"ב מיל לפי שאין כונת אותו הספר
 לדעת תלמוד המצוה אלא ידיעת עמייניהם בצבול ואמנם
 בחבור ביארנו זה כפי כונת הספר. אם כן צריך שיסתכל
 הגאון הגדול ש"ל מה שאמרו בתשובתו המוקדמת
 הוא וכל תלמיד שבעולם וכל שיש לו מעט ידיעה וידע
 אם נסתרות הקדמותיו אם לא. וזה שאנחנו אמרנו
 דבר זה ולשון השאלה המסופק בה שאלת התלמוד
 אם אסור תחומין למעלה מעשרה או אין אסור תחומין
 למעלה מעשרה ביבשה כמו שנתבאר שם לשונו ואמרו
 גם כן קודם זה שההליכה במים המועטים כמו זה רוצה
 לומר למטה מעשרה יתלה בזה אסור תחומין. ואחר אלה
 המאמרים אמרו שאם יהיה לנו ספק אם המים הם
 למטה מעשרה או למעלה מעשרה יהיה מותר בשביל
 ספק דרבנן וזה כלו מבואר והוא שאסור ההליכה במים
 הפחותים מעשרה הוא אסור תחומין דרבנן ולא דאוריית'.
 והיה לו להסתכל דקדוק לשונו באמרנו ויתלה בזה
 אסור תחומין והתלות הדבר אינו ענין הדבר. ובארנו
 בצבור שהשאלה אם אסור תחומין למעלה מעשרה או
 למטה מעשרה אמנם היא ביבשה כמו שנתבאר בתלמוד.
 ואחש בני אדם כלכם החכמים מכס או שאינם חכמים
 אך יתכן להיות תחומין דאורייתא על פני מים שלא
 תדרוך בו כף רגל והוא כרמלית והם הנהרות כלם
 והמים בין היו מועטים בין היו רבים הם כרמלית
 והטלטול בהם אפי' באלף מיל. אמנם הוא אסור
 מדרבנן. וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד
 יומא שיהיה בהליכה במים אסור תחומין דאורייתא
 ממנהיג ישראל שהוא רשות הרבים. והלא ידוע שאסור
 הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו המעביר ארבע

אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה
 לדגלי מדבר. כן צלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים
 המועטים פטור לפי שאינו דומה למנהיג ישראל. וכבר
 בארנו מה שחייב בזה מן הגנות שיהיה המעביר על
 פני המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה.
 וצורא עולם עד עליו שמעולם לא חשבנו שיתעלם זה
 מעיני תלמיד חכם שיהיה צריך להאריך בו זה האורך
 הגדול. וכל שכן בשאלה שישאל השואל כדי לידע האסור
 והמותר ואין כונת השואל לגבל הרשויות ולא דקדוקיהם
 אבל מה שמוותר בזכותו ואנחנו הערמונו על מקום
 הרחיה על זה והיא היות כל הדבר כלו בתחומין
 דרבנן. ואיך לא הסתכל גם כן בדברינו שלא זכרנו
 באת התשובה שטור תחומין ואינו מקום זכרנו
 אלפים אמה ולא אלפים מיל ולא רמזנו לשיעור כלל
 שקצתו מן התורה וקצתו מדרבנן. ולא השגחנו בזכות
 התחום אלא באיכותו אם הוא יבשה כדי שיהיה בו
 אסור של תורה ודאי למטה מעשרה. או כל דבר אם הוא
 למטה מעשרה ויהיה בו אסור מספק או שיהיה יס
 ויהיה מותר לכתחלה למעלה מעשרה אסור תחומין.
 למטה מעשרה והוא מאמריו בו יתלה אסור תחומין.
 הנה התבאר שההליכה על פני המים רוצה לומר למעלה
 מעשרה מותר לכתחלה לא יתלה בו אסור כלל.
 ושההליכה על פני המים פחותים מעשרה אסור
 מדבריהם ויתלה בו אסור תחומין והוא מדבריהם לפי
 שאין שם אסור תחומין דאורייתא. : משה ב"ר מיוסן דצ"ד

קנו

שאלה לנהר עינין בטיבותי' מה פי' (כתוב' ט') כל היוצא
 במלחמת בית דוד גט כריחות כותב לאשחו שני'
 ואת ערובתם תקח והא' היא קרא במלחמת שאלו כתיב
 ולא ידענא להאי במלויה. ועוד מצוי שאלו מלחמת בית דוד
 משאר מלחמות לא ספיקי ייבנה ספק אחר ספק לא אחרואן
 אעבותיה דמר סמכינן ובחבל ענותותיה אתלינן באורבות
 שחין קמיה דספרא רבה כתר התורה גולת המנורה יאלל
 מרוח קדשו עלינו ויורנו באורחות תורתו התמימה :
תישובה זה שאמרו למלחמת בית דוד וכן כל כיוצא
 בה כלומר מלחמה שהיא ע"פ בית דין
 שנמצאו בעלי המלחמה לדיקים שהרי הם עוסקים
 במצוה ולפיכך מדקדקין על עמנן וכותבין גט' להוציא
 אותן המלחמות של חבר הקוסרים שכולם רשעים גמורים
 היו כגון אנשי הלבא של ירבעם' ואחאב' וחבריהם שם
 רשעים ירקב'. אבל מלחמת בית דוד וכיוצא בה כל

מעל עמו וגו' . אין שום הפרש בינינו וביניך לכל דבר
 וודאי יש לך לברך אשר בחר בנו ואשר נתן לנו . אשר
 הגחילנו ואשר הבדילנו . שכבר בחר בך הצורא והבדילך
 מן האומות ונתן לך החורה שהחורה לנו ולגרים נתנה
 שנאמר הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם
 לדורותיכם ככם כגר יהיה לפני ה' תורה אחת ומשפט
 אחד יהיה לכם ולגר הגר אחת . ודע כי אבותינו
 שילאו ממזרים רובם עובדי עבודה זרה היו במזרים
 נחערבו בגוים וילמדו ממעשיהם עד ששלח הקב"ה
 משה רבינו רבן של כל הביאיאם והבדילנו מן העמים
 והכניסנו תחת כנפי השכינה לנו ולכל הגרים ושם כללנו
 חקה אחת . ואל יהא יוסף קל בעיניך אם אנחנו
 מתחייבים לאברהם יצחק ויעקב אחת מחייבם למי
 שאמר והיה העולם . וכן מפורש בישיעה זה יאמר לה'
 אני וזה יקרא בשם יעקב וגו' . וכל מה שאמרנו לך
 בענין הברכות שלא תסנה כבר ראינו לזה ממסכת
 בכורים . תמן תנין הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול
 לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו . וכשהוא מתפלל
 בבית הכנסת אומר אלהי אבותיכם ואם היתה אמו מישראל
 אומר אלהי אבותינו . וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו
 אומר אלהי ואלהי אבות ישראל . וזהו החס משנה והיא
 לר' מאיר ואינה הלכה אלא כמו שנפרש בירושלמי .
 תמן אמרינן תני בשם רבי יהודה גר עלמו מביא וקורא
 מאי טעמיה כי אב המון גוים נתחיד לשעבר היה אב
 לאדם מכאן ואילך אב לכל הבריות . רבי יהושע בן
 לוי אומר הלכה כרבי יהודה . אחא עובדא קמיה דר'
 אבהו והורה כרבי יהודה . הנה נתברר לך שיש לך
 לאמר אשר נשבע ה' לאבותינו ושאברהם אב לך ולנו ולכל
 הגדיקים [שהורנו] ללכת בדרכיו והוא הדין לשאר הברכות
 והתפלות שלא תסנה כלום : וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל

קנה

אנשי הצבא בחוקת לדיקים הן ואין אדם לדיק השוד
 לעשות מכשול לאחרים לא בחייו לא במוותו זכר לדיקים
 לברכה ולך יהיב שולטן ויקר ומלכו ודברנא : משה ב"ר מימון

תשובת שאלה מאריך ישראל מן גר זקק שהשיב
 הגאון רבינו משה ז"ל . אמר משה ב"ר מימון
 מבני גלות ירושלים אשר בספרד ז"ל ה"ה הגיעו אלינו
 שאלות מרנא ורבנא עובדיה המשכיל המבין גר' הדק
 ישלם יי' פעלו ויהי משכורחו שלימה מעם ה' אלהי
 ישראל אשר בא לחסות תחת כנפיו . שאלת על עסקי
 הברכות והתפלות בינך לבין עצמך . או אם תתפלל
 בלבד . היש לך לומר אלהינו ואלהי אבותינו ואשר קדשנו
 במצותיו ולנו ואשר הבדילנו . ואשר בחר בנו . ושהנחת
 את אבותינו . ושהולאתנו מאריך מזרים . ושעשה נסים
 לאבותינו . וכל כיוצא באלו העניינים . יש לך לומר הכל
 כתקן ואל תסנה דבר אלא כמו שיתפלל ויברך כל
 אורח מישראל כך ראוי לך לברך ולהתפלל בין שתתפלל
 יחידי בין שתהיה שליח לצור . ועיקר הדבר שאברהם
 אבינו הוא שלימד כל העם והשכילס והודיעם דת
 האמת וייחודו של הקב"ה וביטעו בע"ז והפר עבודתה
 והכניס בניס רבים תחת כנפי השכינה ולמדס והורס
 וזה בניו ובני ביתו אחריו לשמור דרך יי' כמו שכתוב
 בחורה כי ידעתי למען אשר יזה את בניו ואת ביתו
 אחריו ושמרו דרך ה' וגומרי . לפיכך כל מי שנתגייר עד
 סוף כל הדורות וכל המייחד שמו של הקב"ה כמו שהוא
 כתוב בחורה מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה הוא ובני
 ביתו הם כלם והוא החזיר אותם למוטב כשם שהחזיר
 אנשי דורו בפיו ובלמודו כך החזיר כל העתידים להתגייר
 בזוואתו שזה את בניו ואת ביתו אחריו . נמצא אברהם
 אבינו ע"ה הוא אב לורעו הכשרים ההולכים בדרכיו
 ואב לתלמידיו והם כל גר שיחגייר לפיכך יש לך לומר
 אלהינו ואלהי אבותינו שאברהם ע"ה הוא אביך . ויש
 לך לומר שהנחת את אבותינו שלאברהם נתנה הארך
 שנאמר לו קום הסהלך בארך לארכה ולרחכה כי לך
 אחינה . אבל שהולאתנו ממזרים או שעשית נסים
 לאבותינו אם ריית לשנות ולומר שהולאת את ישראל
 ממזרים ושעשית נסים לישראל אמור . ואם לא שנית
 אין בכך הפסד כלום מאחר שנתנת תחת כנפי השכינה
 ונלויה אלין אין כאן הפרש בינינו ובינך וכל הנסים
 שנעשו כאלו נעשו לנו ולך . הרי הוא אומר בישיעי' ואל
 יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילנו ה'

קנה

עוד מן גר זקק :

שאלה על הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים :
תשובה על מה שאמרת אחת כי כל מעשה בני האדם
 אינה בגורם מלפני הצורא יתעלה הוא האמת
 שאין בה דופי . ולפיכך נותנין לו שכר אם הלך בדרך
 הטובה ונפרעין ממנו אם הלך בדרך רעה . וכל
 מעשה בני האדם בכלל יראת שמים הם . ואוף
 כל דבר ודבר ממעשה בני האדם מביא לידי מזה
 או לידי עבירה . והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל הכל
 בידי שמים במנהגו של עולם וטבעו . כגון מיני חילנות

וחיות ונפשות ומזלות וגלגלים ומלאכים הכל בידי שמים .
 וכבר הרחבנו בפי' משנת מסכת אבות מעיני זה והבאנו
 ראיות וכן בתחלת החבור הגדול אשר חברנו מכל
 המצות . וכל המניח דברים שביארנו שהם בנייים על
 יסודי עולם והולך ומחפש בהגדה מן ההגדות או במדרש
 מן המדרשים או בדברי אחד מן הגאונים זכרם לברכה
 עד שימצא מלה אחת ישיב בה על דברינו שהם דברי
 דעה וחכמה אינו אלא מאבד עצמו לדעת ודי לו מה
 שעשה לפניו . והוא שאמר לך רבך בחו של פלוני לפלוני
 וממון של פלוני לפלוני אם גורה שזה בכל הוא זאת
 והדברים כפשוטם למה נאמר בחזרה פן ימות במלחמה
 ואיש אחר יקחנה ואיש אחר יחללנו . וכי יש בעולם
 בעל דעה יסתפק לו דבר זה אחר מה שכתוב בחזרה .
 אלא כך ראוי למי שהוא מדין ולבו נכון להבין דרך האמת
 שישים עיניו זה המפורש בחזרה עקר ויסוד שלא יהרום
 בנין ויחד התקופה אשר לא תמוט . וכשימצא פסוק
 מדברי הנביאים או דבר מדברי רבותינו ז"ל חולק על
 עקר זה וסותר עיניו זה ידרוש ויבקש בעין לבו עד
 שיבין דברי הנביא או החכם אם ילאו דבריהם מכוונים
 בעיני המפורש בחזרה הרי מה טוב ואם לאו יאמר
 דברי הנביא הזה או דברי החכם זה אינו יודע אותם
 דברים שבנו הם ואינם על פשוטיהם . והוא שאמר
 החכם בחו של פלוני לפלוני . דרך שטר או דרך פורענות
 הוא זה . שאם זה האיש או זאת האשה עשו מזה שראוי
 ליתן שטרם בהן זיווג יפה ומשובח הקדוש ברוך הוא
 מוונן זה לזה . וכן אם ראוי ליפרע מהם בזווג שיטה
 בו קטטה ומלחמה תמיד מוונן . והוא כענין שאמרו
 רבותינו ז"ל אפילו ממזר אחד בסוף העולם וממורת
 אחת בסוף העולם הקדוש ברוך הוא מביאן ומוונן
 זה לזה ואין הדבר הוא שזה לכל אלא לאלו שנתחייבו
 או שזכו כמו שטר בעיני השם יתעלה . וכל אלו הדברים
 הם בנייים על מה שפירשו בפירוש מסכת אבות כמו
 שהבנת . וחכם גדול אחת ולב מדין יש לך שהבנת
 הדברים וידעת דרך הישרה : וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל
 והבלי'ך =

קם

עוד מן הגר ערך :

שאלה על אלו הישמעאלים שאמרת שאינם עובדי
 עבודה זרה ואמר לך רבך שהם עובדי ע"ז
 והאבנים משלימים בתרופן הן למרקולים . והשיב לך
 שלא כהוגן עד שנתעצבת אל לבך ונלמדת וקרא עליך
 ענה כסיל כאלותיו :

תשובה אלו הישמעאלים אינם עובדי עבודה זרה
 כלל וכבר נכרתה מפייהם ומלפס . והם
 מיחידים לאל יחברך יתה כראוי יהוד שאין בו דופי .
 ולא מפני שהם משקרים ומכזבים ואומרים שאנו אומרים
 שיש לאל יחברך בן נכזב גם אנחנו עליהם ונאמר שהם
 עובדי ע"ז . שהחזרה העידה עליהם אשר פיהם דבר
 שוא וימינם וגומר . והיא העידה עלינו שארית ישראל לא
 יעשו עולה ולא ידברו כזבולא ימצא בפייהם לשון חרמית .

12. **ואם יאמר** אדם שהבית שהם מקלסין אותו בית עבודה
 זרה הוא ועבודה זרה לפניה בחוכו שהיו עובדים
 אותה אבותיהם . מה בכך אלו המשתחיים כנגדו היום
 אם לבס לשמים . וכבר פירשו רבותינו ז"ל בסנהדרין
 שאם השתחוה אדם לבית עבודה זרה והוא סבור שהוא
 בית הכניסת הרי לבו מסור לשמים . וכן אלו הישמעאלים
 היום כלם טף וגוים נכרתה עבודה זרה מפייהם ובייחוד
 השם אין להם טעות כלל . ובאמת שהיה לישמעאלים
 מקודם באותם המקומות שלשה מיני עבודה זרה פגור
 ומרקולים וכמוש . והם עצמם מודים בדברים אלו איש
 וקוראים להם שמות בלשון ערבי . פגור עבודתו שיפגור
 עצמו לפניו או שיניח ראשו ויגביה ערוחו למולו כמו
 שאלו הישמעאלים משתחיים היום בחפלתם . ומרקולים
 עבודתו ברגימת האבנים וכמוש עבודתו בפריעת הראש
 ושלא ילבש בגד תפור . ודברים כלם מפורשים וידועים
 אללם מקודם שנתעמוד דת הישמעאלים . אבל הישמעאלים
 היום אומרים זה שפירע ראשו ושלא ילבש בגד תפור
 בחפירות הוא כדי שנגע לפני האל יתעלה ולגורו

היאך יעמוד אדם מקברו . והוא שישליך האבנים בפי
 השטן או משליכין אותו כדי לערצבו . ואחרים מפקחיהם
 אומרים ונותנין טעם ואחרים אמרו מהג הוא כללו
 של דבר אף על פי שיעקר הדברים ואסורם לע"ז אין במקור
 אדם (בעולם) משתחוה לאותו המקום ולא עושה דבר
 מאלו הדברים לשם עבודה זרה לא בפיו ולא בלבו אלא
 לבס מסור לשמים . ואשר השיבך רבך שלא כהוגן
 והעליבך והכעיסך וקראך כסיל עבירה גדולה בידו
 וחסא גדול חסא . וקרוי בעיני שונג הוא וראוי לו
 לבקש מחילה אף על פי שאתה תלמידו . ואחר כך
 יאם ויעק ויהפלה ויכעב אולי יחכפר לו וימחול לו .

האל ית' . וכי שבור היה זולא ידע שבשלימים וששה
 מקומות הוהיר (החזרה) על הגר והיה דבר וגר לא
 חונה והיא אונאה דברים . אלו אמר הוא האמת והיית
 (אחה) החושה היה לו להסביר לך פנים ולדבר לך רכות
 כל שכן שאמרת אמת והוא החושה . ולך שזה דורש

ד' וטענות וטענות בדברים אמרים היא שא
 אפשר לאמר בכתב מפני פושעי ורשעי ישראל
 אבל בייחוד וכו'
 ומשליך אותם האבנים ולא

קסב

שאלה אחרת אם מעלין לכהונה ע"פ עד אחד או לא:

שאלה

תשובה ושאלתם מה הם המיוחדים דעו שכל הכהנים שבזמן הזה בחזקה הם כהנים ואינם מיוחדים והמיוחדים שיעירו עליו שני עדים שהוא בנו של פלוני הכהן ושהוא כשר וכן לריך שני עדים על אביו שהוא בן פלוני הכהן ושהוא כשר וכן על אבי אביו הכל בעדים עד איש שאינו לריך בדיקה כגון שהעירו שני עדים שאביו של זה ראוי וכו' משמש על גבי המזבח או ראוי וכו' בסנהדרין גדולה לפי שאין בודקין מן המזבח ולמעלה ולא בסנהדרין ולמעלה שביה דין הגדול היו בודקין עליהם ואחר כך ממניס אותם בסנהדרין או מניחם אותם לעבוד במקדש וכו' היו הסנהדרין עוסקין תמיד בבדיקה הכהנים כמו שנתבאר בסוף מסכת לדה אפילו בא' כהן מיוחד ואמר בני הוא זה וכנהן הוא אין מעלין אותו על פיו ליוחסין עד שיהיו שם עדים שהוא בנו ושהוא כשר שמה בן גרושה הוא לפוס האי אמריין כנהן מיוחד ששאל אשה כשרה בפנינו ויאל הוא ואשחו ובא הוא ואשחו ובניה כרוכין אחריה ואמר אשה שילת עמי היא זו ואלו בניה אינו לריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים ואם מתה אין לריך להביא ראיה על אדם שהיתה כשרה שהרי החזקה בפנינו באשה כשרה ואח"כ יהיו בניה כרוכין אחריה מיוחדים וכל הראיות האלו בשני עדים והתפרש שבין המיוחדים והכנהן המיוחד הוא שהמיוחדים משמש במקדש ואוכל בקדשי הקדשים ובקדשי הגבול שהם מן החורה ואלו הכהנים שאינם מיוחדים אלא מיוחדים בלבד אינם אוכלים אלא בחלה ובתרומה בזמן הזה שהם מדברי סופרים כמו שנתבאר בגמרא יבמות ואינם אוכלים בחלה דלוריתא ולא בתרומה דלוריתא ואין לריך לומר שאין אוכלים בקדשי מקדש וכל שכן שאינם עובדין שנאמר ויאמר התרשמת להם אשר לא יאכלו מקדשי הקדשים ולריך אחת לידע שאפילו בימי עזרא ע"ה לא היתה החלה ולא התרומה מדברי תורה ואפילו בארץ ישראל שנאמר כי תבואו ביאת כולכם ולא ביאת מקלחתם ובימי עזרא ע"ה ביאת מקלחת היתה ולפיכך היו הכהנים שבקשו תבואת המיוחדים ולא נמלאו אוכלים בתרומה ובחלה בימי עזרא ע"ה

משה ב"ר מימון ז"ל

אחר השמעאליס אם הם עובדי ע"ז אם לאו היה לו לחוש לעצמו על הכנס שבעם על שהכלים גר לך שלא כדון וכבר אמרו ר"ל כל הכנסם יהיה בעיניך כעבוד ע"ז ויולץ שחובה שחייבתנו החורה על הגרים גדולה היא על האב ועל האם ולטויו בכבוד וזמורה ועל הביאים לשמוע להם ואפשר שיכבד אדם ויירא וישמע ממי שאינו אוהבו ועל הגרים לנו באהבה רבה המסורה ללב ואהבתם את הגר כמו שלמו לאהוב את שמו שנא' ואהבת את ה' אלהיך והקב"ה בכבודו אוהב את הגר שנאמר ואוהב גר לחת לו לחם ושמלה וזה שקרא לך כסיל חיימ' גדול הוא אדם שהיה אביו ואמו ומקום מולדתו ומלכות עמו וידם הנטויה והבין בעין לבו ובא ונדבק באומה זו שהיא היום למחשב גוי עבד מושלים בו והכיר וידע שדחם דת אמת ולדק והבין דרכי ישראל והכיר הכל ורדף אחרי ה' ועבר בדרך הקדש וכנס תחת כנפי השכינה ונחאבך בעפר רבלי משה רבינו ע"ה רבן של כל הביאים וחסך במזותיו ושאו לבו לקרבה לאור באור החיים ולעלות למעלה המלאכים ולשמוח ולהתענג בשמחת הלדיקים והשליך העולם הזה מלבו ולא פנה אל רהבים ושטי כוז מי שו מעלתו כסיל יקרא חלילה לך לא כסיל קרא ה' שמך אלא משכיל ופקח ומצין והנלך נמוחות תלמידו של אברהם אבינו שהיה אבותיו ומולדתו ונטה אחרי ה' ומי שצריך את אברהם רבן ונתן לו שכרו בעולם הזה ובעולם הבא הוא יצרך אוחך ויתן לך שכרך כראוי בעולם הזה ולעולם הבא ויאריך ימך עד שתורה במשפטי ה' לכל עדתו ויונה אוחך לראות בכל הנחמות העתידות לישראל והיה הטוב אשר יטיב ה' עמו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל:

משה רבינו מימון ז"ל

קסג

שאלה השתחווה בפיטוט ידים ורגלים אם מודים בה לדוקים אם לא יורנו רבינו ושכרו כפול מן השמים:

תשובה אין מודין בה לפי שאינה בחורה שבכתב לפיכך אם טעו בית דין והורו שהשתחווה לעבודה זרה בלא פישוט ידים ורגלים פעור הרי אלו חייבין בקרבן שנתנו לפי טעמו בדבר שאין הלדוקים מודים בו:

משה ב"ר מימון ז"ל

ויצו של הדתות ונבואת מדתם זה מוסף וזה גורע זה מלטה וזה מכתב ומחפה על יד זבדים אשר לא יאכל זה הורס יסודות וזה מדבר יתפוכות

יז

2

מהלך

7

יזקל

קטג

שאלה מענין הקראים איך יתנהגו הרבנים עמהם במילה בניהם ובשאלת שלומם וללכת בבתיהם ומענין יינם ובשאר עניינים :

תשובה אמנם אחי הכבוד והיקר ושורש השכל ומדע העיקר ביותי מחוקק שאלתו כי נשא ורמה מעלתו ולדבר אלהינו ולמנותיו הוא חרד ולעומק הלכות יראה בקט לירד ולפי מה שהורינו מן השמים איש לפני הדלת גדולתו ואומר כי אלה הקראים השוכנים פה בנח אמון ובארח מלרים ובדמסק ובשאר מקומות ארץ ישמעאל וזולתם ראויים הם לחלקם מחלקי הכבוד ולהתקרב אללם במעשה יושר ולהתנהג עמהם במדת הענוה ובדרך האמת והשלום כל זמן שגם הם יתנהגו עמנו בחמימות ויטירו מהם עקשות פה ולזות שפחים מלדבר חושה על חכמי הרבנים שבדור. וכל שכן כשישמרו לשונם מהלעגו ומהלוצץ בדברי ר"ל הקדושים התנאים חכמי המשנה והתלמוד שבדבריהם ובמנהגים הקבועים לנו מפייהם ומפי משה מפי הגבורה אנו הולכים ובוזאת יקונו לנו לכבדם וללכת לשאול בשלומם אפילו בבתיהם ולמול את בניהם ואפי' בשבת ולקבור מתייהם ולנהם אצליהם. וראיה לדבר הא דתנן בגיטין פרק הגיזוקין בסופו מחויקין ידי גויים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלים בשלומם מפני דרכי שלום ואיתמר עלה בגמרא רב חסדא תקדים להו שלמא רב נחמן בר יצחק גוה אמר להו שלום עליך מרי כי היכי דלא ליכפול להו שלמא דלא כפלין שלמא לגוי. ותיבא לך ילך ארס בביתו של גוי ביום אידו ליתן לו שלום ואם מלאו בשוק ביום אידו ונחן לו שלום בשפה רפה ובכבוד ראש. שמע מינה דשלל ביום אידו מותר ללכת בביתו לשאול בשלומו. ומעשים רבים בתלמוד יוכיחו בגמרא מעשה דרבא בהדי כך שישך וכו' כדאיתא במסכת ע"ז בפרק ראשון. ואם בעובדי ע"ז כן קל והומר בני שוכר בכל חוקי הגויים ומודה באל אחד יחברך שמו שמוותר לנו לשאול בשלומם ואפילו בבתיהם. אך אם מחללים בקלות ראש מועדי' המקודשים בימים הקבועים לנו אסור לבר ישראל לבקרם ביום הקבוע להם במה שבדלו מלבס. ואם נפש אדם יאמר האי דר' ערפון דקיתא במסכת שבת בפרק כל כחבי הקדש דתנן ר' ערפון אומר תקפח אפי' את בני שאס יבואו לידי פירוש ספרי מיינס אני אשרוף אותם ואת אנכרותיהם שאפילו רדף ורדף אחריו להורגו ורדף נחש אחריו לנשכו. אל יכנס בבתיהם אפילו בשעת הסכנה

כל שכן ללכת לשאול להם לשלום שלא בשעת הסכנה. האי לא קשיא מידי דהנהו מילי דרבי ערפון במינים דכפרי בעיק' וינהו ודמו להנהו דרשי בהו חכמים הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה זה המינות והרשות. ודמין להנהו דאיתמר עליהו המיני' והמשומדי' מורדין ולא מעלין אבל הני דהנא כל אימת דלא פקרי (בחיטותא) לא השבינן להו כותיהו ופלגינן להו יקרא ומהלין לבנייהו בשבתא. כל שכן בחולא איכא דגזיר להו גזירתא דידן ועביד להו מילה ופריעה דלמא נפיק מיניהו זרעא מעליה והדרי בשבתא. והכי אשתכחן ליה לרבינו האי גאון ז"ל דאמר הכי ולענין מילה מעולם לא נמנעו רבותינו עליהם השלום מלמול את בניהם של קראים בשבת כי אפשר שיחזרו אל המוטב ואין מעבירין עליהם. ודברים הללו באלו ובכלל יבואו בהם שאלין כדת חכמים וכמנהגותיהם ובמהל הממונה בבית דין ומחנכים לבתיהם תלמידי חכמים ומחפלין (כמנהג) כשלנו ואין משנין מואת כלום. אלו דברי ר' יבודה ורבינו האי (גאון) ז"ל. ותיבא מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום ומבקרין חולי גויים עם חולי ישראל וקוברין מתי גויים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום. כל שכן אלו שהם מחולעת יעקב. ויינס לפי שכלי אין בו לא איסור שהרי יין כותים היה בחוקת היתר עד שמלאו דמות יונה בהר גריזים פירוש לאותם שהיו שוכנים בהר גריזים. ואף על פי דמיעוטא הוו באיסור דיון נסך קבלו עליהו למיחש למיעוטא וחסו לדברי רבי מאיר דחייש למיעוט וגזרו על יינס ועל שחיטתם גזר רבן גמליאל בנו של רבי יבודה הנשיא ואף על גב דלא קבילי עלייהו בדריהו דרבי מאיר ודרבנן בחריהו אחו רבי חמי ורבי חסי ועשאוים כגויים גמורים דלא סגי לישראל מיניהו בביטול רשות לחודיה אלא עד שיסכור ממנו מן הכותי כגוי בעלמא. אבל הקראים אין ביינס שום אסור ואף על גב דלית להו ולפני עור לא תתן מכשול מהמני לחמרא כל שכן היכא דאיתנהו שמו מיניה דשרי ליה לבר ישראל מוין למיחשי מיניה. דתנן בנדה סוף פרק דס הנדה זה הכלל כל דבר שהשודים בו אינן נאמני' עליו פירוש על הכותיים שלא מבני ישראל המה הא אם לא היו השודין נאמנים ואפילו על היין. ומדאמרינן בגמרא עלה דהא מתני' זה הכלל לאתויי מאי לאתויי תחומין ויין נסך כיון דחשידי עלייהו לא מהמני הא לא הוו חשידי הוו מהמני כדאמרינן ברישא דהא מתניחין נאמנים לומר קברנו שם הנפלים או לא קברנו ואוקמינן דקאי כהן דיתנהו תמן בהסוהא חתרא דקתמר. לא קברנו ונקיטי

2

בבב

לככ

לככ

יהיה

לככ

לככ

חרומה בדיה וקא אכיל מינה קושטא קאמר דליכא
שס שום טומאה ואף על גב דליה להו ולפני עור לא
לא תתן ממשול כיון דקאי חמין וואכל וכן החותך
כיה בשר ונותן לו ואכלו מותר לאכול משחיטתו
ואף על גב דהא בריחא תקמי דלגורי עלייהו דלהוו
כגוים גמורים אחרתא איה לן למיטעי מיניה דכל
שכן הוא דהיי קראים דליחנהו הכא דחמרא דידהו שרי
כ"ש הכא דשחו אינהו מיניה דהא בדילי אינהו ממגע
גוי וטפי מודהר וואי משום אמהתא דליח להו דלא
טבלי כלל ואפילו ליידיהן איכא למיחש למגען ולא חוי
לן לחד מיין דשרי ליה למיטעי מההוא חמרא דנגען ביה
הנהו אמהתא וואי אינהו לא קפדי למגען של אותן
האמהות דלא טבלי להו כלל וקיימא לן דלא מיקרו
בשמה דיהודים עד דטבלי אינהו נמי מרייבו ולא מהימני
למימר :

משה ב"ר מימון זצ"ל

קסו

שאלה אשה שנשחמו בעלה בארץ אחרת והיא
תובעת כתובתה בבית דין הכה בית דין יפה
להגבות לה כתובתה מנכסי בעלה אם לא כי אמר
אחד מן השופטים יש כה בבית דין להגבותה כתובתה
ואינו אלא מן המחמיהים שהרי כותב לה לכשתשאל לאחר
חנה לה כל מה שכתוב ליכי והיא אינה יכולה להשא
כל זמן שהיא בחיי בעלה אם לא יגרשה וכתובתה
לא נתנה לגבות מחיים :

תשובה דרך הדין שלא ליעול כתובתה עד שיגרשה
או עד שימות ועדיין היא אשה איש אבל גאוני
מורה ומערב כולם הורו שיעול כתובתה אם רתה וכן
מעשים בכל יום לפנינו בדבר זה ודבר קנס הוא לדבר
זה לזה הרשע וסמכו על זה שאח"ל הפקר ב"ד הפקר
ומדרך זו באו להוראה זו וכך הורו וכן אנו עושי' תמיד
שכל מי שנשחמו אם נפלה לו ירשה תחת לבניו הכשרים
ואם אין לו בניו בישראל תחתן לירש אחר הראוי
לירש כאלו אם לא היה זה הרשע מאי בעולם ועטמ'
גם בזה הדין הפקר בית דין הפקר וגם אני אחרתי
בדין זה שתטול בלא שבועה כלל הואיל ומשום הפקר
אני נותן לה כתובתה ומה ראוי לדון :

משה ב"ר מימון דרין זצ"ל

קסו

שאלה ראובן היה נושא ונותן בחוק ויאל לישא וליחן
כמנהגו בכפרים של עכו ובא אלל יהודי אחד
והפקיד כליו שם ולקח מהם מקלח והלך למכור בעיר
אחרת והמתין יום ויומים ושלשה ימים ולא בא אז הביא
שאר כליו לאשתו ושאלוהו עליו אמר הלך ולא חזר
לימים עברו יודים מבני עכו דרך שם אמרה להם
גויה אחת לאן אחס הולכים אמרו לה לכפר פלוגי
אמרה להם לא תזונו מכאן לנו וחזרו לבתיכם שמה
יארע לכם מה שאירע ליהודי אחד שאלוה מה אירע לו
אמרה יאל מעיר פלוגית ללכת אל עיר פלוגית ואלו
אחריו והרגוהו שאלוה מאין תדעי זה האיש אמרה הוא

חרומה בדיה וקא אכיל מינה קושטא קאמר דליכא
שס שום טומאה ואף על גב דליה להו ולפני עור לא
לא תתן ממשול כיון דקאי חמין וואכל וכן החותך
כיה בשר ונותן לו ואכלו מותר לאכול משחיטתו
ואף על גב דהא בריחא תקמי דלגורי עלייהו דלהוו
כגוים גמורים אחרתא איה לן למיטעי מיניה דכל
שכן הוא דהיי קראים דליחנהו הכא דחמרא דידהו שרי
כ"ש הכא דשחו אינהו מיניה דהא בדילי אינהו ממגע
גוי וטפי מודהר וואי משום אמהתא דליח להו דלא
טבלי כלל ואפילו ליידיהן איכא למיחש למגען ולא חוי
לן לחד מיין דשרי ליה למיטעי מההוא חמרא דנגען ביה
הנהו אמהתא וואי אינהו לא קפדי למגען של אותן
האמהות דלא טבלי להו כלל וקיימא לן דלא מיקרו
בשמה דיהודים עד דטבלי אינהו נמי מרייבו ולא מהימני
למימר :

קסד

שאלה נשיאכל ירק בזילי הפסח ומבדך בורה פרי
האדמה אם יבדך בסוף אחריו או לא יבדך
עד שיגמור ההגדה ויבדך על המרור באחרונה :
תשובה יבדך אחריו מפני שההגדה מפסקת וכשיאכל
המרור יבדך תחלה ואחר כך יחזור ויבדך
אחריו לבסוף :

משה ב"ר מימון זצ"ל

קסה

שאלה קדירה של דייסא שמשחין אותה על גבי
כירה בשבת למחר כשמורידים את הקדירה
מעל הכירה מכניסין בה עץ הפרור ומגיסין בה הרבה
ומערבין אותה ומנין אותה בעץ הפרור על גדי הקדירה
או בחוק הקערה עד שמתערב הבשר והריפות והמים
ותחמך ותעשה כולם גוף אחד ופעמים מסירין מים מעל
פניה ואחר כך מערבין אותה ופעמים מוסיפין לה
מים חמים לפי מה שהיא לריכה כל אלו המעשים אסור
או מותר :

תשובה ודאי שכל זה מותר הוא שהרי בפירו' תנינא
השום והבוסר והמלילות שרסקן מצעוד יום
רבי ישמעאל אומר יגמור משחשך רבי עקיבא אומר
לא יגמור וואקיימנא דמחוסרים שחיקה פלוגין ואפסיקא
הלכה למעשה כרבי ישמעאל וקל וחומר הדברים אם
מלילות שהם מחוסרים שחיקה מותר לגמור שחיקתן
בשבת הריפות שכבר נשחקו ונחבשלו כל לרכן ואינן
מחוסרין אלא עירוב בלבד לא כל שכן ואין לנו איסור
בזה הענין אלא מחוסר דינה בלבד כמו שנתברר שם

דבן דידהו מהימני יתר בשדק ראשון של חולין בשמי' וכו'
מותר מותרת בזה וכו' עד אכלי מותר

ולפיכך מיני מחיקה מותרין אם בשל אותן הגוי שהרי
לאכלין כמות שהן חייין * אבל הירקות שאין דרכן להאכל
חייין אם שלקן הגוי אסורין :

משנה ב"ר מיימון ז"ל

קע

שאלה על ענין שלשה שהטילו לכיס (כחובות ז"ג) :
תשובה כל דקשי לנו בשאלה זו פשוט הוא ואין לשאול
ואחס הטעם עצמם עמכם דקדקתם מינה הא
בתנאי לפי המעות * תנאי מאן דכר שמיא וכי אלו היה
שם תנאי [מין] איכא מאן דסליק אדעתא שהתנאי אינו
מועיל בממון ואפילו התנה שהיה רביע השכר לבעל
המאחיס והשלש חלקים לבעל [המנה מן] איכא מאן דאמר
שאינו חולקין כמה שהתנו ביניהן * והאי מימרא אינו צריך
לאומרו כלל ואין הדברים אמורין אלא בסתם שאמר
שמואל חולקין בשוה והקשינו עליו מן המשנה שאמר
שלשה שהטילו לכיס סתם שהן חולקין לפי מעות * ותיירך
רב נחמן שאם נשאו ונתנו במעות ונשנה עין הממון
חולקין בשוה ואם היו המעות עממן קיימין ופיחתו או
החירו מהמת טבעא חולקין לפי מעות ואין כאן תנאי
כלל אבל היה ביניהם תנאי חולקים כמו שהתנו ביניהן
ודבר ברור הוא עד מאד * וזה שאמרתם [למה] לא שיליין
בגמר' כמו שדרכו לשאול ולומר הכי שמואל מאי טעמא
וכי' לאו בכל מקום אמורין הכי אלא במקום ששני תנאין
או שני אמוראין אמורים עינין אחד ודינין דין אחד וזה
מתן טעם לדבר כך וכך וזה מתן טעם לדבר כך וכך
שאלין בגמרא ואמורין הואיל ודברי שניהם שוים ושני
הטעמים לדרך אחד מראים מפני מה זה מביא ראיה
מטעם כך וכך ולא הביא ראיה מטעם זה ומה הפרש
יש ביניהם ואין כאן מקום לדרך זו :

משנה ב"ר מיימון

קעא

שאלה על ענין המעשר בזמן הזה כמה שורעים הגויים :
תשובה עיקר הדבר הוא אם יש קנין לגוי בארץ
ישראל להפקיע מן המעשרות או אין לו *
ודבר זה מחלוקת ר' מאיר והכמים * וכבר נתבאר בדינין
בבבלי ובכמה מקומות מן הירושלמי שאף על פי שיש
קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר' מן התורה
הרי היא חייבת במעשר' מדברי סופרים * נמצא דין
המעשרות בזמן הזה כך הוא מי שהיה לו קרקע בארץ
ישראל חייב בה בתרומות ובמעשרות מדבריהם מפני
שהיא לקוחה מן הגוי ומתן מעשר ראשון ללוי כרבי
עקיבא * וכן הלוקח פירות מן הגוי מחוברין בארץ

היה מודעתינו כשהיה בענו ועשה מלאכתנו וספרה
להם דמותו * וכשבאו העדים השומעים אל בית דין
שבענו השיאו האשה על פיהם * ויש אלוני מי שממחה
בדבר ומביא ראיות והם יגיעו אל שער דינו של אדוננו
יורנו ויקבל שכרו מן השם יתברך :

תשובה זאת האשה מותרת היא להנשא שזו הגויה
מסיתה היא לפי תומה ואף על פי שחורו
ושאלו אותה כמעשה לזו עיר התמרים ואף על פי
שלא הוכירה שמו ולא ידעה אותו בשמו כמעשה בבב"ד
ואשכ"ח * וכל אלו הדברים חוזרין לעקר אחד והוא
שאין מדקדקין בעדות אשה עגונה * וכל המחמיר ודורש
וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת החמים
מוחה הימנו שעיקר תקנתם באשה הקלו משום עגונה
לאתתא :

משנה ב"ר מיימון ז"ל

קסח

שאלה עוד נשאל מלפני אדוננו גאוננו על דין יעקב
שהי' לו בנה והשיאה ולא היה ביניהם שלום
וגרשה ולא זכר הבעל בעת הגירושין שום דבר שבעולם
ובעת שהיתה רואה להנשא עמד הבעל ואמר אני לא
גרשתיה אלא על מנת שלא תנשא לפלוני זה אמרו לו
עדי הגט ועדי מסיר' לא שמענו מפיך דבר זה לעולם
ולא זכרת שום מנה לעולם * ילמדנו רבינו היאך יהיה
המנה * איני אשחזרה לפני רבינו כי איני יכול לומר דברי
שבה כי כל חושבותי אשר יאמרו כבוד אדוננו יוחר
מהם כפלי כפלים * אבל אין לנו אלא שנבקש מלפני
אלהינו ית' ויתנשא שתגיע מלכותך במלך המשיח :

תשובה אין בדברי הבעל כלל הואיל וגט יולא מחמת
ידה לאו כל כמיניה לשווייה תנאה בגט עד
שהיה שם עדים * ותנשא לכתחלה לזה והוא שלא יהיה
שם חשד * אבל אם חס ושלום יטען עלי' אף על פי
שאין שם עדים ראוי לכל בית דין הגון שלא ישיאו אשה
למי שנתחד עליה והיא תחת בעלה * והרואה שלא
תנשא גרושה לפלוני יכתוב גט שלם בלא שום תנאי
וימתו אותו בידה בפני עידי מסירה ויאמר לה קודם
שתגיע גט לידה בפניהם הרי זה גיטך על מנת שלא
תנשאי לפלוני :

ובזה משנה ב"ר מיימון ז"ל

קסז

שאלה על ענין כל שאינו עולה בשולחן מלכים (ע"ז ל"ח) :
תשובה חרי לישני מינסו חדא הוא זאת * והשמייה
כל הנאכל כמות שהוא חי וכי' ועל הא סומינין

מחמת ית' ויתנשא שתגיע מלכותך במלך המשיח

שבעה עשר חרב ואם חסוּף על המיָן שמוּן שבע שנים
 שכבשו ושבע שחלקו נמלא ששמו בדרך שבעה עשר
 יובלים גמורים ארבע מאות וארבעים משעת כניסתן
 לדרך עד בנין הבית ות"י שעמד הבית הראשון וכיון
 שחרב הבית וגלו בטל המיָן וכשעלה עורא ע"ה בשנייה
 התחילו למנות משעה שעלה וקידש בה את הארץ קדושה
 שנייה והיא היתה השנה השביעית מבנין בית שני וממנה
 התחילו למנות שמיטין ויובלות שמיין ראשון בטל משבטלה
 הארץ ואף על פי שלא היה יובל בימי עורא ע"ה מנו
 יובלות כדי לקדש שמיטין שאין שנת היובל עולה למיין
 שני שבע אליבא דחכמים וכן הלכה: אלו הם הדברים
 המתבארים מן התלמוד וכל אלו הדברים הם בגמרת
 ערכין פרק ששי ולפי השבון זה נמלא הבית בראשונה
 ובשנייה חרב במולאי שביעית והיא השנה שחלחה
 מחשרי שאחר החרבן: ודרך השבון על מיין זה לידע
 שנת השמיטה הוא שחוסוּף על מיין שטרות שלשים וארבע
 לפי שבשנת אחד וארבעים לחרבן התחילו לטענות כמו
 שנתבאר בחלח' ע"ז ותשליך הכל ל' ויהישר פחות
 מל' השליכה שבעה שבעה וחדע בכמה שנים מן השבוע
 אחת עומד: ולפי השבון זה תהיה שנה זו שהיא שנת
 שש ושמונים וארבע מאות לטענות ששית בשבוע והיא
 שנת עשרים ביובל: אבל מלאנו תשובה לגאון רבינו האי
 ז"ל עניינה שמיין ראשון לא בטל ושעליו אנו סומכים
 אבל לא מנו יובלות משחרב הבית בראשונה אלא שמיטין
 בלבד: ואמר באותה התשובה שהשבון הזה ירושה
 היא בידיהם ושהיא סדורה צפי הכל וכך נמלא' כחוב
 בתשובות שקודם רבי' האי גאון ז"ל ממה שנים נדברי
 הגאון: ולפי השבון זה נמלא הבית חרב באחרונה
 במולאי שביעית כמו שאמרנו ותהיה שנה שהיא ארבע
 מאות ושמיים ושש לטענות שנת שמיטה: והביא ראיה
 מהאי דאמריין בחלח' ע"ז האי מאן דבעי למדע כמה
 שני בשבוע וכו' דשמעת מינה דלא מיין יובל אלא שבעה
 שבעה בלבד מונה ולא השגיח על אלו הדברים שנתפרשו
 בגמרת ערכין כלל כאלו אינם כחובים: והדברים מראים
 דהאי מימרא דגאון וחושבנא דיליה אויל אליבא דמאן
 דאמר עורא ע"ה לא קידש אלא זכר בעלמא שבד
 וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא
 ואויל מימרא קמא דאמריין והוא דסליק אליבא דשמעת'
 מגמרת ערכין אליבא דמאן דאמ' עורא ע"ה קדש וקדושה
 ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא: ודבר
 זה נחלקו בו התנאים והאמוראים כמו שנתבאר בגמרא
 שבושת פרק שני ובכמה מקומות בתלמוד אולא שמעתא

ישראל חייב בתרומות ומעשרות מדבריהם ומוחקן לבעליהן
 הכהנים והלוים: ומי שאין לו קרקע ולקח פירות בדרך
 ישראל אם מרחו הגוי ונגמרה מלאכתם ביד הגוי פטורין
 שנאמר ראשית דגןך ולא דגן גוים: ואם מרחן ישראל
 ברשותו הרי זה מפרש מהם תרומה גדולה בלבד
 ונותנה לכהן ומפרש מעשר ראשון והרי הוא לבעלים
 דמאי אמר ליה ללוי קא אחינא מחמת גברא דלא מליא
 לאיחשתי דינא בהדיא לפי שאין באכילה המעשר איסור
 כמו שיש בתרומה שמעשר ראשון אף על פי שהוא חלק
 הלוים אינו אסור לזרים אלא חול הוא ואינו מפרש
 מפירות אלא תרומת מעשר שנאמר כי תקחו מאת בני
 ישראל את המעשר טבלים שאתה לוקח מישראל אתה
 מפרש ממו תרומת מעשר ונותנה לכהן: וכל הדברים
 האלו מפורשין בגמרא דבכורות פרק ראשון ומפרש
 מפירות אלו מעשר שני ופודה: ודין כל מעשר שני בזמן
 הזה בין שמפרש מקרקע שלו [ובין שמפרש מפירות שלקח]
 מחללו לכהלה על שזה פרושה ומוחר: ובזמן שבית המקדש
 קיים אין מחללין אותו לכהלה אלא בשוייו כמו שנתבאר
 בערכין פרק אחרון: וכן תרומה גדולה בזמן הזה הואיל
 והוא מדבריהם מפרש כל שהוא ואין לה שיעור כשמואל
 דאמר אפילו חטה אחת פטרת את הכרי והייבין
 צביעור בזמן הזה: וזה כלל גדול יהיה בידך שלל המלוות
 נוהגות בכל מקום ובכל זמן חוץ ממלות שנתפרש בהן
 שאינן נוהגות אלא בדרך או אינן נוהגות אלא צפני
 הבית: והביעור אינו חלוי צפני הבית אלא נוהג בכל
 מקום שהמעשרות נוהגים: ובהדיא חנן בסוף שקלים
 מעשר דגן נוהג צפני הבית ושלא צפני הבית: (*)

משה ב"ר מימון ז"ל

קעב

שאלה על עיני מאימתי מונין לטענות וכו':
תשובה התחילו ישראל למנות שמיטין ויובלות משנת
 חמש עשרה שנה אחר שנכנסו לדרך לפי
 ששבע שכבשו ושבע שחלקו לא מנו מפני שאין כל אחד
 ואחד מכיר חלקו: ועיקר דבר זה בספרי ונגררה הלכה
 זו בכמה מקומות בתלמוד: והיו מונין והולכין עד שחרב
 הבית בראשונה: ושנה שחרב בה שחלחה מחשרי שאחר
 החרבן כי באב חרב היא היתה מולאי שביעית והיא
 שנת שש ושלשים ביובל של שבעה עשר לפי שהשבון
 מוניא שמו בדרך ששה עשר יובלות שלמים וביובל של
 (*) התשובה הזאת כבר הובאה לגיל סימן כ"ג ויבין כי בא"ה הדברים
 מבוארים יותר לכן העמקתיה עוד הפעם:

היא להוציא מיד הלוקח ולהפסיד ממונו ותאמר לו כבר האמין אותי בעלי לקחת ממונך בלא שבועה אין ראוי לשמוע דבר זה כל שכן לדון בו ומה שאמרתי דין אמת הוא כחורה וכהלכה שאין הנאמנות מועלת אלא ליורשין שאינם מפסידים כלום והוא רזה ליתן ממונו לה ולהאמינה אבל לוקח שנתן את מעותיו לא מסלקין אותו בכדי:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קעה

שאלה ילמדנו רבי' מאמתי תחייב הערלה שאמרה חורה שלש שנים יהיה לכם ערלים אי משעת נטיעת האילנות או משעת הולאת הפרי:

תשובה משעת נטיעת המנין דחייב בספרא דבי רב מאמתי הוא מונה משעת נטיעה ואינה שלש שנים מיום ליום אלא ראש השנה לערלה אחד בחשתי ושליש יום בשנה חסובים שנה וריק י"ד יום לקליטה קודם השליש לפיכך כל המוטע אילן בחמשה עשר באב שנמצא קודם לחשתי בארבעים וארבעה יום או קודם לכן עלתה לו שנה למנין ערלה כמו שנתבאר בראש השנה פרק ראשון ואסור לאכול מפירות של ערלה עד חמשה עשר בשבט משנה רביעית שהיא ראש השנה לאילן ואף על פי שנגמרו השלש שנים באחד בחשתי כדאמרין ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם לערלה ערלה ואם לרבעי רבעי:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קעו

שאלה חלה כוזה בסיכתא שהוא אסור (שבת קל"ו) אם נלמוד ממנו לכל דבר שאין חולין בשבת כגון המגנפת וכן כל כיוצא בהן יורנו אדונינו:

תשובה אין פירוש הדבר כמו שעלה על דעתכם שאסור לתלות הכוזה בסיכתא עד שתשאל ותלמד ממנו לדברים אחרים והנה אנחנו מפרשים כל אותה ההלכה וממילא תבוא התשובה ותדע שמוחר לתלות הכוזה והמגנפת וכיוצא בהן חק והכמים אומרים אין חולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת ואמרין בגמרא אביעא לכו חלה מאי פירושו מי שחלה המשמרת מהו אמר רב יוסף תלה חייב הטאת דקא סבר רב יוסף שזה שחלה עשה אהל קבוע והרי היא חולדת בונה ולפיכך חייב הטאת והקשה עליו אביי ואמר אלא מעשה תלה כוזה בסיכתא הכי גמי דמחייב כלומר שאם תאמר שזה שאסרו חכמים לתלות

כמאן דאמר לא קידש וכמה פירושים יש לנו בדברים אלו בחבורים שחברנו ועדיין הדבר אצלנו ספק בשמטה וחוששין אנו לדברי הגאון ז"ל שאמר שחשבון זה ירושה בדיהם עד שיחברר לנו יפה יפה היאך הם הדברים ויסתלק ספק זה ואללה ואודיע אתכם בע"ה יתברך:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קעז

שאלה על ענין מוציא שם רע לא יחזיר משום קלקולא (גיטין מ"ה) איך יכול לקלקל משחגיג גט לידה ואפילו בא הבעל וערער אינו כלום:

תשובה זה שאין ערעור הבעל מועיל הוא שאומר לא גרשתי וגט מזוייף הוא אין שומעין לו אבל המגרש את אשתו משום שם רע ולאחר שגרשה נתברר שהיא כשרה ולנועה הדברים מוכיחין שאלו היה יודע שהיא כשרה לא היה מגרשה ואם יאמר אלו הייתי יודע לא הייתי מגרש בטל הגט דאגילוי מילתא בעלמא יפסל הגט כדאמרין מודעא דגט ומחנה גלויי מילתא בעלמא הוא כלומ' משודע לנו דעתו של מגרש שלא גמר ויגרש אינה מגורשת ולפי שאפשר לקלקלה התקינו שהיו אומרים לזה שמוציא שם רע שאין אהה יכול להחזירה לעולם כדי שיגמור ויגרש ולא יתלה הגירושין ולא יהיה יכול לומר אלו הייתי יודע לא הייתי מגרש שהרי אומרים לו אם תרלה לא תגרש ואם תגרש משום שם רע אין אהה יכול להחזיר:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קעד

שאלה על ענין זה שאמרה שמי שכחב לאשתו נאמנות אין מועיל אלא הלכותא אלא אלא היורשים יורינו מורינו טעמו בזה:

תשובה דין אמת הוא שאין זה מאמינה אלא על ידי עצמו אבל להפסיד ממון אחרים אינו יכול היאך זה מאמין לה להפסיד ממון אחרים ומשנה ערוכה בידינו מנכסים משועבדין לא תפרע אלא בשבועה וכי מפני שהאמינה אינו עשוי להחפיהם לררי ואינה עשויה למחול והיאך חטרוף ויאבד הלוקח מעותיו בלא שבועה אלא לעולם לא חטרוף עד שתשבט שלא נפרעה כלום ולא מהלה והא דחנן ולא ליורשי ולא לבאים ברשותי הוא שלא יבואו הנכסים ברשותו להשביעה על מה שחפשה שיאמרו לה השבתי ואחר כך תטלי כחובתך שהיא אומרת כבר האמין אותי בעלי ואין לכם אלא הנשאר אחרי ובלא שבועה אבל כשתבוא

וכבר נשאלה שאלה לרבינו האי גאון ז"ל על עקר
 וחלוקתם ואמר שאינה ידועה וכך כתב רבינו נסים ז"ל
 בכתב המפתח: אבל ודאי הרי נחזר לך שהן חולקין
 רבי יהודה ור' שמעון במקלקל דר' יהודה פוטר בחובל
 דרך קלקול ור' שמעון מחייב: משה ב"ר מיימון זצ"ל

קעה

שאלה איש האלהים אחת: ודברי פיך אמת: יבא
 דברך אלינו ויורנו הא בריתא דאגריורא בפרק
 קמא דמסכת נדה (דף ד') גבי כר של תרומה שנתונה על
 גבי הדף ומדף עמא נתון תחתיה אף על פי שאם נפלה
 או איפשר לה ליפול ללא אלא אם כן נגעה במדף וצא
 ומלאת במקום אחר טהורא שאנו אומרים אדם טהור
 נכנס לשם ועלה עד שיאמר ברור לו שלא נכנס אדם
 לשם אמר רבי אלעאי לא נלרבה לאלא למקום מדרון
 הני איתא בגמרא דדה: וקשיא מאי שנא בריתא דכר
 מזריתא דקורדוס דאגריורא נמי בפירקא קמא דפסחים
 דתיא קורדוס שאבד בבית הבית עמא שאני אומר אדם
 עמא נכנס לשם ועלו רבן שמעון בן גמליאל אומר
 הבית טהור וכו': אמאי בקורדוס תלין בגמרא בחדס
 עמא ומטמאין מספיקא לכולהו טהרות דאיכא בביתא
 וגבי כר דתרומה תלין בחדס טהור ואמר טהור דארבא
 בכר של תרומה איכא למיתלי בחדר רישותי בחדס עמא
 עמא נכנס לשם ולקחה מעל הדף והניחה במקום
 שנתלאת שם או שם נפלה מאליה ונגעה במדף הנתון
 תחת הדף ונטמאת כל שכן דאוקמא רבי אלעאי במקום
 מדרון: ואף על גב דשיי להלן שאני מדף דטומאה דרבן
 אחתי קשיא בדוכתיה קיימא: מופת דורינו ופלאו
 ילמדנו הנפלא מעין שנלינו ושכרו כפול מן השמים:

תשובה הדבר ידוע שמי שהיה ביתו פתוח וצא
 ומלאו פתוח שהוא נמי טהור ואם מלאו
 שנגיב משם דבר כל שבבית עמא שהגנבים או המוכסים
 או הגבאין שניכסו בבית טמאוהו: וכל אלו הדברים
 משניות ערוכות הן לפי שכל אלו רשעים הם ופחותים
 מכל עמי הארץ שהם כולם בחוקת עומאה ובגדיהם
 מדרס לפיכך אם היתה כר של תרומה על גבי הדף וצא
 ומלאו במקום אחר אין אומרים נפל ונטמא אלא אדם
 נכנס לבית ופינהו ממקום למקום ואתו האדם בחוקת
 כשרות וטהור היה שהרי לא לקח מן הבית כלום אבל
 הקורדוס שאבד ואמר אותו הוא אדם גיב נכנס וגיבו
 הואיל ונחזיק הנכנס בגיביו עמא כל הבית: וכן אם
 היתה קורדוס בזוית זו ומלאו בזוית אחרת נאמר אדם

המשמרת מפני שהוא אהל קבוע ולפיכך חייב הטמא
 מאי שנא משמרת אפילו תלה הכוח והמלפפת או אשפה
 וכיוצא בהן ביתר אלא אמר רבבי מדרבין כדי שלא
 יעשה כדרך שהוא עושה בחול: פירוש אמר רבבי אין
 הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה אהל
 אלא אסור תלייתו מדרבין שלא יעשה כדרך שהוא עושה
 בחול: והנה למדת שהאיסור מדרבין היא תליית המשמרת
 לפי שבמשמרת עושה מלאכה וחייב סקילה לפיכך אסרו
 תלייתה ודכותה אמרינן שלא יעשה כדרך שהוא עושה
 בחול: אבל תליית הכוח והמלפפת וכיוצא בהן מותר לפי
 שאין עושין בהן מלאכה שהייבין עליה סקילה ולא
 אמרינן כפי הכי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול דאם
 כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול ולא יסב כדרך
 שסב בחול וזה דבר ברור הוא למבין שאין אחת מאלה
 לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך
 שהוא עושה בחול אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה
 כגון מי שגברה לו הבית של יין [או של שמן] לא יספג ביין
 ולא יעפיה בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שאם
 תחיר לו שם יבא לידו חמיטה: נתפזרו לו פירות בחצר לא
 יתן לחוד הסל או לחוד הקופסא שלא יעשה כדרך שהוא
 עושה בחול שאם תחיר לו שם יבא לידו שימור וכן
 בתליית המשמרת שם יבא לשמר אבל תליית הכוח
 והמלפפת וכיוצא בהן מותר ולא אסרוהו חכמים שאין הם
 דבר לחוש שם יעשה וכו': משה ב"ר מיימון זצ"ל

קעז

שאלה על עיני שאמרת שלא מלאנו ר' יהודה
 ורבי שמעון שחלקו במקלקל אלא בחובל
 ומבעיר (שבת ק"ו):

תשובה דבר ברור הוא שהחובל והמבעיר מקלקלין
 הן ולפיכך הן פטורין: דהכי אמרינן בגמרא
 חובל ומבעיר אינה משנה כלומר זאת המשנה שהייבה
 החובל ומבעיר אינה משנה שסומכין עליה לפי שהן
 מקלקלין ופטורין ואם תמלא לומר משנה ויהיו חייבין אין
 לך דרך שיהא החובל חייב אלא חבל כדי ליקח דם
 לכלבו וכן המבעיר כדי ליקח האפר שנתמלא שלא חבל
 והבעיר דרך השחתה כדי שיהא מקלקל: הנה למדת
 שהחובל והמבעיר דרך השחתה מקלקלין הן ועיקר
 מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון אינה מנייה אלליו בכל
 החלמוד ולא בחוספתא ולא בספרא ולא בספרי: ונראים
 לי הדברים שחלוקתם בדבר זה באותן הברייתות שלא
 נכתבו כגון מתניתא דבר קפרא ורבי הושעיא וכו' וכו' וכו'

למעמדה בך. הלאך עלה על דעתכם להעמידה
 בדבר זה אם קידש על חנאי וגירש נשאתם וחזר
 וקדש קדושין שניים ומה הם הקדושין השניים אם על
 חנאי קידש אותם ובעל סתם היינו בעיני מה הועילו
 הקידושין הראשונים וכבר נהגתם מהם ואם סתם
 קידש בפעם שנייה ובעל מה מקום נשאר כאן לספק
 הרי קידש סתם ובעל סתם. ואם בעל אחר הגירושין
 סתם היינו קידושין בביאה ואין כאן מקום לישראל.
 ודאי אין ראוי להעמידה אלא כמו שפירש בעל הכלות
 הרב רבינו יצחק אלפסי ז"ל שכבר פירש זאת ההלכה
 בהלכות שלו פירוש מבורר ומדוקדק ומשם תעמדו עליו
 וכל אותם הדברים אליבא דשמעתא יניחו:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קפא

שאלה אדם שהוא רגיל בשחיטה בהמה חיה ועוף
 ושחט כמה שנים פעם אחת נכנס ושחט
 לטבחין גויים כדי למכור לישראל ודק את הסכין קודם
 ששחט כדא ודאחר ששחט דק אותה ומלאה פגומה
 ויפסלה הבהמה הואיל ומלא הסכין פגומה דחיישין
 שמה בעור פגומה. יבאר לנו אדוניו אם השוחט חייב
 בחסרון דמי הבהמה השחטה הואיל ותמכר לגויים בפחות
 ממה שתמכר לישראלים או דילמא כיון דרגיל הוא
 מומחה הוא ואינו חייב:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

תשובה חייב לשלם:

קפב

לרבינו הגאון הגדול מרנא ורבנא דר"ר יעקב (*) זצ"ל אלפסי מעיר
 אליסאנה:

שאלה יורינו רבינו ראובן משכן חזרו אלל שמעון
 בכך וכך זהובים על זמן קבוע ואמר לו
 ראובן לשמעון ראוך שחיתתי לדור בחגרי ואני נותן לך
 בכל שנה כך וכך זהובים כל זמן שתמשך משכונא זו
 בידך אמר לו שמעון הן היתחו שמעון בחזר והיה ראובן
 נותן לו לשמעון בכל שנה מה שפסק. עמו כיון שהגיע
 זמן המשכונא ליפדות אמר ראובן לשמעון אינו נותן לך
 אלא מה שנשאר לך בידי מן המלוה שהייתי נותן לך
 בכל שנה כך וכך שכירות:

(*) כך כמלא בפס"ה ואולי הוא לאבי בעל הלכות:

נכנס בבית זה ונטל הקורדוס ועשה בו לרכיו והחזירו
 לזויה אחרת גם זה רשע שאל שלא מדעת גולן
 הוא ולפיכך יעמא כל שבבית ואי אהה יכול לומר כך
 בכזר שאין אדם שואל כזר ומחזירו בעלמו שאין בדבר
 זה חועלת שהרי אינו כלי שיעשה בו מלאכה. ואלו נכנס
 לבית זה אדם רשע כגון גנב או גולן ומוכס וגבאי היה
 לנטל הכזר והולך לו ומאחר שנמלא הבית כמות שהוא
 ולא חסר כלום הרי כל שבו בחזקת טהרה נשהיה וגאמר
 לא נכנס לכאן אלא אדם טהור ולומר חבר:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קעט

תשובה שאלה על עינין און אדם עושה בעילתו בעילת
 זנות. הקשית עליה הא דאמרין (כתובות
 ע"ד) שזויה רבין לבעילתו בעילת זנות. ועוד אמרת היכי
 דמי אי דליכא אישות. אין לנו אומרים שמה לשם זנות
 נחווין שחוקה און אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא
 אומרים כל הבעל אינו בועל אלא לשם אישות והואיל
 ובעל בפנינו הרי זאת לריכה גט שאין זה חולה בעילתו
 בקידושין הראשונים שמה יפסלו או ימלא בהם טעום
 ומלאה בעילתו בעילת זנות. וזה דשויה רבין לבעילתו
 בעילת זנות אינה קושיא דרבין הוא דשויהו אבל הוא
 לא עשה בעילת זנות ולא נחווין אלא לבעילת אשתו.
 ולעולם כל ישראל בחוקה זאת עד שיבאר שחוק הבעל
 דרך זנות ואין לנו אומרים בו חוקה שאם כן נמלא
 כל מי שזינה עם פויהם בעדים לריכה ממנו גט וליכא
 מאן דאמר דסליק אדעתיה למימר הכי. דלא אמרין
 לעולם חוקה בכל מקום אלא בסתם הדברים אבל
 בפירוטם הדבר ברור:

משה ב"ר מיימון זצ"ל

קפ

שאלה על עינין המקדש על חנאי וכנס סתם וכו'
 (כתובות ע"ג) וכחבתם בשאלות שלכם שיש
 מי שפירש כגון שבעל ושהה וחזר ובעל. ויש מי שפירש
 כגון שבעל וחזר ובעל. ותמחתם ואמרתם למה לא
 העמידוהו המפרשים כגון שגירש והחזיר שהדעת נוטה
 לכך. וכך הוא חורף דבריכם:
תשובה כל הני פירושי דאמריהו לית בהו ממש
 ולא חזו לעיניו בהן שהם דברים שאין בהם
 טעם כלל ומעולם לא שמעונו. וראוי לתמוה מן
 החמיהה שתמחתם ואמרתם למה לא העמידו אשה
 אחת כעין שתי נשים כגון שגירש והחזיר. ואי אפשר

תשובה עמדתי על השאלה וכך הדין ודאי רבית קלוזה היא ויוולדה בדוייניס דלפילו למאן דשרי (ב"מ מ"א) משכנתא בנכיתא הכא אסור רבית קלוזה היא הילכך בעי למחשב כל מאי דשקיל מיניה בכל הכוה שני ומוגבי להי מדמי משכונא ושארית יהיב ליה ומשכונא בנכיתא דשאלת עלה אן לא שרינן לה דאבך רבית הוא והכי מורו בה כל רבנן קשישי דאסוריה :

קפג

שאלה במכירת מטלטלין באשראי ילמדנו רבינו ראובן זבין לה מידי לשמעון באשראי וקא שוי הסוה מידי ארבעה זוזי וחגיגה ניהליה איכו בחמשה ואיתנהו לזוזי לגביה מי אמרינן כיון דאיתנהו לזוזי אחולי קא מחיל גביה כדרב נתמן דאמר (ב"מ מ"ד) האי מאן דיהב זוזי לקיראה והא זולן ארבעה ויהב ליה איכו חמשה איתנהו שרי ליתנהו אסור אלמא כי איתנהו לקיראה גביה אמרינן אחולי קא אחלינהו גביה הכא נמי כיון דאיתנהו גביה אחולי קא מחולינהו לזוזי גביה או דילמא בפרי אמרינן בזוזי לא אמרינן :

תשובה מאן דמוזן מידי מחבריה באשראי בטפי ממאי דשויה וכו' וקאמרת אמאי לא אמרינן כדכוו זוזי גביה אחולי אחולי גביה בזוזי כדאמרינן כדכוו פיהי גביה ליכא למימר בדמי אחולי אחולי דדמי לא יקרי ולא זילי דלא עבדי אינשי דמחלי הילכך לא אמרינן הכי :

קפד

שאלה ילמדנו רבינו ראובן חפך שמעון באשראי והלך שמעון והכניסו לשוק ולא מלאו שוק חלה פחות מאותן דמיס שלקחו בהן והעמיד עליו עדים וכשבא זמן הפרעון אמר שמעון לראובן איני נותן לך חלה הדמים שהיה חפך שלך שוק שהרי הכנסתיו לשוק בפני עדים ולא היה שוק חלה כך וכך מהו חייב ליתן לו אותן הדמים שלקחו בהן מן המוכר :

תשובה זו אבך רבית היא ואין מוילאין אותה בדוייניס לא מן הללו למלוה ולא מן המלוה ללוה לפיכך אין לנו מחייבין אותו לפרוע לו חלה אותן הדמים שהיו שוין בשוק ואם אותו המוכר אין דרכו למכור את סחורתו בשוק חלה למי שבא ותובע המקח לקנות הילכך מחייבין אותו ליתן לו דמים ששוין על ידי התובע ושמין כמה יש בין התובע למכירה בשוק ונותן לו :

קפה

שאלה ילמדנו רבינו מהו דאמרינן (ב"מ מ"ה) כל אגר נטר ליה אסור :

תשובה כך פירושו כל מאן דמוזן מידי לחבריה באשראי והוסיף עליה בדמי אותו המקח בשכר שממתין עליו בדמים לזמן אסור זהו פירוש כל אגר נטר ליה אסור :

קפו

שאלה ילמדנו רבינו מאן דמהימניה לחבריה עליה כבתי סהדי בזמנא דאית ליה גבי ואתו תלתא סהדי ואסהדו דאודי קמייכו דכבר פרעיה ניהליה דינא מאי דאיתמר לן משמיה דרבא רחמנא דשאי ליה היכא דאסהדו דאודי קמייכו מהיכא דאסהדו דפרעיה ניהליה באפייכו וקא גמר לה להא מילתא מדין הכחשה והומה (ב"ק ס"ה) ואילעריך למיקם על בירוריה מיניה :

תשובה האי מאן דמהימין ליה לחבריה כבתי סהדי וקא אמרת דשמיע לך משמא דידן הכין הוא כדשמיע לך דשאי לן בין מאן דמסהיד ואמר ליה למלוה קמאי ידי פרע לך ההוא שטרך זבין מאן דמסהיד עליה דמלוה ואמר ליה את אודית קמן ואמרת לן הוה עלי סהדי דמודינא קמייכו דההוא שטרך דהוה לי גבי ההוא פלנייא דפרעיה ניהלי ולא אשחיייר לי עליה מידעס דמיא הא מלתא לעידי הכחשה ועידי הזמה דעדות מוכחשת היינו טעמא דלא הוייא עדות משום דתרווייכו כחדא מלתא קא מסהדי הני מכחישי הני והני מכחישי הני אבל עדי הזמה לאו בזהויה מלתא קא מסהדי גבייהו חלה אשהדי גופייהו קמשהדי ואמרי להו אן שיהי עלייכו דההוא יומא דקא אמריתו דקטליה ביה פלנייא לפלנייא באחרא פלנייא דגבן היותון בזהויה יומא באחרא פלנייא דלא איפשר מימטי מיניה להכחש אחרא בחד יומא ובהכי מחזמי והס הכי נמי כדאמר ליה בעל השטר לא נחפרעתי כלום לא אמרי ליה הני סהדי אין קמן דידן פרע לך דהא איכו קא מהימין ליה למלוה עפי מינייהו חלה עליה דידיה קא משהדי ואמרי ליה את אודית קמן דפרעך דלא מני למימר להו לא אמינא לכו מידי וכך הדין :

קפז

כתב הגאון רבינו האי מי שנתחייב שבועה ואינו חולה לישבע לא פטרינן ליה חלה אם מחל

העשויין להשאל ולהשכיר והקרובים לא עליהם לא שבעה ולא חרס שאפטרופוס של יחומים חובה עליו לטעון בה כדאמרינן בההוא אפטרופא דאתא לקמיה דאביי אמר ליה חק עשאה סימן אחד אבד את זכותו אמר ליה ההוא אפטרופא חי הוה אבוהן דיתמי קיים הוא טעין ואמר חלם אחד עשיתי לו אמר ליה שפיר טענתו וכו' עד אמר אביי הילכך האי מאן דמוקיס אפטרופא מוקיס כי האי גווא דידע להפוכי בזכותא דיתמי :

קצ

שאלה יורינו רבינו המקבל עיסקא מה הוא על הפקדון שומר שטר או שומר חנם :

תשובה הכין חוינן דאע"ג דאמרינן דעיסקא דפלגיה מלוה ופלגיה פקדון הכין טעמא דמילתא בחורת מלוה שהוא חייב באחריותה ובחורת פקדון שיש לבעליו לטעול מה שהוא מרויח ולא זה כמלוה מכל פניו ולא זה כפקדון מכל פניו דהא קאמרי אמרי נהרדעי השחא דאמרת פלגא מלוה חי בעי ליה למשחא ביה שטרא שחי דאמר רבא להבי איקרי עסקא דאמר ליה לאיעסקוי ביה יבבחהו ייהלך ולא למשחא ביה שטרא ופקדון נמי לאו למיחב לגבוריה יבבחהו ייהלך אלא לאיעסקוי אלא אית עליה למעבד כמא דעבדי חגרי בכי האי מלחא ודאי אס יס בהם שמקילין ויס בהם שמתמירין מיחייב למעבד כחומרא ולעגורי כמאן דמתמיר מחגרי בשמירתו דאמר להקוי שייחיד ולא לעוויי אבל בשמירה שומר גרידא ליה עליה ולא אפילו כשומר חנם במאי דרגילין חגרי לאוקילו ביה לא וראה דאפילו שומר שטר היכא דלא שמר כספיו בקרקע ונגבזו חייב לשלם ומקבל עיסקא לא מני כל איתח דנפיק ואעל למהוי כספיה דאית בידיה שמורים בקרקע והילכך אס עשה כדרך שהסוחרים עושין כיוצא בו לא מיקרי ולא יחייב כוליה ההוא מידעס ולפוס הדין עיקרא הוי דינא בכל מילי :

קצא

והא דאמריהו בענין השוחפין נעשין שומר שטר זה לזה ודיקיתו מיניה דשני אומנים שנעלו כלים לעשותם ביחד והשכר בייניהם לאמנע וצא אחד מהם להחזיר כלי אחד מהן לבעליו ונפל מידו בפשיעה ושבר החייב שוחפו לשלם עמו לפי שהיא פשיעה צבעלים דהא אין שני שוחפין חייבין בחיוב שומרי שטר אלא כגון שומר לי היום ואתי אשומר לך למחר : עיינתי בדבריס

לו חזירו כך הוא האמת שבעה דאורייתא לא הפכין אלא אם נחרצו שיהם ובדרבנן הפכין :

קפח

שאלה ילמדנו רבינו בראובן שהיה לו שטר חוב על שמעון ומה שמעון וחבט ראובן לירשי שמעון בשטר שבידו ואמרו לו לא היה לנו כלום ולא ירשנו ממנו כלום ילמדנו רבינו הדין בזה ויבא שטר כפול מן השמים :

תשובה כך אנו רואין בדיון זה שאם בעל השטר עושה שבריא לי שירשו מאביהם מומן או מטלטלין והם אמרו לא ירשנו כלום הוה ליה כמי שטוען את חבירו מנה לי בידך והלה אמר אין לך בידי כלום ששבע שבעת היסת ונפטר : ואם החובע עושה טענה שמה ואמר שמה ירשם מאביהם אין לנו אלא חרס חסם הדין כל טענה שמה :

קפט

שאלה ראובן שהיה משכון ביד שמעון בחמשים ומה שמעון והיה בניס קטנים וצא ראובן לחבוע את המשכון מיד יורשי שמעון ואמר להם שהוא כך לואת המח שהוא ממושכן בידו במאה וטען ראובן ואמר ישבעו הקרובים שכן וזה המח ואחן מאה : ואמר לו הדין אין על הקרובים שבעה שאינו שלהם אלא אם ראה ראובן יתן מאה וישימו אותה על ידי שלים עד אשר יגדלו היחומים וישבעו שבעה היורשין שלא פקדנו אצא ושלל מנינו בחשבונותיו כלום ונעלין ממונם מתחת ידי השלים יורינו מורינו ושכרו כפול :

תשובה כך אנו רואין שיפה אמר הדין אלא שאין מן הדין שתתן המאה כולה על ידי שלים שהרי הוא מודה בחמשים אלא תתן להם החמשים והחמשים הנשארת שאינו מודה בה הוא שתתן על ידי השלים : ודברים אלו אם המשכון שוה מאה אבל אם המשכון אינו שוה מאה אין עליו לחת אלא כדי דמיו בלבד לפי דמיו כדאמרינן יכול לטעון עד כדי דמיון והני מילי היכא דהוי משכון מדברים שאין עשויים להשאל ולהשכיר אבל אם המשכון הוא מדברים העשויים להשאל ולהשכיר כמה דאמרינן מנו דאי בעי לומר שאיל הוא בידו כי אמר נמי ראובן משכון הוא בידו בחמשים נאמן דשלת מינא בר אבא דברים העשויין להשאל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידו אינו נאמן : ורצא אמר אפי' צוה דסרבאל וספרא דאגדתא מיתמי בדברים

איזה דברים אינן נאמנין כבר השבנו על שאלתכם וכך
הדין וכתב יצחק אלפסי :

קצב

שאלה ראובן לקח משמעון מטבע זהב שידור בבית
אחד בחצרו ששה חדשים ושאר שמעון בבית
ולא שלל החוב הו' וראובן כאשר ראה שלא שלל ממנו
מטבע הו' לא נתן לו שום דבר ויהי כי ארכו לו שם
הימים שאל שמעון המטבע הו' ויהי כמשיב ראובן יש
לי עליך שכירות שנה אחת חוליא השכירות והשאר אתן
לך יורינו רבינו אם ראובן יזכה בטענתו זו או לא ויבא
שכמ"ה :

תשובה הששה חדשים שדר בהם בתורת משכנתא
יחן עליה נכיתא כפי המנהג באותה העיר
ואין לריך שכירות אלא יחן הנכיתא כמנהג העיר
במשכנתאות ואשר דר אחר ששה חדשים הלו לריך לפרוע
שכירות שלא נתנה משענה לכל זמן שחמשך משכונה זו
ואפילו שמטבע זו נתנה לו לשם משכונה אבל אם
אמר הלוי ואתן לך בית שחדור ששה חדשים אז יהיה
בזה רבית קצוזה ולריך לחשב כל השכירות ולפרוע לו
השאר אם ישאר :

ובתב יצחק

קצו

שאלה יפרש לנו אדונינו ירום במה שאמרו
(ראש השנה דף ד') ויש אומרים אף לשכירות
בתים דתנייא המשכיר בית לחברו מונה שנים עשר
חדש מיום ליום וכו' עד ותגא קמא דבריחא ותגא דין
בניסן נמי משכח שכיחי קטריי איך תהיה ההלכה אחר
אלו הניסחאות בראש השנה לשכירות בתים אם בניסן
או בתשרי ופקא מינה אם אמר לשנה זו איך הוא
יורינו רבינו ושכרו כפול :

תשובה הלכה כתגא דין ותגא קמא דבריחא שאם
אמר לשנה זו כיון שהגיע יום אחד בתשרי
עלחה לו שנה וכך הדין :

קצו

שאלה ראובן קנה משמעון יין בארבעה דינרים
וארבעה זוזים ונתן לו השלשה דינרים ועל
הדינר וד' זוזים נתן לו שטר ויהי לימים שאל שמעון
השאר ואמר לו ראובן לא אתן לך פרועה קניה עוד
שיש לי עדים שבזמן שקניתי ממך היין לא היה שום כי
אם שלשה דינרים ושמעון אומר אני לא מכרתי לך

אלו ודוקיא דדייקיתו מינה בטענה דיקיתו לה ללא
אמרינן פשיעה בבעלים אלא בזמון של בעלים גופייהו
הגעשים שאולים עם ממונם אבל שני עושי מלאכה אין
לאחד מהם ממון אלא חבירו כדי שתהא השאלתו בבעלים
אלא זמון של אחרים הוא כי מה ענין שמירה בבעלים
בכאן אין כאן שמירה בבעלים הילכך הפועה בכלי
שנטבר מתחת ידו הוא החייב בתשלומין ואין חבירו
חייב כלום :

קצב

שאלה ילמדנו רבינו ירום הודו בראובן שכר בית
משמעון לשנה אחת בחשבו שהשנה שנים
עשר חדש והיתה השנה מתעברת ואינו יודע ראובן בזה
יורינו רבינו הדין בזה ושכרו כפול :

תשובה אם ידע אז לא ידע הכל שזה שהרי אמרו
המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה
נתעברה לשוכר זה העבור ודאי שידעו לאחר שהשכיר
הבית ואמרו נתעברה לשוכר וכך הדין :

קצו

שאלה ילמדנו רבינו בראובן שיש לו בית למכור ונתנו
לו בעד הבית מאה משקלים וצא שמעון
וקנאה במאה ועשר שימתין לו על שאר המעות וירינו
רבינו אם חייב שמעון העשרה דינרים או לא אם נאמר
שלא הוסיפו אלא על שימתין על המעות :

תשובה רחמה עיני שאלתכם והיא אבק רבית והוא
אסור וצוה אמרו ר"ל (ב"מ מ"א) כל אגר
נער ליה אסור ואמרו רבית קצוזה יולאה בדיונים וכיוונו
בזה שאמרו יולאה דהיינו שחוזרות מן המלוה ללוה ואפילו
לקחה ממנו והיתה עמו ואבק רבית אינו יולא בדיונים
אם לקחה המלוה אלא אם לא לקחה אינו יכול לתתה
לו וכך הדין :

קצד

שאלה יורינו רבינו אם אמרו העדים מעשה שהיה
כך היה ושכחנו מלזכרו בשטר אם יקבלו
דבריהם או לא :

תשובה יקבלו דבריהם בזה במה שאין חוזרין
בעדותן אבל הוסיפו עליו מפני ששכחו
וכאשר אמרו תנאי היו דברינו נאמנין אלא אם אמרו
העדים לא נדע אלא מה שיש בשטר לא פחות ולא
יותר על מה שדברנו לפניהם לבד ואחר כך הוסיפו

במשיכת הקנטר יולג קנה אך בזאת שיחזיר עשרה לטרין מהגיל"ג . ואינו לריך נוחן הל"ך לבקש לו ל"ך לתת לו שאין קויון בחליפין אלא משקל בעד משקל דהיינו שאם יש לשיינס מלה הנה מה טוב ואם לאו יתן אחד מהם לחברו עד שיעור מה שנותן לו . וא"כ אינו לריך לקנות שום דבר . ומה ששאלת על החילופין מבלי שיסומו בדמים אם יקויים או לא מפני שאמרו (שס) חמורך בכמה בכך וכך פרתך בכמה בכך וכך . אשיבך שלא היחה כונתם ז"ל באמרם כך וכך על שלא יתקיימו החליפין כי אם בשישום בדמים אלא אמרו זה כי כך אורחא דמלתא תראה אמרם ז"ל בשופטני עסקינן דלא קפדי . ואמנם מה ששאלתם אם בחליפין יש אונאה או אין אונאה . כנראה מהחלמוד שאין בו אונאה והוא אמרם ז"ל מכור לו באלו קנה ומחזיר אונאה דמכור לי באלו קאמר כלומר כיון שלקחתם לשם מכירה יש בה דין אונאה והחורה אמרה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה בממכר הוא דאזהריה רחמנא בבל תונו אבל בחליפין לא וכך הדין : וכתב יצחק אלפסי

ר

שאלת מר יצחק אל גיאנו אשר שאל מן מר יצחק הרב אל קלעי זצ"ל :

הביננו אשר נעלם — ואל נהיה כדרך נכלם פתח פיך לאלם הוא — בלא בינה מאד נאלם והשואל בלי קו יש — עלי נשאל להשכילים בנחת לא בועף פן — יהו בושים במשאלם ועת חגע תשובתם — אליהן יפצחו קולם יברכוך בצאת ובבא — ביחד גם במקהלם ושולם רב לרבינו — פרי צדיק יסוד עולם

שאלה

רוניא זבן ארעא אמירא דרבינא קא סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מנרא אמר ליה רב ספרא ברין דרב ייבא לרבינא אמרי תשי ארבעי לללא וארבעי לללא ואינוא פירושו ארבעה זווים לאומן שהוא הצורסקי וארבעה זווים למי שמועד את העור ומשל זה אינו דומה בענינו (בחרא דף ה') :

תשובה

כך שמענו פירושו ארבעה ככרות אוכל העבדן שמעבד את העורות ביום שהוא עמי וארבעה ככרות אוכל בעל העורות שהוא עשיר מה יחרון לזה על זה משל זה אמרו רב ספרא לרבינא כדי שיהא מואם בזה העולם ויסתפק כמה שיש לו מן הנכסים ואל יבקש לקנות יותר כדי שיניח רוניא בקרקע שלקה ולא יסקלנו דבינא דבר מנרא :

אלא בארבעה דינרים וארבעה זווים יורינו רבינו הדין בזה ושכרו כפול :

תשובה

זה הוא אבק רבית אם יש עדים שזה היין לא היה שזה כי אם שלשה דינרים ושזה המעות אשר חייב לו בשטר זה הוא מן היין ואז לא יתן כי אם השלשה דינרים אשר היה שזה בשעת המקח . ואם מתחלה לקח יותר ממה שהיה שזה לא יחזור שום דבר ואם לא נתן דמי שיינו עדיין אז יגמור לו עד כדי שיינו ולא עוד וכך הדין :

קצה

שאלה בהקדמת מעות למונות :

תשובה ומי שרוצה לתת לבעל המונות אם אלו המונות מזויים בשוק לקנות ופסק עמו כשער השוק אז חייב בעל המונות לתת לו על מה שפסק עמו אם ימלא עמו או לא ימלא . ואם אינו רוצה לתת לו לריך שיקבל עליו מי שפרע :

קצט

שאלה

מה יאמר הרב העניו מופת הדור ויחידו מרנא ורנא ר' יצחק בן כבוד מרנא ר' יעקב ג'ע בראובן ושמעון החליפו (קנטר יולג) בעד (קנטר לך) וקבל ראובן קנטר הגילג הו' ובא לידו ורשוהו . אחר זה בא שמעון לקבל הקנטר לך הו' וסקלו ומלאו חסר עשרה ליטרין מה יהיה הדין בזה . אם יהיה החילוף בטל אם ירצה אחד מהם לבעלו או יהיה קיים ועל ראובן להשלים לו העשרה ליטרין אשר חסר מהל"ך אשר נתן לו ויתנם לו להשלים . או לא יתקיימו החליפין אלא כמה שהיה במלא ועל שמעון ליקח מה שיש בעין וינכה גם כן עשרה ליטרין מהגיל"ג עבור העשרה ליטרין ל"ך . וכמו כן אם החליפו שנים סחורה בעד סחורה אם לריך לשום אותה בדמים או לא וגסמוך על מה שאמרו וכל המתלעלין קויון זה את זה והנה מלאנו שאמרו בזה (קדושין דף כ"ח) פרתך בכמה בכך וכך חמורך בכמה בכך וכך וכו' . וכך אם החליפו סחורה בסחורה ויש דמים ביניהם אם יש בה אונאה או אין בה אונאה כי יש מעות ביניהם . יורינו רבינו הדין בזה ומאת ה' שהיה משורתו שלמה :

תשובה

עמדנו על שאלתכם זו וראינו שכיון שקבל ראובן קנטר הגיל"ג והביאו לביתו שזו היא משינה מעלייתא ויחן לשמעון הל"ך המזוי ולא איכפת אם חסרו העשרה ליטרין והחשעים ליטרין המזויים

רא

שאלה חזינא לרבנא האי ז"ל ולרבנותא אחריני
 דאמרי כולכו דאין אונאה לקרקעות וגם לא
 בטול מקח ולבחר כן אשכחנא תיובתא לרב האי ואמר
 דהיא מיומרא דכתיבנא בספר מקח וממכר דאין אונאה
 [לקרקעות] גם לא בטול מקח אשכחנא יתה לרבינו סעדיה
 ז"ל וכשעיינו בה חזינא דהיא צענין דינא דבר מלרא
 איחמר והשתא דביטול מקח יש להן ביותר על שמות
 וחזינא נמי לרב יצחק אבן גיאת ז"ל דפסק דינא והולרנו
 להכרעת אדוננו :

תשובה דבר זה נחלקו בו הגאונים יש מהם מי
 שאומר אונאה אין להם אבל בטול מקח יש
 להם . ויש מהם שאומרים אין להם אונאה ולא בטול
 מקח ולאו זאת דעתנו שאין להם לא אונאה ולא
 בטול מקח :

רב

שאלה ילמדנו רבינו ירום הודו . בראובן היה לו
 חצר ויאל למדינה אחרת ונלטך למכור אותה
 ומכרה ללוי וכחב לו שטר לקיחה כתקנה ובא לוי
 לאותו מקום בכה שטר לקיחתו עמד לפניו בר מלרא
 לסלקו אמר לו לוי אין זה נכון שאני היום יותר משנה
 נחתי ממנוי לראובן והואילא במונותיו ובאחי עתה
 למקום זה והואלתי הולאות בדרך ועניתי את נפשי ואתה
 מהלכתי עכשיו . ונחלקו אנשי המקום קלחם אומרים יש
 לסלק לוקח זה משום ועשית הישר והטוב וקלחם
 אומרים אין מן הדין לסלקו דאם כן מה יעשה מי שיש
 לו חצר במקום זה והלך למדינת הים ונלטך למכרו
 מי יקה ממנו יורינו רבינו ושכרו כפול :

תשובה מעשה זה אין בו משום דינא דבר מלרא
 שאם אי אהה אומר כן נמצא המוכר מולך
 למונותיו ואין לאל ידו שאינו מולא מי שיקנה ממנו ודינא
 דבר מלרא משום ועשית הישר והטוב [לית] גבי בר
 מלרא [סה] הלא תראה בהני שרו והני לירי לית בה
 משום דינא דבר מלרא וכל שכן כי האי גוגא דלית בה
 משום דינא דבר מלרא וכך הדין :

ג

שאלה ראינו (ב"מ ד' ק"ה) שכן ותלמיד חכם ת"ח
 קודם . חכם זה כשהוא שכן או אעפ"י שאינו
 שכן הוא קודם שראינו חולקים בדבר יורינו רבינו ושכרו
 כפול :

תשובה

האי דאמרינן שכן ותלמיד חכם וכו' אין אחד
 מהם בר מילרא אלא מוקדם הוא דמקדימנן
 ליה ואעפ"י שאינו שכן וכך הדין :

דד

שאלה קהל דאחרינו אחרמחא בפתגמא לזמן קלוב
 ובחר כן נחטרטו יתירוה או לאו . והמדבר
 עם המנודה יהיה חייב בדבר או לאו ותו מה עיקר
 נדוי ומה העבירות דמוסייב איניש עליהון נדוי . ותו
 אם החרים קהל ונדו אדם והתנו שלא ימולו בו ושלא
 יקברו מתו יקיימו תנאי זה או לא :

תשובה קהל דאחרינו על דבר שלא לעשותו לזמן
 קלוב ונחטרטו עליו ילכו אלל חכם ויתיר
 להם את החרם כמו שעושין לשבועה למי שנחטרט עליה
 ואי ליכא חכם דינע למישרא נדרי לא . ועיקר הנדוי
 הוא השמחא שמשמתין בית דין מי שנחטייב שמתא ואין
 זה דבר קלוב אלא כפי מה שראין אוחו בית דין בין
 שמתא בין במויפה . ומי שהחרימוהו הקהל חייבין למול
 את בני וקוצרין את מתו אבל מניחין אבן על ארצו
 זכר לסקילה ואם רעה ליכנס לבית הכנסת מרחיקין
 ממנו ארבע אמות מכל ל : ד

ובי שגדוהו בני עירו ולא התנו שלא ידבר אדם עמו
 אין על המדבר עמו כלום מפני שלא האירוהו
 שלא לדבר עמו . ואין ראוי לדבר עמו והמדבר עמו
 מוגנה הוי אבל אין עליו דין . ואם שמחו מי שידבר עמו
 המדבר עמו משומת הוי כמותו :

דה

שאלה מה הפרש יש בין המברחת מחמת שהיא
 רועה לינשא ובין המבריה מחמת שהיא רועה
 לינשא אשה כדי שלא ישחטבו נכסיו לאשתו :
תשובה לא מלינו הברחה באיש כלל לפיכך אם נתן
 כל נכסיו לאחר המחנה קיימת ואין דין בו
 דין מברחת :

דו

שאלה ילמדנו רבינו ירום הודו בראובן אשר היה לו
 שטר חוב על שמעון בסך מה ובשטר חתומים
 שני עדים אך אחד מהעדים קרוב לראובן וכאשר ראה
 שהשטר הלו בטול קדם ונחמו במחנה לבנו מהיום אם
 יקויים שטר זה שעל שמעון לבן ראובן אם [לא] יורינו
 רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה :

חשובה לא יועיל נתינת ראובן השטר לבנו כי השטר זה בטל מאחר שאחד מהעדים קרוב ואף שלבן ראובן אינו קרוב עדותו אינו מועיל ואין השטר כשר דבעינן החלתו וסופו בכשרות וליכא :

החביעה כולה ואני נותן לך ששה דינרים ושלשה זוזים ומחל לו בקיני ונקנה מן לוי על כך הרי לוי נשתעבד לראובן בלחון הששה דינרים ואלו לא קנה ממנו על כך היה יכול לחזור בו ולומר לו חזור לבעל דיך שלא הסרתיך עד עכשיו כלום שלא היה לך עליו אלא שבועה הנה הוא לפניך לך והשביעו כי אותה מחילה בעשות היא שלא מחלת לו אלא על מנת שאתן לך אני ועכשיו שאין אני נותן לך הרי מחילתיך מחילה בעשות לך חזור אליו והשביעו : אלא כיון שנקנה ממנו על כך הרי שעבד עלמו בלחון החוב ואינו יכול לחזור דקיימא לן אין לאחר קנין כלום כדאמרינן החס בעיני נאמן עלי אביך דאמרינן בלחון לך מחלוקת : ואסיקנא דאפי' בלחון לך ולפי גמור דין חס קנה מידו אין לאחר קנין כלום וכן הלכה : הילכך חייב לוי ליתן אותן הששה דינרין ושלשה זוזים לראובן ויחזור לוי על שמעון בלחון הששה דינרין וכך הדין :

רו

שאלה יורינו רבינו ראובן היה טוען על שמעון שיש לו עליו י"ד דינרים ומקלחם היה מודה ומקלחם אומר אינו חייב כלום עד שבא לוי ואמר לראובן ארלה בטובתך שתמחול לשמעון הי"ד דינרים שאתה חובע לו ותחפס לו קנין על זה מחילה גמורה ואני אתן לך מכאן ועד יום חג הסוכות בא לפנינו ראשון ששה דינרים ושלשה זוזים ומתוך כך נתרלה ראובן עם לוי זה וחפס קנין לוי לראובן על זה שיתן לו ששה דינרים ושלשה זוזים עד חג הסוכות בלי העברת זמן ועשה לו קנין על זה ושטר בקיני ועדים וזה טופסו של שטר כך וכך בשבת וכו' איך לוי בר פלוני אמר לנו הוו עלי עדים בקיני וקנו ממני בכל לשון של זכות וסתמו ונתנו לו לראיה להיות בידו לזכות מחמת שרליתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובפסח חפסתי והקינתי לו מעכשיו בקיני גמור ארבע אמות קרקע שאתן לו ששה דינרים ושלשה זוזים עד חג הסוכות הבא לפנינו ראשון בלא העברת זמן וקיננא מלוי זה לראובן זה בכל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקנינא ביה והכל שריר וקיים : וכשהגיע הזמן עכשיו חבט ראובן מלוי הששה דינרין ענה אותו לוי ואמר איני נותן לך כלום אלא חס יתן לי שמעון שבטבילו עשיית לך שטר זה : ענה ראובן ואמר אין לי על שמעון כלום שכבר חפסת אתה קנין ממני שמתלתי לו הכל בשביל הששה שחתן לי : ועכשיו יורינו רבינו חס ים מן הדין על לוי לפרוע לראובן אלו הששה דינרים ואם לא ושכרו יקבל מן השמים : ולוי זה יאמר מה שיאמר ראובן שהודה לו שמעון מקלחם ומקלחם לא הודה לו כלום ובשביל שראיתי בנייהם מן הקטנות וניסתי בנייהם וערבתי כספיים אלו כדי להטיל שלום ולא להפסיד משלי והעדים מעידים שטר זה מחמת ערבות הוא ולא הלוואה : וראובן אומר אפילו חס מעידים איני חושש לדון בשטר ושלום :

רח

שאלה חס אמר חובע איני רוצה לדון עמך אלא במקום הועד והנחבט אומר איני מידון עמך אלא כאן :

תשובה מופין לנחבט לילך עם החובע לבית דין מומחה ובוה אמרו אמר אמר אמר הלכתה כופין אותו והולך למקום הועד וכן הלכה :

רט

לרב ר' משה דברושיליש ז"ל

עמדותי על דברי שאלתך והבנתי בנחתך בה ודקדקתי בה וחזרתי בכל לדין לכתב הדברים על בורין כפי מה שיראה לנו מדברי תורתנו הקדושה בלתי שאשיגה על דברי שטרות שנעשו בערבאות של גויים שופטו הישמעאלים כי אין לנו אורך בהם דבין זה והנני כותב את הנראה לי לפי קולר דעתי על [דבר] הבחיים אשר קנה שמעון מיוסף אחיו : יראה לי שמאחר שודע שמעון זה דר בבתיים אלו שני חוקה כמו שכתבת שדר בהם זמן ארוך והרי שמעון טוען שקנאן מיוסף אחיו לכן חס נודע בבירור שיוסף אחיו המוכר היה דר בהם קודם המכר אפילו יום אחד הרי הבתיים בחוקת שמעון ושוב אין יוסף אחיו נאמן בשום טענה שיטעון שישחור חוקתו של שמעון חס לא שיצררנה ברחיה ברורה ולאו כל הימנו לאבד זכותו של שמעון הקונה : והכי איתא בתוספתא בפירוש הלוקח מן הלוקח ואמר הראשון

תשובה עמדנו על שאלה זו וכך ראינו שאפי' שלא הודה לוי לראובן שהיה שמעון מודה לו במקלח הרי יש לראובן להשיב את שמעון שאין לו בידו כלום מחלון י"ד דינרים ועכשיו שאמר לוי מחול לו

טענת חזקה לפי שראובן המערער בן בנה של מימונה המכרת היה קטן בשעת המכירה גם אחר שגדל שלא ידע אם היה לו זכות בו כדי שיערער. ערובי דברים הם. אכן באמת אם זה הקטן מערער ורואה לירש מנה אם אביו ולא תועיל חזקתו של שמעון ולא חזקתו של יוסף מטעם שאין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו אם הגדיל או הדקין על דרך זה אם נודע שמימונה זאת נתנה הבתים האלו ליוסף מתנה ויש לו שטר או ראיה בידו עכשיו [אין] אם אין לו שטר ולא ראיה על המתנה ויש לו עדים או ראיה שהחזיק שלש שנים בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער שוב אין לראובן זה טענה בהם לא בקטנותו ולא בגדלותו ואין זה נקרא מחזיק בנכסי קטן כי לעולם לא זכה הקטן בהם. ואם לא יתברר בראיה ברורה שהחזיק יוסף זה בחיי מימונה חמותו או בחיי בנה שלש שנים בבתים הללו או אין ליוסף זה או לבאים מכחו שני חזקה על זה הבית לפי שהוא בחזקת ראובן זה שהיה או קטן ואין מחזיקין בנכסי קטן ויכול עשה לערער ואין חוששין בזה שלא ערער הוא או אחרים עד עשה. גם כחבת בסוף שאלתך כך מאחר שאין טענת חזקה לשמעון בבתים האלו היה לו לומר בשטר המכירה והפסיד על עצמו בזה שאמר שהיה לו שטר ואבד. דברים אלו מובנים כי אם יש חזקה ליוסף שהחזיק בבתים אלו שלש שנים בחיי מימונה או בנה או שהיה בידו שטר מתנה או מכירה שנתתם לו יש חזקה [גם] לשמעון אף אם אבד שטרו שדר בהם שני חזקה דעד שלש שנים מודרה איניש בשעריה עפי לא מודרה ולא הפסיד חזקתו באבדת השטר. ואם חזקת יוסף אינה חזקה [גם] חזקת שמעון הבא מכחו אינה חזקה לא על ידי חזקה ולא על ידי שטר. עד כאן הארכתי כדי לבאר הענין דבר דבור על אופניו וסוף דבר עיקר הדיון בקולר כך הוא אם יוסף זה המוכר בידו ראיה ברורה שנתנה לו מימונה חמותו הבית הוא אעפ"י שלא דר בה שני חזקה לא בחייה ולא בחיי בנה או אם הוא טוען מעצמו בלא ראיה שנתתם לו ויש לו ראיה ברורה שדר בהן שלש שנים בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער או הבתים בחזקתו ומה שמנר לשמעון יפה מנר כי הוא היה יכול למכור חלקו וגם חלק בחו כדי להשיאם וישאר שמעון בבתים בחזקתו. ואם אין ביד יוסף ראיה ברורה שנתתם לו וגם אין לו ראיה שדר בבית ההוא בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער שלשה שנים או הבית הוא בחזקת ראובן שהיה קטן או ולא

גולה היא בידי לא כל הימנו לאבד זכותו של זה. ומה לי לוקח מן הלוקח ומה לי ממוקבל מתנה אם בא לאבד זכותו של לוקח זה. ולכן כל מה שטען יוסף זה המוכר בענין מתנה זו היאך באת לידו אם הם דברים הסותרין זכותו של שמעון זה הלוקח אין שומעין לו אם לא שיברר דבריו בעדים ובראיה ברורה וכל זמן שלא בררם אנו חולין שמימונה זאת חמותו נתתם לו במתנה או במכירה גמורה וזכה הוא בהם ומנח מתנה או מכירה זו מכרה לשמעון ופליגין דבוריה כדי להעמיד הקרקע הזה בחזקת שמעון הואיל ודר בו שני חזקה. ומה שכתבת שאין ליוסף ראיה על נתינת הבתים רק על פי כתב ישמעאל שפסלו השופט לפי שלא היה עיקר המנח כחוב בקלף אין זו ראיה כי אחר שהוא טוען בפיו טענת חזקה שהיא מהמתנה אינו נרדף לשום כתב כלל לא יהודי ולא ישמעאלי ואף אם נפסל השטר לא נפסל טענת חזקתו שהיא העיקר ולכן אין חשש בזה שבעל השופט אוחז הכתב כי אינו לא מעלה ולא מוריד ובפרט שטר מתנה שאינו נשר בערכאות של גויס מן הדיון ואנו חוזרים לענין החזקה שהוא הדיון חורה וזכה יוסף במתנת חמותו מימונה וזכה שמעון בקנייתו וחזקתו כי לעולם טוענין ללוקח ואנו אומרים שכן הייתה המתנה. וכל זה כשלא נודע לו חזקת נתינת מתנה זו אלא מפיו של יוסף המוכר המנח כמו שכתבו. אבל אם יתברר בעדים או בראיה ברורה שצאת מתנה זו ליד יוסף המוכר בחורת ישואין שנתתם לו חמותו מימונה עם בזה כדרך כל הנשואים ומתה אשתו של יוסף אז זכה יוסף זה בחיי הבתים כדיון החקירה ובהו בחייו מלד ירושה אמה ולכן אם נמכרו הבתים כלם לנורך נשואי הבת לשמעון זה או לאחר יפה נמכרו כי יוסף יכול למכור חלקו וחלק בחו הקטנה לנורך נשואים דלא גרע מאפטרופוס דעלמא או בית דין כי אין [נח] ב"ד [יפה] מאביהם בעלמם. ולכן לא הייתה הקטנה האחת לריבה ליתן רשות לאביה למכור כי הרשות הוא בידו לעשות לחושלתה ואין לך חושלת גדולה מזה כשנמכרו לנורך נשואים. ולכן ממה נפשך היה יוסף זה יכול למכור את הבתים האלו לשמעון או למי שירדמן. ומה שכתבת שהוא מנהג לכחז מתנת הקרקע בחוך הכתובה ואינה כתובה בחוך הכתובה האחת ומלד זה רצית לבעל המתנה שנתת ליוסף אין בזה ראיה לבעל חזקת שמעון המחזיק בבית הזה הבא מכחו של יוסף מפני שלא נתתה מתנה זו בכתובה כי אין טענה מעלה ומורדת במתנה זו כי טענה קלה ורעועה היא. ומה שכתבת שאין לשמעון

עדות של חמשה אלו אם יפסל השטר שראובן טוען שציון שהועד לו על שנים מהם הראשון והאחרון אינו צריך לעדות החמשה ואף על פי שאין בהם זד קורבה או שיש בהם אינו צריך לכך. ושלוש רבינו וגאוננו יפיר ויסגא לעד :

תשובה עמדתי על שאלתכם ויש לכם לדעת שלא לכל דבר אנו צריכין שבעה טובי העיר אלא בצרכי צבור בלבד אבל בדיני ממונות הא תקן דיני ממונות בשלשה. ושבעה אלו שמכרו ודאי אם יש בייניהם שלשה שראוין להעיד דיני ממונות ומכרו כהוגן בהכרזה מכירתם מכירה ואף על פי שגמרו קרובים עמהם או שהיו מקנתם קרובים זה לזה ובלבד שלא תהא באותן שלשה זד קורבה דקיימא לן בדיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות אב ובנו הרב וחלמידו אין מוויין להם אלא אחד. הא למדת שגממה האב עם בנו בדיני ממונות ומויין להם אחד. והללו כך הלכתן אם שלשה מהם אינן קרובין זה לזה ולא ליחוס ולא ללוקח ומכרו ולא טעו מכירתן נגמרת. אלא שצריכין אחת ג' לחתום בסוף כדי שלא יגטרפו עם מי שאינו ראוי לחתום לשום קרבות או לשום פסלות שכן שיינו מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ומיין שאפילו הם מאה ת"ל עדים. ונחתו טעם לדבר זה ואמרו שעגן לפי שחתמו עם מי שאינו ראוי לחתום וכיון שהטעם נזוי בין בעדים בין בדיינים ואמרינן מי וכן היו נקיי הדעת בירושלם עושין לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהם ולא היו יושבין ברין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהם. הא למדת שהדבר אחד בין לדון בין להעיד ואין אנו חותמין דין בטופס זה כלל עד שיגא הגוף של השטר וימצא בו שלשה מהם לבסוף. ושלושם יסגא לעד ושלוס :

ר"ג

שאלה ילמדנו רבינו ירום הודו ראובן היה חובע לשמעון חוב שהיה חייב לו וכאשר שאל ממנו השיב שמעון אני חייב לך אמנם לעת פואת אין צדי ממון נזוי אכן יש צדי סחורה אשר אנכי רוצה לשלוח למדינת הים אשלח בשבילך סחורה על יד איש פלוני ההולך עם סחורתי כשעור הממון אשר אני חייב לך ואם חרויה יהיה לך לבדך. ושלא הסחורה והרויח בה וכאשר ידע ראובן שאל משמעון הרויח ויהי כמשיב אין לך מן הרויח כלום שהרי לא לקחת ממני סחורה ולא

היה ליוסף ולא לבחו חזקה בהם כלל וכל שכן לשמעון זה וזבא מכחם כי אין מחויקין בנכסי קטן. זה הוא הגרסה לי לדון בדיון זה מדין חרותינו : משה דברושיילש

ר"ד

שאלה ראובן לקח משמעון על משקל משי לפרוע לו אח"כ וסיה משלם ראובן אך האריך הזמן וראובן עדיין לא גמר משלם וכאשר לשאל הגיע שמעון מראובן הבה נא שכרי השיב ראובן נחתי לך ממון המשי ומה שאתה שואל אינו מוגע לך כי היא רבית שהמחנה על המעות ושמעון טוען אין זה כי אם שאר הממון אשר אחס חייב לי מהמשי והשום אשר אחס אומר אינני רוצה בו יורינו הדיון בזה ויבא שמה"ה :

תשובה ישבע ראובן בהיסת איך לקח שמעון שטר המשי וזה היחרון אשר שואל ממנו הוא באשר המחין לו ולא יתן שום דבר וזוה אמרו חכמים אבק רבית אינה יולאה בדיינים והמפרשים פירשו לא מן המלוה ללוה ולא מן הלוה למלוה וכו"ה :

ר"ה

לרבינו שמואל הלוי הנגיד זצ"ל אם יש דין מצרנות אחר זמן רב

ואותה טענה שטען ראובן לשום מלרנות אין בה ממש שהרי לא עמד בטענה זו היום ד' שנים וכל מי שאינו עומד בחציעת המלרנות לאלתר שטומע והרי הוא שותק והולך אינו יכול לחבוע אחר כך ואפילו בא ונצטע והזכיר שממונו רורר בציתו ונמצא ציד הלוקה ממון מותר אינו יכול לטעון טענה בר מלרא כדאמור רבנן הני יצרי והני שרו לית בה משום דינא דבר מלרא וכל שכן זה שחולק עמו היום :

ר"ב

שאלה יורינו אדוננו רבינו וגאוננו שבעה טובי העיר שמכרו לראובן נכסי יחוס והוחזק עליהם בלשון הזה אנו זקנים שבעה טובי העיר והעידו בחתימת ידיהם שבעתם יורד ראובן והחזיק לכשהגדיל יחוס זה בקש לירד בנכסים אלו הוליא ראובן טופס מאותו מעשה בקיום על חתם יד שנים מהם הראשון שבחתימה והאחרון ובמקנת החמשה הנותרים זד קורבה ומבקשים אנו מכבוד רבינו להודיענו אם יעמד טופס זה בקיום המכר במקום גוף המעשה. ואם הוליא ראובן מעשה זה והעידו עדים שיש במקנת חמשה אלו זד קרבה אם יפסל או אם יפגם. וכך אם לא נתקיימה

בשלב מפני שהוא רבית. אמנם ההלואה אשר לא
 הוסיף לו בשעת ההלואה אכן בזה ההוספה אחר כך
 כמו שאם בסאה זה הוא אבק רבית ורבית מוקדמת
 ורבית מאוחרת הוא אבק רבית ומה שהוא קונה ומוכר
 בהוספה זה הוא אבק רבית והדירה בעד ההלואה
 בפחות ממה ששוכר לאחרים זה הוא אבק רבית ופסיקה
 על הפירות בלא שער שבשוק ושטר עיסקא בלא שטר כל
 זה אבק רבית וכל אופני הרבית לא שייך בהו המחילה
 כי שיתן עוברין המלוה והלוה הלוקח והמוכר :

רמז

שאלה במי שבנה בחצר חברו ודר בו :
תשובה עמדנו על זאת השאלה והתשובה בה שאם
 האשה ובעלה אמרו לראובן דר בבית

שוליא ההלואה הרביעה לבית וידור בה כדין משכונה
 אין לה פירות אבל יש לה הנכיתא כמנהג המדינה
 שיקח כסכום מה שהוליא והשאר יתן לה. אמנם אם
 אמרו דור בה שתשמרה מן המפולת ותבנה בה מה
 שאחיה רוצה כגון זה ידור בה בלי שכירות שכמה בני
 אדם נותנין השכירות למי שידור בחצרו אם היה שם
 שהם מפחדים שמא תחרב. הא למה זה דומה למי שלקח
 חורבה אחת של חברו ובנאה ודר בה בלי רשות בעלה
 שאינו מעלה לו שכירות שהרי לא היה נהנה ממנו כלום
 דלא קיימא לאגרא וכמו ש'אמרנו (קמא דף כ"א) הדר
 בחצר חברו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שטר
 משום שלאמר ושאייב יכת שטר. וזה הוא כגון האי
 דאמרינן שהוא היה מפחד שמא תחרב. אבל הלוה לו
 ודר בחצרו צריך לשלם וכמו שאמרנו (מזיא דף ס"ז)
 אעפ"י שאמרנו הדר בחצרו של חברו שלא מדעתו אינו
 צריך להעלות לו שטר הלוה ודר בחצרו צריך להעלות
 לו שטר וזה הוא אבק רבית שאינו יולא בדיינין ואפילו
 מקמי דלפרעיה לא מחייבינן ליה לכנויי שיעור אגר
 ביתיה כדאמרינן כל הלוקי בלא זוויה אפוקי מנייה הוא :

ריז

שאלה מה יאמר אדוניו בראובן תבע משמעון
 במשקל אחד שהיה חייב לו והשיב שמעון ואמר
 יודע אני שיש לך עלי חוב אבל איני מאמת דברך :
תשובה מי שבצע מחברו בדבר מה ואמר לו חברו
 יודע אני שיש לך עלי אבל איני מאמת
 דברך יתן לחברו כל מה שבצע ממנו ויחריס סתם
 בשם מי שלוקח ממנו מה שאין נוגע לו וזה דומה למי

היתה ברשותך יורינו רבינו הרין בזה ואם יחייב
 שמעון ליתן את הריוח לראובן כמו שאמר לו בתחלה
 ואם יחייב שבעה או לא יורינו ומלת ה' תהיה משכורתו
 שלמה :

תשובה אם שמעון בעת אשר נתן הסחורה לאיש
 אשר הוליכה עמד ראובן עמו ואמר שמעון
 אל מקבל הסחורה תן סחורה זאת אשר נתתי לך
 לראובן בעד הסוב אשר אני חייב לו וקבלה האיש
 ההוא לתתה לראובן. אז סחורה זאת היא לראובן ואם
 פיתה פיתה לו ואם הוסיף הוסיף לו. ואם לא
 נחעדו השלשה ולא אמר שמעון אל האיש קח סחורה
 זו לראובן ותננה לו אלא מכור סחורה זו ותן לראובן
 כך וכך שאני חייב לו אז אין לראובן אלא מה שהיה
 שמעון חייב לו ומה שיאמר הרי הוא לשמעון וכך הדין :

כתב יצחק אל פאסי

ריד

שאלה ראובן ושמעון החליפו סחורה זה עם זה וקבל
 שמעון הסחורה מראובן אך [ראובן] לא קבל
 משמעון כי אם מקלת הסחורה ועל השאר המכהו על
 לוי במעמד שלשתן ולא נתן לוי מאותה הסחורה לראובן
 כלום. ויהי לימים חשב לוי עם שמעון וטערו חשבון
 ביניהם וגמלא שלא היה לשמעון שום דבר על לוי
 מאותה הסחורה ילמדנו רבינו אם נתבעלו החליפין
 אם לאו או אם חייב שמעון שום דבר על זה יורינו
 רבינו ושכרו כפול :

תשובה צריך שדע שהליפין אינן ניקנין אלא בשיהיו
 הסחורות מניס בבתי החליפין ואם היתה
 אחת מהשתי סחורות בלתי מניס בבית בעלה אין
 החליפין ניקנין. כמו כן אם קבל שמעון הסחורה מראובן
 ואין אשר יקח ראובן בידו אלא המכהו על לוי ואין ללוי
 כלום אז בעלו החליפין ותחזור הסחורה לראובן שאין
 לו כנגדו מני אצל שמעון ולא יחייב על מה שקבל
 הסחורה שום דבר שהרי בטעות היה וכמו שאמרנו
 (גטין דף י"ז) הנהו גינאי דעבדו חשבנא וכו' וכך הדין :

רמו

שאלה מה הוא אבק רבית ומה הוא רבית קלוזה :
תשובה שאלת מה הוא אבק רבית ומה הוא רבית
 קלוזה. רבית הוא מה שפסק עם המלוה
 בשעת ההלואה להוסיף לו על מה שלקח ממנו. ובה
 אמרו המלוה סלע בחמשה דינרים וסאתיים סטים

שיהיה מפירות השדה או לריך שיזיל סוס מה שלקח מהחוב וישלם לו השאר אם יש לו עדים איך נהנה משם שנה או שנתיים מה שהיה ויעמידו בני אדם יודעים בטוב פירות השדה הלו מה היו שוין ויסלק ויהיה השאר שלם ישלם. אמנם מה שאמר היחוס איני יודע מאחר שהעדים העירו צבירור מה לנו אם ידע או לא ידע והוא לא ידע אלא כאשר הודיעוהו העדים כי היחוס שאל מראובן מה שהוא יודע והאמנות אשר בשטר אינו מספיק אם יש העדאת העדים איך נהנה שמעון מאותה השדה שלריך לכות מן השטר שראובן לא האמינו אלא על עצמו לא על העדים:

ריט

שאלה ראובן שאל משמעון ממון שהיה חייב לו ואמר לשנה אחתו לך ולאחר עבור שנה אחת כפר לו ואמר שאינו חייב לו שום דבר וראובן הוליא שטר על זה: וירינו רבינו אם חייב שמעון ליפרע לראובן מבלי שיטבע ראובן שהרי החזק שמעון כפרו: **תשובה** אם שאל האיש לחברו על חוב וכפר לו בכל וחברו הביא עדים והעירו איך היה חייב לו כך הו' לריך לשלם ואין על חברו שבוטה: וזו אמרו (שבועות מ"א) כל האומר לא לויחי כאומר לא פרעתי דמי וכך הדין:

רב

שאלה ילמדנו רבינו ראובן היה לו שטר חוב על שמעון ומח ראובן והשאר אחריו בניס קטנים והוליא השטר על שמעון וטען שמעון ואמר כבר פרעתי לאביכס אם חייב שבוטה על זה: ואם נאמר שחייב שבוטה איך תהיה השבוטה: ואלא מי יהיה ממון הלו עד אשר יגדלו היחומים: וכן אם מחו ראובן ושמעון וכולם הניחו יורשים אחריהם ונשאר שטר חוב לאחד מהם על חברו איך יהיה הדין בזה בין היורשים: וגם אם בשטר היה החראה בנאמנות: ואם הוא בלי אחריות מה יהיה הדין בזה ויבא שכמ"ה:

תשובה אם היה לראובן על שמעון שטר ומח ראובן והיה בניס קטנים ואין ראויים לישבע והלוה אומר פרעתי לריך שיפרע: ואם אמר ישבע לי שבוטה היורשין שלא פקדנו אבא אין לריך להמתין עד אשר יגדלו היורשין וישבעו ויקחו: ואמנם אם מחו המלוה והלוה או לריך לראות מי מחתלה אם המלוה מחתלה יהיה הדין כמו שאמרנו יורשים

שאמר יש לך בידי והשאר אומר אין לך בידי הלא אמרו מנה לי בידך והלא אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע הוה ליה מחויב שבוטה ואינו יכול לישבע משלם: ומאחר שאם היה חוזר ושאל השאר אשר הוא מסופק לא יהיה עליו כי אם חרס סתם כך לא יהיה עליו אלא חרס סתם וכך הדין:

ריח

שאלה מה יאמר אדוננו ירום הודו במעשה שהיה שראובן מח והיה אחריו בן קטן והשאריר לו בית אחד ויקר מקרה כי הרעב היה בארך כי היתה שנת בצורת ויקר השעירים: ולכן עמדו בית דין הזמן ומכרו בית זה לקרוב היחוס לפרנסו שלשה חדשים כי כבד הרעב: וקרובו קנאה וכתב על זה שטר בצ"ד ונתחייב לתת ליחוס פרנסת שלשה חדשים והלך היחוס אל קרובו ולא עברו ימים ומח היחוס לאחר שפרנסו שני חדשים: ולאחר כן קם יורש היחוס הו' והלך והחזיק בבית היחוס הו' וזנה בה במקום אחד וכאשר ידעו מהו בית דין הזמן ואמרו לו שזה שנים לאו כלום שהרי הבית הוא לקרוב היחוס עבור פרנסתו שלשה חדשים: טען היורש שלא פרנסו כלל ושלא הולך לוח: ואז הקרוב הביא עדים איך פרנס את היחוס ב' חדשים ומח היחוס ולא השלים החדש השלישי וירינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ואף גם זאת יורינו מורינו בראובן אשר לקח משמעון סחורה ביחוד ממה שהיה שוה בשוק ולפרוע לו לאחר זמן וכתב לו שטר וכשהגיע הזמן שאל שמעון ממנו ולא היה לראובן מה ליתן ונתן לו שדה שהיה לו אפוחיקי והתנה עמו שיהיה משדה זו ושויליא נשיעור הנאחר מן השדה ממה שחייב לו ובשטר לא הזכיר זה כי אם תנאי על פה: ועבד בו שמעון זמן מה ונהנה מפירותיו ולאחר ימים מח שמעון ובשטר יש נאמנות וכאשר מח שמעון שאל לו לוי בן הנפטר לראובן מה שיש בשטר וראובן השיב אין לי לשלם מה שכתוב בשטר זה אלא אחר שתחשוב מה שנהנה אביך משדותי והשאר אתן לך ולוי אמר איני יודע מה שאתה אומר כי אם מה שכתוב בשטר כי השטר בנאמנות ודי בזה וירינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

תשובה אם [יש] לראובן עדים מעידים כמה שהיתה שוה הסחורה בעת לקחה משמעון ושלקחה יתח מכדי דמיו אינו חייב לתת לו כי אם מה שהיתה שוה סחורה זו: וכמו כן אם התנה עמו שיחשוב כמה

רבג

שאלה למה משכנה אל רחל משכון בסך מה וכאשר רתה למה להוציא המשכון שלה כפרה רחל במשכון ואמרה אין לך בידי אכן אני יש לי עליך כך וכך יורינו רבינו הדין בזה ומלח ה' תקיה משנורחו שלמה :

תשובה לריך שהשבע הנחבעה על המשכון חלה איך אין לה משכון אלא כלל ואחר כך תאמר למה כמה משכון שלה שזה שרחה אינה מודה שהיא אלא . אם היה שזה כסך ששאלה רחל אין לאחת על חברתה כלום ואם המשכון היה שזה יותר כבר נפטרה רחל בשבעתה שאין ללאה משכון אלא . ואם המשכון לא היה שזה אלה פחות לריך שחפרע למה שאר המזון והיינו שאר החוב אשר היא שואלת ממנה רחל : ועד עכשיו הייתה השבעה בהיסח ועכשיו היא שבעה החורה שהרי מודה במקלח טענה לרחל וכן הדין : (עיין מה שכתב הר"ב שפתי כהן בזה"מ סי' ע"ב שהשיג על הר"ב הב"ה שכתב שבעה זאת היא היסח ומלאן נראה בבירור שהיא שבעה דאורייתא וכמו שכתב הש"ך ויחיב טעמא למילתיה) :

רבג

עמדנו על דרון זה שהזכיר ולא מלאנו בו פתח כי האל יחברך קדשנו במצותיו שלא לבא אל ביתו והוא מה שאמרו בחוק העמוד וכי' ואפילו מלא לו איזה דבר בידו והוא יולא מצותו אינו יכול לחופסו אמנם שליה בית דין יקחהו ממנו כמו שאמרו ושלוח ב"ד מנתח נחוחי ואינו רשאי השליח בית דין ליכנס אל ביתו למשכו כי אמרו נחוחי אין משכני לא (מניעא דף ק"ג) ואחר שאזה הקב"ה מי יוכל לעקור דבר מן החורה ושרי אמרו אין ב"ד יכולין לעקור דבר מן החורה . ואם היה דבר זה ממונת עשה אינו כל כך שהרי אמרו שב ואל תעשה שאני אבל גגון זה שהיא מוזה לא תעשה כמו שאמרו לא תבא אל ביתו לעבוט עבטו לא . ומאחר שכן נחמיר עליו בשבעה בס"ח בשופרות ואין עליו יותר מזה ולא נתקן חקיה לעבור על דבר תורה ובכיוצא בזה אמרו וכי אומרים לו לאדם חטוא בשביל שזכר הברך . אבל תבעו ממנו והוא יש לו איזה דבר בעין ואמר על אותו דבר שהיא של פלוני אין דבריו בזה מועילין וזהו אמרו האומר שטר אמנה הוא אינו גאמן . והוא אם היה לו שטר על אדם אחר

שבעין שבעת היורשים וזבין . ואם הלזה מה תחלה אין לריך לזרשי המלוה כלום שהרי כבר נתחייב מלוה לבני לוח בשבעה ואין אדם מוריש שבעה לבניו . והשטר אם היה בו התראה ונאמנות יהיה הדין כשאר נאמנות . אמנם מה שאמרתם שלא היה בו אחריות וכו' שטרי הלוואות ושטרי מקח וממכר לא יכול ממנו כלום כי ראוי הוא אף שלא יכתב וזהו אמרו (ב"מ ע') אחריות טעות סופר הוא בין בשטרי הלוואות בין בשטרי מקח וממכר :

רבא

שאלה ראובן דוד למה חשד בדינה בת למה הו' שגנבה מבית אמה ומזון וכחשיטין וכיוצא ודינה כפרה וסלריכה רבינו שבעה היסח . והנה היום נכנסו אל למה הו' שני עדים כשרים לראות מה בפייה אם היא אשר חשדה או ראובן דודה והיא השיבה כי לא ידעה כלום . מה נוסח העדות אכן סהדי דחמין לחתא נכנסו אל למה אלמנת יחא בן לוי ושאלנו את פיה אם היא חושדת שדיה בתה גנבה ממנה ותען ותאמר אמה שגנבה ממני ואינו יודע מה הוא וכמה הוא . וחורו לשאלו לה אם הייתה יודעת בבירור שדיה גנבה והשיבה בשבעה שאינה יודעת . וכמו כן שאלו את דינה בתה אם ראה שחשבע והשיבה שתקח אמה כל מה שיש לה ולא ישיבה . ומה ששמענו והבנו ממנה כתבנו ביום טוב לחדש מרחשון תתל"ו : שאול והתן בר ששה . יהושע בר יוחנן . יורינו רבינו אם על דינה הו' שבעה או אין שבעה מאחר שאמה אינה יודעת בבירור ואם עליה שבעה בן בית כמו שריך בכגון זה או לא יורינו רבינו ושכרו בפול :

תשובה עמדנו על השאלה הבאה בכחבכס וראינו שאינו חייב שבעת היסח למי שנתחפק על חברו שגנב לו שהרי אינו יודע בבירור אם גנבו הוא או שחא אחר גנבו . ובאזה דבר יהיה שבעת היסח בדבר שיכול להפוך השבעה על החובע שיטבע ויעול . אמנם מי שאינו יכול ליטבע אם יתפנו עליו השבעה אין בכגון זה שבעת היסח אבל יש חרס סחם . וכמו כן בנדון דין אם אינה יודעת למה בבירור על דינה בתה אין עליה כי אם חרס סחם . ואמנם דין בן בית אין זה על מי שדר עמהם בבית אבל הוא בני שמכנים ומזויל עמהם במקח וממכר וכיוצא וכמו שאמרו וכן בית שאמרו לא שנתכס ויולא ברבלין אלא שמכנים לו פועלים ומזויל לו פועלים וכך הדין :

שיאמרו ב' עדים או ג' שקבל והוא אומר שלא קבל כלום שמקבלין דבריו ודברי העדים נלא חשיבין אם כן מאחר שזה נתן לו ודברי העדים לא מעלין ולא מורידין מאי תקיפה :

תשובה התקנה שישירף השטר ונשלה ימנא השטר שהרי נאבד יעיד עליו צביטול השטר ויאמר כל שטר שיש לי על פלוני מקודם זמן זה בטלחיו . אם עשה כך והוציא השטר אחר כך אינו כלום מאחר שצטלו וכך הדין :

רבו

ומה ששאלתם מאן דאמר לחצריה שטרא אית לי עלך ואיכסר אמר ליה אידיך גבך הוא ואחא בעי לאפוקי בחר דאישתבענא כדי לשויין חסוד מי משבעין ליה דליחיה גביה או לא . ולרעתך להדמוותו לפקדון דהתם מי נשבע תחילה מי שהפקדון אללו שמה ישבע זה ויואל הלה את הפקדון . והנה צפקדון נפל בו החילוק במה שהיה שזה הפקדון כי בעל הפקדון אומר כך היה שזה אם נשבע בעל הפקדון שכן היה שזה והוציא הלה אחר כך הפקדון ונמנא שלא היה שזה מה שאמר נמנא שנשבע שבועת שוא ונמנא שם שמים מתחלה אבל השטר אינו כך כי אין שום חילוק בזה דהא אם הלוה טוען פרעתי נשבע שפרע ואינו מפחד שמה יוציא הלה השטר ויהיה השבועה לשוא כי בזה אינו חסוד כלל שהלוה אומר כשאמרתי לי שנאבד השטר האמתניך ופרעתי לך . אך אם מפחד שמה יוציא השטר ויפרע פעם שנית אז יאמר הלוה אחיה יש לך השטר ולריך שתשבע שבועה דלאורייתא ותגבה אם אין אחיה רולה לישבע וליטול ותיתחי שאני אשבע הב לי בטול כל שטר שתוציא עלי שהוא מקודם זמן שבועה זאת ובוה לא נשאר עליו שום חסדה ולא שום פסולא . ואם הוא מודה שחייב לו אך אומר השבע לי שנאבד השטר חייב לשלם ולא יחייבו שבועה אמנם אינו דומה דין פקדון לדין שטר . ונקוט האי כללא בידך דמי שמובע דבר שיש בו ממון או יש חוב שבועה . שהחורה אמרה ולקה צטלו ולא ישלם אבל בדבר שאין בו ממון אין בו חוב שבועה וכך הדין :

ובתב יצחק אל פסי

רבה

שאלה יורינו רבינו ירום הודו צמי שהפקיד אלל חברו ממון ולא מנאס לו ואמר בעל הפקדון שחסר מפקדונו איזה דבר והנפקד אומר שידע שנאבד

והיה עליו חוב ואין לבעל החוב לבנות את חובו אשר על זה כי אם משטר זה אשר לו על אדם אחר אין לנו מאמינין שהוא שטר אמנה ואין בו לאמונה וכמו כן אין לנו מקבלין דברי האומר שטר זה שלי . וכן אם אמר דבר זה אין לי בזה כלום אללא מוגע לפלוני אין לנו מקבלין דבריו אללא הדבר בחזקתו ובחזקה בעל חובו עד שיביא ראיה שהיא שלו וכך לנו חופסין אמנם לידון דין זה ממה שאמר מלוה על פה גובה מן היורשין שלא תנעל דלת בפני לוויין אינו מספיק לנו שזה איסורא לא תבא אל ביתו וכו' וגובה מן היורשין הוא ממונא ואם נכנס הלוה לזה מפני שזה תאלי שבממון ותנאו קיים . ואוסופה לך חידוש ממה שאמר התקין הלא פרוצבול מפני תקון העולם ומי איכא מידי דמדלאורייתא משמטא ומתקנו רבנן ללא תשטע . אמרו על זה שביעית בזמן הזה דרבנן ונאשר ראו שהעם מונעים את עלמן מלהלוות זה את זה התקין להם הלא פרוצבול כדי שלא ימנעו עלמן מלהלוות זה את זה כי התקנה אינה מצטלה דבר מן החורה אמנם צטלו בתקנה דבר היה מדבריהם ואם היה מן החורה לא היה אפשר וצוה די וכך הדין :

רבד

שאלה יורינו רבינו ירום הודו בראובן לקח מטלטלין ליתום והיו אללו מעת מיתה אביו ונחשורו ולא ידע כמה היו . ואמר היתום שישבע או שישלם לו וראובן אמר שאינו רולה לישבע יורינו רבינו ושכרו כפול : **תשובה** ראינו דבר זה והוא חסרון מראובן הנחבע כי החובע אינו יודע מה שהוא שואל והנחבע אינו יודע מה שהוא אללו ואינו רולה לישבע . מאחר שכן יאמר לנחבע שער בדעתך מה שהיה אליך ותן ליתום . ויחריס חרס סחם לכל מי שידע שיש אללו שום דבר שלקחו מעובן אביו ולא יתנה וכך הדין :

רבה

ראינו שאלתכם והתשובה בה הוא כי מאחר שאין לראובן על שמעון עדים בנתינת המשות ידק שמעון בדברו וישבע היתם שראובן לא נתן לו כלום ויפטר . והעדים שהעידו ששמעוהו אומר שעליו ליפרע אין מעידין על זה שהיה לריך . לומר אחס עדי :

רבו

שאלה מי שאמר לחברו מהימן את לי כני תרו דכל חיתת דאמרת לא פריענא וסדין שאחר

רל

שאלה מלאו: ישמך האל לאחד מן המפרשים אמר
בחבורו בענין שבועה זה נסחה מלי איכא

בין שבועה לדאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו
מישך שבועה בדאורייתא לא אפכינן דרבנן אפכינן .
פירוש אמרו בדאורייתא לא אפכינן זה הוא אם הנחבע
אשר הוא נשבע שבועה דאורייתא ולא משלם רואה
להפכה כמות שהיא על החובע. ולשלם לו זה מן
הגמטע שהוא רואה להקל השבועה מעליו נשבועה היסט
או חרס סחס . ופירוש אומרו דרבנן הוא אם חייב
אחד מהחובעין אשר הם נשבעין שבועה דרבנן כעין
דאורייתא ויטלין אם ראה להפכה ולפוטרו מחובו אינו
מונע עליו וכו' פירושם . אבל למדנו מהקדמונים וכו'
פירושם כי שבועה דרבנן כעין שבועה דאורייתא היא
הגזרה בעלמא אשר יאמר בה שבועה בחורה ואמר
שמה שבועה דרבנן שהיא תקנתא דרבנן וכעין
דאורייתא שהיא שבועה בחורה בעלמא . ואם הפירוש
כמו שאמר אינה נוכל להפוך השבועה על אחד
מהחובעין ואחשבה לדעת איך הדין בזה יורינו רבינו
ומלאה ה' תהיה משכרתו שלמה כ"ר :

תשובה זאת השבועה אשר זכרת לאחד המחברים
רמינה ולא ישרה בעיני . כי אין שבועה
דרבנן המוכרת כאלו היא שבועה הנשבעין ויטלין
כי אין מדברין ר"ל אלא על שבועה הנשבעין ולא
משלמין אם ראו להפכה על החובע וישלמו לו אין יכול
להפוך אלא אם היא שבועה היסט ולואה אמרו שבועה
דרבנן לא על שבועה הנשבעין ויטלין . והטעם שהפכינן
שבועה היסט יען תקנה להפכים דעחו של נחבע שלא
יאבד ממונו וילך בפחי נפש ותקנו לה רבנן שבועת
היסט לסבה זאת ואי אפשר שיחזיקוה עליו ויטול
כי זה הפסד וגרוע לדין חורה ויאבד בזה ממון בני
אדם . אך אם ראה הנחבע בעצמו להפוך השבועה
אשר תקנו לו רבנן ורואה להפכה על שנגדו ולשלם
אין לנו מונעין אוחו מזה מאחר שרואו בזה להפסיד
על עצמו ובכונא בזה אמרו האומר אי איפשי בתקנת
חכמים כגון זו שומעין לו . ודבר זה אינו הרשות ביד
החובע בזה שתקנו לו רבנן ישבע ויטול שהרי אם
אמר אי איפשי בתקנת חכמים ז"ל אומרין לו לאו לך
בדרכיך שאין לך שום דבר אלא אחר שבועה וכמו
שכתבנו כל זה במסכת תשובות בהלכות שלנו ואם
היית מעיין שם לא היית נריך לשאלה זו :

ומלאו אך אינו יודע אם חסר ממנו איזה דבר . ישבע
המפקד היסט כדין מה שאמרו מכה לי בידך והלה אומר
איני יודע . או מאחר שיודע שנאבד ישבע המפקד
ויגבה :

תשובה זה שהחובע ישבע ויגבה דוקא כשהנחבע
ידע שנאבד לו שום דבר . ויהיה דינו כמו
שאמרו ההוא גברא דאפקיד גביה חבריה חד שק לרור
ואירעו אונס הדין אמר סיגין הוה מלא והדין אמר
מטכסין הוה מלא אחא עובדא קמי דרב ואמר הרי זה
נשבע ויטול . זה אשר אינו יודע אם נאבד ממנו איזה
דבר יהיה דינו כמו שאמרנו ישבע ויפטר :

רבט

שאלה יורינו רבינו אופני השבועה :

תשובה אמנם חלקי השבועה אשר שאלת שלשה
המה . האחת שבועה דאורייתא והוא שיקח
הנשבע ספר חורה בידו וישבע והם שלשה . שבועת
השומרים שאמר הנחוב שבועת ה' תהיה בין שיהם ,
והשנייה מודה במקלע טענה , והשלישית מי שיעיד
בו עד אחד . ואלו השלשה לא יהיו אלא ברטון הבעלי
דיינים ועיקרה מן החורה . ואלו יש אחרת אשר היא
כעין דאורייתא ויקח הנשבע ס"ת בידו כמו באותה
השבועה שזכרנו ואינה נהפכה כמו שאינם נהפכים אותן
הג' שזכרנו . אמנם אינה מן החורה אבל היא תקנת
חכמים והיא שבועה המוכרת במטה כמו שכיר פומנו
ונגול ונחבל ושנגדו חשוד על השבועה . השוחפין
האריסין האפוטרופין ואשה הנושאת והנותנת בחוך
הבית וכן בית ומי שיש בידו שטר ומעיד עליו שנגדו
שלקח ממנו והוא כופר בזה . ומהם מי שיש בידו שטר
ומודה שלקח ממנו מקלע ושנגדו אומר שנתן הכל .
ומי שמוציא שטר על היחומים אינו נפרע אלא בשבועה
זו וכיוצא בזה תמלא במסכת שבועות . והשנייה שבועת
היסט וזו תקנה על מי שכופר בחביעת חברו ואין לו
ראיה ולא עדים שיעידו לא במקלע ולא בכל ואין נריך
ליקח בידו ס"ת כמו שלוקח באחרות אשר זכרנו אבל
נריך שיהיה ברטון שיהם ואם ראו להפכה יכולין . ועוד
בה שלישייה והיא חרס סחס ונתקן על הדברים אשר
לא נתאמתו וכיוצא והוא שאינו זוכר שם שום אחד
מהם כי אם יחריס סחס על כל מי שיש לו מזה החובע
וכופר לו . אלו הם חלקי השבועה אשר שאלת ושלומן
וגדל :

רלא

שבשטר טענתו רצויה ואפילו היה כתב ידו ידוע שהרי אין לנו יודעים אם זה היה ממון השטר או חוץ לשטר. ואלו הטעם שהרי האמינו כשי עדים כשרים וזה רצונו שאפילו בלא שטר רצוי ומקובל עליו ואם יעידו ב' עדים שהם מן השטר דבריהם אינן כלום שאמרנו ר"ל הוא דאמר ליה לדבריה מהימן לי כפי חרי כל אימת דאמרת לא פרענא אול פרעיה באפי חלחא אמר רב פפא כפי חרי הימניה כחלחא לא הימניה. מתקיף לה רב הונא ברבי דבר יהושע כי אזלין בחר רוב דעות הני מילי לעינן אומדנא דניפשי בקיאי עפי אבל לעינן דעות חרי כמאה ומאה כחרי. הנכ לזה חייב שמעון לחא לראובן כל מה שכתוב בשטר ואין על ראובן שבועה מפני האמנות שבשטר. ואם אמור יאמר שמעון הנכ פרעתי לך השטר ועסה חנה נא לי מה שכתוב בשתי הקבלות והמשי והשיב ראובן אין ביני ובינך כלום אלא מה שבשטר אין בדבריו כלום כי מאחר שהוא לא רצה לקבל המשי מסכום השטר ואמר שהיה חייב לו חוץ מזה אם כן חייב שבועה שהוא לא האמינו אלא על השטר וכך הדין:

רלב

שאלה יורינו רבינו אם לריך להוליא ספר תורה כדי להחרים או לא:
תשובה המנהג שמחרימין בשני וחמישי בשעת הולאת ס"ת. ואם לא היה בעת הולאת ספר תורה והיו לריכין להחרים יוליאו ספר תורה ולא ידחו לשעה אחרת שמה יארע חיוב דבר ולא איכפת אם יש עשרה או אין עשרה וכך הדין:

רלג

שאלה ראובן הלוה לשמעון וקבל ממנו שטר ולא עברו ימים וימת ראובן והניח בן ולא עברו ימים וימת שמעון והשאיר גם הוא בן. והיה לימים עוד וימת בן ראובן גם הוא ואחריו לו קם בנו ונפל השטר אשר היה לראובן על שמעון ביד בן בנו ושאל [בן בנו של] ראובן ה' מנן שמעון ממון השטר שירש מוקניו יורינו רבינו אם חייב בן שמעון לשלם חוב הלו של אביו אם לא. יורינו רבינו הדין והיה שכרו כפול מאת ה' מן השמים:

תשובה אין לנכד ראובן לגבות שום דבר בשטר זה והטעם כי דין בן ראובן עם בן שמעון הוא כמו שאמרנו ר"ל וכן היחומים מן היחומים לא יפרעו

שאלה ראובן חבט משמעון פ"ה והובים נלפי"ה שהיה חייב לו והוליא עליו שטר חוב וזה נוסחו הו עלי עדים בקנין וכחבו וחנו לראובן להיות בידו לזכות מחמת שנעשה לו אצלי חמשה ושמנוים והובים כלם נלפי"ה וזקפתים עלי במלוה ורשו וכל זמן שיבקש ראובן ממנו ממי אפרענו לו לאלתר בלא שום איחור ועגוב כלל ואם אעכב לפרוע לו סך ה' ה' הרשיתיו מעכשיו לרדוף אחרי כל שימאל לי בעולם ולהשתלס סך זה ה' כלו עד גמר ופטרתינו מכל הפסד שיוציא עלי בך פטור גמור והאמנתי ראובן זה בבית ממנו נאמנות גמורה כשי עדים כשרים וכו' אמר לו שמעון קבלת ממני מחשבון זה פעמים כל פעם עשרה והובים עבדיי"ה מהחוב אשר אני חייב לך וזה כתב ידך ונסח כל אחד מאלו הקבלות כך קבלתי משמעון עשרה והובים עבדיי"ה מהחוב אשר הוא חייב לי ואין בשום אחת מהשתי קבלות הללו זמן ולא שם ראובן ואמר שמעון לראובן אני נחתי לקרובך לוי עשרים והובים וזה כתב ידו ולוי זה באותו זמן חלף הלך לבית עלומו. ואף גם זאת טען שמעון שנתן לו מזה משקל משי יותר על סכום זה. והיה כמשב ראובן מה שזכר מאלו השתי קבלות אחת שהוא כתב ידו אך אינם מזה השטר כי הוא היה חייב לי חמשים והובים אחר שטר זה. והמשי אשר זכר הדיין נשאר לי עליו כך וכך וגם כתב לוי קרובי אוני יודע בזה כלום. יורינו רבינו אם יכול לגבות זה מהשטר ולאחר בן לדון עמו בזה ששאל ממנו על המשי ועל הקבלות אשר בידו מאחר שכתוב בשטר נאמנות כ' עדים. או לריך שידון עם שמעון בחחלה על אודות הקבלות והמשי ומה ששאל ראובן משאר השלשים והובים עבדיי"ה ואחר זה יראה חביעת השטר. וראובן חזר וטוען שאינו נוגע לו מאלו ה' קבלות אשר ביד שמעון כלום כי אין בו שמו ולא זמן ואינו יודע אם הם מקודם השטר או אחר השטר. ועוד לו טענה אחרת שההובים אשר בשטר הם נלפי"ה ואשר באלו השתי קבלות עבדיי"ה. ואם אחת שקבלות אלו אחר זמן השטר הלו היה לו לכתוב אלו ההובים עבדיי"ה הם כך וכך נלפי"ה. יורינו רבינו הדין בזה ומה יהיה השבועה בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

תשובה ראיתי שאלה זו ומה שנראה לי שטענת ראובן שאלו הקבלות הם חוץ מהחוב

אלא בשבועה שלא פקדו אבא ושלא מלאו בין שטרותיו של אביו שטר זה פרוץ וכאשר מה בן ראובן ולא נשבע שבועה זאת אשר עליו אין על בני ליטבע שבועה זאת ולגבות שהרי אינו יודע מה שעבר בין אביוס וזוה אמרו אין אדם מוריש שבועה לבניו כי אינו ראוי ליטבע מאחר שאינו יודע מה שהיה וכן בדון דידן אין נכד ראובן ראוי ליטבע על אביו שלא זוכו אביו ולא מלא בין שטרותיו של אביו שהרי אינו יודע באמת אם כן אין לנכד ראובן לגבות כלום בשטר זה אבל יחריס סתם על מי שיודע על ממונו זה אשר בשטר זה אם מגיע לו מלד אבי אביו ואינו נותנה לו וכך הדין :

תשובה עמדנו על זה וראינו שזה שאמר ראובן לשמעון אין זו טענה שהרי הלוקח ממונו מהצרו לשותפות אין לו לטעון ולומר הרינו לעמי ואם אמר בעל הממונו למי שמקבל הממונו שלא יקנה כי אם סחורה ידועה או שלא ילך כי אם למקום פ' והוא שינה וקנה סחורה אחרת ואם נאבדה אין לבעל הממונו פסידה אבל בריוח נוגע חלקו וכמו שאמרו הנותן מעות להצרו ליקח לו שעורים ולקח לו חטים אם פחתו פחתו לו ואם הוחרו הוחרו לאמלץ זה אם לקחו לשותפות וכמו כן בדון דידן ששמעון נתנו לשם שותפות ואם כן חייב ראובן לתת לשמעון חלקו אחר שיוטא השפירות בשלימות ואם נאבד הממונו אין לשמעון להפסיד כי אם השעור שהוטא והשאר ישלם לו וכך הדין :

רלד

עמדנו על נסה שטר זה אשר שלחם ולא מלאו בו כי אם נאמן עלי בדבורו כשני עדים כשרים ואין על יורשי אחריו אם כן איפוא נפלה חביעתו עם היורשים ואין לו לגבות שום דבר אלא בשבועה כמו שאמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכמו כן בכל מיני תנאי יהיה הנאמנות עליו דוקא ולא על יורשיו אחריו ואין ראוי לירד לנכסי יתומים אלא לאחר הכרזה שלשים יום אחר שבועה כאומר כי באורך הזמן לא יטבל בה האמת וכך הדין :

רלה

שאלה צמי שנתן מקומו לחבירו להניח איוו סחורה אם הוא שומר :

ראינו שאלתם וראינו ששמעון אומר אני לא הכנסתי דבר זו לשומרה אמנם נחתי לו המקום למען ישתמש בו כל זמן שהוא לריד אם כן אין זוה שום גריעותא ואין שמעון זה שומר כלל וזוה אמרו ה' ביחא קמך לא מיבעייא שומר שטר דלא הוי וכו' והולס אם הצרו אומר שלא נתינה לו אלא לפקדון וכופר אם חסר מזה הפקדון יתחייב שבועת היסת שלא נתנו לו לפקדון ויגלגל בכלל השבועה איך אבד דבר זו והוא לא ידע ולא נגע בה ויפטר וכך הדין :

רלו

שאלה מה יאמר אדונינו בראובן שרנה לילך ללמדהי"א ושאל ממנו שמעון שיליך לו עמו חמשים דינר שיקנה בהם סחורה בתנאי שכל מה שזריוחו יהיה ציניוס וכאשר נסע ראובן דרך היס

רלז

בשולחן של הגאון רבינו יוסף הלוי בן מיגאש זלה"ה :

שאלה ראובן מה והניח ממונו וגם בת קטנה יורשת וקמו ב"ד להשתדל באודות קטנה הליו ולהשגיח על עובדו אביה ועלתה הסכמתם לתת ממונו זה משכנתא על בתיים בנייתא כשאר המשכנות ולא יאבד ממונו ויש מהם שלקה מממונו זה משכנתא על בתיים והיו דרים בשכירות ויש מהם שהשכירות על יד אחד מקרובים ויהי מקך שתיים ימים נתנו לה השכירות ופסקו הנייתא ויש מי שאמר שזה הוא רבית ולריד שיפסקו מן הקרן ולא ראו ליתן לה ואמרו שזה רבית קלוה או אבך רבית ואינו יולא בדיינין יורינו רבינו הדין בזה ואם יכול בעל הסצר לדור בחצרו ולהעלות שכרו לבעל הממונו או לא גם נתן ממונו המ' לשמעון על חצרו זה ולא הספיק להם עד שהביא ללוי ויהודה ערבינין קבלנין ככתוב ומפורש בנוסח השטר ולאחר ימים שאל חצרו ושאל לוי ויהודה המ' על ערבותא ואמר כי השטר בטל כי לא מוכר בו מעשיו בתנאי והקנין שלם מעשיו הוא מוזכר אחר גמר השטר

שלא יהא לאדם בעולם לערער עליהם בצללו הארבעים
 זכובים שגבה מר יהושע זה וצלוהו מעמד העידו
 לפנינו שני עדים כשרים שהקו ממרת גמילה ומבעלה
 מר יהושע וממרת החולה בחס וממר יוסף החנם
 הקבלנין על מה שנחפרש לעיל קיין שלם מעשיו במנא
 דכשר למקיייה ביה בחדש תשרי שנת ת"ת ע"ג
 בטלטולה :

אברהם ב"ר שמואל ג"ע	—	אברהם ב"ר חיים ג"ע
יוסף ב"ר מנחם ג"ע	—	יצחק ב"ר בנימן ג"ע
יצחק ב"ר שלמה ג"ע	—	יצחק ב"ר יצחק ג"ע
משה ב"ר יוסף ג"ע	—	אלעזר ב"ר אלעזר ג"ע
יוסף ב"ר שאול ג"ע	—	יוסף ב"ר בעדיה ג"ע

וזה נוסח שטר המשכונה * אנו ב"ד החתומים למטה
 כן היה שאמרה לנו מרת גמילה ובעלה מר יהושע בן
 סידון הוו עלי עדים בקיין שלם מעשיו וכחבו וחתמו
 עליו בכל לשון של זכות מהחמט שטלנו וקבלנו מעובון
 בן קפסוס ממר נהוראי דמיו האלון שקנו על יד מר
 שלמה ועל דעת האקיים הארבעים זכובים המרבעייה
 ובאו לידינו ונעשו ברשותנו ומשכנו בהם למרת דונה
 היחומה כל אותה החצר הגולה בכאן (בפרו מסגר אל
 חילה) עם כל מיני דיוורין שלה עליונים וחתומים עם
 האחותיה ועם הזר שצלה עם בית הבד ועם כל
 האחותיה מוזמן שטר זה עד חדש אגש"ת ומחדש אגש"ת
 הבא בשנת ד"ע ת"ת בנכיתה לכל סיה זכוב אחד שרק"י
 חקך דויה זו היחומה ותדור בחזר זה או תשכיר ותהנה
 משכירותו וכשיגיע זמן הקצוב נפרע זכובים אלו בבית
 הכנסת על ידי האקיים בבח אחת בלי שזכוב ואיחור
 כלל חי במת ועשיר ברש ויעשו בסק המכר מה שיראו
 מוטב ליחומה לאחר שנשבע לפנינו מר יהושע זה בשם
 שלא יתעבז לפרוש סך המכר הסך בזמן הקצוב ואם הם
 ושלום ולא ימאז לו פריעת הסך כדי שישבע שאין לו
 כלום ויפרשו הסך המ' מרת החולה בחו ובעלה מר
 יחק בר יעקב בן קמיאל ומר יוסף בן גאעמיאש
 חתנם חי במת ועשיר ברש ומלוי בשאינו מלוי שעל
 תנאים אלו נגמרה משכונה זו לדוגה היחומה באחריות
 על כל המ' לעיל אחריות גמורה מקרקעי ומטלטלי
 באבז וקנינה בלי שום חורה וחרטה כלל כהוגן וכחמ"ל
 דלא כהסמכתא דללא כעופסי דשערי וקיינו אנו חתומי
 מטה מכל אלו המ"ל על כל מה שנחפרש בעל
 קיין שלם מעשיו במנא דכשר למקיייה ביה חדש
 תשרי שנת תתע"ג בטלטולה :

יורינו רבינו אם יבטלו העדים מלפרוע הסך המ' עבור
 שלא הוכר מעשיו אם לא ויהי שבעה טובי העיר
 המחורין בשטר יעידון יגידון שערבותם קיימת יורינו
 רבינו הדין בזה ויבא שמ"ה :

אנו ב"ד חקיים ושבעה טובי העיר כן היה ששכנה
 מר יוסף בר משה ל"ע בן קפסוס האל ינקס דמו
 והניח בת קטנה מרת דונה יחומה יורשת והניח לאן
 בשחפות עם נוצרי לרעות על ידיהם וליונו והביאו
 האלון לכאן למדינת טולטולה והלכו חלשים בקיאים
 על זה מר יוסף ב"ר שלמה ל"ע וחלק האלון עם הנוצרי
 ומכר חלק מרת דונה היורשת במאה והמשה ועשרים
 זכובים מרהבטי"ה ממר נהוראי ומר שלמה ומר יחק
 חי במת ועשיר ברש ומלוי בשאינו מלוי זקופים עליהם
 עד חדש אגש"ת הבא משנת שמינה מלאת ושבעים
 ושתיים שלמו רגילין בו * ולאחר שהגיע הזמן הקצוב בימים
 מועטים בא לפנינו מר יהושע בן סידון ובקש ממנו
 מן סך הזהב המ' שהיה על אלו הנקובים בשמות למרת
 דונה היחומה היורשת ארבעים זכובים ומשכן בעד סך
 המכר חזרו הגאה שיש לו בכאן ותהיה היחומה המכרת
 משכירותה מוזמן פסק דינה זה עד חדש אגש"ת הבא
 בשנה זו ומחדש אגש"ת הבא אחריו בנכיתה לכל סיה
 ונה זכוב אחד שרק"י כמו שנחפרש בשטר המשכונה
 המוחק על מרת גמילה בת מר יוסף ובעלה מר יהושע
 בר יחק ל"ע בן סידון חי במתה ועשירה בשאינו עשירה
 ושיפרעו הארבעים זכובים המ' לזמן המ' על ידי האקיים
 יש"ו בבית הכנסת ויעשו מהם מה שיראו טוב ליחומה
 לאחר שנשבע לפנינו מר יהושע המ' בשם המ' שלא
 יתעבז מלפרוע הסך המכר בזמן הקצוב באגש"ת הבא
 משנת דעת"ת ואם ח"ו לא ימאז לו פריעת הסך המכר
 בזמן הקצוב באגש"ת הבא בשנת ד"ע ת"ת כדי שישבע
 שבעת החורה שאין לו לפרוע הסך המכר ומרת החולה
 בחו ומר יחק בן קמיאל חתנו האחרון הערבנין
 הקבלנין לארבעים זכובים אלו המכר בזמן המכר חי
 במת ועשיר ברש ומלוי בשאינו מלוי שעל תנאים אלו
 לקח מר יהושע הזכובים המכרים ומה שהסכמנו אנו ב"ד
 חקיים ושבעה טובי העיר ביחד ורליו שהיא מוטב
 ליחומה שהיו הארבעים זכובים מוחקים לה על החצר
 המכר ועל מרת גמילה ועל מר יהושע בעלה ועל אלו
 הערבנין הקבלנין זה לזה לעיל כמו שנחפרש בשטר
 המשכונה על אלו הנקובים בשמות ליונו למר נהוראי
 ולמר שלמה פריעת הארבעים זכובים מהסך המכר
 שעליהם לדונה היחומה ופטרנו אותם מהסך המכר

אברהם בר שמואל * יוסף בר חיים *

שלא יהיה בו כלל לא איכפת כי מעכשיו לא הורג
אלא עבור האסמכתא וזה לא יהיה אלא בדבר החלוי
בחטאי אמנם את אשר יהיה בלא חטאי אין לרדך בו
לומר מעכשיו וכך הדין ושלומכם יפרה וישגה לעד :

יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי ג"ע

רלח

שאלה יורינו רבינו ראובן מכר כרמו לשמעון לפרוע
כחובת אשמו ועשה לו נס ולא גרסה התחזור
המכירה :

תשובה אין ללקוח כלום ויחזיר למוכר כרמו שכן
אמרו חכמים זבין ולא' איצטריכו ליה זוני
הדרי זבני :

רלט

שאלה יורינו רבינו יעקב מת וחי לרבן ולכל ישראל
שבק והשאר האשה ושיני לדיה ראובן ודינה

והניח להם חצר אחד אשר דרים בו והוא היה המוך
אל חצר אחד אשר בלדו שהוא ללוי חצר לוי המ' היה
חרב ולא היה המכרת הכניסה החורבה הולת חוך חזרה
ופתחה לה פתחא והביאה לרשותה * ויהי היום וילך
ראובן למדינת הים ויחטב שם זמן מה וחקם ללא
ותלך לב"ר הזמן לגבות כחובתה והורידה לב"ר בחצר
זו אחר שבועה והשומה ובכל אופני דיני הורדה ובחטאי
ובפני זקני העדה ולקחה קיין והיא נתנה בית זו לדינה
בחה מהיום ולאחר מיחה וכתבו על זה שטר וערב בה
שבועתה וההורדה ולא עברו ימים וחמת ללה וישב
ראובן מדרכו והתחיל להתקוטע עם דינה אחותו על
אודות החורבה והוא טוען כי לא נתנה לה ללה אמס
אלא החצר ולא החורבה ובאו לב"ר והביאו השטר אשר
בו המחיה והשבועה ומלאו שוכרה בשבועתה שלא הניח
לי בעלי יותר מחצר זו וכך וכך וכו' וכתוב למטה במחנה
היו עלי עדים בקיין וכתבו וחתמו וכו' שחתני חצר
המוכר לעיל ומלך אחד חצר למר יהודה בן ענק אל
עלאל והיא החורבה המוכרת למעלה * והנה לכאורה
במה שאמרה ומלך אחד וכו' הרי החורבה בכלל ועוד
המוכר ולא שיירתי בה לעצמי כלום יש מי שפסק שאין
הכי נמי ששאלתה ולא שיירתי וכו' יהיה הכל בכלל
אמנם כאשר מלאנו שוכרה בשבועה החצר שהיה לבעלי
וזכרה במחנה ונחתה החצר המוכר למעלה היינו החצר
שהיה לבעלה ואנחנו יודעים שלא היה ליעקב בעלה
חורבה זו אלא אחר מוחו נחברה הרי בצירור שלא

תשובה עמדנו בשאלתכם זו והתשובה על מה
ששאלתם * מי שנתן ביתו משכונה אל אחר
על ממון שלקה ממנו כמנהג המשכונות בנכיתא אם
יכול הוא לדור בבית ויעלה השכירות מידי שנה בשנה
לבעל הממון או לא * הנה כאשר מלאנו בחלמוד בכגון
זה נראה שהוא אסור שגרה שנתן שכירות זה על
הממון מאחר שבעל הממון אינו לרדך בית זה לעצמו
ושוכר אותה לאחרים וזהו אמרו לית הלכתא לא
כטרשאי פפוגאי ולא כטרשאי מהחזאי ולא כחכירי דגרשאי
ואמרו בפירוש (מ"טעא דף ס"ה) חכירי דגרשאי מאי
היא דכחבי הכי משק ליה פלוגי ארעיה לפלוגי
והדר חכרה מיניה אימת קיייה דקיייה מיניה גיהליה
הנה זה בעל הבית דר בביתו ולרדך להעלות השכירות
מידי שנה בשנה לבעל הממון מה שפרע לו כבר מן
השכירות אין מוציאין אותו מבעל הממון ומה ששאר
ביד הבעל הבית מזה השכירות אינו נותן לו כלום
שהוא אבק רבית שאין מוציאין אותו בדיינין לא מלוה
למלוה בדבר קצוב ולא ממלוה ללוה * ואולם רבית
קטנה לא יהיה אלא כשנתן השכירות בפירוש על
ההלוואה * אמנם רחוי לב"ר לידע כי בעל הממון כאשר
גבה השכירות מבעל הבית כל מה שקבל ממנו הוא
אסור וכיון שהוא אבק רבית לאחר שקבלו פרה אותו
איסור ואינו חוזר וכמו שאינו חוזר מה שכבר קבל מן
השכירות כך אין לו לפסוק ממון זה מההלוואה כי כל
סלוקי בלא זוני אפוקי מיניה הוא * וכמו כן יהיה הדין
בנדון דידן במשכונה זו אשר עשו לב"ר והזקנים ליחומה
זאת בבית ראובן והיה ראובן זה בביתו ונתן השכירות
ליחומה זהו אבק רבית ואין מן הדין להוציא ממנה
מה שכבר קבלה מאחר שבה לידה או ביד האפטרופיין
ולא לנכות לה מן הקרן אלא הדין הוא שיחזור לה הכל
ויקחו לב"ר ממון הלו ויעשו בו הטוב לנערה ויהיה
השכירות הלו ביד לב"ר עד אשר תגדל היחומה ויודיעה
שממון הלו באיסור נטלוהו ושאין מוציאין אותו בדיינין
ושלא הרחיבו זה אלא באשר היה בידם ורשותם * ומה
ששאלתם על נתינת ממון לשמעון ונתן לו חצרו משכונה
כדן שאר המשכונות בערבות לוי ויהודה הדין הוא
שישאל לשמעון ואם לא ימלא לו או חייבין לוי ויהודה
פריעת הסך הנו' שהם ערבין בשעת מתן מעות *
וכאשר היתה מסקנת הש"ס (פ' גט פשוט דף קע"ו)
כי ערב בשעת מתן מעות לא בעי קיין ומכל שכן אם
היה בקיין וגם קבלות שיה חזק כמו שאמרו ארכבו
אחרי ריכשי אמנם מה שטוען שלא נכתב מעכשיו אף

ב'ר טובי בן מאסמיר שהיום כמו שבע שנים משכנתי ממרת דונה בת אבן מכנין וממר י'חאק אבן עזרא בעלה לשתי שנים ועמד עמו בדיו מר י'חאק ואינו יכול להוליא ממנו עד עכשיו ממנו ואינו שיכריו על חזר זה לפי ששט לו את הרגל והלך לו עד עכשיו והרדנו מר י'חאק בר טובי זה בחזר זה בחנאי מוחזק מעכשיו לשתי שנים שאם בא י'חאק בן עזרא לכוף שתי שנים אלו ויפרע ממנו העשרה זהובים האמרים כדי שחזור החזר לו * וכך אמרנו למר י'חאק בר טובי הורדה זו הורדה גמורה ושלימה מעכשיו ולכוף שתי שנים מומן הורדה זו הורדה מוחזקת בכל מיני חזוקין שתקו חז"ל ואין לאדם בעולם לערער עליו לאחר שתי שנים לא לדיון ולא לצוררים ולא לשבעה טובי העיר וכל לפי שלאחר הכרות שלשים יום רטפין ערב ובקר הורדנו מר י'חאק זה בחזר זה וכשראיו דוחק השעות ובלבול העתים הרוחנו שתי שנים אלו ומה שהסכימה דעתנו ביחד על הורדה זו ומה שנתקיים לפינוי בשטר המשכונה כתבנו וחתמנו בחדש עבת שנת ע"ט בטולטולה * והזקיקים עדים בשטר החז"ל וקם הבית אשר לראובן זמן ביד שמעון והחזיק בה כאדם העושה בשלו לאחר שעברו שתי שנים כאשר הזכירו בשטר ההורדה * ולאחר עבור ימים רבים ובא ראובן מדרכו ולא דבר עם שמעון מאומה והיה שמעון דר בבית עד אשר מח והיה הבית ביד הירושים בניו אחריו וביד אלמנתו * ולא עברו ימים וימת ראובן בעל הבית הלו ועדיין יורשי שמעון בבית ההוא ואין פוגה פה ומפלגץ ויהי היום ויקומו יורשי ראובן וערערו על בית אביהם ורצו לבטל שטר ההורדה ההוא אשר עשו ויהי כדברם אל בני שמעון ובא אחד מבני שמעון דרון עם בני ראובן בכח השטר אשר בידו וילך אל ב"ד ויראו ב"ד שטר ההורדה הלו ושטר המשכונה שהוא העיקר ורצו החלמידים לבטל השטר ההוא אשר עשו הזקיקים ולהוליא הבית מירשי שמעון באמרת כי השומא איינה כאשר אמרו הראשונים ולא הוכר בהכרזה מה שנתנו בבית ולא במה שדר בה * ענה אחד מהדיינים וכה אמר אין לנו לערער ולרנן אחר מה שעשו הקדמונים ואולם לא זכרו בשטר שומא ולא שום דבר ממה שטענתם יען לא היו בקיאין באופני השומא ואין מי שיודע ואם באנו לבטל השטרות אשר עשו ולאנו לא נדע כוונתם ונבטלם עבור שלא הוכרה השומא יקרה ויתגלגל מזה חרבן עולם ב"מ * ואף גם זאת שאם יורשי שמעון טוענין שהבית שלהם יפה דברו ואף אם תמנא לומר שתבטל עבור השומא תתקיים

נתינה כי אם הבית אשר היה לבעלה בלבד ובכגון זה אמרו יד בעל השטר על החתונה * יורינו רבינו הדין בזה ויבא שם"ה :

תשובה מאחר שבשטר החתונה כתוב שנתנה לדינה בתה חזר המכר למעלה ואנו רואים שלא היחה ההורדה אלא על החזר ואין חזר החז"ל אלא שהינה לה בעלה לא ההורבה אשר לקחה אחר מיתה בעלה ובעת אשר נשבעה שלא הינה לי בעלי יותר מחזר זו וזכרו ההורדה הורדנו לחזר זו אין לדינה יותר מחזר אשר לאציה לבד אשר לקחה למה בהורדה לא ההורבה ואף שלא הכניסה חורבה זו אל חזר חזרה לא מהני כי מכל לומר מזרים הרחיב לה * ואף מה שאמרה לא שירתי בה לעממי כלום אין רגנה בזה להכניס גם החורבה * ובה אמרו (בחרא דף ס"א) המוכר בית לחברו בבירה גדולה אעפ"י שמזר לו מזרים החלונות מזרים הרחיב לו * ופלפלו בש"ס היכי דמי אי דקרו ליה לבית בית ולבירה בירה [וכו'] ואיכא דקרו לה נמי לבירה בית מהו דתימא כולה זבין ליה קא משמע לן מדהוה ליה למכתב לא שירתי בזבניי חילין קדמי כלום ולא כתב שמע מינה שירי שיר * נראה מכאן חמירת לא שירתי וכו' מהני בדאיכא דקרו לה לבירה נמי בית כי זה הדבר אשר יכול במכר דבר מסופק אם אמר בית או בירה אין למוכר אלא הדבר שהוכר במכר בלבד ויהיה הדבר אחר אשר לא זכר עתה בעת המכר כאשר נכלל עתה במכר לא מהני שנאמר מזרים הרחיב לו * גם בכאן לא נפלה המחנה אלא בחזר המוכר בשטר וזה אינו אלא בחזר שהינה בעלה והחורבה לא יהיה לה נמנא בדבר אשר נפל בה המחנה לא יכול בה על החזר והחורבה * ובא בזה היכא דקרו לבית בית ולבירה בירה אשר יאמר בה מזרים הרחיב לו ולא איכפת אם אמר או לא אמר ולא שירתי בזבניי חילין קדמי כלום ושלומך יגדל :

יסקף הלוי ב"ר מאיר הלוי זצ"ל

רמ

שאלה יורינו רבינו ראובן ואשתו לאה משכנו ביתם לשמעון בעד עשרה זהובים לזמן מה ואחר זה הלך ראובן למדינה אחרת ויהי בעת אשר נגמר זמן המשכונה הלך אל ב"ד וטובי העיר וכתבו לו שטר שומא זה נוהחו * אנו ב"ד וזקיקים החתומים למטה כך היה שעמד לפינוי במושב ב"ד מתרעם וקרב מר י'חאק

ועוד שצריך להחזיר להם הבית כאשר לקחוהו מהם
מאחר שאין לבני ראובן שום זכות בו וכך הדין :

ואולם מה ששאלתם על ההורדות אשר עשו זקניכם
לבעלי המשכונות שלא בדיעה הממשכנין אם

חמשך המשכונה בדיעהם * הנה כל משכונה אשר לא
ביאר בחסלה שחמשך משכונה זו בידו כל זמן שלא
יגמר ממנו כל מה שיהיה ממנה הממשכן אחר גמור
זמן המשכונה אסור כמו שאתרו במוסגה המלוה את
חברו לא ידור בחצרו ולא יסור ממנו בפרות * אבל הוא
אבק רבית שאינו יולא בדיינין כי לא נקרא רבית קצוזה
שיולא בדיינין אלא אשר יהיה החנאי בעת ההלוואה
כמו המלוה סלע בחמשה דינרין או סאתיים חטים
בשלש * אמנם הדבר אשר ירווח בסבת ההלוואה מבלי
סיפול בה החנאי בעצת ההלוואה כמו זה הממשכן
שהגה בשכירות בית הלו בסבת ממון הלו אשר נתן
לבעל הבית אחר שיגמר זמן המשכונה הרי הוא אבק
רבית שאינו יולא בדיינין * וגם אם היה שם בעל הבית
והניחו לדור בבית הזה אחר זמן המשכונה זהו שאמר
בה אבק רבית ואינו יולא בדיינין * אבל אם הבעל
הבית היה מחוק לעיר ודר בה הבעל הממון מבלי
רשות מוסגה שלא קבל ממנו לא נאמר בזה אינו יולא
בדיינין אלא יחשוב אותו החוב אשר חייב לכת עבור
מה שהיה משם ויניח אותו מן החוב כמו שאמרו ח"ק
על פי שאמרו הדר בחצר של חברו שלא מדעתו אין
צריך להעלות לו שכר הלוואה ודר בחצרו צריך להעלות
לו שכר * אם היה כך בהורדות אשר עשו הזקנים לבעלי
המשכונות בלכת הממשכנין משם ושחמשך בדיעהם זמן
מה זהו אסור ואף אם הוא אבק רבית יולא בדיינין
מאחר שלא קנה ברשות בעלי הבתים ואף שהיה
ברשות ב"ד לא מהני ואין ראוי לב"ד לעשות דבר מה
שהוא רבית ומה ראו על ככה ולכן חייבין לשלם מה
שגהו או שיחשבו מן החוב * ומה שזכרתם שרוב אלו
הבתים נמכרו ושהורישום זה יהיה כשההורדות יחבטלו
אמנם כגון זה הדין הוא להוליאם מן הירשיים ולהסוירם
לבעליהן כי לא יטענו בזה למוכר שזאמר טוענין ליורש
ולוקח * ואולם אם בנה בה וכיוצא כבר בארתי לכם
בחדשה אחרת ואין צורך להאריך :

יובה הלוו ב"ד מאיר הלוו ז"ל אבן מינש :

רמא

שאלה יורינו רבינו במעשה שהיה שראובן נתן לשמעון
מאה דינרים שיקנה בהם אמר בשותפות וכל

בחוקה סחוקין בבית בחיי ראובן ואף כי אחרי מותו
הוא בידם * ואם המה לא טענו כדברים האלה עליהם
ידון רמייה לטעון בעדם כמו שאמרו טוענין ליורש * ומלא
זה זכו בני ראובן בטענתם זו ואם תחבטל השומא
חוקה אלימתא יש בידם וכמו שאמרו בל לידון בשטר
ובחוקה אין צריך לברר * ובאו שאר היחומים ואמרו
אין לנו שום דבר במה טענון אחינו מנח השטר ההוא
ואין לנו זקניכם לזה מאחר שאין לנו יודעים בית זו
אך בזה לרשותו ואחר ההורדה בל ראובן והיו שניהם
אבינו וראובן יחד ולמה לא ערער ולאחר שמת הנה
אחיו דרים בחוכה זה כמה ימים * ועשו ב"ד ויאמרו
אמת כדברכם כן הוא הא מיהא היה לכם לטעון טענה
זו קודם שיבא אחיכם ור"ל אמרו הבא לידון בשטר
אינו ידון בחוקה * ועשו בני שמעון הנה אחינו זה
אינו הגדול כי אם שני לו ואחינו הגדול אשר טען
טענתו זו ואם אמנו תשבע ותגבה אין לאבינו בה
שום דבר * הנה כי כן עיינו לך תלויות האר עיינו
בחדשה שאלה זו מי יוכה בבית זה ואם האלמנה יכולה
לישבע ולגבות או לא * יורינו רבינו והיה שכר כפול
מאת ה' :

התשובה הדין בזה מפורש יולא בשאלה מקידם זו
ולחרב הגאון תשובה בענין הורדה היא
מתחלת עמדתו על שאלתכם וכו' * אמנם בכאן יש
יתרון והוא מה ששאלתם וזכרתם בשאלה שראובן בל
לעיר ויהיו שניהם בידו ולא ערער ראובן על עסק
ביתו וששמעון דר בה ימים רבים ומת והניחו לבניו
וכאשר יחשבו השנים אשר דרו בו הוא ובניו הלא המה
שני חוקה והם שלש שנים רופות מבלי שיערער ראובן
הרי זו חוקה מעלייה * ונאמר שראובן כאשר שתק ולא
ערער הלא דבר הוא או שקבל ממנו או באופן אחר
ואם היורשים לא טענו בזה ב"ד יטענו עליהם ויאמרו
כדברים האלה * ואם כן שמעון הבא לב"ד בכה השטר
על ב"ד להודיע ולא חיכתה לן אם בשטר לא נוכר
שומא ועוד כי לא אמרו בזה הבא לידון בשטר ובחוקה
כי זה נאמר על מי שבא לערער מחמת עלמו אמנם
הבא מחמת מורישו ח"ק שיש בשטר איזה הסרון לית
לן בה * ונאמר שיש שום דבר אחר בבית זה לשמעון
כי לזה אמרו טוענין ליורש וליחומים אם כן חיפוא אם
הב"ד והזקנים הוליאו בית זה מיד יורשי שמעון בדין
אינו נכון ולכן חייבין להחזיר הבית ליורשי שמעון ואין
ליורשי ראובן בו שום זכות * ואין צורך ליורשי שמעון
לתלות זה בכחוצה אמש אלא מלבד זה חמור להם *

ויחזור ממה שהתנה עמו בחתלה והוא חייב לשלם לו ולא באשר הביא הזמר לביחו ועכבהו ובכגון זה נאמר חמת ישרים תחם וסלף בוגדים ישם :

וכתב יצחק אלפאסי

רמב

שאלה ראונו מת והייה אלמנה ויחוס ורלקה האלמנה מזונות ולזה הוכרחה למכור חלק אחד לשמעון מהכרס אשר לה ועמדו ב"ד לעורר היחוס ונחפשו עס שמעון בחלוקת הכרס ולקח חלקו והייה חלק היחוס באמצע הכרס . אך בואח התנו על שמעון שאם היחוס כאשר יגדל ולא יתראה בחלק זה אז יתפשר עלמו . ויגדל הילד ולא נחראה בזה ונשתתפו ביחד ועמדו בזה ימים רבים אחרי כן רלה שמעון לחלוק עס היחוס ולקחו כל אחד כאשר רצו ונעלו קנין על זה . אמנם לא הזכירו צעת החלוקה השקאלת הכרס ולא עלה על דעתם יען מעיין היה בחלקו של שמעון ומשם יפרד והסקה את כל הכרס . ויהי לימים חלק לבס ולא רלה שמעון להסקות את הבן אשר לשמעון מחלקו . יורינו רבינו הדין אם יוכל שמעון לעכב או לא והמקום יכפיל שדרך ויוסף כבוד על כבוד ח"ס :

תשובה ראינו שאלתכם ועמדנו בה והגראה לנו הוא שיראו אם המיס האלה משקין את הכרס כולה מאליהן ומעגלם מבלי שיחפרו בכרס שמעון אשר שם אחת המיס אינו יכול למנוע מאחר כי אינו מונע לו שום נזק בזה אמרו כופין על מדת סדוס . ואולם אם אי אפשר להסקות חלק היחוס הלו מבלי שיחפרו בכרס שמעון ומונע לו נזק מזה יכול למנוע אלא אם כן התנו מחתלה על זה וכבר אמרו האסין שחלקו הרי הן כלקוחות אין להם דרך זה על זה ולא חלונות זה על זה ולא אחת המיס זה על זה והאירו בזה שהלכות קבועות הם וכן הלכתא :

רמב

שאלה ילמדנו רבינו פירוש אילן שהוא נוטה לחוד שדה חברו :

תשובה מה ששאלת פי' אילן שהוא נוטה וכו' רצו בזה שאם לראובן אילן ברשותו ועליו נטין לחוד שדה חברו יכול לקנח מאותן הענפים עד כדי שלא יפסיק למרדע שהוא מלמד הבקר אם הוא נצב על גבי המשריטה שהרי מונע לשור מחרשתו מפני אותן הענפים ואינו יכול לחרוש . אמנם אם אינו מונע לא

מה שירויחו יחלקוהו לשני חלקים ויעול כל אחד חלקו . והיה שמעון קונה הזמר עד שקנה עשרה ככרים והייהם בביחו והיו מונחים אלו עד לאחר שני חדשים שרלה ראונו לזבוע הזמר הלו ושמעון היה קונה שאר הדברים שזריכים לזבוע כמו שח"צ וטרטר ושמן זית וכיוצא מממונו ולחשבה אח"כ בקרן בתנאי שויליכה אל עיר אחרת ולמוכרה שם . וכאשר גמר שמעון הזבוע אמר לו ראונו כך ושכור לנו פועלים ונלך לאגמ"ת למוכרה שם כאשר התנינו והלך שמעון טרס ילאו להביא פועלים והנה איש אחד בא לקנות מראובן מזה הזמר ומוכר לו שני ככרים והרויח ויען ויאמר לשמעון איני מולך שום דבר מזה לאגמ"ת ויותר טוב שיהי המכר בביתי פן יקראנו אסון בדרך . גם אמר לו ולא יעלה על דעתך שאתן לך כי אם השכירות המגיע לך בעד מה שטרחת בקניית הזמר ולצנת אותה . והנה התלמידים נתחבטו בזה מהם אמרו שתחזור השותפות ואין לו אלא שכירותו שאין השותפות נגמר אלא בקנין . ומהם אמרו שהשותפות קיים ולא יחזור שום דבר שהרי מתחלה לא נתנו ראונו אלא לשם שותפות . יורינו מורה לך הדין בזה ויבא שנת"ה :

תשובה עמדנו על שאלתם וראינו שהשותפות קיים מאחר שנתן לו הממון ואח"כ נתן לו הזבוע באכחו ושאר הדברים קנאם ולבעס מאחר שכן אין גם אחד מהם יכול לבעול השותפות . ואם ילטרך איזה דבר כדי לגמור חייבין לגומרה ואם בעל הממון ירלה לבעול השותפות אינו יכול . ובוה אמרו (מ"ע"א דף ק"ה) המקבל שדה מחברו ולא עשת אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליעפל בה שכן מוכב לו אלא איקוס ואיני ואזרע ואחאוד ואיעמר ואדוס ואידרי ואוקיס כרי קמך וחיחי את ותיעול פלגא ואנא בעמלא ובנפקת ידי פלגא . ואלווי השותפות והעמדה ביניהם לא היה חייב ליעפל בה עד סוף גמר עבודתו וכאשר יבואו לחלק יאמר לו קח ממה שילא . ועוד בפרק המקבל מעיין זה בדיני ארים והיעט ואין חילוק בין שותפות זו לשותפות בקרקע והשותפות במטלטלין וכאשר אמרו רבי אלעזר מהגרוניי"א זבן בהמה ויהב ליה לאריסיס ופטוס לה ויהיב ליה רישא באגרא ויהיב ליה פלגו רוחא בזה הוא שותפות במטלטלין והוא כנדון דידן הרי נתאמת מה שאמרנו . ואם יראו שיש ריוח בהליכתן לאג"ת למוכרה יותר ממכירתה הנה יכול שמעון להוליכה ואין על בעל הממון לעכב כי על זה התנו בשותפות וכמו שאמרו חייב ליעפל בה . ולא היה מן הראוי שבעל הממון ירמה בחברו

ארעה אמר ליה מפלגייה זבינתהא דזבנתה מיך אמר ליה לאו קא מודית לי דלא זבנתה מינאי זיל לאו בעל דברים דידי את אמר רבא דינא קאמר ליה וכך הדין:

רמז

שאלה יורינו רבינו ירום הודו בראובן מנר ביתו לשמעון בשבעים דינרים ונתן לו ארבעים דינרים ועל השלשים הנשארים שימתין לו שלשה שנים וכאשר עברו השלשה שנים שאל ראובן השלשים דינרים ושמעון השיב קניתי מתוך בית זה ביותר משוויו בעד מה שהמתנת לי ולכן איני נותן לך יותר ממה ששזה וראובן אומר איני לוקח אלא השבעים שכן מכרתי לך יורינו מורה לך אם יתקיים המנר או יחבעול ואם לראובן לגבות כל השבעים או מה שהבית שזה ואם חמלא לומר שיקח מה ששזה אם הוא כשום היום או כשום בעת המנר: ואף גם זאת ילמדנו רבינו בראובן שאל מלאה בית אשר היחה דרה בו זה כמה שנים והוא לא ערער עליה ויהי היום ויאמר אל למה זה ביתי ולמה תדור בו השיבה למה אמת כדברך כן הוא שהיה לך ואני קניתי ממי שלקחו מתוך אחר שהמלכתי כך וישאל ראובן שחביא ראיה לדבריה בשטר או עדים והיא אמרה אין עלי להביא שאני מוחזקת זה כמה ימים ושנים וראובן אמר איני לא מכרתי הנה כי כן יורינו הדין בזה ויבא שכרו כפול:

תשובה על מה ששאלתם בראובן שמנר לשמעון ביתו בשבעים דינרים וכו' אם מחלה החנו על כך שיקחנו בשבעים על מה שימתין לו על שאר המעות ודאי אסור וזהו אמרו מנר לו את השדה ואמר לו אם מעכשיו אחת נותן לי הרי היא ב"ב שלשים ואם בגורן ב"ב מנה אסור ואם כן אינו מעלה אלא השום שהיה שזה בעת המנר ואם מחלה לא היה כך הרי זה הפסיד כי אין אונאה לקרקעות כי הוא רגונו בבית ונותן יותר מאחר שאין רגונו בה ולכן חייב לשלם לו כי אין זה מפני ההמתנה שיאמר אגר נער לי נמנינו למדון שאם מחלה נחנו כך מפני ההמתנה ודאי אסור ואם לאו אלא שהוא רגונו בה ורצה לתת לו שבעים ישלם השאר וכך הדין:

ועל בזה ששאלתם על ראובן ששאל מלאה בית לך שיאמרו למה אמרת שראובן מנר הבית לאיש אשר קנית ממונו מאין לך שהוא קנאה מראובן אם היחה אומרת בפני מכרת לו נאמנת דאמרינן מנו דאי בעיאל לומר מנך קניתיים נאמנת כך אם אמרה

יקנוד שהוא מניק לאילן והוא אין לו מק בלוחן הענפים והסרוב והסקמה שאין מוקין יקנוד כנגד המשקולת ואילן סרק הוא שאינו עושה פרי כמו אחר וכוונא וכך הדין:

רמז

שאלה יורינו רבינו מי שאמר לחברו זה ימים באת אחת ופלוגי שותפך ולקחתם ממני כך וכך ויהי כמשיב חמת אני לא לקחתי אלא עם חברי פ' כדברך אמנם לא נתת אלא בעבורו ולאמלא הוא לא האמנת בי יורינו מורינו אם יחייב שבועה שלא נתן אלא לשיהיה ויבנה או אין לך שבועה ואם יפרע הנחבע כולו או החצי:

תשובה

אם שנים קנו סחורה ביחד והלנו ולא פרעו ולאחר ימים בל אחד מהם חייב לפרוע הכל וכך הדין:

רמז

שאלה מעיר גרנטה יורינו רבינו ירום הודו ביורשים אשר נתקבלו עליהם סיעת בני אדם וטענו להם דרך במקום אשר הניח להם מורישם וכאשר היה מורישם חי לא היה להם דרך לעבור והם לא ידעו אם מורישם קנאו מהם או לא האם יתקיים להם בחוקה אשר החזיקו וכן אם מכרו בני המבוי הדרך למורישם ועוד היום אחד או שנים עושין שלא מכרו לו אבל מחלו לו על זה מה יהיה הדין יורינו רבינו ושכרו כפול:

תשובה

אם החזיק הירש אחר מיתת אביו ובידו ראיה שירשה מאביו אינו חייב להראות לנו איך באה ליד אביו וכן אם אמר אחד מהמוכרין הדרך לאביו לא מכרנו אלא מחלנו לו מחילתם ומכירתם בכגון זה שום:

ומזה ששאלתם שזה ימים שלחתם חשובה לגאון ז"ל על ראובן שאל משמעון בית שירש מאביו ואמר לו זה הבית שלי הוא שירשתי מאבי ואמרנו לשמעון שיחזירנו וטען שקנאו מיוסף שלקחו מראובן במתנה ויש לו שטר מכירה על זה איך קנאו מיוסף וראובן טוען להביא ראיה איך הוא נחנו מיוסף הנה דברי שמעון אין מקובלים ולא מפני השטר מכירה שבידו אלא עד שיביא ראיה איך זכה מיוסף בו במתנה ואם אינו מביא ראיה אין בדבריו כלום אם לא שיטעון שיש לו שני חוקה (ודירתו בה ואפי' יום אחד בגדון זה) ובזה אמרו ההוא גברא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי

ואחר זמן נודע ליהודה שלא היה בית זה לשמעון ושיש מערער אחר עליה ושאל לשמעון שיספה וינקיה מכל מין טעון ומערער שבעולם ושמעון לא רצה אלא אמר לו שב בביתך ואם יערערו עליה ויוציאוך אז אטפל עמך אז אהן לך אחרת או אחזיר מעוהך אמר לו יהודה איני מניחך שחלך עם ממוני יען אם יוציאוני אין לך קרקע אחר להחזיק בו ותפסיד המעות ואני אנה אני בא אם לא תפטרני קנה לי קרקע אחר במעות הללו ואם יארע שום אחריות בבית זה אז אלכה לשם יוריו רבינו הדין בזה. גם זו יוריו רבינו בראובן לקח מרחל עשרים דינרים על חמותו ולקח ממנה החנות בארבעה דינרים לשנה ועל העשרים דינרים נתן לה אפוחיקי על החנות לשנה אחת ובא הזמן שאלה רחל ממונה ולא היה לו מה ליתן ונתן לה החנות משכונא אחת שער האפוחיקי. ויהי היום רנה ראוון לפדות חמותו וליתן לה העשרים דינרים לבד כי הארבעה האחרים אבק רבינו ועודי האפוחיקי יודעים שהוא כך ורחל אמרה איני נוטלת אלא כאשר התייתי בנאמנות. יוריו מורה הלך אם יפטר ראוון מארבעה דינרים הללו. ואם רחל כפרה ועדים מכחישים אותה היועיל נאמנותה אם לא:

תשובה עמדנו על שאלתכם הראשונה וראינו שמה שאמר יהודה לשמעון אין קרקע אשר אגבה ממוני אם יוציאוני מזה אלא קנה לך קרקע אחר בממוני אשר קבלת ואגבה תחת זה או תנה לי ממוני שאם תפסידוהו מאין אגבה טענתו ראויה. כי מצינו לר"ל הם אמרו ראוון שמכר קרקע לשמעון ויאלו עליה עסיקין עד שלא יחזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו דאמר ליה אחוי טרפך ואשלים לך. אם היה עמו מאין לשלם ואם אין לו לשלם לא. ואחר שמצינו ר"ל אמרו בהפסדת ממון בני אדם הם האקירו ואמרו וכי נתבין אדרכתא איכסייה והני מיילי אמקרקעי אמטלטלי לא נתבין מאי טעמא דילמא שמיט ואכיל להו ומיייתי האיך שהדי ומרע ליה לשעריה וליכא לאשתלומי מנייה לזה אמרנו שדברי יהודה אמתיים וכה בטענתו:

ועל מה ששאלתם על ראוון שלקח מרחל עשרין דינרים וכי. עמדנו בה וראינו שכל זה אסור כי אינו יכול למשכן אחר שקדם החוב ולזה אמרו המלוה את חברו לא ידור בחלרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית אמנם אם כבר קבלה אינו חוזר כי זה הוא אבק רבית שאינו יולא בדיונין אך לריך לראות כי

בפני מכרה לו. אמנם [אם] אמרה ומלכתי כך ועל דבורך קניתיך אין זו טענה ובה אמרו ההוא דאמר ליה להצריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלוני זביחה ואכלתה שני חוקה אמר ליה פלגיא גולגא הנה אמר ליה והא בית לי שהדי דאחאי אמלכתי כך ואמרת לי זיל זבון אמונא השני נוח לי והראשון קשה ממני. כמאן כאלמון דתקן העורר על השדה והוא חתום עליה עד אלמון אומר השני נוח לי והראשון קשה ממני והכמים אומרים אבד זכותו אפי' חימא רבן וכו'. המורס מזה שאפילו רבן אמרו במעשה זה השני נוח לי והראשון קשה ממני [לכן] אין זו ראויה שהביאה לאה כלום עד שהביא שטר איך מכרה ראוון לאיש אשר הוא קנתה ממנו או האמר בפני מכרה לו ובה אמרו ונודה רבא היכא דאמר ליה קמאי דידי זבחה ויהליה מהימן מגו דאי בעי אמר אנה זביחה מיך ואם לא תטעון אחת מאלו השתי עגונות אבדה זכותה ואבדה חוקתה ותחזור הבית לראובן אחר שיטבע שלא מכרה ללאה אלא שהיתה דרה בביתו וכך הדין: וכתב יצחק אלפאסי

רבו

שאלה יוריו רבינו ירום הודו באחים שהיה להם אחות קטנה ושאלוה עם שמעון והכניסה לו בית ולא עברו ימים המירה דתה והלכה לה ובעלה שמעון נתן בית זה לבת אחותו וגשאה עם לוי וישב בבית שמה שנים ומכרה ליהודה ויהי כשמוע המשומדת שהבית נמכר ליהודה ובאת אל יהודה ובקשה להוציאו מן הבית כי אמרה זה ביתי והולכתי אל השופט ועדים מעידים שהבית שלה. וכשראה יהודה זה הלך אל לוי ואמר הנה ביתך לפיך או תקבל עליך האחריות ותפטרני או תנה לי ממוני ואם העדים מעידים שהבית למשומדת למה לא הגדת לי. ויען לוי ויאמר לא קניית בית זה אלא אחר שידעת שהיא למשומדת ועל זה קניית ממני יוריו רבינו הדין בזה ויבא שכת"ה:

תשובה אם נשאה בית זה לשמעון אין שומדת אשחו מוטיאה מציתה וכאשר אמרו בש"ס והוא אומרם זינתה הפסידה בלאותיה קיימין אמרו אם זינתה היא בליה מי זנו הנה לזה יהיה אחריות הבית על המוכר וריך שיקיים הבית לקונה באופן שיכול או שירעה למשומדת או יחזיר לו מעותיו וכך הדין:

רבו

שאלה יוריו רבינו ירום הודו בשמעון מכר בית ליהודה וקבל מעותיו וקם הבית ליהודה

דנקטיין רשותא מיניה כפי תקנת התלמוד ושיי ראשי גליות לא מוקמיין כדאמריין דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור :

תשובה ודאי אין קרוי במשנה ובתלמוד ובשאר דברי ח"ל נשיא אלא ראש ישיבה הסמוך בארץ ישראל שהוא ראש לסנהדרין או מלך ולפי שראשי גליות שבבבל במקום מלכים הם עומדים כדנחייב לא יסור שבט מיהודה וגו' אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט על כן יקרא ראש הגולה נשיא. וכל נשיא האמור בתלמוד אינו אלא ראש ישיבה או ראש גולה הסמוך בלבד. אבל אלו זרע אדונינו דוד ע"ה אין אנו קוראין אותם נשיאים מפני שכולם ראשי גליות או ראשי ישיבות אלא הואיל והם מורע המלוכה והמלך נשיא נקראו נשיאים כמו שיאמרו היום בלשון הישמעאלים למי שהוא בן שר או ממשפחת השררה שר אף על פי שלא נחמנה מימיו על שום מנוי קוראין לו רי"ה כלומר בשם אביו. וידוע הוא אצל בעלי השכל שרוב אלו הכנעיים שמכנים לאדם זהו לשון הבאי ופטומי מילי בעלמא ובקיאיי הדעת ממעטין מהם ושולאים אותם אבל אוהבי הגדולה הרודפים אחר השררה מרבים בהם ואוהבים אותם שהם גדולתם ומעלתם. ואף על פי שהחורה קראה לנשיאי השבטים נשיאים ואינם מלכים אלא הם ראשים וממונים לא ראיו בדברי החכמים קרוי נשיא אלא ראש הישיבה הסמוך וראש הגולה שהוא במקום מלך בלבד. ומי שאינו ממונה כדי להיות ראש גולה או מלך אף על פי שהוא מורע אדונינו דוד ע"ה אינו קרוי בנחוב נשיא. וראיה לדבר מה שאמר הכתוב בשלמה ע"ה ולא אהב את הממלכה מידו כי נשיא אשיחנו כל ימי חייו. נמצאת למד ששיאוחו חלויה במלכות ולא בייחוסו שייחוסו לא ישתנה בלקיחת המלכות ממנו. ומי שהוא ממונה להיות ראש גולה בבבל נשיא קריין ליה. ומי שהוא ראש ישיבה בארץ ישראל נשיא קריין ליה בין שהיה מורע אדונינו דוד ע"ה כמו שהיה דוד ע"ה ראש לסנהדרין כאשר מפורש בפסוק יושב בשבת תחפמוני בין שאינו מורע אדונינו דוד ע"ה כמו שהיה רבי אלעזר בן עזריה נשיא והוא כהן אבל מי שהוא מורע אדונינו דוד ע"ה ואינו לא ראש גולה ולא ראש ישיבה אינו קרוי נשיא אלא כנויי בעלמא לפי שהוא מורע המלוכה דאנו קוראים לקטנים שבהם נשיאים בייחוסם. ודוקיית ההלכה במורה לנשיא מורה לכל ישראל אינו על נשיא בייחוסו רק על נשיא בעלמא שהוא ראש ישיבה הסמוך הקרוי בתלמודא נשיא

מאחר שאלו הארבעה דינרים אשר על השטר ונתנה העשרים דינרים משכונה על החנות וכללה ההולאה בעיקר ההולאה אין זה מותר כי הרי אמרו חכמי נרשאי דנחבי הכי משכן ליה פלנייא ארעיה לפלנייא והדר חכרה מיניה אימת קנייה דקנייה מיניה ניהליה והאידידא דקא נחבי הכי וקנינא מיניה ושהינא כמה עידין והדר חכרה מיניה שפיר דמי דלא תגעול דלת בפני לוויין ולאו מילתא היא. הרי בביאור כי כגון זה אסור ולכן אם לא נתן אינו חייב לתת לה שום דבר. ואם נפל החילוק בניהם שזה אומר שקך היה ואם כן אינו רוצה לתת לה וזאת אומרת אין זה אלא ממה שנתיי הדבר תלוי בהעדאת העדים אם העדים אומרים שאלו הארבעה דינרים הם על העשרים אז נפטר ראובן ואינו נוחן לה כי אם העשרים ואם לא יעידו העדים שום דבר מזה אינה יכולה לבנות אלא עד שתשבט שאלו הד' דינרים אינם מהשכירות והם ממה שנתנה בתחילה וזוהי טיטול. ואולם הנאמנות אשר לה זה מועיל לכשאומרת היא לא קבלתי כלום והוא אומר פרעתי אכן בכגון זה לא מהני ובכיוצא בזה אמרו יד בעל השטר על התחזונה וזהו אמרו שלא תגבה אלא אחר שבועתה וכך הדין :

ובתב יצחק אלפסי

רמב

שאלה ותורנו הדרתו מה שזכרת בהלכה י' מפ"א דח"ו"מ שמה יטעה בין ה' ל' ולשון ההלכות שמה יטעה בין ה' ל' יבאר לנו הנסחא האמתית :

תשובה מה שזכר בהלכות שמה יטעה בין ה' ל' הוא הנכון והוא לשון התלמוד כפי מה שהק' שם ואני זכרתי הדבר הנמלא ברוב והוא טעות שעה בשעה שאחריה ועשיתיה כאלו הייתה הפליאה פחותה להיות שכוונתינו בכל זה החבור לקרב הדינים לשכל או לענין היותר קרוב (*):

משה ב"ר מימון זצ"ל

רנ

שאלות ששאל הרב רבי יוסף בן ה"ר גרשום ז"ל לנגיד ה"ר אברהם בן הגאון הרב רבינו משה בן מימון ז"ל ותשובותיו עליהן (**):

שאלה ילמדנו רבינו אם כל הנשיאים הנקראים בשם זה בזמן הזה דינם כמו נשיא הכתוב בתורה או המכר בתלמוד או לא. כי לפי עמיות דעתי אין הפרש בניהם לשאר העם כי אם הממונה ראש הגולה

(* כעמק מס' מנשה דקא :
(** כעמק מנורת הרמב"ם :

כי השני לו אב בית דין * ולפיכך מציא אותו התלמוד
 אלא אב בית דין דלאמרינן התם נשיא שנכנס ואב בית
 דין שנכנס * והיה דפירקא קמא דחגיגה דקלאמרינן
 התם ראשונים היו נשיאים שניים אב בית דין * ואפילו
 נשיא במעלתו הסמוך מעבירין מפני מיעוט שכלו *
 ועוד מפני מה העבירוהו לרבן גמליאל מפני שיער
 לר' יהושע כדליתא בצרכות * אבל נשיא בייחוס ממה
 מעבירין ליה מייחוסו הייחוס לעולם לא ישתנה והייחוס
 אינו עיקר דממור תלמיד הכס קודם לכהן גדול עם
 הארץ * והואיל וראש גולה אין אנו לריבין במניו להיותו
 הכס בחכמת התורה אלא לייחוסו ובהסכמת אנשי
 מקומו שהם בני צבל סיסכמו עליו להיות ראש הגולה
 כאשר פירש הגאון הגדול אבא מארי ז"ל בפירוש מסכת
 צבורות מפירושי המשנה שלו ודאי לריבין אנו להחנות
 במניוין עם יחוסו יראתו וההבחו ללדק וכניעתו
 למשפטי התורה ושיך על פי הוראת החכמים * ואסור
 להסכים עליו ולקבל אותו אם לא יהיה כך * ואין מגוין
 להיות דן משפטי התורה בין ישראל שלא ידעו אלא
 החכמים במשפטי התורה ששלמו בהן תנאי הדיינים *
 ומקרא מלא הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים
 לשבטיכם ואשימם בראשיכם * אבל מגוין להיות במקום
 מלך זכר למלכות בגלות * ולהיותו נותן רשות לדיינים
 הדנים בין ישראל כדי שיהיו פטורין מן החלטותיו אם
 יטעו בשקול הדעת כאשר הוא מפורש בגמ' דסנהדרין
 פרק ראשון * ואם אינו חכם בחכמת התורה או הוא
 חכם והוא חסר אחד מן התנאים שריבין להם הדיינים
 אין לו לדון ואינו יכול לכוף לישראל לקבל דיניו * ומי
 שידון שלא במשפטי התורה המפורשים במשנה ובתלמוד
 אין דיניו כלום * ולענין שני ראשי גלויות בדור אחד לא
 עלה על דעת אדם דהכי קיימא לן דבר אחד בדור

רנא

שאלה מי שקרא לחבירו ממזר וספר אחר מטחו
 של ת"ח יוררו רבינו מה דינו :
תשובה על זה הקורא לחבירו ממזר סופג את
 הארבעים והמקלל לחבירו בשם הנכבד לוקה *
 והמקללו שלא בש"ח אינו לוקה אלא ראוי לייסר אותו *
 והמבזה ת"ח אין לו חלק לע"ה * ולא חרבה ירושלים
 עד שבזו בה ת"ח * והמקלל הרבים מעכב תשובה
 דהיינו אין תשובתו מקובלת לפי השי"ת דהוא מל"ד
 דברים המעכבין התשובה * ומפורש בתלמוד שיהושפט
 מלך יהודה נשחית רוחה ת"ח היה עומד מנסאו ומחזקו
 ומתקו והיה מושיבו בלדו והיה קורא עליו רבי ומארי
 והוא נשיא ומלך בלחמת : וכתב אברהם בן הרמב"ם ז"ל

תמו התשובות

וה"ל ר' מרדכי תמה

אמר הלעזר בריך רחמנא דסייען לברך על המוגמר * זה ספר פאר הדור אשר מלאו ומקדם גנוה היה יין
 המשומר * והנה בעתה זה היום ילא ילא לעד בבני ישראל מקרא זה כמן חומר * וטרחתו בו עד
 מקום שידי יד כהה מגעת כי לפי רוב השנים מלמד שבלה ואותיות פורחות ותל"ת עמד טעמו וריחו לא נמר *
 ואף כי המה בכתובים בלו במספר שס"ב ותחסרהו מעט יען וציען אמור בכפילא על אחת כמה וכמה ואף
 גם זאת כי כמה מהם לרוב קטנותם חבתיים שנים או שלשה גם יחד וכמה מהם כך נעשו לשאול הגיעו אחת
 ושתיים והוא בלחם כי איתמר הכי איתמר וכל רואיהם יכירו כי הם פעולת לדיק ורצ כמו שנאמר :

חרשי הרמב"ם

חרושים מרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שהרב החסיד הרב אברהם בנו ז"ל ומשאר גאונים קדמונים בעתקו מספר מעשה רקח ה"ל זמן השי"ת לירי בספר כתיבת יד קדמון אחר שהתחלתי להדפיס אשר קצתם כבר באו במקומם הראוי וכדי לזכות את הרבים אשימם דברות במקום זה למופת ולאות והיו למוארות מפנינים הם יקרות :

בח"א מהחלק הג' העתיקו מפי אבא מארי דבר שלא נחב בחבורו והוא שהסבה באמרם ז"ל באלו המדות המנוגות שהעושה אותם אינלו חלק לעה"ב הוא שהנפש שיסיו מדותיה אחת מאלו המדות המנוגות לא תקום שיגיע לה דבר שחוכה בו לחיי העה"ב ולא תבטא שחלל מעצירות יטרודו גמיי העה"ב וחפול בעשו יחעלה המוחמד לעה"ב ע"כ :

ע"ש בח"א מהמאמר הב' ה"ל מועתק ונשות בני ישראל גם כי רובם נלוות מזה העון ר"ל לאו לא יהיה עלי גבר וגו' הכי קלחם הם נכשלות בו מלך פתיחס וזה שבוטפותם יתדמו לגוים ותלמוף האשה מזיפת או כובע ותקח בידה סייף ותלא במחול לפני האנשים והנשים בתועבה הוי ולא יעלה בדעת שמפני היותה כלה הותר לה איסור תורה אה"כ יתגללו בזה בהיותם סומכים על המנהג לאמר כך נהגו כמו שיחללו בזולתו וכבר היה זה נעשה במלרים והיו נכשלים בו גדולים עד שבעלנו אותו ומחיו זכרו וכן היה החתן יולא לאשה המקשטת תקשט אותו וזה מכלל עדי האשה ואסור לעשותו וראוי להזהר מזה ולא יסמכו בו על הנשים שאין להם דעת ולא תבונה ומי שיש בו יראת שמים ידקדק הוא בעלמו בפרטים הללו כדי שלא יכשלו בעון זה ויהיה הוא נחפס בעוים וכן היתמוקות לפעמים יקטנו אותם בקישוטי הנשים וילבטו ודיהם בלבע שנובעות בו הנשים ודיהם זה בהפך ממה שזו עליו

מעתיקי השמועה ז"ל וממה שזוה עליו הנביא שהחכמים הזהירו לאדם שירדך בניו בדרך ישרה והנביא אמר למען חלך בדרך טובים וזו הדרך עקומה ודרך טמאים חעשה בפרהסיא בבית נכסיות בחוך קהל ועדה מישראל במועדי ה' ואין איש שם על לב ואלו יתגללו בזה שהם סומכים על מאמרם ז"ל קטן אוכל נבלות אין ב"ד מזוין להפרישו ואין הראיה דומה לנדון שזוה באוכל לחכות נפשו אמנם זה העני הם מאכלים אחרו וגם הם אמרו אין בית דין מזוין וזה אביו מחכנו עכ"ל ז"ל :

ע"ש שהנשים האובעות ידיהם בזמן לבט הנקרא בערבי חל"ה אינו חונך בטבילה אמנם המין הנקרא בערבי כנל"ב להיות שיש לו גס ועביו נשאר על העור לכן הוא חונך ע"כ :

ע"ש הרבה מן החכמים חשבו שקדושת היולר וקדושת סדר יומא הוא דבר מיוחד לזכור ואינם ראוים ליחיד לאמרם ז"ל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה ואבא מארי ז"ל פי זה בקדושת היולר ואמר בספר אהבה ומדלג היחיד הקדושה וזוהו בו מזה הלכה למעשה ושמעתי מפיו וראיתי חסובה בכתב ידו למי ששאל אותו מה הענין שבקדושת יולר היא ספור איך מקדישין המלאכים וקדושת סדר יומא היא קריאת פסוקים כמי שקורא בספר ישעיה וס' יחזקאל וכן הכוונה באמרם שהקדושה לא תהא בפחות מעשרה אלא אם נקדיש אחריו בקדושת התפלה שאנו אומרים בה נקדישך וערינך בקדושת המלאכים ואחר כך אנו מוכירין קדושת המלאכים ואומרים ככתוב וכו' לא שנהיה מספרים איך יקדישו המלאכים כך הורה ז"ל ועליו אנו סומכין ע"כ :

ע"ש בענין הקדיש וזה השבט פירשו בגאונים ז"ל שיש בו עשרה מיני שבט שבחלה הוא אומר יתגדל ויתקדש ובאמנע הוא אומר יתברך ובסוף הוא אומר

על דברי חז"ל בדבר זה עם היותו הפך סדר התלמוד להיות שלא היה בניהם אז מחלקת ולא קטגור ולא היה אז מי שיקשה על המורים מקרי הידיעה ובעלי דמיונות כמו שקרה בזמנינו זה המחולקים על מה סדרנו אותו מהתועלות הגדולות ומהחיובים העומים אבל לרף אחת לדעת שראינו רוב האנשים בזה התיקון האחרון סומכין על ענין יש לרקק בו והס מדמין שהס מדקדקים בו. וזה ששמענו ש"ל לעבודה ויעלו הכהנים לדוכן ימרו כולם בחפלה עד שישלמו תפלתן קודם ברכת כהנים כדי שלא ימנעו מעניית אמן על ברכת כהנים או שמא יענו ותהיה הפסקה. ואמרו בעיוס התלמודי כפי מהשבתם שהתלמוד ביאר שאין המחפלה יכול להפסיק תפלתו בעניית אמן וכיוצא בה לא בקדים ולא בקדושה ולא בכיוצא בהן. וקלם מהס ממחר יותר עד שישלים תפלתו קודם שיגיע ש"ל למודים כדי שלא יגרע ממודים דרבנן. וזה הדקדוק עזיבתו דקדוק להיותו בעלמו טעות ואין בו דקדוק תוריי כ"א הפכו והוא מביא לידי עון גדול. אמנם היותו מביא לידי עון גדול זה להיותו מחייב המהירות באמירת התפלה ושבוש הכוונה ותליית המחשבה כדי להקדים לש"ל ותהיה אז אורח התפלה קבע ולא תמוגים. ואמנם היותו טעות בעלמו ואין בו דקדוק תוריי הוא מפני שהתפלה תהיה בזו האורה לא תפלה זבור ולא תפלת יחיד. לפי שתפלת יחיד כל אחד וא' מתפלל לעצמו ותפלת זבור כלם אחר ש"ל וזו האורה תחלתה תפלת זבור וסופה תפלת יחיד וזה בלבול ורוע סדר. ומה שנתלה הנתלה בזה במודים דרבנן הוא טעות שטעה בעיקר הדין לפי שמודים דרבנן אין באמירתו חובה עכ"פ אבל מי שמע ש"ל אומר מודים והוא כבר התפלל לא ישחק אל שבתו ית' מלשבתו אבל יאמר מודים דרבנן כמו שביארו בתלמוד בזמן שש"ל אומר מודים העם מה הס עונים אחריו מודים אחריו לך וכו' כמו שתמצא מפורש בהלכות הר"ר יצחק ז"ל. אבל אם היה מתפלל ואומר מודים העיקרי עם ש"ל קם ליה בדרכה מוניה. ועניית אמן בצרכת כהנים אינה הפסקה לפי שהפסקה באמן וכיוצא בה שהסירו ממנה היא בשיהיה עונה אמן או קדוש וכיוצא בהן בלתי היותו מתפלל עם ש"ל וכבר העתיק זה הענין האמתי ר' יצחק ז"ל משם ר' האי ז"ל וקיים אותו בהלכות דמהנהג דרבנן כד עייל איניש לבי כנישתא ואשבת לבורא דמלגו בלחשא דמעבד עד דמסיימי וכדפתח שליחא דלבורא ומתחיל ה' שפתי תפתח אומר בהדי שליחא דלבורא מלתא מלתא ועני קדושתא בהדי

ישתבח יתפאר יתרום יתשא יתעלה יתהדר ויתהלל שמה דקב"ה הרי כאן עשר. ומנין זה השבח מועיל לפי שאין ראוי להוסיף בשבתו יתברך כמה שכתב ולא כמה שנתקן ע"כ ראוי לזכור המנין כדי שלא יבא כל אחד להוסיף מה שאינו ראוי כמו שהוסיפו החזנים ויתקלס והוא טעות. שמעתי אבא מארי ז"ל מונע אותו לשתי סבות הא' מפני החוספת עלמו שראוי למוע אותו והדומה לו. והב' שהיא מלה משותפת בין העלוי והפכו אמר הכתוב והוא במלכים יתקלס וזה יובן ממנו העלוי ואמר ויתקלסו בו נערים וזה הפך העלוי. ואפשר לפרש והוא במלכים יתקלס שחור אליו ויהיה פירושו יתעלה או יתפאר או יהיה חזר אל המלכים ויהיה פירושו והוא ישחק במלכים דומה לכונת סוף הפסוק ורוזים משחק לו. ולפארו ית' בזה הלשון הוא טעות ולסבה זו ודומה לה כעס רבי הניא על מי שהרבה בתארים. ותארי גדולתו יתעלה אין תכלית להם אמר הכיבא מי ימלא וגו' ואמרו ז"ל למי נאה למלא גבורות ה' למי שיוכל להשמיע כל תהלתו ע"כ:

ע"ש בחלק התפלות. וכבר נודע ונתפרסם מה שתקן אבא מארי ז"ל והסכימו עמו חכמי דורו העומדים עמו. וזה שהוא ראה ששכיחזור הש"ל התפלה בקול רם אחר הלחש לא יתנו און כל העם לשמוע ממנו באימה ולעמוד בזמור כעמידתם בחפלה אלא יעמדו כעומד בעל כרחו ויתעסקו להשיא זה עם זה שיהיה בטלה וכיוצא בה אלא שהס כשיגיעו לקדושה יענו קדוש ושאר הפרקים וכשיגיע למודים יאמרו החלמידים המדקדקים מודים דרבנן וראה ז"ל שיש בזה מכשול עון גדול לפי שזאת האנשים בעוד שש"ל מתפלל והס אינן מכוונין לשמוע מבלי היות להם מוסר בעמדם יש בו מן הזלזול בכבוד שמים מה שהוא גלוי ואין הסבה בזה כ"א להיות שהס כבר ילאו י"ח בתפלת הלחש ובלתי עסקים באמירת תפלה. ולפיכך תיקן ז"ל שיגביה קולו ש"ל מתחלה וינהוג המנהג בחפלה כמו שנוהג בפריסה על שמע שש"ל יגביה קולו ומבראשונה להוציא מי שאינו יודע והגמשים אחריו יתפללו בלחש או בקול נמוך תקולו להוציא עצמן ויאמר הקדושה בצרכה שליטת והעם יענו הפרקים שראוי לענותם ויברכו הכהנים ב"כ אחר ההודאה והעם יענו אמן אחר כל ברכה וברכה ויסיים ש"ל והזבור תפלתם כאחד ויפסעו כולן ג"פ בבת אחת. ונתפרסם זה התיקון בארץ מגרים כל ימי חייו ואחר פטירתו ז"ל ויגלו העם מהמכשול שהיו נכשלים בו ולא חלק עליו אחד מחכמי דורו בזה ולא יחסו אותו לחולק

פחות אם ראוי למנוחו ש"ז אם לאו וז"ל מועתק מלשון ערבי: *

שייך לרין ב"ה רבינו המחבר ז"ל נשאל במי שקנה מן השוללין ספר קדם: (**)

ע"ש בענין ברכת כהנים והשמר פן חטעה במה ששמענו בשם חכמי ארפת שקלחם מחייבים לכהן

העומד בחפלה ליעול ידיו בשעת עלייתו לדוכן עד ששמענו שקלחם אומרים שר"ך שיהיו המים מוכנים אל

פחה הדוכן וירחצו הכהנים את ידיהם בשעה שעולים לדוכן עם היות שכבר נטלו ידיהם לחפלה וזה יורה אם

על מיעוט ידיעה אם על היותם מוולוים בל"י לחפלה והעיקר שמי שנטל ידיו לחפלה אל"ז נטילה אחרת לב"כ

לפי שבשעת החפלה אינו עושה לרכיו ולא יגע בערותו וזה ראיתי הלכה למעשה במעמד אבא מארי ז"ל וולחו

ממורי הוראה שכל כהן שנגמל בשעת החפלה יברך ב"כ וסומך על נטילת ידיו לק"ש ולחפלה ולפי דעתם

יחייב ליעול ידיו לק"ש וכשיגיע לגאל ישראל יטול ידיו לחפלה לפי שהוא כבר הסיה דעמו בק"ש וזה טעות

ואין הכוונה בהיותם ז"ל מחייבים כהן הנושא את כפיו בל"י קודם שישא את כפיו שלא יברך בלתי ל"י כלל אלא

המשל אם נמלא בין צבור המתפלל והוא כבר החפלה קודם להס והלך לעסקיו או הסיה דעמו אחר חפלתו

קודם שבא לפני הצבור או שאיחר חפלתו לאחר חפלתם לאיזו כוונה או הכרח וע"כ לא נטל ידיו לחפלה שאז

אין ראוי לו לישא את כפיו עד שיטול ידיו וביארתי זה עם היותו פשוט לפי שטעו בו עכ"ל:

ע"ש ויגביהו ידיהם נגד כחפיהם ויפגעו כפיהם באופן יהיו כפיהם נגד הקרקע ויגבי ידיהם נגד השמים

הפך פרישה הכפיים בשעת החפלה זו היא הגורה המדוייקת בשיאיות כפיים וקל"ה כהנים ישאו כפיהם

באופנים שונים ויסמכו בזה למאמרים יעתיקו אותם אין להם שורש וענין ע"כ:

ע"ש ונראה מכוונת אבא מארי ז"ל בהלכות חפלה שג' ברכות של גוי ועבד ואשה ראוי לברך אותם

בכל יום עכ"פ בין ראה אותם בין לא ראה וכל מהלכות הר"ר יצחק ז"ל בעל ההלכות ואמר לי מי שראה נוסחא

ישנה מהתלמוד והיא כתובת בה כד חזי איגיש גוי מברך וכן בעבד ואשה ונראה שזו הנוסחא מדוייקת שהקם

צבורא ושפיר דמי למעבד הכי דלית בה הפסקה והא דאמור רבין אם יכול להחמיל ולגמור היכא דאחמיל

מקמי ש"ז אבל בדאחמיל בהדי ש"ז שפיר דמי וכמו שיענה קדושה בצרכה שלישיית ואין זו הפסקה כמ"ש

זה הגאון ז"ל כך יענה אמן בצרכה כהנים בין הודאה ושים שלום ואין זו הפסקה ההקשה אחד והגון בזה הסגנון

המתוקן שהוא גדול החיקון באלו הזמנים שיחפלו כל העם עם ש"ז מלה במלה מחלחל החפלה ועד סופה

ואמרם ז"ל אסור למתפלל בצבור להקדים חפלתו להם ואף על פי שאינו בזה הכוונה יש בו חיזוק לזה המנהג עכ"ל:

פ"ב מה' חפלה דברי רבינו המחבר בחשובה בל ערבי וז"ל מועתק נוסח הברכה האחת עשרה

בא"י אוהב לדקה ומשפט ואמנם יחייב זכירת מלך ב' ימי תשובה ע"כ:

שייך להלכות חפלה פ"ו רבינו המחבר כתב בחשובה וז"ל מועתק מלשון ערבי: *

פ"ו בא"י ונתן החורה ז"ל רבינו המחבר בחשובה היות החתימה נתן החורה הוא כוונת הברכה שר"ל מי

שזונו בקריאתה וזו היא כוונת נתינתה והיא כוונת הברכה בקשת העזר על לימודה אמנם החותם המלמד

חורה טועה לפי שאין השי"ת מלמדה לנו אלא לזה אותנו ללומדה וללמדה וזה נמשך על עקר דתנו והוא שמעשה

המנות הם בידינו לא בהכרח מאתו ית' על עשייתן גם לא על עזיבתם ע"כ: (**)

שייך לפ"ט רבינו המחבר כתב בחשובה וז"ל מועתק מלשון ערבי לא יאמר קדים בשום אופן כי

אם במקומות ידועות והתפללות שהם חובה או אחר קריאת דבר מדברי חורה כלומר דיני החורה או ביאורה

ואפי' דרש פסוק אחד יאמר אחריו קדים דרבנן אמנם אלו התפללות שיהיה ר' סעדיה הגאון ז"ל וכן אלו

העניינים הנקראים רחמים הגאונים בימי התשובה לא חדע טעם לאמירת קדים אחרים ע"כ: (***)

ע"ש רבינו המחבר נשאל במי שהגיע משנותיו למעלה מעשרים קרוב לארבעים ולא למאה בזקנו אפילו

שערה אחת אבל לחייו עד תשלוש הזקן כזן עשר או

(* התשובה נעמק לנעיל סג' קל"ט ע"ג :
(**) ענין לנעיל סימן ז"ז :
(***) ענין לנעיל סימן קכ"ח :

(* התשובה נעמק לנעיל סימן קכ"ב ע"ג :
(**) התשובה נעמק לנעיל סימן קכ"ט ע"ג :

יאתה אותה וכן נמצא בסדור לרבינו עמרם בן ששנא ז"ל ע"כ :

ע"ש בענין ברכת הגומלי וואומר משם אבא מארי ז"ל שראוי שהיה השומעים יושבים והמברך עומד לפי שאמר הכתוב וצמוצב זקנים וגו' והלכה למעשה נושבי התלמידים כשנברך זאת הברכה כמו שהיה הוא ז"ל סובר ועשה :

ע"ש ולפי שהקידושין הן עיקר הנישואים ע"כ חייבו על הקידושין ברכה כמו כל מ"ע : וזה שיברך המקדש או שלוחו בל"י אק"צ והבדילו מן העריות וכו' עד בל"י מקדש ישראל יברך זאת הברכה ואל"כ יתן הקידושין ואם קידש ולא בירך הרי היא מקודשת ולא תאמר זאת הברכה אחר הקדושין לפי שאז היא ברכה לבטלה ואלו ראוי שיברך אותה כי אם המקדש או שלוחו שמקדש לו לא דיין ולא זולתו וקצת מהמונים טועים ומברכים אותה על דל ההקש מו' ברכות של נישואין והוא טעות לפי שז' ברכות הם שבה לשי"ת ותפלה בעד החתן והכלה וישראל ולכן הראוי שיברך אותה הגדול שבמלאים שם אמנם זאת הברכה היא ברכה על המזנה ואין ראוי שיברך אותה אלא עושה המזנה ע"כ :

ע"ש בענין ז' ברכות וכבר פשט המנהג שאחר שיטעום המברך היין ישקה לחתן מאותו הכוס מעט גם ישקה החתן לכלה מעט ממנו ואין זה אלא מנהג נאות ואין ראוי ללאת ממנו עם היות שהתלמוד לא יחייבנו והמנהג הפשוט שיברך אלו ה' ברכות הגדול שבמלאים שם כמו שזכרנו ואין ראוי שיברך אותה החתן לפי שהם ברכה לו ואין ראוי שיברך אדם ברכה פזו לעצמו וזה הועתק משם אבא מארי ז"ל שכתב על החתן שיברך ברכות אלו לעצמו וכבר סיבת כעסו מה שזכרתי ע"כ :

ע"ש בה"א ח"ל מועתק ודעתיהק משם אבא מארי ז"ל שהיה מונע מלכתוב תורה נביאים וכתיבים בקובץ אחד כמו שכתובים עתה קצת אנשים והיה אומר ז"ל שאם היו מחברין אותם בכתב ח' על הגויל כמו שהיו כותבים בזמן הקדום לא היה צורך לכתוב אצל בקובץ ח' כאלו הספרים שכתובים בזמנינו זה ממה שראוי למונועו לפי שכשפותחים הספר הכולל תל"ך לקרות בו נביאים או בכתובים יהיו הנביאים והכתובים למעלה מה' חומשי תורה ואין ראוי לעשות כן וזה דקדוק גדול ממנו ז"ל וכן היה מונע מלכתוב התרגום או הפי' עם התורה בקובץ ח' לכבודו ז' לפי שהתרגום או הפי' אינו ל' התורה ע"כ :

ע"ש שהבדלנו א"ן מברך עליו בפה"א ע"כ :

ע"ש שיברכת להכניסו ראוי לברך אותה לאחר המילה וישען בזה על המנהג בטענות גלויה הסתירה למי שיש לו קצת ידיעה ואינו רואה להאריך בזכירתם ובר' הא"י גאון ז"ל תשובה שאין בזה קפידה בין שתהיה קודם המילה בין שתהיה לאחר המילה ואבא מארי ז"ל דעתו שתהיה קודם המילה וזה הורה ועשה הלכה למעשה לפניו וראיינו על זה גלויה ממוכן לשונם ז"ל ומלשון הברכה עצמה ומההקש והנה מוזן לשונם ז"ל הוא שמאמרם ז"ל המל מברך על המילה אפי' הן מברך להכניסו וכן שה' ברכות הם קודם המילה מחולקות בין המל ובין אפי' הן ואין ספק שברכת המל היא קודם המילה ואמנם הראיה מלשון הברכה עצמה הוא באמת להכניסו שכוונתן על פועל מעשה להבא לא על מעשה שכבר נעשה ולשונם ז"ל בתלמוד בלבער כ"ע ל"פ להבא משמע וכו' ואמנם ההקש הוא מפני שזו הברכה היא על המזנה ונאסחתה אק"צ וכלל גדול כל המזנה מברך עליהם עובר לעשייתן חוץ מטבילת הגר ומי שלא יודה בזה ויראה להעמיד מנהגו ומציא ראיה שמורה על חסרון ידיעתו אין משגיחין בו ע"כ :

ע"ש בנוסח ברכה ראשונה שלאחר ק"ש של ערבית כי שמרנו ומילנו אתה ובלל כנפיך חסתירנו כדבר שנא' הנה לא יגוס ולא יישן שומר ישראל והיה זה סוף הברכה ולזה אמר שומר את עמו ישראל לעד ואין ראוי שהיה זה בשם ומלכות כמו שאומרים קצת אנשים טועים נדי שלא תהיה חתימה ושארית ברכה אחרת ויהיה מברך בערב שלש ברכות אחרים וזה בהפך ממש המנהג בערב שחיים לפניה ושחיים לאחרים ומה שביארתי פה בלתי חתום בברכה זו הוא מועתק מאבא מארי ז"ל ע"כ :

פ"י דה' ס"ח ז"ל רבינו המחבר בתשובה על ס"ח שנמצא בו השם נחוב קלחו בסוף השטה וקלחו חוץ לשטה ח"ל מועתק מלשון ערבי (*):

גליון רבינו המחבר ז"ל השיב בתשובה בל' ערבי שאין ראוי לפתוח תומם על דרך גורלות לגויים וש"ל שעשה כן אין לבעל אותה ממוניו גם לא להכותו על זה :

פ"א דהלכות שבת ההפרש שיש בין מלאכה שאינה זריכה לגופה ובין פסיק רישיה ולא ימות הוא דגבי פסיק רישיה אינו מחננין למלאכה כל עיקר אלא

(* הובאה לפיגל סי' ע"ב ע"ש :

עראי יהא פטור עליה קמ"ל וע"ז הקשה רב כהנא מה בין זה למגופת החבית פי' מסיר כסוי פי החבית שהיא מחוברת לה בטיט או בגבסים שמוחר ופריך רבא זה חיבור וכו' כלומר תפירת מטלית זו עם בית האזאר חיבור יפה הוא שכן דרך כל החייטין ואפילו היתה אותה התפירה דרך עראי ואינה מחוקקת כ"כ שלא חתן דבריד לשיעורין אבל חיבור המגופה לחבית אינו חיבור כלל שאין חיבור החרס חיבור אלא א"כ נשרף ונהיה כולו גוף שזה ע"כ. (מפי' מסכת שבת להר"ר פרחיה בר נסים ז"ל שחבר שנת ה' ז' ליצירה):

פי"י עוד כתב הרב ה"ל ח"ל. ואומר הרמב"ם ז"ל בפי' למסכת שבת יש להקשות אמאי המסתתת את האבן אינו חייב משום מחתך וחירך משם רבו הרמ"ם ז"ל דלא מחייב משום מחתך אלא היכא דלא קעביד מלאכה בגוף אותו דבר שצריך לו כגון מחתך בעור דלא קעביד מלאכה בגוף העור שצריך לו אלא קוץ ממנו החיכות ומרחיקן מעל העור שצריך לו אבל בגוף העור שהוא צריך לו לא קעביד מעשה לאפוקי מסתת בראשן שהוא עושה מלאכה בגוף האבן וחופר בה ומשנה פניה כדי שתהא נכונה לעשות עליה אבנים אחרות בבנין שאינו חייב אלא משום מכה בפטיש וי"מ שאם היתה האבן נכונה ופניה שוות ויש לה קרנות ויאלה לכאן ולכאן וסיחת אותה בשבת שהוא חייב משום מחתך דדמי למחתך העור כמו שאמרנו. ועל דרך זה מפרש המגיד ראשי כלונסאות של ארז שחתך ראשיהן והרחיקן ולא עשה מלאכה בכלונסאות גופן ע"כ:

פי"ב עוד כתב הרב ה"ל משם הרמב"ם ז"ל והקטע דחייב על כבוי גחלת של עץ ופטור על של מחכת עיקר טעם דבר זה כי כל דבר שתחלתו אש וכשיכבה ישתנה להעשות פהס זהו הכבוי האסור מדאורייתא אבל גחלת של מחכת שתחלתה מחכת וכשתכבה עוד היא מחכת אין כבוי מן החורה לפי שאין זה כבוי שאין גוף האש נתלית בצרול אלא הצרול הם היה ועכשיו אחר הכבוי הוא צרול און ע"כ:

ע"ש זה הקידוש שאומרים בבית הכנסה על הין בשלל יהיה שם אורחים שאוכלים בליל שבת צב"ה ואין שם אדם אוכל צב"ה אז היא ברכה לבטלה ע"כ:

הל' ש"ע פ"ב היה שבע וכו'. גליון בגמרא האוכל אכילה גסה צ"ה פטור ופי' רש"י ז"ל כגון שאכל בליל י"ה סמוך לתחלת הלילה שעדין היה שבע וכו' ופי' כן שאילו צ"ה עלמו אכל אותה אכילה גסה לייחב משום כחובת

שהיא תעשה בהכרח כגון מי שסגר פתח ביתו והיה שם לבי שהוא לא כיון לזירת לבי אלא שהלילה נעשית בהכרח אבל מלאכה שא"ל הוא מחכוין לגוף המלאכה אלא שאינו מחכוין לתכליתה (מיסוד הר"א החסיד ז"ל בשם אביו הרמב"ם ז"ל):

ע"ש בהלכות שבת. וראיתי לעורר אותך על מה שיכשלו בו תמיד זה שנתפרסם איסור סחיטת הכלי השרוי פרסום לא יפלא משום אדם והרבה מהפחאים כשיפול על מלבוש וכיוצא בו טיוף יראנו אותו באופן יעברו עליו המים או ינענעו אותו במים עד שיסור אותו טיוף ולא יסחטו אותו אבל ייחו אותו עד שייבש וידמו שאין זה איסור האילול ולא יסחט אותו המלבוש או אותו הבגד זה כמו שיאמרו בדומה לו הקדמונים יוצא בארעא וגיוורא בשמי שמיא הסחיטה לבגד השרוי נאסרה להיחה חלק מהכבוס ואיך יצויר שיותר עלם הכבוס מפני שלא יסחט הכלי או הבגד המכובס זה טעות מפורסם ועשיית מלאכה אלא שהעושים הדבר הזה שוגגים וראוי להשמר מזה ע"כ:

ע"ש בענין שביחת העבדים. ומי שיבין כוונת החורה וירדוף אותה לא ירבה לשעבד אותה ואפילו בדבר שהוא מותר כשאיבת המים הרבים והעבודה הגדולה שבה טורח וקושי או לעורר אותה משנתם וכיוצא בזה לפי שהוא יחברך אחר למען ינוח עבדך ואמתך כמון והבן מלת כמון שהיא בענין המנוחה. אמנם הכאח העבד או האמה ולייטרם בשבת הוא מעשה הפחאים שלא יבינו מכוונת החורה אלא מה שהוא גלוי ממנה מאד והוא איסור גדול אלא מי שמבין כוונת החורה:

פי"י דה' שבת והפוחת בית האזאר וכו' כתב הר" אברהם בנו של רבינו המחבר ז"ל ח"ל הוא מלתא פירשה אבא מארי ז"ל פי' דמסתבר והדין הוא פירושא דשמעית מנייה בה מסתברא דהאי פוחת אזאר אינו שיחחוך מן הבגד מקום שיכנס בו האזאר במספרים או בסכין כדרך שעושים החייטין דהא משנה ערוכה היא כל המקלקל ע"מ לחקן שיעורו כמתקן וחייב ומאי אתא רב ללמדנו אלא ודאי פי' הדבר כך הוא שהיה דרך החייטין כשגומרין הבגד ומתקנין בית האזאר שלו עד שיהיה ראוי ללביטה היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית האזאר על בית האזאר וחופרה תפירת עראי כדי שיהא היכר שזה הבגד חדש וצעת שירטה בעל הבגד ללבוש אותו מסיר אותו החוטין שחפר בהן אותה המטלית ולבושו סד"א שאותה התפירה שהיא

לא פסל. ושמענו מפיו ז"ל ראה חזקה להאי סברא
בחרת מגמרא דבנהדרין פ' הנחנקין דגרסוין החס הא
איכא לולב שעקרו מדברי תורה ופירושו מד"ם ויש בו
להוסיף וכו' ואין מפרשין לחסם עכ"ל:

פ"ד דהלכות ת"ת או בשתי תשובות וכו'. הרב לא
הזכיר בתחלה תשובות ויראה לי שחסר מן
הספרים ולשון ההלכה א' שואל ואחד אומר שלא לשאול
מקקן לשואל והשואל מעשה צריך שיאמר מעשה אני
שואל. ויראה לי שזה שאומר שלא לשאול [אין] ראונו שלא
ישאלו אלא ראונו להשיב במה שהם עסוקים ועל זה כתב
הרב שתי תשובות:

ספר הבתים

פ"ו ועמ"ס הר"מ ז"ל המגדה מי שאינו חייב נדוי
כתב הרשב"ד ז"ל שזה איננו כשאר דברים שמגדין
עליהם שאין צ"ד מגדין על דבר זה אלא זה שדוכו
שלא כדון יכול לנדות מנכודו ושלנו נדוי. נראה דעת
הרב שגדיו זה מפני כבוד המגודה שלא כדון וכ"כ א'
מן הגדולים שאם לא היה המגודה שדוכו שלא כדון
ת"ה אין נדויו נדוי אבל חסם מגדה מפני כבודו משא"כ
באחר ויש מי שאמר שאעפ"י שאינו ת"ה והוא שלא
יהיה ע"ה. ויראה לי שאין נדוי זה מפני כבוד המגודה
אלא מפני שזה המגדה עושה דבר שלא כהוגן שמעניש
מי שאינו צן עונש והרי הוא כשאר הדברים שמודה
עליהם אפי' קטן מישראל ומפני זה מנה אותו הרמב"ם
ז"ל בכלל שאר הדברים:

ספר הבתים

פ"ו דהלכות ע"ז ועליהם נורת חמה. רבינו כתב בפ"י
המשנה שלא אסרו נורת חמה ולבנה אלא
כשעושים בצורות ידועות לעובדיה אבל אם נמלא עליהם
נורת חמה בעיגול ולבנה בחצי עיגול אינו אסור. ובהלכותיו
לא ביאר מזה דבר ויראה לי הוהיל והקשו בחלמוד
מ"ג שעשה נורת לבנה וודאי לא עשה אותה כדמות
עובדיה אלא כדרך שמציירים אותה על הלוח שמענו
שאפילו בדרך זה אסור ואפשר שכן דעת הרב ז"ל בהלכותיו:

ספר הבתים

ע"ש בלשון ושאר הכרחות מותרים. לפי המובן מלשון
הרב נראה שמתירים כולם אפי' באכילה אחר
שהולך הנחת אותו הפת לים המלח. ספר הבתים
פ"י דהלכות ס"ת אעפ"י שהוא כרוך במטפת
ראה לדבר שהרי במלך אמרו שלא יכנס עמה
לבית המרחץ ולא לב"ה וודאי כשהמלך היה מביאה
כרוכה במטפת ותיק היה מביאה. הר' המאירי בקרות ספר
הל' זינית פ"א מחחיל מוית של טלית. גליון מלשון
הר"ם שמענו שא"ל להרסיק אלא לאורך הבגד

קמיתא. והרמב"ם ז"ל פי' אפילו ביום וכגון שאכל
תחלה הרבה מאכלים שאין ראויין ולא היה לו חיוב
עליהם דהנן האוכל אוכלים שאין ראויין לאכילה פטור
וקאמר דאם אכל אחריון מאכלים הראויין לאכילה
אזנה אכילה היא גסה מפני שהיה שבע מאוחם אוכלים
שאין ראויין ואינו נהנה באכילה זו כלל ולפיכך פטור
אפי' מאכילת אוחם המאכלים הראויין כיון שהם לו
אכילה גסה ואין בה הנאה כלל. וזה הוא לשון הרמב"ם
ז"ל היה שבע מאכילה גסה שאכל אוכלין שאין ראויין
ואח"כ אכל אוכלים ראויין פטור שאעפ"י שזה היה ראוי
לרעב לא היה ראוי למי ששבע מה. ואחז השמועה היא
בטעות סופר ברוב ספרי הזמנים ואני כך קבלתי אותה
מרביו ז"ל ע"כ. (משעיה ליומא) וכ"כ הר"ם המאירי ז"ל
בספר משיב נפש שחבר שזו היא גירסתו בספרי רבינו
כנחוב לעיל:

הל' ש"ט פ"ז אבל שחל שביעי שלו וכו'. רבינו ז"ל
חזר וזוה לתקן ולכתוב שמיני שלו להיות צ"ט.
(כך מלאחי בחידושי משקין להר"ר חיים בר דוד ז"ל
תלמוד הרשב"א ז"ל) (*):

עוד כתב ז"ל בה"ב מן הספר הב'. ואמנם הכוונת
אינה אותה שקורין בערבי אל כרס"ה והיא
אזנה שאובסוין בה הבקר אבל הוא גריר דומה לחטה
זכרוהו הרופאים ואמרו שהוא למטה ממדרגת החטה
ולמעלה מהשעורים ואמרו ששמו בלשון צבלי כני"ת וכן
תרגם אוגולוס ע"ה והחטה והכסמת ומטיא וכתיב
ושמו בערבי אל על"ם. וסופו הוא הנקרא בערבי אל
דוס"ר זכרוהו הרופאים ואמרו שהוא דומה לשעורים.
ושבילת שועל נקרא בערבי סנב"ל אל תעל"ב איני
זוכר מי זכרו מהרופאים ממה שהגיע לידי אך זולתם
יזכור זה המין ויאמר שראה אותו עד כאן לשונו:

עוד כתב בהלכות פסח שהתק"ך דרהס שאמר אצוי
זל"ה צפ"ו מהלכות חלה שהוא שיעור חלה
ושיעור עיסת הפסח שהוא קד"ה וחצי מלרי בקירוב
מהמדות של מלרים שבכל ויב"ה מהס י"ו קד"ה ע"כ:
ע"ש העיד על אצוי ז"ל שהיה מעמיד עלמו מלהסיר
החגיגות ביום ר"ה לפי שהוא יום טוב ממ"ס
עורא אכלו משמנים ושמו ממתקים וכו'.

פ"ו מהלכות סוכה ואם הוסיף או גרע פסול. גליון
הר"ר אברהם החסיד צן המחבר ז"ל כתב
בחשונה בלשון הזה. תקנו הספרים שלכם שכבר חזר
בו ז"ל ותקן הספר שלו בידו כך ולא הוסיף או גרע
(*): כאן חסר תשובה אחת ומתאזנה לעיל סי' רנ"ט ע"ש:

לא לרחבו • ויש מי שכתב שר"ך להרחיק מלא גדול
 ברוחב הבגד ובזאורו וכן המנהג ע"כ: מספר הבהים

ע"ש היה החוט כפול מח' חוטין וכו' גליון שמעתי
 מפיו ר' עודד החמני שקדקק רבינו בלשוננו
 לומר כפול מח' חוטין שכן המילה מן המזבזר כדי שיהיו
 כל חוטיו קד' כפופת רכ"ו רמו לכפני החיות וכשר הדבר
 לעשות כן הואיל וילא מפיו ז"ל:

הריטב"א ביבמות

שייך ללשון הראב"ד ואני אומר מה שזכרתי וכו' גליון
 ח"ל הראב"ד ז"ל בחשובה דע כי הגאונים
 פרשו וסדרוה על ה' קשרים וג' חוליות ושיעור חוליה
 ז' כריכות בין הלבן והחכלת שמאריכין החוט הא'
 כשיעור ג' הקפות של גדול וממנו כורכין ועושין ד'
 כריכות ומנוחין חלק בין כריכה לכריכה ואוחזו חלק
 הוא מקום החכלת בזמן שהיה • נמאלו ד' כריכות וג'
 חלקים ביניהם והיו שיעור חוליה וע"כ אמרו במנחות
 כמה שיעור חוליה כדי שיכרוך וישנה פי' בחכלת
 וכשמחיל לכרוך מחיל בלבן ומסיים בלבן נמאלו ז'
 כריכות ד' בלבן וג' בחכלת וע"ז אמרו הפוסק לא
 יפחות מו' והמוסיף לא יוסיף על י"ג ומאי ז' ומאי
 י"ג כריכות והם חוליה א' ועושין ה' קשרים ג'
 למעלה וב' למטה ובין הג' לב' כורך דק דק ואין
 מניח חלק בין הכריכות ההם לפי שאין בחשבון חוליה
 ואין חוליה אלא מה שכורך בין קשר לקשר • הנה
 סדרתי לך מה שראיתי לגאון ז"ל ועשיתי לפני הרב
 אדוני חמי ז"ל ושמה מאד עליו וחורי הארך אשר אמרת
 בני חורין ילאו מן השמועה ולא ידעו חוקן אופנה עכ"ל
 (והרב חמו ז"ל שזכר הוא הר' אברהם אב בית דין ז"ל):

מספר הבהים

ע"ש • וכן כל חוליה שהרופאים וכו' • גליון מכת חרב בכל
 מקום שהיא מחללים עליה אם השבת יש מן
 הגדולים שכתב שכן הדין בכל פלע מכת אבן או דבר
 אחר שהדס יולא ממנו שהסנה היה מפני הדס וכן
 אבצבועות כמין עיבה אדומה או שחורה שליח המת
 הוא ומחליין עליו אם השבת וכן שהין הנקרא סמט"א
 הכל בע"ז פ"ב ורבינו לא ביאר מאלו כלום • ויראה לי
 שלא ביאר אלא הדברים שאמר בהם בזיבור שא"ל
 אומר ושאר הדברים כלל במ"ש וכן כל חוליה שהרופאים
 וכו' ע"כ:

מספר הבהים

פ"ב רשבת לאכול ממנו בשר חי וכו' • הוא אומא
 הנאמר בגמרא ויש מי שיבאר בלא מליחה ואומר
 שכן דעת רבינו שאם ימלחו הרי הוא כמחוק ומכאן
 הם מוכיחין שאין בשר לללי לריך מליחה: ספר הבהים

ע"ש המשתחוה לבהמה וכו' • נראה דעת רבינו
 שהמשתחוה לבהמה למרה פסול בין ללבן בין
 לחכלת ויש מי שפסק שלחכלת כשר שהרי נשתנה בלבעו
 ויש מי שפי' שאפילו ללבן כשר שהרי נשתנה בטויה
 ופסק הרב נראה לנו עיקר: מספר הבהים

שייך להלכות מילה פ"א מי שגולד בחדש הח' וכו'
 עד אינו נפל • פסק בצנן ח' בשהו ונגמרו
 סימניו כר' ורשב"ג דהוי ולד גמור ובשלא שהה ולא
 גמרו סימניו שהוא נפל ואסור לטלטלו אף לר' ורשב"ג
 ואין מלין אוחזו בשבת כרכיבנא לעיל • מיהו לא
 מוציירין לן מדבריו אם סובר דרבי ורשב"ג פליגי ופוסק
 כר' או אם סובר דלא פליגי כלל ומודו אהדדיה
 מיהו הא ליכא למימר דודאי ר' ורשב"ג פליגי בשלא
 שהה וגמרו סימניו וכרכיבנא לעיל דאילו רשב"ג ודאי

ספר הבהים

פ"ג מותר להחיל וכו' • לא ביאר רבינו אם מותר
 לתח הכעים לתוך הריחים של מים מע"ש וי"א
 שמוחר שאין לו איסור שביחת כלים ויש אוסרים מפני
 שהריחים משמיעים קול בשבת ואעפ"י שלא נאסר
 השמעת קול אלא בקול של שיר דבר זה הוא אסור
 מפני שהוא פרוסו גדול והשומע סובר שהחיל בשבת.

פי"ד וכן חזר ודיר וסתר שהוקפו לדירה וכו' . גליון לפי
ש"ס לא הוקפו לדירה אעפ"י שדין כרה"י לעיני
חיוב שבת אין דיני כרה"י לעיני טלטול כמו שיחבאר :

ספר הבהים

פט"ו מפני שלא נחו המים . גליון וכחז הרשב"א ז"ל
ע"ד רבינו ויפה כתב דגרסינן בפי"ק דשבת
הכנים ידו לחזר וקבל מי גשמים והוליא חייב ואסיקנא
אימא קלט ואקשינן והא בעינן עקירה וכו' עד מיה מי
עבידי דנייחי ולא אשכח לה פעורי אלא בקולט מן הגומא
דמים ע"ג מים היינו הנחתן עכ"ל :

ע"ש אם נשאר מלד הפרגה פס וכו' . גליון מלשון
רבינו נראה שהוא מבאר גדודי הנאמר בהלכה פס
מכאן ופס מכאן . ופס ד' שאמר מפני שבשון יס לא
לא הלריכו אלא פס א' . ומה שיש מן החימה בפסק הרב
ז"ל כי לפי לשונו נראה שהגדודין מתירין אפילו בפרגה
יותר מי' וגדודין הם משהו מכאן ומשהו מכאן ומה יועיל
משהו מכאן ומשהו מכאן לפרגה יותר מי' גם פס ד'
לא יועיל אם לא תחמעט הפרגה עד י' ואין לומר
שבחזר אפי' בפרגה יותר מי' די בזה שא"כ מלינו פרגת
חזר יותר מי' ובכמה מקומות אמרו שאין פרגת חזר
אלא בי' ואם דעתך לומר שפרגת חזר היא עד י' כשאין
בו לחיים אבל בלחיים משהו מכאן ומשהו מכאן אפילו
ביותר מי' אינו אוסר א"ל כן לפי עייני ההלכה סוף
דבר לא מלאנו בזה דבר שתחיישב בו דעתנו :

ספר הבהים

ע"ש כגזירה שהיא למעלה מן היס וכו' . גליון כתב
הרשב"א ז"ל והרב משה פסק כגזירה דלא בעינן
למעלה מן המים אלא אפילו למעלה ממש סמוך לגזירה
אע"פ שבפ"ג דהל' עירובין פסק צבור שבין ב' הלירות
כר"י לזריך לשקע ראשי הקנים טפח במים ויש לי לומר
לפי דבריו דלא הלריך ר"י שקוע אלא צבור וכיוצא בו
שמן המחילה ולהלן לאיש א' ומן המחילה ולכאן לאיש
אחר וכדי שלא ידלה משל חברו ממש להדיא אבל כגזירה
שעל היס שאפילו חוץ לגזירה יש לבעול כגזירה רשות
בו כל היכא דאיכא היכר מחילה שרי ואפילו לר"י :

בת"ה ושם האריך

ע"ש בת"מ ורבינו ז"ל כבר ביאר זה וכו' . גליון אבל
בס' הבתים כתב שנראה מדברי רבינו שא"ל הקק
בזו ולא מחילה . וז"ל שאין זה דומה לגזירתה שהגזירתה
היא רה"י . וכל מה שתחת הגזירתה עד י"ט התחתונים
הוא רה"י וי"ט התחתונים הוא כרמלית ומלא מוליא
מכרמלית לרה"י לפיכך לריך לעשות מחילה י' שיראה

ויש מחכמי הדור שאומרים שרבינו מתיר דבר זה והכל נכלל
בת"ם מותר להתחיל וז"ל כדעת האוסרים : ספר הבהים

פ"ג אין מתניין את הפת לתנור עם השיכה . יש מי
שכתב שלא התירו מוזן ג' סעודות אלא קרמו
פניה מצע"י אבל לא קרמו פניה הרי הוא כתבשיל שלא
בשל כל לרכו שאם שכחו אסור עד מ"ש וי"א אעפ"י
שלא קרמו פניה מצע"י מותר לרדות למוזן ג"ס מפני
כבוד השבת ושאי תבשיל שאפשר לו בלא תבשיל וא"א
לו בלא פת . אבל אם קרמו פניה מותר לרדות כולו
שאין ברדיית הפת איסור שהרי אינה מלאכה ובאפייית
הפת לא נעשה איסור אחר שקרמו פניה מצע"י .
והאומרים זה דעתם שכן דעת רבינו ולא מלאחי מבואר
בדברי רבינו שיהיה מותר לרדות אם קרמו פניה כי
מ"ם מותר בא להשמיענו שהפת מותר מפני שלא נעשה
בו איסור ביטול . ויש מי שכתב שברדיית הפת יש בו
קצת איסור אף על פי שאינה מלאכה ולא מלינו להתירו
אלא למוזן ג"ס לפיכך אפילו קרמו פניה אין מתירין
לרדות אלא למוזן ג"ס טובב להחמיר :

ספר הבהים

פ"ה אבל שמש קבוע וכו' . גליון רבינו לא הביא
מ"ם בגמרא ואם היה אדם חשוב מותר ולא
ירדנו לסוף דעתו . ונראה מפני שמלאנו בא' מן החכמים
שאמר אני אקרא ולא אטה וקרא והטה מפני זה לא
כתב אדם חשוב מותר :

ספר הבהים

שייך למ"מ פ"ו ב' ועוד אני מוסיף להקשות ע"ד
רבינו וכו' . גליון ויראה לי לפי שיטתו בשי
הפסקים האלו כי מ"ם ב' ה"ט הוא כשהוליאן אחר
חוץ לתחום של בעל הפירות אבל אם הוליאם בעל
הפירות חוץ לתחום אם הוליאן במזיד וחזרו אסורים
לו עד מולאי י"ט שהרי עשה בהן עבירה :

ספר הבהים

פ"ה המקבץ דבלה וכו' עד וכן כל כיוצא בזה . יש
מן הגדולים שכתבו שאין עומד אלא בשדה אבל
מעמד עומרים בבית פטור וי"א כשאין מכוון לעמד
כדרך המעמרים אלא שמעמד ערמה בלא כיוון פטור
ורבינו לא ביאר דבר מזה ויראה לי שדעתו שכל מעמד
ערמה בשבת חייב וכן נראה :

ספר הבהים

פ"י יוני שובך וכו' . ומן ההלכה נראה דהלד יוני
שובך יוני עליה וכו' חייב . ואפשר שת"ם רבינו
ביוני שובך יוני עליה באותם שברשותו ומ"ם בהלכה ביוני
שובך יוני עליה באותן שמוסרין יודה . ספר הבהים
פ"י הלד לבי וכו' . גליון מן ההלכה נראה שאם היה
חולה מחמת עייפות חייב רבינו לא ביאר זה ואפשר
שדעתו שאין זה נקרא חולה אלא יגע : ספר הבהים

לעולם בכל מקום שהזכירו פתח בקרן זוית * אלא הנכון
 ודאי מ"ש רש"י ז"ל ע"כ * וגם דחה סם פ"א ז"ל ע"ס :
 ומבוי שאין בתים וכו' * גי' כ' הרשב"א בת"ס הארוך
 ח"ל והתימה מהרמב"ם שכתב מצוי שאין בתים וחלרות
 וכו' עד לו חזר ח' ומשמע מדבריו שהוא מפרש בתים
 או חלרות וליחא דשמואל הוא דאמר הכין צפ' הדר
 דאפילו בית ח' וחזר ח' ולית הלכתא כוותיה במקום
 רב' ועוד דהא אסיקנא הסם דהדר ביה וגם הוא ז"ל
 כתב בהפך מזה צפ"ה מה' ערובין גבי מצוי שלא
 נשתתפו בו אם ערבו חלרות עם הבתים עכ"ל : בס'
 ח' מצ' נתיבות :

ע"ש במ"ש בסוף ל' ב' כותלים בר"ה וכו' * גליון
 ח"ל הרשב"א בת"ס הארוך וכו"פ הרב משה ז"ל
 כחנניה דמזריך ראיות ליעל אעפ"י שאין נעלות אלא
 שאני תמה במקל דבריו שכתב שזריך ב' דלתות ח"ל
 שכתב וכו' ודלתות מכאן ודלתות מכאן ז"ל כשגגה
 דלתת מכאן ודלתת מכאן חנניה אליבא דב"ש היא אבל
 לב"ה בדלת מכאן וכו"פ מכאן סגי מ"מ שמענו מדבריו
 שהלכה כחנניה וזה ז"ל עיקר * עוד כתב ח"ל עוד יש
 לדקדק מדבריו במקום זה שהוא פסק כר' יוחנן במחילות
 דבקיעת הרבים מבטלתן ואין מדינה נעשית רה"י
 ח"ל יש לה דלתות ונעלות בזילה וכמ"ש צפ"א
 מהלכות ערובין ובהלכות שבת כתב דאין בקיעת הרבים
 מבטלת שך כתב הזורק לבין הפסים חייב ואפילו
 היו הרבים בזקעים ועוזרים לבין הפסים לא בטלו
 המחילות והרי כן כחזר שהרבים בזקעים בו * זה תימה
 שזה כר"א דאמר כאן הודיעוך וכו"ל והרי הרב ז"ל
 מוכה שטרא לבי תרי לר' יוחנן דירושלים. ור"א דהזורק
 לבין הפסים * ואולי הרב ז"ל סבור דר"י ור"א תרווייהו
 בחדא שיטתא קיימי ותרווייהו כאן הודיעוך וכו"ל * גם
 ק"ת ספרים מלאחי כתוב בהם גרסא זו כאן הודיעוך
 ולא ס"ל והא' ר"י ירושלם וכו' אלא כאן הודיעוך וכו"ל
 וא"א להלוס גירסא זו ע"כ :

פ"ז כתב הרב המאירי ז"ל בחדושו ח"ל ועיקר
 הדברים כפסק הרמב"ם ז"ל דלחי של אשרה
 כשר וקורה של אשרה לא * ועטם הדבר ומה שהכל חלוי
 עליו הוא צפ"י כחותי מכתח שאינו כמו שהבין הראב"ד
 ז"ל ושאר המפרשים שיהא כמו שאינו אלא כנפרך ולא
 דבר שלם וא"כ בלחי הגע עמך שיהא חל עפר הוואל
 וגבוה י"ט ה"ז מועיל אבל בקורה דבעין שיהא חזקה
 לקבל אריח חילו חשבת ליה כנפרכת לא הווא חזקה
 ופי' נכון הוא * וכן באתרוג ונולב חלוי נחשבים כנפרכים

כאלו המחילות מגיעות עד המים וכאלו המים מובדלים
 מן המים והן תוך רה"י אבל בספינה כל מה שבאוויר המים
 עד שפת דופן הספינה הוא כרמלית ואסור להכניס מן
 האוויר ההוא תוך הספינה לפיכך לריך לעשות דף ד' יולא
 מן הספינה ופחות מד' בחודי הספינה אבל כשהוא ד'
 חולק רשות לעצמו ונבדל מן הספינה ואינו רה"י שהרי
 אין לו מחילות ולא כרמלית ג"כ שאין לו מחילות אלא
 מקום שמבדיל בין הספינה והים וכשהוא מולא מאוויר
 הספינה על הדף אינו מולא מכרמלית לרה"י אלא למקום
 נבדל מן הספינה שהוא תוך אוויר כרמלית וכשמכניס מן
 הדף לספינה אינו מכניס מכרמלית לרה"י שאין הדף
 כרמלית ולא מאוויר כרמלית שהדף מבדיל האוויר ע"כ :
 פי"ו נתמלא מים אפילו וכו' * גליון מ"ש הרב הוא
 על מה שנאמר בגמ' אפי' יש בעמקו יותר מב"ס
 וכו' לפי דעת הרב ז"ל שאפי' כלו מלא מים והם
 עומקים הרבה הם ראויים לתשמים מותר לטלטל בכלו *
 והראב"ד ז"ל ביאר יש בעמקן במקומן ולפי שאין המים
 עומדין אלא בעומק קרא עמקן סם מקומן ונתמלא מים
 שאמרו לא שיהא כלו מלא מים אלא שרובו מים * וראויים
 לתשמים שאמרו ביאר הר"ש שראויין לשמים שאין לך
 דירה מעולה מזה * וכתב הרשב"א ז"ל ביש בעמקן י"ט
 וכו' ככתוב במגיד ויראה לי שאין הגדון דומה לראיה
 שאם אמרו בר"ה שחשמישו בהילוך וכשהוא פחות מי'
 מהלכין בו ואעפ"י שמהלכין בו ע"י הדחק שמו הילוך
 לא נאמר כן בקרפף שחשמישו לדירה אם יש בו רקק
 מים אפי' אינן עמוקין * אם אינן ראויין לתשמים נחבטל
 סם דירה ממנו :

ספר דברים

ע"ש על לשון מ"מ בל' וזוהי פתח שאמרו וכו' *
 גליון ז"ל הרשב"א והרב משה פסק כר"ח דלא
 צעי אלא בריאה לקבל דלת של קטין סבור הרב ז"ל
 דרב איש בריה דרבא ליר שאל ופשע מבדיחא דל"ל
 היכר ליר ע"כ :

ע"ש בל' אבל הרשב"א ז"ל וכו' * גליון ז"ל הרשב"א
 בת"ס והרי"א ק"ז ז"ל פי' מן הלד שעשה הפתח ללד
 הכותל ממש ולא באמצע המחילה ומשום דפתחא בקרן
 זוית לא עבדי אינשי וכן פי' הר' משה ז"ל * ואין פירושם
 מחוור מכתה טעמים דכי דייקת הסם צפ"ק דערובין
 גבי נעך ד' קונדיסין ומתח זמורה ע"ג לא אולא כהאי
 פירושא כלל ועוד דאם איתא עשה זורת פתח בקרן
 זוית-הו"ל כלישנא דאמרי בכלא מכליתין דערובין
 ועוד דפתח מלד הכותל עבדי ועבדי אינשי * ועוד
 דהו"ל בה טעמא משום דלא עבדי לה אינשי כדאמרינן

פכ"ה שאין עושין גרף ש"ר לכתחילה • גליון מ"ש שאין עושין וכו' שב עמ"ס למעלה אבל אין ראוי לרחינה אין נוחין :

ספר הבתים

ע"ש וכופין את הסל וכו' • גליון לפי דעת רבינו נראה שאעפ"י שעודו עליו בין השמשות מותר לטלטלו כשירדו מעליו • ורוב הפוסקים כתבו שאם היו התרנגולים על הסל ע"ש ב"ה אעפ"י שאין עליו עתה אסור לטלטל הסל שהרי הוקלה לב"ה • ופסק רבינו נראה לנו עיקר :

ספר הבתים

ע"ש היו בה חדקין וכו' • גליון דברי רבינו סחומים במ"ש אסור לטלטלה מפני כבדה כי אם האיסור הוא מפני הכובד מה לנו ולחדקין • ומה ש"ל בזה כי עיקר האיסור בגדולה מפני הכובד ולא נקט חדקין אלא להשמיעו שקטנה אעפ"י שיש בה חדקין מותר • והר"ב השלמה פסק שמורה שיש לה חדקין אפ"י היא קטנה אסור לטלטלה ואם אין לה חדקין אפילו ייעלת ב"י בני אדם מותר לטלטלה ופסק רבינו ל"ל :

מספר הבתים

פכ"ט יש לו לאדם לקדש על הכוס וכו' • גליון נר' מדברי הרב שזה יהיה סמוך לחשכה וי"א שמאחר י"א שעות חסר רביע ולמעלה יכול לקדש ולהבדיל אבל לא קודם לכן :

ספר הבתים

פכ"ט אור של בה"מ וכו' • גליון בגמרא ת"ר היו יושבין בצבה"מ והביאו אור לפניהם בש"א כל א' וא' מברך לעצמו ובה"א א' מברך לכולן • רבינו לא הביא זה הפסק ואפשר שדעתו הואיל ונהגו לסדר הכל על הכוס אין מברכי' על האור לבדו בצבה"מ :

ספר הבתים

הל' ערובין פ"א וחומץ ומוריים וכו' • גליון לשון הרב קצר בענין חומץ כי מן ההלכה נר' ששיעורו כדי לטבל בו ירק הנאכל בשתי סעודות אלא שהדבר מוזן מעצמו שכן דרך לטבל ירק בחומץ • ספר הבתים במ"מ בל' וראיתי לרשב"א ז"ל שהביא הגירסא וכו' • גליון ח"ל הרשב"א ז"ל והרב משה ז"ל פסק בנותן את הערוב בבית שער דייחיד לאינו ערוב כרב ובהיה"א די' בתים פסק כר"י • ולכאורה נראין דבריו כסותרין זה את זה אלא שאפשר דהיה דנותן את ערובו בבית שער מייירי בבית שער שבחצר ומ"מ היה לו לר' ז"ל לפרש ולא לסתום דבריו ע"ש :

פ"ג היו זו בלד זו וכו' • גליון לפי ביאור הרב ז"ל נר' שכל שתי גוזמטראות שהן זו למעלה מזו אין גסר ד' מועיל בהן שיהיו מערבין א' עד שיהיה בין זו לזו פחות מג' וכחז זה הרב בב' גוזמטראות שהן זו בלד זו

ספר הבתים

היו חסרים ודאי נפסלים • ומה הפי' הוליא הרב שמואל שמתוך לסך הסוכה באיסורי הגאה דאע"ג דהוי הסיכוך כאלו נפרך מעלים דקים מ"מ יולתה מרובה מחמתה היא ולא משוין ביה חילוק א"י הוי מדבר שלם או נפרך לחתיכות דקות כעפר הואיל וממין הראוי לסך הוא ואין לחוש בזה שגהה מאיסורי הגאה בסוכה דמזנת לאו ליהנות ניתנו • והמ' יל"ו הק' שהרי מזנה לאו ליהנות ניתנו פירושו שאנו מחוייבים לעשותם בע"כ ולא להנחת עצמנו הלכך בסכה בשעת עשיית המזנה שהיא השיבה יש הגאה לגוף מאיסורי הגאה דהיינו אל וכדאמרינן במס' ע"ז שלא ישב תחת אל האשרה מפני שגופו הוא מתהנה • ומיהו יש פי' אחר במזנה לאו ליהנות ניתנו שאעפ"י שבשעת קיום המזנה אינא הגאה לגוף אין צדק כלום ובלבד שלא יהנה אחר עשיית המזנה כגון המודר הגאה ממעיין א' בימות החמה אסור לטבול בו מפני שאחר שנטהר הוא נהנה אחר עשיית המזנה ולפי"ו מותר לסך באיסורי הגאה אבל לאחר החג אסור • ודברים אלו נכונים ומחודשים עכ"ל :

פי"ח קולמוס המגיע לראשי אצבעותיו • גליון מ"ש הרב לראשי אצבעותיו הוא קשר העליון הסמוך ליד ומן ההלכה נר' שהמזיא קולמוס המגיע לקשר התחתון והוא קשר ראשון שבראשי אצבעותיו שהוא בספק חיוב הטאת ע"כ :

מספר הבתים

ע"ש היה בקסת וכו' • רוב ספרי היד כתבו צדן כך • היה בקסת כדי אות א' ובקולמוס כדי אות א' ובדיו הנשאר כדי אות א' ה"ו ספק ע"כ וכן היא גירסת בעל ספר הבתים בספרי רבינו • גם כתב עוד נראה מדברי רבינו שאם הוליא על הקולמוס ועל הקסת פחות מכשיעור פטור אף על הקולמוס ועל הקסת כדרך שאמרנו המזיא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי מפני שעיקר הולאתו מפני האוכלין ע"כ :

פכ"א שאין טחינה בפירות • גליון י"ל שדעתו לומר שאין טחינה בדבר הנפרד אוכל מאוכל לשון זה נגזר מאוכלא דאפרת ואינו דומה למחך ירק שזה צריך לו כדי לבשל ולא לרסוק השבת והחרובין מפני שאין נאכלין בלא ריסוק אבל הדלועין והבבלה נאכלין בלא חיטוך ובלא ריסוק :

ספר הבתים

פכ"ה אבל כלי המוקלה מחמת מיאוס וכו' עד אם הולך להם • מלשון הרב שמענו שאינו יתיר אלא לצורך גופו ולצורך מקומו אבל לא לצורך עצמו של כלי וכו' הרב בעל השלמה :

מספר הבתים

ומחברו בחול יין ושמן ואין נותן לו ועוד דמה לנו אם
 בחול מקפידין כיון שעבדיו ערבו ולא הקפידו והר"א
 ז"ל גורס בעו לה מינאי מאחמול ולא יהבי להו השתא נמי אין
 בעו לה מינאי מאחמול ולא יהבי להו השתא נמי אין
 הזכיר זכוי גמור עכ"ל בח"ה והוא ז"ל פי' זמנין דבעו
 לה לומר פעמים שיראו ממני שהפת שאקנה להם
 שיאלכזה ולא אפשר לי ליחנה להם מפני שאין הוד משנת
 ליחן להם משלי וכיון שכן אין הזכיר זכוי גמור ולא
 הוי שחוק :

ע"ש חר שיש לה שני פתחים וכו' גליון נר' שדעת
 רבינו שמפני זה לריך להודיע בחזר של ב'
 מבואות שחובה הוא לו שאינו רואה לגלות דעחו לכן
 שאינו חפץ בשיתוף ששחפפו בשבילו שמה מחוך כך
 יבאז לירי חגר והתורה כלה דרכיה דרכי נעם וכל
 נתיבותיה שלום : ספר הבהים

הל' ש"ע פ"ג לא ימלא וכו' גליון מ"ס הרב לא
 ימלא וכו' אינו נראה כן לפי ההלכה וכו'
 ואולי מ"ס ימלא אינו מילוי דוקא אלא כל נתינת מיס
 בכלי כל מקום המיס נקרא מילוי ע"כ :

הל' ש"ט פ"א בני החיל וכו' במ"מ וכו"פ רש"י ז"ל
 ועל כן הק' ע"ד רבינו וכו' גליון יש מחריץ

אליביה דההיא דעיסת כלבים קאי דבזמן שהרועים
 אוכלין ממנה נאפית ב"ט והתם ודאי אדעתא דכלבים
 קא אפי לה ומותר כיון דחזו לרועים והכלבים אפשר
 לפייסם בצבלה כ"ש יבאז גבי הזמנה לגוי שהיא מותר
 דודאי מה שיבשל לגוי חזי ליה ולא קאי שפיר מחרי
 אנשי חדא דאי קאי אעיסת כלבים הל"ל האי ופליגא
 מקמי הך מלתא דבני בגא ועוד דהא חזין ליה לר"מ
 ז"ל שהוא פסק ג"כ ההיא דעיסת כלבים ואי קאי האי
 ופליגא עלה היכי פסיק לתרוייהו והפירוש הנכון מ"ס
 הר"ב ההשלמה דהאי ופליגא קאי אהא דשמעון התימני
 דחזין דשחט העגל לבולשת גלמה שחט אותו להם
 ויחזוהו להם במתנה כשהוא חי והם ימיתוהו ממלא
 שעשו מלאכה בשביל הגוים והיינו ופליגא דריב"ל דאמר
 אסור להזמין גורה שמא ירבה בשבילו לפי שאסור
 לעשות מלאכה בשביל גוי ומדגרסין ת"ר קאי שפיר
 האי ופליגא אההיא דשמעון התימני דאי קאי אההיא
 דבני בגא הל"ל האי ופליגא מקמי הך ברייתא דשמעון
 התימני גם אפילו כי גרסי' מחיבי אית לן לפרש
 האי ופליגי אהא דשמעון התימני אך לגירסא אחרת
 הוא יותר מבואר ע"כ :

וה"ה בב' מוזטרואות שהן זו כנגד זו אלא שאין בשוה
 שאין נסר מועיל בהן : ספר הבהים

במ"מ ב' וכן הוא הנסחא האמתית וכו' גליון וכו"כ
 בעל ס' הבהים וז"ל ויר' לי שראוי להיות שם
 אם יש באורך המיעוט ד"ט כי שמעט גובה הכחל
 מי' ויש בואתו מיעוט רחב ד' הרי הוא כסולם ע"כ :
 ע"ש פ"ג באר שבאמצע השביל וכו' מלשון הרב לא
 נחברר שביל זה אם הוא רה"י או הוא כמבוי
 או הוא כרה"ס וכו' ששביל זה הוא כעין מבוי קטן ואילו
 היו החלרות פתוחות לחוכו היה אסור זה על זה אבל
 כאלן שאין תשמישן אלא ע"י אויר אין אסורים זה על זה :
ספר הבהים

במ"מ א' אבל ראיתי לרש"י וכו' גליון ח"ל הרשב"א ז"ל
 והרב רבינו משה ז"ל כתב דלטלעל מספינה
 לספינה אסור אם יחזרו וקשרוס במזיד ואינו מותר
 אלא כשהורו ונקשרו בשוגג ודברי חז"ה הם דא"כ
 מאי חזרו להחיות הרשעין דקתני בברייתא ע"כ :

פ"ד חמשה שבבו וכו' גליון לא נתברר לנו מ"ס הרב
 ח"ל להוליך ע"י חמשתן אלא ככר א' אם ר"ל
 שה' שערבו יחד בחצר א' ורצו לערב עם חצר אחרת
 ח"ל להוליך ע"י חמשתן אלא א' ובא להשמיענו שא'
 נעשה שליח לכלן : ספר הבהים

פ"ה א' מבוי מבוי שרגיל להסתחף וכו' גליון לפי
 מ"ס רבינו בואת הפסקא ומ"ס להלן בענין אשתו
 של אדם מערבת לו שלא מדעתו נר' שואת היא שיטתו
 שמי שרגיל לערב עם בני המבוי כבר הכניס עלמו
 בשיתוף עממן ושבו אינו יכול לערב על ידן אלא מוטלין
 אותו בע"כ וא"ל ליטול רשות מב"ד כאדם שמוטל נכסיו
 כשמוטלן ברשות אחר וא"ל רשות א' אבל אם אינו רגיל
 אין כח בידם ליעלו ע"כ בלא ב"ד אלא כופין אותו
 בב"ד מדרך שעושין בשאר תביעות שבין אדם לחברו
 ואין אשתו של אדם מערבת לו בדרך זה כיון שגלה
 בדעתו שאינו רואה לערב עממן אבל בסתם אשתו של
 אדם מערבת לו שלא מדעתו אעפ"י שאינו רגיל וברגיל
 אין ספק שאשתו מערבת לו אעפ"י שאמר איני מערב
 עמכם הרי הן עממן יכולין ליעלו ע"כ : ספר הבהים

ע"ש במ"מ ב' אבל רש"י ז"ל פי' וכו' גליון ח"ל
 הרשב"א ז"ל זמנין דבעו לה ולא אפשר למיחבא
 ניהלייהו וי' זמנין דבעו לה מאחמול ולא אפשר וכו' וכן
 נראה גירסתו של ה"ר משה ז"ל ואינו מחזור דאפילו
 מקפידין על ערובו הוי ערוב וכד"ר"י ב"ח ועוד דאין
 לך לעולם ערוב ושחוק דכמה פעמים מבקשים איש

ע"ש השוחט את התרנגולת וכו' גליון הא דתניא
השוחט את התרנגולת ומלא בה בליים גמורות
מותרים לכלם בי"ט פירשה רבינו אפרים בי"ט דעלמא
אבל בי"ט דאחר השבת אסורות דלימא מתחמול גמרו
ואין שבת מוכינה לי"ט ומאי דאקשי' ואם אית' נגזר
משום הכך דמתילין ביומיה פי' הכי כלומר כי הוי
דגזירין בביצה שולדה בי"ט שהיה לנו לומר שהיא
מותרת מתחמול נגמרה שהיא חול וחול מכן לי"ט
ואפי"ה אסרינן לה משום שבת אחר י"ט ה"ל בבליים
במעיי אמן בי"ט דעלמא נגזר אטו י"ט שאחר השבת
שהן אסורים שמחמול נגמרה וכן דעת בעל ההשלמה
כי כן קיבל מהרב אביו והב"ה כתב דאפי' אחר השבת
שרי דהו"ל כלאחד מאביריה ופי' הכי ואם איתא וכו'
כלומר סתמא קתני ואפי' בי"ט אחר השבת ואם איתא
בי"ט אחר השבת בליים גמורות במעיי אמן אמאי הם
מותרות נגזר במעיי אמן אטו דמתילין ביומיה והשתא
ליכא גזרה לגזרה דאי לא מפרשינן הכי הוי גזרה
לגזרה והרמב"ם ז"ל כתבה סתם משמע דס"ל שאפי'
בי"ט אחר השבת מותרות וכו"ל דליכא למימר דאית
בהו משום הכנה כיון שלא נולדה שהלידה היא ההכנה
ולא גרעא מגוף התרנגולת שהיא מותרת וראיה לזה
מאי דאמרינן בגמרא ע"כ ל"פ אלא בנולדה אבל במעיי
אמן ד"ה מותרות משמע דכל זמן שהיא בתרנגולת
מותרת וליכא למגזר משום הכך דמתילין ביומיה
דמלתא דלא שכיחא היא ע"כ:

ממפרש

ע"ש במ"מ וכשם שאסור לאכלה וכו' בסופ' בל'
וכ"ל מדברי רבינו וכו' גליון מל' רבינו משמע
דאודא קאי שכתב ואפי' נתערבה באלף ור"ל היא
שולדה בי"ט שהרב לא הזכיר ספקא כלל וכ"ל
מהירושלמי דאודא קאי דקתני אפילו למ"ד ספק הכן
מוחר מודה בנתערבה שאסור דספק הכן הוא כגון
ספק היום נשרו ספק מחמול ברם הכא שאחת אסורה
והיא מוכחה על כן משמע שיש שם אחת שהיא
אסורה בודאי גם משמע מהירושלמי דספקא הוא
ספק הכן ע"כ:

ממפרש

ע"ש וכן כל כיוצא בביצה פי' כגון עגים ששרו בשבת
דאילו נשרו בי"ט אסורים הלכך אם נשרו בשבת
אסורים ממי בי"ט אבל עגל שולד בשבת מותר בי"ט
דשבת וי"ט ב' קדושות הם שאילו היו קדושה א' דין
הוא שהיה אסור בי"ט שלא יתכן שהיא מקלת היום
אסור ומקאחו מותר ומשום הכנה ליכא למשרי דבשלמא
ביצה שולדה בשבת אסורה בי"ט שאילו לא נולדה בשבת

ספר הבהים

הכרת מלשון ונתקו דקאמר רבינו דה"ל כתב למעלה וכן אפר שהוסק דמשמע דביעבד וכן המכנים עפר מצע"י שכחב רבינו וגרסינן בגמרא אמר רבא הכנים עפר לכסות בו לואה מותר לכסות בו דס לפור דס לפור אסור לכסות בו לואה והרבלאי אמרי אפי' לכסות בו ד"ל מותר לכסות בו לואה והר"ב השלמה פסק כרבא ולא ע"ג דבמסקנא לא אסרי נוי אלא משום החרת חלבו דמשמע דאפר כירה מוכן לספק החס ה"ק אעפ"י שהכנים עפר לכוי אסור לכסות את דמו משום החרת חלבו אבל לעולם מסתמא בין עפר בין אפר כירה דעתו לודחי ולא לספק ולפיכך אסור לכסות בו לואה מסתמא משום דהרי ספק אס חארע במקום המיאוס לו או לא והרמב"ם ז"ל נראה שספק כהרבלאי אעפ"י שלא הביא זה בביאור שהוא ז"ל [כתב] צפ"ב גבי המכנים עפר ה"ו מוכן וכו' משמע דלכל דבר הוי מוכן ואפילו לכסות בו לואה שהוא ספק וכו' מההיא דרמי בר אבא דאסיק דאיסורא דכוי לא הוי אלא משום החרת חלבו דמשמע דמוכן הוא אפי' לספק והאיסור לא הוי אלא משום החרת חלבו ורבא הוא דס"ל דאיכא איסורא אחרינא דכוי והוא שאינו מוכן לספק ולית הלכתא כותיה ע"כ :

פ"ג וכן אין גוזזין וכו' גליון הרב משה כתב שמתקנין אותן בחספורה ולפי דבריו הכי קמי אין גוזזין את הירק בחספורה שלו אבל מתקנין את הקורנס וכו' בחספורה ואינו מחזור בעיני שאילו כן היה לו לשנות אבל מתקנין את הקורנס ואת העכבות כל' בירק אסור אבל בקורנס מותר ועוד דה"ל למחני וגוזזין את הקורנס ודברי ר"ש ז"ל ל"ל עיקר :

פ"ג אין מלבינין האבנים וכו' הי"ל לרבינו ז"ל לכתוב החדשים כי הישנים מותר ללבן ואין מי שיחלוק בזה ואפשר שזה נקשר עם תגור וכירים חדשים שהזכיר למעלה ור"ל וכן נמי אין מלבינין את האבנים החדשים ור"ל האבנים הרעפים שהם כמו אבנים ע"כ עוד שם גליון שנינו שם אין מלבינים את הרעפים וכו' ואוקימ' בחדשים ואר"י מפני שצריך לבדקן וא"ל מפני שצריך לחסמן כלומר שצריכים היסק ראשון כדי שיחקשו וזוהו הם נעשים כלי ואסור לעשות כלי ציט ואפילו לצורך אונל נפש שהרי אפשר לו מעי"ט והרב משה ז"ל פסק כלשון זה האחרון ונראה שפסק כן מפני ששאל ר"י מר"ו הא דתנן דרסה או טרפה לכותל וכו' אפילו שהתה מע"ל צריכה בדיקה מהו לשחטה ציט וכו' והדר ליה תנינא וכו' וא"ל ר"י אן מפני שצריך לחסמן מתנין לה

ומולדה צי"ט אסורה עכשיו מי גרס לה שחקה מותרת לידה שבת ואין שבת מכינה לי"ט אבל עגל שאם נולד צי"ט מותר אין כאן הכנה כלל ע"כ :

פ"ב אלו ואלו איז נוטל וכו' גליון במשה ובה"א עומד מעי"ט ואומר זה חזה איז נוטל ופירשו עופות של חלון זה ושל חלון זה ואין כן דעת רבינו אלא זה חזה האפרוחין קאי שאם כפרושם מזה ומזה הוי ליה למימר :

הרב ישמעאל בן חבטון ז"ל

פ"ב מפרש צכ"י וז"ל ע"ש בר' הירא"ף ז"ל הא דאמר רב מרי ברביה דרב כהנא צדק בקינה של תרגולת מעי"ט ולמחר השכים וכו' והשמועה היא דעד כמה וכו' והרמב"ם ז"ל לא הביא מזה כלום נראה שהוא סומך על הכלל הידוע לפסוק הלכה כאיכא דאמרי ועל הא דר' יוחנן אמרינן אליבא דרב א"ל מאי עס יציאתה נגמרה עס יציאת כולה אין עס יציאת רובה לא לאפוקי מדר"י וכו' משמע דהא דרב מרי יציאת והך ברייתא דכל שהשמישו ציוס וכו' כיון דלא אישחכח אלא כדאוקמא רב מרי לדעת ר"י נראה דלא דייקא היא והוא דלא כהלכתא ואלו הרב ז"ל ידע זה מדרך הטבע ע"כ :

ע"ש והבא בשביל ישראל זה וכו' י"א שבתחום ג' פרסאות שהוא מן החורה כיון שהוא מוקף מחמת איסור חורה אסור אפילו לישראל אחר ואחר שהרב לא חילק נראה שאפילו בתחום של ג' פרסאות והטעם שאין מוקף אלא כשהאיסור צדוף הדבר עלמו אבל כאן כיון שאילו היה שם הישראל היה מותר לאכול מאותם פירות אינו אסור אלא משום שמה יאמר לו כך והבא לי לפיכך מותר לישראל אחר :

ספר הבתים

ע"ש מי שהיה לו דקר נעוך וכו' דע שדקר נעוך מותר לנתקו לכתחלה צי"ט ולא ע"ג דלגבי שבת אסור לכתחלה כדאמר רבא וכו' שאני הכא דאי לא שריה ליה אחי לאתנועי משמחה י"ט והיינו דאמרינן בגמרא גבי כוי ולכסיי צדקר נעוך אלמא צדקר נעוך שומטין לכתחלה וכו' דעת הרמב"ם ז"ל שכחב ה"ו מנסה בו ומטלטלו מדקאמר ומטלטלו משמע לעשות בו כל ארכיו וכו' כיסוי שומת לכתחלה לשחוט ולכסות בו ומ"ש הרב ז"ל ונתקו משמע דביעבד ל"ל דאפילו לכתחלה נמי מותר שהרי הוא ז"ל כתב צפ"א כל שאסור בשבת בין שהוא דומה וכו' עד א"ל היה בו צורך אכילה ואין לך צורך אכילה גדול מזה שהוא אינו יכול לשחוט א"ל כסה את דמו וכיון דבשבת פטור וכדאמרן צי"ט מותר לכתחלה לצורך אכילה ואין

מע"ט הא לאו הכי הוו שרו ללא עדיף מוליד
ממבעיר ואופה דמלאכות גמורות ינהו לאורייתא
ומותרות משום אוכל נפש ע"כ .

ע"ש אין משחזין וכו' עד שמא יבא וכו' . כתב הרשב"א
ז"ל אין דבר זה מחזור בעיני דא"כ אין לך מקום
שגדרוש כר"י דאמר לכו לכל לרכס וכדאמר בגמ'
מאן תנא בהשחזה אסור ללא כר"י וכו' . ור"ח אמר
דמילי מעלייתא ינהו למדרשיניהו בפרקא ורב יוסף
נמי דאמר סכין שעמדה וכו' משמע דהוה דריש להו
מדלא אמרי' הכס ופליגא דר"ח . וכתב סברתו להחיר
בשפומה בי"ט ובסוף דבריו כתב שראוי להחמיר
למעשה כדברי רבינו ז"ל : עיין בת"ה .

ע"ש ז"ל הר"י בן חכמון ז"ל בהדושי . כתב הרמב"ם
ז"ל אסור להראות סכין לע"ה בי"ט שמא תהיה
פגומה וכו' . ילא לרבינו זה מסוף השמועה שאמרו ח"ח
רואה סכין לעלמו ומשאלה לאחרים כלומר לע"ה שאין
לחוש שמא ילך ויחדנה שכבר היא מושחת וכיון שידע
הל' שחיתה אעפ"י שאינו חסס ילך וישחוט ע"כ :

ע"ש כלי שנטמא בי"ט . גליון כלי טמא וכו' . מלשון
הרב שמענו שהכלים שחשרו משום גיעולי גויס
בי"ט מותר להטבילן בי"ט כדרך שאמרו בכלי שנטמא
בי"ט ואעפ"י שצריך מלאכה להגשלה הבערה הותרה
לכל דבר שיש בו אורח י"ט . שהרי מותר להחם חמין
להדיח כלים הצריכים לו . וכן שמענו מלשון הרב ז"ל
שמי שלקח כלים מן הגויס מעי"ט ואריך להטבילן מטבילין
אותן בי"ט שאין הטבילה בהם מן החורה לפי פסק
הרב והגאונים :

ספר הבית

ע"ש הלוואת י"ט וכו' . גליון הרב משה ז"ל פסק
כרבה דיתנהו ליחבע . ונראה שעמו משום
דהלכה כרבה בר משה קנין ומחלה ואעפ"י ש"ל
שאין אחוה כלל אלא במה שחלקו בבבא בתרא מ"מ
כל היכא דליכא ראה טפי לחד מחבריה מסחמא
כרבה נקטינן . וי"ס טורסוס רבא ואפ"ה יש פוסקים
כרבה משום דבתרא הוא עכ"ל הרשב"א ז"ל :

פ"ה וכן משואות וכו' . גליון מדברי רבינו נראה
שגורס הני דדרו דוהקא בה"א ולא דוחקא
וכמ"ש בעל הערוך . ויראה שהוא מין ממיני המוטות
שהרי לא חלה השינוי במנהגו של נושא אלא בדרכו של
משא :

הר"י ח' חכמון ז"ל

פ"ה בד"ה בגושא על האדם וכו' אבל ע"ג בהמה
וכו' עד כדרך שהוא עושה בחול . תימא דהא
שרינן לאדם היכא ללא אפשר שיעשה כדרך שהוא

ושחיק ליה ר"ז אלמא קבלה מיניה . ויש מי שפסק כל"ק
ומחויקין ריעותא בין ברעפים בין בזהמה שדרסה או
טרפה בכותל . ומסתברא לי כדברי הרב ז"ל דהא משמע
דר"ל נסוב ההוא . טעמא דגרסין הכס ח"ר אי מביא
את האור וכו' עד אר"ל הכא בקדמה חדשה עסקין
ומשום ליבון רעפים נגעו בה אלמא ליבון רעפים מפני
שמחסמן הוא דאי משום טורה שלא לצורך בשבת לא
שיך ההוא טעמא כלל דאין הפרש בין מטלטל הבדוקות
למטלטל שאין בדוקות ואי משום שזדקן באור אין כאלו
חיוב מטאת וכל המניינס כאלו חייבים מטאת ואדרבא
כל שלא יכלה לקבל ליבונה פטור עליה וכל שקבלה
ליבונה חייב עליה משום מכה בפטיש שהרי גמרה להיות
כלי אלמא ליבון רעפים משום שצריך לחסמן הוא כן
נראה לי וכפי' רש"י ז"ל :

הרשב"א ז"ל בת"ה

פ"ג אבל דכין את החבלין וכו' אבל מלח וכו' .
גרסין בגמרא דכ"ע מיהת מלח צעי שינוי מ"ט
וכו' איכא בינייהו וכו' א"כ במוריקא ע"כ . ה"ב"ה פסק
לחומר ואם ידע מאתמול מאי קדמה צעי בשולי אפי'
לחבלין צעוי נמי שינוי ובמוריקא אפי' לא ידע אריך
שינוי והרמב"ם פסק כמ"ד כל החבלין כולן מפיגין טעמן
ומשמע אפי' מוריקא . נראה שהרב ז"ל דייק מהא דרב
שהיה מ"ה להטות למלח ולא לחבלין משמע משום דחבלין
לא צעי אליווי ואפי' מוריקא וכן משמע מהרי"ף ז"ל .
הרי"ף ז"ל משמע דלא גריס בהיכא דשמואל ואפילו
מלח עמהם אלא אפילו מלח דמשמע דמלח לא צעי
שינוי שאפילו במדוך של אבן נידוך כדרכו מיהו הטייה
צעי וחבלין נידוכין בלא הטייה . והרמב"ם ז"ל לא הביא
הא דשמואל משמע דס"ל דפליג אדרב דכל היכא דאיכא
מלח אפילו עם חבלין צעי הטייה או וכל לומר שהרב
ז"ל כתב דין מלח כשהוא צפ"ע אבל אם היה עם
חבלין שא"ל שינוי ולא הטייה גם בשביל המלח שהוא
עמהם לא צעינן הטייה והוא הכון . עוד כתב הר'
הנוכר וז"ל קי"ל כרבינא דאמר דשפור שלנו בו צער
מותר לטלטלו מטלטול גמור מירי דהוי אקדן בר"ה וכ"כ
הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל לא ביאר ואולי סמך כיון
שהביא הדין דקדן בר"ה בה' שבת בפט"ו ע"כ .

פ"ד אין מוסיפין את האש וכו' . גליון וז"ל הרשב"א ז"ל
אין מוסיפין את האור וכו' בגמרא פירש משום
דקא מוליד . והרב משה ז"ל כתב בו טעם אחר מפני
שאפשר לו להוסיפו מעי"ט ואפילו לר"י לא התיר
מכשירין שאפשר לעשות מעי"ט . ואפשר שדעת הרב ז"ל
לומר שכל עמון לא אסרו מוליד כזה אלא שאפשר לו

עושה בחול ומ"ש בהמה מאדם אם לא מפני חש
 שמה יחודך וזמורה ושמה ינהיגה במקל. ויכול לומר
 דגורה שמה יחודך וזמורה לא הוי אלא ברוב ואם יש עליה
 משאוי חייב משום מחמר וזה ראה לומר רבינו שלא
 יעשה כדרך שהוא עושה בחול שיהיה מחמר ומש"ה שרי
 באדם כי לא אפשר בשינוי ובצמחה אסור. ע"כ :
 פ"ה ואין יולאים בכסא וכו'. הרב ז"ל לא הזכיר
 משום דבעיתי דס"ל דשנייא דחיקא הוא ור"ן
 פליג עס ר' אחי דאמר ובלבד שלא יכתף דר"ן החיר
 לכתף אם רבים לריכין לו וכן החיר לאשמו מחמה שרבים
 לריכים לה והא דמרי ומר זוטרא שהיו מתחפיים ומפרש
 טעמא משום דבעיתי או משום דוחקא דלבורא למאן דס"ל
 שאסור לכתף קאמר אבל אין כר"ן קי"ל שמתיר לכתף
 כשרבים ל"ל ומלח יולאין בכסא שב אל הנושאים ר"ל יולאים
 בכסא ללאח עליו איש השריד לרבים כ"נמשון הרב ז"ל ע"כ :
 פ"ה אין מוליכין את הסולם וכו'. רבינו פסק כב"ה
 וכלפינא בחרא וכתב גבי שבת אבל לא גבי י"ט משום
 שמחת י"ט וש תמהין עליו איך פסק כן וכפי מה שראיתי
 מפירושו בפירוש המשנה אין לתמוה עליו לפי שהוא ז"ל
 פסק כאל"ד דברה"י מותר דקי"ל בכל דוכתא כאל"ד
 וס"ל כרב גבי שבת אבל לא גבי י"ט דהך ל"ב נמי
 לא ס"ל כרב גבי י"ט משום שמחת י"ט והיינו דקסקיל
 ושרי האי ל"ב דמשמע דב"ה סברי כהאי חנא דאמר
 שוטחין בחמה ומשום שמחת י"ט שדבר מועט הוא
 להחיר ברה"י גבי שמחת י"ט אבל ברה"א אסור מפני
 מראית העין שהרואה אומר להטיח גגו הוא לריך
 וראיה לזה דברה"י לא חיישין למראית העין משום
 שמחת י"ט מדאקשינן בגמ' גבי ב"ה מחירין אלמא גבי
 שמחת י"ט ב"ש לחומרא וב"ה לקולא וכו' משמע דב"ה
 מקילין בדבר שיש בו איסור משום שמחת י"ט וזה
 ודאי כהאי ליגנא דאמר ברה"א מפני הרואים והחיר
 ברה"י דלא חיישין לזה משום שמחת י"ט. וזה אמר
 אלמא גבי שמחת י"ט ב"ה לקולא דאי ס"ל כל"ק דשרו
 אפילו ברה"א איך הק' דמשום שמחת י"ט ב"ה לקולא
 דאנא חמינא דלא שרי ב"ה ברה"א משום שמחת י"ט אך
 מפני דאמרינן טעמא דמסתבר והוא דשוכנו מוכיח
 עליו. אלא לאו ש"מ מדקאמר דמשום שמחת י"ט
 ב"ה מקילין ר"ל דאפי' בדבר שיש לחוש כגון ברה"י
 כרב אפ"ה מותר משום שמחת י"ט. וכיון דקי"ל דב"ה
 מקילין משום שמחת י"ט דהכי אסיקנא דמוחלפת השיטה
 ור"ל הא דדקר נעוך ש"מ האי ליגנא דאל"ד הוי הלכה
 דברה"א חיישין להא דרב שהרואה אומר להטיח גגו

הנוסחאות שלנו כי לא נאמר זה אלא בזרעים שלא
שחו מלפני המועד :

שייך לפ"ח עכברים שהם מפסידין את האילנות
כתב הר' חיים בר' דוד ז"ל בחידושו למסכת
משקין וז"ל וק"ל כת"ק הלכך לדין את האישות ואת
העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן הסמוכה לשדה
האילן כדרכו ובשדה הלבן לחודיה שלא כדרכו כך פשטן
של דברים והרמב"ם ז"ל כתב עכברים שהם מפסידין
וכו' עד ויחריבוהו אלו דבריו ז"ל אלמא דבשדה לבן
הסמוכה לאילנות נמי שלא כדרכו וכתב הרמב"ם ז"ל וכן
מלאתי במקצת ספרים במשמתי לדין את האישות
ואת העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו דברי
ר"מ ר"א וכו' ולא כמו שכתבתי במשנה דלית ספרים
דגרסי ברישא סתמא ובסיפא וחקמים וכו' ורשב"א פירש
בברייתא כשאר ר"מ במשנה בשדה הלבן כדרכו
לא אמר אלא בשדה הסמוכה לאילנות אבל בשדה
לבן שאינה סמוכה לאילנות אין לדין אלא שלא כדרכו
ומדר"מ נשמע לר"י דכשאר ר"י במשנה בשדה הלבן
שלא כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות
במאי דאייירי ר"מ אבל בשאינה סמוכה לאילנות אין
לדין כלל וק"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י וזהו סמך הרמב"ם
ז"ל עכ"ל .

זה שייך למג"ע שם בל' כתב הראב"ד ז"ל וכו' גליון
מלאתי בפי' בחרת להר' יוסף הלוי ז"ל אבן
מייגש שעל ההלכות בפרק לא יחפור שכתב וז"ל מחמתן
פי' מקום יש לכובסים כמו בקיב ששם שורין את
היריעות במים כדי שיחלבונו ופי' מנדיאן האבן
שחובטין עליה את היריעות ואת הבגדים בשעה שחובטין
אותן וגם בפרק משקין בית השלחין בענין ועושין
בזרכת במועד אמרינן מאי יבזרכת אמר רב בקיב
והתיניא והבזרכת והבקיב אמר אביי ואיתמא רב
כהנא גוריא ובר גוריא והן הן המחמתן והמנדיאן ע"כ .
הל' חו"מ פ"ו אין אדם יולא י"ח באכילת מנה וכו' או
שזולה וכו' גליון קשה דמלה לעסה קבאה והוי
כוזי ועשאן נסכא ואפשר שחברו תחבה לו בבית הבליעה .
ע"ק דהא לא כתיב מחתכס כדאמרינן בגמרא בשלמא
גבי אחרוג כתיב לכם וכו' והע"ג דאמרינן בגמרא
אתיא לחם לחם התיא דתייה בעלמא היא ומלאתי
ראיה לדעת רבינו בירושלמי דשבת פ"א גבי הקורע
בחמתו בשבת אעפ"י שחלל את השבת ילא ידי קריעה
ואקשי' בעון קומי רבי יוסי לא כן א"ר יוחנן בשם
ר"ש בן יולדק מנה גזולה אינו יולא בה י"ח בפסח

פי"ט גבי דין סנדל המסומר שיהיה מותר לעטלו
ולגבי תבואה כתב לפי שאין נאוחין בה בחול משמע
שאינן איסורה מפני שנאוחין בה בחול שלא לשם מנהו .
וכתב הר"ב ההשלמה ז"ל דהא דהתירו לשלוח תפילין
דוקא להתלמד קשר של תפילין ואין נראה כן דעת
רבינו שכתב אעפ"י שאין נאוחין בו בי"ט כגון תפילין
וכו' משמע דתפילין שולחים אעפ"י שאינן להתלמד
דאי להתלמד אין לך הנאה גדולה מזה ע"כ :

ע"ש אבל משלחין קטניות וכו' גליון וראיתי להר"ר
משה ז"ל שהתיר בעדשים שכך כתב אבל משלחין
קטניות וכו' וא"כ למה לא פסק בהם לאיסור אם
נחלקו ב"ה בכל אוחס המגויים בברייתא דתיא ר"ש
מוחר וכו' עד עדשים לעשות מהם רסיסין ואולי
דעמו ז"ל דכיון דלא קתני במתייתין אלא תבואה סתם
ש"מ דלא נחלקו ב"ה אלא בתבואה בלבד ואין בכלל
תבואה אלא חמשת המינין בלבד וכדאסיקנא בגדרים
בר"פ הוודר מן הדגן :

פ"ו ח' שער תמרים וכו' להשגת הראב"ד יש להרץ
לדעת רבינו שבפרק חלוין אקשי' התיא דמטילין
שער לרב אשי דקתני אעפ"י וכו' ולא שני ליה רב
אשי התיא אליבא דיתידאה התיא אבל שני החס לא
מוכתא מלתא וכו' כלומר החס אינה נכרת ההערמה
אבל הכא נכרת משמע דר"א ס"ל כר"י כיון
שאינה נכרת ההערמה ונראה דהכי ס"ל לרבינו ממ"ש
שאין הערמה זו נכרת וכו' וזה הל' ודאי הו"ל מההוא
שיזיא דרב אשי ע"כ :

שייך לפ"ו גרסי' בגמרא בעי ר"א אבדה לו אבדה
ערב הרגל מהו וכו' מר בר ר"א מחני הכי וכו' .
ורבינו לא הביא מזה כלום ואם דעתו בכל תיקו
דרבנן לקולא ומותר לגלה היה מבאר זה עם הניך
דמתייתין שהביא . וכתב הר"י לדעת הרב ז"ל אעפ"י
שברוב המקומות בעיא דלא אפשרטא דרבנן לקולא
הכא פסקין לחומר אחר שבמשנה ביאר המותרים
ממילא נתמעטו כל האחרים ע"כ :

פ"ח ומוטקין את הזים וכו' גליון לא נתברר מדברי
רבינו אם שדה זו של בית הבעל היא או בית
השלחין וכן לא נתברר מלשון מ"ש מלין לאילן באי
זה מטע אמרו ולפי מה שדקדקו בירושלמי בענין
שביעית נראה ששם הם רזופין שיש בבית סאה יותר
מעשר אילנות מותר להסקות את כל השדה ואולי דעתו
שלא התירו להסקות את כל השדה אפי' ברזופין מפני
שיש טורח יותר וכן מ"ש בשדה לחה אין נראה כן לפי

השווס בגמרא ואפשר שק מלא גירסת הספרים הרב ז"ל שחלקו כמ"ס בספרים שלנו וכן היה עובר אחורי בית הכנסת ומה שלא הזכיר בפטס עומדים בפנים ובחוד הזכירן כדרך שהזכירו בגמרא לרב הוגא בבור לבד וה"ה אשארף וזה ל"ל לדעתו כדי שלא נעשה הרב ז"ל חולק עם החלמוד ערוך שלנו שעשאן שוין :

תלמוד הרשב"א ז"ל

פ"ג אכל היחיד בין ששמע וכו' . נראה מדברי רבינו שהיחיד שהיה מחפלו ואחד משמיע לו התקיעות על סדר הברכות שמוחר . וי"א שהיחיד אפילו היה שופר בידו אסור לתקוע באמצע חפלתו וגם ע"י אחר אינו שומע שמה יטעה בחפלתו . וי"ל שהיחיד שיש בידו שופר ורצה לתקוע על סדר הברכות שתוקע ואין חוששין שמה יטעה כיון שאין עס דיבור כלל כי אם השמעת קול ובפירוש אמרו כהן שהוא ש"ל אם הבטחתו וכו' ואעפ"י שיש עס דיבור כ"ש כשאין עס דיבור וכו"ש שרשאי לשמוע התקיעות ע"י אחר :

הרב ישמעאל בן חבמון ז"ל בהרושיו

פ"ד ובלבד שהיו הדפנות וכו' . אפשר לומר שדעתו שאם לא היו מכוונות כנגד שפת הגג אפילו לא היו רחוקות מכנגדו אלא פחות מנ"ט פסולה משום דהשתא לריכין למימר בה גוד אסיק ולבוד דכיון שאין עס דופן ממש כנגד שפת הגג אין לומר עס לבד ע"כ :

ממפרש

פ"ה וצריך ליזהר שלא יהיו הולין וכו' . גליון מלשון רבינו נראה שאין זה פיסול אלא שאין ראוי לישב בה לכתחלה . ורבים מגדולי הפוסקים פסקו שאם הולין יורדין לתוך עשרה אף על פי שחמתן מרובה מלתתן פסולה לפי שהיא דירה סרוחה :

ספר הבתים

מביאר על הרמב"ם נמצא במצרים מהלכות שבת

פ"א אם עשה ברצונו בודן וכו' . שאפשר שיהיה ברצונו ולא יהיה בודן כגון שיעשה מלאכה ברצונו אבל לא ידע שהיום שבת או ידע שהוא שבת ולא ידע שזו המלאכה אסורה . ואפשר שיהיה בודן ולא יהיה ברצונו כגון שידע שהיום שבת ושזו המלאכה אסורה ואינם אוחזי מלך גוי או אינם לעשות זו המלאכה בשבת :

ושיעור א' לשניהם . כגון שניכנס לבית צבי ואין א' לבדו יכול לעשות הדלת כדי לצוד אוחזי ועלוהו שניהם חייבים ואין אומרים לא יתחייבו עד שיצוד כל א' צבי לבדו אלא אעפ"י שלא צדו אלא צבי

פירוש משום מלוא הצאה בעבירה הנה משמע דאפילו דיעבד לא ילא :

תלמוד הרשב"א ז"ל

ע"ש ומי שאכל מזה בע"פ מכין אוחזי מ"מ עד שחלא נפשו . גליון כך היא הנוסחה האמתית בדברי רבינו עד שחלא נפשו ועיין בהר"ן על ההלכות בכתובות דף תפ"ה ב' נערה וכן מלאתי בספרי כתיבת יד . וי"ל הריעב"א ז"ל בחידושי בכתובות פ' נערה פירוש בעל הערוך דמכת מרדות מכין אוחזי עד שחלא נפשו וכו' הרמב"ם ז"ל בה' פסחים . ובפירוש המשנה למסכת מיר פירוש שמכין אוחזי לפי אומד ב"ד . וכו"כ הרמ"ה ז"ל שמכין אוחזי באומד ולהקל ממלקות של חורה . ונראה דבכל מ"מ שהיא על עבירה נמשכת ויש בו לחוש להבא מכין אוחזי עד שחלא נפשו או עד שיקבל עליו כראוי דברי חכמים וכל שהיא על עבירה שאינה נמשכת אלא לייסרו לשעבר דנין אוחזי לפי אומד ב"ד ולפחות ממלקות של חורה . ובמפרש א' ע"ד רבינו מנאחי וי"ל ודוקא כשאומרים לו שלא יאכל מזה והוא אוכל שאינו שומע לדברי חכמים אבל כל זמן שמקיים מלוא חכמים ונמנע מלאכול מכין אוחזי מ"מ לבד פחות מ"מ לפוס מאי דהוי בי דינא ע"כ :

הג' שופר פ"א החוקע בתוך הצור וכו' וכן החוקע לתוך החצית וכו' . יש תמהים ע"ד רבינו למה חלקן בשתי צבות דנראה מדבריו דבפטס אין חילוק אלא אפילו אוחס העומדים בתוכו אם קול הברה שמעו לא ילא וי"א לדעתו ז"ל דשאי פטס דהברתו גדולה . ונראה דרבינו דבר בהוה שצור ודוח הס גדולים ופיהם רחב ודרך החוקע ליכנס לחונן ולפיכך חלק בהם אבל פטס אעפ"י שהיא חצית גדולה אין דרך החוקע ליכנס לחונה אלא עומד בתוך ומכניס ראש השופר וחוקע ולפי שהוא עומד בתוך ודאי יש לו דין העומדים בתוך . חדע דגבי צור ודוח כתב ז"ל החוקע בתוך הצור או בתוך וכו' צבי"ת דמשמע שהחוקע יכנס בתוכו ובחוקע בפטס כתב החוקע לתוך החצית הגדולה בלמ"ד דמשמע שהחוקע הוא בתוך וחוקע לחונה כנ"ל (משטה לא מודע עס מחברה) . ואין זה דבר של עעס בעיני שהרי גם צבור אין דרך ליכנס שאמרו הגאונים ז"ל דבשעת שמד נשו אלו המשניות שהיו מחביאים עצמן לתקוע וכך היו מחביאים עצמן בחצית ויותר הוא מלוי שהיו יולאים בקל מצבור . ויש סוכרין עוד דעת הרב ז"ל כי בחצית מחוד שהברתה מרובה אפילו העומדים בחונה שומעים קול הברה לא ילא . ואלו דברים בטלים שהרי

ועיל צו התנאי שיהיה הגוי לוקח מה שילקוט בשבת בין מועט בין הרבה והישראלי יוס ראשון אבל בשאר זרעים ואילנות היאך יתכן זה אלא אם כן יתנו כשיבואו לקצור השדה או ללקוט פירות האילון כל מה שיקצור הגוי בשבת יהיה לו לבדו :

פ"ו כלל המלאכות י"א במלאכת הפת והס מן החרישה עד האפיה י"ג בצנר עד שילבש וזכר ממני המלבוש הלמר לפי שהוא הלבוש המצוי ברוב המקומות דכתיב כבשים ללבושך ועוד שרוב הבגדים ויריעות שהיו במשכן היו מן הלמר וכו' וט' בכתיבה שגם ברוב המקומות אין כותבים אלא ע"ג עורות והס מן הלידה עד השרטוט וז' מלאכות צביון צויה וסוחר וי' במלאכת הכלים והס ההצברה והכיווי והמכה בפטיש ויא' אינה מיוחדת לשום דבר והיא ההולאה :

העמור הוא שמקבלים העמרים הצילוח הצילוח וכו' וכתיב רבינו האי הגאון ז"ל שאלו ה"ג מלאכות ישנן בקרבן תמיד בכל יום ובחציתי כ"ג ובמלואים וכלן מורע וקציר וכן גרסינן בפ' במה טומנין הס זרעו אחס לא תזרעו הס קצרו אחס לא תקצרו וכו' :

הבציעה כבר אמר רבינו בפ"ט שהיא סחירת האריג כמו שעושים האומנים המאחין הבגדים סותרים האריג ואחר כך מאחין והבציעה היא החילוק תרגום פתוח אותה פתים בלע יתה ביועיס ויהיה זו דומה לקורע ע"מ לחפור ורבינו יהונתן ז"ל אמר שזו המלאכה באריגה והוא כשיפסק חוט מחוטי השחי מקבץ שני ראשים ובוזע אותם ועווה אותם בראשי אלבעותיו ואלעפ"י שלא יקשרם יתקיים ופעמים שקושרם בלא בליעה והוא הקושר המכר במשנה :

כל אלו המלאכות וכו' זכר אלו השמות והס אב ומעין וחולדה ודומה האב היא המלאכה עצמה שהיתה במקדש ומעין היא המלאכה השוה לאב בכל עינין וחולדה היא המלאכה המתייחסת לאב מפני שהיא דומה לו והדומה הוא דבר שאינו מלאכה אלא דומה למלאכה כגון הרודס דבש מכורתו שהוא דומה לחולש שהיא חולדת קולר אבל אינה מלאכה שהרי לא חלש מן המחוצר לקרקע לפיכך פטור עליה ודין אלו השמות הוא שהעושה אב או מעין אב או חולדה במיזד חייב כרת או סקילה אבל יש ביניהם חילוק צעושה בשגגה והוא שהעושה צ' אבות בהעלם אחד חייב צ' הטלות וזה בודון שבת ושגגת מלאכות כגון

אחד הואיל ואין א' מהם יכול לזדון שיהם חייבים והוא ענין שיעור א' לכולן :

פ"ג במדורת בית המוקד לשכה היחה צב"ה נקראת לשכת צה"מ שהיתה צה מדורה דולקת תמיד כדי שיתחממו בה הכהנים כשיעלו מן הטבילה ומ"ס בפירוש המשנה שאותה מדורה היחה לקיום האש כבר חזר בו וביאר זה הטעם בפירוש התלמוד ואמר שזו היחה דעת רבותיו ז"ל :

פ"ד מה שלא זכר רבינו חזן האמור במשנה אפשר שלא ראה לזכור הכל וע"כ אמר כגון הגפת וכו' ואפשר שלא זכר התבן הלח מחמת עלמו מפני שהוא עשב וכו' נכלל תחת מאמרו עשבים בזמן שהן לחים מחמת עלמן :

פ"ה והעושה מלאכה בין השמשות בע"ש ובמ"ש וכו' כגון שיעשה מלאכה גמורה צ"ה ע"ש ויחזור ויעשה מלאכה אחרת גמורה צ"ה של מ"ס חייב הטאת מ"מ שאם נאמר שהמלאכה הראשונה נעשית מקאתה ביום ומקאתה בלילה הנה המלאכה השניה נעשית מקאתה ביום ומקאתה בלילה והרי נעשית מלאכה גמורה ביום השבת מ"מ אבל אם עשה חיי מלאכה בזו וחיי מלאכה בזו לא יתחייב מפני שלא נעשית מלאכה גמורה בשבת ומ"ס חייב הטאת ולא אמר חייב סתם כשאר המקומות מפני שא"ל שיתחייב זה מיחה מפני שאין מיחה בלא התראה והיא התראה ספק שומן צ"ה עלמו ספק הילכך לא יהיה זה המעשה אלא בשוגג ואין בו אלא חיוב הטאת וכן אמר בגמרא חייב הטאת ממ"ל :

פ"ו המשתחף עם הגוי במלאכה וכו' כל דבר שהריוח שלו ידוע ויעיל צו התנאי כגון סחורה ידועה שמוכרים אותה במשקל או במדה אבל דבר שאין הריוח שלו ניכר הנראה שלא יועיל צו התנאי כגון שהיו משתחפים בחנות של רוכלים או של צבעין מפני שהרוכל מוכר תחפץ זה בפרטות יש בה ריוח כך וכך עד שיטול אותו לעלמו וכן הצובע כל מי שיביא לו בגד צובע אותו איך יטער הצבע שנכנס צוה הבגד עד שידע הריוח שיש בו וכן זה שאמר הרב ז"ל וכן אם קבלו שדה בשותפות דין א' הוא ק' היאך ידע אדם הריוח שהיה בשבחוח במה שחזי"א השדה עד שיתנס לגוי לבדו או יתנו בחלקה והנראה מדברי רז"ל שלא נאמר זה אלא בדבר שיוכל האדם לעמוד על בריו כדגרסינן ספ"ק דע"ז הנהו מוריאיקי דגוי לקיטובו' וזה המוריאיקי שהוא עלפ"ר או זעפ"ר"ן הוא נלקט בכל יום כגון זה

וכן הממחה שמרים מתוך המשקין פירוש מסור שמרים מתוך המשקין כדכתיב ומחיתי את ירושלים כאשר ימחה את הללחה ותכן הסיוון מקנה מדוחיו וממחה משקלותיו ומחיו זה הוא הפך המשמר שהמשמר נוחן יין לתוך המשמרת ולוקח היין ומשליך השמרים והבורר תורמוסים וכו' ר"ל מתוך קליפה שלהם שהתורמוסים הן מרים ושולקין אותם פעמים הרבה עד שימתקו והם ממחרים להסריח וקליפתן היא המונעה אותם מלהסריח לפיכך נעשית כאוכל אבל הול"ל ומנא כבורר אוכל מאוכל שאם הקליפה נקרא אוכל כ"ש התורמוסים עממן אבל הוא ז"ל חפס לשון הגמרא ועוד שהתורמוסים קודם שתגמר שליקתן עדין הם מרים וכפסולה הם חשובים וי"מ שהתורמוסים נשישקו יתרככו הרבה ואם לא יסירו אותם מקליפתן יסריחו מיד ולפיכך הם כפסולה מפני שהם קרובים להסריח וי"מ שהתורמוסים שולקין אותם עם מיני גריסין וכששולקין אותם פעמים שלש אם לא יטול התורמוסים מן הגריסין יסריחו שהרי הגריסין נגמר ביטולם והתורמוסים עדין לא נגמר ביטולם ולפיכך כשיבורר התורמוסים נמנא כבורר פסולה מתוך אוכל :

קולים האיספנין י"מ הנקרא בערבי שב"ט וי"א חו"ן ואעפ"י שאינו נמלח כלל כיון שמדיחו בחמין יוכשר לאכילה לפיכך אם הדיחו חייב כאילו בשלו המפשיע את הביצה פירוש יכרוך הביצה בבגדים והכריכה נקראת פקיעה כדאמרין מבלאי מכנסי הכהנים היו מפקיעים ועושין מהם פחילות וכן קורין לכדור הנכרך שמשחקין בו פקעת ורבינו אמר בפירוש המשנה ישפוך את הביצה בסודר הם ורבינו יהונתן ז"ל אמר יכנסה בסודר :

וכן המבשל כלי אדמה וכו' בפ' כלל גדול אמר רבא האי מאן דעביד חביחא חייב ז' טעאות חנורא חייב ח' טעאות ופירוש רבינו ז"ל בפירוש התלמוד משם רבינו האי הגאון ז"ל כך הכין קא חזינא שאם נטל גבשושית שנטילתה מיפה את הקרקע חייב משום חורש וכששוחק העפר עוהן וכשמליך הלורות או החרסים שבו משום צורר וכשמגבל העיט משום מגבל וכשמחך ממנו משום מחך ועיקר המלכה בזין וגמר מלאכה והשוואתה מכה בפטיש הרי ז' עכ"ל נמנא על דעתו ז"ל מתחייב ז' טעאות קודם שיפחר אותה באש ואם פיחר אותה באש יהיה חייב משום מבשל ורש"י ז"ל אמר שאינו חייב משום חורש בנטילתו העפר מן הארץ שהרי לא נחכוון ליפות הקרקע ונמנא כחופר גומא

שידע שהיום שבת ולא ידע שאלו המלאכות אסורות אבל אם עשה אב ותולדותיו בהעלם אחד אינו חייב אלא הטאת אחת ואז"ל אם עשה תולדות הרבה של אב אחד שאינו חייב אלא אחת ובפ"ו מהל' שנגות כתב שהעושה תולדה מאב זה ותולדה מאב אחר שהוא חייב ז' טעאות ומה שעשה רבינו ז"ל ב' חלקים מתולדה ומעין מאחר שאין הפרש ביניהם לא בזמיר ולא בשוגג אעפ"י שאין ביניהם שינוי בדין יש ביניהם שינוי בענין שהרי הקולר הוא אב וא"ל לומר על הצובר ועל האורה שהם תולדות קולר שהרי אין הפרש בשיקול הדעת ביניהם שהכל תלישה מן המחובר הוא אבל התולדה חייבה דומה לאב אלא לריכה עיון עד שתחייבם לאב כי"ד הדש הוא אב וכשהסתכלו בזה האב מלינו שהוא פירוק החבוזה מן הקש לפיכך כל ענין שהוא פירוק דבר מדבר נייחס אותו לדש כמ"ש מפרק תולדת דש וכן החולב והסומע בגדים לפי שהוא פירוק מדבר לדבר וידוע שאין יחס אלו כייחס הצובר לקולר שאלו לא יתייחסו לדש אלא אחר עיון הרבה :

והמקרים עשבים אם היה בדעתו ליפות הקרקע חייב משום חורש שהעשבים העולים עם הזרעים ינחשו כח הקרקע ולא יגדל אותו זרע כראוי לפיכך יטרכו לנקות הקרקע מאותם עשבים וזהו הקרסום כדכתיב יכרסמנה חויר מיער בחילוף הכ"ף בקו"ף ופירוש כריחה תרגום ירושלמי יחסלנו הארבה וקרסם יחיה גובא :

המזורר את השריגים מקום שיש אילנות ותחיהם זרעים כשיבשו שריגי האילנות יפלו על הזרעים ויפסידו אותם לפיכך אם כרח את השריגים כדי ליפות הקרקע חייב משום חורש ואם נחכוון ליפות האילן וללמחו ה"ז זומר וחייב משום זורע וכן אם קרסם בעשבים אם היחה כוונתו לגדל הזרע וללמחו חייב משום זורע ואם היחה כוונתו לקחת העשבים היבשים להוסיף בהם חייב משום קולר :

פ"ה ואחד החובל וכו' אעפ"י שלא ילא חייב ז' ע' שלמעלה אמר שאעפ"י שילא הדם שאינו חייב אה"כ היה לריך לדם והיאך חייבו כאן אעפ"י שלא ילא הדם והרי לא נעשית כוונתו כלל ורבינו יהונתן ז"ל כתב משום דכיון דלא אפשר שילא הדם אה"כ נצרך תחלה הוי כמ"ש שם משמעון אעפ"י שלא נגמרה מלאכתו כראונו מחייב ה"נ הא מהני ליה קלת ובהכאה מועטת ילא לו הדם משם ע"כ :

אוחה בכסף או זהב והוא הקרוי טעמי"ם או חכפ"ת
 ובין שעה בצוף הכלי צעת עשייתו כל זה חייב עליו
 משום מכה בפטיש ואין אומרים לא יחייב עד שיגמור
 האורה אלא אפי' עשה מקצתה חייב כמו שארז מקצת
 הבגד ולא זכר שיעור זה המקצת ור' האי הגאון
 גורסה כך והלך בק"ל לורה ו"ל ואנחנו גורסים והלך
 בכלי לורה ונפרש אוחו מן שלייר צדפוס לורה ר"ל מי
 שהחזיק צדפוס האורה ושפך בו מחנת מן המחנות
 מעת שליטייר בו קצת מהכלי או לקח חלק מהכוכית
 בהיותו מוחך ונפח בו זו היא מלאכתו ע"כ :

והמגיד פ"י כשגומרין הכלי גורדין על פניו כדי
 שיחליק חו היא גמר מלאכתו :

או שהיו הכתלים קרובים זה לזה עד שיפול אל שיהם
 לאמנע וכו' ח"א לשני כתלים שהם זה כנגד זה
 שיפול אל שיהם לאמנע צעת אחת שאם היה הכותל
 הא' מורחי יפול ללו בחחלת היום למערב ובסוף היום
 למזרח והמערבי בהפך ועוד שלל המורחי יהיה בחחלת
 היום ארוך הרבה וכן המערבי בסוף היום ויחזור
 ויתקצר מעט מעט או יאריך ואם היו הכתלים לפוני
 ודרומי לא יפול אלם לאמנע בזה כלל אלא כך הוא
 הענין יעריך בחחלה שיהיה אורך ב' הכתלים שזה
 ויהיה א' מורחי וא' מערבי ונראה אל המורחי בסוף
 ג' שעות או קרוב מהם שיהיה אל כל דבר כמותו ואם
 יגיע לאמנע הטרקלין נדע בודאי שלל המערבי בסוף
 ט' שעות ביום יגיע לאמנע הטרקלין בזה כולו כגון
 שיהיה רוחב הטרקלין כ' אמה ומלאנו אל כותל מורחי
 יגיע לאמנעו ידענו שאורך ל' אמות ויחייב שיהיה
 אורך אל המערבי בסוף היום יגיע לאמנע הטרקלין
 שנאמר שאורך הכתלים שזה ל' אמה ואלה הם רחב
 הטרקלין יותר מ' אמה לעולם לא יגיע אל הכתלים
 לאמנע והנראה שהיה לריך ליתן שיעור לגובה הכתלים
 שהרי בגבהן יאריך הלל ויקלר :

פ"ט זבוב שבמזרים אוחו ידוע היום אבל היה ידוע
 אז לפיכך אין הורגים היום זבוב שבמזרים :

ובן השף וכו' רבינו נטה לדעת ר' האי הגאון ז"ל
 וזה נוסח דבריו יעשה לקלפים ד' עזים ויפתח
 הקלף ביניהם קשור לכל ד' ויסירו קליפתו ויעשה קלף
 ויקרא העזים ההם עמודים ומי שקנה הקלף ביום שבת
 והוא בין העמודים חייב משום מוחך לפי שהקלף יפול
 מה שהיה בו משפיו ועופו וכאלו מחק הדבר שהיה
 בו ע"כ :

וא"ל אלא לעפרה שהוא פטור וגם אמר שאינו חייב
 משום מכה בפטיש נגמרה מלאכתו והביא אחת חורש
 ומכה בפטיש מצעיר האש ומבשל ורב הפך אמר חופר
 בארץ קיבוצ העפר ושרייתו חפר אל ארץ וגמ"ע
 וגב"א ועג"ל ותשפ"ה וסב"ה ע"כ ואם עשה
 חנור חייב ח' הטאות ה' המור וא' על דעת רבינו
 משום מוחק שהוא לריך להחליק את תוכו ולשוף אוחו
 ורש"י ז"ל כתב משום מכה בפטיש דלא חשיב לה גבי
 חבית חשיב לה גבו חנור דלאחר שהוא מליפו ככבשן הוא
 טח עליו טפילה כדי שיהיה עב וחמו מחקיים ע"כ
 וגם אמרו האי מאן דשדף שיכתה לאחונה חייב משום
 מבשל ופי' שיקח עך רטוב יבשו באש שבחנור וזה מ"ש
 רבינו או שהקשה גוף רך :

פ"י וקדרה של בשר וכו' דרכן היה לעשות בלד
 הקדרות נקב כמין דד להוליח ממנו המרק והבשר
 וקושרין ע"פ הקדרה בגד כדי שלא יכנסו בה נמלים
 וע"י הדחק יכול להוליח כל מה שבקדרה מהדד ולעפ"כ
 אין הקשר שע"פ הקדרה קשר של קיימא :

ואעפ"י שיש לו שני אבקות פי' אעפ"י שצעת שמו"א
 הבהמה יתיר קשר הזבל מהכותל האחר ויניח
 אוחו קשור בכותל השני אין אומרים הרי הקשר השני
 קשר של קיימא וי"מ שפעמים יעשו על הפתח ב'
 חבלים זה למעלה מזה וצעת שיו"א הבהמה יתיר
 החבל החתחון ותלל הבהמה בדוחק :

בשמטה לו רצועת מנעל וסנדליפס רצועת מנעל
 והנעל קלחת קשור בהם קשר של קיימא
 ומעשה אומן והקלה האחר עושים לו כמו חובר במנעל
 להכניס אוחו כשלוששים אוחו ויקלירו וירחיבו כפי מה
 שירצו וזהו נשמטה כלומר ילאה ממקומה יחירה ולא
 יקשור נשמט רוב הרגל ר"ל רוב קרקעית הסנדל :

כך חייבים על החירו דוקא אם החיר הקשר לאורך
 אבל אם החירו דרך הפסד וקלקול פטור וכן
 אמר הרב בסמוך במפריד את הפתיל :

העושה נקב בלול וכו' פירוש אם נחכוון צעשיית
 הנקב להכניס האור בלבד חייב משום בונה
 שהוא כעושה חלונות ואם נחכוון צעשיית הנקב להכניס
 האורה ולהוליח ההבל חייב משום מכה בפטיש כמ"ש
 פכ"ג :

המנפח בכלי זכוכית והלך בכלי לורה גיר' המפרש
 בק"ל ופי' שיעור בכלי מהכלים לורה בהמה
 או עוף או כוכב או עגולה בין שעשה לורה זו
 בפיחוח הקרוי בערבי נק"ש בין שרשם האורה ועשה

שנהרץ ראשו ורובו מפני שרובו נחשב בלוארו וכשנמדוד רובו לא יהיה בו מגופו אלא מעט כילד אם יהיה הגמל מראשו ועד זנבו ז' אמות יהיה לוארו ג"ל נמצא שלא נכנס מגופו ברה"י אלא חצי אמה לפיכך נרבו בגמל שיהא ראשו ורובו בפנים שראשו עם לוארו שהוא רובו כאילו הוא ראש בהמה אחרת לבדו ע"כ :

שהרי דרך מקום פטור ממלא • כתב רבינו צפי התלמוד משם ר' יוסף הלוי ז"ל וז"ל ואי קשה לך ואכתי האי זין כרמלית הוא דהא יש בו ד' על ד' וכל מקום שיש בו ד' על ד' ואין לו מחיצות כרמלית הוא ומאי אהנו ליה והא קמעיל מרמלית לספינה י"ל האי זין אין בו ד' על ד' אלא ד' בלבד הוא דאית ביה דהוי מקום פטור והיינו דאיכא בין ר"ה לר"ה דלר"ה גבי ליה בכל דהו ולר"ה לא מנכר אלא בעינן שיהא אורך ד' או רוחב ד' ע"כ :

פי"ו טה אה הכותל בטיט וכו' ה"ז מיעוט • וא"ת הרי אמר למעלה שאם הרחיק מן הכותל פחות מג' ועשה מחיצה אינה מועלת והיאך תועיל זאת הטיחה שהיא דבוקה בכותל ממש ומה ימעט עובי זו הטיחה והוא לא יבא בחצי אצבע י"ל כיון שטה הכותל בטיט נעשה כאילו סתר הכותל הראשון ובטלו וחזר וגדרו לשם דירה בזה הטיחה ואעפ"י שאינה יכולה לעמוד בפ"ע הקלו בה • (כ"כ רבינו צפי התלמוד משם הרב יוסף הלוי ז"ל) :

שמוא יעלה היס שרטון י"מ חול ואבנים שיתלדו על שפת היס ופעם יחוספו מעט מעט עד שיתרחק היס הרבה ויהיה בין היס ובין המבוי דרך ר"ה • וי"מ שהיס בימי הקור יקרש ויהיה קבוכיח ויהלכו עליו :

שני כתלים ברה"י וכו' • מבוי מפולש אין ברחבו י"ו אמה ולפיכך די לו בלחי או קורה מכאן וגורת פתח מכאן ושני כתלים ברה"י יש ביניהם רחב י"ו אמה ולפיכך יריך דלתות מכאן ומכאן והוא שכתב רבינו אחר כך אינם מועילים בהכשר ר"ה ור"ה לא מקרי אלא ברחבו י"ו אמה •

פי"ח והחרובין עד שלא ימתיקו וכו' • החרובין בתחלתם אינן מתקנים ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואפשר שהם ראויין לרפואה לפיכך שיעורם נגרוגרת ואחר שימתיקו אף על פי שהם ראויין למאכל אדם הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות לפיכך שיעורן כמלא פי גדי :

וכן המגרד וכו' • פי' ר' האי הגאון ז"ל מגרד עלים • ואמר רבינו יהונתן ז"ל שיהיו ראשיהן שוין זה לזה והוא מתוך דתן • ופי' כלונסאות בדים של ארו ויגרדו ראשיהן כדי שיהיו שוין זה לזה ולפי שהוא מתכוין לחתכם במדה ידועה חייב משום מתוך :

הכותב אוח א' סמוך לכתב • כגון שמלא נו"ן כתובה וסמך לה חי"ת שגשית נה אין אומרים יחייב הואיל והועיל במעשיו כיון שאינה בסוף הספר פטור : לקח גויל וכו' • תימה והרי הן מסוסרין מעשה שאין יכול לעשותו בשבת והוא הולכת בגויל וי"ל אפשר להוליך הגויל אם היו שם מחיצות ודכותא פכ"ד שהתירו להסתיך על התחום להביא פירות חלושין שאילו היו שם מחיצות היה מותר להביאם בשבת :

פי"ב המחמס אה הברזל וכו' • דרך לוטטי ברזל ונחשת מחממין אוחן ומכבין אותן במים כדי לחזקן לפיכך אם היה בדעתו בעת שיחמס אותה לחממה כדי לרפרף במים בלבד חייב משום מצעיר ואם כבה אותה במים חייב משום מכבה ואם חממה כדי לרכך גופה שהוא דומה למתיך חייב משום מבשל כמ"ש בפ"ט המחמס את המתכה עד שתעשה גחלת וכו' וכל זה יבחן בכוונת העושה וגורת העשייה • ומקלף הגאונים אמרו שהמכבה גחלת של מתכה אינו חייב אלא משום מכה בפטיש מפני שהוא גמר מלאכה ומקלפת אמרו שמכבה גחלת של מתכה אין איסורו אלא מדרבנן ודברים נכונים הם אם יתכוון ללרף כמ"ש בי"ה להעיל למים גחלת של מתכה • כדי להפסיד המים מפני שאינן מתכוונין בזה הכיבוי ללרף המתכה •

פי"ד נעץ קנה וכו' • תימה והא לא נח החפץ על מקום ד' וי"ל שיהיה זה הקנה נעוץ ברה"י המקורה וכדרך דאמר ביתא כמאן דמלי דמי שמאחר שהוא מקורה נחשב ע"ל כולו כאילו מלא עפר עד התקרה וכשנח החפץ ע"ג הקנה כאילו נח על העפר • ח"ל כיון שאמרו חורי רה"י כרה"י אפילו נח בחור כ"ש חייב גם כן יהיה ראש זה הקנה כחור ברה"י • ח"ל לא אמרו שיטוה על מקום ד' אלא במוציא ולא בזרק וכו"כ רבינו בפ"ח חז"ל אם זרקו אינו חייב עד שיטוה שם ע"ג משהו עכ"ל • ור' יהונתן ז"ל כתב דוקא שנה החפץ ע"פ הקנה שמאחר שהוא הלול כאילו כולו נח בארץ חז"ל אם זרק דבלה שמה או בלק • ונדבק באורך הקנה פטור שהרי לא נח במקום ד' :

פס"ו ובגמל עד שיהא ראשו וכו' • רבינו פירש צפי התלמוד וז"ל הואיל ונארו ארוך כלומר זה

כרמליה או מקום פטור חייב שהיה אינן נחלקין ונעשה
כמי שהוליא השיעור כולו לר"ה אחת :

פי"ט אשה שיטחה במחט נקובה חייבת. פירוש שיטחה
בה כשהיא נקובה בבגדה שאם בידה ודאי
שהיא חייבת בין נקובה בין שאינה נקובה. ואל"ת
ולמה חייבו האשה והרי גם היא הוליא שלא כדרך
המוציאם מקלח הגאונים אמרו שבאשה אומנת מיירי
וכר"ל דאמר אומן דרך אומנתו חייב ור' אברהם ו'
הרב המחבר ז"ל אמר שרוב הגסים חופרות הן ודרך
החופרין להוליא המחט נקובה בבגדס. ואין זה נכון
מפני שרבינו פסק בפרק זה כר"מ דאמר אומן דרך
אומנתו פטור. אבל נראה מהירושלמי שדרך הגסים
ללכת במחט נקובה חבובה בבגדיהם וכן אמר ר'
הא"י הגאון ז"ל אשה שיטחה במחט נקובה חייבת
שאוגדת בה שמלה שלא נמלא העטם בחיוב האשה
בהולאת מחט נקובה מפני שדרך הגסים ללכת בה
ואינה חכשית. ובירושלמי תני לא יאל החייט במחט שע"ג
כליו וכו' ואם ילאו פטורים דר"מ מיהלפא שיטחיה
דר"מ דתנין חמון ואם יתה חייבת חטאת דר"מ ובא
אמר הכין ר"מ בשם ר"א בשם ר"י חמון דרך הולאת
היא בגסים :

בפיקרין רבינו פירש כפי' רבינו הא"י הגאון ז"ל והרב
עטרוגיא גאון ז"ל פירש פיקרין ויפה מעליות
שמיחין ע"ג חתך באספליית אם לבטן בשמן מרפא
ואם לאו אסור מפני שדומה למשאו :

פכ"א וכן מותר ליחוק וכו'. פי' מי שחש בכריסו
אוחזין אוחז בעקבו ובורדין שלו למעלה מחפיו
בעיקרי אוארו ונותחין אוחז עד שיחשך מאור עיניו
ויהיה דומה לחיזק ויש מי שעושה זה למי שיש לו כאב
בראשו. וי"מ מי שגפל לו עגס בגרונו אוחז אוחז אחד
ברגליו ואחד בלחייו וממחזין עד שישוב העגס למקומו :
פכ"ב אבל לך העליון וכו' מפני שיש בו טורח ושמא
יטרך להדקי במסמר או בחתיכת עך והוא
עיין אומר גורם שמא יתקע פי' ויתחייב משום בונה
ואף על פי שהם כליס ואין ביין בכלים לא אמרו אין
ביין בכלים אלא שאם היו מפולגין והחזירן אינו חייב
משום בונה אבל אם תקע בהם עך או מסמר חייב
משום בונה וצ"ח החתחון אין בו טורח :

פכ"ג כגון נקב שבולו וכו' כבר הקדמנו שבמלאכת
שבת הולכים אחר מחשבת העושה לפיכך העושה
נקב בולו של תרנגולים אם נחכוון שיהא עשוי להכניס
החורה ולהוליא ההבל חייב משום מכה בפטוש שה

היה בקסת כדי אוח א' וכו'. פירוש הוליא דיו על
לפרנו והיה בו כדי לכתוב אות אחת והוליא
קולמוס ועליו דיו כדי לכתוב אות אחת ה"ו ספק אם
מלטף זה לזה ויהיה חייב או לא יטרף מפני שאין
בהם כדי לכתוב שתי אותיות ויהיה פטור מפני שהדיו
שבקסת או על לפרנו לא יעלה ממנו כדי אוח אחת :

כדי ליתן בראש השבצת. דרך ליירי העופות לעשות
הדבק בבדי האילן כדי שידבקו בו העופות כשיזוחו
על האילן לפיכך שיעורו כדי ליתן בראש השבצת והוא
הזמורה תרנוס שלשה שרינים ג' שיבצין :

רבב. הוא שמריס של מיני שמנים :

טיט כדי לעשות פי כור. פירוש של נחשת או של
כסף והוא גדול מכור של זהב שהרי אמר בחרסיה
כדי לעשות פי כור של זרפי זהב מכלל שאין זה כור של
זהב. ורבינו הא"י הגאון ז"ל פירש כיסוי של כור שהוא
בועק"א ורש"י ז"ל פי' כמו כור בערבי ופי' כור הוא
היקב הקטן שניכס בו המפוח :

המת והגבלה וכו'. פירוש מיה מבשר המת ומבשר
הגבלה אבל אם הוליא אבר שלם כברייתו בגידין
ועלמות הפילו כשעורה מטמא וכן יתחייב המוציאו :

זרק זה שהוליא וכו'. כלומר זה שהלניעו ושכה והוליא
סחם שאמר שהוא חייב בכ"ס אם כשהוליא זרקו
לאור ואף על פי שמקומו יוכר כבר בטלה מחשבתו
הראשונה ואם קור והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו של
כל אדם אבל אם זרקו אינו חייב עד שיזח סס ע"ג
מסכו. ואל"ת והלא הזורק תולדת המוציא והיאך ישתיה
דיו זה מדין זה בהיחה י"ל שזו קבלה היחה בידם
כדאיחא בהמוציא כאן בזורק כאן במעביר :

הוציא חני שיעור וכו' בפרק המוציא ויש בה חילוף
נוכחאות י"ג הוליא חני שיעור וחור והוליא
חני שיעור מרשות אחד חייב וי"ג לרשות א' ורבינו כתב
בפי' התלמוד שזו היא היזכחה המדוייקת וכך העתיקה
משם הרב יבוסף הלוי ז"ל כמ"ס כאן לרשות א' חייב
וכו'. ופי' השמועה כך אם הוליא חני שיעור לר"ה
שלפיו וחור והוליא לה חני האחר בהעלם אחד חייב
שהרי מטרפין זה לזה כמו שקדם אבל אם הוליא חני
שיעור לר"ה שעל ימיו והוליא החני השני לר"ה שעל
שמאלו והיה לפניו בין שני רשויות אלו רשות אחת או
נראה אם היחה ר"ה פטור שהרי הפסיקה בין שני
הרשויות ונחלקו והיא רשות שחייבים עליה כלומר אילו
הוליא ממנה לר"ה היה מתחייב אבל אם היה ביניהם

פכ"ח היה גי' מעוקס י"מ מעוקס שאינו מהלך
 בשום צד וא' וכו' . וי"מ מעוקס שיש בו
 מעלות ומורדות הואיל ויכול אדם להלך בו וזו להשחמש
 אינו מבליעו אלא מקדר והקידור יזכר אחר כך .
 הגיע להר וכו' . פירוש אם היה ההר זקוף מעט
 ואינו משופע כל"כ תשמישו נח ולפיכך מבליעו
 כלומר מעביר עליו חבל המדה והוא שיתקט ממנו
 גובה י"ט באורך ה"א . ועיין הליקוט שימור משפוע
 ההר מן הארך והוא עולה ה"א וימוד גובה ההר
 בסוף הה"א אם מלאו י"ט מבליעו ואם מלאו יותר
 מ"ט עד שיהיה כשיעור ד"א ימלא הגובה י"ט נדע
 שההר זקוף הרבה ואין תשמישו נח ולפיכך אומרו
 והולך לו וזו היא דעת המפרשים שהמידה משפוע
 ההר וכו' מדברי רבינו פ"ה אבל בפירוש המשנה אמר
 שהמידה מקרקעית ההר :
 פכ"ט ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו וכו' .
 ואמרו מקצת הגאונים ז"ל דוקא הוא דאינו
 מקדש אבל אם קדש אחר ושמע הוא אין צדק כלום
 וא"ל לחזור וליטול ידיו :
 חסו הלבות שבת :

גמר מלאכת הלול ואם נחמונו להכניס האורה בלבד
 חייב משום בונה כמ"ס ז"ל בפירוש ואם נחמונו להוציא
 ההבל בלבד פטור אבל חו"ל גזר שלא לעשותו כלל
 שמה יבא לעשות נקב להכניס ויבא לידי חיוב :
 פכ"ה מדבך של אבנים . יש גורסין מדבך בדל"ת
 והוא כמו נדבך ורב נחשון ז"ל היה גורס
 מרביך ברי"ש ופירוש האבנים שהם לצורות קלחם על
 קלחם נגזר ממרבכת תביאה וכו' :
 אם למדוס וכו' . פירש ר"ח ז"ל י"א עיינו בהם
 כלומר לימוד בעין בלא מעשה וי"א למדוס כעין
 זו ששינו עשה לו למודין בשביל שלא יחמיך והם כיסווי
 העל"ם ועליהם טיט ופירוש סדו אוחס ושעוס בסודי .
 ורב נחשון פירש לאו ולמדוס יברור כל אחד מנס לבינה
 וישב עליה וילמדה כדי שיכירה למחר . ור' שא"י הגאון
 ז"ל אמר מעיין בה בההוא אבגא בעיניה ומשיי בה
 טביעות עינא ומחשב עלה :
 פכ"ו מפיי הרעי . פירוש פעמים יקחו מה ששאר
 לפניה יאכלו אותו לרעי שהוא הבמה הרועה
 ואעפ"י שהוא ראוי לבהמה אחרת אכור לסלקו :

עד כאן הגיעו החדושים בבתיבת יד

סבות האחת שהעוקץ אשר למטה הוא במקום גומא
 והעוקץ דבוק וסוחס החפירה כעין בזויגא דאטמא .
 ואין זה בראש העליון כך כי שם אינו דבוק ואינו סוחס
 ואם לפעמים יפול אוחו העליון כאשר יקרה כמה פ"מיים
 לא יאחר רושם ולא חפירה כלל . והסבה השנית
 שבמטה זכרו פיטמא ועוקץ ובחלמוד זכר חוטם והוא
 ראש האחרון בלי ספק כי החזויה לא יתה בעוקץ אשר
 בראש ואם כיו"ה המשנה שפטימחו שאמרה שהוא על
 הראש ליחזי בידה לא היה לו פיטמא מתחלה בריוח
 כשר או פסול . כי על כל זה א"א דלמרי כי הפטמא הוא
 דוקא העוקץ התחתון שהוא מלוי בכל כמו העוקץ
 והחוטם . אמנם רש"י שפירש שפיטמא הוא מה שבראש
 הוא לדעת רבו ולדעת רבינו יצחק הלוי ז"ל הוא
 העוקץ שלמטה . ופירש הוא ז"ל דעת רבו שלא מוציאו
 בשום מקום עוקץ לגבי פיטמא לבד שר"ח נחב שמלא
 בפרק יולא דופן (דף מ"ז) משחשיר הפיטמא ר' יוסי
 אומר כדי שיהא יוחן ידו על העוקץ הרי שקרא לאוחו
 הדד עוקץ והשחור אשר הניב לו פיטמא וכך עוקץ
 האחרון ומה שמסבבו פיטמא והוא למטה בחחלת
 גידולו . ואומר לפי קולר דעתי שכל כח דעת האומרים

חדושי רב סעדיה אבן דנאן הנמצאים בפאר הדור :
 אמר סעדיה יען שאלונו אחי ורעי להודיע להם דעתי
 במה שאמרו במשנה באחרונ של מזה יטולא
 פיטמחו פסול ויפל החילוק בין החכמים ז"ל בפיטמח
 זו מה היא מהם אמרו שפיטמח האחרון היא העוקץ
 שלמטה במקום גדילתו אשר האחרון נחלה בו כי
 פיטמא הוא הגלגל והוא אלפי שם נגזר מפטם (פירוש
 בלשון יוני שם כללי לנטע ודשא) וכן מצינו יקראו עוקץ
 הרמון פיטמא של רמון ועיקר הבגלים והשומין והכרתי
 פיטמח השומין והבגלים והכרשין חרע האבטיחים
 והתפוחים פיטמא של אבטיח ופיטמא של תפוח . והתלמוד
 ירושלמי קרא לפיטמח פיקה והוא העוקץ אשר בעיקר
 האחרון למטה שהוא סובב אוחה הגומא . ובגמרא
 אמרו תאמי רבי יצחק בן אלעזר יטולה בזויגחו ופירוש
 זה בדרכי המשנה יראה פיטמחו היא בזויגחו ובזויגא
 הוא יד המדונה וכיוצא ואסיחא הוא המדונה בעלמה
 וכיוצא וכמו כן בגירסא הרמ"ב ז"ל בזויגא דאטמא
 דשף מדוכתיה וזה קוראים אותה בזקא דאטמא . ובדלא
 שהפטמא יהיה עיקר האחרון מה שלמטה במקום גדילתו
 ואי איפשר שיהיה העליון אשר בראש האחרון לשתי

שהפיטמא הוא הדד שבראש מפני שמלאו בירושלמי
 וכפיטמא של רמון ומלאו גם כן נטלה ששנתו פסול
 ואולם שזפיטמא של רמון רולה לומר בזרחה ולא
 במקומה ואם חאמר שאי איפשר להיות פיטמא של פרי
 אלא בראש הפרי כמו פיטמא של דד ופיטמא של רמון
 אשיבה לך פיטמא של שומין של בללים וכרשין שהם
 בעיקר הפרי בשרשו למטה או פיטמא אבטיה וחפוח
 שהם בגוף הפרי וכן אומר בניטלה ששנתו שהוא
 העוקף אשר בעיקר הפרי דהיינו האחרוג אשר החוטם
 שלמטה דומה לוורד ואשר בראש האחרוג אינה דומה
 לוורד אמנם קראוה המזכירין החוטם הוא אשר ילא
 בראש האחרוג ששנה מפני שהיא כפרה ששן לדעתם
 וכמו כן אמרו שלד הבליטה אשר בראש הרמון היא
 ששנה הרמון והיא כעין ששנה האחרוג ואין הבליטה
 בעלמה אלא הפרה אשר בה נראית לוורד ואינו קורין
 בלשון ערבי גליל"א והחכמים אשר הם בדעת זו
 שאמרו הלל המה רבינו יצחק הלוי ורבינו גרשום ור"ח
 ורבינו זרחיה הלוי ורבינו יונה וכוה גאונים ז"ל וכן
 החכמים שאומרים שפיטמא האחרוג הוא החוטם אשר
 בראש כי כך נמצא בכמה אתרוגים שגופלים ואומרים
 שאם ינטל העוקף מעיקר האחרוג וגשאר מקום זרחה
 כחפירה כשר ודעתם ממה שאמר הירושלמי נטלה ששנתו
 ואומרים ששנתו היא פיטמא וגם מפיתמא של רמון
 וחושבים שנותה ש"ס תאני רבי יצחק נטלה בזכחו
 שראש לומר בזכוחו החוטם אשר בראש וששם יהיה
 בזכח ואסיחא ותמהני ממי שסובר שברא זו שרבי יצחק
 בן אלעזר לא אמר בזכוחו במקום פיטמא אלא ללמדנו
 שאינו הפטמא הוא בזכח ומקומה הוא האסיחא ואין
 יהיה בזכח ואסיחא בראש האחרוג ואין קא חזיין
 שהוא למטה ועוד שזה לא יתכן לומר שברא ריב"א
 להבדיל לנו ולפשוט ספק זה בדבר אשר יהיה יותר
 מסופק שפיטמא הוא בזכח והוא בראש האחרוג
 ומהסוברים כך הוא רבי יעקב ב"ר יקר רבו של רש"י
 ז"ל ויש מהם שסוברין שפיטמא האחרוג הוא החוטם
 שבראש ובזכחו הוא החוטם שלמטה ושריב"א לא בא
 לפרש אלא להוסיף על המשנה ופסולין על כך וזה ידוע
 שבכמה מקומות תתני תאני כך וכך והוא שהחליף השם
 ותמהני ממה שכתב רבי יצחק בן גיאת ז"ל ואחרים
 ז"ל אשר אמרו בניטלה פיטמא ללא מוכח אי פיקה או
 ששנה או שחיהן כחחת ואין אפשר שאמר נטלה
 פיטמא ורולה בזה על שני דברים חלוקים בשם ובזרה
 ואם היו אומרים נטלו פיטמאיו בלשון רבים היה

שחיהן כחחת ואף על פי כן היה לריך לקרוא לכל אחת
 שם אחד והסוברים זה הלל המה ר"ח והרי"ף ור"י
 בן גיאת ורבינו יונה והרבה מהגאונים ז"ל וכתב רבינו
 יעקב בן הרמב"ם ז"ל שהרמב"ם ז"ל הוא מביחה זו ולא
 נראה כן מדבריו במשנה תורה כי אם הוא מהביחה
 הראשונה ואין אומרו נטל דדו והוא הדד הקטן ששנתו
 תלוי בו על הפיטמא מפני שאם יסבור בראשו יאמר
 נטלה ששנתו כשר ולא פסלו אלא בניטלה דדו שהוא
 חוטמו בקל וחומר מחזיית כל שהוא שעלמה על חוטמו
 פסול שדדו הוא חוטמו ואם חאמר שפיטמא וחוטמו
 הוא אללו דבר אחד והוא ראש האחרוג אינו נראה
 כך ואינו מפרש כך בפרוש המשנה ואם ראה הרמב"ם
 על החוטם אשר על הראש ויראה בראשו ששנתו על
 הששנה החלוייה בחוטם מפני שהירושלמי קרא לחוטם
 בעלמו ששנתו כמו שאמר נטלה ששנתו פסול ויהיה
 דעת הר"ם במו"ל והוא הדד הקטן היוצאת מחוטמו
 אשר קראה דדו כאומרו בחזיית ואם עלתה על דדו וכו'
 ויהיה פסק החיבור היפך מה שפירש בפירוש המשנה
 יחשב בזה מה שכתב רבינו יעקב ז"ל ואתה אחי
 ראה גם ראה ירחמך האל זה החילוק העלום אשר
 נפל בינינו מקולר הבניתינו בלשון לידע זה השם ואם
 קרה זה לחכמי הדורות הראשונים אשר קטנם עבה
 ממתנינו אכן מה נעשה כי אין לנו לא חכמה ולא חכונה
 ואולי ישא קל וחומר בעלמו האוזב אשר ילא בקיר מן
 הארץ אשר בלבנו ולכן החכמים אשר נשמע קולן
 בשאלה זו בזמנינו זה הוא שאם נפל מעט מחוטם
 האחרוג וגשאר בו כדי לסחוס החפירה אשר למטה הרי
 זה כשר אמנם אם נפל כל החוטם וגשאר החפירה זו
 פסול זה הוא שנפל בעת שהתכוו או לאחר כן ואם
 לא היה לו חוטם בעת בריחו מזה לא יתכן ולא ימצא
 אלא כל אחרוג שחפול חוטמו הוא מהחוטם הקטן ויש
 מהם יותר גסים והאל החלמן יעורנו לעשות תורה
 ומצות לשמן ויחיר עינינו במאור תורתו ויראנו נפלאות
 באהבה ובחמלתו א"ס :

שאלוני משפטי לך המון העם הנחמדים על אם
 תענית יהודי אם שכה ואכל פית או יותר
 מה הוא הרין אם אבד תעניתו ויאכל אותו היום ויאם
 בעדו ביום אחר או ישלים תעניתו ויאם יום אחר על
 שגגתו או ישלים תעניתו ודיו והשבנו ששלים תעניתו
 דיו ונאשר שאל לאחרים ושיבו דבר כי אבד תעניתו
 ויאם יום אחר או למחרתו או לאחר זמן ושאלנו לפוסק
 הוא מאי דעתו ויהי כמשיב כי למד כך מדברי רבינו

יעקב בן הרמב"ם ז"ל באתר הייט. כי על זה ראה
 ראיתי לדבר דבר על שאלה זו ויראו אותה התלמידים
 המשלימים ויטוב בעיניהם ולא יהיה הדבר מסופק בעיני
 המון העם. תחלה כל לריך לידע שאם ראינו ספק
 בפוסקים והמפרשים שהם חלוקים בו לריך ללמד שגשה
 פנים ואחר כן נשיב על אותו הספק. האחד דברי
 הרבנים והוא כלל גדול בתורה נשמע בדברי התנאים
 והאמוראים והגאונים והוא אמרו יתעלה אחרי רבים
 להטות. והשני מנהג העיר בדבר ההוא מה שנהגו בה כפי
 מה שקבלו מחמיהם באותה העיר כמו מנהג מרים וארץ
 ישראל וספרד כתקנות הר"ם במו"ל ובפסקיו. ועליונה
 ואגפיה כפי מה שקבלו מהרמב"ם ז"ל ותקנותיו. ולרפת
 כפי מה שקבלו מרש"י ז"ל ותקנותיו. והשלישי שבקש
 השאלות והסקפות בשרשם בתלמוד בבלי או ירושלמי
 אם לא ימצא שום דבר בשני התלמודים נראה דברי
 המחברים בזה ועשה כפי השכל וכפי העין. ואען
 ואומר שיעקר שאלה זו אשר למד הפוסק מאת הרמב"ם
 היא המימרה אשר בירושלמי בגדרים. ואמרה רבינו
 יצחק ז"ל בפ"ק לתעניות וזה נסחה. נדר להטעות
 ושכה ואכל אבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דחמין
 והוא שאמר יום סתם הוא אם אמר יום זה מחטנה
 ומשלים. ולא אמרן אלא אם אכל אבד אם טעם לא
 ע"כ. ורבינו יהונתן ז"ל פירש אם אמר יום סתם רוצה
 לומר אם אמר הריני מקבל עלי יום אחד בשבוע בזה
 החדש והתחיל להטעות יום אחד ביום ראשון במשל
 ושכה ואכל כוונת או יותר הרי זה אבד תעניתו ויאכל
 ביום ההוא ויתענה ביום שני או ביום שלישי או יום
 אחר מאותה השבוע ואינו לריך לפסוק באיזה יום
 מהשבוע שהרי הגדר חל על כל יום אשר יראה בו.
 אמנם אם אמר יום זה ופסק יום שני או יום חמישי
 במשל ושכה ואכל הרי זה ישלים תעניתו ואין לריך
 תשלומין כי הגדר חל על כל חלק וחלק מיום שני במשל
 כמו שהוא הדין בהגדר לאכול את הככר שיהיה הגדר
 חל על כל כוונת ומית ממנו. ורבינו יעקב ז"ל הוא תלה
 כונת המימרה והוא שאמר יום סתם בניי פסק יום
 אחד מימי השבוע להטעות בו לבד ואינו יום ידוע
 ואמר הא אם אמר יום זה דהיינו שאם חייב יום לשנה
 להטעות בו כיום שמת אביו או רבו וכיוצא ואין משמעות
 אם אמר יום זה שלא יהיה בכוונתו אלא הפסקת יום
 אחד כמו שפירש רבינו יהונתן ז"ל. ותמהני איך אמר
 יום סתם על יום ידוע מימי השבוע. ודברי הגאונים
 ודברי הרמב"ם ז"ל מכוונין כפירוש רבינו יהונתן ז"ל

שכחב שכה ואכל משלים תעניתו. ואני אומר שיש חילוק
 עמוס בין קבלת תענית ונדר תענית ואף לדעת ר'
 יעקב ז"ל ופירושו איך יחייב מי שאמר בלשון נדר הרי
 עלי להטעות יום פלוני למקבל עליו להטעות דהיינו
 אם היה ברצונו ואומר בפיו הרי עלי או חייב להשלים
 תעניתו ואינו לריך תשלומין וזה הוא קולא על המקבל
 וחומרה על הגודר כי משמעות נדר לזום יום פלוני
 שיתענה יום שלם ולא יאכל בו וזהו ישלים נדרו.
 והמקבל לא נחשוב לו השגה שלא קבל על עצמו אלא
 שלא לאכול לבד והגודר נדר ליום שלם וחל הגדר על
 אותו היום וכמו שחראה בדברי רבינו יעקב החילוק
 שיש בין נדר למקבל כמו שזכרו משם הרמב"ן ז"ל
 שהקולא על המקבל ואינו לריך החרה. ואומר שאותם
 אשר מתענין בזמניו זה הם בחרו להטעות יום ידוע
 יום שני או יום חמישי ויקבלוהו נדון תענית עבור זה
 מנהג אבותיהם בידיהם שהם היו מתענין שני וחמישי
 כמו שכחב הרב בעל הלכות גדולות הגאון הענין מר
 שמעון קיירא ז"ל וזה נסחו ועוד גזרו ר"ל שיהו מתענין
 בשני ובחמישי מפני שלשה דברים על חרבן הבית ועל
 התורה שגשרפה ועל חרפת ה' וכו'. הרי בציור מה
 שאמרו שמי שמתענה תענית עבור או תענית יסוד
 תענית הלום תענית לרה ב"מ או תענית מלזה שני
 וחמישי שגזרו ר"ל או תענית נדר ביום ידוע ושכה ואכל
 ישלים תעניתו ודיו ואינו לריך תשלומין כלל אלא אם
 התענה תענית הלום בשבת שיזום יום אחר השבת
 על עונג שבת שבעל ואין זו תשלומין. ומי שגדר להטעות
 יום מימי השבוע או חדש ידוע אם שכה ואכל כוונת או
 יותר אבד תעניתו ויאכל אותו היום ויתענה יום אחר
 למחרתו או לאחר ימים. כבר הארכנו בחשובה זו והיא
 פשוטה תראה שרבינו יצחק אל פאסי ז"ל לא דבר בענין
 זה כי אם המימרה המוזכרת בתלמוד ירושלמי בגדרים
 לבד. והאל למען רחמיו וחסדיו הרבים יאר עינינו
 בחורתו ח"ם.

נדרשתו. לאחר שאלוהי התלמידי חכמים על אשכולות
 הבוסר אשר הורגלו לסחוט ביום שבת כמו
 ספיחטים הלימ'ונים וכיוצא אם הוא אסור או מותר.
 וכאשר ראיתי באתר הייט שהרמב"ם ז"ל החיר סחיטת
 הלימ'ונים והדומה לו ונסתפק בבוסר ואמר וכל המחמיר
 חבא עליו ברכה וכמה מהפוסקים ומהמחברים החירו
 אמנם רבינו חס אסר. הנה כן ראוי לנו לחוות דעתנו
 בהתרת סחיטת הבוסר. דע ישמרך האל ויפתח לבך
 בחורתו שהתלמוד כאשר הגידו לנו בפרק חבית ששצברה

מבצר אוכל מחוך פסולת ולזה יאסור ומתיר פגי הלימו"נים או מבזלים שאינם ראויים לאכילה כלל ואינם שוין כי אם לסחיטה לבד. ולו יראה כמה בני אדם אוכלים הבוסר ולא ראינו מי שאוכל לימונים כך כמות שהם. ויותר מזה שרוב הפירות הם ראויים לתחס לתוך התבשיל בהיותן מבזלות ממה שהן קרות והענינים בהיפך. ואין שום ספק אללי שבצרת הגאווים במימרת התלמוד סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה שיראה על ענבים קרות או מבזלות או בוסר. זה הוא מה שראינו מהסברות והאל למען רחמינו וחסדיו הרבים יאיר עינינו במאור תורתו בהלכה וילו אהנו את הצרכה א"ס :

הן היום חמותי ראינו אור דברי הפסקיין בהלכה זו במסכת קדושין (פרק האיש מקדש דף ל"ה) ונראה לי בה טעם יטעם למשכילים יראו דברינו ודברי האומרים פרושים אחרים וראוי לבעל שכל לחקור להבין ולהשכיל דבר דבור אף שאינו דומה לגדולים. וזה נוסח ההלכה התקדשי לי בכנס זה תאני חדא זו וזמנה שבתוכו ותניא אידך זו ולא כמה שבתוכו ותניא אידך כמה שבתוכו ולא זו. לא קשיא הא במיא הא בחמרא הא בתיבא וכתב הר"ם במ"ל (פ"ה מהלכות אישות) האומר לאשה הרי את מקודשת לי בכנס זה אם היא מלא מים הרי זו מקודשת זו וזמנה שבתוכו. ואם היא מלא יין הרי זו מקודשת זו ולא כמה שבתוכו. ואם היא מלא שמן הרי זו מקודשת כמה שבתוכו ולא זו. ולא ביאר לנו דעת זו ויראה לנו שהוא ז"ל תפס הסדר לבד דהיינו סדר הברייתות עם האוקימתות ואין זה דיוק אלל המפרשים ופסקיים כי הוא הפך רש"י ז"ל ומפרשים אחרים שהופכים סדר הברייתות כמו הא בכלה הא במקלחה כאן בשמאלת סכינו יפה כאן בשלל מאלת סכינו יפה. ומאלו תמלא הרבה אשר החליפו הסדר. ורבינו יעקב בן הרא"ם ז"ל כתב אמר לה התקדשי לי בכנס זה וזהו בו מים ונתנו לה זכחה בכנס ולא במים היה בו יין וזכחה ציין ולא בכנס היה בו שמן וזכחה בשמן ובכנס. והוא דעת רש"י ז"ל והוא דעתו כי המים אין בו רגון ויהיה דעת המקדש על הכוס אשר בו שזה פרוטה ויחול בו הקדושין ופירש שהשמן שאדם מסתפק ממנו לריך לו הכלי ולפיכך מקודשת זו וזמנה שבתוכו. ופסק גאון אם היה מלא מים מקודשת זו ולא כמה שבתוכו ואם היה מלא שמן מקודשת כמה שבתוכו ולא בו והטעם שהשמן חשוב ודעתו עליו. הבט וראה דעתי והאמת יורה דרכו ולא

סחיטת הפירות ביום השבת יתחלק לשלשה אופנים. האחד הוא סחיטת ענבים והוא מלאכה ואסור מדאורייתא כי הנסחט מהם הוא היין והשמן ומאחר שהם בני סחיטה אסור סחיטתן בשבת. והשנית הוא סחיטת הרמונים והתותים שהיו סוחטים החותים ושתיין המשקה ואחרים היו סוחטין הרמונים ועושין ממנו יין והוא מה שאמרו בש"ס של בית מנשה בן מנחם היו סוחטין ברמונים. אמר רב נחמן הלכה כשל בית מנשה בן מנחם. ומאחר שהן בני סחיטה לפעמים סחיטתן בשבת אסורה מדרבנן ובמין זה נפל החילוק במטה בין רבי יהודה וחכמים. והשלישית הוא סחיטת שאר הפירות שאינן בני סחיטה אלו מותרין לסחטן ואפילו לשחות המשקה. ויתחלק הדין בסחיטת הפירות עוד לשני חלקים או לסוחטן באכילה והוא מותר או סחיטתן לדבר אחר וישתנה הדין כמו שזכרנו. ונסחת התלמוד אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה אצל לא לתוך הקערה והיא הלכה. ופירוש לתוך הקדרה הוא הכלי אשר בה המאכל היה בה או לא היה בה והוא אללי שם מושאל עובל בתבשיל ופירוש לתוך הקערה הוא הכלי הריקן המונן לקבל הסחיטה. ואמרו ז"ל בסחיטת האשכול בתבשיל אינו כסוחט משקין אלא כמפרד אוכל לתוך אוכל. הרי צבירור שכל סחיטת הפירות באכילה מותר שהרי היתרו אשכול של ענבים שהוא הותר חמור מכל הפירות והמשקים אחרים. אמנם הבוסר נראה מהתלמוד שהוא יותר קל מהענבים כי הענבים והתותים לא נאסרו אלא להיותן בני סחיטה והבוסר אינו מני סחיטה. ואם אמר עוד על סחיטת פירות שעושים משקה הרי הוברר זה על התותים והרמונים ולעולם הן יותר קלים מותים וענבים. ואולם מי שרצה לאסור הבוסר מסבת שלא ידענו אם הוא פרי או לא ואין זה כי אם למשקה. דע לך שהתלמוד לא חילק לנו בענבים ולא בפירות אחרים הפג מן המבזל ואם ראה בסחיטת הפירות על אשר הם מבזלין היה להם לפרש אלא שזה הוא מסבת כי יש פרי אשר נאכל הפג מבזול ויש אשר אינו נאכל כי אם המבזול. וכאשר נראה כמה מבני אדם אוכלים הבוסר יותר מפירות אחרים כאשר הם קרות לזה נוכל לומר שהוא פרי יותר מהספ"רגל והזעור (פירוש הבזוים ואל"ג'נאש) ואף אם הם שוין הרי הוא נכנס תחת אשכול ענבים כמו פגי המש"מש (אלבירקוקיט) והבזוים והזעור נכנסים תחת פגיעין ופרישין ועוזרדין. ומן החימא מי שרצה לומר כי הבוסר יפול בה כי לא יהיה

איכפת אם האומר קטן ולא ידמה לגדולים • דע ירחמך
האל ויאיר אור תורתך ששם כווס הוא כלי העשוי להנחת
המשקה • תראה אומרים ז"ל שמה שנים או שלשה כוסות
ולא יפתחו לו מארבעה כוסות שלשה כוסות של יין
וכוס אחד של מים • וזה הוא נופל לשם המשקה למים
וליין ולא יפול שם כוס על השמן ללא עבדי אייני
למישתי מישחא • וזה הוא שם על המשקה לא מדה
כמו לוג והין ולוה אומר שכונת הברייתא בו ובמה שבחוכו
הוא מה שאמרו הא צמיא כי המקדש לא היה כונתו
צמים ואין בה שום פרוטה ואולם קראו כוס ונאמר
שהיה דעתו על הכוס ובו יחול הקדושין ומוחל צמים •
ואומר שכונת הברייתא בו ולא במה שבחוכו הוא מה
שאמרו הא צמיא כי השמן לא יקרא כוס ואין בני
אדם שוחין שמן בכוס ולא שמענו שהכלי שמיניחין בו
השמן יקרא כוס של שמן אלא ודאי מה שהיה בדעתו
הוא על הכלי היקרא כוס והוא אינו מוחל בשמן •
ומה שאמרה הברייתא במה שבחוכו ולא בו הוא מה
שאמרו הא בחמרא כי הכלי יקרא נוס והיין יקרא כוס
ונאמר שרזון המקדש וכונתו על היין כי הוחזן כוס יין
לחבירו ודאי כונתו הוא על שיחה היין ולא חלו הקדושין
אלא על היין ונתרצה בכוס זה הוא בכוס של יין וביין
חלו הקדושין • זה הנראה לנו ראוי בפירוט הלכה זו והאל
למען שמו הגדול יפתח לבנו בחזרתו ויאיר עינינו במאור
מלאכו ויפתחו א"ס :

יען שאל שאל אחד מן התלמידים • החכמים להודיעו
סדרי המלכים לפיכך בישראל והמשך מלכותם
וגדולתם יען נתאלו כמה וכמה חלוקים הן ביסחאות
המקרא ובכתב יוספון וסדר עולם וכיוצא לכן ילאחי
ממחלתי ואערך לפיך איזה דרך יכון אור למען תדע
אלה המלכים אשר מלכו על עדת ישראל עם בני
ישראל • ואומר הלא ידעת כי משה רבינו יהושע בן נון
עליהם השלוט מלכי קדם גדולים ועמומים [היו] ולא נדמה
מלכותם למלכות דוד ושלמה אבל היה ביה שאת
ויתר עו' היות כי האים החכם השלם במדרגתו משאר
האישים וגם העם עם חכם ונבון כלם אישים שלמים
הם וקרובים למדרגתו ולמעלתו בהוסדם יחד הוא
יהיה לראש ולתפארת ועטרת זקנים והם מתפארים
ומתגדלים בו ואולם גם הוא יגדל בהיותו רועה אלה
בני היתה"ר ראשי אלפי ישראל כלם קדושים • אמנם
הפחותים בשלמותם לא חקון מלכותו עליהם כי לא
ידעו ולא יציו את אשר חלק להם ה' ואולם ישיע
עליהם רב טוב עד אשר יגדלו וחקון מלכותו • ולוה אמר

באדון הנביאים והחכמים ויהי ציטורן מלך בהתאסף
ראשי עם וגו' • כי הוא מלך על אותם הראשים השלמים
בסוד ישרים ועדה שלימה הנאשים אל ה' והוא מעלה
יתירה להם לבדם ואין מעלתו אלא בדרך הוא קרוב
במעלתו כאשר ה"ב א"ס וכמו כן באחד מאלו השלמים
נכבדות מדובר בו כאשר הייתי עם משה אהיה עמך
ואמרו רז"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה •
ומלך מלכי המלכים הוא האל הגדול הגבור והגורא
אשר בידו נפש כל חי • אמנם מלך דוד ושלמה וחקים
ויאשיה הגיע להם מגדולה זו וזה היה בדבר ה' כדבר
האומר ואמרת אשימה עלי מלך שום תשים עליך מלך •
בראשון למלכות ישראל מלך שאלו וכן שנים וחמשים
שנה היה במלכו ואחת עשרה שנה מלך ומה שאמר
הכתוב בן שנה שאלו במלכו יראה שהיה לו שנה שלימה
מעת שמשחו שמואל הנביא למלך בשמן המשחה ומ"ש
ושתי שנים מלך יראה בזה על ימי מלכותו ברזון בהשקט
ובטחה קודם התחלת המלחמות • ורמזו גם כן ימי
שנותיו עת אשר מלך שהיו לו נ"ב שנה ואל זה אמר
בן שנה רוצה לומר כחשבון צ"ן • ואחר כך מה וגם
שלשה בניו עמו יונתן ואבינדב ומלכישוע • ואחר
כך קם למלך בנו הקטן והוא אים בושח והוא בן מ"ב
שנה והוא אשבעל בנו הרביעי המזכיר ביחס דברי
הימים ושמו העקרי אשבעל ונשתנה מפני שני הבעל
ומלך שתי שנים • ואחר כך מלך דוד ושלמה על כל
ישראל ויהודה ובני רחבעם מלך ירבעם בן נבט על
ישראל כ"ב שנה והוא הראשון למלכי ישראל • ואחריו
לו קם בנו נדב ושתי שנים מלך אחריו מלך בעשה בן
אהיה כ"ד שנה ואחריו אלה שתי שנים ואחריו מלך זמרי
שבעה ימים וימלך במקומו עמרי י"ב שנים ואחריו
בנו אחאב כ"ב שנה ואחריו אחזיהו בנו שתי שנים
ואחריו יורם אחזי י"ב שנה • וימלך יהוא בן יוספט
כ"ח שנה וימלך תחזי יהואחז בנו י"ו שנה ואחריו
יואש י"ו שנה ואחריו ירבעם בנו מ"א שנה ואחריו זכריה
בנו ששה חדשים וימלך תחזי שלום בן יבש חדש ימים
ואחריו מנחם [בן] גדי עשרה שנים ופקחיהו בנו שנתיים
וימלך פקח בן רמלייהו עשרים שנה ויושע בן אלה
תשעה שנים הרי מלכי ישראל אחד ועשרים • ומלכי
יהודה דוד ע"ה ארבעים שנה שלמה ארבעים שנה
רחבעם י"ו אביה ג' אחא מ"א יהושפט כ"ה יהורם ח'
אחזיה ח' ועחליה המרשעת אמו ח' יואש מ' אמניה
כ"ט עזריה נ"ב יוחא י"ו אחז י"ו חזקיה כ"ט מנשה
נ"ה אמון ב' יאשיהו ל"א יהואחז שלשה חדשים יהויקים

אחיו י"א שנה ויהיו בן היוקים שלשה חדשים לדיקה
 בן יאשיהו י"א שנים הרי מלני יהודה מבית דוד אחר
 ועשרים . ואחר חרבן הבית ב"א שנה בימי כורש מלך
 פרס נתגדל זרובבל בן שלחמאל בן אסיר בן יהויכין
 מלך יהודה ויש אומרים שזרובבל היה בן פדיה בן אסיר
 וכאשר מת פדיה אביו וגדלו שלחמאל דודו נקרא בן
 שלחמאל וכך נסחה דברי הומים ובני פדיה זרובבל
 ושמי וגו' . ומת זרובבל בגדולתו ויקם אחריו משולם
 בנו בימי כורש מלך פרס השני והוא בן אסתר ואחשורוש
 אח"כ הוליו משולם ונתגדל במקומו נחמיה בן חכליה
 והלך משולם לערק (הוא בגדלח וסביבותיה) בשנת
 שבעים לחרבן והיה שם נשיא על כל הגולה ומת ונכנס
 במקומו בנו חגייה בן משולם ואחר בנו ישעיה בן חסיה
 ואחר בנו שמעיה בן שכייה ואחר בנו נעריה בן שמעיה
 ואחר חזקיה בן נעריה ומשלשלח זו המוכרתה הם
 ראשי גלויות שבבבל וממנה היה הדונו רבינו הארי
 גאון בן רבינו שרירא גאון ז"ל . והלל הזקן היה אחי
 יחזקיה בן נעריה בן שמעיה מאם והלך מערק לשם
 (היה דמשק) וממנה שם לגשיא וחזרו הנשיאות בני
 בחירא כמו שאמרו ר"ל בפרק ערבי פסחים ונשלשל
 הנשיאות עד רבי יהודה נשיאה האמורה ומוזכר בע"ז
 בפרק אין מעמידין שהתיר את השמן . ואחר נחמיה
 בן חכליה היחה הגדולה בבית שני לסנהדרין ונהיים
 גדולים וכשנבד מחמיה בן יוחנן כהן גדול על המקדושים
 ויהרגם גדלוהו ישראל עליהם ואחר הנלוה היה שנה
 אחת וימת ויקם תחתיו יהודה בנו ששה שנים ומת
 במלחמה ואחריו נכנס שמעון בן מתתיהו אחיו ח"י שנה
 ונהרג ונכנס במקומו בנו יוחנן וימתוהו למלך והיה שמו
 הורקנוס והוא מלך כ"א שנה והוא [מלך] ראשון מבני השמונאי
 ואחריו מלך אריסטובלוס שנה אחת והוא אשר הניח
 כתר מלכות על ראשו והחליף הכהונה ומלך אחריו
 אחיו ונקרא שמו אלכסנדרוס ומלך שבעה ועשרים שנה
 ומת ונשארה אשתו הלדקה אלכסנדרה אחות שמעון
 בן טטח חשעה שנים ומתה וימלך אחריה בנה הקטן
 אריסטובלוס בן ינאי שלשה שנים וגרשו שר רומא והוליו
 לרומי והמלך במקומו הורקנוס אחיו הגדול מ' שנה .
 ואח"כ הוליו אטיגנוס בן אריסטובלוס אחיו וימלך
 תחתיו שלש שנים . אחרי כן בא הורודוס בן אטיפורוס
 אשר היה משנה למלך הורקנוס ובא הורודוס זה מרומה
 והרג אטיגנוס המלך אדונו ומלך אותו העבד ל"ז שנה

וימת ומלך במקומו ארכיולואוס חשעה שנים וגרשו שר
 רומי והמלך תחתיו את אטיפוס עשרה שנים ויקראו
 שמו הורודוס כשם אביו בהיותו אוחז מעשה אבותיו
 בידיו . ואחריו מלך אגריפס בן אחיו והוא אגריפס בן
 אריסטובלוס בן הורודוס וימלך כ"ג שנה והוא אגריפס
 המלך המשועבד והמפורסר אלל הכתום ז"ל וימת וימלך
 תחתיו אגריפס בן אגריפס והוא מוגזב המלך ומלך
 עשרים שנה ובסוף ימיו נחרב הבית שני . נמלא המלכים
 בבית שני י"א השמונאים ששה והעבדים חמשה .
 ולאחר חרבן בית שני ב"ב שנה קם כויבא המלך
 ואמר שהוא משיח ומלך בביתר והוא מדינה מיושבת
 בארץ ישראל ונחישבה אז לרוב ובאו בה מארץ ישראל
 ומהגולה רבים מבני ישראל ומלך שתיים וחצי ונהרג .
 וח"ל אמרו בסנהדרין פ"ח שחכמי ישראל הרגוהו על
 שאמר שהוא משיח והוא לא היה מורע דוד וימלך
 אחריו בנו רופוס ומת ואחריו מלך רומלוס בנו ובא
 עליו אדריאנוס הרשע שר רומי והחליל בביתר ביום
 ט' באב ויהי היום ההוא יום השך ואפלה יום לרה
 ומזקה ויחר מיום שניכנסו בבית שני ומת רומלוס המלך
 ע"ה ורבים מבני ישראל עמו בעונותיהו הרבים וזה היה
 בשנת ע"ג אחר חרבן בית שני והיה המשך מלכות
 רופוס בן כויבא ורומלוס בנו י"ח שנה . ומן היום והלאה
 לא קם מלך בישראל והיינו נעים ונדים מגוי אל גוי
 ומדחי אל דחי עד יסקיף וירא ה' משמים וירחם עלינו
 ויבנה בית קדשו ותפארתו ב"ב כ"ר . נמלאו כוללות
 מלכי ישראל ששה וחמשים מלכי יהודה בבית ראשון
 כ"א ומלכי ישראל בימיהם הם כ"א ומלכי בית השמונאי
 בבית שני ששה ומלכי עבדי בית השמונאי חמשה ומלכי
 ביתר שלשה . זה יהיה לפיך מאשר אספנו ולקטנו
 ממקומות רבים ומרוב המספרים ואין בהם שום חילוק
 ובלי שום ספק והסור בדיעתם כי תלריכס לפעמים
 בלימוד ההלכות ואל תהיה קלה בעיניך . וכתבתיו
 בכתב ידי בחמלת ה' עלי אני סעדיה בר מר מימון
 ב"ר משה ב"ר מימון בן כבוד החכם הדיין ר' משה
 ב"ר מימון זלה"ה אבן דנאן . והיה זה ביום השלישי
 ב"ב תמוז י"א שנת מאתיים וארבעים וחמשה לבריאת
 עולם בעיר גראנטה והאגשים בחוכה נעים ונדים
 מסבת ביטול ההגתם בעבור החפיים החטאים
 ומפחדם מהמגפה אשר נתפשטה . ה' ברחמינו יסלק חרון
 אפו מעלינו ומעל כל עמו ישראל אמן :

נשלם החלק הראשון

מפת חות

סימן
ד'
ה'
ו'
ז'
ח'
ט'
י'

הלכות ציצת

על מי שרקם בטליתו פסוקים
ברזין ציצית של פשתן בטלית של פשתן
על מ"ש כיצד עושין את הציצית
על מ"ש המוצא הכלת בשוק
איך נהגו בעשיית הציצית

סימן

קב"ז על מ"ש כל דבר שבקדושה לא יהיה אלא בעשרה
צ"ז על מ"ש אבל לא ישאל לא בג' ראשונות וכו'
שם אם ישדירי הש"ץ לברך התפילה להוציא מי שאינו בקי
איש אשר בא בשנים ולא צמח זקנו אם יוכל להיות ש"ץ
על ש"ץ שבא שיוכר לב"ה
אם יעשו נשיאות כפים בהיכל
בה"מ עומד באופן שהמתפללין הם אחורי ב"ה
אם מותר לדור בבית אשר על ב"ה
על מ"ש אין מספידין בתוכה אלא הספד של רבים
גר אם יכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו
אם יכולין לצרף הקראים למנין
התפלות שתקן רב סעדיה גאון אם יכול לאמרם בשבתות
וביו"ט ואם יכול לומר קדיש אחריו או אחר מזמור אחד
מי שנהג לעלות לס"ת עליה מיוחדת אם יכולין להעבירו
על מנהג ששתק הש"ץ בקריאת י"ג סודות וחקהל קוראין בקול

הלכות תפילה וברכת כהנים וקריאת התורה

על מ"ש כל דבר שבקדושה לא יהיה אלא בעשרה
על מ"ש אבל לא ישאל לא בג' ראשונות וכו'
אם ישדירי הש"ץ לברך התפילה להוציא מי שאינו בקי
איש אשר בא בשנים ולא צמח זקנו אם יוכל להיות ש"ץ
על ש"ץ שבא שיוכר לב"ה
אם יעשו נשיאות כפים בהיכל
בה"מ עומד באופן שהמתפללין הם אחורי ב"ה
אם מותר לדור בבית אשר על ב"ה
על מ"ש אין מספידין בתוכה אלא הספד של רבים
גר אם יכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו
אם יכולין לצרף הקראים למנין
התפלות שתקן רב סעדיה גאון אם יכול לאמרם בשבתות
וביו"ט ואם יכול לומר קדיש אחריו או אחר מזמור אחד
מי שנהג לעלות לס"ת עליה מיוחדת אם יכולין להעבירו
על מנהג ששתק הש"ץ בקריאת י"ג סודות וחקהל קוראין בקול

הלכות ברכות

מ"ש דברים הבאים אחר הסעודה אם הוא קודם ברה"מ
על מ"ש רבים שנתעוררו לאכול פת
על מ"ש שנים שאכלו כאחד
לקח כוס בידו ע"מ לומר שהכל וטעה
מה הלוק יש בין לשמוע וכיון על תקיעת שופר
מ"ש כל הברכות כלן אעפ"י שיצא מוציא
אם ברכות התורה חותמת נותן התורה
איך חותמין ברכת אוהב צדקה ומשפט בכל השנה
מ"ש כל השומע ברכה יצא אם זה בשמע ונתכוין דוקא
מ"ש שיוכר מעין קרוש היום בברכה מעין שלש
אם ברכת הטוב ומטיב צריכה שם ומלכות
הברים שישבו לאכול ויצאו לקראת חתן אם זה הפסק
אם ברכת בורא נפשות חותמת בשם
המשכים ואומר בקשות אם צריך לברך קודם בה"ה
אם יכול הש"ץ להתחיל בבקר בעל נטילה ידים
מה שכורעים במערב כשאומרים וירא כל העם וירונו
מה טיבה של ברכה אשר צג אגוז בנן ערן
מיני מתיקה הנקראים קאטיף הבאים אחר הסעודה אם
צריכין ברכה
נוסח ברכת קרושין וברכת כורת הברית
כשיאכל ירק בליל פסח אם יברך אחריו או לא
אם נזדמן טלית ותפלין בפסוקי דזמרה אם יכול לברך עליהן
אם יכול ליטול ידים לאכילה מן הים

הלכות מילה וגרים

על מ"ש מקום שדרגין להרחיץ את הקטן מרחיצין
מ"ש גר שמל ער שלא נתגייר
על מ"ש עיר ישראל ועכוס דרין בה מחצה על מחצה מפקחין
אם יכול ישראל לעשות פריעה לעכו"ם
איך יתנהגו עם הקראים במילה בניהם
פירוש יש יליד בית גמול לא' ויש שנמול לשמונה

הלכות ק"ש

אם יכול להפסיק בין ברכות ק"ש במוטים סי' ע"ב
על ענין אחת ארוכה ואחת קצרה בברכת ק"ש
אם ק"ש על המטה מצוה ואם צריך לברך עליה

הלכות תפילין ומוזוה וספר תורה

על ענין שם מברך ב'
כיצד סדר הפרשיות של תפילין
איזה צד מהעור נקרא קלף
אם עור המעברתא צריכה עבוד לשמה
אם הריו הוא הנקרא בערבי אלהיבר
מ"ש בהבור באורך רצועה של יד
מ"ש עור של מוזוה אין צריך עבוד לשמה
אם מותר לכתוב מוזוה על גביל
מ"ש י' תנאים צריך הבית ויהחייב במוזוה
אם צריך לברך זמן בקביעת המוזוה
אם אין ס"ת אם מותר לקרות בחומשין ולברך
תשובת חכמי נרבונה ע"ז
ס"ת שנכתבה על ר"ק אם מותר לקרות בה בצבור
אם נמצא כתוב השם חציו חוץ לשיטה
איך יהיו התגיין ואם הם הלכה למשה מסיני
איזה צד הוא הקלף ואיזה דוכסוסטוס
איך יעשו ס"ת שטה"י ארכה כהקפה
מי שקנה מהשוללין כתבי קודש מכה"כ אחרת

סימן	יבמה שמת יבם שלה באופן שהוכל לינשא לשוק אם הקבל בערות זה כתובתה
ק"ח	אם יכול להוציא את אשתו מדרך לעיר
קכ"ג	אשה שנשתמר בעלה אם הגבה כתובתה
קס"ו	מי שכתב לאשתו נאמנות אם מועיל
קע"ד	איש אשר הלך למרחקים אם צריכה אשתו לתת חשבון מן השכירות
קט"ו	

הלכות איסורי ביאה

מ"ו	מ"ש אין אדם הבא על חיובי לאוין לוקח אלא א"ב קדש
ק"ל	ע"ד שפחה יפ"ת אם כופין שיוציאה מביתו
קמ"ו	אשה שהוחזקה עקרה ועבר סרים אדם ונשאה
קט"ו	אשה שאינה טובלת לנדחה אם נקראת מורדה
ק"ן	חרם על כהן שנשא גרושה
קמ"ט	תקנה שתקן הגאון במצרים

הלכות מאכלות אסורות ושחיטה

ע"ג	על כחל כבשה שבשלה עם בשר
מ"ה	מ"ש בחבורו כלי שנכתשל בה תרומה
ל"ט	מ"ש בענין כוסות של חרם ששתו בהם עכו"ם
ק"א	על יין שבשעת דריכתו שנמצאו בו תולעים
קס"ט	על ענין כל שאינו עולה על שלחן מלכים
כ"א	פירוש נטלה ירך והלל שלה טריפה
ל"ז	מ"ש בהמה שניטל להו העיליון שלה טריפה
ל"ח	מ"ש בעוף אם נשברה רגלו למטה מן הארכובה
ק"י	השוטט עוף ומצא אחר מאבריו הפנימים שנשתנו מראיתן
ק"ט	על שוחט שגנב בשר מבית השחיטה
קמ"ט	על שוחט ששחט ונמצאת הסכין פגומה

הלכות שבועות נידוי וחרם

קמ"ב	סדר השבועות בזמן הזה
קפ"ו	מי שנתיחייב שבועה ואינו רוצה לישבע
רב"ט	אופני השבועה ודין מיפך שבועה
רב"א	מי שחושד בחבירו שגנב ממנו אם יכול להשביעו ע"ז
קפ"ט	מי שמת ובירו משכון וב"ה טוען שישבעו הקרובים שחייב להם כך
פ"ה	על מ"ש ואפילו נדה עצמו על דעת פלוני
קמ"ח	בענין חרם שחחרומו על הרשות
ר"ד	קהל שחחרומו על זמן קצוב ונתחרמו ועל המדבר עם המנודה
רל"ב	אם צריך להוציא ס"ת בעת שמחרימין
ס"ז	מי שאמר נדר עלי שלא אוכל
ל"ה	מ"ש כל הנדרים והשבועות האב מיפר ביום שמעו
כ"ה	מי שנשבע שלא יפרוש לים
ל"ז	מ"ש כל המקדיש עבדו ושפחתו הבנענים
קכ"ו	חצר של הקדש אם ימולין למכרו ולהוציא דמיו
פ"ג	השורף עצי הקדש

הלכות שבת ויו"ט

ק"ג	אם יאמרו ויכלו בלילי שבת אחר מזמור שיר ליום השבת
מ"ב	מ"ש הבור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית
מ"ג	מ"ש אם מצא מציאה אם יכול להתשיך עליה מהשיך
ס"ג	אם צריך לברך שהחינו גם ביום ב' של יו"ט
ס"ד	אם מותר לאפות בהניר עכו"ם ביו"ט
ע"י	אם מותר לצאת בטלית כרוך בשבת
קכ"ד	יהודי ועכו"ם שחפצים מה יעשו בשכר שבת
ק"ג	בני צור שמברכין ביו"ט ב' אם אינן עוברין משום ברכה לבטלה
ק"ד	אם מותר לשחוק באבנים ובאגוזים בשבת
קנ"ד	על דבר ההליכה בנהרות בשבת
קנ"ה	תשובת ר' שמואל הלוי ע"ז
קנ"ו	תשובת הרמב"ם להנ"ל
קס"ה	קרידה של דייסא אם יבולין לערבה בכף בשבת
קע"ז	הלה כוזה בסתיכתא אם נלמוד ממנו לכל דבר אסור לתלות
קע"ז	מהלוקת ר"י ור"ש במקלקל היכא אתמר
רמ"ט	מ"ש בה' חו"מ שמה ימעה בין ה' לו'

הלכות קדוש החודש

נ"א	בענין הילוך השמש ביו"ב מזלות
נ"ב	פירוש דברי הו"ל בחמש חמה במזרח
ס"א	מ"ש כל היועק לחשוב תקופות ומזלות וכו'

הלכות תענית וט"ב

ע"א	אם אירע מילה ביו"ב או בט"ב אם יברך על הכוס
פ"ג	על מ"ש שצריך לומר ענינו במנחה בערב הצום
שם	מ"ש עיר המוציאה ת"ק רגלי

הלכות חנוכה ומגילה

ק"ב	על מה שנדהגו בצור לקרות המגילה ב"ה ובט"ו אם יכולים לברך עליה
ק"ח	מי שהדליק נ"ח ובירך ונודמנה לו אחרת

הלכות אישות וגרושין יבום וחליצה

מ"ד	מ"ש המקדש צרת עירה וכו'
ק"פ	המקדש על תנאי זכנס קתם
קע"ט	מ"ש אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות
קמ"א	מ"ש שקדושי ביאה ושטר דאורייתא
ל"ג	גט שנכתב בנוי השם בסוף השיטה
קכ"ה	גט על תנאי
קמ"ג	בענין יבמה קטלנית
קע"ג	על ענין מוציא שם דע
קנ"א	דיתר עגונא
קס"ז	עוד היתר עגונא
ה'	המתנה בכתובה על מה שכתוב בתורה
קל"ה	גביית כתובה במקום שיש יהומים

סימן

שנים שהתנו באיזה דבר וקנסו מי שיחזור בו ובשעת התנאי
 והקנין לא ה' להם ממונ ע"ז
 אשה שנתנה בית בעלה שגבה בכתובתה עם חורבה מתנה
 לבתה ואחיה טוען שהחורבה לא היתה בכלל
 שנים שהחליפו סחורה ונמצא שהיה חסר לאחד מהם מכתובת
 שאמר אם יש אונאה בזה לחזור החליפין

הלכות שכירות ושכנים שלוחין ושוחפין

מי ששכר בית על שנה וחשב שהוא שנה פשוטה קצ"ב
 פירוש על וי"א אף לשכירות בתים קצ"ו
 ראובן שהלך למדינת הים ומכר ביתו ללוי ובכואו ליקח הבית
 עמד בר מצרא לעכב ר"ב
 אם יש דין מצרנות אחר זמן רב רי"א
 על ענין שכן ות"ח ר"ג
 שותף האומר לחבירו מכור לי חלקך או קנה ממני פ"ט
 שני שותפין בבית והאחד הביא קרובו לדור עמו אם יכול
 השני לעכב צ"א
 ב' אחין שירשו בית ודר אחד בו וכשתבע הב' השכירות אמר
 שהוציאו בחיקון הבית צ"ב
 ב' שותפין בבית אם יכול האחד לעכב שלא ישכיר לגוי ואם
 יכול לומר שכור ממני וכו' ק"ו
 אם דינא דגוד או אגוד נהוג בקטן קל"ו
 אם יכול להשביע לשותף שלא הרווח לעצמו ק"ה
 בענין השותפין נעשין ש"ש זה לזה קצ"א
 שותף שטוען כשם שאם הייתי מפסיד לעצמי כך הרווח לעצמי
 מי שנתן לחבירו מעות על שותפות ובעת מכירת הסחורה
 חזר בו רמ"א
 שנים שקנו סחורה ביחד אם יתחייב הא' לשלם כולו רמ"ד
 מי שקבל ע"ע לשלוח סחורה בעד חבובו אשר חייב זהרווח
 בהסתורה רי"ג

הלכות שאלה ופקדון

בענין שמירת כספים איך הוא ד'
 ברין שמור לו ואשמור לך ה'
 מי שהפקיד אצל חבירו וטוען שנחסר מפקדונו רכ"ב
 מי שהרשה את חבירו להניח הפצו בביתו אם נעשה שומר
 המקבל עיסקא מה הוא על הפקדון ש"ח או ש"ש ק"ץ

הלכות מלוה ולוה וטוען ונטען

מי שכתב לחבירו חייב אני לך מנה י"ב
 מי שלקח סחורה והלך למרחקים ואחיו הוא המורשה שלו צ"ג
 אם אמר איני רוצה לדון עמך אלא במקום הועד ר"ח
 התובע את חבירו מנה והורה שחייב אבל אינו יודע כמה רי"ז
 מי שנתן לחבירו אפותיקי על חבוב ומת ובא בנו ליפרע רי"ח
 ב' אחים שירשו אביהם והאחד מכר שט"ח מאביהם קל"ד
 ברין האומר לא לויית כאומר לא פרעתי רי"ט
 יתום המוען טענת שמא רכ"ד
 ויתומים שהוציאו שט"ח והב"ח טוען שפרע לאביהם ר"ד

סימן

הלכות תרומה ומעשרות כלאים וערלה וחלה

הדין בזמינו במעשרות כמה שזורעים הגוים כ"ג
 עוד על ענין זה קע"א
 אם הכהנים חייבין במעשר בהמה כ"ז
 כלאי הכרם שזורעין הגוים אם הוא אכור ג'
 פירוש על לא נאכל ולא נעבד כ"ב
 מאימתי תתחייב הערלה קע"ה
 עצי ערלה אם מותרין בהנאה קי"ז
 אם השפחה יכולה להפריש חלה ע"ט
 אזור צמר במכנסיים של פשתן אם הוא שעטנז ק'

הלכות שמוטה

אם שמוטה נודחת בזמן הזה ק"ב
 אם חוב על המשכון חוזר בשמוטה קכ"א
 חוב היתומים אם ישמט קכ"ה
 פירוש פרוזבל המוקדם והמאוחר קל"ה
 מי שגירש את אשתו וחייב לה הכתובה וקרבה שנת השמיטה
 המלוה שנה או חודש קודם השמיטה אם משמט שם
 מי שמת וחניה שט"ח כתוב בלשון ערבי והורש קרעו וכתב
 שטר אחר בעבור שנת השמיטה ק"ז

הלכות נזיקין

מ"ש הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאה והזיקה מ"ו
 מ"ש המוסר בהמתו לשומר וכו' השומרין פטורין מ"ז
 מ"ש בין גנה לגנה סגי ב' טפחים מ"ח
 מי שה' לו דקל סמוך לרשות הרבים ס"ב

הלכות מכירה וזכירה ומתנה

על מי שמכר כרמו ואח"כ לא הוצרך להמעות רל"ח
 מי שמכר כרמו ובהובו אמת המים ולא יניה להשקות חלק
 חבירו ממנו רמ"ב
 מי שערער על חבירו לבטל את חוקתו רי"ט
 מי שטוען על בית שהוא שלו וחמוזק אומר אני קניתיו ממי
 שמכרת לו ונמלכתי כך רמ"ז
 מי שקנה חצר בשטר ומת ואמו הצניעה השטר צ'
 אשה שהמירה רתה ועדערה על ביתה שמכר בעלה רמ"ז
 ב"ד שהורוהו לשמעון בבית ראובן ר"מ
 מי שקנה בית מחבירו ואח"כ נודע לו שאינו שלו רמ"ה
 יורשים שתובעים מהם דרך בשרה שהניה להם אביהם רמ"ה
 מי שערער על בית וחמוזק אמר שקנה ממי שמכר לו שם
 מי שבנה בחצר חבירו ודר בו רט"ז
 על פסק רב האי גאון אין אונאה לקרקעות ולא בשול מקח
 מי שהמחה חבירו בחליפין ואין לו שום דבר ר"א
 שנים שהתנו באיזה דבר וקנסו את מי שיחזור בו קל"ג
 הכותב נאמנות אם מעויל נגד יורשים רל"ד
 מי שעבר על תנאי באונס אם יפרע הקנס קנ"ב
 מי שקבל עליו לפרנס יתום בעד זוז אחד וחזר בו צ"ד

מפתחות

סימן

שאלות במאמרי התלמוד

א' על ענין יד האשה כיד בעלה

ב' על מאי ניהו קדושא ואבדהלא

ד' פירוש על כל שהחזיקו עולי בבל

אמר ר' יוחנן בג' מקומות שנה לנו ר"י אסור לו לארס שיהנה מממון חבירו

ט' על ענין אלמנה הניזונת הגן או ניזונת הגן

י"א בענין שלשה שהטילו לכיס

י"ב על ענין שהוא בצורתא

רמ"ג פירוש על אילן שהוא נוטה לתוך שדה של חבירו

י"ז בענין עשרה בטלנין

על מאמר מפני מה אין ת"ח מצויין לצאת מבניהם ת"ח וכו' מפני שאין מברכין בתורה תהלה

נ"ה על מאמר ר' יוחנן גוי שעסק בתורה

מה שאמר הכתוב שוק התרומה וגו'

ס' כל היודע לחשוב תקופות ומזלות

ס"א אם יש חילוק במתי גוים למתי ישראל

ס"ה מ"ש בחבורו כל המנהיג עצמו בדרכים שהורינו אם הוא בצדי או בחירק

פ"ג כל היוצא למלחמת ב"ד גט כריהות כותב לאשתו

קנ"ז על הכל יודי שמים חוץ מיראת שמים

קנ"ט על הישמעאלים אם הם עובדי ע"ז

ק"ס השתחוויה בפישוט ידים ורגלים אם טורים בה צדוקים מאימתי מונין לשטרות

קע"ב פירוש על ברייתא דאגרידה

קע"ח פירוש כל אגר נטר ליה אסור

קפ"ה רנויא ובין ארעה אמיצרא דרבינא

ר' ההפרש בין המברחת והמברוח

ר"ה מאי איכא בין שבועה דאורייתא לדרבנן

רכ"ט מ"ש הר"ף כ"ד דברים המעכבין התשובה

י"ט על מאמר אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות

קל"ט אגרת הרב ר' יחזקאל הכהן

כ"ד תשובת הגאון המחבר

מ"ט אגרת להרב ר' פנחס דיין אלכסנדריא

ק"מ אם הנקראים בזמן הזה נשואים דינם כדון נשוא הכתוב בתורה

ר"ג מי שקורא לחבירו ממזר וספר אחר ממנו של ת"ח

רנ"א

סימן

מי שהלוח על המשכון וכפר במשכון

רכ"ב מי שנשתעבד לפרוע חובו של חבירו

ר"ז מי שחיוב לחבירו אם יכול להפוס ממנו משכון האומר שטרא את לי גבך

רכ"ג התובע את חבירו בשטר נאמנות והוא אומר פרעתי

רל"א אך יתנהגו הנירשים בשט"ח אחד על חבירו

רל"ג יורשים שמוענין שלא הגיה להם אביהם לשלם שט"ח

קפ"א

הלכות רבית

רמ"ו מהו אבק רבית ומהו רבית קצוצה

ק"י על מ"ש ממון היהומים צריך ליתן קרוב לשכר

ק"י"ט עור בענין הזה

ק"ד אם יכול לחשוב הסחורה יותר בשביל המתנת המעות מאן דמזבן מידי מחכריה בטפי כמאי דשורה

קפ"ג הלוקח בית שזה מאה במאה ועשר בשביל המתנת המעות מי שקנה יין מחכירו ונשאר חייב לו ואח"כ טוען כי לא היה שוה ואם ישלם יהיה רבית

קצ"ז עור בענין זה

ר"י עור בענין זה

רמ"ו דין משכנתא אם מוזהרין בה על הרבית

קצ"ה עור בענין זה

רל"ז עור בענין זה

קפ"ב עור

רמ"ח מי שמכר לחבירו באשראי והכניסו לשוק ולא היה שות בהקדמת מעות למוזנות

קפ"ד

קצ"ה

הלכות עדות

צ"ה שטר היוצא על הקטן ועדים מעידין שהוא בן ט"ז שנה

קט"ז מלמד הנוקט שנטל שכר להעיד

קס"ב אם מעלין לכהונה ע"פ עד אחד

שטר שהתמו ז' טובי עיר ונמצא כי ה' מהם יש להם צד קורבה

רי"ב עדים שלא נתיחדו לעדות אם יכולין להעיד

רכ"ה המאמין חבירו כבי תרי

רכ"ו עור בענין הזה אם באו ג' ואסחידו

קפ"ו אם אמרו העדים ששכחו להוכיח דבר בשטר

קצ"ז מי שיש לו שט"ח והתום בו קרוב ונתנו לבנו

ר"ל

אגרות הרמב"ם

תולדות הרמב"ם

בעיר קורטבה משכן בני ישראל גלות ירושלים אשר בספרד, שמה מצאה החכמה קן לה במאה
החשיעית לאלף החמישי לציורה. עיר שהברה לה יחדיו תורה וחכמה, מדע ותושיה, לאות ולמופת
יקום לדור אחרון וזכונם ומפעלותם, משם חצא תורה ומעייני החכמה (*):

בה נולד בחיר החכמים תפארת ישראל זקדושו, רבינו משה, המושה אותנו ממצולות הבערות,
והמורה נבוכים במדבר הספקות, ומישר אותנו בדרכי האמונה. מרים קרן התורה ומעטירה זר
תפארה, נצר מגוע היחס משועי יהודה, ממשפחת רבינו הקדוש (ב). בן להדיין המצויין מופלא בחכמים
רבינו מיימון זצ"ל, ביום השבת בעת המנחה י"ד מניסן, בשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות וחשעים
וחמשה לבריאה (ג). גדל על ברכי אב גדול בתורה ובחכמה משועי ישראל (ד) שם עינו ולבו עליו ללמדו

(*) בהגיוני אל המלאכה הזאת, ראיתי להקדים. כי לתאר תולדות ומהלכות חיי איש בשנים קדמוניות,
משירי ספורים מפזורים ומפורדים המדוברים בו, תדמה לצייר אמן אשר יראה לצייר איזה תמונה אשר איננה
נגד עיניו רק מהשערות לבד, כי כל חריצותו לא חועיל לו ולא חכון מלאכתו. לכן אמרתי בלבי זמנתי בל
יעבור פי עטוי לאמור קבלו דעתי, רק אקבץ הנמצא בספרים ואציגה נגד הקורא ולאשר יבחר יקרבי. ואחלל
במאמר רבינו ז"ל "איננו אומר שבחתיים, רק אומר שבחתיים":

(ב) כן נחזו בשם הגדולים משם מהר"י אברבנאל, ובכתב ר' אהרון בר משולם מוצא בחלק השלישי, ובסוף
ספר מלחמת מלוא כתב בן הרשב"ך כי הי' מורע דוד ע"ה. ובחתימת פירוש המשנה כתב יחוסו ח"ל אני
משה בן הרב הדיין רבינו מיימון בן החכם הגדול רבינו יוסף בן הרב רבינו יצחק בן הרב הדיין רבינו עובדיה
בן הרב הדיין רבינו שלמה בן הרב רבינו עובדיה בן הרב הקדוש רבינו יוסף בן החכם רבינו עובדיה ע"ה:

(ג) יוחסין וסדר הדורות מרב סעדיה אבן דנאן מוצא בספר חמדה גנוזה נחזו כי נולד י"ד ניסן ביום
השבת, ועל שנת לידתו כתב היוחסין כי היתה תתל"א לאלף החמישי ובסדר הדורות הזכיר כתב תתל"ג,
ושניהם לא יתכנו לפי חשבון הקביעות, כי החלפת מחזור רנ"ח היתה תתפ"ד והקביעות הזה ע"פ ביום
השבת לא יחול בשנים אלו רק בשנת י"ב מהמחזור אשר אזו הקביעות הש"א והיא שנת תתל"ה, ולחשבון
הזה יסכים גם דבר נכדו ר' דוד מוצא במאו"ע פרק כ"ה אשר מלא כתוב בכת"י פירוש מסכת ר"ה מרמב"ם
ז"ל ובסופו כתוב מיד נכדו ר' דוד ח"ל: רבינו משה ע"ה בעל ספר זה נולד לאביו בחודש ניסן יוס"ד שנת
אלף תמ"ו לשטרות [היא שנת תתל"ה לאלף החמישי כפי החשבון הנחזו בהלכות קדוש החודש, כי שנת תתקל"ח
ליזירה היא שנת תפ"ט לשטרות וכפי החשבון בהלכות שמטה פ"י ע"ה] בקורטבה מאח, ונפטר שנת ח' תקל"ח
לשטרות [היא שנת תתקס"ה לפי חשבון זה] יוס שני כ' טבח, נמצא שהאיר עיני הגולה שבעים שנה פחות פ"ג
יוס. ואבא מארי בנו נולד ח' תל"ו לשטרות [ד' תתקמ"ה] ונפטר ח' תקס"ו [ה' ע"ו]. ואני דוד בן בנו של
הרב רבינו משה נולדתי לאביו במגרים ח' תקל"ד [תתפ"ג] עכ"ד. ועיין לקמן בהערה:

(ד) בתשב"ך ח"ה סימן ב' מעתיק דייס מספר של ר' מיימון ז"ל שחבר בדיני תפלה ומועד בלשון ערבי
והיה חלמיד ר"י מייגה ז"ל כי כן כתוב שם וכן יזיר לנו רבינו יוסף הלוי גאון ז"ל. בפירוש המשנה פ"ו לשבועות
כתב הרמב"ם, וכך ראיתי אבא מארי משביע אותם כמו שראה לרבו רבינו יוסף הלוי ז"ל. וחבר ספרים
בכונה, ובמאו"ע פ' מ' כתב כי עשה פירוש לספר אלפראגני קצור אלמניסטי בכונה, והביא מאמר ממו על
אמרו ז"ל (בירושלמי דר"ה) שמוח המדעים עלה עמהם מבבל, היות שם חשרי מורה על החלטה שכן חרגוס
ראה החילוקי חזי שריתי. אולם מה שנחזו בספר יסוד עולם, מיימון יסד החשבון בחבורו הגדול על עיר
ירושלים, כיון על רבינו משה בספרו משנה תורה, כי כן הוא בהלכות קדוש החדש, וקרא אותו בשם אביו

חכמה ומדע, כי גם בעודו צעיר לימים קוה ממנו גדולות ונפלאות (ה). למדו לשון ערבי השולטת אז בארץ המדעים, ויניקוהו מנהרי נחלי דבש התורה ומעיני התושיה אשר שאב ממקור מים חיים מרבותיו גאוני עולם. מה טוב ומה נעים שבת אב וכן כשבת אחים יחד לשמוע תורה מפי מאור הגולה רבינו יוסף הלוי אבן מיגוש וצ"ל, כי עם עוצם גדולתו ורוחבו בינתו אשר הרמב"ם יעיד עליו, כי שכלו בתלמוד היה מבעית (ו) לא יבצר אף אם עורו צעיר לימים ושנים לשמוע תורה מפיהו, כי לא ימים ידברו ולרוב שנים יודיעו חכמה, אחרי אשר חננו אלהים בינה יתירה וחלק לו מהכמתו. והרב תמה מרוב הבנתו ומשבהו מאד, ואמר לכל בני הישיבה: דעו כי זה הנער אדם גדול יהיה בארץ ולאורו ילכו כל ישראל ממורה שמש עד מבואו (ז):

בעת ההיא החלו רעות רבות וצרות, הרחיתו כסיר מצולות חלד, הפכו משרש הליכות עולם, וימים קשים ורעים פגועים, כי מהומות ומבוכות הפראים שוטטה בקרב הארצות וממשלות הודים גבר בארץ. ובכל מדינה ומדינה צלמות ולא סדרים, ומלחמת קנאת הדתות פרצו, ושה פוורה נדהה נתן למשיחה, אלה מזה התחזקו להרוס יסודות הדת במעבה נאמן הטבעו, ואלה מזה לא לאמונה גברו, לחבל כרם צבאות ולהדיחם מצור גואלם. החת מסכות והתפוכות כאלה חי רבינו מיימון ובני ביתו בעיר קורטבה יחיל ודומם לתשועה עד אשר נלאו נשוא. ולעת נכונה להם להמלט, נתנו אל לבם לעזוב עיר מולדתם האהובה להם, ושמו לדרך פעמיהם וילכו אל אשר ימצאו מקום להמלט שם. וגם אז אשר מפני חרבות נדדו שמו מטרת טלטולם רק לבקש דבר ה'. שמעו מהכמת הגאון הקדוש ר' יהודא הכהן שהיה בפאס, ונרב לבם ללכת שמה, ולקח רבינו מיימון אהו את רבינו משה ואת ר' דוד אהוי (ח) ואת כל בני ביתם והלכו שמה. ולמד רבינו משה לפני הגאון, ואביו ואהוי עסקו במסחר להמציא טרף לביתם, כי לא יישר בעיניהם לקבל פרס מהקהלות ולשאת משרת הרבנות על שכמם, אשר לדעתם הוא נגד חוקי התורה (ט). אולם גם שם לא ארכו בשלוה, גם שם עבר חמת המציק, ונהרג הגאון על קדוש השם ויחורו, ורבינו מיימון וב"ב נמלטו משם:

בשנת תתקכ"ה לאלף החמישי ביום אחד בשבת ד' לחדש אייר נכנסו לספינה לבוא לעכו ואחר עבור שמונה ועשרים יום בפחד ובסכנה גדולה תחת סופה וסערה, והאניה חשבה להשבר, באו בשלשה לחדש סיון לעכו מחזו הפצם בשלום. שם שאפו רוח צה, וחזרו לה' חסדו, כי הוציאם ממצר, ונחו מהתלאות הרבות אשר עברו עליהם. שם מצאו את הדיין ר' יפת בן ר' אליהו אשר

כאשר נקרא ג"כ מחכמי האומות בשם אביו, וכבר טעה בזה חכם אחד — וזה ברור, כי מדוע לא יזכיר את רבינו משה בזכרון החכמים מיסדי החשבונות, והוא מציאו הרבה פעמים בספרו: (י) לא מצינו מלת בשום חכם לידע אל נכון יום ועת לידתו, זאת תעיד כי צעודו קטן הכירו בו כי לעשות גדולות נבדל ואביו שמר את הדבר:

(י) כי הנוסח בהקדמת פירוש המשנה, וביחסין הנוסח לבו בתלמוד היה מצעית:
(ז) הרשב"ץ בתשובותיו ח"א סימן ע"ב כתב שהרמב"ם היה תלמיד מהר"י ו' מיגוש וכן כתב הרמב"ם עלמו פ"ה דשאלה ופקדון ח"ו: וזה הורו רבותי רב יוסף הלוי ורבו. וכן כתוב בסה"ד מר"ם ו' דלאן, וכן כתוב בקורא הדורות: אולם בעל ספר יוחסין מילן בזה כי לפי חשבון נפטר מהר"י מיגוש תתק"א, ויהיה לפי חשבון זה הרמב"ם אז בן י' שנים, ועל מ"ש "הורו רבותי" כתב קן דרך כבוד. אולם א"א לדחות דברי גדולים אשר בטח ממקור נאמן שאבו, בראיה קלה משרידי אותיות המסתמים מספר השנים אשר הטעות נקל בהן, ואולי נפטר הרב בזמן מאוחר:

(ח) סה"ד מר"ם ו' דלאן ובאגרת הרמב"ם להרב מר יפת מוצא לקמן ד' ל"ו:
(ט) בפירוש המשנה אבות פ"ד הוכיח רבינו בראיות רבות איסור על מקבלי שכר מהקהלות, רק זאת התירה התורה לת"ח שיתנו ממונים לעשות בו סחורה ויהיה השכר כולו להם, והוא מטיל מלאי לביס של ח"א ושתמכר סחורתם לפני כל סחורה ושיקו להם בתחלת השוק, כי זאת יעשו אותם הסוחרים קצתם עם קצתם בדרך כבוד וכדי הוא ת"ח להיות כע"ה נכבד ושיפטרון מן החסים וארגוניות, והיה נאה דורש ונאה מקיים:

ארח עמהם לחברה לעלות לירושלים, ולחנות צרותם ולשפוך שיחם נגד הרבותיה: נסעו בסכנה רבה ובפחד מחמס חומסים ושודדים האורבים על דרכיה האבלות והשוממות (י): בשנת תתקכ"ו ביום שלישי בשבת ד' לחודש מרחשון יצאו מעכו לעלות לירושלים ובאו שמה ביום אחר בשבת ונתעכבו עד חשעה לחודש הזה: משם נסעו לעיר חברון להחלל על קברי האבות ישיני חברון, אולם גם שם לא יכלו להתמחה, כי אכף עליהם העוני והלחץ, בארץ אשר אין מקנה וקנין אין מסחר ומשא ומתן ורבה העוובה בקרב הארץ. וכאשר שמעו כי במצרים עוד נשאר פליטה לשארית ישראל, ויחלו מעט ממושא מלך ושרים, נחנו אל לבם ליסע שמה לעשות מקנה וקנין במסחר אבנים טובות הנודע להם מאזי"ט) ובאו למצרים עוד בשנה ההיא, ומצאו שמה קהילה גדולה יושבת בטח ויואילו לשבת שם י"ט), ורבינו מימון נשאר בירושלים, ונפטר זמן לא כביר אחר פירודם, ובאו בחבי

(י) כתוב בספר חרדים מר' אליעזר אזקרי, מלאחי בסוף שיטה אחת שהעתיקה הנעלה ר' שמואל בר אברהם שקייל ז"ל בעכו מכת"י הרב רבינו משה מאור הגולה מכתובת הרב ומלשונו: ליל אחת בשבת בארבעה ימים לירח אייר נכנסתי לים, וזיוס שבת עשירי לאייר שנת חמשה ועשרים עמד עלינו נאשול שבס לטבענו והיה סער גדול בים, ונדרתי ששני הימים האלה אלזס זהם ואנהוג זהם תענית לצור שלם אני ואנשי ביתי וכל הנלוים עלי, ואזזה על בני להעשות כן עד סוף הדורות שיאלזו מחללוחם, ויחנו לדקה כפי נחם, ומגדר שאהא אני יושב לבדי בעשירי באייר לא ארעה אדם אלא מחפלל וקורא כל היום ביני לבין עמי, וכשם שלא מלאחי בים אוחז היום אלא הקב"ה, כך לא ארעה אדם ולא אשב עמו אלא א"כ נאנסתי. ולי לאחד בשבת ג' ימים לירח סיון ילאחי מן הים בשלום ובאחי לענו ונללתי מן השמד והגענו לא"י. ויום זה נדרתי שיהא יום ששון ושמחה ומשחה ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות. וזיוס שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת ששה ועשרים לזיירה ילאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו זיוס וחמשה וששה ימים לירח מרחשון. ובאחד בשבת תשעה בחודש ילאחי מירושלים לחברון לנשק קברי אבותי במערה והתפללתי שבה לאל יחעלה על הכל. ושני הימים האלה שהם שני ותשיעי במרחשון נדרתי שיהיה לי כמו יו"ט והפלה ושמחה זהם באכילה ושחיה אלהים יעורני על הכל ויקום לי נדרי לה' אשלים אמן, וכשם שזכיתי להחלל זה בחרבה כך ארעה אני וכל בית ישראל בנחמחה במהרה אמן ע"כ:

(יא) כן נראה מאגרתו למר יפת לקמן ד' ל"ז ע"ב, וכתבו סופרי הערביים כי עסקו במסחר אבנים טובות: (יב) בדבר הפליחה הגדולה איך נתיצבו במצרים קהלות גדולות נגד אזהרת החורה שלא נשוב אליה עוד ובפרט על רבינו ז"ל שהורה בפ"ה מהלכות מלכים ה' ח' ומוחר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מזרים ח' פרסה על ח' פרסה וכו' הכל חסור להתיצב זה. רבו זה התיורונים. הר"א מייך מובא בהג"מ שם תירך כי לא אסרה חורה אלא בדרך הזה היינו מא"י למזרים אבל משאר הארצות מותר, ולדעתו הסכים הסמ"ג ל"ח רכ"ז וכן הוא דעת המרדכי סוף פ' הערל וכן הוא דעת הר"א אזרחי בפ' שופטים: אולם תירוך זה יתנגד לדעת רבינו ז"ל שאסר השוניה והישיבה מאזוס דרך שיהי' [כאשר העיר בלדק הרב החכם בעל שבילי עולם בספרו] ובפרט כפי הגודע כי רבינו נסע מא"י למזרים תגדל הפליחה: הרשב"א ז"ל מביא דעות שונות ואשר יכון בעיניו, הוא שאין איסור אלא בזמן ישראל שרוים על אדמחם, אבל בזמן הזה שגמר עלינו להיות נדחים בק"י ארץ חין חסור אלא שלא ללאת מדעת מן הארץ לחוזה לארץ. ולדעתו הסכים הרש"ל בציאורו על הסמ"ג אף שלא ראה דבריו, וגם תירוך זה לא יכון כפי הנמלא בסמ"ג מרבינו משה מ"ו ז"ל שהזכירו משכון בארץ לעולם, אמרו בגמרא בג' מקומות שהיה הקב"ה את ישראל שלא לשוב למזרים וכו' אע"פ שהגמרא מהדברים שהוא סבור בזה הקבלה שהוא אזהרה ע"כ. א"כ הלא היה חסור הכתוב שלא לשוב עד עולם, ואשר יוצאו מן המזר הוא דעת הרשב"ך ז"ל בספרו זהר הרקיע ע"פ ירושלמי סנהדרין מביאו הרי"ף בהלכותיו וגם רבינו הורה כן, לישיבה אי אחסור אבל אחסור לפרקמטיא ולסחורה ולכבוש ארצות וכיון שהותר ליכנס בה לפרקמטיא אם אח"כ נשתקע שם לא עשה מעשה איסור סכרי בהיתר נכנס ע"כ, כוונתו שאין איסור הישיבה חל אלא א"כ נכנס בה על לז האסור היינו לישיבה אבל אם נכנס לפרקמטיא אפילו נתישב בה אח"כ אין בו איסור דעל זה לא באה האזהרה וכן משמע לשון הירושלמי, ובוזה שגה בעל שבילי עולם בפירוש דברי רבינו שכתב שם מותר

תנחומין מארצות רבות, כי נודע שמשם בקצוי ארץ, ועיני כל ישראל עליהם, להאיר עיניהם במאור תורתם וחכמתם:

ימים רבים התנהלו במסחרם להמציא להם מחייתם, ר' דוד עסק במשא ומתן ונסע עם עובדו למדינות אחרות להביא ממרחק לחם, ורבינו משה הקדיש עתותיו לתורה ולחכמה, לא היתה מרע אשר שגבה ממנו, גם הגדיל מאוד בחכמת הרפואה אשר הבין ולמד בין חכמות הרבות לכלכל בה שיבתו ויצא שמעו בכל ארץ מצרים:

ויתחתן שם עם איש נכבד משועי ישראל, ונהל את עמו בדרך הקדש, והבדילם מעדת הקראים וממנהגם, אשר התערבו אז בהם ולמדו מדרכיהם ומנהגם ברבות הימים. וחקן להם תקנות ומנהגים טובים, והעמיד תלמידים הרבה, ותלמידו החשוב שבכלם היה ר' יוסף בר יהודא אבן עקנין, ובעבורו חבר ספר מורה נבוכים:

ויהי היום ואחיו ר' דוד נסע למדינות הודו לקנות סחורה ובידו ממון הרבה ועיניהם נשואות לשונו, ופתאום באה השמועה אשר תצלינה אונים, כי נשברה האניה ונטבעה בים הודו עם כל הונו ועובדו. ואת הראיב נפש רבינו משה ורוח קדשו מאוד, עד כי חלה מרוב יגונו שנה חמימה וימאן התנחם י^ג, כי נאהב היה לו מאוד ונפשו קשורה בנפשו, כי הוא הכין כל צרכם, והלבישם שני עם עדנים, ורבינו משה ישב שליו ושאנן ובתורתו יהגה יומם ולילה, ועתה הפריע ממעשהו ומעבודתו, כי הוכרח לשית עצות בנפשו להכין טרף ביתו. וה' הטה אליו חסד ונתן חנו בעיני מלך מצרים ושמהו לרופא בביתו ובבית השרים, ויחציב לפניו חמיר ויכלכל את שיבתו בכבוד, ודרש טוב לעמו, והקל מעליהם עול הגלות ולכל בני ישראל היה אור במושבותם י^ד:

ויהי בהנייה לו מטולטולו גמר פירושו על המשנה אשר התחיל לחברו בהיותו בן שלש ועשרים שנה, בראותו כי העולם שמש מן השיבויות והתורה מתמעטת, חמל על כלי חמדה לבלי ישטפה גלי הומן, חקר ואון וחקן פירוש למשנה בלשון ערבי צה השלטת או בארץ, והניח הקדמות ויסודות אשר כלל ברוחב בינתו לכל מסכת והציב ציונים בעומק הלכה מבלי לנטות מדרך הישר, בהציגו פסק כל הלכה העולה אחר

לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש ארצות אחרות ואין אסור אלא להשתקע שם ואין לוקין על לאו זה שבעת הכניסה מותר הוא ואם יחשוב לישב ולהשתקע שם אין זו מעשה ע"כ, וחשב כי אין עושיין על לאו זה אבל האיסור במקומו עומד וזוה רזה לדחות דברי הרשב"ך הנכונים דכונת רבינו דלעולם אין לוקין על לאו זה אפילו בחזור לשיבה כיון דאין האיסור מלך המעשה רק מלך המחשבה הוא לאו שאין בו מעשה ולכך כתב "ואין לוקין על לאו זה" אבל בניכנס לסחורה ואח"כ נחשב שם לא חל איסור כלל כי לא בלא אזהרת הכתוב ע"ז, ולכן רבינו בכתבו ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים וכו' השמיט מלת לעולם שלא נעשה לומר כי יורה על איכות השיבה כהוראת מלת לעולם לפעמים, כי כונת הכתוב הוא רק על הזמן אם תהיה השיבה בדרך האיסור, וזוה נבין דברי רבינו כי ישרים הם כי מוכרח היה ללכת מא"י כהוראתו שם ה' ע"ז אבל אם הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא צמה ישחקר וכו' ילא לכל מקום שימצא בו ריוח וירד למצרים לעשות שם מקנה וקנין אשר מותר בדרך הסורה כמבואר:

י^ה בסה"ד מר' סעדיה ו' דנאן מוכיר כי בלאחס מקורטבה לקח רבי מימון אחו אח שני בניו את רבינו משה ואת ר' דוד אחיו, ובאגרת הרמב"ם למר יפת מתאונן מאוד על איש אחד שנטבע בים הודו וכמו שמה שנים היה מתאבל עליו ולא אבה להתנסה, ואמר עליו זוה הלשון: זהוהו ה' האם ועל ברטי גדל, לכן השערתי כי האיש הזה היה אחיו ר' דוד אשר נסע למדינת הודו ונטבע בים הודו, ועם זה דברי האגרת יבוארו ויובנו היטב יעוין שם:

י^י הרמב"ן באגרתו ה"ל מגדילו ומאריך מאוד בשבחו, וסיים: והני מעיד עלי לפני רבותי שמים וארץ כי שמענו מפי מגידי אמת שבכל ארצות מלכות תימן קהלות רבות עוסקות בחורה ובמנות לשמן והיו מוכרים שם הרב בכל קדיש בחייכון וביומיוכון ובחיי דרבינא משה בר מימון אשר האיר עיניהם בחורה והעמידן בקרן אורה ובעל מהן גורות קשות וכוזב המס כי היו כטיט חוצות מרמס והקל מעליהם עול הגלות ויחלו מעט ממשא מלך ושרים ע"כ:

הפלפול והמשיא ומתן בתלמוד. והעיר בצדק על עיקרי האמונה אשר בתוכה צפונים, אשר יקר בעיניו מאוד לתלמוד ולהגות בהם^(ט), כי בהתחזק היסוד יעמוד הבנין על מכונו. גם בטלמולו בדרך ובנסעו בים לא רפה מעבודתו הקדושה, וגמר פירושו במצרים בהיותו בן ל"ג שנה^(י):

ובהיותו בן שבעה ושלשים שנה נדבה לכו לחבר ספרו משנה תורה, אסף וקבץ כל הדינים מתלמוד בבלי וירושלמי ותוספתא וספרא וספרי ומדברי הגאונים, וברר וקק ולבן הכל בזכות שכלו ורוחב בינתו. והעלה כל הדינים וסדרן בסדר נכון בלשון צח מאוד, ובפתיחתו חבר ספר המצות. והניח עיקרים וכללים עמוקים ורחבים על מנין המצות. ועשר שנים רצופות עבד עבודה הגדולה והקדושה הזו והשלימה בן שבע וארבעים שנה, התפלאו נבונים וחכמי לב על חבור זה אשר לא נעשה עוד כמותו^(י):

בהיותו בן חמשים שנה נולד לו בנו ר' אברהם, ובעודו קטן נכר בו חכמה וחסידות, ואביו העיד עליו כי הוא בעל שכל וך וטבע נאה מצורף אל טוב המדות, וקוח ממנו אשר יהיה לו שם בגדולים. ותאות לבו נתן לו כי שמו ה' גדול בישראל בחסידותו וצדקתו וחכמתו^(י):

בעת ההיא חשלים ספרו מורה נבוכים אשר חבר עליו תלמידו החשוב ר' יוסף בר יהודה בר שמעון אבן עקנין, בו הראה עוצם חכמתו וקדושתו. כי ראה ספרי הפליסופיא פורצים בעת ההיא, וכל בית ישראל ינהו אחריהם, והתורה והחכמה ישבו פרודות כנשים צרות, וכעסחה צרתה בעבור הרעימה לאמור מות בסיר בת אלהים. הגיד לנו תעלומות חכמה כי כפליים לחושיה^(י):

ולעת זקנתו העידו עליו רבים ושלמים אשר ראו מכתביו כי נכנס לחדרי המרכבה, אשר גם ממכתביו הנודעים יוכר כי נעלה למעלה מסולם ההגיון המשולב בהקדמות מוצבות ארצה. ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אוניו יוכיח רק מהשגת טבע כללי הנמצאות ומהרגשות פנימיות זכות ושהורות אשר הגיעו אליהם הנביאים וחסידיו ישראל בעוד כבודם חונה בגוייתם, כברכת החכמים "עולמך תראה בחייך"^(ז):

(ט) ז"ל בסוף מסכת ברכות יקר בעיני לתלמוד יקר מעיקרי הדת והאמונה מכל אשר אלמדהו:
(י) כן נחזב בחתימת פירוש המשנה, החילותי פירוש זה הספר ואני בן שלש ועשרים שנה והשלמתיו במלרים ואני בן שלשים שנה שהיא שנת ט' וע' לשטרות, וברור כי כך ז"ל, "השלמתיו במלרים ואני בן שלשים ושלש שנה" כי לפי חשבון המוכר לעיל בהערה ג' נולד תמ"ו ח"כ שנת חע"ט היה בן שלשים ושלש שנה, גם ממכתבו המובא בהערה י' מוכח כי צבואו למלרים היה בן ל"א שנה:

(י) כן נחזב בהקדמתו ליד החוקה כי היה אז בן שבע ושלשים שנה, ובחשובות הרמב"ם סימן ל"ט נחזב, ונמה טרחתי יומם ולילה כמו עשר שנים רופות בקבץ חבור זה:

(י) הרמב"ן באגרותו לדברי ר' אברהם קנאות ד' י' ע"ד מוכירו בכבוד גדול, כתב ונמלך חסלה ביסוד המעלה, בן של קדושים האחר האדיר אשר בין עבתיים למרחו, זרע קודש מלצתו, הרב ר' אברהם בנו של רבינו ז"ל וכו' ע"ש:

(י) כן נחזב ביוחסין כי היה אז בן חמשים שנה, וחברו בעבור תלמידו כמוחר באגרותו אליו בפתיחת ספר מורה נבוכים:

(ז) הרב בעל מגדול עוז בפ"א מהלכות יסודי החורה העיד כי ראה בספר ארך מולדתו מגלה על קלף כתב ישן נוסן וכחזב בה, אני משה בר מימון כסירדתי לחדרי המרכבה בימותי בעיני הקד וכו' וקרובים היו דבריו לדברי הרמב"ן ז"ל שרמו בחלפת פירושו לתורה. גם ראה חשובה מרבינו נחזב שהתחיל לפרש האגדות בדרך נסתר כאשר ייעד מוזמן, וכשאר על הדברים ראה אותם נסתרים נכחחלה ולא עלה בידו פרסום בהם אלא כמעתיק מלשון אל לשון, וכמדומה לו שעבע אלה הנסתרות להיות נעדרות מלפרסם, ה' צם סיני בקודש ולכן לא גמרם וגמם. גם בפרקי הללחה הנמלא בחלק הזה ד' ל"ב ובאגרת מוסר לבנו ד' ל"ח קרובים דבריו לדברי בעלי הקבלה, ובפרט במגילת סתרים הנמלא ד' ל"ה ומובא ממוהר"ם אלשקר בהשגותיו על ספר האמונות מר' שם טוב נודע כי האמין גם נכחות ופעולת השמות הקדושים נגד דעתו בספרו מורה נבוכים, אשר לא

ונעלה ארון אלהים יום שני כ' טבת ד' אלפים תתקס"ה במצרים, ובכו אותו היהודים והמצרים שלשה ימים וקראו זמן השנה נהי נהיה! ובכל מקום אשר הגיעה השמועה עשו מספר גדול וקראו צום ועצרה, והעלוהו לא"י ונקבר ארון הקודש והטהור במהוו טבריה אצל ר' יוחנן ורב כהנא הראשון (א):
 ובנו הרב החסיד רבינו אברהם היה או בן כ' שנה וקבלוהו במצרים לנגיד עליהם והיה חכם גדול, ושאלו ממנו שאלות רבות, וחבר ספר הנקרא בערבי אלכפיאה. ונכרו הנגיד ר' דוד גם הוא היה חכם מופלג ושר נכבד, וחבר ט' מדרשים על התורה בלשון ערבי. גם דור רביעי וחמישי נודעים לצדיקים וחסידים עוסקים בחורה, ונתקיים בו תחת אבותיך יהי בניך תשיתמו שרים בכל הארץ (ב):

שאר לנו לומר רק כי לעת זקומו חזר מדבריו הראשונים: ואשר יגדיל עוד הפליאה היא תשובה אחת מרבינו מועתקת מלשון ערבי וז"ל: ותורינו הדרחו עוד די השיב לשאל בענין שעור קומה אם האמת כדברי האומר שהוא חבור אחד מן הקראים ואינו מן הדרתכס או אם הוא סוד מסודות החכמים ותחתיו ענינים עמוקים טבעיים או אלוהיים כמו שזכר רבינו האי ז"ל בלחם המקומות מן שאלות חגיגה ושכמ"ה: תשובה איני רואה כי היא מן החכמים ז"ל וחלילה להם כי ילא דבר זה מתחת ידם רק הוא חבור אחד מן הדרשים הוניס בלי ספק, הוף דבר מחיקת זה הספר ונריתח זכר ענינו מזה רבה כמו שכתוב ושם אלהים אחרים לא חזירו וזוודאי עלם שיש לו קומה היא אלהים אחרים וכתב משה ע"כ: ואם באתו לחרך ולומר כי כתב זאת בימי ילדותו אשר אז היחה דעתו כן, יקשה ממה שכתב בפרק חלק ציסוד השביעי דבריו בנבואת משה רבינו ע"ה ז"ל ויתרחב העיגול עד שדבר בצורות שזכרו הנביאים שראו לצורא ולמלאכים ויכנס בזה שעור קומה וענינו ע"כ ואלח כתב בימי בחרותו כוודע: אלא א"כ נבוא לפרש ולומר כי השאלה היחה על חבור אחד אשר כתב בענין שעור קומה דברים המגשימים ענינים הרוחניים, אבל סוף התשובה לא חסבול זה: אולם גבחו דברי רבינו מדעתו ומאוד עמקו מחשבותיו ומי כהחכם יודע פשר דבר:

(א) כתוב ביוחסין מלאחי בקונטרס שנעלה ארון אלהים יום שני כ' טבת ד' תתקס"ה וזכו אותו היהודים והמצרים שלשה ימים וקראו זמן השנה נהי נהיה, וזכור ז' הגיעה השמועה לאלכסנדריא וציוס הח' לירושלים, ובירושלים עשו מספר גדול וקראו לום ועלרה וקרא החון חוכמת אם בחקיתי והמפטיר קרא ויהי דבר שמואל אל כל ישראל וסיים כי נלקח ארון אלהים: ואחר ימים העלוהו לא"י ופגעו לטטים בהם וברחו העולים והניחו הארון שם, והלכטים בראותם כי ברחו רצו להשליך הארון ציס ולא יכלו בכל כחם להעתיקו מן הארץ והיו יותר משלשים איש, וכיון שראו כך אמרו איש אלהים קדוש הוא, והלכו והבטיחו את היהודים שיליטבו למחוי חפסס וחס גם כן לוו אותו ונקבר בטבריה, וז"ל שנקבר בין האבות בחברון ע"כ: ובס"ד המכר כתב כי נקבר בטבריה אלל ר' יוחנן ורב כהנא הראשון:

(ב) כן נמלא בספר קורא הדורות ומכר באגרות קנאות ד' ו"ד באגרת ר' הלל וד' כ"ב במכתב הנשיא מדמשק: ובנבואת החכם ר' יוסף אבן כהפי מוצא בספר טעם זקנים כתב: כל ימי יגעתי להחגל בין החכמים ומנוחה לא מלאחי, זה לי עשרים שנה שגליתי למקום חורה לפי הנשמע, שכתיי באחרית ים ירדתי מנחים בית מדרשו של הרב הגדול החכם השלם המורה, ומלאחי שם זרעו זרע קדש דור רביעי וצדיקם חמשי כלם לדיקים אבל בחנמות לא היו מחססקים וגם בכל המורה לא היו שם חכמים וקראתי על עזמי, הוי היהודים מנחים לעורה! ומוצא מהרב החסיד ר' יעבץ בספרו אור החיים, ובספר כפתור ופרח מוצא כי דבר עם ר' שמואל נכד הרמב"ם ז"ל: גם בכסף משנה הלכות נערה פ"ב מזכיר הנגיד רבינו יהושע מצני בנין של הרמב"ם ז"ל:

אלה הספרים הנודעים אשר השאיר אחריו ברכה לשם ולתהלה בקרב ישראל

אגרת תימן * כתב להחכם ר' יעקב אלפיוזי ז"ל לחקו ערבו באמונתם לערות בצרה, ולהעמיד גרמם לבל המערך משפך מרוצת הזמן בשוא גליו אשר כמעט נטמו גרמיהם. הורה לעמוד דעת כי לא לעולם יזנח ה', בבוא חזות קשה היגר לנו לאות כי עיר נשבע יעורו הסובב הבטיחנו, ועוד יביאו ימים טובים מאיה * כתבה בלשון ערבי והעתיקה החכם ר' נתן מערבי ז"ל * (וזמן כתיבתה נמצא במכתבו לחכמי עיר מרשיליא כי היה אז כ"ב שנה מעת כתיבתה, ומזכיר שם ספרו מורה נבוכים אשר כבר נגמרו בידו * לפי זה היה זמן כתיבתו בערך שנת ארבעים משני חו"י :

מאמר החית המתים * כתב בשנת ג"ד מחייו נגד אנשים אשר הפשו עליו באמרו בספרו המעך, שהחבליה הוא העו"כ ואין בו גוף * וחשבו כי זה יהיה סתירה לאמונת החית המתים * והראה להם כי שנו ברואה כפי פליזיה, כי בכל ספריו מוזכר אמונת שוב הנפש אל הגוף אחרי הפרדה כי הוא פנה מפנות התורה, אולם אלה האנשים אשר יעמרו ויחיו חיים טובים וארוכים עוד ימותו ויזכו לחיי העולם הבא שאין מות אחרת מאחר שאין בה גופים והזבית כל זה מדברי הנביאים והמדרשות הנאמרים בענין הזה :

מאמר בחכמת העבור * לחשוב הקציעות והמולדות והתקופות בדרך נקל למתחילים כאשר יעד לחברו בפ"ד בסוכה ז"ל והדבר על הענין הראיה והעבור שהוא בידו אולי נחבר בו חיבור מיוחד לבאר בו מה שנכתר לרוב בני אדם ע"כ :

מאמר קדוש השם * כתב בהיותו בפאס נגד חכם אחר אשר גזר אומר נגד האנוכים בעת הגזירות כי אין להם חלק עוד באמונת ישראל ורצה להדיחם מצד גואלם אף אם שבו אח"כ בתשובה, הוכיח לו בראיות רבות כי לא צדק בדברו להאשים קהילות רבות על נקלה ולא הבין דרכי התורה ואמתו הלין משוגתו :

פרקי ההצלחה * כרב לתלמידו החשוב ויישרו אל ההצלחה האחרונה אשר על ידה ישיג נועם ההשגה אלוהית הדבקה בדברים בו * ונהלק לב' פרקים :

תשובות * אשר השי' לחכמי הורו בענינים שונים מהם גרפסים, ומהם ערן כת"י * ובקורא הדורות כתב כי ראה כת"י כולל רכ"א תשובות מועתקות בלשון צה וקצר * ועוד נמצא מכתבים ומאמרים ממנו אשר רוח חכמה מרהפת עליהם * מוכה נאה לבנו הרב זצ"ל ומגילת סתרים, מאמר היוהר, וספר הנמצא המיוחס אליו :

מלת ההגיון * חדר בלשון ערבי על משאלות שר אחר כולל בו כל דרכי ההגיון בדרך קצרה, ונעתק אח"כ ללשון הקרש ונעשו עליו פירושים :

ספר פרקי משה * בחכמת הרפואה * ובסופו כתב נגד גאליונוס הפוער פיו נגד משה רבינו ע"ה, בחשבו כי בהשיגו חכמת הרפואה יתפאר ויעשה בנפשו שקר לדבר גם כאלוהית, כאיש שהיה אשר ידע חוקות שבעות קציר, ידמה כי נגלו לו סופני טמוני כחות הטבע * וספר פי דוברי שקר הדוברים על צדוק עתק, והראה כי כל דבריו מבוזבזים ולא ברעת דבר * מאמר באגרת הכרדשי להרשב"א ז"ל ומפליאו מאוד * גם נמצא ממנו מכתב ארוך בהנהגות שמור הבראות ובעניני רפואה כתב לסולטאן סאלאדין על משאלתו :

פירוש המשנה ההחיל לחבר בהיותו בן כ"ג שנה חברו בלשון ערבי צה המוכר בעת ההיא וקראו ספר מאור, כולל ברוחב בינתו הקדמות ויסודות למסכתות העמוקות והעמיד פסק כל הלכה, העולה אחר הפלפול ומ"מ בהלמוד * והעיר על עיקרי האמונה הנמצאים בה * וגמר הפירוש במצרים בן שלשים ושלוש שנה (עין תולדות רבינו ובהערה שם) וקודם שנת המשוש וששה לאלף השישי נתעוררו חכמי ונבזני עיר רומי להעתיקו, ושלוה שליח מיוחד אל חכמים יודעי לשון ערבי ועברי להעתיקו, ובעברו דרך עיר ברצלונה מקום משכן כבוד הרשב"א ז"ל כתב וחתם גם הוא מכתב אל החכמים לרודם, וחפץ ה' בידם הצליח כי בזמן לא כביר כלו מעשיהם כמבואר בחקירות המעתיקים :

ספר המצות כתב בלשון ערבי והלקו לז"ד פרקים בכללים גדולים בעיקר מנין המצות טרם חבר ספרו הגדול יד החוקה ורצה לסדרו על סדר המצות כמבואר בחקירתו לספר המצות, והעתיקו החכם ר' ש"מ בן יוסף אבן איוב זצ"ל :

יד החוקה ההחיל לחבר בן ל"ז שנה בראותו כי אברה חכמת חכמים ובינת נבונים נסתרה, אסף וקבץ כל דיני התורה מב' התלמודים בבלי וירושלמי והוספתא וספרא וספרי ומדברי הגאונים עד זמנו וייקף הכל בזכות שכלו וברר כל הדינים ברוחב בינתו בלשון ברורה ודרך קצרה וסדר ישרה, ובפתיחתו העמיד ספר המעך בו באר עקרי ויסודי התורה, ועשר שנים רצופות התעסק בחבור הגדול הזה אשר לא נעשה עוד כמוהו והשלימו בן שבע וארבעים שנה, ונהפשו ספריו עוד בחייו בכל הפוצות ישראל, בארץ צרפת וספרו עד מדינות הודו וחסינמו בכל גלות ישראל לשפוט על פיהם ולנהוג בהם התורה ובקשו ממנו :

סדר עולם כללי התלמוד והיו ביד רבינו בצלאל והזכירים הרב בעל גופי הלכות (שה"ג) :

פירוש התלמוד בהקדמתו לפירוש המשנה הזכיר כי חבר פירוש על הגמרא תלהא סדרי וחולין * ומה"ם אלשקאר סימן קכ"א הזכיר חרושי סנהדרין ממנו, ובש"מ מביא חרושי סנהדרין הנוכרים וחרושי שכת * בספר כפתור ופרח מביא חרושי ר"ה גישין חולין, והבעל המאור בפ"ק דר"ה מביא פירושים מכת"י הרמב"ם ומפליאן כי נבונים וישרים הם :

הלכות ירושלמי, חבר הלכות מן תלמוד ירושלמי כמן שחבר הר"א מהבבלי, כמו שהזכיר ריש פ"ה התמיד ז"ל וכבר אמרנו זה בהלכות ירושלמי שחברנו, ובכ"ב המעתיק ר' יעקב אבן עכסאי בהקדמתו לסדר נשים שחבר הלכות מירושלמי כולו :

ספר מורה נבוכים חבר בלשון ערבי עבור תלמידו החשוב ר' יוסף בר יהודה אבן עקיבן בג' חלקים, כולל בהם כל דרכי הפילוסופיא, והעמיד התורה והחכמה יחד משולבות אשה אל אחותה והיה אז בן הששים שנה, והעתיקו עוד בחייו החכם ר' יהודה אל חריי, אולם העתיקה היתה משבשת ומקולקלת ולא ישרה בעיניו, ואח"כ העתיקו החכם ר' שמואל אבן הבן ורבינו משבח מאוד באגרתו אליו כי ירד לעומק כוונתו, ונעשו פירושים רבים עליו, מהם גרפסים ורבים ערן בכת"י באוצרות הספרים :

אלה תולדות ותהלוכות חיי האיש הקדוש הזה, לזכר עולם השאיר אחריו ברכה ספריו היקרים המלאים חכמה ותושיה, עוד ישאבו בששון ממעיני התושיה מנקרת צור לבבו ישטופו, כי מים קדושים וטהורים הם מפלג אלהים נולו. נפש מי לא תסוער עת תחל מדברו הנעים אם לשבט להכניע רשע באמרי פיו ואם לרצון לקרב רחוקים אל דרך אלמות. לב מי לא ימלא אהבתו בהביטו תרומות מדותיו עם בני ביתו ועם חכמי דורו בענות חן מוחל על עלבונו, באמרו בטוב טעם ודעת, כי אשר יבערו מדעת רע מאשר יתנו בו מגרעת. עת נכבדות מדובר כך נעימות תמונתך על פנינו מרחפת. הדרת קדש תאחזנו אף כי נשבע שובע שמחות את פניך. מכנף הארץ ומירותיך שמענו ברן יחד עם ככבי בוקר להעיר און לשמוע בלימודים. לרעת לעות את יעף דבר נמושחת שמן ששון מחביריך. מי יתן לי עט סופר מהיר ממנעימי ומירות ישראל בה אשריה גאון עוויך או אז אהללה קצות דרכיך, אומר אני מעשי למלך. אף על זה פקחת עיניך מדרת ארץ, בקעת שחקים, תרת הליכות צבא מרום במרום, ערכת מערכות המורות, ונתיב תהלוכתם פלסת, חשפת אוצרות הטבע, ושפני טמוני כחותיה גילית. ואת כל אלה לקחת מתנות באדם לבת מלך פנימה אשר ארשת לך בטפחות ימך. האם עתך ורגעך ימים יוצרו? ימים לשנים נהפכו? פליאה זאת דעת ממנו, כי במוסרות הומן לא נאסרת, כמלאכי רום. רוחך עליה רחפה. אך מה יתן ומה יוסיף לשון מדברת גדולתיך ונפלאותיך עוד הוספת על הנשמע עוד לא הוגד החצי. אשרי תלמידך העומדים לפניך תמיד השומעים חכמתך. ואנחנו כל עוד נשמת שדי תנועינו ימלא פינו תהליתיך, כי תתה לעמך דגן שמים בספריך הנחמדים, תשיבע נפשינו בצחצחות גאון הדרתיך. יהי נועמך עלינו והדרך על בנינו נצה:

בלנדון הבירה נמצא כת"י יד החוקה הנכתב בימי הרמב"ם ז"ל והוגה מספרו ומכתב העורתו על זה בסופו בכתיבת ירו, ונעשה העתקה מזה ע"י צייר אמן דמות תבניתו מכון בגנזי אקספארט, והעתקתו פה למען יוקר ערכו: בראש הספר כתוב:

זה החבור היה לתלמיד מבין עוסק בתורה לשמה ביום ובלילה מו"ה אליעזר ז"ל ול"ת בר פרחיה ס"ט והיה ותיק ביותר ומדקדק במעשיו ובחכמתו, ומת בקוצר שנים בעון הדור ורצה אלהי פעלו ויתן חלקו עם יורעיו. וצוה זה התלמיד ינח ויעמוד לגורלו שיהיה זה החבור כולו מונח תחת יד בית דין לא ימכר ולא יגאל ולא יזכה בו אדם אחד לעולם, אלא יהיה מוכן ועומד לכל התלמידים להגיה ספריהם ממנו, לא לקרות בו תמיד ולא לכתוב ממנו, אלא כל הרוצה להגיה ספרו ישאל ספר שירצה מבית דין ויתן משכונ כנגד דמיו לבית דין עד שיגיה ספרו ויחזירו ומצוה לקיים דברי המת — ולא יהי משנה צוואה זו

ובחתימתו כתוב ברמות ותבנית זה

הוגה מסכרי תני מעט ברכי מימין שלי

אגרת תימן להרמב"ם זצ"ל

העתיקה רבי נחום מערבי ז"ל וקרא שמה פתח תקוה :

כאשר הודיענו • מכנף הארץ זמירות שמענו • יסעדכם
ה' להקיס דת וחק • לשמור משפט ולדקה • לגאור
מצותו ודחו • לאחוז בצריחו • אמן סלה • וכאשר הגיע
אלינו כחבד יקירו למארים • נעמו כל אזנים • כי חלום
הוא לעינים • והוא העיד בפנינו עליך • כי משרתי
השם אחי העומדים בהיכלו • החונים על דגלו •
ומרדפי התורה ואפני דחותי • השוקדים על דלתותי •
יפחה ה' לך את מפוזיה • וימלא לך מפוזיה • ויהיו
דברים נר לרגלך • ואור לנתיבותך • וזה אשר אמרת
ידידנו בכחבד כי שמעה מקצת אחינו אנשי גליותנו ישמרו
אדם • שהם מהללים אותי ומרבים ומגשאים ועורכים
אותי לגדולי איתנים לפי ההבחנה ספרו ובטובם ובחסדם
דברו וחברו • ודבר דבור על אופניו ממני שמע • ואל
אדם אחר אל חישע • אני קטן מקטני חכמי ספרד •
אשר עדים בגלות הורד • ותמיד אשקד במשמרותי ולא
השגתי חכמת אבותי • כי ימים רעים וקשים פגעו •
ובשלות לא התלוננו • יגענו ולא הונח לנו • אבל ראיתי
אחר הקוראים בכל שבילים • ואלקטם בשבילים • אקבץ
צבאותי והמלאות • והלונות והרקות לא אצטע • זה
שבתי הבית מעט • ולולי ה' שהיה לנו ואבותינו ספרו
לנו • לא השגתי מעט אשר אספור • וממנו תמיד
אשבור • ועל אודות ידידנו תלמידנו ר' שלמה סגן
הנסיים החכם הבון אשר אמרת בכחבד כי הוא מרחיב
פיו במהלליו • ומאריך לשונו בשבתו • לשון הבאי
דבר בחשוקתו והגדיל לספר באהבתו ובמחלתו • יל"ו
ויסיה כגן פורה • ויחיהו אליו שלם ושם • ושאר
עניינו כחבד אשר שאלת להשיב עליהם כך ראיתי

מני • הוא משה ב"ר מיימן הדיון ב"ר יוסף החכם ב"ר
יחזק הרב ב"ר עובדיה הדיון ז"ל • חזקו ידיים
רפות וצרכים כושלות אמו • לכבוד גדול וקדוש מר ורב
יעקב החכם הנחמד היקר הנכבד בן כבוד מר ורב
נחמאל ז"ל בן אלפיומי • ובכלל כל אלפיומי אחינו כל
חלמידי הקהלות אשר בארץ תימן • ישמרו אדם
ויגן בעדם אמן סלה • על שרשי האמת יעידו גועיהם •
ועל טוב המשייות ישידו ונבעיהם • ולאמנם כי משרש
האמת פרה נר לאמן • וממעיין החסד נהר גדול נמשך
בארץ תימן • להשקות בהם כל גנים • להפריח הללים •
והנה הוא לאטו נדבר • כל עיף וזמא במדבר • ובו מלאו
ספקים ודיים • כל עוברי דרך ואיי היס • לכן העבירו
קול בספרד ובספרוים • מקלה השמים ועד קלה
השמים • היו כל זמא לנו למים • והסוחרים כולם יחד
לשאליהם עונים כי מלאו מעט יפה ונעמן • ומרעה
טוב כל רוח בו ישמן • ולרועיהם בו מרעה נאמן •
יוצבי ארץ תימן • וכי הם לל נותני לחמו • מסעד
לעשר מקדימו שלמו • הליכות שבא קוו למו • וידם
לכל עוברי דרך מתוחה • וביחס פתוחה לרווחה • ועמם
מלאו הכל מנוחה • ונסו יגון ואנחה • וכל היום הוגים
בהורת משה • הולכים בדרך הורה רב אשי • רודפי
הדק • ומחויקי הבדק • מעמיו עקרי התורה על
חלם • מקבצים נפזרי ה' במלולם • מקימי כל המנוח
בדקדוקים במקלותם • אין פרץ ואין יולאת ואין אוחה
ברחובותם • ברוך ה' אשר לא השבית מקימי תורה
ושומרי הקיס • באיים הרחוקים • כאשר הבטיחתי
בטובו וחסדו • על ידי ישעיהו עבדו • ואחם האוח

בנפשות האמת שאין לזוז ממנה ויזילנו הבורא ויזילכם
מן הספק :

דעו שזאת היא תורת ה' האמתית שנתנה לנו ע"י
אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים שבתורה
הזאת הבדילנו הבורא משאר בני העולם שנאמר
(דברים י"ד ע"ז) רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם
ויבחר בזרעם אחריהם בכס מכל העמים כיום הזה
ואין זה לפי שהיינו ראויים לכך אלא בחסדו של בורא
וטובו שהתחסד אלינו והטיב לנו בשביל שקדמו לאבותינו
מעשים טובים בדיעת הבורא ובעבודתו שנאמר
(דברים ז' ז') לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכס
וגומר ומפני שיתר אותנו הבורא במצותיו ובחוקותיו
והבדלה מעלמנו על זולתנו בכללותו ובמשפטיו,
שנאמר (דברים ד' ח') ומי גוי גדול אשר לו חקים
ומשפטים לדיקים וגומר, קנאותו העכו"ם כלם על דתו
קנאה גדולה, וילחצו מלכיהם בשבילה לערער עלינו
שטנה ואיבה, ורצונם להלחם בה' ולעשות מריבה עמו
ואלהים הוא ומי ירב לו ואין לך זמן מאז שנתנה לנו
תורה זו עד זמננו זה שכל מלך עכו"ם גובר או
מכריח או מתגבר או אינם שאין חלחל כוונתו ודעתו
לסחור תורתו ולהפך דתו באונס בגלגון ובחרב כמו
עמלק וסירא וסבירי ונבוכדנצר וטיטוס ואדריווס
והרבה כיוצא בהם זהו הנוע האחד משני הנועים
שהתכוונו בו לנצח הספק האלהי אבל הנוע השני
הם המחודדים משאר המלכיות והכנענים מיתר הלשונות
כמו האדומים והפרסיים והיוונים שאלו כמו כן שמו
כוונתם לסחור דתו ולהפך תורתו בטענות שטוענין
אליהם ובקוסיות שמתבררים ומגמתם בכל זה להפך
התורה ולמחות עקבותיה בחבוריהם כמו שהתכוונו האנשים
במלחמותם ולא זה יללה ולא זה, שהקדוש ב"ה צדק
אותנו על ידי ישיעו שכל איש או נצחן שיחזקו לסחור
תורתו ולבטל דתו בכלי זיין יסבר הבורא כלי מלחמתו
ולא יליחצו וזה על דרך משל כלומר שעלנו לא תשלם
לעולם וכמו כן כל טוען שיחזקו לבטל מה שבידנו יא
מחויב מן הדין בטענתו ויבטל אותה ולא תחקיים
כמו שנאמר (ישעיהו כ"ד י"ז) כל כלי יוגר עליך לא
יללה וכל לשון תקום אחך למשפט תרשיעי זאת נחלת
עבדי ה' ולקחתם מאחי גאס ה' ושחי אלו הכוונות
כלומר העכו"ם המחזיקים לשחי אלו הכוונות עלה
בדעתם שבנין זה אינו מזה ליהרס ואף על פי כן עשו
אחוריהם יסודות הדת שהוטבעו במעבה נאמן, והם
בכל זה מוסיפים יגיעה ועצב והבניין יעמד על חזקתו.

להשיב בלשון קדר ויביו למען ירוך הקורא בו בכל
האנשים והטף והגוים כי חשובת עניינו אחד ראוייה
לעמוד עליה כל קהלכס יחד :

אמנם מה שזכרת מן העומד בארך תימן שזר שמד
על ישראל והכריח כל המקומות שיש לו ממחלה
עליהם ללחץ מן הדת כמו שטעה הכנעני בארצות
המערב שמועה זו הסירה הדר פניו ורגזו וחלו
עליהם כל קהלנותו ובאמת יש לנו לומר עליה שהיא
שמועה רעה אשר כל שמועה תלגה אזניו שרפו לה
לבוחנו ונחבלבלו מועצותיו לזרות הגדולות האלה
נמשכו לנו שמד בקצו העולם ממזרח ומערב ויהיו
בני ישראל בחוף אלה מזה ואלה מזה ועל העת
הקשה הזאת שראה הנביא במחזה החחיל להעתיך
בעדנו ולהחפול עלינו ככתוב (עמוס ז' ה') ואמר
אדני אלהים הדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא
ודבר זה לא יסרהר בו בעל אמונה ולא ישליכנו
מי שיש לו במטה אמונה ואין ספק להיות אלו חבלי
משיח שהיו הכנענים מבקשים מהבורא שלא יהיו
מזואים בהם וגם הנביאים היו מרשידים בהעלותם
אותם על רשיניהם כמו שנאמר (ישעיהו כ"א ד') חעה
לבבי פלגות בעתתי וגומר וגם בספר הישר אמר
הבורא אף למי שיהיה מצוי באוחו הזמן משמו אל
אבל מה שנאמר שדעת קצת בני עמנו נעדרה ונחבלבלה
ונעה לבבם והתחדש להם ספק ונחעלפה סברתם, וקצת
לא סרו מאמונתם ולא נתעלפו ולא חרדו זה לזה דבר
זה כבר קדם על ידי דניאל ע"ה כמו שהודיענו הבורא
כי בהאריך לנו הימים בגלותנו ובצא החרח עלינו ילאו
רבים מן הדת ויחדש להם ספק ויטעו וסבה זו תהיה
בראותם לדולגו וחוקף יד מונגו והתגברותם עלינו
וקצתם לא יחדש להם ספק ולא תחבלבל סברתם
שנאמר (דניאל י"ב י"ד) יתבררו ויהלבו ויזכרו רבים
והרשיעו רשעים ולא יביו כל רשעים והמשכילים יביו
והכסיף לבאר לנו שאפילו המשכילים ההמה והמבינים
שעברו עליהם לרות ועמדו כנגדם ושאלו באמונתם
בה' ובמטה עבדו עדיין יעברו עליהם לרות קשות
ורעות יותר מן הראשונות שעמדו כנגדם עד שיתחדש
להם ספק ויטעו ויחשו עד שלא יתבאר להם כי אס
מעט מועד כמו שנאמר (דניאל י"א ל"ה) ומן המשכילים
ישלו לזרוף בהם ולברר וללבן עד עת קץ וגומר
ועתה אחינו חייבין אחס להטות אונסם ולשמוע
מה שאסדר לפיכס וחלמדוהו לטף ולגוים
כדי שיתקיים להם מה שהספק ומאמונתם ויתחזק

התנועה החפזית הנקרא בלשון ערב עלל ובלשון מוסקול
 באברי הבשר והחלכדם ונטיח ירחויו ומקום דבוקס
 ולפיפת קשוריו וליכות גדולו והרכבת אבריו ופיקו
 ומואל עורקו המתנועעים והעורקים שאינם מתנועעים
 והחלקים וישוב נחיו קאחס על קאחס החיזויים
 והפנימיים כל דבר ודבר על מתנועה וחביתו ובמקומו
 כן הדבר בכסיל שאינו יודע סחרי כחצי הקודש ופינימי
 המנוח: כשירצה לערוך דתו זאח אל דת המזוייפת
 הנפעלת יחשוב שיש ציניהם ערך דמיון: הואיל וימלא
 בדת ה' איבור והיאר ודת המזוייפת הנפעלת כמו
 כן: ודת ה' ימלא מיני עבודות ובנפעלת כמו כן מיני
 עבודות: ודת ה' יש בה לויים הרבה ואזירות ועושים
 ושכר, וכמו כן בואת המזוייפת הנפעלת: ואזיה יודע
 פנימיותיהם ה' יודע שהדת האלהית האמתית שהכמתה
 בפנימיותיהם ושאיין לה שום לוי ולא איהרה שאין בפנימיות
 שלה דברים המביאים הועלת בשלמות האדם ומרחיקים
 ממנו: מק שמוע ממנו השלמות ההיא ויגיעו לו בהם
 מעלות המדות ומעלות הדעות להמון כפי יכלתם וליחידים
 כפי השגתם ובהם יהיה הקבוצ האלהי המעולה והמגיע
 והחונה על שתי השלמות האלו: כלומר השלמות הראשונה
 שהיא התמדת קיומו בעולם הזה על מיטב העניינים
 האלוהיים לאדם: והשלמות השנייה שהיא השגת
 המושכלות כמו שהם בעלמם כפי כמו של אדם: וידוע
 כמו כן שהדחות ההם המדמים לדתו הם דברים שאין
 להם פנימיות אלא ספורים ודמיונים שהכחון להם
 המדמה לכבוד עצמו ולאמר עליו שהיה כפלוני ופלוני:
 והבארה עברותו לנגד החכמים ונעשה הדבר שהוק
 ולינות כמו שמשחקים מפעלות הקוף כשידמה מעשו
 למעשה אדם: וכבר הודיענו הבורא ע"י דניאל ע"ה
 שדבר זה עתיד להיות ושבאחרית הדבר יעמוד אדם
 ויגלה דת שהדמה לדת האמת וידבר גדולות ויאמר
 שירדה עליו רוח נבואה ויתן לו ספר ושדבר הבורא
 עמו ואמר הוא לבורה וכיואל בזה מהרבות דבריו, אמר
 דניאל כשספר עמידת מלך אדום: ודמה עמידת משגע
 ואיך יהיה נושא למלך אדום ולמלך פרס ויון, לקרן
 לומחת שארכה וגדלה, כמו שיבאר זה מן הפסוקים להמון
 וליחידים שהם עניינים שגלו במציאות כלומר בעולם
 ואין לפסוקים ההם פירושים אחרים אלא כפשטם: שכן
 אמר (דניאל ז' ח') משתכל הויה בקריא ואלו קרן
 אחרי זעירה סלקת ביניהן ותלת מן קריא קדמיא
 אתעקרא מן קדמה ואלו עינין כעיני אנשא בקריא
 דא ופוס ממלל ררבין: ואחיה עיין בחכמת זה המשל

והאמת יתחל בהם וישחק: כלומר הקב"ה שהוא האמת
 יושב ומהחל ושוחק בהם על שהם מתכוונים בחלישות
 שכלם כוונה שאין לה חלית: ועל זה העניין אמר דוד
 ע"ה ברוח הקודש בראותו כוונתם לסחור דת האמת
 ובראותו שהקודש צ"ה יושב ומשחק בהם (תהלים צ"ג)
 ננחקה את מוסרותיו ושליכה ממנו עבותיו יושב
 בשמים ישחק ה' ילעג למו: ועדיין אנו בחושים ומזכרים
 בשתי הכחות האלו מיום מלכותו וקאת ימי גלותו:
 ואחר כך התחדשה כת אחרת שמגדלת בעניינה ומררה
 חיינו משתי ענייני הכחות כלומר מכת ההתגברות ומכת
 הטענות והקושיות: וראתה בעגה להכחיד שם אומה
 זאת מדרך אחר, והוא שהתנכל בעלנו להתודע בשם
 נבואה ולחדש דת מבלעדי חורת ה' והודיע ברבים
 ששתי החורות מאת ה' וכונתו לחדש הספק ולהכניס
 מצוכה בלבבותנו בהיות החורש אחת הפך האחרת ושחיתן
 מכוונת לאלוה אחד להיות זה מצוא ושער לסחור
 חורתנו: ובכל זה כבר ניבא דניאל ואמר בקוף ססופו
 להכשל ש:אמר (דניאל י"א י"ד) ובני פריני עמך ינשאו
 להעמיד חזון ונשלו: ואחריו לזמן ארוך עמדה דת מיוחסת
 אליו מאומת בני עשו שלא היחה כוונתו אליה ולא עלתה
 כמו כן במחשבתו ולא הויק שום דבר לישראל ולא נולד
 בהם ספק לא לכלל ולא ליחידים לפי שהבאר להם
 חסרותו ונכרת ואבד בידיו עד שיעשה בו מה שיעשה:
 ועמד אחריו משגע ונהג כמנהגו כלומר לשנות דתו
 הואיל ופתח בו הפתח: והסויף עם כל זה כונה אחרת
 שדף אחר המלכות ובקש שיטעבדו לו: והתחדש מה
 שהוא מפורסם: וכולם אין חפסם אלא לדמות שקריהם
 לדת ה' ולא תדמה המלאכה האלהית למלאכה אלושית
 אלא לחינוק שאין לו ידיעה באחד מהן: ואין הפךש בין
 דתו זאת לשאר הדחות שרואים לדמותם אליה אלא
 כמו שיש ההפרש בין האדם החי המרגיש ובין הלל
 שפסלו האומן מעד או שילקו ממכתה כלומר מכסף או
 מזהב או שפתח מאבן גלל כלומר מאבני שיש וזולתו עד
 שתקנו וליירו צורת אדם: שהכסיל שאינו יודע החכמה
 האלהית והמלאכה ההיא בראותו הללם ההוא בדמות
 אדם בכל משעמו הגלוי וכחביתו ובדמותו ובמראהו
 יחשוב שנעשה כמו שיעשה האדם לפי שאינו יודע
 הפנימיות של שיהם, אבל החכם היודע הפנימיות של
 זה ושל זה אז יודע שהפנימיות של זה הללם אין שם
 תקון מלאכה: וכן ידע שהפנימיות של אדם יש בה
 הנפלאות האמתיות והמלאכות המורות על חכמת
 הבורא יתברך בראותו עלביו נמשכים בצשר שהוא סבת

וחראה נפלאות. אמר שראה הקרן הצעירה הצומחת
 ובעוד שהיה תחמיה על אריכותיה ועל שהפילה שלש
 קרנות מלפניה עד שראה לקרן ההוא עינים כעיני אדם
 ופה מדבר גדולות. כלומר שהעמוד הזה ידמה דת
 שחדמה לדת האלהית ויאמר שהוא נביא וירבה דברים.
 ובאר לנו דניאל שטונחו חתיה להפך ולבטל החורה
 הזאת שבדינו ויחכוון לשנוחה שכן אמר (ס) ויסבר להשיגה
 זמיון ודת ויחזקו בידה עד עדן ועדנין ופלג עדן.
 ובאר לו הבורא יחברך לניחאל שהוא עמיד לאבדו אחר
 גדולתו וגדולת אריכותו עם כל השאר מן האומות
 שקדמוהו. ושלש המעשרים האלה כלומר הכת
 האסיית, והכת הטוענת טענות, והכת המחדמה לדתו,
 כלם יאבדו. ואם חראה להם שום גבורה ונלחון בשום
 זמן לא תעמד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם
 הנלחון ההוא. וכן גור עמנו בוראנו יחברך והבטיחנו
 מעולם ועד עולם שכל זמן וזמן שיעמוד על שונאיהם של
 ישראל שמד או שיחדש עליהם שום רוגז שהוא עמיד
 לסלקו ולהסירו. שכן אמר דוד ברוח הקודש מספר בלשון
 האומה שמחרעמת מחוקף יד העכו"ם בנו ושפט
 ממשלחם עלינו מתחלתנו. ואף על פי כן אין בהם יכולת
 להאבידנו ולמחות את שמו. ואף על פי שרודפים
 אחרינו ומגעים אותנו בשמדות וגרות. שכן אמר דוד
 ע"ה (הכלים ק"ט א' ב') רבת צרונני מעשורי יאמר
 נא ישראל רבת צרונני מעשורי גם לא יכלו לי. ואתם
 אחינו האינכם יודעים שביומי נבונדלגר הרשע הכריחו
 את ישראל לעבוד עבודה זרה ולא נלל מן הנמנאים
 אלא דניאל חנייה מישאל ועזריה, וסוף דבר השמידו
 הבורא יתעלה והאביד וימוסו וחורה האמת למה שהיחה.
 וכן אירע בבית שני כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו
 שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד דת וגזרו
 עליהם חלול השבת ולהפך ברית מילה ושיכתוב כל אחד
 מישראל בלבושו שאין להם חלק בה' אלקי ישראל, ושיחוק
 בקרן שורו כעינין הזה ואחר כך שיחרוש בו. ועמדו
 בגורה זו כמו חמשים ושתיים שנה ואחר כך אבד הקדוש
 ב"ה ממשלחם ודחתיהם יחד. וכן תמצא לרבותיו אומרים
 ברוב המקומות פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה
 שמד על ישראל, ושלוש על ישראל, כך וכך גזרו עליהם.
 ואחר כך היה מבטל הבורא יחברך הגזרה ההיא והיה
 משבית אותה והיה מבטל ומשבית הגזר אותה.
 וכן אז"ל שמד עביר דבעול, וכבר הבטיח הקב"ה
 ליעקב אבינו ע"ה שאע"פ שיסתעבדו האומות צורעו
 ויעו אותם ויגזרו עליהם הם ישרו ויעמדו והמשתעבדים

בהם יחלפו ויאבדו. כמו שנאמר (בראשית כ"ח י"ד)
 והיה זרעך כעפר הארץ. כלומר אע"פ שהם נתונים
 למרמס ולמרפס כעפר הזה שהכל דורסין אותו סוף
 שיגברו וינלחו. וכן על דרך המשל כמו שהעפר באחריתו
 יעלה על הדורסים אותו וישאר הוא והדורסים אותו
 לא יעמדו. והנה באר ישעיהו עה"ס והודיענו משמו
 של הקדוש ב"ה שהאומה הזאת כל ימי היותה בגלות
 כל מי שיעלה במחשבתו להתגבר עליה ולאנס אותה
 אפשר לו לעשות ויליה, אבל באחריתו יסלח הקב"ה
 מושיע ויסיר ממנה חליה וכאבה שכן אמר (ישעיהו
 כ"א ב') חזות קשה הגד לי הבוגד בוגד והשודר שודר
 עלי עולם צורי מדי כל אונתה השבתי. וכן הבטיחנו
 הבורא על ידי נביאיו שלא נאבד ולא יעשה עמנו כליה
 ולא יסור לעולם מלהיות אומה חסידה. וכמו שאי אפשר
 שיבטל מציאותו של הקב"ה כן אי אפשר שנאבד ונבטל
 מן העולם. שכן אמר (מלאכי ג' ו') אני ה' לא
 שייתי ואחס בני יעקב לא כליחם. וכמו כן בשרנו
 והאמוץ אותנו יחברך שמו שנמנע אלנו למאום אותנו
 בכללנו ואף ע"פ שיכעיסונו ויעבדונו על מזותיו. שכן
 כתוב (ישעיהו ל"א ל"ז) כה אמר ה' אם ימדו שמים
 מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אמאס
 בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה'. וכעינין זה
 בעינו הבטיחנו בחורה ע"י משה רבינו ע"ה שכן כתוב
 ויקרא כ"ו מ"ד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם
 לא מאסתי ולא געלתי כללחם להפך בריתי אחס
 כי אני ה' אלהיהם. ואחס אחינו חזקו ואמנו והשעמי על
 הפסוקים האלה האמתים ואל יבהילו אחס השמדות
 אם תכפו אחס, ואל יפחיד אחס חוקף יד האויב
 עליכם וחלישת אומתו. שכל העניין הזה אינו רק נסיון
 ובחינה להראות אמונתכם וחבתכם בעולם, ושלא יחזיקו
 בדת האמת בעמות אלנו אלא החכמים יראו ה' מורע
 יעקב הזרע הטבור והנבי שנאמר עליהם (יואל ג' ה')
 ובשרידים אשר ה' קורא. באר שהם יחידים והם
 האששים שעמדו אבותם על הר סיני ושמעו הדבור מפי
 הגבורה ושלחו ידיהם ואמונתם לברית וקבלו על עצמם
 המעשה והקבלה ואמרו כל אשר דבר ה' יעשה ונשמע.
 וחייבו דבר זה עליהם ועל הבאים אחריהם שכן כתוב
 (דברים כ"ט כ"ח) לנו ולבנינו עד עולם. וכבר הבטיחנו
 הבורא יחברך כאדם הניכס ערב לחברו ודי לנו
 בערבותו. והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני שהם
 מאמינים בניבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו
 הם ובניהם ובני בניהם עד עולם. שכן אמר הקב"ה

שזה הנגלה עליהם בענין זה כדי שתעמדו בכל נסיון
 שיפגע בכם באחרית הימים שלא יזון לבצקם ולא
 תחטאו. ואחס אחינו היו על בריחתם קיימים וזכתם
 מחזיקים ועל אמונתכם ונהגים ועומדים. ושלמה המלך
 ע"ה דמה אוחנו לאשה יפה בתכלית היופי שאין בה
 דופי שנאמר (שיר השירים ד' ז') כלך יפה רעייתי ומוס
 אין בך. ודמה שאר האמונות והסברות שרוצים להמשיכה
 אליהם ולהחזירה לאמונתם כאנשי הבליעל השטופים
 בזמה והמפחים הנשים שהם צנות חיל להשיג מהן
 תאוות המכוערת. כן אירע לנו עם אלו שהם משיאים
 אוחנו ומפחים להחזירנו לדתותיהם ואולי נאחו וגססו
 בסבבי פחוחים ובענפי שקריהם. ואחר כך חזר בהכמתו
 בלשון תשובת האומה כאלו היא אומרת לאותם שהם
 רוצים לפתוחה, ולהראות להם שסברתה מעולה מסברתם
 לאיזה דבר מתחזקים בי החוקלו להראות לי כמו מחולת
 המחזים. (שיר השירים ד' א') כלומר שהאומה תעטון
 כנגדם ואומרת להם הראונו כמו מעמד הר סיני שהיה
 בו מחנה אלקים ומחנה ישראל זה לעומת זה או אשוב
 לעצמכם. וזה המאמר הוא על דרך משל (שם שם)
 שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו
 בשולמית כמחולת המחזים. ופירש שולמית השלמה
 החסידה ומחולת המחזים שמחת מעמד הר סיני שהיה
 בו מחנה ישראל שנאמר (שמות י"ט י"ז) ויולא משה
 את העם לקראת האלקים מן המחנה ויחילבו בתחמית
 ההר. ומחנה אלקים כמו שנאמר (תהלים ס"ח י"ח)
 רכב אלהים רבותים אלפי שאן ה' צם סיני בקדש.
 ראה חממת המשל וסודו שהוא החזיר מלת שובי ארבעה
 פעמים בזה הפסוק להיות לרמוז שאנו נרדפים ארבעה
 פעמים ללאח מן הדת בכל אחת מן המלכויות האלה
 הארבעה שאנו היום באחרונה מהם. והבטיחנו הקדוש
 ב"ה בתורתו ואמר כי בזהותם מכריחים אוחנו לאחו
 בסברתם שנאמר (דברים ד' כ"ח) ועבדתם שם אלקים
 אחרים מעשה ידי אדם. אבל בכל זה לא יהיה זה בכלל
 בכל הארץ ולא תכרת התורה ממנו לעולם. והבטיח
 ואמר (שם ל"א כ"א) כי לא תשכח מפי זרעו. ובאר
 לנו על ידי ישעיהו מנשר אומתנו שהאות בינו ובינו
 ית' והמופת המורה שלא נאבד הוא קיום תורת ה'
 ודברו בינו. שנא' (ישעיהו ל"ט כ"א) ואני זאת בריתי
 אוחס אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך
 וגומר. וגם התפארה אומתנו לפני הקב"ה על שחשבול
 ארות השמות ותשא הצרות החוכפות עליה. שכן כתוב
 (תהלים מ"ד כ"ג) כי עליך הורגנו כל היום. זה דורו של

יחצרך (שמות י"ט ט') הנה אנכי בא אליך בעצ הענן
 בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם.
 לפיכך יש לדעת שכל מי שנטה מדרך הדת הנחמנה
 במעמד ההוא שאינו מורע האנשים ההם. וכן אמרו
 רבותיו ז"ל על כל המסתפק בנבואה לא עמדו אבותיו
 על הר סיני. המקום יעלנו ויילכס מן הספק וירחיק
 ממנו ומכס המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול.
 לפיכך אחינו כל ישראל הנפונים בקצוות הארץ חייבים
 אחס לחזק קלחתם לקלחתם ולאחזק ולחזק הגדולים
 לקטנים והיחידים להמון ותחברו אומתכם על דבר
 אחת שלא ישתנה ולא יופר ולהרים קולכם באמונה
 שלא תפול לעולם ולא תשחת. והוא להודיע לרבים
 שהקב"ה הוא אחד ולא כשאר האלילים. ולהודיע שמה
 הוא נבואו ומדבר עמו והוא ארון כל הנביאים והוא
 שלם מכולם והוא המשיג מהקב"ה מה שלא השיג אחד
 מכל הנביאים לא לפניו ולא לאחריו. ושם"ת זה בולו
 מבראשית עד לעיני כל ישראל הוא דבור מאת הבורא
 יחצרך למשה רבינו. שנאמר (במדבר י"ב ח') פה אל
 פה אדבר בו. ושאין להפר ולא לשנות ולא להוסיף ולא
 לגרוע לעולם ושלא יבא מאת ה' תורה זולתה ולא
 ציווי ולא אזהרה. וכמו כן זכרו מעמד הר סיני שצונו
 הקב"ה לזכרו תמיד וגם הזהירונו מלשכחו אוחנו ולזנו
 ללמד אוחנו לבינו כדי שיגדלו על תלמודו. הוא מה
 שנאמר (דברים ד' ט' יו"ד) רק השמר לך ושמר נפשך
 מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו
 מלבבך. וימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר
 עמדת לפני ה' אלקיך בחרב באמר. וראוי לכם אחינו
 שחגלו בניכם על המעמד ההוא הגדול והספרו בתוך
 קהל ועדה גדולתו והדורו שהוא עמוד שהאמונה סובבת
 עליו והטענה המביאה לידי אחת וגדלו המעמד ההוא
 על כל גדולה כמו שגדלו הקב"ה שנאמר (דברים ד'
 ל"ב) כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך וגו'.
 ודעו אחינו בצרית האחת ובסברה האחת שהדבר הגדול
 הזה שגראה במציאות שהעיד עליו מבחר כל העדים
 שלא היה מקודם כמוהו וכן לא יהיה אחריו כמוהו.
 והוא שחשמע אומה אחת בכללה דבור הקדוש ב"ה
 ושתראה כבודו עין בעין ודבר זה היה שתחזוק האמונה
 חזק שלא ישנהו משנה ויגיע לנו ע"ה האמת כדי להעמיד
 רגלינו לבל ימעדו אשורינו בעמות כאלו כשיתחדש שום
 רוגז או שמד על יהודים ח"ו וכשיתגבר יד האנס. שכן
 כתוב (שמות כ' כ') כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים
 ובעבור תסיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. כלומר

שמד. ויש עלינו לשמוח במה שנסבל ונשא מן הצרות
 ואבדה הממון והגלות והפסד עמיינינו שכל זה לחפצארת
 היא לנו לנגד בוראנו וכבוד גדול. וכל מה שיפול ממנו
 בעניין הזה הוא חשוב כקרבן כליל על גבי המזבח
 ויאמר לנו על זה (שמות ל"ב כ"ט) מלאו ידכם היום
 לה' ולחת עליכם היום צרחה. לפיכך ראוי להם שיצרחו
 וירדפו אחרי ה' ויכנסו למדברות ולמקומות שאין בהם
 ישוב ושלא יחששו על הצבודרם מאנשי סודם וגם לא
 יחוסו על אבדת ממון שכל זה דבר מועט ומזער לנגד
 מלך מלכי המלכים הקב"ה המולך על הכל השם הנכבד
 והנורא הזה ה' חלקיך ונאמן הוא לשלם שכר טוב
 בעולם הזה ובעולם הבא. ובדרך הזה מלאנו החסידים
 הטבורים רודפים האמת ומשיגים אותה הם בורחים
 לדת האל מקצות הארץ הרחוקות ושימו מגמותם
 למקומות החסידים כדי שיוסיפו להם מאור החורה
 כדי ששיגו בעיני זה מן הקב"ה מן הטובה. ואיך לא
 ימאס האדם ואיך לא יקוד בארץ מולדתו ובבני משפחתו
 בשביל החורה כלה בכללה. והנה מלאנו איש אחד בין
 שאר בני אדם כשלא ימלא די מחייתו במקום אחד עד
 שיקוד בו ויזר לו מקומו יא משם למקום אחר כ"ש
 כשיזר לו מקומו מלד תורתו ומלד אמונת האל שלא
 יברח ממנו אל מקום אחר. ומי שלא יתכן לו ללאח בשום
 זמן לא ינהל נפשו לאט ויפשע בעלמו ויעשה הפקר
 לחלל השבת ולאכול איסורין ויעלה על לבו שפרק מעליו
 עול החורה, שהחורה הזאת לא יוכל להמלט ולהגלל
 ממנה אפילו אחד מורע יעקב לעולם לא הוא ולא
 זרעו ולא זרע זרעו בין ברצונו בין שלא ברצונו, אבל
 הוא יענש על כל מצוה ומצוה שגבל מן הצווים כלומר
 ממצוה עשה, וגם יענש על כל מה שיעבור ממצוה
 לא תעשה. ולא יעלה על הדעת שבהיותו עושה החמורות
 שלא יענש על הקלות כדי שיפקיר עצמו להם. אבל ירבעם
 בן נבע שחיק עצמותו יענש על העגלים שחטא בהם והחטיא
 את ישראל וכמו כן יענש על שגבל מצוה טובה בסוכות.
 וזה העקר יסוד מיסודי החורה והדת ולמדוהו ועשו
 היקש עליו:

אבל אומרים שחוק הוא והחול לקחת מהם ראייה והם
 דברים שאינם מביאים ספק בשום פנים ואפילו בלב
 ההמון. והפושעים בעלמם המשחקים בדברים האלו אין
 דעתם שכן הוא גם אינו מסתפק להם, אבל כונחם
 באלה הדברים להפאך בהם בפני הגוים ולהראות להם
 שהם מאמינים. אבל הקלון שאומר שמשגע כתוב בחורה
 וישמעאלים עלמם אינם מאמינים בראיות אלו ואינם
 מקבלים אותם ואינם לוקחים אותם לראיה לפי שבעולה
 מוצא ומפני שלא מלאו להם טענה בשום פנים בפסוק
 מפסוקי החורה ולא בסברה ולא בדמיון כדי שיתלו
 ממונו הוצרכו לומר שהחלפנו החורה ושינוי אותה ושגררנו
 שם פלוני מן החורה. ולא מלאו להם שום טענה להגלל
 יותר קרובה מזו ואף על פי שהיא בחכמית ההרסיה
 ובעולה גלוי אפילו להמון כל שכן ליחידים. הואיל והחורה
 העתיקה ללשון ארמית ולשון פרס ולשון יון ולשון לעז
 קודם שעמד הפסול כמה מצוה מן השמים. ועוד שהיא
 מקובלת דור מפי דור ממוצא העולם ועד מערבו ולא
 נמצא בכל זה שום חלוק כלל ואפילו בדקדוקיה אפילו
 בין קמך חטף לשורק לא נמצא בה שום חלוק ולא
 הוצרכו לטענה זו החלושה אלא שלא מלאו שום ספק
 בחורה. וביאור הדבר ממה שכתוב ונחתיו לגוי גדול
 אין רצוני לאמר גדול בחורה ובנבואה אלא במיין בלבד
 וכבר נאמר בעובדי עבודה זרה גוים גדולים ועלומים.
 וכן במה שאמר במאור מאד אלו היחה הכוונה בו שיא
 ממנו פלוני, היה אומר וברכתיו במאד מאד ואז היה אפשר
 להחלות זה הטוען בחוט של קורי עכביש לומר שעניינו
 אברכנו להיות מורעו פלוני. אבל הואיל ואמר במאד
 מאד אחר שאמר והרבתי יורה הדבר שאינו אלא על
 דרך ההפלה ברב המיניין. והנה באר הקדוש ב"ה בחורה
 לאברהם אבינו ע"ה שכל מה שהבטיחו הבורא יתברך
 מברכות ושיחן מצוה לזרעו ויבדיל אותו מולתם שבשביל
 זרע יתק נאמר בלבד זה ולא על זה האחר. והוא
 סמוך ומושג לברכת יתק שנאמר (בראשית כ"א י"ג)
 וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא. ובאר בזה
 שהעקר יתק זה האחר טפל. ועוד ביאר בפ' ואמר
 (שם שם י"ב) כי ביאתך יקרא לך זרע. ועוד כשנסכים
 על ישמעאל שאפילו היות זרעו הרבה במיין לא יהיה
 חסיד ולא יהיה לו חן בשלמות האנושי כדי שתפרסם
 בו ותחודע, אבל תחודע חסידותך בזרעך החסיד והוא
 הזרע הבא מיתק. וזה פירוש יקרא כמו שנאמר (שם
 מ"ח ט"ז) ויקרא בהם שמי ושם אבותי, כלומר יתפרסם
 בהם ויחודע. ואחר כך באר יתק שהברכות ההם

כך שלח לנו משה רבינו וקבלנוה ואמר (שמות כ"ד ג') כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. וכל זה דבר שהיה קודם מתן תורה. וכן באו המלות מורות על פעלים עוזרים בא חרה והופיע ואינם להבא. אבל הראיה שהם מביאים ממה שנאמר (דברים י"א ט"ו) נביא מקרבך מאחיך כמוני יקום לך ה' אלקיך אליו תשמעו. ואמרת שמקאתם הסתפק להם זה ומקאתם הסתלק מהם הספק באמרו מקרבך. ולולי מלת מקרבך מאחיך היתה זאת להם לראיה במקום הזה, יש לך לנון שכלך שתחזקו בזה שאומר לך. דע שלא יעבור לשום אדם לקחת מלה אחת מעניין שכלו דבק ומתחבר להיות לו לראיה ולסמוך עליה אבל ראוי לו לעיין בזה שקדם מן העניין ומה שאחריו. כלומר שיעיין בתחלת המלה ההיא שסמך עליה מתחלת עניינה ובאז זה עניין ופסוק עד שישלים העניין ואז ידע כוונת אומר העניין ואז יקח ראיה ממנו. ואין ראוי לשום אדם לקחת ראיה מדבר מוכרח מאשר לפניו ומאשר לאחריו. ואלו היה זה עובר כמו כן ראוי לומר שהקב"ה הסהירו שלא נשמע מן הנביא שכן הוא אומר (שם י"ג ב') לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. וכן נוכל לומר שהקב"ה לנו לעבוד עבודה זרה ח"ו שכן נחזיב (שם י"א ט"ו) ועבדתם אלקים אחרים והשתחיתם להם והרבה כיוצא בזה. ודבר זה מבואר בטעמו שאין לוקחין ראיה משום פסוק בשום פנים עד שידעו כוונת העניין מתחלתו ועד סופו ואז יזבן עיניו. והפסוק הזה שהוא נביא מקרבך מאחיך כמוני ראוי לעמוד על מה שלפניו ושלאחריו ממה שהוא דבק לעניין כדי שיזבן ולא ישאר בו ספק בשום פנים. וביאור הדבר שהוזהרנו בתחלת הפרשה מלהתעסק בקסמים ובמעונונים ובחכמת הכוכבים ובכשפים ובחזרים והדומה להם בדברים אלו שחושבים האומות שבהם יוכלו לדעת העתידות קודם שיחשדו ומחכוונים אליהם. וכשהוזהרנו ית' מלהתעסק בדברים אלו אמר לנו שכל האומות חושבים שידעו מה שיחשדו קודם שיחשדו מן הדרך הזה ואחיה לא תדע מזה הדרך מה שעתיד להיות אבל תדע אותו על ידי נביא שאקים לכם להודיעכם העתידות ויאמירו דבריו ולא יטא בכל מה שיאמר ותהיו יודעים העתיד להחשדו קודם שיחשדו מבלי קסמים וחזרים ומאין דין הכוכבים וזולתם. ואחר כך באר לנו שדבר זה יהיה בנו בלי טורח ואמר שכל נביא שישלח אלינו להודיענו העתיד יהיה מקרבכם כדי שלא תטרוך לשוטט אחריו מעיר לעיר ולהלך אחריו מהלך רחוק וזהו ענין מקרבך. ואחר כן הודיע דבר אחר ואמר ובהיותו קרוב מכם ובקרבתם יהיה מכם כמו

שהבטיח בהם לאברהם שכלל הברכות. ההם שיקים בריתו וחורתו של הבורא בורשו. כמו שאמר לבניו והייתי להם לאלקים. ואחר כך יחד יתח ויהדילו מישמעאל בכל הברכות האלו כמו שבארנו ויחדו ברית זולת ישמעאל כמו שנאמר (שם י"ו כ"א) ואת בריתי אקים את יתח. ואחר שאמר בשביל ישמעאל הנה ברכתי אותו באר לנו הקב"ה ענין זה על ידי יתח שיעקב יחד בכל הברכות האלו זולת עשו. והוא מה שאמר יתח (שם כ"א ד') ויתן לך את ברכת אברהם לך ולרשך אחיך. הנה החבאר לנו שמשלת החזרה שהבטיח בה הקב"ה לאברהם שתחקים בורשו שיתח הוא המיוחד בה ואחריו יעקב מורע יתח. וכן מלאנו הנביא עליו השלום שנתן הודאה להקב"ה על הטובה הגדולה הזאת שכן נחזיב (תהלים ק"ה ט') אשר כרת את אברהם ושבעתו לישחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. ומה שיש לך לדעת שזה השם שעלה בדעת הישמעאלים שכתוב בחזרה שאחזו בו הפושעים, כלומר במאד מאד שהוא מחמד אינו מחמד אלא אחמד כי הוא פשט המאמר שהם אומרים שהוא נחזיב בחזרה, וכשליחות המכובדים שהוא אנגלי ששמו אחמד. ומספר במאד מאד אינו עולה למספר אחמד שסוברים שהוא נחזיב בחזרה. אבל מה שאומר הופיע מהר פארן בידוע שהוא פעל עבר ואלו אמר יופיע אז יוכל היה הטוען להתלוך ולהחלות בו אבל הואיל ואמר הופיע הורה שהוא דבר שכבר עבר וביאור. הדבר שהוא מספר מעמד הר סיני ואומר כשנגלה על הר סיני לא נגלה מן השמים על הר סיני כרדת אבני אלגזים, אלא נגלה מעט מעט לאט מראשי ההרים מראש הר לראש הר עד שירד על הר סיני. ואמר (דברים ל"ג ב') ה' מסיני בא חזרה משעיר לנו הופיע מהר פארן ואתה מרצות קודם מימינו אם דת לנו. והדבר מוזבן למי שיראה כלומר לישראל. והבן איך דייק שפארן שהוא יותר רחוק נאמר בו הופיע ושעיר שהוא יותר קרוב אמר זרה וסיני שעליו היתה הכוונה ובו שכן הכבוד כמו שנאמר (שמות כ"ד ט"ו) וישכן כבוד ה' על הר סיני אמר בו מסיני בא. וכעניין זה ספרה דבורה כשספרה מעמד הר סיני שהכבוד נגלה לאט לאט מהר להר שכן נחזיב (שופטים ה' ד') ה' בלאתך משעיר בצעך משה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו וגומר. ועל הדרך שבארנו חכמים ז"ל שהקב"ה שלח נביא לאדום קודם משה רבינו להורות להם החזרה ולא ראו לקבלה וכן שלח לישמעאל והראה אותה להם ולא קבלוה ממנו ואחר

(שס י"ג ג' ד') ובה האות והמופת לא תשמע אל דברי הציבא וגומר. שהרי משה רבינו עליו השלום אמר לנו לא חשבדו עבודה זרה לעולם, לפיכך ידע שאות הוא שעשה בשם עבודה זרה אינה כי אם בלאט וכיטוף. וכן אמר לנו משה ע"ה שהחורה האת עומדת לעולם לפיכך כל ציבא שיאמר שהוא לזמן קצוב יש לנו לדעת מפשט נבואתו שהוא ציבא שקר שהרי בא להכחיש משה רבינו לפיכך לא נבקש ממנו אות ומופת ואם עשה לא נגיח. בה שחשב שהוא מופת בעשותו אותה, לפי שאמונתנו במשה לא היה מלך המופת כדי שנתחייב מלך זה (ס"א בשביל זה) להקיש בין מופת הציבא הוא למופת משה רבינו, אבל האמנו בו לפי ששמענו הדבר כמו ששמע הוא ובה האמנו בו אמונה שלמה מקויימת עד עולם שנאמר (שמות י"ט ט') וגם כך יאמינו לעולם. ואמנו בעניין זה עם משה רבינו כמו שני עדים שהעידו שראו שום דבר שכל אחד מהם יודע בוודאי שהוא אמת מה שיעיד חזרו ואמתות דברו ואינם צריכים להביא על דבריהם ראיה בפני המון העם. וכן הדבר בנו אהנו עדת ישראל ידעו אמתות משה רבינו לפי שראינוהו במעמד הר סיני בשעת הדבור לא מפני המופת. אבל עשה כל מה שעשה מן המופתים לפי האורך כמו שהצבאר מפסוקי החורה. ומפני שהעקר הגדול הוא נשכח ואינם סומכים עליו רוב אומותנו בשביל זה אין לנו מאמינים במופתים כמו שאנו מאמינים במשה רבינו ולא בשום ציינים באמונה. ובשביל זה אמר שלמה ע"ה בלשון האומה (שיר השירים ד' א') מה תחוו בשלומיה כמחולת המהיים אמר אם חוכלו להעמיד לי כמו מעמד הר סיני. לפיכך אם יעמוד ציבא מישראל או משאר האומות ויקרא בני אדם לדחו של משה רבינו ולא יוסיף ולא יגרע כמו ישעיהו וירמיהו וזולתם נשאל ממנו מופת אם יתן מופת ואין בו ויהיה אללנו במעלות הציבאים ואם יחסר ויפול שום דבר מכל דבריו יתרג. ומה שאנו מאמינים בו בחתו מופת ואף על פי שאפשר שהוא מכחיש שהקדוש ב"ה לנו על ידי משה ואמר לנו שיעידו שני עדים בשום דבר חתוך הדין על פי עדותם ודן אותם לכף זכות והעמידם על הזקק כשרותם ואף על פי שיחזקו שיעידו באמת או שיעידו בשקר. וכן לנו שאם יקום ציבא ונתן אות או מופת ונתראה לפי דעתו הפעולות כפי החך דברו ואף על פי שהדבר אפשר אם הוא אמת או שקר. ובאר לנו כמו כן שיש דברים שאינם מתקבלים מלך הציבאה והם כל דבר שיצא להכחיש נבואתו של משה רבינו ע"ה. וכבר בארנו העניין זה בחלקית הצבור בתחלת חבורנו הגדול בפירושו

כן כלומר מישראל, כדי שיהיה המעלה האת מיוחדת לכם והיא לדעת מה יהיה. ולפיכך הוסיף במאמר ואמר כמוני שמה יעלה על דעתך האיל וכתיב מאריך יחזן להיות מעשו ומשמעאל לפי שמאלו כחוב בעשו (במדבר כ' י"ד) כה אמר אחיך ישראל לפיכך הוצרך לאמר כמוני כלומר מבני יעקב. ואין כמוני כנאל להיות כמוהו במעלה הציבאה שכבר אמר ולא קם ציבא עוד בישראל כמשה והוא בעלם הפרשה המורה על מה שזכרנו. אמר (דברים י"ח י"ד י"א י"ג) לא ימלא כך מעביר בנו ובתו באל קוסם קסמים מעוין ומנחש ומכשף וחוזר חזר ושאל אוב וידעוני ודורש אל המהים תמים תהיה עם ה' אלהיך ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך ציבא מקרבך מאריך כמוני. הנה הצבאר והתאמת שהציבא הוא שהבטיח במקום הזה אינו ציבא שיצא במזוה ולא יחדש חורה, אבל הוא איש שלא יצרכו לקסמים ולמעוונים ולחכמת הכוכבים ושאל ממנו מה שיארע לנו כמו שהאומות שאלים למעוונים ולקוסמים, שכן מאלו שאלו שאלו לשמואל על אבדה שאבדה לו. אבל שלא נאמין נבואת יד ועמר אין זה בשביל שאינם מישראל כמו שהבטיח ההמון עד שנצטרך לדייק תמלת מקרבך מאריך, שהרי איוב וצפר ובלדד ואלפים ואלהיהו כולם אללנו ציבאים ואף על פי שאינם מישראל, וכן חנייה בן עזר ציבא שקר ואף על פי שהוא מישראל, אבל נאמין ציבא או נכחשהו מלך נבואתו ולא מלך יחסו. ובאר זה הדבר הזה משה רבינו רבן של כל הציבאים ששמענו הדבור המדבר אליו והאמינו בו ובנבואתו ואמרנו לו (דברים ה' כ"ד) קרב אתה ושמע וגו' והוא אמר לנו שלא נשאה מזה בשמים לתת ואין עם אמונה אחרת ולא חורה בלתי זאת שחבא שנאמר (שם ל' י"ב) לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו ושמיענו אותה ועששה. והזכירנו שלא נוסיף ושלא נגרע בחורה זאת שנאמר (שם י"ג א') לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. וחיבנו בשם הבורא להאמין בחורה האת אנו וציבאו ובני בנינו עד סוף כל הדורות שכן כחוב (שם כ"ט כ"ה) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי החורה האת. וכל ציבא שיעמוד בין שיהיה מיוחס לכהונה או ללויה או שיהיה עמלקי ויאמר שאחת מכל המזות הנגלות בספר החורה שנטל חיובה שקר והכחיש נבואתו של משה רבינו שהוא אמר לנו ולבנינו עד עולם, לפיכך נכחשהו ונתרוג. אותו אם תהיה לנו ימולת על זה ואין לנו להשיגה על מופתיו כמו שלא נגיח לציבא האומר לעבוד עבודה זרה, שכן אמר

וכשתחשוב התאריך למפרע יחבאר לך כל מה שזכרתי
 לך מהיות אברהם יצחק ויעקב בשלוש העפרי וכן דוד
 ושלמה אבל בארתי לך זה שחסיר מלבד סברה זאת ואל
 תחשוב שיש לשלוש כזה עלה וכן כן אמרת שאנשים כוונו
 הקבוצ העתיד ומאלו הכוכבים השבעה כלם שיחבצו
 בזול אחד ודבר זה אינו אמת ואין שם קבוצ שביעי
 בשום פנים לא בקבוצ העתיד ולא בזמנין קבוצים
 שעתידין לבא אחריו אבל דבר זה דבר איש שאינו יודע
 לכוון התקון על אמתתו כמו שספרת מכלל דבריו שאמר
 שאירע מצול מאויר ומעפר ומה שראוי לך לדעת
 שהדברים האלה וכיוצא בהם שוא וכוז ולא יהיו לך
 לראיה לפי שהמלאה נחוצים בספרים שהמחזק כמו
 שהוא מוכז בלשון מוכז בקולמוסו ואין זה מנוע עליו
 והכסילים הבעתים הם שיעשו אלס לראיה אמתית הדבר
 ביותו כחוב ואין לנו להאמין סברות מפנים האלה
 אלא מפנים אחרים ודע כי כמו שיגלל הסומא בהשעמו
 על הפקח בלכתו אחריו לפי שהוא יודע בעצמו שאין לו
 עינים שיראו הדרך הישר וכמו כן שיגלל החולה שאינו
 יודע מהתמות הרפואות בשמעו עלת הרופא שיהיגו
 וידריכוו לפי שאינו יודע הדברים הממיתים ולא
 המחלימים המליים וישמע לעצמו כל מה שיאמר לו
 כמו כן ראוי להמון למסור משענתם על הציצוים בעלי
 העינים האמתים ודי להם במה שילמדו להם שהסברה
 הפלוגית אמת והסברה הפלוגית אינה אמת ואחרי
 הציצוים החכמים החוקרים והרודפים יומם ולילות
 הסברות והדעות כדי שידעו איזה מהם אמת ואיזה
 מהם שוא ואחר הקדמה זאת דע שכל מה ששמע או
 שחמלא כחוב מאלו הדברים וכדומה להם הם כולם
 דברים שאין בהם אמת אבל האומר אותם כסיל או
 ליץ מהחל או מי שיחנן לסחור החורה ולהרום
 חומותיה הלא תראה עוונתם באמרם מצול מאויר ומצול
 מעפר וכמו כן יוכלו לומר מצול מאש וכל זה אינו אלא
 נכול ופחיו להטעמא אמתה שהמצול לא היה אלא מקבוצ
 המים ושלא בא מאת דיון האמת ועל דרך העונש
 ליושבי הארץ על רוב הטאחם כמו שבאר לנו בספרו
 הישר המזיל אותנו מן הטעות ועל הטענה האמת לפי
 סברתם לא מהפכה סדום ובזוחיה על כפרם ומעלם
 כמו שבאר הנחוב (בראשית י"א כ"א) הנלעקתה הבאה
 אלי עשו כלם וגומר וכן כל פעל הבא מאת הבורא
 יחברך בעולם הוא אלס דבר מחויב מן הקבוצים של
 נופים אלה הם ההקדמות שרונם להקדים להרום
 בהם יסודי הדת ועשן הפקר ליד חלומם וחשוקת

חכמיה מתפארים בהכמתם ומהחל כמו כן מן הממלכה
 שהיו אומרים שיש צינייה חכמים שהכמתם מועלת
 להם אמר (שם מ"ז י"ג) נלאית ברב עזחין יעמדו נא
 ויושיעך הוצרי שמים החזים בנכובים מודיעים להדסים
 מאשר יבאו עליך על זה העיין יהיה הדבר לימות
 המשיח מהרה יגלה ששתיחצו העכו"ם שאומה זו לא
 יהיה לה לעולם ממסלה ולא יגאלו מן השיעבור שהם
 בו וכל החכמים כלם פה אחד בעלם זאת וגם הקוסמים
 בעלי הכחות יפר הקב"ה מהשכחותם וסברתם הנכשת
 ואז יגלה המשיח שכן אמר ישעיהו בבאור עניין זה
 (ישעיה מ"ד כ"ה כ"ו) ופר אחותי בדים וקוסמים יהולל
 משיב חכמים אחור ודעתם יסכל מקים דבר עבדו ועלת
 מלחכיו ישלים האומר לירושלים חושב ולערי יהודה
 תביינה והרבותיה אקום ואחיה אל הסחכל למאמר
 האומר קבוצ גדול וקבוצ קטן וכן שמעתי ממך שאחיה
 אומר שהכמתה בארלכס מעושה ויפסקה מכס ושמת
 סבה לזה היות הקבוצ בשלוש העפרי יש לך לדעת
 שהמקרה הזה אינו מיוחד בארלכס אבל הוא היום בכל
 ישראל כלומר הכרת החכמים ודלדול הדעות והכו באמת
 מה שאמר הציצו בשם הקדוש ב"ה (שם כ"ט י"ד) לכן
 הגיי יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה
 חכמת חכמו ובינת נבוכו הסחחר ואין עלה זאת לא
 שלוש עפרי ולא שלוש אשי והמופת על זה ששלמה מלך
 ישראל שאמר בו (מלכים ה' י"א) ויחכם מכל האדם
 הוא היה באמלעות השלוש העפרי וכמו כן אברהם
 אבינו ע"ה שהוא עמודו של עולם והוא שגלה והורה
 העלה הראשונה לכל החכמים ויסד יסוד היחוד לכל
 בני אדם וכן יצחק ויעקב שלשתם היו משאים כסא
 הנכבוד בלבוחם שהשיגוה באמת כמו שאמר האבות הן
 הן המרכבה שאמר (בראשית ל"ה י"ג) ויעל מעליו
 אלקים הנה לך האבות שלשתם היו באמלעות השלוש
 העפרי ויחבאר כל זה ממה שמודיע שהקבוצ הקטן
 הוא קבוצ שחחי ולדק משעה שיחבצו באיזה מקום
 שיחבצו שיח כמו עשרים שנה ממהלך השמש בקרוב
 ולא יווח היוחס מתחבצים בשלוש אחר בעינו מאתים
 וארבעים שנה ואחר כן יעתיקו קבוצם לשלוש אחר וחו
 הנקרא קבוצ חמשי והוא קבוצ ההעחקה ההוא בכל
 מאתים וארבעים שנה ממהלך השמש ויהיה על הסדר
 הזה משעה שיחבצו שני הכוכבים אלו בשום מעלה
 מן המעלות עד שיחבצו באותה מעלה בעינה חתק"ם
 שיש וזהו הגדול והוא משעה שיחבצו שחחי ולדק
 בחלק הראשון מן הטלה עד שיחבצו פעם שיח

והוא תראה כי הראשונים והחכמים יל בידעם כי הגדול צונהו ה' צע"ס ד' צע"ס תמורות כמו שפרשנו
 הקטן מן השנים עשר מול שלשה אישים שור בידואה ד' צע"ס תמורות מאזניים ד' וזוה אמר ד'
 המים שרשן עקרב דין העפרים שור בידואה ד' צע"ס תמורות מאזניים ד' וזוה אמר ד'
 שונאים ו' איובים קבוצים ותמורים ומתורה
 Legere des Tallobb. W. W. W.

ירשה והיה ירשה שער אויביו וישראל עושה חיל וקעה
 שיגלה חסיה לרה גדולה על היהודים שנאמר (דברים
 ל"ב ל"ו) כי יראה כי אולת יד ואפס עזור ועזוב ואז
 יגלהו הקב"ה וישלים מה שהבטיח ואמר: והנביא מחמיה
 על העת שיראה בה הגואל (מלאכי ג' ב') ומי מכלכל
 את יום בואו ומי העומד בהראותו: והנה האמת שאנו
 מאמינים בזה העניין: אבל העת היא כבר התבארה
 מדברי דניאל וישעיהו ומשאר דברי רבותינו ז"ל שביאחו
 חסיה כשחזקף יד אלוס וערב וכשחפשט מלכותם
 בעולם כמו היום הזה וזה דבר שאין בו ספק ומה לא
 יעבור: ודניאל סוף מה שספר מלכות ישמעאל ועמידת
 מחמד ואחריו ביאת הגואל בסמוך: וכן ישעיהו ביאר
 שהראיה על ביאת המשיח היא הראיה משגע שכן אמר
 (ישעיה כ"א ז') וראה רכב למד פרשים רכב חמור רכב
 גמל והקשיב קשב רב קשב: אמר שרכב חמור הוא
 המשיח שנאמר בו (זכרי' ט' ט') עלי ורוכב על החמור
 ועל עיר בן חתונות יבא חזק עמידת רוכב על גמל
 והוא מלך ערב: ומה שאמר למד פרשים כלומר הזדווג
 שתי אומות שהם: אלוס וישמעאל: ובענין זה יבאר מן
 החלום של אלס ומן החלום של חיות: הזכר דניאל
 ודברים אלו מבוארים מפשט הכתובים: אבל אמרת
 העת על בוריה אינה מודעת אבל יש אלנו קבלה גדולה
 ופלאות קבלתי אותה מאבי שקבל מאביו ומאבי אביו
 והוא קבל הדבר וכן הדבר עד תחלת הגלות של ירושלים:
 כמו שנאמר (עובדי' א' כ') וגלות החל הזה לבני ישראל
 אשר כנענים עד לרפת וגלות ירושלים אשר בספרד
 ירשו את ערי הלב: וביאור הדבר שביבואת בלעם רמו
 שתחזור הביבואה לישראל אחר שתפסוק מהם: לפי שיש
 בחורה פסוקים שאף על פי שהכוונה בהם לשום ענין
 אף על פי כן יש בהם רמז לענין אחר כמו שמצינו
 ממאמר יעקב אביו עה"ש שאמר לבניו (בראשית מ"ב
 ב') רדו שמה שעבדו במצרים כמיני רד'ו שם מאתים
 ועשר שנים וכן מאמר משה רבינו עליו השלום שאמר
 (דברים ד' כ"ה) כי תוליד בנים ובני בנים ומושיאם
 בארץ: שישבו בארץ ישראל מיום שנכנסו בה עד גלות
 המלך יויכין כמיני משיח: והם חמשה' שנה ומה הרבה:
 ועל הענין הזה קבלנו מה שאמר בלעם (במדבר כ"ג
 כ"ג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל: יש בו
 סוד שכן העת היא יש לחשב כמיני שיש משעה ומי
 בראשית ועד אותה העת ותחזור הביבואה לישראל ואז
 יאמרו להם הנביאים מה פעל אל: וביבואה זו נאמרה
 בשנת הארבעים לנחמס מארך מגרים והמלא התחלת

נפשות הבהמית כמו הבהמות וצמות יענה: ובשביל הדעות
 האלו הזכירו הבורא יחברך בחזרה ואמר שבהיותכם
 מנעיסים יבאו עליכם פורעניות עקב הטאתכם: אם
 תחשבו שאינם באים עליכם אלא דרך מקרה ושאינ
 סבה הפורענות רוב נאזותכם גם אני אוסיף עליכם מן
 המקרה ההוא ואכפול אותם עליכם: שכן כתוב בתוכחה
 (ויקרא כ"ו כ"א) ואם חלבו עמי קרי וגו' והלכתי אף אני
 עמכם בחמת קרי: וקרי הוא הדבר שבא שלא בכוונה:
 והוא אומר אם חשימון פורענות דרך מקרה אני אוסיף
 עליכם מן המקרה ההוא שבע על השמאיתכם: וממה
 שהקדמתי לך מדע שאין ביאת המשיח תלויה בדיון
 הכוכבים בשום פנים: וכבר עמד אחד מן המחודדים
 בספרד וחבר ספר בעניין הקך על דרך הכוכבים ואמר
 שהמשיח יגלה בשנת פלונית: ואין אחד מחכמינו חסידיו
 שלא זולו עם דבריו וזולו עלתו ושמוכו במעלת החסרים
 בשביל מה שעשה והעיר חלית: והמציאות עשה בו
 יותר רע כלומר שחוק והחול ממה שעשיו בו לחינו:
 לפי שבזמן שאמר שיגלה המשיח עמד הסרבן והממרה
 בארצות המערב: והנה חלית הכעור לבעלי החמה
 האחת אבל הריוכו לכל זה חוקף הגלות עלינו והכוונה
 בלא חבל היא נחלית: אבל אחס לחינו חזקו וחמנו
 ויאמך לבבכם כל המיחלים לה: וכמו כן חזקו קלחכם
 לקלחכם נעשו אמה והאמינו בלבוח הכל ביאת הגואל
 מהרה יגלה: חזקו ידים רפות וברכים כושלות חמנו: ודעו
 שהקב"ה הודיענו על ידי ישעיהו אבשר ישראל שחבר
 אריכות ימי הגלות והתחזקו יחשבו הרבה שהקב"ה
 עזבו והסיר פני חסדו ממו ח"ו בשביל זה ואחר כך
 העיר על עצמו שלא ישוב אותנו ולא ישכחו שכן אומר
 (ישעיה מ"ט י"ד ט"ו) ותאמר ליון עזבני ה' וה' שכחתי:
 ואחר כך חזר ואמר החשכת אשה עולה מרחם בן
 בענה גם אלה תשכוחנה ואני לא אשכחך: ועל ידי הנביא
 הראשון ע"ה הודיענו הקב"ה נדבר הזה שנאמר (דברים
 ד' ל"א) כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא יסחיקך ולא
 ישכה את ברית אבוחיך אשר נשבע להם: ושב ה' אלקיך
 את שבוחך ורחמך ושב וקבך מכל העמים אשר הפיך
 ה' אלקיך שמה: ודבר זה לחינו סוד גדול מיסודי אמונת
 ישראל והוא שאי אפשר שלא יעמד מורע שלמה איש
 שיבך נפולחנו ויאסוף חרפתנו וגלותנו ויגלה הדת
 האמתית וישמיד כל מי שימרה דברו: כמו שהבטיחו
 הקב"ה בחורחו (במדבר כ"ד י"ז י"ח) אראנו ולא עתה
 אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל
 ומחך פלתי מואב וקרקר כל בני שת והיה אלוס

החשבון עד אותה העת אלפים ותפ"ח שנה שהסיון
 בחפ"ח גאולים. ולפי ההקש הזה והפירוש הזה החזור
 הנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים תתקע"ו לזיזיה
 ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת משיח שנאמר
 (יזאל ג' א') ונבאו בניכם ובנותיכם וגומר. וזה יותר אמתי
 מכל חשבון שנאמר בשם קד. וזה שאמרנו שהוא אמתי
 אחר שהזכרנו עליו ומניעו תכלית המניעה לגלותו שלא
 יהיה בעיני העם ברחוק (*). וכבר הודעתך אותו וברוך
 ה' יודע. אבל מה שאמר ששעה זאת היא שעליה אמר
 ירמיהו ע"ה (ירמיה למ"ד ז') ועת לרה היא ליעקב
 וממנה יושע, אין הדבר כן שזה הכתוב רומז על מלחמות
 גוג ומגוג בהכרח ותהיה אחר שיגלה המשיח לאחר זמן.
 אבל האות של שני גרן וזולתם שדומים להם הם דברים
 חלשים מאוד ואינם מיוחסים בשם לזכמים ואינם
 מדבריהם. ויש מהם שהם משל וסידה ולא תסתכל לדבר
 בזה העניין:

אבל מה שזכרת מעסק האיש שהוא אומר שהוא
 משיח בערי תימן דע שלא תמהתי ממנו ולא מן
 המאמינים בו לפי שהוא משגע בלי ספק ואין על החולה
 אשמה ופגע אס לא יסבב הוא חוליו. וכן איני תמה
 מן המאמינים בו מקצת רוחם ושאינם יודעים מקום המשיח
 ומעלתו הגדולה. שעלה בדעתם זה. אבל אני תמה ממך
 שאחיה מבני תורה ועמדת על ספרי הכתמים האין יודע
 אחי שהמשיח נביא גדול מאוד וגדול מכל הנביאים מלבד
 משה רבינו ע"ה. ועוד האין יודע שמי שאומר על
 עצמו שהוא נביא שאם נמלאת נבואתו מוכחשת הוא
 חייב מיחה לפי שסמך לעצמו המעלה הגדולה הזאת
 כמו שיומת המתנבא בשם עבודה זרה. שכן כתוב (דברים
 י"ח כ') אך הנביא אשר יזיד לדבר בשמי וגומר.
 ואיזה ראיה גדולה על היוצו מכהם אלא שיסמך עצמו
 בשם משיח. ויש תימה בדברך. שאמר שידוע בשלוה
 ויש אחרו מקצת חכמה. התעלה על דעתך שבמדות
 האלו יהיה משיח. אבל חייבך לומר כל זה מפני שלא
 השגחת למעלת המשיח מה הוא ואיך תהיה עמידתו

(* נספח בעיני אף יאמר שלא יהיה בעיני העם ברחוק. ואינו
 כי אם ערך שלשים שנה מוזמן כמינת האגרת. אשר לא ימנע להגיע
 אליו עוד הדור היא. ואיך לא כוהר המיעתיק לגלותו אחרי אשר הרב
 ז"ל צוה להעלימו. י"ב כדחה כן קבלת רבינו היתה כי האלפים ותפ"ח
 שנה מתחילין מועת הפסקת הנבואה. והמיעתיק שם יצאה כנספו להבטיר
 היענין כמתנו החשבון מועת הנבואה הזאת כי מוכרח היה לגלות המכתב
 לכל קהל ועדה כלוואת רבינו בסוף האגרת. ומיעתה יבוא הכל אל
 כפון ודוק. אב"א

ותעל כיונק לפניו וכשרם וגומר (ישעיה ל"ג ב') ואחר
 שיגלה בארץ הצבי ויקבץ כל ישראל לירושלים ולשאר
 ארצות אז תמשך האומה ותחפסנו מזרח מערב עד
 שיגיעו לכס אל ארץ תימן וליושבים אחרים בארץ הודו.
 שכן כתוב ע"י ישעיהו (שם י"ח ב') השולח בים יארים
 ובכלי גומא על פני מים לנו מלאכים קלים אל גוי
 ממשך ומורט אל עם גורא מן הוא והלאה גוי קו קו
 ומבוסה אשר באו ויהרים ארצו וגומר אל מקום שם ה'
 לבאות הר יזון. אבל כלל מעלותיו שיסופר בהם על ידי כל
 הנביאים ממה רבינו תחלתם עד מלאכי שהוא סופם
 חוכל אהה ללקוט אותם מן הארבע ועשרים ספרים.
 אבל המדה המיוחדת לו היא בשעה שיגלה יבהלו כל
 מלכי ארץ משמעו ויפחדו ותבהל מלכותם, ויתחילו איד
 לעמוד כנגדו בחרב או בזולתה, כלומר שלא יוכלו לעשות
 ולערער עליו ולא יוכלו להכחישו, אלא יבהלו מן
 המופתים שיראו על ידו וישימו ידם לפיהם שכן אמר
 ישעיהו בעת שספר שישמעו המלכים לו אמר (שם כ"ג ע"ו)
 עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו
 ואשר לא שמעו החבוננו. ואמר שומית כל מי שיראה
 להמיתו בדברו ולא יוכל להמלט ולהגלל ממנו. שכן אמר
 (שם י"א ד') והנה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית
 רשע. אבל הסתלק החרוס והמלחמה ממורח שמש
 וממערבה אין זה בתחלת הגלותו אלא אחר מלחמות
 גוג ומגוג כמו שבאר יחזקאל ע"ה. ואינו רואה שזה
 שעמד בארצם יש בו מכל אלו ואתה ידעת שאותו האיש עם
 כל הגדלות שסמנו לו שעשה מחסיית המתיים כמו שעלה
 בדעתם ומן המופתים ההם שהם מנחשים בהם ועדיין
 כשנשלים עמהם כל דבריהם על דרך הוראות הטענה
 לא ימלטו עמו בטענתם שטוענים שהוא המשיח, שאנחנו
 נו אה להם בכחובים אלק אוחות או קרוב שלא היו.
 ואפילו על דרך טענתם היאחו למעלה זאת אלא כל
 הרולה לעשות עמו שהוק וללנות. וסוף דבר שזה האיש
 אלו היה אומר מה שהוא אומר בודן ובקלות היה
 מחוייב אללי מיחה, אבל מה שהוא קרוב לדעתי הוא
 האמת שהשטתה ונפסד ציורו ורעיונו. והנני מראה לכס
 ענה טובה לכס ולו והוא שיהיה חבוש ימים עד שיחפרסם
 אלל הגוים כלומר שהוא נפסד ציורו ורעיונו ואבוד
 שכלו וחודיעו הדבר וחפרסמו אותו בעולם ואחרי כן
 תחירוהו ותלילו עצמו בתחלה. לפי שששמעו הגוים
 עליו שטען על עצמו שהוא משיח אחר שעשיחם בו
 המעשה הזה יהיו מלעיבים בו כמו שדנים לאיש משגע
 ומשחטה וכמותו ותלילו ונפסדו מרעם של גוים. ואם

תחרשלו בדבר זה עד שיחפרסם לגוים תמיתו אותו
 וה' שלא יסבב עליכם רגז. ואחס אחינו ידוע לכס
 שהקב"ה הפילנו במהמרות עונותינו בחוך אומה זו שהיא
 אומת ישמעאל שרעם חזקה עלינו והם מתחכמים
 להרע ולמאוס אותנו כמו שגור עלינו יתברך ואייבנו
 פלילים. ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת
 ממנה ולא אומה שרעה בתכלית הרעה לדלל אותנו
 ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו כמוהם. שאפילו דוד המלך
 ע"ה כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות לישראל
 התחיל לזעוק ולקוץ בלשון האומה מרעה בני ישמעאל
 ואמר (תהלים ק"כ ה') אויה לי כי גרתי משך סנתי
 עם אהלי קדר. וראו איך זכר קדר משאר בני ישמעאל
 לפי שהמשגע הוא מבני קדר כמו שהוא מפורסם מיחסו.
 ועוד דניאל לא ספר קטנותו ודלדולו אלא במלכות ישמעאל
 שחכע במהרה, שכן אמר (דניאל יא) וחפל ארצה מן
 הכבא ומן הכוכבים וחרמם. ואנחנו בעודנו סובלים שעבודם
 וכזביהם ושקרונם למעלה מיכולתנו שאין ביכולת האדם
 כח לסבול. ויהי כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים ל"ח י"ד)
 ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו. וכמו
 שהוכיחונו רבותינו לשאת סבי ישמעאל ושקרו ולשחוק
 ממנו. וכמו זה לפסוק שכתוב בשם בניו ומשמע ודומה
 ומשא שמע דום וש. וכבר הסכמנו כולנו גדולים וקטנים
 לסבול שעבודם שכן אמר ישעיהו ע"ה (ישעיה ג' ו"א)
 גוי נתתי למכים ולחיי למורטים פני לא הסתרחי
 מכלימות ורוק. ועם כל זה לא נוכל להגלל מרב רעם
 ופחונתם בכל זמן. וכל זמן שאנו רודפים שלומם הם רודפים
 אחרינו בחרוס ובמלחמה כמו שאמר דוד המלך ע"ה
 (תהלים ק"כ ז') אני שלום וכי אדבר המה למלחמה.
 כל שכן אם נעורר עלינו ונקרא במלכות בדברים בטלים
 ושקר הלא נסכן בנפשותינו ונבא לידי מיחה. ויש עליכם
 לדעת כי בתחלת מלכות ישמעאל עמד איש בעבר הנהר
 ואמר שהוא משיח ויאל בכלל עשרת אלפים מישראל
 והיחה האות שלו שכן מוצרע והסכים בריא ולא נלם
 עסקו ולא עמדה עלתו וחרו ונשאר ישראל אחריו בערי
 אספיהן בעלם הגלות והתחדשו עליהם בגללו צרות.
 וכמו כן עמד איש א' במערב במדינת פאס היום מ"ה
 שנה ואמר שהוא מבשר ושלוהו של משיח, ואמר שבאותה
 שנה יגלה ולא יאל דברו לאור והתחדשו לישראל בגללו
 צרות. והודיעני הדבר הזה מי שהיה מאזי בכל. וקודם
 זה כמו עשר שנים עמד בארצות ספרד במדינות קרטבה
 איש א' ואמר שהוא משיח וכמעט קט היתה כליה על
 שנייהן של ישראל בגללו. וקודם זה כמו למ"ד שנה עמד

אחד בצרפת ואמר שהוא משיח ועשה אונות לפי צברחס
 והרגוהו הרפתחים והרגו עמו כלל מקהילות הקודש.
 ואלה הדברים שקדמה הצטחחם ע"י הציאים שהודיעונו
 כמו שאמרתי לכם שבקרוב לימות המשיח האמתי ירבו
 הטועים והחושבים שכל אחד מהם משיח ולא תעמד
 עניתם ולא תחמתם ויאבדו הם ויאבדו עמהם רבים
 ולפי שידע שלמה ע"ה ברוח הקודש שהאומה הזאת בארך
 זמן גלוהה תפזר להחננע בלא עתה הראויה ויאבדו
 בשביל זה ויצאו עליהם ארומ, והאסיר מלעשות זה והשביע
 האומה על דרך משל ואמר השבתי אתכם בנות ירושלים
 בצבאות או בצילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את
 האהבה עד שתחפץ. ואחס אחינו האובינו קבלו עליכם
 שזועתו ואל תעירו את האהבה עד שתחפץ. ובורא
 העולם במדת רחמים יזכור אותנו ואחכם לקבץ גלויות
 נחלתו וחבלו לחיות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ויוציאו מגיא
 הללמות אשר הציבנו בו. ויסור מחשך עינינו ומאפל
 לבנו ויקיים צימיו ובימיכם העם ההולכים בחושך ראו
 אור גדול ישיבי בארך ללמות אור נגה עליהם. ויחשך

באפו וצערברחו על כל הקמים עלינו. ויאיר מחשבינו
 כאשר הצטיחונו כי הסה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים
 ועליך יורה ה' וכבודו עליך יראה. ושלוס עליך ידינו
 יקירנו בעל החכמות אוסף החבונות ועל כל החלמידים
 אחינו ועל כל עם הארץ שלום באור וזרח ורוב שלום
 עד בלי ירח אמן סלה. ואנא בצקשה ממך שתשלח
 העתקה האגרת הזאת לכל קהל וקהל לאחמים ולזולתם
 לחזק אמונתם ולהעמיד רגלם לבל תמעד. ותקרא אותה
 על הקהל ועל היהודים כדי שתהיה ממלדיקי הרבים
 אחר שתזכר ותשמר חלית הסוהרה והשמירה משום
 רשע שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומות הישמעאלים
 שמא יחדש דבר שיזילנו השם ברחמיו ממנו. ואף על
 פי שכתבתי אותה הייתי מתירא מזה הרבה מאוד אבל
 ראיתי שהלדקה הרבים דבר שאין ראוי לפחד עליו
 מן הסכנה. ואף בכל זה שגרתתי אוחולכם סוד ה' אל
 יראיו וכבר הצטיחונו החכמים שקבלו מן הציא עליו
 השלוס ואמרו שלוחי מזהו אינן יזוקין ואין לנו מזה גדולה
 מזו ושלוס על כל ישראל אמן:

נשלם אגרת תימן :

מאמר תחיית המתים

אמר שמואל בן יהודה אבן חבון אמר החכם הגדול
 הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל. אינו רחוק
 שיזון אדם לבאר ענין הקדמה מן ההקדמות בלשון
 מבואר פשוט וישתדל בו לדחות הספקות ולהסיר
 הפירושים ויבינו חולי הנפשות מן הלשון שהוא ההקדמה
 אשר כיון לבארה. והנה אירע כיוצא בזה בדברי השם
 יתברך שהוא אחד ואין שני לו ולהסיר מנפשותינו הדעות
 הנפסדות אשר האמונים המשנים אמר מבאר לואת
 הפנה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. והביאו ראיה
 מזה הפסוק על שהאל הוא שלשה ואמרו אמר ה' אלהינו
 ואמר ה' הרי אלו שלשה שמוה ואמר אחר כך אחד
 ראיה שהם ג' והשלשה אחד וחלילה לאל. וכשאירע
 דבר זה בדברי השם יתברך כל שכן וכ"ש שאירע בכיוצא
 בו בדברי בשר ודם. כאשר אירע בקלח האמונה
 בפירוש דברינו צפינה מפינות החורה שאנחנו כיונו

להעיר על פינה גדולה שלא היו משגיחים אליה וספקו
 מפני זה צפינה מבוארת גלויה באומה אין ספק בה.
 וזה שאנחנו כאשר נחללנו למה שנחללנו אליו מן
 הצבורים בתלמוד החורה ובאור משפטיה וכיונו בזה
 אל רגון השם יתברך לא לבקשה שבר מצוי אדם ולא
 לכבוד אלא להיטיר ולבאר ולהכין למי שקצרה דעתו
 וחבונות להבין מה שקדמנו מחכמי החורה ז"ל לפי מה
 שחשבנו ונראה לנו שאנחנו קרבו והקלנו ענייני רחוקים
 עמוקים וקבלנו וחברנו ענייני מפורים ומפורים
 וידענו שאנחנו מרויחים עב"פ. והוא שהם יהיה העניין
 כמו שחשבנו מהיווחו מקילים ומקבצים ומקבצים מה
 שלא עשה כיוצא בו אחד ממונ שהקדימו שכבר עלחה
 בידיו חועלת בני אדם והגמול מאת השם יתברך.
 ואם אין הדבר כן והוא עלה בידיו הגמול מהשם
 יתברך לבדו ויש לנו כונתנו ורחמנא לבל בעי. וזויר

זה הענין הוא אשר הביא הלשון והיד לחבר בכל ענין
 מה שנקוה בו מה שזכרנו מן הקבוץ והביאור, וכאשר
 נחללו לזה ראיו שאלו מן הדין לדון למה שזרעה ורובה
 לומר לבאר ולקרב טעמי הדת ולהניח שורשיו ועוצים
 שלא יבארו ולא יאיישו אמתתם, וכ"ש שכבר פגשו
 אדם שהיה נחשב שהיה מחכמי ישראל וחי השם יודע
 היה דרך משל ומתן במלחמתה של תורה לפי מחשבתו
 מעוררו והוא היה מסופק אם השם גס בעל עין יד
 ורגל בני מעיים כמו שבא בפסוקים או אינו גוף * אמנם
 10 אחרים שפגשתי מאנשי קלף ארצות פסקו לגמרי שהוא
 גוף והחיקו לכופר מי שהיה מאמין חילופו וקראוהו
 מין ואפיקורוס * והבינו דרשות רבות על פשוטיו וכיוצא
 בזה שמעתי על קלף אנשים שלא ראיתי * וכאשר ידעתי
 באלו האובדים לגמרי שהם מוקלים וחושבים שהם
 15 חכמי ישראל והם הם הסכלים שבבני אדם ויותר חועי
 דרך מהבהמה * וכבר נתמלא מוחם משגעויות הגסים
 הזקנות ודמיונם הנפסדות כעורים וכגסים ראיו שזריך
 לנו לבאר בחיבורינו התלמודיים עיקרים חוריים על
 זל הסיפור לא על זל הביא ראיה, כי הבאת הראיה
 על השורשים ההם לריך להמירות בחכמות רבות לא
 ידעו התלמודיים דבר מהם כמו שבארנו במורה
 הגבוים * ובארנו להיות האמיתות מקובלות אלל ההמון
 לפחות * וזכרנו בפתיחות חבור המשנה עיקרים ראויים
 להאמין ביבואה ועיקרי הקבלה ומה שיתחייב שיאמינהו
 25 כל רבן בחורה שבעל פה * ובארנו בפ' חלק שרשים
 נתלים בהתחלה ובגמול ר"ל מה שנתלה בייחוד ובע"ה
 עם שאר פינות התורה * וכן עשינו ג"כ בחיבורנו הגדול
 המכונה משנה תורה אשר לא יכירו מעלתו אלא המודים
 על האמת האנשי הדת והסכמה שיהיה להם שכל עוב
 30 והכרה בדברי החיבור וידעה בפיוור הדברים ההם
 אשר קבלתם ואיך פורתים * וזכרנו בו ג"כ כל העניינים
 עיקרים החוריים והתלמודיים וכיוצו בזה שיהיו אלה
 הגקראים תלמידי חכמים או חכמים או גאונים או כמו
 שנקרא בו עם טעפיהם על שרשים תלמודיים *
 וזהו חורחם חזרה על פיהם ותלמודם במסלה עולה
 וכל זה נבנה על עיקרים חוריים ולא יעלינו ידיעת
 השם אחרי גיוס אלל ישמו השתלמות הגדול וזריותם
 על מה שיעלימם ויקרעם אלל זוראם לא על מה
 שיבוא בהם השלמות אלל ההמון * ויהיה מכלל השרשים
 40 ההם אשר העירונו עליהם העולם הבא * והחלנו ולספר
 באמתת העולם הבא והארנו בו וזכרנו ראיות דברי
 הכתוב וראיות דברי הו"ל עליו ופירשנו מה שראוי

לאנשי חכמה, ובארנו בפרק חלק והודענו הסבה אשר
 שמתו לבאר לכיון העולם הבא מבלי תחייב המחים
 ואמרנו שלא ראיו בני אדם משאים וזותים רק תחייב
 המחים לבד היקומו ערומים או בלבושים וכיוצא באלו
 5 השאלות * אמנם העולם הבא שחזרו לגמרי ועוד שאנחנו
 בארנו שם תחייב המחים היא פנה מפות חורת מש
 עליו השלום שאינה התכלית האחרון הוא חי העולם
 הבא * וכל זה כדי לבאר הספק הגדול אשר יחשוב שאין
 בחורה גמול ולא עונש בע"ה צביאור * וביארנו מדברי
 10 חורה לפי מה שפירשו לנו רבותינו שהחורה כוונה אל
 התכלית בעונש והיא הכרת מן העולם הבא * ואלו
 העניינים בעלמם הם אשר בארנו והארנו בהם גם
 בחבור בהלכות חטובה * אבל בפ' חלק בארנו שם
 כמו שימלאהו מי שיסחל בו אחר שהארנו בדבר
 15 העולם הבא * ואמרנו שתחייב המחים אין חלק למי
 שלא יאמין בה בחורת מש רבינו * אמנם אינה תכלית
 האחרון וכן בחבור מנינו מי שאין לו לקחה לע"ה וכללוס
 במספר ואמרנו שהם כ"ד מיראתו שיחסר אחד מן
 המעתיקים אחר מאמר האומר דברנו אותה ומכלל
 20 שמינו שם הכופר בתחייב המחים * וכאשר זכרנו העולם
 הבא בארנו גם כן שם שהוא התכלית האחרון ואמרנו
 בזה הלשון וזה השכר אשר אין שכר למעלה הימנו וטובה
 אשר אין אחריה טובה * ובארנו גם כן שבעולם הבא
 אין בו מלאות גופות אחר שאמרנו חכמים וזכרנו לברכה
 25 שאין בו לא אכילה ולא שחיה ולא משגל מן השקר
 שיהיו לו הכלים לבטלה חלילה להשם מפועל הבטלה
 כי כשיהיה לאדם פה ואטומכא וכדו וכלי המשגל והוא
 לא יאכל ולא ישחה ולא יוליד יהיה אם כן מלאותו
 בטלה גמורה * ואין ראוי שיחלוק אדם על ענינו אלא
 30 שיש עליהם ראיות שכליות בפשוטי דרשות שראוי לאומרן
 בפני הנשים בבית האבל * וכבר סחר מי שסחר דעתו
 זה באמרו הנה משה ואלהיה עליהם השלום עמדו זמן
 בלא אכילה ושחיה והם גופות כן יהיו בני העה"ב *
 לא אליכס כל עוברי דרך הביטו וראו משה אליהו
 35 עליו השלום כליהם לא היו לבטלה ששיהם היו אנשים
 מבני העולם הזה אכלו ושחו בהם לפני המופת ואחריו
 ואיך יקשו מזה למלאות הגמשך אשר אין תכלית לו
 אלא כמו שאמרנו ז"ל לעולם שכלו טוב לעולם שכלו ארוך
 איך יהיו בו כלים לגוף לבטלה * וכבר נודע שהגוף בכללו
 40 אמנם הוא כלי לנפש לעשות בו כל הפעולות אשר אין
 פעולה אחת מהן נמאלת לעה"ב * ואלו לא ידעו גדול
 הגנות המחוויב למי שייחסם לשם פעל הבטלה והמניא

יצויר שיצו הנקוחים מן החומר ועיקר מציאותם ר"ל
 המלאכים ונפשות בני העולם הבא יחשבו אלו שלא יודע
 מציאותם רק מקובל מלך התורה ושליח שם דרך עיון
 שורה על מלאכים ועל שאר הנפשות כמ"ש מי שחשב
 שהגיע לדיעת האמתות ברגע וצדעות הם החלשות
 ורפיון הבקשה והעדר החכמות כלן וההסתפקות בפשוטי
 המקובלות כאלו לא נחזו ז"ל שדברי תורה יש להם
 נגלה ונסתר ולזה יקראו הנסתר סתרי תורה וכאלו לא
 אמרו גם בסתרי התורה כלל דבר אמנם אלו נטו מזה
 כלו עד שלא ידעו לו מקום * וכבר בארנו בצורה-
 הנבוכים באלו הענינים מה שיש בו די לאשי החכמה
 וזכרנו דברי החכמים כלם בו והעירונו על מקום זכרם
 לגלות הדבר ההוא אשר נביא ראייה ממנו ולהודיע
 אמתחו * וכאשר התפרסם חבורנו בארצות והחפשט
 בקצוות נאמר לנו שאלה מן התלמידים ברמק אמר שאין
 חסית המתים ולא תשוב הגשם לגוף אחרי הפרדה
 ואמרו כל אשי המשמד ההוא איך תאמר זה והתחילו
 להביא ראיה ממה שזכרוהו איתנו בחבורנו שהתכלית
 הוא העולם הבא ושליח גוף בו והתחילו הם להביא
 ראיה מן המפורסם באומה ובדברי החכמים בזה ואמר
 שהם כלם משל וארנו דבריהם עמו * וכאשר נודע לנו
 מה שאירע לא הרגשו אלו ואמרנו זה בטל במיעוטו
 שאין מי שיסכל זה ולא מי שיקשה עליו הבנת מה
 שאמרנוהו * וכאשר היה צגנת אלף וחונם מאות לשטרות
 הגיעה אלינו אגרת מארצות תימן ישאלו בה על דברים
 ואמרו שיש אגשים אללם שפסקו שהגוף יכלה ויפסד
 ולא תשוב הגשם לגוף אחר הפרדה ושהגמול והעונש
 לנפש לבד והביאו ראיה ממה שאמרנוהו איתנו צני
 העולם הבא * וכאשר נזכרו להם דברי החכמים הגלויים
 המבוארים בחסית המתים וקצת דברי הנביאים אמרו
 זה משל ויפורש * ואמר לנו זה השאל שהחפשט אללם
 זה הדעת והשלינו זולתו ובקשו ממנו תשובה והשיבונו
 על שאלותיהם ובארנו להם שחסית המתים פנת התורה
 והוא שוב הגשם לגוף ולא יפורש זה ושמי העולם
 הבא אחר חסית המתים כמו שאמרנו בפרק חלק
 וחשבנו שזה השער מספיק * וכאשר היתה צוהת השגה
 שנת ח' ת' ק' צ' לשטרות הגיעו אלינו כתבים ממקצת
 חברינו מבבל, זכרו ששאל מאשי תימן שאל על הענינים
 ההם בעצמם לזה ראש ישיבה רבינו שמואל הלוי היסמך
 צגד"ד בזמנו זה ושהוא חבר להם מאמר בחסית
 המתים, ועם דבריו בזה הענין קלחם טעות ושגגה
 וקלחם שאפשר להתנגל עליהם וגלל אותנו ושער מטע

כלים שיבקש מהם תכלית ללא תכלית * ואמנם יחייב זה
 כלו מה שיעלה בדמיון ההמון אשר לא יאמינו שיש
 מציאות חזק רק לגוף ומה שאינו גוף אבל הוא בגוף
 ראה לומר כמקרים הוא גם כן נמצא אללם אבל אין
 חוקתו במציאותו כחוק הגוף * ואולם מה שאינו גוף
 ולא מקרה בגוף אינו נמצא אללם הסכלים אשר הם בלא
 ספק אף על פי שהקיפו גמולי מחלב עתיקי משדים
 ומפני זה יאמינו רובם שהשם גוף אללם ששם לא יהיה
 גוף אינו נמצא * ואמנם הנקראים חכמים באמת לא
 על דרך העברה הגם התבאר אללם שכל נבדל מן
 החומר הוא יותר חזק המציאות מבשל החומר ואין
 ראוי לומר יותר חזק אבל מציאות הנבדל יותר אמתי
 מפני שלא ישיגוהו אחד מאופני השגיו והם אשר התבאר
 אללם בצופת שהשם אינו גוף ומפני זה מדרגת מציאותו
 יתעלה בתכלית החזק * וכן כל נברא נבדל רואה לומר
 המלאכים והשכל הוא במציאותו חזק מאד קיים יותר
 מכל גוף ומפני זה נאמין איתנו שהמלאכים אינם גופות
 ושני העולם הבא נפשות נבדלות רואה לומר דעות *
 וכבר בארנו ראיות מן התורה על זה במאמרנו המכונה
 מורה הנבוכים * ואם לא יראה להאמין זה אחד מן
 ההמון וייטב בעיניו להאמין כי המלאכים גוף ושהם
 יאכלו גם כן אחר שבא בפסוק ויאכלו, ושני העולם
 הבא גם כן גופות איתנו לא נקפיד עליו בזה ולא נשימהו
 לכופר ולא נרחיק מעליו ולא יוסיף אללנו כל מי שיאמר
 זה סכלות * ולוחי כל סכל לא יסכל רק זה השעור
 ונהיה בטוחים שהמלט אמונתם מאמונת הגשמות צבורה
 יחברך ואין היזק אם יאמינוהו צנבראים הנבדלים *
 ואם לא יספיק לאחד מן הסכלים שישם זה מקום
 ספק ולא יכריח אחת משתי הדעות אבל יחזק דעתו
 ההמוני וישם מוס בדעתו וירחיק עליו היונתו מאמינים
 המלאכים ובני העולם הבא נבדלים מן החומר נקיים
 ממנו אין חטא עליו כבר מחלנו לו בזה * וכבר בארנו
 לו תומיו ולא יחסרו פשוטי דרשות רבות תהיה תשובה
 עליו ואין פלא בזה כמו שפסקו רבים מדברי הנבואה
 יראה מפשטיהם היות ה' גשם צעל עין ואין אבל
 כשהאמתו הראיות השכליות והמופתיות על המנע
 זה ידענו כמ"ש ז"ל דברה תורה כלשון בני אדם אללם
 שהמופתים ההם לא יבינם ולא ישיגם מאמין בגשמות *
 וכן עוד הראיות השכליות המורות על היות המלאכים
 ובני העולם הבא נקיים מן הגשמות עד שנתרך לומר
 צמה שיביא לחשוב בהם הגשמות שהוא משל לא יבינו
 הראיות ההם אלו המאמינים בזה שהם גופות ואיך

בקולמוסו, ואחר אלו המכתבים נשלח אלינו זה המאמר אשר חברו זה הגאון ובלשונו וראינו כל הדרשות וההגדות אשר קבלם. וידוע אצל כל אדם שאין המבוקש מן החכמים ספור הדרשות והמעשים ההם הנפלאים בלשונם כמו שידרשו הנשים בבית האבל קצתן לקצתן. אבל המבוקש מהם לבאר בעיניהם עד שיאוחזו למושכל או יקרבו אליו. ויחזר נפלא מזה הדעות הנפלאות ההם אשר זכרם ואמר שהם דעות הפילוסופים בניש, זאת ראיה שהוא יתשוב שכל מה שיאמרוהו המדברים ויולחם מן הדעות הנכסדות הם דעות הפילוסופים. והנפלא מכל מה שראינו בו רוזה לומר במאמר הוא ואף על פי שכלו פלא אמרו ש"ל שחכמי הפילוסופים לא יאמרו בהנמט שוב הנפש לגוף אחר הפרדה ממנו אבל הוא מדרך העיון מכת האפשר זהו לשונו. וזה מאמר יורה שהמדברים אלו הם חכמי הפילוסופים ושאין לו ידיעה בדרכים אשר יבחנו בהם הפילוסופים ההכרח והנמט והאפשר. וכן יזכור דברים שנקחו ממאמר הגמול לבאן ליי וחשבם מאמרים פילוסופים. וכן ראינו זה הגאון ש"ל גר ופסק שהפילוסופים לא תאמרו אלא השאר הנפשות והם חולקים בזה, ואמי תמה מי הם אלה אשר קראם פילוסופים. וראינו פלא אחר שאין לשכל אצל זה הגאון זכרון לא אדע אם הנפש והשכל בפילוסופותו דבר אחד או הנפש תשאר והשכל יכלה או השכל יתאר והנפש תכלה והיא הנפש אשר אמר שהפילוסופים לא ידעוה ושאתה מדעותם בזה שהיא הדם. ואולי השכל אלו מקרה כמו שאמרו המדברים אשר הם חכמי הפילוסופים אלו ואם כן הוא יכלה בלא ספק. ואלו הסתפק זה הגאון בקבוך הדרשות ההם והמעשיות ובפירוט הפסוקים ההם אשר התבאר בפירוט ההוא שתחית המתים זכר בציאור החורה היה הנאות והראוי לניולא בו. סוף דבר כל מה שאמרו ש"ל או רובו כבר נאמר כיוולא בו או פחות ממנו, ואין כונתו במאמרו זה לחלוק על דבר ממה שכלל אותו המאמר ההוא ואף לא לזכרו. ואולם זכרנו ממנו מה שזכרנו לזורך הביא אליו במה שאנחנו בו שיחבאר משחל, אבל כונתו למקום התועלת המנעת למחלמד לא למה שיחלה להגדלת איש ועורחו או בהשפלת אחר והקטנתו ודרכי המחלוקת והכריעה מותרים למי שירצה ללכת בהם והסם יסגור בעדנו זה הדרך וכיוולא בו.

בין החלמידים והיא תחית המתים. ואין בזה המאמר דבר נוסף כולל על כל מה שאמרוהו בפירוט המטה והחבור אבל יש בו כפל עיניים והארכה המונית וחוספת ביאור יצינוהו הנשים והסכלים לא זולת זה. ואומר שתחית המתים המפורסמת והגדולה בלומתנו המוסכם עליה מכלל כחונתנו אשר רוב זכרה בתפלות ובספורים ובתחנות אשר חברים הביאים וגדולי החכמים ימלא מהם החלמוד והמדרשות עיניה שוב זאת הנפש לגוף אחרי הפרידה זה, מה שלא נשמע בלומת מחלוקת עליו ואין בו פירוט כלל ואין מותר להאמין באיש מאנשי הדת שהוא מאמין חלוק זה. והיני עתיד לבאר לך בזה המאמר למה לא נפרש אלו הפסוקים כמו שפרש פסוקים רבים בתורה והולאנו אותם מפשוטיהם וכן זאת תחית המתים הוא שוב הנפש לגוף אחר המות כבר זכרה דניאל זכרון שא"ל לפרשו והוא אמרו ורבים מישיני אדמת עפר יקיו אלה לחיי עולם וגו', ואמר לו המלאך ואתה לך לקך ותנוה ותעמוד לגורלך לקך הימין. ואמנם מי שזכר שאנחנו אמרנו בתחית המתים שהוא במקרה שהוא משל הוא שקר מפורסם ודבר סרה גמור מאמרו. והנה חבורינו כבר נתפרסמו ויקראו ויראו אנה אמרנו זה, אלא אם כן אמרוהו בזה שאמרוהו חכמי ישראל במתי יחזקאל שחכמי החלמוד חולקין בו וכל דבר שיש בו מחלוקת ולא יביא מעשה אפשר להכריע בו אחד משני המאמרים על חבור. וכבר זכרנו זה בפירוט המטה פעמים. וכן יראה לנו מן המאמרים ההם שאלו האנשים אשר ישובו נפשותם לגופות ההם יאכלו וישחו וישגלו ויולידו וימותו אחרי חיים ארוכים מאד כחיים הנמצאים בימות המשיח. ואמנם החיים שאין מות אחריהם הוא חיי העה"ב, אחר שאין גוף בהם. שאנחנו נאמין והוא האמת אצל כל בן דעה שהעה"ב נפשות מבלי גופות כמלאכים ובאור זה שהגוף אמנם הוא כלל כלים לפעולות הנפש כבר התבאר זה במופת. וכל מה שבגוף יחלק על שלשה חלקים. כלים שבהם יושלם המזון כפה והאסטומוכא וכבר זכרנו מעים ובכלל כל מה שבבטן התחנות. וכלים שבהם תהיה ההולדה והם כלי המשגל והולדת הזרע והולדת העובר. וכלים שבהם תקון עיני הגוף עד שימציא לעצמו כל מה שינערך אליו בעיניים ושאר החושים והעורקים והעצבים והמיתרים אשר בהם ישלמו התנועות כלם ולולי אלו לא היה אפשר לבעל חי להחיות אל מזונו ולבקשו ולצרוה ממה שהוא כנגדו ומאבד אוחו ומפסיד מזונו. וכאשר לא יושלם מזון האדם

ובמה אהיל בוכרון זה המאמר

דע אתה המעיין שכונתו בזה המאמר היא לבאר מה שאמרוהו בזה הפנה אשר נפלו בו דברים
 אה"ט' ג' ט' ט' ח' 40

שיחטה אחר זה הביאור ויאמר שאנחנו נאמין שכל
 תחית המחיס שבמקרא משל אכל יש מהם אמת כמו
 שזכרנו ויש מהם משל בלא ספק וקלחם מסופק בהם
 אם הם משל או אמת וכשהסתכל כל מה שזכרו
 החכמים והמפרשים מן האגלוסים מזה ומה שלפני
 הדברים ואחריהם בנחוב הוא יתבאר לך זה ואין
 צריך לנו לפי כונת זה המאמר לזה הפרט כי העניינים
 לא תוסף אמתם בכפול מליהם ובשנחתם פעמים רבות
 ולא תחסר בשלל יכפלו ולא ישו. ואחיה יודע שזכרון
 פנת היחוד והוא אמרו ה' אחד לא נכפל בתורה
 ואחר שמלאנו דברי הביאור שלא יסבלו בזה פירוש שיזכור
 שוב הנפש לגוף כבר הודיע הספור הנבואי בזה ולא
 הוסף אמתת הספור בזה נשחטים כל מלת תחיה שבא
 במקרא לשוב הנפש ולא תחסר אמתת הספור בשחטים
 קלחם או כלם מלבד פסוק אחד משל סוף הדבר בא
 הספור הנבואי אם פעם אחת אם פעמים רבות
 וזכרוהו חכמי ישראל הקדומים והחדשים פעמים אין
 להם מספר והתפרסם באומנתו והסכימו עליו שפש
 האדם חשוב לגוף וזהו הענין הנראה בתחית המחיס
 ואם לא יזכרוהו חכם או מחבר וכבר ספקו ג"כ אנשים
 בדברנו בסוף החבור במקום שאמרנו דבר זה לשונו
 אל יעלה על דעתך שמתוך המשיח צריך לעשות אותה
 ומופחים ומחדש דברים בעולם או יהיה מחיס וכיוצא
 שדברים וכו' והבאנו ראיה על זה מה שבארנוהו ושבו
 קצת חלושי העיון שזאת הנחשה לתחית המחיס והוא
 סותר מה שבארנוהו בפירוש המשנה שחיתת המחיס
 פנה ממות החורה וזה כלו מבוואר אין ספק בו ולא
 תחירה והוא שאנחנו אמרנו שהמשיח לא יבוקש ממנו
 שיעשה מופת שיבקע הים או יהיה מת על לך המופת
 מפני שאין מבוקש ממנו מופת אחר שיעדו בו הנביאים
 אשר התאמתה נבואתם ולא יחייב מזה המאמר
 שהשם לא יהיה מחיס כשיראה ולמי שיראה אם בימי
 המשיח או לפניו או אחרי מותו סוף דבר אין בדברינו
 בכל חבורינו מה שיסופק על אדם מאנשי העיון רק
 על החלמידים המתחילים וכן הסתפק עליהם אמרנו
 שמאמר ישעיה וגר זאב עם כבש וגומר שהוא משל
 זה לא אנוהו לבד אמרנוהו אלא כבר קדמונו להבנת
 זה הענין אנשי החבונה מן המפרשים כמו רבי משה
 בקטיל"ח (ס"א אבן עטאללה) ואבן בלעם ז"ל חולחם
 מן המפרשים וסוף הדברים יורה עליו והוא אומר
 לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ
 דעה את ה' הנה כבר נתן העלה בהיוחס או בלתי

רק במלאכות שיעשם ובהזמנות רבות יתקד בהם
 למחשבה והשתכלות נמצא לו הכח השכלי לזכור בו
 המלאכות ונמצאו לו ג"כ כלים טבעיים יעשה בהם
 המלאכות הם ראוני לומר הידים והרגלים כי הרגלים
 אינם כלים אלא להליכה לבד ופרטי זה הכלל נודעים
 אלא אנשי זאת החכמה הנה החבאר שהגוף כלו צורך
 מציאותו מפני תכלית אמת והוא קבלת המון להתמדת
 הגוף והולדת הדומה להתמדת מין הגוף הוא
 וכשהיה התכלית הוא מסולקת בלתי צריך אליה
 ראה לומר בעולם הזה וזה שכבר בארו לנו החכמים
 ז"ל שאין בו לא חכילה ולא שחיה ולא תשמים, א"כ
 הוא באור בהעדר הגוף שהוא יתברך לא ימלא דבר
 לבעלה כלל ולא יעשה דבר אלא מפני דבר, וחלילה לו
 וחס שיכיו פעולותיו המחוקקות כפעולת עובדי האלמים
 עניים להם ולא יראו אזינים להם ולא ישמעו אף להם
 ולא ירחוץ. כן השם יתעלה אלא אלו יברא גופות כלומר
 איברים לא לעשות בהם מה שיצברו בעבורו כלל ולא
 לשום טבה ואולי בני העולם הבא אלא אלו האנשים
 אינם בעלי איברים אמנם הם גופות על כל פנים ואולי
 הם כדוריים מקשיים או עמודים או מעוקבים אין
 אלו הדברים אלא שחוק מי יתן הקדש יחישון וחי
 להם לחכמה והסבה בזה כלו מה שבארנוהו בהיות
 ההמון אין מציאות אלם אלא לגוף או מה שימצא
 בגוף, ומה שאינו גוף ולא כה בגוף אינו נמצא כלל, וכל
 אשר ירלו לחוק מציאות ענין אחד יוסיפו בו הגשמות
 רואה לומר יעבו עלם גשמו וכבר זכרנו מזה כלל רב
 בבאור במורה הנבוכים ומי שיראה לחשוב לנו זה
 הדעת למוס יעשה ראונו ואם יראה לשום אותנו טעות
 ושגגה יאמר ואנחנו לא נקפיד בזה שאנחנו נבחר כמו
 שבארנו במורה הנבוכים שימשך אחרינו בעל שכל על
 אמונת האמת ואפילו אחד ואם רחקו ממנו אלפים
 סגלים להאמינם בבעל ואמנם אשר נכחיש אותנו ואנחנו
 מתנקים ממנו אל השם יתעלה הוא המאמר בשלל חסוב
 הנפש אל הגוף לעולם ושלא יתכן היותו, שזאת ההכחשה
 מביאה להכחשת הנפלאות והכחשת המופת כפירה
 בעיקר ויציאה מן הדת וזהו נחשוב תחית המחיס מפות
 החורה ואין בדברינו כלל מה שזורה על הכחשת שוב
 הנפש לגוף אבל מה שזורה על הפכו ומי שיראה
 ויבחר לדבר עליו סרה וליחס לנו דעת שלא נאמינהו
 כמו שיחשדו הנקיים מעבירות, ויפרש דברינו בפירוש
 רחוק עד שיכריע לכף חובה הוא עתיד ליתן את הדין
 ולו משפט כל איש רשע חושד בכשרים ולא יתכן לאדם

19:00

חומסים ולא מוסיקין לדעתם השם. החראו אחס קהל
 ישראל מי שיש לו שכל שיהיה מזייר האריה בזמנו זה
 מורה ולזה הוא טורף ואז ישוב וידע מבוראו מה שצריך
 וידע שאין ראוי להזיק וישוב לאכול חבן. הנה נתקיים
 מה שאמר ויהי להם חיות הכל כדברי הספר החתום
 וגומר. אבל אמתו כבר בארנו זה בפירוש בספר מורה
 הנבוכים. ובחבור בארנו ראיתו גלויה מאמרם שימות
 המשיח אין בו דבר משגוי סדר בראשית. ודע שאלו
 היעודים וכוונת בהם אשר נאמר שהם משל אין דבריו
 זה מורה שהרי לא באמתו מהשם נבואה שהודיעתנו
 שהוא משל ולא מלאנו קבלה לחכמים מהנביאים שיבארו
 בה בחלקי אלו הדברים שהם משל. ואמנם הביאנו אל
 זה הענין באברהם לך והוא השתדלותו והשתדלות כל
 אדם מהיחידים חלוף השתדלות ההמון, שהמון ארשי
 החורה הנלחב שבדברים להם והערב לסכלותם שישימו
 החורה והשכל שני קצוות סותרים, ויוציאו כל דבר נבדל
 ומופרש מן המושכל ויאמרו שהוא מופת ויברחו מהיות
 דבר על מנהג הטבע לא במה שיוספר ממה שיעבר ולא
 במה שיראה מומן העומד ולא במה שיאמר שיארע
 לעתיד. ואמתו נשדל לקבץ בין החורה והמושכל
 ונהיג הדברים על סדר טבעי אפשר בכל זה, אלא
 מה שהתבאר בו שהוא מופת ולא יתכן לפרש כלל אז
 לנטרף לומר שהוא מופת. וכבר בארנו במורה הנבוכים
 לשון המקרא המבואר ולשון חכמים זכרונם לברכה גם
 כן בבא בדברי הנביאים משלים רבים, והפלגנו בביאור
 זה עד שאי אפשר לאחד מן הסכלים שמתחברים להכחישו
 ומפני זה נאמר אמתו ומי שקדמנו מחשובי המפרשים
 שאלו משלים כמו שפירשנו. ואפשר שיאמר גם כן כי
 כפירוש היישוב ותשמן הארץ ימעט מק בעלי חיים
 בהתקרב קלחם. כבר זכר זה ארסטו בספר בעלי חיים
 פנימן טעם סבת מיעוט הזק בעלי חיים קלחם לקלחם
 בארץ מררים. ויהיה ג"כ נחמה כמו שאמרו חכמים
 זכרונם לברכה דברה חורה לשון הבאי. ואם הוא על
 פשוטו יהיה מופת שיראה אשה הבית לבד כמו שאמר
 בכל הר קדשי ויהיה כיונא בדבריהם לא הזיקו נחש
 ועקרב. בירושלם. סוף דבר כל אלה הם דברים שאינם
 פנות החורה ואין להקפיד אך יאמינו בהם, ולריך
 שימתין האדם לגוף האמונה באלו הדברים עד אשר
 יראו במהרה בימינו ואז יתבאר אם הם משל או מופת.
 וכבר נודע שאמתו נכרח מאד משינוי סדר בראשית
 ואמנם יענה כל מי שיטעה ממי שקדם או יתאחר
 להיחוס בלתי מבדילים בין העניינים המהגים מנהג

המופת והם אשר לא יעמדו כלל ולא יתקיימו, ואמנם
 היו מפני האורך או לאמת נבואה ובין העניינים הטבעיים
 הנמשכים תמיד שהם מנהגו של עולם אשר יבארו ז"ל
 ויאמרו תמיד עולם כמנהגו נוהג, ואמרו אין מביאין
 ראיה ממעשה נסים. ואמר שלמה כי כל אשר יעשה
 האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו [אין]
 לגרוע. הנה כבר התבאר שהעניינים הטבעיים נמשכים תמיד
 על מנהגיהם. וכבר בארנו גם כן זה במורה הנבוכים
 בדברנו בחדוש העולם. ויראה שאשר הביא אלו האנשים
 לטעות ולספק בדברינו בתחיית המתים, היוצו מאריות
 בספור העולם הבא ולבאר מאמרים אמתים ולזכור כל
 דברי הנביאים והחכמים המורים עליו וכשזכרנו בתחית
 המזינים זכרונם בדברים מעטים ואמרנו שתחית המתים
 פנה אמתית. והביא אל זה שני דברים. האחד מהם
 שכל חבורינו אמנם הם קב ונקי אין כונתנו להגדיל גוף
 הספרים ולא ללכות הזמן במה שלא יביא אל תועלת
 ולזה כשנפרש לא נפרש אלא מה שצריך לפירוש ובישוער
 שיוצן לבד וכשנבחר לא נבחר רק קצור העניינים. והדבר
 השני שהארעה אמנם תהיה ביזור ענין יעלם עד
 שיעלם ליורו או שהביא ראיה על אמתו, וזה צריך אליו.
 בשלשה מיני החכמות רזוני לומר תלמודי והטבעי והאלהי
 כי הרבה פעמים יעלם בהם ענין וירחק ליורו עד
 שיפרשו גדריו פירוש מספיק, זפעמים ינטרף הענין
 המצוייר אל ראיות רבות עד שיחאמת מה שיבוקש
 אמתו. אמנם דברי המופתים לא יעלם ליור מה שיזכור
 מהם ולא יכבד, ואי אפשר להביא ראיה על אמתו מה
 שכבר בא או שיעד בואו אבל יראו בחושים או יקובל
 ממי שכבר ראם. ומפני זה נפרש העה"ב ובאברהם
 להעלמו ולהיותו ענין אשר בטבע מנהגו של עולם כלומר
 השאר הנפש. אמנם תחית המתים הוא אחד מהמופתים
 ומבואר מאד שענינו מובן ואין שם אלא להאמין בו לבד
 כמו שבאמתו ההגדה האמתית והוא ענין יולא חוד
 לטבע המלאות ואין ראיה עליו. מלד הענין ואמנם יבג
 מנהג הנפלאות כלם ויקובל אין שם זולת זה. ומה היה
 לנו אפשר לומר בו או להאריך, התחשוב שהמבוקש ממנו
 אלל אלו שדדוש בחבורי הדרשות באו בזה הענין
 וההגות ההם זה יותר ראוי לזולתו כפי כונת מה
 שיבאר בו. אחס עדת המעשיינים בחבורינו כבר ידעתם
 שאני לעולם נוטה לחסר המחלוקת והיוכוחים, ולו היה
 אפשר לי לשיח התלמוד כלו בפרק אחד לא הייתי משיס
 אותו בשנים, ואיך יבוקש ממני זכרון הדרשות וההגות
 והם נמלאות במקומוחם ויקרא שם ומה תועלת לכפלם

ונאמר שאנחנו חברנו. וכאשר הגענו מזה המאמר אל זה
 המקום והוא היה חכמית הכונה בו וראינוהו חסר
 התועלת לגמרי מפני שאינו כולל רק כפל מה שאמר
 כבר בפירוש המשנה ובחבור ותוספת ביאור לכל מעט
 תבונה או הורס ראינו שלא נניחנה ריקה מחדש תועלת
 5 ושנדבר על שתי שאלות ראיות בזה הענין. האחד
 מהן לבאר ענין אלו הפסוקים הרבים מאד המלאים
 במקרא המורים הוראה ברורה שלא תסבול פירוש
 בהרחקת תחית המחיס, כאמרו אם ימות גבר היחיה ואמרו
 10 כלם עין וילך כן יורד שאלו לא יעלה בטרם אלך ולא
 אשוב וזה באיוב הרבה. ואמר חזקיהו לא ישברו יורדי
 בור אל אמתך חי חי הוא יודך כמוני היום. זאת ראה
 שירדי בור הם המחיס. ונאמר ג"כ כי מות נמות וכמים
 הנגרים ארזה אשר לא יאספו וגומר. הלמחיס תעשה
 15 פלא אם רפאים יקומו וגומר. ונאמר רוח הולך ולא
 ישוב. וכשהפסוק פסוקי המקרא כלם תמלאם מרחיקים
 תחית המחיס בכלל רק פסוקי ישעיהו ועם קצת
 התבוננות. יתבאר שהוא מסופק אם הוא משל או
 20 אמת. ומה שבא מן הפסוק הנגלה לניחאל ורבים מישי
 אדמת עפר יקומו וגומר ואמר ותמות ותעמוד לגורך
 לקך הימין זה ג"כ מה שחייב לבני אדם המבוצה הגדולה
 קלחת הסתפק בהם תחית המחיס ספק גדול ומקצת
 המאמינים לואח הפנה הולרנו לפרש כל פסוק מהפסוקים
 25 המבוארים פירושים רחוקים מאד לקבלם. והשאלה
 השנית היות החורה בלתי זוכרת זאת הפנה כלל לא
 ברמזה ואף כי בביאור. ואם אי אפשר מבתי שיאמר
 שיש בחורה רמזיות לואח הפנה ויאמרו הדברים הם
 אשר זכרום באמרם מנין לתחית המחיס מן החורה
 חכמיתא אומר שיאמר שהם רמזים נסתרים וכל שכן
 30 בהיות החכמים החולקים בהם. ותהיה זאת השאלה
 השנית למה לא זכר את זה בגלוי ובביאור שלא יסבול
 פירוש אבל חזר לפי דברי החושב כמי שיראה שיסתור
 לאמר דבר ויראה לסתמו. ואומר במענה השאלה
 הראשונה שדברי הנביאים ולשון הספרים אמנם באו
 35 מספרים טבע המליאות ההגו, וידוע שטבע זה המליאות
 הוא החסר נקבות בעלי חיים וזכריהם והולידם הדומה
 ולמיחה הנולד מעט מעט עד שימות האיש ההוא ואין
 מן הטבע שישוב האיש ההוא ויתחיה שנית אחר מותו,
 אבל בטבע כי כשימותו בעלי חיים לא ישובו לעולם
 40 האשכים ההם אבל יכלו ויהיו מעט מעט עד שישבו
 אל היסודות ואל החומר הראשון במין מן החורה לא
 ישאר עמה חלק מוגבל רמזו אליו שנאמר בו זה היה

שהוא נמנע מלד השכל לא ממהג הטבע וכן יתחייב
 בשאר הנפלאות בהכרח, וכל זה אמנם יהיה נמנע לגמרי
 לפי אמונת קדמות העולם, ומאמין בקדמות אינו
 מעדת משה ואברהם ע"ה כלל כמו שבארנו במורה
 הנבוכים. ולאלו השרשים האמנו תחית המחיס על
 פשוטה ושמותה מפנות החורה, ואמרנו שאין ראוי לפרש
 שני הפסוקים המגלים החורים עליה ראיה ברורה אשר
 לא יסבלו פירוש:
 ומנהג השאלה השנית והיא האומרת למה לא
 נזכרה תחית המחיס בחורה. המענה עליה
 מה שאומר לך. דע שכבר נודע שזאת החורה בכללה
 לא נאמין שהיא מפי משה רבינו ע"ה ואמנם היא מפי
 הגבורה. הנה הביאה אותנו השאלה לחקור על אופני
 החכמה בהעיר השם אותנו על חיי העולם הבא ולא
 באר לנו תחית המחיס כלל. והטבה בזה שזאת תחית
 המחיס אמנם תנהג מנהג המופת כמו שבארנו, והאמנת
 מה שזה דרכו לא תהיה רק בספור הנביא והיו בני
 אדם כלם בזמן ההוא מכת האב"א אומרים בקדמות
 העולם שהם היו מאמינין שהשם רוח הגלגל, כמו
 שבארנו במורה הנבוכים המסביבים הגיע הנבואה מאת
 השם לבני אדם. וכן יתחייב להם לפי אמונתם הכובת
 המופתים ויחסו אותו לכסוף ולתחבולה. הלא תראה
 אותם משתדלים לחלוק על מופת משה רבינו ע"ה
 בלהטיהם וישלבו איש מעטו. והלא תראה איך אמרו
 מתמיהים היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם
 וחי. הורה שהיתה הנבואה אללם מכת הנמנע ואיך
 יספר למי שלא התבארה אללו הנבואה בדבר שאין ראוי
 עליו אלא האמנת הנביא והוא גם כן נמנע אללם לגמרי
 לפי אמונתם בקדמות העולם, כי לולי המופתים לא
 היתה אללו תחית המחיס מכת האפשר. וכאשר ראה
 השם יתעלה לתת תורה לבני אדם לפרסם בהם מלאתו
 ודחו ואוחרתו על ידי הנביאים בכל העולם כמו שאמר
 ולמען ספר שמי בכל הארץ. חדש המופתים הגדולים
 הכתובים בכל החורה עד שהתאמת בהם נבואת הנביאים
 וחדוש העולם. כי המופת האמתי ראיה ברורה על חדוש
 העולם כאשר בארנו במורה הנבוכים, ולא הוסיאם
 מענייני העולם הזה בגמול ובעונש ומהענין אשר הוא
 בטבע והוא השאר היפש או הכרתה כמו שזכרנו ר"ל
 העולם הבא וכת'. ולא נכנס לולת זה מענין התחיה
 והחמיד הענין כן עד שנתחזקו אלו הפנות והתאמתו
 בהמשך הדורות ולא נשאר ספק בנבואות הנביאים
 ובחדוש המופתים. ואחרי כן ספרו לנו הנביאים מה

שהודיעם ה' יתעלה מענין תחית המחיס והיה קל
 לקבלו. ואתה תמצא כמו התחבולה הזאת בעלמה עשה
 השם יתברך עם ישראל, אמר עליהם ולא נחס אלהים
 דרך ארץ פלשתיים כי קרוב הוא כי אמר אלהים וגו'
 ואם הורגלו בענייני העולם מפני שהשם עליהם שישבו
 למארים ויבטל מהם המכוון בהם כן השם עליהם עוד
 שלא יקבלו זה הדעת, ראוי לומר התחיה ויבטל בו
 התכלית המכוון בהם ומהם ואיך לא יורגלו גם כן
 באמונות והמנהיג והמרגיל להם אחד. וידוע שהאשמים
 שרשם השם יתברך שחראה החורה בימייהם התישבו בהם
 דעות נפסדות מאד, אמר עליהם בסוף המאמר אחר כל
 מה שראוהו ממעשה השם הגדול, ולא נתן השם ללם לב
 לדעת וגומר (דברים כ"ד) וידע הוא יתברך שאם יאמר
 להם חדוש תחית המחיס היה אללם נמנע וירחקו ממנו
 מאד וגם היו העבירות קלות בעיניהם אחר שהעונש
 עליהם אחר זמן ארוך, ולזה הפחידם וייעדם הטוב והרע
 בעניינים ממהרים לבא אם ישמעו ואם לא ישמעו, והיה
 מפני זה יותר קרוב לקבלה ויותר מועיל. וזה ג"כ תועלת
 גדולה ראוי לומר היות השמיעה מתקנת ענייני עולמות
 והמרי מפסידים. וכבר זכר בתורה שהוא מופת מתמיד
 ר"ל תקון העניינים עם העבודה והפסד עם המרי
 אמר והיו בך לאות ולמופת וזרעך עד עולם. ומפני זה
 אמרו אין מול לישראל, ר"ל שחקונם והפסדם אינם
 לסבה טבעית ולא על מנהג המליאות אלא נתלה
 בעבודה ובמרי וזה אות יותר גדול מכל אות. וכבר בארנו
 שזה בדין לבד ודין יחיד כמו שיראה מן המעשה ההוא
 והוא נאות לאומרו וזרעך עד עולם. ומן המאמר
 המפורסם באומה ראה אדם יסורין באים עליו ישפש
 במעשיו. והוא הענין בעלמו הוא המכוון ג"כ באומרו
 אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים ואתכם לקח
 ה'. ר"ל שעינייהם אינם נוהגים עיני מנהג שאר האומות
 אבל יחדם השם בזה המופת הגדול שהיו פעולותיהם
 תמיד נקשרות בתקון ענייניהם או בהפסדם:
 וממה שראוי שנתארהו היה ואע"פ שהוא עקר יותר
 נכבד מכוונת זה המאמר. הוא שהנפלאות פעמים
 יהיו בעניינים הנמנעים בטבע כהתהפך המטה לנחש
 ושקיעת הארץ בעדת קרה ובקיעת הים. ופעמים
 יהיו בעניינים האפשריים בטבע, כבא הארבה והברד
 והדבר במארים. כי מדרך מיני אלו הדברים שיארשו
 במקלחת העמים במקלחת המקומות. וכמו קריעת מוצב
 ירבעם במאמר איש האלהים, זה המופת אשר דבר ה'
 הנה המוצב נקרע וגו'. כי מדרך הביניים שיבקעו וכל
 אע"י היסוד הערבי במע המזכיר כ' סד

שן העיניים מחדש. וכרדת המטר הסוחף בזמן הקציר על יד שמואל. והברכות והקללות המכרות בחזרה כי כל אחת מהן אפשר בכל ארץ ובכל זמן והם כלם מכת האפשר נשיטתכל האדם בהם. ואמנם יהיו העניינים האלו האפשריים מופתיים באחד משלשה התנאים או בכלם. האחד מהם שז האפשר הוא בעת מאמר הנביא בשובו כמו שזא בשמואל א' ה' ויחן קולות וגומר ויקרא שמואל אל ה' ויחן קולות ומטר ביום ההוא. וכמו שזא באיש האלהים הוא מיהודה והמזבח נקרא וישפך הדשן כמופת אשר נחן איש האלהים. והתנאי השני ורות האפשר הוא על כל אפשר ממנו כמו שזא בארבעה, לפייו לא היה כן ארבעה כמוהו ואחריו לא יהיה כן. ובברד אמר אשר לא היה כמוהו בכל ארץ מזרים. ובדבר אמר וממקנה בני ישראל לא מת אחד. כי התיחד האפשר הוא באומה נרמו אליה או במקום או בזמן נרמו אליו מזרות האפשר הוא. והתנאי השלישי המשך האפשר הוא המחודש והתחדו כברכות והקללות. כי אלו היה פעם אחת או שחיס לא היה מופת והוא נאמר שהוא במקרה. וכבר באר בחזרה ואמר אם חלנו עמי בקרי כלומר שחשימו מה שיחול בכס מאלו המכות מקרה לא שהם עושה, אמר שהוא יח' יתמיד בהרון אפו הדבר ההוא אשר חשבם אוחו מקרה אמר והלכס עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי. ואחר שהצבאר זה דע שהמופת בעניינים הנמנעים בטבע לא יתאחר כלל ולא יאריך ולא ישאר על ענינו שאלו החמוד כן היה מודריך לספק במופת. שאלו נשאר המטה נחש היו מספקין היוחו נחש מתחלתו ומפני זה היה שלמות המופת בשובו מטה ויהי למטה בכפו. וכן אלו שקעה הארץ בעדת קרח והיחה נשאר שקועה לעולם היה המופת חסר, ואולם שלמותו היה בשוב הארץ לעיניה ותכס עליהם הארץ. וכן וישב היס לפנות

בקר לאיתנו ומזרים נסים לקראתו. ומפני זה העיקר אשר הערוחד עליו ארבע מאמונת החמדת ענין יוצא חוץ לטבע כמו שבארנו בזה המאמר. ואמנם המופת אשר בעניינים האפשריים הוא כל אשר יתמיד ויארך יותר ראוי להיותו מופת, ומפני זה נאמין החמדת הברכות והקללות, הברכות עם העבודה והקללות עם המרי לעולם בזאת האומה ובזה שבו אות ומופת? ושאלת השואל למה הושם להם זה המופת ולא הושם להם החכמה מופת ר"ל תחית המחיס והגמול והעונש אחר המות לנפש ולגוף? הוא כשאלת שואל למה הושם ממופתי שליח ה' שום המטה נחש ולא היה שוב האבן ארי? זה כלו נחלה בגזרת חכמה לא נדע ממנה אפילו דבר קטן. וכל שכן שאנחנו כבר זכרנו אופני החכמה זו, ואולי יש שם דרך או דרכים רבים אחרים חייבה אוחו חכמתו יחברך ואנחנו לא נדעם. ואין ראוי לאחד מאנשי החכמה שידקדק עליו מה שזא בזה המאמר מכפול הענין האחד הרבה ולא מן ההארכה בצבור מה שלא חוסיף בו ההארכה ביאור. כי זה המאמר אמנם חברתיו להמון אשר ספק עליהם מדברינו מה שהוא מבואר ולמי שדקדק מעט ההארכה בתחית המחיס. אמנם השלמים בחכמות הרמיה חספיק להם ואינם זריכים לא לכפול ולא להאריך בפירוש רק אל ראשי הפרקים, כמו שעשינו באלה העניינים העמוקים כלם בספר מורה הנבוכים חבורנו. כמו שלמדנו רבותינו ז"ל אמר לו פרשהו אמר לו אין מפרשין לחס אמר לו שגה אמר לו אין שוגין לחס. היה כבר התבאר לך שהדבור עם השלמים לא יאריך לכפול ולא לפרש חן לחס ויחס עוד. אמנם ההמון זריכים לשי העניינים יחד לו לזו קו לקו, ועם כל זה יבינו מעט זעיר שם זעיר שם. ואמנם ראוי לדבר אל כל כח מה שסובלת. והשם יתעלה יישרנו במאמר. ובמעשה, ילילו מן החטא והסגיאנות למטן חסרו:

הם המאמר בשנת אלף חמש מאות ושנים לשטרות

נשלם מאמר תחיית המתים

שיר על הגמולי הנפשות בעולם הנשמות (*):

אשר קנה שחקים ואדמות
 מעון צדק ועולם לנשמות
 ולעד ישכנו מדבר ישימות
 עליהן תעבור רוח נעימות
 תחיו הנשמות אחרי מות.

הרימותי לאל עליון וימיו
 הכי יש בין קרושים לאנשים
 ויאבדו הפגרים בעפרים
 והרחות בהיכלי ההנחות
 בני איש אם תמיתון תאותכם

(* כמלא בהתחלת כת"י ממאמר אגרת תחיית המתים ביעיר זוקספארד.

(x) עד הנה בהמאמר כ' ס"ה

מאמר קדוש השם

להרמב"ם זצ"ל *

בחלת דבריו הלשון הזה אמרנו אין ראוי שנתפוס עליו עד שנשמע דבריו כולם, כמ"ס החכם משיב דבר בטרם ישמע וגו' (משלי י"ח י"ג) וכאשר הבטנו דבריו עוד מעט מלאוהו אומר דבר זה לשונו שמי שאומר הדבר ההוא, אפי' קיים החורה כולה בסתר ובגלוי הרי זה גוי' אם כן אין אלל זה זך בשכל הפרש בשום פנים בין מי שאינו משמר שבו מפני הרב ובין מי שאינו משמר ברלונו. אחר כן מלאוהו אומר כי כשיכנס אחד מהאיוסים בבית חפלתם והחפלת הם אפילו אינו אומר שום דבר ואח"כ יכנס בביתו ויתפלל תפלתו שהחפלה פשע הוא מוסיף בה ועבירה היא בידו, והביא ראיות על זה מדברי חז"ל כי שחיס רעות עשו עמי (ירמיה ב' י"ג) שהיו משחחיים לללם ומשחחיים להיכל. (שקש"ר ח' ו') ולא היה הפרש אלל זה המפרש במי שהיה משחחיה לללם ולהיכל על דרך כפירה למען טמא את שם ה' ולחלל את שם קדשו ובין מי שניכנס בבית שידמה לאשר ידמה להשחלל בגדולת השם ולא יזכר בו ולא יאמר דבר שהוא הפך הדת בשום פנים והוא עם כל זה מוכרח בהכנסו ומלאוהו כמו כן אומר שמי שיודה לאוחו איש שהוא נביא אע"פ שהוא אינו הרי הוא רשע ופסול מפסולי עדות דאורייתא והחורה אמרה אל חשת ידך עם רשע (שמות כ"ג א') אל חשת רשע עד (צ"ק ע"ב ב') וכאשר שמענו גדופו וחרופו ואריכות לשונו בסכלות והוללות אמרנו אין ראוי עם כל זה שנתפוס עליו עד שנשמע סוף דבריו אולי יהיה כדבר שלמה טוב אחרית דבר מראשיתו (קהלת ז' ז') ומלאוהו בחכלית דבריו אומר שהמינים והערלים יאמינו כמו כן שהם ימותו ולא יודו לו בשליחותו וכאשר שמענו זה הבהלנו מרוב פלא ואמרנו המבלי אין אלהים בישראל, כשיהיה עובד ע"ו שורף בנו ובח"ו לנעבד ק"ו ששורף אוחיו עלמנו בעבודת האל. או לשאלה או למענה! וכאשר ראינו ראשית דברו שלקח ראיה ממה שאינו נכנס עם דבריו והופו שיישר בעיניו דעת המינים והטורים, אמרתי לזקו דברי האל תחלת דברי פיהו סכלות ואחרית פיהו הוללות רעה (שם י"א י"ג) וממה שראוי שחדעו שהאדם אין ראוי לו

אמר משה בן הרב הדיין מימון הספרדי זצ"ל שאל שאל איש מאנשי דורנו לאיש מאנשי החכמה לפי דבריו ממי שלא קרה עליהם ממה שקרה על רוב קהלות ישראל מזה השמר המקום יבטלוהו על ענין השמר הזה אשר יכריחוהו בו להודות לאוחו איש בשליחות ושהוא נביא אמת. האם יודה האדם בזה בשביל שלא ימות ויטמעו בניו ובנותיו בגוים, או אם ימות ולא יעיד לו העדות ההוא אחר שהוא מחויב בחורת משה רע"ה ועדות ההוא ג"כ מביאה לעוב המצות כולן. ויען השאל על זה דבר חלוט אין לו טעם והוא סר הלשון והענין, סדר בו דברים יפסידו אפילו השנים חסרות המוח. והיינו משיבים חורף דבריו אע"פ שהוא ארוך וחלוט ועמוס, לולא חמלתנו על החסד אשר נתחסד בו עמנו האל ית' כלומר הדבור בלשון כמו שאומר ית' בחורתנו הקדושה מי שם פה לאדם (שמות ד' י"א). לפיכך ראוי לו לאדם שיחמול על דבורו יותר מחמלתו על מותו ושלא ירבה בדבור וימעיט הענין וכבר גנה החכם ע"ה רבוי הדברים ומעוט הענין ואמר בא החלוט ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברים (קהלת ה' ב') הלא תראה איך גם ריעי איוב בהרבותו לדבר אמרו הרוב דברים לא יענה ואם איש שפתיים ילדק (איוב י"א ב') איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל (שם ל"ד ל"ה) והרבה כמו זה: ומפני שידעתנו באמינות הענין הזה ולא נסבול אוחו בסכלות האיש הזה ראיתי שאכור קצת חורף לשונו לבד ונחסר מה שזולת זה ממה שאינו ראוי לענות עליו ואע"פ שכל דבריו בהתבוננות הם ממה שאין ראוי לענות עליהם: ומזה שהוא אומר שמי שהודה לו בשליחות כבר כבר בה' אלהי ישראל. והביא ראיה על זה ממה שאמרנו חז"ל כל המודה בע"ז כאלו כופר בכל החורה כולה (ספרי שלח לך סי' קי"א והריות ח' א') ולא היה אללו זה ההקש הפרש בין מודה לע"ז בלי אונס אלא בראון נפש כירבעם ודבריו ובין שיאמר על איש מבני אדם שהוא נביא בהכרח מפחד הרב. וכאשר ראינו

(* מובא בתשנ"ד סימן ס"ג ונרבי"ט תשובה י"א :

לך פה אליהו ויאמר קנא קנאתי לה' אלהי לצבות
 כי עזבו צריחך בני ישראל * אמר לו שמה צריחך אמר
 לו אף מוצחוחיך הרסו * אמר לו שמה מוצחך אמר לו
 ואת צבאיך הרגו בחרב * אמר לו והרי אחי קיים
 אמר לו ואומר אני לצדי ויבקשו את נפשי לקחתה *
 השיבו הקב"ה עד שאתה תלמד חובה על ישראל לא
 היה לך ללמוד על אומות העולם שיש להם בית הועד
 בית לע"ז וחלמך חובה על ישראל שנאמר (ישעיה
 י"ז ב') עוונות ערי ערוער * לך סוב לדרכך מדברה
 דמשק * כל זה מוזן להכמים במדרש חוית (א' ו') * וכמו
 כן ישראל בזמן ישעיה הרבו עוונות כמו שנאמר (א' ד')
 הוי גוי חוטא עם כבד עון והיו בהם עובדי ע"ז כמו
 שנאמר (ל"ח ה') ואחר הדלת והמוזהה שמה זכרוך והיו
 גם כמו כן שופכי דמים כמו שנאמר (א' כ"א) איכה
 היחה לוונה וגו' ועתה מרלאים * וכמו כן מחללי שם שמים
 כמו שנאמר (כ"ב י"ג) אכול ושחה כי מחר נמות * ובו
 מלכות ה' כמו שנאמר (ל' י"א) סורו מני דרך הטו מני
 ארץ השביתו מפנינו את קדוש ישראל * ועם כל זה בשביל
 שנאמר וצחוך עם עמא שפתיס אחי יושב (שם ו'
 ה') מיד ויעף אלי אחד מן השרפים עד והנאחך
 תכופר (שם פ"ו ו') ולא כופרה עד שהרגו מנשה כאשר
 אמרו ע"ה (סנהדרין ק"ג ב') * וכאשר עמד המלאך
 ולמד חובה על יהושע בן יהולדק בשביל בניו שהיו נושאים
 נשים שאינן ראויות לכהונה הרחיקו האל כמו שנאמר
 (זכריה ג' ב') יגער ה' בך השטן ויגער ה' בך הבוחר
 בירושלים הלא זה וגו' * אם כך נענשו עמודי עולם
 משה אליהו ישעיהו ומלאכי שרת כשנשאו בעדת ישראל
 מעט דברים כ"ש קל מקלי עולם יתיר לשונו על קהלות
 ישראל חכמים ותלמידיהם כהנים ולוים לקרא
 אותם פושעים ורשעים וגוים ופסולי עדות וכופרים
 בה' אלהי ישראל * וכותב הדבר הזה בכתב ידו ומה
 יהיה עונשו * והם לא מרדו צאל לבקשת ערבות והנאה
 ולא עזבו הדת ורחקו ממנה להשיג מעלה ותענוג הזמן
 כי מפני הרבות נדדו מפני הרב נעושה ומפני קשת
 דרונה ומפני כובד מלחמה * ולא ידע זה האיש שאלו
 שאינם פושעים ברוגס לא יעזבם האל ולא יעסם ולא
 בזה ולא שקץ עונות עני כמו שנאמר ע"ה (צ"ר פס"ה)
 וירח את ריח צדקו (בראשית כ"ז כ"ז) אל תקרי צדקו
 אלא צדקו * אלא אמר כל מה שנאמר ובה מלבו * ומן
 המפורסם ג"כ שרבי מאיר נתפס בעד שמד מן השמדות
 שנהרגו בהם חכמי ישראל ואמרו לו מכיריו הלא אחי מאיר
 ואמר איני ואמרו לו אכול מזה אם איך מישראל והיה

לדבר ולדרוש צאנו העם עד שיחזור מה שראו: לדבר
 פעם ושיים ושלם וארבע ויטה אותו היטב ואל"כ ידבר
 וכן אמרו ע"ה (צ"ר פכ"ד) והציאו ראיה מלשון הכתוב
 אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה (איוב כ"ח כ"ז)
 ואל"כ ויאמר לאדם (שם פסוק כ"ח) * זה נאמר על מה
 שצריך לאדם לדבר בו צפיו ואולם מה שיחוק האדם
 בידו ויכתבו על הספר ראוי לו שיחזירו אלף פעמים
 אילו יחנן זה * וזה האיש שלא עשה דבר מזה אבל כתב
 אלו העניינים הנכבדים בטופס ולא ראה לכתבם חמלה
 ולא חקם מפני שהיה דברו אלוו בלי ספק בענין שלא
 היה צריך לחזור עליו ומסרו ביד אים שיטוט גם בכל
 עיר ובכל מדינה והאפיל גם לבנות בני אדם שלא חשך
 ויהשיך.

ועתה אחתיל לבאר גודל [הטעות] מה (שיפל)
 [שנכתב] בו העני הזה ומה שעשה בעלמו
 והוא לא ידע, ואיך השב לעשות עושה אחת וקנה
 רעות רבות, והציא ראיות רבות שאינן בענין והאריך
 לשונו והלך אחר לשון העט * ואומר שהמפורסם
 בדברי רז"ל שישראל בימי משה קודם לאחס ממלרים
 הפסידו דרכם והפרו צרית מילה ולא היה בהם
 מהול אלא שבט לוי בלבד עד שבאה מלכות פסח
 ואמר האל למשה כל ערל לא יאכל בו (שמות י"ב
 מ"ח) וגוים בעשיית המילה * כך אחז"ל משה היה
 מל ויהושע פורע ואהרן מו"ך ואספו ערלות המרים
 חמרים והיה דם מילה מתערב בדם פסח, ובה היו
 ראויים ליגאל * והוא דבר האל ית' ליהוקאל (י"ו ו')
 ואראך מהבוססה בדמין (שם"ש רבה א' י"ב ומכילתא
 בא פ"ה) * ואמרו ע"ה שהם קלקלו בעריות לדבר ה'
 ית' (יהוקאל כ"ג ב') בן אדם שחיס נשים בנות אם
 אחת היו (יומא ע"ה א') * ועם היוחס בזה הענין הרע
 בשביל שנאמר משה רבינו עליו השלום והן לא יאמינו
 לי (שמות ד' א') האשימו ה' על זה ואמר לו משה הם
 מאמינים בני מאמינים דכתיב (שם פסוק ל"א) ויאמן
 העם, ובני מאמינים דכתיב (בראשית ט"ו ו') והאמין
 בה' * ויחשבה לו לזקה * אבל אחי אין סופך להאמין
 דכתיב (במדבר ל' י"ב) יען לא האמנתם בי להקדישי
 ונעם לאלתר כמו שציארו ע"ה (שבת ל"ו א') החושד
 בכשרים לוקה בגופו מנא לן ממשה * וכמו כן ישראל
 בימי אליהו היו כולם עובדי ע"ז ברמון בעוונותיהם
 ל-34 ל-34 ז' האלפים כל הצרכים וגו' וכל הפה אשר לא ישק
 לו (מ"א י"ט י"ח) ועם כל זה נשמד ללמוד חובה על
 ישראל בחורב כמו שנאמר (שם פ' ט' ו') ויאמר מה

מגורות קשות ורעות ומכללם היה שלא יסגור אדם
 את פתח ביתו כדי שלא יחידר להתעסק בשום מזה
 ועם כל זה לא קראום חו"ל לא גויים ולא רשעים אלא
 לדיקים נמורים והסתגנו בעדם והוסיפו צימו חנוכה
 על הנסים עד ורשעים ציד לדיקים • ולולא שהסכמו
 בתחלת דברינו שלא נזכיר כל דברי זה המעתיק מלון
 השמעתי לך והייתי מאריך איך יוכל אדם ערכו לזה
 השיעור עד שידבר כדברים האלה וישלח ידו ויכתב
 ויענה פשיטאלו שואל בעד שאלה אחת כמו שזכרנו השיב
 עליה תשובות שאינן בענין והביא ראיות בעדים וזממן
 ובמקלל אציו ואמו ובמלות לילית ובחרוש בשור וחמור
 ובחרבעת בהמה כאלו הושאל ממנו שיחבר לו אזירות
 ימנה בהם כל המזוה • ואמר כמו כן ששמעאלים יש
 להם ע"ו במיכה ובמקומות אחרים כאלו השואל
 שאלהו אם יש עלה לחוג למיכה או לא ואמר כמו כן
 שהמשוגע הרב מישראל כ"ד אלף כאלו השואל שאלהו
 אם יהיה לו חלק לע"ה ורבים כמו אלה • ובאמת
 היה ראוי לאיש הזה להסתבון בדברי שלמה ע"ה אל
 חבהל על פיך ולבך אל ימהר להוילא דבר לפני אלהים
 (קהלת ה' א') • שאלו התבונן הוא בפסוק הזה היה
 יודע כי כל מי ששייב על שאלה או יבין באיסור והיתר
 שהוא מוילא דבר לפני אלהים לא היה נופל בזה
 שפיל • והעם יודע ועד ודי בו (שאליו הוא) חרף יוחר
 ממה שחרף והוסיף בדברים יוחר ממה שהוסיף לא
 חזיקו זה ולא בקשנו עזר לעמנו בשום פנים אבל
 אמרנו נשכנה בצבחנו ותכסנו כלימתנו כי לה' אלהינו
 חטאתו אונתו ואבותנו והייתי מוסיף לו בעיני גדולה
 ומעלה ואומר כי לשם שמים נתכוון לפי שאנו מכירים
 חהלה לאל ערכנו ולא נסכל אחות ידענו ה' רשענו
 עון אבותינו כי חטאתו לך ולא היה ראוי לנו לתפוס
 לולא שהוא כתב דברים לא היה ראוי לנו להתרשל
 ממנו ולהחריש לו, והוא אמרו שמי שהתפלל מאנשי
 השמד אין לו שטר בתפלה ההיא ועבירה היא בידו •
 וידענו כי כל מה שיחוצר בספר בריא הוא או חולה,
 אין ספק שיפורסם בידי בני אדם והוא מה שהרבה
 בדתות הנפסדות. באנשים לפי שאין צינך ובין הדעת
 הנפסדת אלא מה שיוחק על ספר ותעשה לו כת בלי
 ספק, לפיך פחדנו שתגיע החטובה ההיא המשיבה
 מאחרי ה' ביד עם הארץ וימלא שאין לו שטר בתפלה
 ולא יתפלל וכמו יתר המלות אם יעשם שלא יהיה לו
 שטר במעשה אחת מהם • והכני מבאר עתה בזה
 שפיל בו זה המוסיף להבזיל • כבר באר הספר שאחאב

לפניהם חזיר ואמר להם אוכל ברטון והראה את עלמו
 כאלו הוא אוכל ולא אכל כמו שאמרו ע"ה (ע"ו י"ח ב'
 וקהלת רבה ז' י"ב) ואין ספק שר' מאיר אלא זה
 הלוע הילודע אחת החורה גוי הוא מפני שכך נכתב
 בחבורו שמי שהוא בגלוי גוי ובסתר ישראל הרי הוא
 כגוי מפני שעבודת האל אללו היא בסתר והסתורי
 אחת כר' מאיר • ומהפורסם כמו כן שר' אליעזר
 נחפס למינות אשר הוא יותר קשה מע"ו וההמיינים
 יכריחם האל יחלונו בדחוח ואמרו אויל המתעסק
 בהם משוגע הלמד אחסם והם יבטלו הכבואה לגמרי,
 והיה ר' אליעזר ידוע גדול בהמנות ואמרו איך חיה
 במדרגת החכמה אל מה שחביאכו ותאמין בדת, וענה
 אחסם דבר והראה כאלו הוא מאמין באמונתם והיתה
 כוונתו במעשה ההוא לאמונת האמת לא לולתו והוה
 המעשה הוא במדרש קהלת (א' ה' ע' ע"ו י"ו ב')
 חו"ל, מעשה בר' אליעזר שחפס לשם מינות והעלהו
 הגמון לבירה אמר לו זקן כיולא כך יעסוק בדברים
 הללו אמר לו נתמן עלי הדין סבר אותו הגמון שעליו
 הוא אומר והוא לא נתכוון אלא לשם שמים אמר
 לו אותו הגמון רבי הואיל והאמתני אף אני הייתי
 חמה לו אפשר שזה טועה אחר הדברים הללו אמר
 לו דימוס הרי אחת פטורי • הנה כבר התבאר לך שר'
 אליעזר הראה להגמון שהוא מין ולבו מסור לשמים
 ומינות גדול מע"ו כמו שהתבאר בכל התלמוד ואין ספק
 שר' אליעזר אלא זה הכשר פסול כמו שהוא כתב בחבורו •
 והשד הזה אשר אונתו בו אין אנו מראים בו שאנו
 עובדים ע"ו • אלא שנאמין מה שהם אומרים בלבד וכבר
 נתאמת אללם שאין אנו מאמינים זה בשום פנים אלא
 שרמה בו המלך ויפחוהו צפיהם ובלשונם ינצו לו •
 וידוע הוא מה שקרה על ישראל צימי יבוכדנאצר
 הרשע ושכל מי שהיה סגד לאלל מלבד חמיה
 מישראל ועוריה כמו שאמר האל ית' עליהם (ישעיה
 ל"ט כ"ב) לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו
 ואולי החרש והמסגר היו בכלל מי סגד אס היו או
 צבאל ואללם לא ראוי מעולם מי שקראם לא רשעים
 ולא גויים ולא פסולי עדות ולא חשב ה' יתברך עליהם
 עון עובדי ע"ו מפני שהיו אנוסים וכך אמרו עליהם
 השלום (מגילה י"ב א') הם עשו לפני אף אני
 אעשה עמם לפני צימו מתי • ואולם האיש ההוא
 אין ספק שהוא ירא האל הוי רב את יולרו חרש את
 חרשי אדמה היאמר חמר ליולרו מה תעשה וגו' • וידוע
 הוא כמו כן מה שקרה לישראל במלכות יון הרשעה

בחק הבורא ית' ואמר שהוא יעווש על מעשה המצוות
 וכה דבר שתפלת אחד ממוני עבירה היא ועל כמו זה
 אמר שלמה (קהלת ה' ה') ואל תאמר לפני המלך
 כי שגגה היא.

ובאשר ראיתי הדבר הזה המפליא אשר הוא חולי
 העינים שמתי ידי לקבץ סמים ובשמים ראש
 מספרי הקדמונים לעשה מהם מרקחת קילוריה מועיל
 למחלה ההיא וארפאה בו בעורת השם. וראיתי לחלק
 דברי בזה הענין לחמשה מינים. המין הראשון בחלוקת
 המצוות בעת האונים. המין השני בגבול חלול השם
 ועושו. המין השלישי במדרגת הגהרונים על קדוש השם
 והאזוסים באונם השמד. המין הרביעי בענין הזה
 מכללות השמדות ומה ראוי לאדם לעשות בו. המין
 החמישי בספור איך יאות לאדם שימור בזה השמד
 המקום יבעלוהו אמן.

המין הראשון בחלוקת המצוות בשעת האונים לשלשה
 כללים מהמצוות והם ע"ו וגילוי עריות ופיסות
 דמים. הדין בהם הוא שכל זמן שיאנס על אחת מהן
 הוא מזהו שיהרג ואל יעבור בכל זמן ובכל מקום ועל
 חיזה עיניו שיהיה. אמנם אמרי בכל זמן ר"ל בין בשעת
 השמד ובין שלא בשעת השמד, ואמרי בכל מקום ר"ל
 בין בלויעות בין בפרהסיא, ואמרי על חיזה עיני ר"ל
 בין נחזון להעבירו בין שלא נחזון להעבירו יהרג ואל
 יעבור. ושאר המצוות כולם מלבד אלה השלשה אם
 אנסו עליהם אונם יביט אם להנאח עלמו נחזון.
 יעבור ואל יהרג בין בשעת השמד בין שלא בשעת
 השמד בין בסתר בין בפרהסיא, וראיה לדבר זה בפ' בן
 סורר ומורה. (סנהדרין ע"ד ב') והא אסתר פרהסיא
 הואי אמרו אסתר קרקע עולם היא רבא אמר
 הנאח עלמו שאני דאמר רבא האי גוי וכו' וקיימא.
 לן הלכה כרבא. א"כ הנה נחבאר לך שכל זמן שנחזון
 להנאח עלמו יעבור ואל יהרג אפילו בפרהסיא ובשעת
 השמד. ואם נחזון להעבירו יביט כמו כן אם היה העת
 ההיא שעת השמד יהרג ואל יעבור בין בלויעה בין
 בגלוי, ואם היה שלא בשעת השמד אם היה בסתר
 יעבור ואל יהרג. ואם היה בפרהסיא יהרג ואל יעבור.
 וזה חורף לשונם בענין זה (שם ע"א) כי אחא רב
 דימי אמר ר' יוחנן אפילו שלא בשעת השמד לא אמרן
 אלא בלויעה אבל בפרהסיא אפילו מזה קלה לא יעבור
 מדרבנן וכך אמרו מאי מזה קלה וכו' ואמנם פרהסיא
 ר"ל עשרה מישראל וכך אמרו אין פרהסיא פחות
 מעשרה וכולם מישראל (שם ע"ב).

בן עמרי הכופר באל ועובד ע"ו שהעיד השם עליו
 רק לא היה כחאב (מ"א כ"א כ"ה) כשם ב' שעות
 והאי לפי שאמרו חז"ל (תענית כ"ה ב') בטלה גזרה
 מעליו כמו שנאמר (מ"א כ"א כ"ט) ויהי דבר ה' אל
 אליהו התשבי הראיה כי נכע אחאב מפני יען כי נכע
 מפני לא אביא הרעה בימיו בניו אביא הרעה על
 ביתו ולא קפה הקב"ה שר תעניתו. ועגלון מלך מואב
 שהרג לישראל לפי ששם כבוד לאלהי ישראל כשאמר לו
 אהוד דבר אלהים לי אליך מלך (שופטים ג' י"ט) ועמד
 מהכסא גמלוהו האל גמול טוב ושם כסא שלמה שהוא
 כסא ה' כמו שאמר (ד"א כ"ט כ"ג) וישב שלמה על
 כסא ה' וכסא המלך המשיח מורעו כי רוח המואביה
 היחה בחו וכן אמרו ע"ה (זיר כ"ג ב') ועוד גם
 תחומא ע' ילקוט במקומו) ולא קפה הקב"ה שכו.
 ויבדולגר הרשע שהרג מישראל כחול אשר על שפת
 היס ושרף בית הדום רגליו של אלהיו בשביל שרף ד'
 פסיעות להקדים שם המקום לשם חוקיהו כמו שאמרו
 (סנהדרין ל"ו א') רהט בתריה ד' פסיעות היה גמולו
 שולך מ' שנה כמו שמלך שלמה ולא קפה הקב"ה שכו.
 ועשו הרשע שהעיד השם באיבתו שנאמר (מלאכי א'
 ג') ואת עשו שנאחי, ובארו חז"ל רוע פעליו ואמרו
 (ב"ב ט"ו ב') ובאוחו היום עבר ה' עבירות הרג את
 הפסע ועבד ע"ו ובעל נערה המאורסה וכפר בחיית
 המחיס ושט את הבכורה נתעטף בטליתו ונכנס אלל יחק
 אביו אמר לו אבא יש מעשר למלח אמר לו כמה בני
 מדקדק במצוות, ועם כל זה נשהחויק במזה אחת והיא
 כבוד אב והיה שכו שנתן לו השם מלכות בלי הפסק עד
 שיבא מלך המשיח כמו שאמרו ע"ה אין בן דוד בא עד
 שיטול עשו שכו כבוד אב ואם כדכתיב (זכריה ב' י"ב)
 אחר כבוד שלחתי אל הגויים. וזה דבר חז"ל (בכמה
 מקומות) אין הקב"ה מקפה שכו כל בריה אלא יגמול
 לעולם על פעולות הטוב לכל מי שיעשהו ויעווש על
 מעשה הרע למי שיעשהו כל זמן שיעשהו. ואם אלו
 הכופרים המפורסמים יגמלם ה' גמול טוב על מעט
 חועיר ממעשה הטוב, ישראל שנאנסו באונם השמד
 ועושים מצוות בסתר איך לא יגמלם ה' על כך ולא
 יהיה הפרש אללו בין עושה מצוה או אינו עושה בין
 עובד אלהים לאשר לא עבדו. וכ"ל יראה מדברי זה
 האיש אלא כשיחפלה יעשה עברה וכך כתב ואמר כי
 שחיס רעוה עשה עמוי. וכבר נחבאר לך טעוהו ושהוא
 לא סר תמיד מהיות מונגה אנשי זמנו עד שעבר זה לדבר
 בחק הסכמים ז"ל כמו שביארנו ולא זה בלבד אלא אף

המין השני בגבול חלול השם ועשו חלוק יחלק לשני חלקים כללי ופרטי, האחד מהם שיעשה אחד מצני אדם עבירה להכעיס לא יעשהו לחטוג או ערבות שימלא במעשה ההוא אלא להיותה קל ונבזה צעיניו הנה זה כבר חלל את השם והוא אמרו ית' (ויקרא י"ט כ"ב) לא תשבעו בשמי לשקר וכו' זה מעשה אין שום חטוג והנאה נמלא בו ואם עשה אותו צפרהסיא הוא מחלל שם שמים צפרהסיא וכבר ביארנו שכל מקום שנאמר צפרהסיא ר"ל עשרה מישראל והשני שיחלל האדם מעלמו שלא יתקן פעולותיו הגשמיות עד שיגלו אלל ההמון ממנו ספורים מגויים מאוד ואע"פ שלא עשה עבירה כבר חלל את השם מפני שראוי לאדם שיספור מפני אדם מעבירות כמו שיספור מה שיש ביו ובין בוראו כמו שאמר ית' (במדבר כ"ב כ"ג) והייתם נקיים מה' ומישראל וכן אמרו ביומא (פ"ו א') רב נחמן בר יצחק אמר כגון דאמרי אינשי שרי ליה מריה לפלגיא ואמרו עוד כגון שחבריו בושין משמועתו והפרטי יחלק לשני חלקים, האחד שיעשה איש חכם מעשה שהוא מותר לכל אדם אלא שאיש כמוהו אינו ראוי לעשות כמעשהו מפני שהוא ידוע במעשה חסד והוא מבוקש ממנו יותר מזולתו זה כבר חלל את השם וזה מאמר רב בגבול חלול השם (שם שם) כגון אנה דסקילנא צשרא ולא יהיבנא דמי לאלתר כלומר שאדם כמוהו לא היה ראוי לו שיקה דבר עד שיחן דמיו תיכף שהוא לוקה ולא יאחר אעפ"י 15
 זשה המעשה מותר לכל בני אדם וכמו כן מאמר ר' יוחנן כגון אנה דמסגינא ד' אמות בלא תפלין וכו' ענין זה שאדם כמוהו לא היה ראוי לו שיעשה זה ובכל התלמוד אדם חשוב שאני והשני שיהיה אדם חכם מתהיג עם בני אדם הנהגה פחותה וכעורה במקוה ובממחר ובמשאו ובמחני ויקבל בני אדם בנעם ובבזיון ולא תהיה דעתו מעורבת עם הצבריות ולא יהיה עם בני אדם מתנהג במדות יקרות והגונות הנה זה כבר חלל את השם וכך אמרו ע"ה (שם שם) בזמן שאדם קורא ושוניה ואין נושא ונותן באמונה ואין דבורו בנחת עם הצבריות מה הצבריות אומרות עליו וכו' ולולי פחדתי מהאריכות והיניחה מכוונת דברינו פה הייתי מבאר לך איך ראוי לאדם שינהג עם בני אדם ואיך יאוח שיהיה כל פעולותיו וכל דבריו וקבלותיו לבני אדם כולם עד שיסבחוהו כל מי שידבר עמו או יתערב בו ומה ענין אמרם נושא ונותן באמונה ומה ענין דבורו שיהיה בנחת עם הצבריות ואולם לא יספיק בזה אלא חבור

גדול ואשוב לענין דברי וקדושת השם הוא הפך חלול השם וזה שהאדם שיעשה מזה מן המצוה ולא יערב עמה כוונה מן הכוונות אלא אהבת ה' יתעלה ועבודתו לבד הנה הוא קדש את השם צריבס, וכמו כן אם ישמעו ממנו שמועות טובות קדש את השם כמו שאמרו (שם) בזמן שאדם וכו' עד ויאמר לי עבדי אנה ישראל אשר כך אחפאר וכמו כן אדם גדול שיימנע עלמו מן העניינים שהם מכווערים אלל בני אדם ואע"פ שאינם צעיניו מכווערים קדש את השם כמו שאמר (משלי ד' כ"ד) ולוזה שפחיס הרחק ממך והלול השם הוא עון גדול יענש בו שוגג כמזיד כמו שאמרו עליהם השלום (אבות ד' ד') אחד שוגג ואחר מזיד בחלול השם וכל העוונות יאריכו לאדם עליהם חוץ מחילול השם שאין מאריכין לו וכך אמרו (קדושין מ' א') אין מקיפין לחילול השם מאי אין מקיפין אין עושין לו כחמני המקיף כלומר שיפרשו ממנו מעט וכל המחלל שם שמים ביו לבין עלמו הקב"ה נפרע ממנו בגלוי כמו שאמרו (אבות שם שם) כל המחלל שם שמים בסתר נפרעו ממנו בגלוי והענין הזה יתר מכל העוונות ואין יום הכפורים ולא יסורין ולא תשובה מכפרין אלא כולן תולין ומיתה מכפרת כמו שאמרו ז"ל (יומא שם שם) מי שיש בידו חילול השם אין כה בתשובה ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה מכפרת שנאמר (ישעיה כ"ב י"ד) וגלה באוני ה' לבאות אם יכופר העון הוה לכם עד תמותו וכו' 25
 זה כשיהיה מחלל שם שמים צרואו כמו שנבאר וכמו שחילול השם הוא עון גדול כך קדוש השם הוא מצוה גדולה וגומלין לו טובה הרבה מאד וכל איש מצני ישראל חייב בקדוש השם כמו שאמרו בספרא אני ה' אשר הולאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים 30
 (ויקרא כ"ה ל"ח) על מנת שתקדשו שמי צריבס ואמרו צפרק בן סורר וזורה (סנהדרין ע"ד ב') צעי מיניה מר' אחי בן נח מצוה על קדושת השם או לא שמע מיניה דבן ישראל לא לריך צעיא דמצוה הוא על קדושת השם דכתיב (ויקרא כ"ב ל"ב) ונקדשתי בתוך בני ישראל 35
 דבזין השלישי במדרגת הנהרגים על קדושת השם והאנוסים באונס השמד דע כי בכל מקום שאמרו בו ח"ל יהרג ואל יעבור אם יהרג כבר קדש את השם ואם היה צעורה מישראל כבר קדש את השם צריבס 40
 כמו חגיגה מישראל ועוריה ודינאל ועשרה הרוגי מלכות ושבעת בני חנה ושאר ישראל הנהרגים על קדושת השם

הרחמן יקום נקמת דמיהם בקרוב ובעדס נאמר
 (תהלים ל' ה') אספו לי חסידו כורתי בריתי עלי זבח
 ואמרו חו"ל (שה"ש רבה ב' ז') השבעתי אהכנס בנות
 ירושלים וגו' השבעתי בדורות של שמד בלצחות שעשו
 לי לציוני ועשיתי לציונם או באילות השדה ששפכו דמם
 עלי כדס לבי ואיל ועליהם הוא אומר (תהלים מ"ד
 כ"ג) כי עליך הורגנו כל היום ואיש שיזכה האל
 לעלות במעלה עליונה כואח כלומר שנהרג על קדושת
 השם אפילו היו עונותיו כמו ירבעם בן נבט וחבריו
 הוא מעולם הבא ואפילו לא היה חלמיד חכם וכך אמרו
 ע"ה (פסחים ל' א' ע"ש) מקום שהרוגי מלכות עומדים
 אין כל בריה יכולה לעמוד במחילתם כגון ר' עקיבא
 וחבריו וכ"ש דאיכא חורה ומעשים טובים אלה הרוגי
 לוד' ואם לא יהרג אלא עבר מפני האונס ולא נהרג
 לא הטיב לעשות והוא מחלל שם שמים באונס אמנם
 אינו חייב עונש מכל השבעה [מיני עונשים והם ד'
 מיתות ב"ד כרת מיתה בידי שמים ומלקות] שלא
 מלאנו בכל התורה כולה לא בקלות ולא בחמורות
 מקום שיחייב ה' גבול מגבולי העונש לאונס אלא
 לעושי ברצון כמו שאמר (במדבר ט"ו ל') והנפש אשר
 העשה ביד רמה וגו' ולא שהיה אונס' וכך אמרו בכל
 התלמוד (נדרים כ"ו א' ועוד) אונס דאורייתא הוא
 דחייב (דברים כ"ב כ"ו) כי כאשר יקום איש על רעהו
 ורצחו נפש כן הדבר הזה וברוב המקומות אמרו אונס
 רחמנא פטריה ולא יקרא לא פושע ולא רשע ולא פסול
 לעדות אלא אם כן עשה עבירות יפסל בס' לעדות
 אלא שהוא לא קיים מזה קדוש השם ולא יקרא שמו
 מחלל שם שמים ברצון בשום פנים אמנם מי שיאמר
 או שיעלה בדעתו מפני שאמרו חו"ל יהרג ואל יעבר
 שאם עבר שיהיה חייב מיתה זה טעות גמורה שאין
 הדבר כן אלא כמו שאספרי' זה שהוא מזה שיהרג ואם
 לא נהרג אינו חייב מיתה ואפילו עבד ע"ז באונס אינו
 חייב כרת וכ"ש שלא יהרגוהו בית דין וזה העיקר הוא
 מבוחר בחורת כהנים אמר השם יתברך בזמן מזורעו
 למוֹלך (ויקרא כ' ה') ונתתי את פני באיש ההוא
 ולא אונס ולא שוגג ומוטעה אמר שאונס ומוטעה לא
 יתחייב כרת אע"פ שאם עושה בזמיר וברצון חייב כרת
 וכ"ש עבירות שיחייב על זדונם וברצון מלקות ארבעים
 שלא יתחייב אם עשאם באונס במלקות בשום פנים
 וחלול השם בלאו הוא כמו שאמר השם ית' (ויקרא
 כ"ב ל"ב) ולא תחללו את שם קדשי וידוע הוא כי
 שבעה שקר הוא חלול השם שחובו בחורה (שם י"ט

י"ב) ולא תשבעו בשמי לשקר וחללה את שם אלהיך
 אני ה' עם כל זה לשון המשנה (נדרים ג' ד') נודרין
 להרגין ולהרמין ולמוכסין שהיא תרומה בית שמאי
 אומרין בנדר ובית הלל אומרין בשבעה ואע"פ
 שהעמינים האלה הן מזוהרים בענין ואין לרדך להביא
 ראיות עליהן בשום פנים כי איך יושם דין מי שעשה
 [באונס שזה עם מי שעשה] ברצון ואמרו חו"ל יעבור
 ואל יהרג' וראה זה האיש יותר יקר מהחכמים ויותר
 מדקדק במצות והחיר עלמו למיתה בפיו ובלשונו וקדש
 את ה' לפי דבריו והוא חוטא ומורד במעשיו והוא
 מתחייב בנפשו לפי דברי ה' ית' (ויקרא י"ח ה') אשר
 יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם (סנהדרין
 ע"ד א' ועוד)
 והמין הרביעי מענין זה השמד בין השמות ומה
 שראוי לאדם שיעשה בו' דע שכל השמות
 שהיו בזמן החכמים היו מזוים בה לעבור על המצות
 והיה בס' עשיית מעשה כמו שאמרו בתלמוד שלא
 יתעסקו בחורה ולא ימולו את בניהם או שיבעלו
 נשיהן נדות' ואולם זה השמד לא יתחייבו עשיית מעשה
 זולת הדבור בלבד ואם יראה אדם לקיים חרי"ג מזה
 בסתר יקיים ואין אשם לו אלא אם הקרה עלמו בלא
 אונס שיחלל שבת והוא אינו כפך אונס' כי זה האונס
 אינו מחייב לשום אדם מעשה אלא הדבור בלבד וכבר
 נתאמת אלס שאין אונסו מאמינים באותו הדבור ואינו
 בפי האומר רק להניל מן המלך כדי להפיק דעתו
 בדבורים מן הדבור וכל מי שנהרג כדי שלא יודה
 בשליחות אותו האיש לא יאמר עליו אלא שעשה הישר
 והטוב ויש לו סכר גדול לפני השם ומעלתו במעלה
 עליונה כי הוא מסר עלמו לקדושת השם ית' ויחללה
 אבל מי שבא לישאל אותנו אם יהרג או יודה אומרין
 לו שיודה ולא יהרג אבל לא יעמוד במלכות אוחו
 המלך אלא ישב בביתו עד שיאז אס הוא לרדך
 ומעשה ידיו יעשה בסתר כי מעולם לא נשמע כמו זה
 השמד הפלא שאין כופין בו כי אם על הדבור בלבד
 ולא יראה מדברי חו"ל שיאמרו יהרג ואל יעבור
 ואל יאמר דבר אחד שאין בו מעשה אבל יהרג
 כי אשר יחייבוהו לעשות מעשה או על דבר שהוא מזהר
 עליו' ורדך מי שעבר עליו זה השמד להתנהג באלה
 הענינים שאני מניע' שישים בין עיניו לעשות ולקיים
 מן המצות מה שהוא יכול ואם אירע לו שעבר הרבה
 או שחלל שבת לא יעלגל מה שאינו מותר לטעלו ולא
 יאמר מה שעברתי עליו יותר גדול מזה שאני מזהר

ממנו אלא יזכר מכל מה שהוא יכול. ותדע שר"ך האדם
 לידע עיקר מעיקרי הדת, והוא שירבעם בן נבט
 והדומין לו נפרעין ממנו על עשיית העגלים ועל בטול
 ערובי חבשילין והדומה לו. שלא יאמר אדם קים ליה
 בדרבה מיניה לא יאמר זה אלא בדיני אדם בעולם הזה
 אבל השם יתברך נפרע מבני אדם על החמורות ועל
 הקלות וזמן שזר על כל דבר שעושים. על כן ר"ך האדם
 לידע שכל עבירה שיעשה נפרעין ממנו עליה וכל מזה
 שיעשה מקבל עליה שזר ואין הדבר כמו שחשב. והענה
 שאני יועץ לנפשי והדעת שאני רוצה בה לי ולא הובי
 ולכל מבקש ממני ענה שיגא מאלה המקומות וילך
 למקום שהוא יכול להעמיד דתו ולקיים תורתו בלא
 אונס ולא יפחד ויעזוב ביתו ובניו וכל אשר לו כי דת
 ה' שהנחיל אותנו גדולה וחיובה קודם לכל המקרים
 הבוים צעיו המשכילים שהם אינם עומדים ויראה ה'
 היא שעומדת. ולא עוד אלא אפילו היו שתי מדינות
 מישראל אחת מהם יותר טובה במעשיהם ובמנהגותיהם
 ויותר מדקדקת ונכנעים למצות מן האחרת שחייב
 ירא ה' ללאת מאותה שמעשיה אינם כל כך [נכונים]
 לאותה מדינה טובה וכבר הזכירונו רז"ל אל ידור אדם
 במדינה שאין בה עשרה חסידים והביאו ראיה על זה
 מסדוס דכתיב (בראשית י"ח י"ג) אולי ימצאון שם
 עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה. וכל זה כשהיו
 שני מדינות ישראל אבל אם היה המקום מן הגוים,
 ישראל העומד שם על אחת כמה וכמה שהוא חייב
 ללאת תאוותו מקום וללכת למקום טוב וישחל לעשות
 ואעפ"י שפיל עלמו בסכנה עד שיגאל מן המקום הרע
 שאינו יכול להעמיד דתו כראוי וילך עד שיגיע למקום
 טוב. וכבר פירש על ידי הנביאים שכל הדר בין הכופרים
 שהוא כמותם (ש"א כ"ו י"ט) כי גרשוני היום מהסתפח
 בנחלת ה' לאמר וגו'. הגה שקול דירתו בין הגוים כאלו
 עובד אלהים אחרים. וכן חייבו החסידים ויראי השם
 שימאסו הרע ועשויו וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קל"ט
 כ"א) הלא משגידך ה' אשנא ובתקומתך אחקוטע וגם
 אמר (שם קי"ט ס"ג) חבר אני לכל אשר יראוך ולשומרי
 פקודיך. וכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שמאס משפתחו
 ומקומו וברח לנפשו להגלל מדעת הכופרים. וכל זה אם
 לא יכופו אותו הכופרים לעשות מעשיהם שר"ך האדם
 ללאת מציניהם אבל בשכופין אותו לעבור על אחת מן
 המצות אסור לעמוד באותו מקום אלא יגא ויניח כל
 אשר לו וילך ביום ובלילה עד שימצא מקום שיהא יכול
 להעמיד דתו והעולם גדול ורחב. והתנלות מי שטוען

זו היא דעתי והשם יודע האמת.
 הרמישי אפרש בו איך ראוי לאדם לראות את עצמו
 באלה ימי השמד. חייב הוא כל מי שאינו יכול
 ללאת מפני משאלות לבו וסבות סננת הימים ועמד באותן
 המקומות שיראה נפשו מחלל שם שמים לא ברצון ממש
 אבל קרוב הוא להיות ברצון ושהוא מוקף מלפני המקום
 נענש על רוע מעשיו ועם זה יהיה בדעתו אם עשה
 מצוה מן המצוות שהקב"ה מפיל שכרו עליהם שהוא לא
 עשה אלא לשמים בלבד ואינו מבקשו כדי להחלל
 ושיראה שהוא עושה מצוה ואינו דומה שזר מי שעושה
 מצוה בלא פחד לשכר מי שעושה אותה והוא יודע
 שאם יודע בו יאבד נפשו וכל אשר לו. ועל דמיון זה
 הזמן אמר השם (דברים ד' כ"ט) כי תדרשו בכל לבבך
 ובכל נפשך. ואעפ"כ לא יפנה אדם ממהפכתו עד שהוא
 יגא מאותן הגלילות שקיף עליהם השם וישחל בכל
 יכלתו. וז"ל אינו ראוי להרחיק מחללי שבחות ולמאוס
 אותם אלא מקרבים ומזרחם לעשיית המצות וכבר פירשו
 רז"ל שהפושע אם פשע ברצונו כשיבא לבית הכנסת
 להתפלל מקבלין אותו ואין נוהגין בו מנהג בזיון וסמנו
 על זה מדברי שלמה ע"ה (משלי ו' ל') אל יבזו לגב

כי יגנוב למלא וגו', אל יבזו לפושעי ישראל שהן באין בסתר לגנוב מוצת. ומיום שגלינו מארצנו לא פסק ממנו שם כי מנעורינו גדלנו כאב ומבטן אמנו הנחנו ובכל החלמוד אומר שמדא דעביד ובטיל. השם יבטלהו מעלינו יהי רצון ממנו.

נשלם מאמר קדוש השם.

תשובת הרמב"ם ז"ל

למר יוסף בן גאבר מאנשי בגדד על אגרת שנכללו בה שאלות (*).

כולו. ואינו רוצה בשום פנים להוציאו ללשון ערבי לפי שכל נעימותו יפסד. ואני מבקש עתה להחזיר פירוש המשנה וספר המצות ללשון הקודש. וכל שכן שאחזיר זה החבור ללשון ערבי ואל חבקש זה ממני כלל, ועל כל פנים אחינו אחה השם יסייע אותך ויהיך השלימות האמתית ויקבץ לך הללחת שני העולמות. אבל מה ששמעת אוחס אומרים שאנחנו הרחקנו תחיית המתים ר"ל חזרת נפש לגוף, זה הולאת שם רע גדול עלינו והאומר זה עלינו או שהוא איש רשע ערום מוליך מדבריו מה שלא אמרנו. או איש סכל נתקשה עליו להבין מדבריו העולם הבא וחושב שהוא תחיית המתים. וכבר חזרנו בזה הענין מאמר להבנת זה הטעות והוא בלא ספק יגיע לכס ויסיר מעליכם כל ספק בזה הענין (*). וחזרת לנו ג"כ שחפשו עלינו אמריו שהמילה אמנם נאחזו נלטונו בה על ידי משה רבינו ולא ע"י אברהם אבינו. ואמרו שאלו י"ג בריחות שגזרו עליה אמנם היה עם אברהם. וזה המאמר מאמרו סכלות גדולה וראיה עליו שלא ידע דבר מעקרי הדת ומאמרונו הוא האמת שאין בו ספק. שחרי"ג מוצות שאמרו למשה בסיוני בכללם היא המילה וגייד הגשה אבל הדבר כמו שאמרו ז"ל נכתב במקומו. ואמנם אנחנו הולכים אחר מה שנטונו בסיוני שזכר לנו איסור גיד הגשה המוקדם והמילה המוקדמת. וי"ג בריחות המכרים במילה ראוי לשאול אלו הסומים שרוצים להדמות לבעלי העיניים לומר להם, אם הכחובים שיש באותה הפרשה י"ג בריחות נאמרו לאברהם וזכרם

שויתי ה' לנגדי תמיד. הגיעה אלינו אגרת הזקן הנכבד היקר החלמוד מר יוסף בן אבן אלבער ל"ע הידוע אבן גבאר והוא זכר שהי' עם הארץ. אבל נחבאר לנו במכתבו שיש לו השחלות חזקה על תלמוד חורה ושהוא הרבה מתעסק בפירושו למשנה ושאינו מבין החבור שחיברנו ר"ל משנה חורה בשביל שהוא בלשון עברי. וזכר לנו ג"כ שמע מחלמידי חכמים. ישמרו ארס. שיש שם בבגד שחפשו עלינו אוחס הדברים שזכרם ובקש להשיב להם וחלה פינו שכתוב לו בכחב ידיו כדי להיעשו על הלמוד ואנחנו עושים זה. תחלה מה שאתה תריך לידע, השם יחמוד ערךך ויוסיף בהללחתך. שאיך עם הארץ אלא תלמידו ואהובו אחה, וכל מי שמבקש להדבק בתלמוד חורה, ואפילו הבין פסוק אחד או הלכה אחת. ואין הפרש שהבין אותו הענין מלשון קודש או מלשון ערבי או מלשון ארמי הכונה היא הבנת ענינים בכל לשון שיהיה וכל שכן הפירושים והחיבורים. והעיקר היא שהתעסק בלמוד. וכל מי שמניח הלמוד או לא למד דבר מעולם נאמר בו כי דבר ה' בזה, וכן כל המחלל מן החוספת ואפילו היה חכם גדול הוא מצטל עשה של תלמוד חורה שהיא כנגד הכל, ובכלל אומר לך שלא חבזה עמךך ואל תחיש מן השלימות. גדולי החכמים החזילו הלמוד והם גדולים בנשים מאוד והי' מהם מה שהיה. וראוי לך גם כן שתלמוד זה השעור מן החבור מלשון הקודש שחברנו בו החבור כי הוא קל להבין וקרוב להחלמוד מאוד. ואחר שתחזקך בספר אחד חבין כל החבור

(* הוא מאמר תחיית המתים.

(* מוצא במ"מ ובכ"מ ש"ז מהלכות סוכה ה' ז'.

אברהם וכתבם וכשבא משה רבינו העתיק אותם הפסוקים שכתבם אברהם וכתבם בחורה כמו שכתבם שאר בני אדם דברי זולתם וחרזי זולתם, או אם אלו הכתובים הנזכרים בחורה נאמרו למשה מפי הגבורה וכל מי שלא יאמין שאלו הפסוקים עם כל החורה כולה נאמרו למשה מפי הגבורה הוא בכלל האומר אין תורה מן השמים ומאין היינו אנחנו יודעים אלו לא ידע משה רבינו מה שנאמר לאברהם אבינו בעת שנצטוו על המילה. ואמנם נודע לנו זה ממשה מסיני, א"כ עיקר זו המלצה והחיבה ממשה, ואלו הי"ג בריהות ממשה נצטוונו ממה שהודיעו השם, וזה הדבר מבואר ולא יתעלם אלא על מי שלא עיין ולא השתכל בלימודי עיקרי הדת והאביד כל ימיו בשריגים ואין בתורתנו חילוק: חורה לזה לנו משה כולה מורשה מהשי"ת, וכל מה שיש בה ממה שקדם לולדתו כמו ז' מלות לזה ומילה לאברהם, לא להאמין בו אנחנו מפני שהדבר הזה מוקדם אלא מפני האזוי האחרון המיוחד בנו אנחנו קבלת יעקב וההארכה בזה יש בו איבוד הזמן.

וכבר שגינו עלינו החרת ההליכה בנהרות שמימיים הרבה בשבת, אמת שהוא מותר בלא ספק ומה שזכרת שהם חשבו שאני אמרתי תחומין דרבנן והם דאורייתא, וכבר הגיע אלינו דבר ראש הישיבה י"ג וידענו שהוא טעה מאוד ולא נסתכל בדבריו ולא הבין ענייניו בשום פנים והביא דברים רחוקים וכבר השיבנו אותו ע"ז בתשובה ארוכה* וכבר כתבו אותה החלמידים והוא בדיקה דומה למאמר ונתפרסמה וכלי ספק שהגיע אליכם השאלה הראשונה והחשובה עליה בהיתר ההליכה בנהרות ורשותנו ע"ז ותפישות וקושיות ראש הישיבה י"ג עלינו בלשוננו ותשובתנו שהיית ציבור מה שנסתפק עליו מדבריו, והמופת אל אמתת שהורינו בו תחלה בהיות זה ספיקה דרבנן ומותר.

ומה שזכרת ממה שגינו עלינו שהתירו בשבועת ימי נקיים שחשב האשה צביחה, אינו יודע מה הוא ענין זאת המלה אליכס, אם הוא ענינו שחגע בצבעה אפילו באצבע קטנה או תאכל עמו ותשחה עמו בכלי אחד, או שתעשה אחת מג' דברים שהם רחיצה פניו ידיו ורגליו, והלעג המטה בפניו, ומונח הכוס לו, זה אינו מותר אלא אחר שבועת ימים וטבילה במי מקוה: ואם הענין הזה שתעשה שאר העסקים כמו הלישה והבישול או שחגע בצבד או תל דעל מחללת זה מותר ואפילו בימי

(* תשובות הרמב"ם סימן קמ"ט.

(**) תשובות הרמב"ם סימן ז'.

(* תשובות הרמב"ם סימן קכ"ו.

המפורסמים אלא בזה שהוא מוסכם העיון, וכבר בארנו עקר זה הדבר בהלכות ק"ש ותפלה באור שלם יבינה כל בעל עיון.

ואמנם היוצר אני רואה נשם שמתפלל אותו ש"ך קך מחפלה אותו היחיד, וכבר אמר זולתנו מן הגאונים ז"ל זולת זה ונתלו באמרם אין היחיד אומר קדוש, ורוב גאונינו מן המערב על דעתנו לפי שזה הוא מספר מה שאומרים המלאכים, והקדושה שאין היחיד ראוי לאמרם הוא שכינן הוא להקדוש כמו שאמר השליה לבור בחפילה נקדישך וערישך, וכבר כתב זה המאמר וראיתו אכן גאסוס ל"ע תלמיד רבינו נסים בספרו שחבר בחפילה ובלי ספק שהוא מציא אלילים.

וכל מה שזכרת מאהבתנו והוספת בה, יש לך שטר גדול לפי שהיא אהבה לשם שמים והוא נמשכת אחר מה שראית מדברינו בחזרה שהוא מאלל השי"ת א"כ עיקר זו אהבה היא לשם, וכן חייבים לנו לאהוב את השם בכל לב ובכל נפש ומחוקק אהבתו ראו לנו לאהוב מזותיו ואהורותיו, ואנשיה היודעים אוחס והמלמדים אוחס ואמנם מה שהגיע לנו, ואפשר שהיה אמת, ושלא יהיה אמת, שיש שם מי שמדבר עלינו רעות והוא מבקש להחכבד בקלוננו ויאל משיעת הראוי בחבורנו, זשמענו שאתה מחיה בידם קלת מחוי, והתקוממת בזה קלת התקוממת, אל תעשה דבר זה, ואנחנו מוחלים לכל מי שיעשה זה בשביל סלכותיו וכל שכן מי שיש לו בזה תועלת ולא יזיק לנו אנחנו וכופין על מדת כדוס זה נהנה וזה לא חסר. וכש"כ שהנאה בזה לא כלום לזה האומר בשביל מה שיועילנו בעיני היושבים לפניו מן השלימות ושהוא חכם ושהוא חופש על מי שיחשב בו שבני אדם נסמכין עליו, וכש"כ אם הייתה התפישה בחכמה ובדעת, וזה כולו מועיל למי שעושה בעולם הזה, ויועילנו אנחנו גם כן בעולם הזה ובעולם הבא. ואמנם מעולם הבא מבואר, והעולם הזה מפני שכל מי שמבקש להעלים מה שגלהו אמנם מוסיף לו גלוי.

ויותר מכל זה שאתה מביא על עולמן מריבות ורעות שאין בהם צורך ואנחנו לא נבקש סיוע מאדם ומניח כל אדם עם מה שירצה לעצמו, והש"י יעזור אותך על רצונו וישים כל מעשיו ומאמריו לשמו. ושלוך ירבה ושלום כל הזקנים והתלמידים יברכס אלהינו.

משה בר מיימון זצ"ל.

(* עיין בחלק הראשון פחדושים ד' כ"א.

מכחישים בו ולא ידמו אלא שהוא גשם וכל שכן למתחילים ומי שלא קדם לו חינוך, ואל תזייר בדעתך אלא בזה שאתה יכול להבינו ולא ישים [זיוק] לך בדתך שחשבור שבני עולם הבא הם גופות, עד שיתקיים לך הטיב מציאותם. ואפילו חשבור בהם שהם אוכלים ושוחים ומולידים בשמים העליונים או בגן עדן כמו שנאמר לא יזיק לך זה בדתך שיש דברים רבים הוסכלו והם יותר מבוארים מזה, ולא תזיק סכלותם בעיקרי הדת, אבל יהי' בו הכחשת דברי המעתיקים לפירוש האמתי שאמרו אין בו לא אכילה ולא שחיה שמתחייב ממנו הסחלקות מציאות הגוף כמו שבארנו בזה המאמר האחרון שיגיע לכס בלא ספק.

ותפלה תענית איך מקבלים התענית שיאמר למחר תתענה או מה שדומה לזה, ונראה שהראוי לאמרו אחר תפילה המנחה לפי שכן יראה מהירושלמי, ואם (אין) אמרו בעתם התפילה בשומע תפילה כמו שזכרנו בחבור בספר אהבה ואמנם ענינו לא יאמר אלא מליל התענית.

ואמנם הערבה אני רואה שאין ראוי להוסיף בה על שני בדים כמו שאין ראוי להוסיף על לולב אחד ואחריו אחד. וחולתנו מן הגאונים מתורים הוספת הערבה כמו שמוחר להוסיף בהם, ואנחנו אין דבריהם אללנו חזק אלא הוספת ההדם מאלוהו כתוב ר"ל בהושעא (*). וכל דבר שלא נמצא אותו כתוב בבאור לחכמים שהוא מותר נשאר אותו על גבולו בלי חוספות ולא גרעון מפני שאין הפרש אללנו בין החוספת על הדבר המוגבל או בין החסרון ממנו וכשלא נעשה אלא שני בדים קיימנו מזה מן המובחר ר"ל שאין בה חש חוספת ולא גרעון זו הוא דעתנו, ומי שרואה להלך אחריה ילך. וממה שזכרת ממה שגנו עליו רואה קרי בליל הזום ואמרם זה שראה קרי טעון טבילה ואנחנו לא נשיגה בגנות ההמון ולא נתלה במאמרם

(* הב"מ פ"ז מהלכות לולב מביא תשובה זאת בשינוי לשון קלת וממה על ה"ה שכתב שלא מצינו בגמרא יותר תוספת אלא בהדם ואמר כי לא מצינו זה בגמרא, ונראה דבוכת ה"ה הייתה מדאמרין סוכה ל"ד אמר לה שמואל להסח דמוצני אשא אשנו וזבינו וכו' ופריך ולדרוש להו כר' עקיבא וכו' אלמא דאפילו אי סבירא לי' כר' עקיבא דפחד סגי אס"ה מהדר אתלתא אלמא דבהדם מוסיפין, ואולי זה כוכת רבינו באמרו הוספת ההדם מאלוהו כתוב וכדומה כתב הר"ן שם דגם על ערבה מוסיפין משום דרוח לכוני כדעת רבינו לביעל בחידושים דף ס"ג והביאה הב"מ שם ודו"ק.

אב"א.

מאמר העבור להרמב"ם ז"ל

בשרטוט: פרק ג' בידיעת בכמה ימים מימי החדש חתיה
התקופה. ואחר חלוקת אלו הפרקים ומספרם אשוב
לפרשם בג"ה ית'.

המאמר הראשון. פרק הראשון מהם בהקדמות אשר
עליהם נגזרה העבור והם ל' הקדמות:

ההקדמה הראשונה שכל חשבון העבור כל מה שיתקבץ
לך מן הימים תשליך ז' ו' ותסמך הנשאר. כי אין המגמה
לדעת מספר הימים, אבל המגמה לדעת באיזה יום
מימי השבוע יהיה המולד: ההקדמה השנייה כי השעה
הנכסם עליה בעבור מהשעות המעווחות ר"ל מעווחות
שהם י"ב ביום וי"ב בלילה בכל עתות השנה קור וחוס
וקץ וחורף, וכשיתקבץ לך כ"ד שעות חשוב אותה יום
והרס אותה על מושב הימים כמו שגפרש בעתיד בעו"ה.
ההקדמה השלישית כי ראשית כל יום מתחלה הלילה
וכשיאלך לך המולד ביום מן הימים ב' שעות אז תדע כי
אותו מולד ב' שעות מן הלילה. משל למה זה דומה
כשיאלך לך המולד ביום ג' ב' שעות תדע כי אותו מולד
ליל ג' ב' שעות, כי תחלה יום ג' מליל ג', וכשיאלך לך
המולד ביום ג' ב' שעות תדע כי אותו המולד ביום ג'
ב' שעות מן היום, כי תפול מן הכ' אשר כנגד יום ג'
י"ב שעות אשר הם שעות ליל ב' יום ג' ישראל ח' שעות
מיום ג' ועל זה דוק: ההקדמה רביעית כי שעה המורגל
עליה בחשבון העיבור נחלק לאלף ופ' חלקים ויקרא
כל חלק מהם דק וצעת שיתקבץ לך אלף ופ' חלקים
היא שעה שלימה והרס אותה אל מושב השעות כדרך
שאפרש בג"ה ית'.

הפרק ה' בידיעת שני המחזור ומספרם ולמה היה זה
קך וידיעה הפשוטות והמעוברות: דע כי מעת
שיתקבץ הירח עם השמש במעלה אחד עד שיתקבצו פעם
שניה כ"ט יום וי"ב שעות ותש"ג חלקים זהו זמן חדושה
של לבנה, וכשחפיל זה החשבון בי"ב חדש אשר הוא חשבון
חדשי השנה יהיה המתקבץ ש"ד יום וח' שעות ותשע"ו
חלקים, וזהו זמן סבוב השמש ברחיק מעת שיחזיר ללכת
מתקן ממנו עד שישוב אל אותו חלק בעינו אשר החזיר
ממנו ראשונה: ומאחר שאמר הנור יתעלה זאת עולת
חדש בחדשו לחדשי השנה, נחתיבנו למנות חדשיו בחדש
אשר יתבאר בו החדש ואין זה אלא ללכנה. ובאמרו
שומר את חדש האביב סמנו לזמן החוס שהוא זמן

שאלת ממני יחיד השם ויעורך על דרך ועולמך
שחבר לך הבור שחלמד ממנו ידיעת מלאכת

העבור בהולאת המולדות וידיעת הפרקים והמועדות
וראשי החדשים לכל עת בדרך קרובה וביגיעה מועטת
עד שבין המלאכה מן הספר בלתי מלמד יורד, ואע"פ
שה אומר כי לא יתכן שתדע דעה מן הדעות אלא
בהוראת מלמד ולא יהיה לך די בספר לבד, ותכלית
המשפט כי לא יטרך המלמד זמן מרובה אלא בזמן
מועט ויראו, ר"ל באותו זמן ילמדו השמות הנוהגות
באותו מדע והדברים אשר ההרגל בהם באותו מדע
וידריכוהו אל הדרך. אבל בידיעתי עולם פלפולך וחדודך
נקל עלי חבור קצר כמה, לידיעתי באמת כי אחת חבין
אותו תכלית ההבנה. ועם כל זה שאני מקצר ומניח
האריכות ארצה המשלים שלא לעבור פרק, אבל במשל
פשוט שיקום אותו המשל במקום מלמד שחלמד ממנו.

ולא אשים מגמת פני בזה הקצור לבאר סבת מלאכה
מן המלאכות, שאותו הדבר לריך לפרש ואינו ראוי
למתלמד גם לא לוחיק בזה הסוג אלא אחר הקדמות
אחרות רבות אינם ממגמת העבור אלא מדעות אחרות
ואחה לא יחה מגמת שאלתך בינת סבת המלאכה
אלא איכות המלאכה לבד, ומה שהיה מעלה קרובה
אינה לריכה להקדמות אפרשנה לך ובה לא נלא ממגמת
הספר. ואינו רואה שלא להזכיר דבר התקופות כדי
שלא יהיה הדבר חסר ואע"פ שלא שאלת ממני להזכירם
ואשים דבורי בהם כפי דבורי במולדות בדרך קצרה.
וחלקנו כל זה לפרקים למען ישמה הקורא בקריאתו
ויהיה נח עליו למען כי כל מגמה מן המגמות שרויה
בפרק. וחלקנו העבור לשתי מאמרות. המאמר הראשון
למולדות והמאמר השני בתקופות. ופרקי המאמר
הראשון שבעה. פרק א' בזכרון הקדמות אשר עליהן
נגזרה מלאכת העבור. פרק ב' בידיעת שני המחזור
ולמה הוא זה כך וידיעת הפשוטות והמעוברות. פרק
ג' בידיעת מולד כל מחזור. פרק ד' בידיעת מולד כל
שנה. פרק ה' בידיעת מולד כל חדש. פרק ו' בידיעת כל
הדמויות והקבועות. פרק ז' בידיעת שלמים והחסרים
והכסדרן. המאמר השני פרקיו שלשה. הפרק א'
בידיעת באיזה יום מימי השבוע חתיה התקופה ובכמה
שעות מן היום זמן הלילה. פרק ב' בידיעת אותו ענין

ואחר אשר פשטנו אלו הפשוטות אפרש היאך תוליא מולד איהו מחזור שחרה. דע כי שנה ראשונה משני העולם ר"ל השנים אשר אנהו מונים בהם היום מולד אותה שנה ליל שני ה' שעות ר"ד חלקים מן השעה הששית, והסיומן בהר"ד והוא מולד ראש מחזור ממחזורי העולם. וכאשר תראה לדעת מולד המחזור השני ממחזורי העולם תכתוב בהר"ד בשיטה אחת, ותכתוב ב"ו תקל"ה בשיטה השנית תחתיה, ותשים כל סוג תחת סוגו החלקים תחת החלקים והשעות תחת השעות והימים תחת הימים, כעין זה:

ב	ה	ד
ב	י	הקצה

תקבץ החלקים עם החלקים יהיה המחבץ תשל"ט, תקבץ השעות עם השעות יהיה המחבץ כ"א, תקבץ הימים עם הימים יהיה המחבץ ד' ימים. יהיה מולד המחזור השני יום ד' כ"א תשל"ט חלקים מן השעה טעשירית. ומה שאמרנו כי זה המולד בט' שעות מן היום הרביעי, לפי כשחשליך מ"א שעות י"ב שעות של ליל ד' כאשר הקדמנו נשאר ט' שעות מיום הרביעי ואותם החלקים משעה טעשירית, והסיומן בזה המולד ר"ל המולד השני דכ"א תשל"ט. וכאשר תראה לדעת המולד השלישי ר"ל מולד המחזור השלישי ממחזורי העולם תעשה כזה המעשה לא פחות ולא יתר. שכתוב מולד המחזור השני בשעה ובי"ו תקל"ה בשעה שניה, כעין זה:

ד	כא	השצט
ב	י	תקצה

ותקבץ החלקים עם החלקים כמו שעשית בפעם ראשונה, יהיה המחבץ ממונו אלף חלקים ושל"ד חלקים, תשליך מזה החשבון שעה באלף ושמונים חלקים ישאר של"ד חלקים, תרים השעה המחבצת לך מן החלקים אל השעות ועוד תקבץ ה"ו שעות אל כ"א שעות עם השעה אשר הרימות מן החלקים יהיה המחבץ ממונו ז' ימים וי"ד שעות. תדע כי מולד המחזור השלישי ממחזורי העולם היה יום ז' בשתי שעות מן היום ושל"ד חלקים מן השעה השלישית. והסיומן בזה המולד ר"ל במולד השלישי ז"ב ש"ד. ולא תסור מזה הענין ותעשה על זה המשל תוסיף ב"ו תקל"ה על מולד המחזור הרביעי ילא לך מולד המחזור החמישי, וזהו תעשה עד שחניע אל מולד איהו מחזור שחרה: ודע כי מחזורו אשר הוא מחזור רכ"ט היה מולד השנה הראשונה ממונו והוא מולד המחזור ליל שלישי בג' שעות ושל"ד חלקים והסיומן ג"ג של"ד. וידענו אוחו בזה המעשה אשר הקדמנו, כי הוספנו על בהר"ד ב"ו תקל"ה וידענו מולד המחזור השני והוספנו על מולד המחזור השני ב"ו תקל"ה וידענו מולד המחזור השלישי עד שבאנו לידיעת מחזורנו זה:

הרביעי, ולא תחשב זמני השנה החום והקור והקיץ והחורף אלא בחשבון השמש. והלכנו באוחו ענין להיות חדשיו חדשי לבנה ושנותיו שנות חמה. וכאשר מלאנו זמן שנת הלבנה של"ד יום ח' שעות ותשע"ו חלקים וזמן שנת השמש שס"ה יום ו' שעות מלינו שנת השמש מוסיף על שנת הלבנה י' כ"א ר"ד, וכשחלקנו מותר שנת השמש על שנת הלבנה וכפלנו אוחו ב"ט שנה אשר היא מספר שני המחזור היה המחבץ מאוחו מותר ז' חדשי השנה ומותר לא ימנה בו המלאכה, והוספנו אותם שבעה חדשים בכלל חדשי השנים ונחנו במשך ה"ט שנה ז' שנים מן י"ג חדש כל שנה וקרינו שמש מעוברות, ונחנו אוחו חדש הנוסף לפני חדש ניסן כי בגללו הוסף כפי מה שהקדמנו, וחלקנו אותם השבע שנים על שני המחזור והיא השנה השלישית והששית והשמינית וי"א וי"ד וי"ז וי"ט וי"ט והסיומן ג"ח ארז"ט. והיולא מזה הפרק כי המחזור י"ט שנה, י"ב פשוטות ו' מעוברות: הפרק השלישי בידיעת מולד כל מחזור. וכבר בארנו כי כל חדש הלבנה כ"ט י"ב תשל"ג חלקים, וכן בארנו כי כל חשבון העבור כל מה שתקבץ ז' ימים תשליכהו, וכשחשליך חדש הלבנה ז' י' ישאר ממנו יום אחד י"ב שעות תשל"ג חלקים והסיומן אי"ב תשל"ג. וכבר בארנו כי מספר שנת הלבנה של"ד יום ח' שעות ותשע"ו חלקים, וכשחשליך זה החשבון ז' י' ישאר ד' ימים ח' שעות ותשע"ו חלקים, והסיומן בשאריתה ד"ה תשע"ו. וכן בארנו כי השנה המעוברת י"ג חדשים מהלבנה, ומן שנת הלבנה עד י"ג חדשים מהלבנה יהיה המחבץ ממונו שפ"ג יום וכ"א שעות ותקפ"ט חלקים, וכשחשליך זה ז' י' ישאר ה' ימים כ"א שעה תקפ"ט חלקים והסיומן הכ"א תקפ"ט. וכן בארנו כי המחזור י"ט שנה י"ב פשוטות ו' מעוברות. וכשחשק מספר השנה הפשוטה ותכפול אוחו ב"ב פעמים ומספר השנה מעוברת ותכפול אוחו ז' פעמים ותקבץ בשני סימנים ותשליך המחבץ ז' י' ישאר ב' ימים י"ו שעות תקל"ה חלקים והסיומן ב"ו תקל"ה, והוא אשר ישאר ממספר ימי המחזור אחר שחשליך ז' י' ואני תכתוב לך אלו השארים בשרטוט להיותם מבוררת נקל עליך זכירתם כי עליהם נבנה שרש המלאכה, כעין זה:

השאר אחר השלכת ז"ז *		
השאר מן חדש הלבנה *	א	יב
השאר מן השנה פשוטה *	ד	ח
השאר מן שנה מעוברת *	ה	כא
השאר מן המחזוריים *	ב	י

השלישית חוסיף ד"ח תתע"ו על מולד השנה השנייה אשר היא ז"ב ק"ג ילא לנו מולד השנה השלישית יוס ד' ב' שעות ותתרכ"ו חלקים מן השעה השביעית והסימו ד"כ תתרכ"ו. וכאשר תרצה לדעת מולד השנה הרביעית מזה המחזור חוסיף הכ"א תקפ"ט על מולד השנה השלישית אשר היא ד"ב תתרכ"ו ילא לך מולד השנה הרביעית יוס ג' ז"ח שעות ותקל"ה חלקים מן השעה השביעית והסימו ג"ח תקל"ה, וכן עד חלית כל המחזור חוסיף דח' תתע"ו על מולד כל שנה פשוטה ויאל לך מולד של אחרים וחוסיף הכ"א ותקפ"ט על מולד השנה המעוברת יאל לך מולד של אחרים. וזה תעשה לעולם דח' תתע"ו לפשוטה והכ"א תקפ"ט למעוברת כמו שפירשנו לעיל. כי הנשאר מן הפשוטה דח' תתע"ו, והנשאר מן המעוברת הכ"א תקפ"ט. ואם תוסף על מולד השנה האחרונה מן המחזור הכ"א תקפ"ט ילא לך מולד המחזור של אחר מחזור, ר"ל המחזור שעבר. וכבר ביארתי לך בזה חוכל לדעת מולד חזיה מחזור שתראה אחר שתדע מולד חזיה מחזור. ואם תרצה לדעת אותו מעיין אחר חוסיף דח' תתע"ו על מולד המחזור ויאל לך מולד השנייה, חוסיף דח' תתע"ו על מולד השנה השנייה ילא לך מולד השנה השלישית לפי מה שהקדמנו עד שיאל לך מולד השנה האחרונה

וכשתראה לדעת מולד המחזור שיבא אחר מחזורנו חוסיף ז"ו תקל"ה על ג"ג ש"ד. וזה כשתכתוב ג"ג ש"ד בשטה אחת זב"ו תקל"ה בשטה שנייה תחתיה ותקבץ השני שעות ומה שתקבץ מן החלקים אלף ושמונים תרימיהו שעה אל מושב השעות, והנשאר למושב השעות תכתוב אותו בשטה שלישית ואחר תשיב אל השעות, ומה שתקבץ מן השעות כ"ד תרימיהו יוס אל מושב הימים, ומה שנשאר ולא נשלם כ"ד שעות תכתובו בשטה שלישית ועוד חשוב אל הימים ומה שתקבץ יותר מ' תשליך ממנו ז' ותכתוב השאר בשטה שלישית, וכאשר תעשה על זה המשל ילא לך מולד המחזור אשר אחרי זה, והוא מחזור ר"ס יוס ה' י"ט שעות ותתקמ"ט מן השעה השמינית, וכן חוסיף על מחזור ר"ס ז"ו תקל"ה ילא לך מולד מחזור רס"א. וכענין זה תעשה עד לאין חלית, ואני אכתוב לך מולדות י' מחזורים בשרטוטים מן מחזורנו זה לנסות נפשך ותתלמד ממנו ויקום לך במקום תלמוד. וזה לרת השרטוט ותוליא מולד המחזור אחר מחזור על דרך שהגדתי לך, ועיין בשרטוט ואם ילא לך מכוין לאשר בשרטוט הדע כי מעשיך נכון, ואם תמלא ביניהם שינוי אפי' בחלק אחד הדע כי הוא טעות וחוסף לעשות עד שתכוון המעשה. וזו היא הגורה:

לוח מספר המחזורים

מחזור	ימים	שעות	חלקים
הנש	ג	ג	שנד
רס	ה	יט	ההקמט
רסא	ז	יב	תסד
רסב	ד	ד	התרנב
רסג	ו	כא	תקעד
רסד	ב	יד	פט
רסה	ז	ו	תרפד
רסו	ה	כג	קצט
רסז	ג	טו	תשעד
רסה	ו	ח	שט

הפרק הרביעי בידיעת מולד כל שנה. כסיהיה מולד ר"ל שנה הראשונה מן המחזור ידוע על הדרך שספרנו חוסיף ד"ח תתע"ו על המולד הראשון משני המחזור ויאל לך מולד השנה השנייה. משל למה זה דומה היה מולד השנה הראשונה מן מחזור רל"ט אשר הוא

מחזורנו זה ג"ג ש"ד חוספנו עליו ד"ח תתע"ו כעין זה:

שנד	ג	ג
התעד	ד	ח

הרמנו שעה למושב השעות באלף ושמונים חלקים יאר ק"ג חלקים

כחצו אותו בשטה שלישית במושב החלקים ועוד קבלנו ה' שעות מן השעה הראשונה עם השעה אשר הרימות מן החלקים אל הח' שעות מן השטה השנייה יהיה המתקבץ ממנו ז"ב שעות, ואחר כך קבלנו הימים לימים יהיה המתקבץ ז', ידענו כי מולד השנה השנייה מן המחזור היה יוס ז' בק"ג חלקים מן השעה הראשונה והסימו ז"ב ק"ג. וכשתראה לדעת מולד השנה

מן המחזור חוסיף עליו הכ"א תקפ"ט לפי שכל שנה האחרונה משני המחזור מעוברת ילא לך מחזור של אחריו. ועל זה אמרנו הפירוש הזה אע"פ שהוא מבואר כדי להוסיף לך ביאור באריות הדבר ואני אכתוב לך מולד כל שנה ושנה ממחזור רל"ט בשרטוט תמלא אותם במקום תלמוד תתלמד ממנו ותעשה מה שספרתי ותעיין בשרטוט אם תמלא אותם מכוונים הדע שמעשיך מכוון ואם תמלא ביניהם חלוף חשוב לעשות. וזו היא גורתו:

לוח מספר מחזור שני רנ"ט

מספר השנים	מנהגם	ימים	שעות	חלקים
א	פ	ג	ג	שנד
ב	פ	ז	יב	קנ
ג	מ	ד	כ	התרכו
ד	פ	ג	יח	תקלה
ה	פ	א	ג	שלו
ו	ט	ה	ב	קכד
ז	פ	ד	יט	תשיו
ח	ט	א	יח	הקיב
ט	פ	ז	יז	כא
י	פ	ה		תהצו
יא	מ	ב	ט	תרצב
יב	פ	א	ז	רב
יג	פ	ה	טו	התרעה
יד	מ	ג		התעד
טו	פ	א	כב	שפג
יז	פ	ו	ז	קעט
יח	מ	ג	טו	התרנה
יח	פ	ב	יג	תקעד
יט	ט	ו	כב	שס

יהיה ראש השנה בזה השנה כי זו המגמה מן העבור וידעה זו תחבאר אחר ידיעת הדחיות וענין הדחיות המולדות הדחיות כי כשילא מולד שנה מן השנים כעין אוחיו מולד יהיה דחוי ולא יהיה ראש השנה באותו יום, וזולת אלו הם קבועות והם ד' יסודות: היסוד הראשון כשילא לך מולד יום א' או יום ד' או יום ו' יהיה ראש השנה באותה שנה נדחית ביום של אחריו ואל תענין מה שיש לך מן השעות נחמטנו או רבו משל למה זה דומה אם ילא לך המולד יום א' באיזה שעה שיהיה מן היום או מן הלילה ראש השנה באותה שנה יום שני, ואם ילא לך המולד יום ד' ראש השנה אוחה שנה יום ה', ואם ילא לך המולד יום ו' ראש השנה אוחה שנה יום ז'. כן תעשה לעולם פשוטה או מעוברת והסימן לא אד"ו ראש השנה, וימי אד"ו לא תקבע בהם לעולם אבל יהיה ראש השנה לעולם יום ב' יום ג' יום ה' יום ז' והסימן בנה"ז. והיסוד רב' כשילא לך מולד ביום מן הימים הנקראים אשר תקבע בהם והם בנה"ז בחצי היום ואפילו בחלק אחד אל תקבע בו, משל למה זה דומה היה מולד שנה מן השנים יום ב' בו שעות והסימן ב"ח יהיה ראש השנה של אוחה שנה יום ג', ואם היה המולד פחות מחצי היום אפילו בחלק אחד כגון שהיה המולד ב' י"ז תחרע"ט ראש השנה אוחה שנה יום ב', וכן תעשה בשאר הכשרים כשילא לך מולד ב' ב"ח שעות או יותר ראש השנה אוחה שנה יום ג', ואם היה המולד יום ג' ב"ח שעות או יותר ראש השנה אוחה שנה יום ה' מפני שנדחה מד' לה' וכבר בארנו כי ר"ה לא יהיה יום ו' וכן כשהיה המולד יום ז' ב"ח שעות או יותר ר"ה אוחה שנה יום ב' לפי שנדחה מא' לב', והסימן בזה היסוד הוא מה שאמרנו חו"ל נולד קודם חצות כשר אחר חצות פסול ובחצות כאחר חצות דמי. ואלו השני יסודים הראשונים פעמים רבים הם מופלים, אבל השני יסודים האחרונים אינם מופלים אלא מעט ועל דרך זה ונכרי. היסוד השלישי כי כל שנה פשוטה שיהיה המולד בה ליל ג' בט' שעות מן הלילה ור"ד חלקים מן השעה היה ראש השנה אוחה שנה יום ה' מפני שהיא נדחה מן הג' לד' ולא יהיה ראש השנה יום ד' ונדחה ליום ה', וכשילא לך המולד כן ג"ט ר"ד או יותר ר"ה אוחה שנה יום ה', ואם ילא המולד בפחות מזה ואפילו בחלק כגון שהיה המולד כן ג"ט ר"ג אוחה שנה ר"ה יום ג' והסימן בו פ"ל גטר"ד מן יוד, ופי' זה הסימן פי' פשוטה ל' ליל שלישי ט' שעות ר"ד חלקים משעה

פרק ה' בידיעת מולד כל חדש כשהיה עמך מולד משני העולם ידוע והוא מולד חשוי וחרטה לדעת מולד מרחשון, חוסיף אי"ב תשל"ג אשר מחדש הלכנה כמו שאמרנו על מולד חשוי ואז ילא לך מולד מרחשון. משל למה זה דומה ענינו במולד שנתינו זה והוא שנת י"ו מזה המחזור המכר והוא מחזור רכ"ט, מלינו מולד זה ליל ו' בו שעות קע"ט חלקים מן השעה השמינית והסימן ו"ו קע"ט לפי מה שחרטנה בשרטוט. וכבר בארנו זה הסימן אי"ב תשל"ג בשעה שיהיה חרטה, כל סוג חרטה סוגו על זה הצורה:

ו	ז	קעט
א	יב	תשצג

קבלנו החלקים לחלקים לפי מהגנו וחקדך מזה חתקע"ב חלקים, וקבלנו השעות לשעות נחקדך מהם י"ט שעה, וקבלנו הימים לימים היה המחקדך ז' ומים ידענו כי מולד מרחשון בזה השנה יום ז' בו שעות וחחקע"ב חלקים מן השעה השמינית והסימן ז"ו חחקע"ב. ואם חרטה לידע מולד כסלו וכן לעולם חוסיף אי"ב תשל"ג על מולד חשוי ילא לך מולד מהם שחרטה ילא לך מולד של חדש של אחריו. ואני אכתוב לך מולד כל חדש מחדש השנה זו המכרת בשרטוט לפי מה שעשינו בשני הפרקים הראשונים. וזו צורת השרטוט:

חדשים	ימים	שעות	חלקים
חשון	ז	ז	קעט
מרחשון	ז	יט	החקעב
כסלו	ב	ח	תרפה
טבת	ג	כא	שצח
שבט	ד	י	קיא
אדר	ו	כב	החקד
ניסן	א	יא	הריו
אייר	ג		של
סיון	ד	יג	מג
תמוז	ו	א	החלו
אב	ז	יד	הקמט
אלול	ב	ג	הסב

הנה בארנו ומשלנו משלים ופירשנו שאין יכולת לפרש יותר מזה. וכבר בארתי וחרתי היאך תעשה פעם אחר פעם למען יהיה קרוב למתחיל בהולאות המולדות ומה שלא נחבאר לו מן הפרק הראשון יתבאר לו מן השני וכן מן הג' כי המעשה בהולאות המולד כל שנה או

בהולאות מולד כל חדש על דרך אחד הולך ועל דרך אחד הוא נגד. ודע כי שם המולד נופל אלא החכמים על קבוצ הירח והשמש במהלכם האמעי, וכן חמלא ב"ה. פרק ו' בידיעת הדחיות והקבועות. דע כי זה הפרק עמוד מעמודי העבור, ולריך אחת לעיין בו במתן כי עליו הוא הסמך וזין בדברי. וכשחולא חיה מולד שחרטה כמו שאמרתי יש לך לדעת חיה יום

עשירית, והוא היסוד הג' מן הדחויות: והיסוד הד' כי כל שנה שלפניה מעוברת ויאלך מולדה יום ב' ב'ג' שעות ותקפ"ט חלקים מן השעה הרביעית ר"ה אותה שנה יום ג', ואם יאלך זה המולד בפחות מזה ואפילו בחלק אחד תקבע אותו יום בעלמו, כמו אם יאלך לך המולד כך ב'ג' תקפ"ס ראש השנה אותה שנה יום ב' והסיומן בזה היסוד הד' מן הדחויות ת"ע י"ב תקפ"ט מן דלח, ופי' מ' מלפני ע' עבור י' יום ב' יום שני תקפ"ט חמש מאות ושמיים ותשעה חלקים ד' מן שעה הרביעית. ואלו השני יסודים אחרונים יותר מעט הם נופלים מן הראשונים אבל לריך אותה לעמוד עליהם ולא חסורים מלבד והסם ידריכנו בדרך ישרה: ואני אכתוב לך ימי קביעות שני מחזורים בשרטוט תחלמד מהם לפי מנהגנו בפרקים האחרים, וזו היא לורתו: לוח קבוע שני מחזור רל"ט וחוליא

המולדות ותקבע מה שיש לך לקבוע ותדחה מה שיש לך לדחות לפי היסודות שבארתי לך, אחר כן תעיין בשרטוט אם תמצאם מכוונים חדע כי תשבוך מכוון, ואם לאו תשוב לחשבון בג"ה. פרק ו' בדיעות השלמים והחסרים והכסדרן: דע כי מרחשון ב' ימים ועולס בכל השנים ושבת יום א' ואדר ב' ימים וניסן יום א' ואייר ב' ימים וסיון יום א' ותמוז ב' ימים אב יום א' ואלול ב' ימים: ואם תהיה השנה מעוברת הב' אדרים ב' ימים, ועל זה הסדר כל השנים: אבל החלוק הוא בין כסלו ועבת כי שנה יהיו כסלו ועבת ב' ימים ותקרא השנה של שלמים, ושנה יהיו כסלו ועבת יום א' ותקרא חסרים ושנה יהיו כסלו יום א' ועבת כגון שיהיה כסלו יום א' ועבת ב' ימים ותקרא כסדרן: ואם תראה לידע אם

שני המחזור	ימי השבוע
א	ג
ב	ז
ג	ה
ד	ה
ה	ב
ו	ה
ז	ה
ח	ב
ט	ז
י	ה
יא	ב
יב	ב
יג	ה
יד	ג
טו	ב
טז	ז
יז	ג
יח	ב
יט	ז

כי לא תוכל לדעת אם השנה חסרים או שלמים או כסדרן אלא אחר שתקבע אותה שנה והשנה הבאה אחרים: ואם תכתוב כל שני מחזורי זה בשרטוט השלמים והחסרים והכסדרן, תחלמד בו כפי מנהגנו: וזו היא לורת השרטוט: ודע כי נשיהיה ר"ה יום ג' אותה שנה כסדרן לעולס, והסיומן לא גח"ס פי' נשיהיה ר"ה יום ג' לא תהיה השנה לא שלמים ולא חסרים אלא כסדרן: ודע כי נשיהיה ר"ה יום ז' או יום ב' לא יתכן להיות כסדרן אלא שלמים או חסרים כמו שילא החשבון אשר אמרנו והסיומן לא ז' ולא ב"ד. ודע נשיהיה ר"ה יום ה' אם תהיה השנה פשוטה לא יתכן להיות חסרים, ואם תהיה מעוברת לא יתכן להיות כסדרן לא ח"ף כ"ע בתמישי פירושו לא חסרים בפשוטה ולא כסדרן במעוברת נשיהיה ר"ה ביום ה' וזכור אלו

מחזור רנ"ט מספר

א	כסדרן
ב	שלמים
ג	שלמים
ד	כסדרן
ה	חסרים
ו	שלמים
ז	כסדרן
ח	חסרים
ט	שלמים
י	כסדרן
יא	שלמים
יב	חסרים
יג	שלמים
יד	כסדרן
טו	שלמים
טז	חסרים
יז	כסדרן
יח	שלמים
יט	שלמים

השנה שלמים או חסרים או כסדרן תטורך לדעת אם השנה אשר אתה רוצה לידע אותה מעוברת או פשוטה אם תהיה פשוטה חדע איזה יום הוא ראש השנה אותה שנה ואיזה יום יהיה ר"ה בשנה הבאה, ותענין כמה בין שני ימים מן המנין אם יש ביניהם ג' ימים השנה חסרים ואם ד' השנה כסדרן ואם ה' השנים שלמים: והסיומן גד"ה בפשוטה חכ"ס פי' כי נשיה ב' יום אשר קבענו בו השנה אשר נראה לדעת אם הם שלמים או חסרים

י"א יום ומה שנתקבץ מן הימים חוסיף עליהם ז'
 ותשליך המתקבץ לל' ומה שנשאר כחות מל' תחזור
 כמו אחרו חשבון מראש חדש ניסן ותהיה התקופה, ואם
 לא הגיע חוסיף ב' ימים אם לא הגיע חוסיף ג' ועל
 כל פנים יגיע. משל למה זה דומה, ראינו לדעת
 התקופות בזה השנה בכמה ימים מניסן תהיה, ידענו כי
 תקופת ניסן בזה השנה ליל ד' ב' שעות השלחנו שנת
 העולם השלימות י"ט י"ט נשאר ע"ו והם השנים אשר
 שלמו ועברו מן המחזור והוא מחזור רל"ט, נחננו לכל
 שנה י"א יום היה המתקבץ מהם קס"ה יום והוספנו
 עליהם ז' ימים סך הכל קע"ב יום, השלחנו את החשבון
 לל' נשאר כ"ב ימים, ועיינוו באזיה יום יהיה ניסן בשנה
 אשר נראה ידיעתה והוא שנת ד' אלף תתקל"ח לניירה
 י"ו למחזור, ומינו ניסן בזה השנה יום א' ומינו ניסן
 מיום א' כ"ב ימים ילא החשבון בו אל יום א', כי מיום
 א' עד יום א' כ"ב ימים ולא הגיע החשבון אל יום
 התקופה כי התקופה ליל ד' כמו שפירשנו, הוספנו
 יום א' על כ"ב הגיע החשבון ליום ב', הוספנו ב'
 ימים על כ"ב ימים הגיע החשבון ליום ג', הוספנו ג'
 על כ"ב ימים הגיע החשבון ליום התקופה אשר הוא
 ד', אז ידענו כי תקופת ניסן בזה השנה שהיא שנת ד'
 אלפים תתקל"ח ב' שעות מליל ד' כ"ה ימים מחדש
 ניסן, ועל זה הענין חדע באזיה יום מימי החדש תהיה
 תקופת ניסן לעולם. ואם תהיה השנה אשר חרצה
 ידיעתה באזיה יום מימי החדש תקופת ניסן תהיה
 באותה שנה מעוברת חעשה על זה הדרך לדרכי חשבונך
 מחדש אדר שני במקום ניסן, וכאשר עשית ביוסן בשנה
 הפשוטה חעשה באדר השני בשנה המעוברת. ואם
 היחה תקופת ניסן ידועה בשנה מן השנים יהיו שאר
 התקופות ידועות, והוא אחר שתחשוב מיום התקופה
 משנה אשר היחה בה ל"א יום ח' שעות ומחלה, אז
 תלא לך התקופה אשר אחריה. משל למה הדבר דומה,
 הנה ידענו מה שהקדמנו כי תקופת ניסן בשנתנו זו
 והיא שנת י"ח היחה ב' שעות מליל ד' כ"ה ניסן
 מינוי מוזו השעה וזה היום ל"א יום ח' שעות וחצי ילא
 לנו החשבון בשעה וחצי מיום ד' ב' בחמוז, ידענו כי
 תקופת חמוז תהיה בזה השנה יום ד' בשעה וחצי ב'
 בחמוז. ועוד מינוי מזה היום ומוזו השעה אשר יחה
 בו תקופת חמוז ל"א יום ח' שעות וחצי הגיע החשבון
 אל ט' שעות מיום ד' ל' יום מתשרי, ידענו כי תקופת
 תשרי תהיה בשנה הבאה אחרי זאת, כלומר שנת י"ט
 יום ד' בט' שעות ל' יום מתשרי. ועוד מינוי מזה

לוח התקופה לחשבון שמואל בכל שנה משנות מחזור החמה									
שנת מחזור החמה	תקופת תשרי		תקופת טבת		תקופת ניסן		תקופת חמוז		יום
	שעה	ימי השבוע	שעה	ימי השבוע	שעה	ימי השבוע	שעה	ימי השבוע	
א	ג	ה	ד	ו	ו	ז	ז	ז	ז
ב	ד	ו	ה	ז	ז	ח	ח	ח	ח
ג	ה	ז	ו	ח	ח	ט	ט	ט	ט
ד	ו	ח	ז	ט	ט	י	י	י	י
ה	ז	ט	ח	י	י	יא	יא	יא	יא
ו	ח	י	ט	יא	יא	יב	יב	יב	יב
ז	ט	יא	י	יב	יב	יג	יג	יג	יג
ח	י	יב	יא	יג	יג	יד	יד	יד	יד
ט	יא	יג	יב	יד	יד	טו	טו	טו	טו
י	יב	יד	יג	טו	טו	טז	טז	טז	טז
יא	יג	טו	יד	טז	טז	יז	יז	יז	יז
יב	יד	טו	יג	טז	טז	יח	יח	יח	יח
יג	טו	יז	יד	יז	יז	יט	יט	יט	יט
יד	טו	יח	יג	יז	יז	כ	כ	כ	כ
טו	יז	יח	יד	יח	יח	כא	כא	כא	כא
טז	יח	יח	יג	יח	יח	כב	כב	כב	כב
יז	יח	יח	יד	יח	יח	כג	כג	כג	כג
יח	יח	יח	יד	יח	יח	כד	כד	כד	כד
יט	יח	יח	יד	יח	יח	כה	כה	כה	כה
כ	יח	יח	יד	יח	יח	כו	כו	כו	כו
כא	יח	יח	יד	יח	יח	כז	כז	כז	כז
כב	יח	יח	יד	יח	יח	כח	כח	כח	כח
כג	יח	יח	יד	יח	יח	כט	כט	כט	כט
כד	יח	יח	יד	יח	יח	ל	ל	ל	ל

המגמה כי התקופה תהיה צתחלת חלק א' מאותה שעה. וכשארמנו כי תקופת ניסן בשעה ראשונה מן היום או מן הלילה אין הכונה בכל שעה ראשונה אבל הכונה צתחלת חלק מן השעה הראשונה, ודברינו בו אינו אלא על דרך העברה. ואין ראוי שיהלוק עלינו חולק בארמנו כי המולדות בנך וכך שעה וכך וכך חלקים מן השעה הנמשכת אחר השעה הראשונה, כי כשארמנו זה היה על דרך העברה והרגל הלשון. ואין ראוי עוד לחלוק חולק בכפל הענין והחזרתו פעם אחר פעם וספור ענין קרוב יכול המתלמד שיתלמד ממה שהקדמנו ואפילו לא ייחזרו בהם מאמר, אבל עשינו כל זה למען ירד הקורא בו, והשם יתעלה וירנו דרך האמת ברחמינו וחסדיו הרבים אמן סלה.

נשלם המאמר.

היום ומוזו השעה ל"א יום ה' שעות והאי הגיעה החשבון אל ארבע שעות והאי מליל הרביעי משבט, ידענו כי תקופת פצת תהיה בשנת י"ט בד' שעות מליל ה' משבט. ועוד מנינו מזה היום ומוזו השעה ל"א ימים ז' שעות והאי הגיעה החשבון אל שעה ראשונה מיום ה' שנה ימים מחדש ניסן, ידענו כי תקופת ניסן תהיה בשנת י"ט צתחלת יום ה' ו' ימים מחדש ניסן. וכן נחשוב מזה היום ומוזו השעה ל"א יום ז' שעות והאי ילא לנו תקופת חמו, וכן תעשה עד סוף העולם. וכבר בארנו כי נשיהיה תקופה מן התקופות ידועה היאך תעשה מהם שאר התקופות עד סוף העולם. ודע כי כשארמנו בתקופה מן התקופות תהיה בנך וכך שעה אין הכונה כי התקופה תהיה בכל אותה שעה, אבל

מאמר נגד גאלינום

בענין שער הגבוה והעפפים (*).

לא ידע בהם כלל או יהיה חסר בה, וישים דבורו באותם החכמות לדברו באותה החכמה שהוא בקי בה. כ"ש נשיהי האיש אשר מודמן לו מול מן המלכות הגהשבים, ושנראה באותו האדם המעלה והשררה, ושיהי' מצעלי המסורת שיאמר שקבל מאמריו בקבלה. ושלא יקשה אדם במאמרו, ולא יטעון ולא יערער עליו, כי כל עוד שנקבע בו המול הגהשב הזה, יחוק קביעות אותו החולי ויגמר בו, וישב אותו האיש הולך עם הזמן, ואומר מה שיראה שיאמר כפי דמיונו או כפי עיונו או כפי השאלות שירצו עליו, וישיב כמו שיעלה לבבו, שלא יראה שיאמר שיש שם דבר שלא ידעו. — וכבר הגיע מקביעות החולי הזה בקצת אנשים שמסתפק בשיעור ג"כ, ויטעון ויבאר שאותם החכמות אשר לא יכשרו אליו הם בלתי מועילות, ואין לורך בהם. ושאלו שום חכמה שראוי שיכלה האדם זמנו בה, אלא החכמה אשר ישרה בעיניו לא זולתה. — בין שתייה אותה החכמה פילוסופית או מונחת, וירבה להרע ולהקשות על החכמות אשר לא יכשרו לו, ובכלל

אמר משה מן הידוע מאמר הפילוסופים שיש לפעם בריאות וחולי, כמו שיש לגוף בריאות וחולי. ואותם חולי הנפש ובריאותם, היא מוונס בסברות ובמדות בלי ספק, ולכן אני קורא הסברה הצלתי אמיתית והמדות הרעות כפי רוב החלפות מיני החלאים הנפשיים. ומכלל החולים הנפשיים חולי כולל, שאחשב שלא ימלט ממנו כי אם אחד בזמנים רחוקים, ומחלף החולי באנשים בחוספות וחסרון. זה החולי אשר אני רומז בו, הוא שידמה כל שבאנשים עלמות יותר שלם שאינו, להיות רוצה ומחאהו שיקיף כל מה שעלה על לבבו שלמות, מבלי עמל ויגיעה. ומפני החולי הכולל הזה תמלא אישים מן האנשים בעלי חריפות וחכמה שכבר ידעו אחת מהחכמות הפילוסופיות או העיוניות, או חכמה מן החכמות המונחות שהיו בקיאים בה. וידבר אותו האיש בחכמה אשר השיג, ובחכמות אחרות

(* ניתק מספר פקדי משה מובא מהרב הגדול בכתב התכלותו

להרשב"ח בכתובתו :

ישתמשו בהם צדיעת החוליים הפנימיים, ואחר עשה מאותם שיכינו לרפואתם, הנה כלם הקשים אפשריים, ואין בדבר מהם הכרחי, אלא אם יסיה הדבר זה אשר יחשב שיהי' מן מלאכת הרפואה. ולכן הי' מוכיח אותו שלא יהי' הלמוד בספרו אשר קראו ספר המופת, אלא לתכונות ההקשים האפשריים לבד, וולתי המלאכות וגם כי הוא אמנם הסתפק ואמר תכונות המלאכות בהיותן מסתפק מן ההקשים כפי מה שיקובל תועלת בו במופתים התכונות המלאכות, אמנם אינם מכוונות כמו המופתים לא יעשו מן החמר הזה, אבל נעשים מן ההכרחיות לבד, כלו דברי אבונלר:

וכאשר החמיל ארסטו לבאר ההקשים המעורבים האפשריים ומוחלטים, אמר אבונלר בפ' זה הדבור וזה לשונו:

אמר אבונלר השער הזה גדולה התועלת מאד מן המוחלט הגמור, מפני שהמלאכות המעשיות כלם משתמשות בזה הענין, וכ"ש בהולאת העיניים הפרטיים העתידיים, האם היו אם לא היו ברפואה ובעבודת האדמה, ובהנהגת המדינות והדבור והערות, ובכל מה שישתמש האדם בו ממה שיטעך בו להקדמת הידיעה. ואמנם ברוב החתים אבונלר בהקדמת הידיעה ויואל. בו מהספרים הנה באלו יותר אל אלו ההקשים. כלו דברי אבונלר:

ותעוין ותחפלא מספור זה, כי הוא מחפאר בשבח ההגיונו בכל ספריו, וזכר שפגע אשי זמנו מן הרופאים וסבת חסרום אמנם הוא מיעוט ידיעתם בהגיון. ושסבה בקיאותו הוא היותו מומחה בהגיון, ומכרית תמיד ומראה שורך הרופא אל ההגיון. וכאשר חבר אותו הספר לא די שלא חבר ודבר דבור אחד ממימי ההקשים האפשריים והמעורבים, אשר הם לבד המועילים ברפואה, אבל תרוד המחטק בהם ואמר שהוא לא יטעך אליהם כלל. ולא יסתפק אחר שגאלינוס קרא ספרי ארסטו והבין אותם יותר מהבנת זולתו שהוא למטה ממנו. אך מפני החולי הכולל אשר איננו מדברים בו, נדמה לו שהבנת מלאכת ההגיון ושאר המלאכות העיוניות נהבנת מלאכת הרפואה, ושקיאאותו בהם ובאותם החכמות כלם, כבקיאאותו ברפואה, ויקשה לכל מי שיקשה בו ולא עמד אלל הגדר הזה. אבל גם מחוק החעמוג כמה שרראה לו מקלאת תועלת האברים, נתפאר בנבואה, ואמר שצא אליו המלאך מאת ה' והדיעו כך וזכוו כך. ומי יתן שיעמוד על זה והי' מחשב עמנו בכלל הניבחים ולא יקשה ולא

הנה זה החולי יש לו רוחב גדול, ובעת שחשיין וחבין דבור זה האיש בעין המשפט והלדק, יתבאר לך שגור חוליו זה, והיותו קרוב מן הבריאות, או קרוב מן המות. וזה גאלינוס השיגו מזה החולי מה שהשיגו בו מאשר הם ממינו בחכמה. וזה שזה האיש גאלינוס היה בקי ברפואות ומומחה מאד, יותר מכל אשר שמענו ספורו, או שראינו דבורו. וכן מלא בענין הנחוח מלאכה גדולה, ונתבאר לו בזמנו ג"כ מפעולת האברים ותועלתיהם ולידתם, ומעיני הדפק ג"כ שלא נתבארו בזמן ארסטו. והוא בלי ספק ר"ל גאלינוס, כבר נשלם בלמודיו וקריאת ספרי ההגיון, וקרא ספרי ארסטו בטבעיית ואלהיית. אך היה חסר בכל זה שצבול טוב דעתו וזכות שכלו, אשר התעסק ברפואות. והיותו מולא מה שהודיעו הוא מקלאת עיניי הדפק והנחוח והתועלת והפעולות יותר אחי, ממה שזכרו ארסטו בספרו בלי ספק כשיעוין בלדק. והביאו זה לדבר בדברים שהוא חסר בהם מאד, ויעלה לטעות בהם וישיב על דברי ארסטו כמו שידעת בהגיון, וידבר באלהיית וטבעיית, כדברו כמה שיסברו סברא לעמנו, ובדבורו בסבת אפוקרט ואפלטון, וספר שהואיל להשיב על ארסטו. וכן חבר ספר בתועה והזמן ובאפשר ובמיניעה, ומביא בכל זה מה שהוא ידוע אלל בעלי העיון, והגיע בו זה עד שחבר ספר המפורסים במופת. והשב שלא יגיע הרופא אל השלמות אלא בידיעתו, ושהוא מועיל אל הרופא מאד. וקר מן ההקשים והסתפק כמה שורך אליו במופת, בחשבו שאותם ההקשים, הם המועילים ברפואה ווולתה, וחסר מה שהוא וולת זה. והיו אותם הקשים אשר זכרם אינם הקישים מן המופת כלל, וחסר ההקשים המועילים מאד בהקשי הרפואה, וחשב שאין לורך בהם כלל, וכשהתעסק ארסטו ווולתו בהם אבד זמנו, כל זה בארו אבונלר אלפרכ"ו. וזה שהי' חסר ההקשים האפשריים, וההקשים המעורבים, והסתפק בהקשים המוחלטים, והם המלאכותיים, ולא פנה אל ההקשים המופתים. הנה ההכרחיים לא מלאוים, ושהדבר המועיל ברפואה וברוב המלאכות הם ההקשים האפשריים והמעורבים. ושמע דברי אבונלר בזה, אמר בפירוש להקש הצבול, כאשר החמיל אותה ההלעה אשר הלע אותה לאפשר ולהקשים האפשריים. אמר אבונלר, ואין בזה לפי מה שחשב גאלינוס הרופא, כי זכר בספרו אשר קראו ספר המופת, אל ההקשים האפשריים, הוא חשב שהוא חבר ספרו למופת, וההקשים אשר

יחפוש עליהם, אך הוא לא עשה כן, אבל הגיע
 סכלותו לחכמית בשעור עצמו שהקיס בין עצמו ובין
 משה רבינו ע"ה ויחס לעצמו השלמות, והסכלות למשה
 רבינו ע"ה. חלילה לזה ממאמר הסכלים, ולכן יישר
 בעיניו שאשמיעך דבריו בלשונו ואשיב עליו, לא תשובה
 כמשיב לדברי הגדול בזה, כי אין משה רבינו ע"ה
 אללו, כמו שהוא אללו כח מאמיני החורה, אבל אבאר
 בתשובתי זאת הסכלות אשר יחס למרע"ה לא יחייב
 לו, וגלויים הוא הסכל באתח. ואשיב דברי בין
 שניהם כאלו אני מדבר בין שני אנשים חכמים, שאחד
 מהם יותר שלם מן האחד, לא כמכריע בין נביא גדול
 ובין אדם רופא, כי הוא הדין:
 ואומר הנה גלויים כאשר התחיל צ"ח בתחבולות
 ותועלת האברים תועלת היות שער הגבות לא
 יארך ולא ישתלשל כשער הראש, ותועלת היות שער
 העפעפים נלב ואינו מתארך אמר דבור ז"ל:
 אם תאמר שהבורא ית' למה שלא יתארך אבל ישר
 על שעור אחד בכל העתים, ושהשער קבל הזווי
 הוא ושמע הזווי ושאר כך לא מרה מה שזה בו, גם
 בהיותו נענה ומפחד מלמרות דבר השם ואם לסבות
 היותו מחבייש מהשם אשר לוהו בזווי הוא, ואמנם
 השער הזה ידע בעצמו שזה יותר נכון נראה ויפה
 בתועלת. ואמנם הנה זאת דעחו בדברים הטבעיים.
 והסברא אללי יותר משובחת ויטובה בזה. כי השם הוא
 החחלת כל נברא מנבראים כמו שאמר מרע"ה, ותוספת
 ההחלה מפני החומר אשר ממנו היה. כי הבורא שם
 שער העפעפים ושער הגבות יטורכו ישארו על עיני
 אחד מאורך כי זהו יותר נכון. וכאשר ידע שהשער הזה
 היה ראוי שיושם על זה האופן, שם תחת העפעפים
 עור קשה דבק בשחום הגבות. וזה כי לא היה מספיק
 בהשארות זה השער על שעור אחד מאורך כשיראה
 הבורא שיהיה כן. כמו שאלו ראה שישים האבן בפחע
 האדם, מבלי שיסנה האבן השנוי הנאות לזה לא הי'
 זה באפשר. וההפרט בין אמונת מרע"ה ובין אמונת
 גלויים ואפלטון ושאר היוגים בזה, כי אמונת מרע"ה
 היה שחתי שיראה הש"י שישקוט החומר ויכנע ישקוט
 מיד, וזה שהוא יחשוב שהדברים כלם אפשריים אלל
 השם, ואם הוא יראה שיברא מן האפר סוס או שור
 צפחע יעשה כן. ואמנם נאחזו לא ידענו זה אך נאחזו
 אומרים שיש מן הדברים בעלמון בלתי אפשריים, ואלו
 הדברים אינו רואה השם שיהיו דברים אפשריים, ומן
 האפשריים לא יבחר כי אם הטוב שבהם והיותר נאות

ומשובח שבהם. ולכן בהיות היותר נאות ונכון לעפעפים
 ושער הגבות שישרו על שעורם באורך ועל מספרם
 אשר הם עליו לעולם תמיד, אין נאחזו אומרים בשער
 הזה שהשם אמנם ראה שיהיה על מה שהוא עליו ויהיה
 בשערו כפי מה שיראה השם. וזה שאלו ראה השם חלק
 פעמים שיהיה זה השער על זה האופן לא יהיה לעולם
 אחר שישים למיחזו מעור רעוב, אם לא יקבע שרשי
 השער בגרם קשה אז יהיה ממה שהוא עליו לא ישר
 ג"כ עומד נלב וכהנה זה כן. הנה נאחזו נאמר שהשם
 שם שני העניינים האלה, אחת מהם בהיות מלאות
 העניינים והיותר נאות שבהם לחוש שיפעלו. הב
 בחירת החומר הנאות. ומה כי בהיות היותר נאות
 והיותר נכון שיהיה שער העפעפים עומד נלב, ושירגש
 השארו על עיני אחד בשעור ארכו ובמספרו בענוע
 השער ונעלמו בגרם קשה, ואלו נעשו בגרם רפה היה
 יותר סכל ממה שיותר סכל משר לבא אויל שיניח
 חומות מדינתו על ארך לחה, ועל ככה מוטבעות
 במים. וכן השארות שער הגבות והשארות על עיני אחד
 אמנם בא מפני בחירתו לחומר. כלו דברי גלויים:
 אמר משה כשיעויין בדבור הזה אדם מתפלסף וידע
 בעמודי התנאים המפורסמים בזמניוזה, יתבאר
 לו ערוב זה האיש, ושהדבור הזה לא יבא על מלאת
 כפי סברת מאמיני החורה ולא כפי סברת הפילוסופים.
 כי עמוד הסברות של גלויים בלתי מכוונים ובלתי
 מדקדקים, ואמנם ידבר בדברים יסכל שרשיהם כמו
 שיבאר עתה. וזה שהוא יחס משה ע"ה בדבור הזה
 אשר זכרו בעל סברות. אמנם הסברא האחת מל'
 סברות היא סברת מרע"ה. ואמנם הנה סברות
 האחרות הנשארות אינם מסברת משה, אמנם גלויים
 במעט דקדוקו וטובותו בכל מה שידבר בו בזולת
 הרפואה חשב שהסברא הנה, אשר זכרה סברה אחרת.
 ואמר ג"כ שזאת הסברה הא' אשר היא סברת מרע"ה
 כמו שזכר גלויים, הוא ענין קיים לשרש חורחיו
 ועמוריה, ושרש תורת אברהם רבינו ע"ה, ולא
 יתבלבלו מאמריו ולא ירסו אבל יעלו פארת שרשיה.
 ושהדבור אשר זכר גלויים בכלן מעצמו בלא, ואמר
 שזהו אמונתו אינה מסכימה לשרש דעתו ואמונתו, אבל
 זה אשר אמר הוא מסכים לסברת זולתו, ונתערבבו
 מאמריו ואמנם אינם מסכימים עניו עם שרשיו:
 ועתה התחיל בביאור אותם הסברות הנה אשר
 יחס למשה רבינו ע"ה בדבור הזה א' מהם.
 הראשונה שהשם יראה שער הגבות שלא יארך, ושמע

*De usua part.
 c. xic. 14/ed. Hildn
 III. 904 (27-902
 2.8)*

ממנו: ואמר שזה סברת משרע"ה, והשם אינו מזה ומזהיר אלא לבעלי השכל. והסברא הב' אמרו שמה ע"ה יתשוב שהדברים כלם אפשריים אצל הבורא. וזה ג"כ אין סברת מרע"ה אצל סברתו היא שלא יתאר השם ביכולת על הנמנעות, אמנם גאלינוס בזיפו לא יבין למקום ההתחלפות והחלוק. וזה שיש שם דברים ואמר משה שהם ממין האפשר, ויאמר זולתו שהוא ממין הנמנע. והחלוק בזה באותם הדברים הם ענף דבק לחלוף הנופל בשרשים, וגאלינוס לא הבין בדבר מזה ולא ידעו אך צורך לבד. והסברא הב' אמרו שמה יתשב אלו ראה שיברא מן העפר סוס או שור בפחע יברא. זה אמר שהיא סברת משה רבינו ע"ה, והוא ענף דבק לשרש משרשו כמו שכתבתי. והסברא הד' אמרו שמרע"ה אמר שהשם לא יבחר החומר הנאות לכל מה שירצה. ויותר על זה כמו שזכר שכתב גשם שחסי תחת העפעפים, ומשה ע"ה לא יחלוק זה והלא באר משה ע"ה שהשם לא יפעל דבר בטל ולא באשר יודמן, אצל כל מה שברא טוב מאד בראוי ובושר בכיוון ובקשט כמו שכתבתי וכמו שכתבתי בשרשי אמונה. וידע מזה הכלל בהכרח שהעין אמנם ברא ממנה הכנת הענביית לראות, והעלמות נחקשו שיקיים ההעמדה עליהם וכן כל מה שהוא בגופי ב"ח, אצל כל מה שברא הש"י בחכמה ברא אותו. והי' לגאלינוס זאת אחד מסברות משה, והוא היות הדבר בפחע על זולת המנהג הטבעי כהספק המטה לנחש והעפר לכניס, ולכן אפשר לפי דעתו ששיב האפר שור בפחע או סוס, והיא סברת מרע"ה. וזה כלו ענפים דבקים לשרש סברתו של מרע"ה, והוא שהעולם נחמד. ושהוא חדש העולם אחר העדר גמור והמציא כל מה שיש תחת השמים וכל שיש בהם, והמציא החומר הא' למטה מן השמים והיה ממנו עפר ומים ואויר ואש, והטבעי זה הגלגל על אלו ההקפים המתחלפים כמו שראה, והטבעי אלו היסודות וכל מה שיתרכב מהם על אלו הטבעיים אשר נראה אותם, כי נתן להם צורות אשר בהם נתהווה להם טבעיים, וזה שרש סברת מרע"ה. וכשיהיה החומר הראשון אצלו נמצא אחר ההעדר והטבע על מה שהוטבע, ואפשר שיעדרו השם שהמציאו, וכן אפשר שיטע טבע וטבע כל דבר שיתרכב מזה, וישים להם טבע זולתו המונה להם כמו שהמציאו צבת אחת. ולכן כל מה שהוא בטבע ההויה וההפסד הנה השתוותו ממה שהוא עליו אצל משה ע"ה, הוא משער האפשר אשר יתאר לו יכולת עליו ונתלה בו הרצון. שאם יראה

הבורא ית' ישאיר העולם על מה שהוא לדור דורים ולעולמי עולמים יעמידו אם יראה שיסאר על טבעו, ואם יראה שימות הכל ולא ישאר זולתו ית' יפסד, והוא היכול על זה בכל חלקיו, וישנה ההויה וחלקי ההויה מהמהג הטבעי יפעל, והנסיס כלם מזה המין. ולכן יהיה ראיה הנסיס אחת אצל מי שירצה שיראה אותם מופת גמור והוא על חדוש העולם, ר"ל באמרו נסיס או גם כצאן, מה שיהיה הויתו על זולת טבע הרחא והמורגל תמיד והוא ד' מיניס. אם שיתהווה הדבר אשר דרכו שיתהווה על מדרגות מיוחדות ובעיניי מיוחדים תמיד על זולת אותם העיניי המורגלים שנתהפך בטבע, כשנתהפך המטה נחש והעפר כניס והמים דם והאויר ברד, והיד נכבדת הקדושה לבנה שלג, והיה כל זה בפחע פתאום. ואם שיתחדש מה שאין בטבע זה המציאות המונה שיתהווה, כגון זה המתחדש כלל כמו המן, שהיה בעיני מן הקושי שהיה נעמן ונעשה ממנו לחם וכשהשמש חס עליו נחש והי' נוול, וכל שאר ספורי החורה מהנסיס. כל זה וכיוצא בהם הם משער האפשרי בעולם, היה מציאותו כפי מה שהומצא האפשריות. ואמנם כמו סברת מי שיאמין בקדמות העולם כל אלו האפשריים לפי דעתם מן הנמנעות. וזה טבעל סברת הקדמות אמר שהעולם בכללו השם עשאו, כלומר הוא עלה, והעולם הזה כפי מה שהוא עליו דבק אל מציאות הבורא כדבוק העלול לעלה אשר לא יפרד ממנה כלל בדבוק מריחת השמש וכדבקות הלל לעמוד וכיוצא בזה. והנה בעל הסברא הזאת אומר כי התנועה בלתי הווה ובלתי נפסדת, ולכן השמים לפי סברתו הם הקודמים, והחומר הראשון בלתי הווה ולא נפסד לא סרו ולא יסורו לעולם מהיות כן על הטבע הזה. ההווה והנפסד הנה הוא נמנע לפי דעתו ולכן איננו מן אפשריים אצלו שיחכוה מה שאין בטבע זה החומר שיחכוה ולא ישחיה עיניו מעיני המציאות העליונים והשפלים ממה שהוא בטבע. ומבואר הוא אצל מי שיבין מה שיחייב מן המציאות שהאומר בקדמות העולם על זה הענין, אין רצון מתחדש ולא חפץ, ואין במציאות אפשר נתלה בו יכלתו ורצונו, שהוא על דרך משל שלא יוכל להביא לו מער יום מה או ימנעוהו יום מה כפי רצונו, כי ירידת המטר בזה הטבע המונה נמשך אחר הכנת החומר אשר אין יכולת השם בו, כי כל מה שמכידו לחומר ולא יוכל להגביל אותו ממה שימנע בהיותו לא יוכל להמציאו, כי החומר לא נתהווה אצל כן הוא מציאותו הדבק אליו

בו • ולכן הוא מופת מצואר על סכלותו בשרשי מה
 שדבר בו ועניו, ומוטט עיונו במה שדבר בו • וזה
 היחה כונתי בפרק הזה לא דבר אחר, ולא קרבתי
 לדבר בפרקים אלו לא להשיב על מה שאמר בקדמות
 ולא לספק ולא להוציא דבר, כי כבר הקדמתי באלו
 הכוונות מאמרים רבים בספורים החוריים בספר
 המורה, רק רציתי לבאר לך במאמר זה מופת מצואר
 על סכלות ובלבול דבריו בשרשי האמונה :

מספר פרקי משה הנ"ל

אמר גאלינום בד' מדפק הגדול דבור ז"ל • הלשון
 וזויו הוא הערב שבלשונות והיותר כולל
 מהם לבעלי ההגיון כלם, ויותר לה ויותר דומה
 להשתעשע • כי אחת אם חבין במלות המבטא שאר
 האומות הדע ידיעה אמיתית שקלחם דומה ללעקת
 החזירים וקלחם דומה ללפרדעים וקלחם דומה לשררק
 ואחר כל זה תמלאם מנגוים במואלם בתנועת הלשון
 והשפחים והפה כלו • וזה שקלחם יוליאו הקול מצפנים
 מתוך הגרון, כמו מי שיוחר בנחיריו דוקא"ר בלע"ז •
 וקלחם יעקמו פיהם וישרקו, וקלחם יעורו ויעקו בקולם,
 וקלחם לא יתראה קולם ולא יתבאר ממנו מחומה •
 יש מהם שיפתחו פיהם פתיחה רבה ויוליאו לשוים,
 יש מהם שלא יניפו לשונם כלל יתראה לשונם בטלה
 כבדה התנועה כאלו היא כפותה וקשורה :

אמר משה הגה נסתפק ראו"י חולחו על גאלינום
 בדבור הזה, וענין הספק היוחו משים
 לשון יון מיוחד שבלשונות, והיוחו מגנה כל לשון זולחו
 מהלשונות • וידוע הוא שכל לשון מוסכם, ושכל לשון
 אצל מי שלא ידעוהו ולא יתגדל בו ויגהו ויכד עליו
 ויהיה למשא על גבו • וזה כל סבת כונת כל מה
 שיספק במאמר הזה • ולי נראה שמה שאמר גאלינום
 הוא מאמר אמתי, וזה שהתחלפות מולא האותיות
 והתחלפות כל דבור נמשך להתחלפות האקלמים, ר"ל
 התחלפות מוג אישיהם והתחלפות תכונת שעוריהם
 הפנימיים והחיצוניים :

וכבר זכר לך אבונ"ר אלפראכ"י האותיות כי כמו
 אנשי האקלמים הממוצעים יותר שלמים בשכל
 ויותר נאים בצורה בכלל, ר"ל יותר מסודרי התכונה
 ויותר יפים כפי יחס האברים ויותר שווי המוג מאנשי
 האקלמים הרחוקים בצאת לפון ויומן • כן מולא האותיות
 אנשי האקלמים הממוצעים ותנועת כלי הדבור מהם
 יותר שוה וקרובה להגיון האדם, ומולאי האותיות

לדור דורים ולעולמי עולמים • הגה כבר התבאר לך
 ממה שיחייב מהסברה למי שחושב קדמות העולם,
 ומה שיחייב למי שיאמין הדוש העולם • וזה גאלינום
 המזוייף בלתי מדקדק וסכל הרבה עם מה שספר
 בו חוק ממלכת הרפואה • אמר פעמים רבות וכבר
 שם בספק בעמוד הדוש עולם ולא נדע האם קדום
 או מחודש • אי שמים ! איך נסתפק בשרש הזה והשליך
 מאמרו בכאן בדבור בגבות והעפעפים על שרש קדמות
 העולם, ולכן יאמר שכל מה שהוא כבר הוכן אמר
 הוא בלתי אפשר, ולא יתאר לשם ביכלתו עליו
 ואפילו יראה זה אלף פעמים, שאין הרגון מספיק
 אלא כשיספיק החומר • ואמר שהשם הוא התחלת כל
 היצור כמו החומר שיאמר מרע"ה, ותוספת ההתחלה
 אשר מפני החומר אשר ממנו נברא זהו לשון גאלינום •
 הגה הוא אם יאמר קדמות החומר כקדמות השם
 ושהם התחלות לבריאות כל מה שברא, וזהו המאמר
 בקדמות העולם אשר יאמין גאלינום אשר הענין בזה
 מסופק, ולכן ה' מחייב שיהיה מסופק ג"כ האם היות
 מן האפר פתאום סוס ה' אפשר כמו שאמר מרע"ה,
 או נמנע כמו שאמר מי שיוצר הגזירה בקדמות העולם •
 והנה בהיותו מסופק בשרש גזר הגזירה בענף, זה
 מופת אמיתי על סכלותו בדביקות זה הענף עם זה
 השרש • וכן אמר שיש מן הדברים בעלמם בלתי אפשריים
 אלא השם, הוא המאמר בקדמות העולם • והיותר
 מופלא שבעינינו אמרו, כי כאשר ידע השם ששער
 הגבות היותר נכון לו שלא יתך, ואמרו לא ראה
 השם שיהיו הדברים אפשריים, ושהאפשריים לא יבחר
 מהם אלא היותר טוב שבהם • אי שמים ! זאת החכמה
 והרגון והבחירה אשר ישאיר לשם לפי דעתו, והיות
 למציאות עיניים אפשריים אלא השם, על איזה משני
 אדני העמודים הוטעו אמרו זה וגור המשפט בו, אם
 כפי סברת הקדמות אם כפי סברת החדוש • וכבר
 בארתי לך כי כפי סברת אמונת הקדמות לא יאמר
 לשם לא ראון ולא בחירה, ולא שלמות בנמצאות
 יהי נמצא אפשר לו או יבחרו או יחדשו • אמנם
 יתבאר מה שאמר הוא באלו המאמרים כפי סברת הדוש
 העולם, והיותו אומר מחודש • ולכן תעיין איך יערב
 בדבריו דברים יחייבו במאמר בחדוש העולם עם דברים
 יתחייבו במאמר מקדמות העולם, ויתחזב הכל סברא
 אחת ודעת אחת, ואם העולם קדום או מחודש היה
 מסופק אצלו • וכל שאמר בזה הדבר המבולבל הוא
 מבואר וברור אצלו והיא האמונה המיוחדת שגור הגזירה

ותנועת כלי ה'בור, יותר שזה מאנשי האקלמיס המתרחקים בקצוות ולשונוותיהם כמו שזכר גאליוניס. ולא ראה לומר לשון יון לבד, אבל הוא וכוונתו בו, ורצה לומר לשון יוני, וערבי ופרסי וארמי, אלו הם לשונות האקלמיס הממוצעים הטבעיים להם, כפי החלפות מקומותיהם הטבעיים המתקרבים. ואמנם לשון עברי וערבי הנה נתאמת לכל מי שיודע ב' השונות, שהם כלשון אחד בלי ספק, והארמי קרוב מהם קצת הקורבה,

וכיוני קרוב מן הארמי. ומוצאי אלו השונות הד' אחד אלא אוחיות מועטות ואלו הם ג' או ד' ואמנם הפרסי הנה הוא רחוק מאלו וצמוצאי אוחיות ג' כ' יש החלפות יותר. ולא יטעה אוחך היות אנשי אמלע אקלים היוני ידברו בלשון רע מאד כשהם מועתקים למקום מתקומות רחוקים, כמו שהמלא איש עברי או ערבי צפאת לפון וימין והוא ידבר עם בלשונות אשר יתגדל בו בארמו:

נשלם המאמר

תשובת שאלות להרמב"ם ז"ל

זה נוסח כתב התשובות שאלות ששלח החכם האמתי הרב הגדול הפילוסוף האלהי רבינו משה איש האלהים זצ"ל בן הרב הריון רבינו מימון הספרדי זח"ב יע"ה אל הרב הגדול החכם רבי חסדאי הלוי הספרדי ז"ל ממצרים לעיר אלכסנדרואה, וצוה אחד מתלמידיו שיכתוב תשובות שאלותיו וישלחם לו על שמו:

אמר התלמיד הנני נשבע להדרתך כי בשבועה חמורה השביעיני מורי הרב שיחיה שלא אעמיד אדם על כתב ידו ולא אערים למוסרו או להעתיקו לאדם וכן קבלתי עלי. גם אחרי כן נועדתי והוסיף להשביעיני על ככה. ובקושי דחיתיו שלא אחן לו הכתב שכתב בכתב ידו להשיב על שאלותיך עד שאעתיקו בכתב ידי, מכל מקום אהבתך עוה עלי ואי אפשר להשיב פני כבודך ריקס, כל שכן איש נבון והכס כמוך שראוי יותר לעמוד על סתרי תורה ודרי חכמה. ולומר לך דברי מורי הרב כלשונו אי איפשר אבל אחליף הלשון, אינה העיין כמו שהוא עד שגיע אליך עוד עקר דעת המשיב. וזריו יתברך ויתעלה יאיר עינינו במאור תורתו אמין:

ית' אלא אמרו שהעולם ישן ואין לאל ית' כונה צביריאה אבל העולם עלולו והוא העלה, כדרך שהגר עלה לאורו והעמוד עלה ללוא. ואי איפשר לעלה שחקדם לעלול ולא עלול בלא עלה. אלו השלם מחלוקות לא עמדה ראה ברורה על אחת מהן, אלא רחיות בעלמא הביא כל אחד מהן לדבריו והראה פנים אך לא רחיה ברורה. אבל נחברר לי מדבריהם רחיה ברורה על השם ית' שמו. ססוף סוף הואיל ואפילו לדברי המעתיקים הכל מודים שיש לגלגל עלה למעלה ממנו שהרי יש לו גולם וצורה, והרי אין שם דרך שלישיה אלא או עתיק או חדש ושחיהם אי איפשר בלא עליון מהם, נמצאת אומר ספק קדמון ספק חדש, ואם כן בודאי יש שם אלוה נמצא. האמר שאין העולם לא קדמון ולא חדש זה דבר דלא איפשר. אבל על מעשה בראשית לא נחבררה לי רחיה ברורה והדבר שקול בדעת ואין כח להכחיש אחד מהן מכה רחיה ברורה. ואי אומר שדעת האדם יש לה קץ וכל זמן שהנפש בגוף אינה יכולה לידע מה למעלה מן הטבע ולפי שהיא שורה בטבע אי איפשר לה לחוות ולראות למעלה. הלכך כשתכנס הדעת להסתכל למעלה לא תוכל כי הדבר גבוה ממנה, אבל כל מה שטבעע יכולה היא לדעת ולהסתכל. והרי חכמי ישראל אף על פי שאמר בן עזאי כל חכמי ישראל

זה תורף דעתו בתשובת שאלותיך. ממה ששאלת בעיקר הקדמות והחרוש:

הוי יודע שחכמי הפילוסופים לא איפסקו דבריהם להעמיד דבר אלא בראיה ברורה וזאת היא שאין עליה תשובה. וכחות הראשונים שלפני אפלטון כפרו באלוה ית', והביאו רחיות שהעולם ישן ואין לגלגל מנהיגו. וכחות האחרונים הודו באלוה ית' ושהעולם חדש כדעת מרע"ה. וכחות האחרונים אחרים הודו באלוה

דומים צעיתי כקליפת השום לא יכול להסתכל. וראייה לדבר שלא עמדה ראייה ברורה על אחת מהג' מחלוקות והרי בודאי אין שם עוד. הוי יודע שיש שם מעלה בדעת למעלה ממעלה הפילוסופים והיא הנבואה, והנבואה עולם אחר ולא יתכן בה ראייה ומשא ומתן שמאחר שנחברר שזו נבואה לא נשאר מקום לראיה. וכן אחת רואה שלא היו מבקשים מן הנביא ראייה אלא על הנבואה עצמה אם היא נבואה או לא והוא הנקרא מופת, אבל לא יבקשו ראייה למעלה מן הנבואה שהנבואה למעלה מן הראייה ולא הראייה למעלה מהנבואה. והראייה תחלת הדעת והיא ראייה ברורה לפיכך אם תעמוד על הדעת תוכיח, והנביא הוא שיוכל להגיע בזה שלמעלה מן הטבע, ומשה רבינו ע"ה סוף הנבואה ואין בנבואה למעלה ממנו. ואחר שהדבר כן היאך איפשר להעמיד ראייה על דברי הנבואה והנבואה למעלה מן הראייה ואין הראייה מוגעת מקום שהנבואה מוגעת, לפיכך אי אפשר שתעמוד הראייה במקום שהנבואה עומדת. נמצאת אומר שאין אדם מערער בדבר אלא אם כופר בנבואתו של משה רבינו ע"ה ויאמר שלא היה נביא, אבל אם יודה שהיה נביא לא יוסיף לשאול ראייה, וזה הוא עקר הדת האמתית שאנו סומכים עליו. שמהם רבינו ע"ה נביא וי' ודבריו נבואה והרי היא למעלה מן הראייה. אבל לישא וליתן מדרך החכמה שהיא למטה מן הנבואה לא ילא דבר על צוריו שהרי לא יתכן להגיע אליו. הא למה זה דומה למי שדמה להכניס כל מימי העולם בקיתון אחד קטן: ומה שאמרת שיוכל האדם לטעון שחלוק הדחות מן הטבע, זה אמת ביימוסין שהם יימוסידעות הגוף אבל יימוסי נפש אין אדם יכול לערער, שהנפש אינה מן הטבע ולא עלולה הגלגל, אבל המנהגים והדעות של גוף משתנות עם הטבע, והכחמה הנפש אינה משתנת עם הטבע ולא לריכה לו. על כן אמרו חכמי הרופאים שדעות הנפש על דרך יסוד הגוף עד שבא חכם אחד ולמד וקבל חוץ ממי שקרא ויחכסס. ואמר שנפשו מזוהרה הדעות לדעתה והיא שולטת על הטבע. וכן אמרו חכמי האמת רבותיו ע"ה הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. וכן בקין הוא אומר ואלוהיך תשוקתו ואחיה תמשול בו:

ומה ששאלת על סבת הגלגל, רוב החכמים הסכימו שאי אפשר להכניס בלי מהכניס כמו שאי אפשר פועל או פעול בלי פועל. ואלו היה בטבע היה קץ לסביבתו שהטבע יש לו קץ ותכלה לכתו. והואיל והגלגל

סובב תמיד בלי הפסק ואין לסביבתו קץ בידוע שכחו מחמת אלוה, ולא חלק אדם על זה אלא הסופר באלוה ית'. והגלגלים עצמן בעלי נפש ודעת ומכירין ויודעין אור העולמים וחייהם והחמסם ודעתם. והדבור שמקץ למשה רבינו ע"ה בודאי הוא קול נברא הוא שנמצא מן הטבע. ורבים אמרו שלא היה שם דבור גוף ולא קול אלא שנפש משה רבינו ע"ה היתה אחזה בדעות העליונות השכליות ומצינה ושומעת על דרך דבור האמת שהוא הגיון הדעות האלהיות מה שאין לנו יכולין לידע איך הוא. ואלו לא שנה הכחוב לומר וישמע את הקול מדבר אליו וגומר הייתי מודה בכך. ועוד שפרשת לוחות שניות אינה הולכת כך. הלכך אין לנו לומר אלא קול נברא הוא. ויתכן שזמן העתק היה יולא, וכן ראינו שלא נתגלה אליו אלא בעתן כמו שפירש בפרשת כי תשא. וזה מטובתו של הקב"ה ומן הטובה המושפעת ממנו שלא תגורנו רע חפץ לזכותו. וכשפרשה שנייה על משה רבינו ע"ה הירד הדברים על פי הדבור, שאין מן השם ית' אלא טוב וי' חפץ למען לזקו יגדיל תורה ויאדיר. וכן הדרך שזכות הלדיק עומדת לבניו, שטובה גדולה ללדיק שמתחמו חרע טובה לאחרים: שכל מעשה העליונים טובה מכל ד' ומכל פנה. וכל התורה כולה יימוסין ומשמרות לנפש, והסתכל באלה הדברים ותללח. ובודאי שכל מצוה יש לה טעם וענין, וכן אמרו חכמי האמת רבותיו ע"ה מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, מכלל שיש למצות טעמים אלא שלא נתגלו. וכן כתבו ע"ה בשלמה המלך ע"ה שטעם על טעמי תורה חוץ מטעם פרה אדומה. וכן משה רבינו ע"ה אמר כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ואם המצות הן גזרה לעולם בלא ענין ועלה היאך יודו העמים שבחכמה גדולה נסדרו אלו המשמרות והם בחכמה אלהית:

ומה שאמרת על ענין האבות והבנים, כלומר שחולין טובת הבן בזכות האב, ומה ששאלת לנפש האב מקום נפש הבן, והלא אין להבנתו בחייו אלא מאורע גופני. דע כי יש בדבר סוד נעלם כי לעולם יהיו הורעיות על מחקק האבות. וכן אחת מולא כשקלקל אדם הראשון הביא מיחה לעולם. וכבר באה אחת בזה השער בדבריך האחרונים:

ומה ששאלת על האומות. הוי יודע דרחמנא לבא בעי ואחר כונת הלב הם הם הדברים. ועל כן אמרו חכמי האמת רבותיו ע"ה חסידי אומות העולם

וכבר ביארתי שם שאף הוא ר"ל ארס"טו לא אמר
 בזה שיש לו בו ראייה ברורה ומופת חותך. וכלל אומר
 לך שכל מה שלמעלה מן הטבע לא יוכל חכם ופילוסוף
 להעמיד ראייה ברורה עליו אבל מה שבטבע לא יסחר
 מעיניהם. ועל כן אמר דוד ע"ה השמים שמים ליי
 והארץ נתן לבני אדם. וכבר כתבתי במקומו כל מה
 שיש לומר על דברי ארס"טו בחדוש העולם, והראתי
 פנים והרבתי תשובות על סברתם שמעשה בראשית
 חיוב, ויותר ממה שיש להשיב על חדות העולם. והם
 אמרו שכל דבר שלא נתברר במופת אחוה בו הדרך
 שתשובותיה מועטת:

ומה ששאלת על פסוק ויגע על פי ויאמר הנה נגע
 זה על שפתיך וגו'. ואמרת מה שנעלם מן הידיעה
 היאך ויגע על פי נגיעה גשם בגשם, אינו נעלם אלא
 עד שידוע. כי כל דבור שיבא בדברי הנביא יש לו מעלה,
 כי באמרו ויעף אלי היא מעלה אחת. אחר מן
 השרפים היא מעלה אחרת למטה ממנה, ויגע על פי
 ויאמר הנה נגע זה על שפתיך היא מעלה אחרת למטה
 מן הכל. וכלל פירוש המראה כי הדבר שאינו גוף
 כשיהיה בו הויה במחשבה הדקה הפשוטה, ותחשבה
 ותחנסה וחרד עד שיהיה גופנית ממש, כשפע [המטר]
 שתחלתו אינו גוף וסופו מטר גוף ממש כך המראה. ויעף
 אלי דבר שאינו גוף מכל וכל, ומה שאמר ויגע על פי
 מלמד שהגיע בדבר אחר לא בעלמא אלא בגוף ממש,
 שטור חמרי הנביא שלא לעבדו מתשלום השליחות. ומה
 שאמר אחד מן השרפים משמע דבר רוחני וגופני מעורבים.
 כי אחד משמע רוחני ומן השרפים משמעו גופני, כי
 אין שרפה אלא כליה בחמר אחר שהוא גוף. וכן
 פירוש ותגע לרגליו. לא אמרה על עגמה שנגעה אלא
 שהגיע בדבר שהוא גוף. ופירוש לרגליו דבר גופני אפילו
 אמר באל ית' כל שכן כשיאמר על מלאך. ובאלו הפרשים
 יארעו לנביאים באלו ההשגות הנבואיות:

ומה שהקשית ואמרת על פירוש עולים ויורדים בו,
 כי בחלק הראשון ממאמריו הנכבד ספר מורה
 הנבוכים בפרק חמשה עשר ממנו פירשנו אותו על
 הנביאים, ובחלק השני בפרק עשירי ממנו פירשנו
 אותו על היסודות. זה החלוק לא יקשה עליך, כי המראה
 השלימה יראה בה המורכב ופשוט. ובפירושנו על
 היסודות זכרנו הפשוטים שגברו על הנביאים. כי אין לך
 נביא שעולה אם לא יגבר על החמר שלו האש, או ירד
 אם לא יגבר על החמר שלו יסוד הארץ. כי באש התשוקה
 עולה להשיג, ובקיריות הארץ ויבשה יורד לנוח במה

יש להם חלק לעולם הבא, אם השיגו מה שראוי להשיג
 מידעת הבורא ית' והתקינו נפשם במדות הטובות.
 ואין בדבר ספק שכל מי שהתקין נפשו בכשרות המדות
 וכשרות החכמה באמונת הבורא ית' בדרך בולאי הוא מבני
 העולם הבא. וע"כ אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה
 אפילו גוי ועוסק בחזרת מרע"ה הרי הוא ככהן גדול.
 וכל ענינו של דבר שהמגמה בחזרת מרע"ה תקון הנפש
 לבורא ית', כמו שאמר דוד ע"ה שויתי יי' לנגדי חמיד
 כי מימיני בל אמוט. ולא נשתבח מרע"ה אלא בכך
 והאיש משה ענו מאד והוא סוף כשרות הנפש. וכן אמרו
 חכמי האמת רבותינו ע"ה מאד מאד הוי שפל רוח.
 וכבר אירע מעשה בחכם אחד פילוסוף גדול שהיה
 הולך בספינה וישב במקום האשפות עד שבא אחד מהם
 ר"ל מאנשי הספינה והשתחין עליו על מקום האשפות
 והרים ראשו ושחק, ושאלו לו מפני מה אתה שוחק ענה
 והשיב להם לפי שעתה נתברר לי בודאי שנפשי היא
 במעלה העליונה שלא הרגישה כלל בעלבון זה העיני.
 וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה מה שעשתה חכמה
 נחר לראשה עשתה עונה עקב לסדלה, לפי שהיא
 סוף המדות הטובות. והנה הפילוסופים אמרו שרחוק
 הוא שימלא אדם מלא ושלם במדות ובחכמה, ואם ימלאו
 אותו קוראים אותו איש אלהי ובודאי כגון זה הוא
 במעלת העליונים. וזה הוא רזון החזרה וחכמה המלאת
 להתקין הנפש במדותיה ובאמונת הבורא ית'. ועל כן
 אמר הנחוב רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ואין
 בזה ספק שהאבות ונה ואדם הראשון שלא שמרו כלל
 דברי החזרה לא יהיו בני גהים, אלא בודאי כיון שהגיעו
 והשיגו מה שראוי להתקין הרי הם במעלה העליונה.
 ואין הדבר תלוי בחשיית ותפלה ולעקה בלי דעה
 ואמונה על האמת, וכגון זה קרוב אתה צפיהם ורחוק
 מכליותיהם. ועקר הכל שאין שום דבר העומד לעולם
 ולעולמי עולמים אלא הבורא ית':

ומה שאמרת על הנסים, כבר כתבתי בראיות
 ובארתי במאמריו הנכבד ספר מורה הנבוכים
 כל מה שראוי לבאר בהם. וסוף דבר יש בהם טבעיות
 ויש מהם מכחישים הטבע. כמטה שנהפך לנחש והמים
 לדם, וכיוצא בהם. וזה יחזק על מנת שנאמין כי
 העולם חדש שזה עקר הכל, כמו שאומר הנחוב בני ובין
 בני ישראל אמת היא לעולם כי ששת ימים עשה יי' את
 השמים ואת הארץ וגו'. וכבר כתבתי כל זה בספר
 מורה הנבוכים שעל דעת סברת שהעולם מחודש הכל
 יחזק. ומעשה בראשית אינו חיוב כדעת ארסטוטל' לום.

מאין • אף על פי שמלאתי בדברי הגדה דברים אחרים כדברי רבי אליעזר הגדול על השמים והארץ, מכל מקום הסביר שמעודו זה כל ישראל זו היא שהכל היה אין והחיל ועשאו יש, והרבה מדרשות ושאלות צבראשית רבה מוכיחות על ככה :

ומה שאמרת על מה תחיית המתים • דע כי אנו לא עמדנו על אמתחו של הקב"ה שנעמוד על כונת מחשבותיו ולא ידענו ידיעתו איך ידע • שהרי נתברר שהוא היודע והוא הדעה, על כן לא נוכל לדבר בשום דבר איך ידע הקב"ה ולפרש אם ידע דבר זה או לא ידע, שאם כן עמדנו על דעתו, וברוך היודע בכל זה • ואל יעלה על דעתך שאוחס הסודות הגדולים יש בעולם או היה מי שידע אותם על אמתחס, הוא שחנה אומרת כי אל דעות יי' ולו נתכנו עלילות • והוא יתברך ויתעלה יודע ועד כי הרבה עוה עלי אהבתך שהכנסתיך עד כאן, וביותר שאני טרוד ביום ובלילה מפני הדבר שאירע שצני אברהם יהיה לעד חלה ונטה למות ושלשה ימים נתיאשנו ממנו ובעור הבורא ית' החל להלך על רגליו • ולולי אהבתך מרובה לא היה לי לב אפילו לקרוא כחבך וכל מה שאפשר לכחוב כתבתי וגויתי להעתיקו לשלחו אליך • ואם יגזור הבורא יתברך ותעלה למארים עוד אוסיף לך פה אל פה כל מה שראוי להוסיף • שלומך ושלוש תורתך ישגא וירבה כראונך וראון אחיך :

משה ב"ר מיימון הספרדי זצ"ל ושלוש

שהשיג עד שיעלה ולא ישוב לרדת, כמו אליהו זכור לנוב שעלה במרכבת אש • ומה שזכרנו ואמרנו ומה טוב אמרו עולים ויורדים שהעליה קודם הירדה ושאר הענין • ראונו בזה כי האדם צברא בחמר הארץ ולפיכך לעולם עליוחו קודמת לירידתו כי הוא צמטה מטה צברא עפר מן האדמה :

ומה שאמרת על תחיית המתים • גם היא אללי מכלל האמות המכחישות את הטבע כהספך המטה לנחש והמים לדם וכיוצא בהם • ויתכן להכחיש הטבע ולהתחלף בשעתו על דעת הבורא ית' כדרך שהתחיל להיות אחרי אשר לא היה • וכן אפשר אם ראה הבורא ית' להחריבו ולבטלו בטול גמור עושה שאין הטבע חיוב • וכל זה על דעת הסוברים החיוב לא יתכן • והוא אללס נמנע מלהיות לפי שהכל בחיוב מלפני האל ית' ואנחנו אוחזי חורת משה רבינו ע"ה לא נאמין בו ולא נוזה להם, ואף לא הביאו ראיה ברורה על זה כל שכן שראינו גדולות ומרובות מדברי ראיותיהם, חוץ ממה שנתברר על דרך הנובחה שהיא למעלה מן הכל • ואף הם הורו שאם העולם חדש יתכן להחריבו ולבטלו בטול גמור אם ראה הפועל שהוא האל ית' • וגם אפל"עון מודה בדבר זה • והוא מודה כי העולם חדש אך סובר שיש שם גולם מני • ואנו אומרים שלא היה שם לא גולם ולא נורה אבל הכל התחיל וברא השם ית' יש

נשלם התשובה

כתב תשובות

לחבמי קהל עיר מארשי"לייא על שאלתם :

לפתוח כל סחוס ולישר כל עקום אמן • הבנתי מואת השאלה ואף על פי שענפיה מרובים • וכל אותם שריגים אינן אחד הוא עקום, והוא כל דברי הוצרי שמים החווים בצוכבים • והדבר ידוע כי לא הגיע עדיין לידכם החבור אשר חברנו במשפטי החורה שקראתיו משנה תורה, שאלו הגיע אליכם מיד הייתם יודעים דעתי בכל אותם הדברים ששאלתם • שהרי ביארנו כל זה הענין בהלכות ע"ז וקאות הגוים וכמומיה לי שיגיע לידכם קודם כתב תשובה זו • שכבר פשט באי סקיל"א כמו

הגיעה שאלת אלופינו ומיודעינו החכמים המבינים יודעי דת ודין הדרים צעיר מרשיל"א יגן האל ית' בעדם וירבה חמתם ויגדיל ויאדיר תורתם, וינו אחס את הברכה באסמיהם ובכל משלה ידיהם, כחפך המחפלל בעדם השם והשמה בשלותם • משה ב"ר מיימון הספרדי זצ"ל • והיא העידה על עוהר נפסם ושהם רודפים אחר החכמות ומחפשים בחדרי החכמות ורוצים לעלות במעלות הדעות האמתיות ולמלא דברי הפך וכחוב ישר, ולהבין הדבר והפשר • תהי יד יי' עמם

בעולם או במדינה או מה יארע לאדם זה כל ימיו .
 וגם קראתי בענייני ע"ז כלה כמדומה לי שלא נשאר
 לי בעולם ספר בענין זה בלשון ערבי אשר העתיקו
 אוחו משאר לשונות עד אשר קראתי והבנתי בו ענייניו
 וירדתי עד סוף דעתו . ומאוחס ספרים נחברר לי
 טעם כל המצות , כי יעלה על לב כל אדם שאינם דברים
 שיש להם טעם אלא גזרת הכחוב . וכבר יש לי חבור
 גדול בענין זה בלשון ערבי בראיות ברורות על כל
 מצוה ומצוה . ולא לכך הוצרכו עתה : ואני חוזר לענין
 שאלתכם :

דעו רבותי שכל אותם דברים של גזרת הכוכבים שהם
 אומרים יארע כך ולא יארע כך ומולדו של אדם
 ימשוך ויהיה כך ויארע לו כך ולא כך כל אותם הדברים
 אינם דברי חכמה כלל אלא טפשות , וראיות ברורות יש
 לי שאין בהן דופי לבטל כל עיקרי אותם הדברים .
 ומעולם לא נתעסק בענין זה ולא חבר בו ספר אחד
 מחכמי יון שהם חכמים ודאי , ולא חברו אותם בחבוריהם .
 ולא עשו אוחו הטעות שקראוהו חכמה כי אם חכמי
 הכסדים והכלדיים והמזריים והכנעניים , וזו היתה
 אמונתם ודחם באותן הימים . אבל חכמי יון והם
 הפילוסופים שחברו בחכמות ונתעסקו בכל חכמה
 השתדלו בראיות ברורות לבטל כל דבריהם שרש וענף .
 וגם חכמי פרס הבינו שכל אותן החכמות שעשו הכשדים
 והכלדיים והמזריים והכנעניים הם שקר , ואל תדמו
 בנפשכם שאותם הדברים אין שום ראיה להם ולפיכך
 לא נאמין בהם , אלא ראיות ברורות ונכוחות שאין בהם
 דופי יש לי לבטל כל אותם דברים . ולא ידבק בהם כי
 אם פתי שיאמין לכל דבר או מי שיראה לרמות אחרים :
 ודעו רבותי שהחכמה שקרא חכמה ודאית , היא ידיעת
 צורת הגלגלים ומניינם ומדחם וסדר הלכוס וזמן
 סביבת כל אחד מהם ונטייתם ללד לפון או ללד דרום
 וסביבתם למזרח או למערב ומסלול כל כוכב וכוכב
 ודרך היאך הוא . בכל זה וכיוצא בו חברו חכמי יון
 ופרס והודו חבורים גדולים והיא חכמה מפוארת הרבה
 וממנה יודע⁷ לקיימת המאורות ומתי ילקו בכל מקום .
 וממנה יודע מאי זו עלה יראה הירח כקשת והולך
 ומתגדל עד שישלים ויחזור ויחסר מעט . וממנה יודע
 מתי תראה הלבנה או לא תראה ומתי זה טעם יהיה
 יום זה ארוך או קצר , ומתי זה טעם יעלו שני כוכבים
 כאחד ולא יקעו כאחד . ומתי זה טעם יהיה יום זה
 במקום זה י"ג שעות ובמקום אחר ע"ו שעות או י"ו
 או כ' והוא יום אחד . ובמקום אחר יהיו היום והלילה

שפטו במזרח ובמערב ובתימן ועל כל פנים לריך אני
 להשיב לבאר לכם . דעו רבותי שאין ראוי לו לאדם
 להאמין אלא באחד משלשה דברים : הראשון דבר שחיה
 עליו ראיה ברורה מדעתו של אדם כגון חכמת החשבון ,
 וגימטריאוח , ותקופות . והשני דבר שישגנו האדם באחד
 מהחמש הרגשות , כגון שידע ויראה שזה שחור וזה אדום
 וכיוצא בזה בראית עינו . או שיטעום שזה מר וזה
 מתוק . או שימשש שזה חם וזה קר . או שישמע שזה
 קול ללול וזה קול הברה . או שיריח שזה ריח באוש וזה
 ריח ערב וכיוצא באלו . והשלישי דבר שיקבל אוחו
 האדם מן הנביאים ע"ה ומן האדוקים ולריך האדם
 שהוא בעל דעה לחלק בדעתו גם במחשבתו כל הדברים
 שהוא תאמין בהם , ויאמר שזה האמנתי בו מפני
 הקבלה . וזה האמנתי בו מפני ההרגשה . וזה האמנתי
 בו מפני הדעה . אבל מי שיאמין בדבר אחד שאינו
 משלשת המינים האלה , עליו נאמר פתי יאמין לכל דבר .
 וכן לריכים אדם לידע שכבר חברו הטפשים אלפים
 ספרים וכמה אנשים גדולים בשנים לא בחכמה אבדו
 כל ימיהם בלמודת אותם ספרים , ודמו שאותם ההבליים
 הם חכמות גדולות ועלה על לבם שהם חכמים גדולים
 מפני שידעו החכמות ההן . והוא הדבר שטועים בו רוב
 העולם או הכל , אלא אנשים יחידים השרידים אשר יי
 קוראו . הוא דבר שאני מודיע לכם והוא החולי הגדול
 והרעה החולה שכל הדברים שימלאו כתובים בספרים
 יעלה על לבם בחטלה שהם אמת , וכל שכן אם יהיו
 הספרים קדמונים . ואם נתעסקו אנשים רבים באותם
 ספרים ונשאו ונתנו בהם מיד יקפוץ דעתו של נמהר
 לומר שאלו דברי חכמה . ויאמר בלבו אכן לשקר עשה
 עט סופרים , ובחנם נשאו ונתנו אלו בחלה הדברים .
 וחלח היא שחבדה מלכותנו והחריבה בית מקדשנו
 והחריכה גלותנו והגיעתנו עד הלום . שאבותינו הטאו
 ואינם לפי שמלאו ספרים רבים בחלה הדברים של
 דברי החושים בכוכבים שדברים אלו הם עיקר ע"ז כמו
 שביארנו . טעו ונהו אחריה ודמו שהם חכמות מפוארות
 ויש בהן חועלת גדולה ולא נתעסקו בלמידת מלחמה
 ולא בכבוש ארצות אלא דמו שאותן יועילו להם ולפיכך
 קראו אותם הנביאים ע"ה סכלים ואוילים . ודאי
 סכלים ואוילים היו ואחרי החטאו אשר לא יועילו ולא
 יעלו כי חטאו המה הלכו :

דעו רבותי כי אני חפשתי בדברים אלו הרבה ותחלת
 למודי היתה חכמה שקוראים אותה גזרת משפטי
 הכוכבים כלומר שידע ממנה האדם מה עתיד להיות

שנים לעולם, ובמקום אחד יהיה היום כמו חדש או
 שני חדשים או שלשה חדשים עד שתמלא שתייה כל
 השנים כולה ששה חדשים יום אחד וששה חדשים לילה
 אחד. וכמה עניינים המתמיהים יודעו מאותה חכמה
 והכל אמת בלי ספק. וזה הוא חשבון תקופות
 וגימטריאות שאמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה שהיא
 חכמה וצנייה לעיני העמים. אבל אלה הדברים של
 הוצרי שמים אינם כלום. והרי אני מבאר לכם ראשי
 פרקים מאלה הדברים שהם כשמו של עולם:
 דעו רבותי שכל חכמי אומות העולם והם הפילוסופים
 שהם בעלי שכל ומדע הסכימו כולם שיש לעולם
 מנהיג והוא מסבב הגלגל ואין הגלגל סובב מאיליו. ויש
 להם ראיות רבות להביא מופת חותך וראיה ברורה
 על זה וצוה לא לחלקו בעלי המדע. ויש ביניהם
 מחלוקת גדולה בזה. העולם כולו שהוא הגלגל ומה
 שבתוכו. רובם אומרים שאינו הווה ויפסד אלא כן עומד
 היה ויהיה לעולם ולעולמי עולמים, והרי הוא כמו
 שהקב"ה שהוא מסבב אותו מעולם כך היה, זה סובב
 וזה מסבב ושיניהם יחד לא ימלא זה בלא זה. ויש מהם
 אומרים שזה הגלגל יאפק יפסד והבורא ית' בראו, אבל
 יש שם דבר אחד מצינו עם הבורא ית' כמו החמר ביד
 היוצר, ומאותו המצינו עמו הוא עושה כל מה שירצה,
 פעמים יעשה מקצת אותו החמר שמים ומקצתו ארץ
 ופעמים אם ירצה יקח אותו המקצת שעשה ממנו
 שמים ויעשה ממנו דבר אחר, אבל להוציא יש מאין אי
 איפשר. ויש מן הפילוסופים מי שאומר כמו שאמרו
 הנביאים, שהשם ית' ברא כל היבראים מאין ושאין
 שם עם השם ית' דבר אחר אלא זה הנברא שהמציאו.
 וצוה הדבר לשון המחלוקת הגדולה וזה הדבר שהכירו
 אברהם אבינו ע"ה. וכבר חזרו בדבר זה אלף ספרים
 בראיות ברורות שיערוך כל אחד ואחד שיחזיק דבריו.
 ועקר התורה התמיהה הוא שהבורא ית' לבדו הוא
 ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים, והוא שברא
 הכל יש מאין וכל מי שאינו מודה בדבר זה הוא כופר
 בעקר ומקצף בניעותו. וכבר חברתי אני חבור גדול
 בלשון ערבי בעניינים אלה ושם ביארתיו הראיות הברורות
 והמופתיים החזקים על מציאות הבורא ית' ושהוא אחד
 אמתו ושאינו גוף וגוויה ולא כה בגוף. ושברתי כל
 אותן הראיות שאומרים הפילוסופים שהם ראיות שהעולם
 לא נברא. וגם פרקתי כל הקושיות שהקשו עלינו
 על שאנו אומרים שהבורא ית' ברא הכל יש מאין.
 וכל אלו השלש כתות של חכמי העולם מקדם ועד עתה

צין אלו שאמרו שהבורא ית' בראו מאותו החמר המצינו
 אלו חמיר, צין אלו שאמרו כמו שאומרים הנביאים
 ע"ה שאין שם דבר אחד עומד עם האל ית' אלא הוא
 לבדו וכשראה המציא עולם זה כרצונו מאין, וצין אלו
 שאמרו שזה הגלגל אינו הווה ויפסד אלא כן עומד
 היה ויהיה לעולם ולעולמי עולמים והרי הוא כמו
 שהקב"ה שהוא מסבב אותו מעולם כך היה זה סובב
 וזה מסבב ושיניהם יחד לא ימלא זה בלא זה. כל אלו
 השלש כתות מסכימים שכל מה שהיה בזה העולם
 התחתון מהוית כל נפש חיה וכל עשב וכל מחלב ממיני
 המחצבים הכל האל ית' עושה בזה שיצא מן הגלגלים
 והכוכבים, וכי כה האל ית' יצף בתחילה על הגלגלים
 והכוכבים, ומן הגלגלים והכוכבים יצף ויתפשט בזה
 העולם ויהיה כל מה שיהיה. וכשם שאנו אומרים
 שהשם ית' עושה אותות ומופתיים על ידי המלאכים
 כך אלו חכמי הפילוסופים אומרים שכל אלה הדברים
 הנעשים בטבעו של עולם חמיר על ידי הגלגלים
 והכוכבים, והגלגלים והכוכבים בעלי נפש ומדע הם,
 וכל אלה הדברים הם אמת. וכבר ביארתי בראיות
 ברורות שכל אלה הדברים אין להם הפסד בדת, ולא
 עוד אלא שהכרתי בדברי חכמי האמת רבותינו ע"ה
 מן המדרשות שהם אומרים כמו שאומרים הפילוסופים
 ואין בהם צין חכמי ישראל. והפילוסופים בזה מחלוקת
 כמו שכבר ביארתי באותם הפרקים. וכל אלו השלש
 כתות של הפילוסופים שאמרו שהכל על ידי הגלגלים
 והכוכבים נעשה, ואמרו שזה שיארע לכל בני אדם מן
 המאורעות והמקרים הוא קרי ואין לו עלה מלמעלה
 ולא יועיל בו מולד ולא טבע. ולא שגא אללם זה האיש
 שטרפו אריה כשפגע בו או זה העכבר שטרפו חתול
 או זה הזבוב שטרפו העכבים. ולא שגא אללם זה שגפל
 עליו גל והרגו או אבן שנתלדלה מן ההר ונפלה על
 אינו וגשבר או על אבן אחרת ושגברה כל זה יאמרו
 אקראי בעלמא. גם אלו בני אדם הנלחמים זה עם
 זה על מלכות גדולה כמו עדה כלבים שנלחמים על
 נבלה ואין בה ליחה הכל סבה מן הכוכבים, גם היוה
 זה האיש רש וזה עשיר זה בעל בנים וזה עקר יאמרו
 הפילוסופים שהוא מקרה. כללו של דבר יאמרו כי
 מאורעות כל אחד ואחד צין מין האדם צין מין הבהמה
 צין מין המחצבים והאילנות הכל קרי. אבל היוה המינים
 כולם ודברים הכלולים בכל העולם שאין בו נפש חיה
 הכל מכה הגלגלים והכוכבים שערך מאת השם ית',
 וצוה היא המחלוקת. ואנחנו בעלי התורה האמתית

לא נאמר שמאורעות בני אדם הם קרי אלא במשפט כמו שאמרה התורה האור חמים פעלו כי כל דרכיו משפט וגו' . ופירש הגביא ואמר אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתח לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו . ועל דבר זה הזכירה התורה והעידה ואמרה ואם לא חשמנו לי ואביא עליכם פורענות ותאמרו שאתן הפורענות אינן יסורין על הטאחנס אלא קרי ומאורע כשאר המאורעות שארעו בקרי, אני אוסיף לכם מאתו הקרי . זה הוא שנחוב אם תלכו עמי בקרי ולהכתי עמכם בחמת קרי . וזה הוא עקר דחינו היא תורת משה רבינו ע"ה, שכל מאורעות שארעו בעולם וכל יסורין שיבאו בדרך מקרה לכלל בני אדם דין ומשפט הם . וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה אין מיתה בלא טעא ואין יסורין בלא עון :

ודעו רבותי שעקר מעקרי דחינו וגם הפילוסופים כולם מודים בו שכל מעשי בני אדם הם מקורין להם ואין שם לא מושך ולא כופה, אלא אם ירלה האדם יעבור את יי' תמוז ויהיה חכם וישב בבית המדרש יעשה, ואם ירלה לילך בעלגת רשעים ולרוח עם הגנבים וללפון עם הנואפים יעשה, ואין שם טבע ולא מולד שמושך אותו לאחד מן הדרכים, לפיכך נלעווה ונאמר לו עשה כך . וכמה דברים ביארנו בעניינים אלו וכדומים להם בחבור שיש לנו בלשון ערבי או בפירוש המשנה ובסאר החבורים . ובכן יש לנו ראיות של דעת שאין מאורעות בני אדם כמאורעות הבהמות כמו שאמרו הפילוסופים . ומאלו אלו שלש מחלוקות . כיצד, הגע עתמך שראובן זה בורסי ועמי ומתו בניו בחייו וזה שמעון בשם ועשיר ויחי לו בניו לפניו, ואפשר שיעמי שמעון ויחזור בורסי וימותו בניו בחייו, כל זה קרי בעולם ואין שם טבע בעולם ולא כח מכוכב שגרם לזה האיש שיהיה כך ולזה לא יהיה כך . אלו דברי הפילוסופים . ודברי מחלוקת השני הוא ענין בעלי גורת הכוכבים ששמעתם דבריהם ופשטו הבליהם אצליכם שהם אומרים שאי אפשר שיסתנה דבר זה לעולם, ולעולם לא יהיה ראובן אלא בורסי ועמי ואין לו בן, שכן נתן לו כח מולו בעת לידתו . ולא יהיה שמעון אלא עשיר ובשם ובעל בנים שיחי לפניו, שכן נתן לו כח מולו בעת לידתו . ואלו ב' דברים שקר הם אצלנו בעלי הדת האמתית . דברי האלפגונייין שקר מפני הדעת, שכל אותן הבלים שאמרו כבר בטלה אותם הדעת היסונה בראיות ברורות . וגם הם עוד שקר מפני קבלת התורה שאם היה הדבר כן מה הועילה התורה והמלכות והחלמוד לזה האיש, וכן

כל איש ואיש אין לו כח לעשות כלום מדעתו, והרי דבר אחר מושך אותו בעל כרחו להיות כך ושלא להיות כך, ומה הועילו האזויים או הלמודי . נמלאו אלו הטפסים מבטלים תורת משה רבינו ע"ה יתר על שהדעת מבטלת דבריהם בכל אותן הראיות שאומרים הפילוסופים לבטל דברי הכשדיים והכלדיים וחביריהם . וגם דברי הפילוסופים שאומרים שדברים אלו קרי שקר הם אצלנו מפני קבלת התורה ודרכיה שעליה אנו סומכים ובה אנו מחויקים ונדרכים אנו הולכים . הוא שאנו אומרים שזה ראובן ושמעון אין שם דבר שמושך זה להיות בשם ועשיר וזה להיות בורסי ועמי, ואפשר שיסתנה הדבר ויהיה הפך כמו שאומרים הפילוסופים שזה קרי, ואנו אומרים שאין זה קרי אלא דבר זה תלוי בראון מי שאמר והיה העולם וכל זה דין ומשפט . ואין אנו יודעין סוף חכמתו של הקב"ה לידע בצי זה דין ומשפט גור על זה להיות כך ועל זה להיות כך, כי לא כדרכיו דרכיו ולא כמחשבותינו מחשבותיו . אבל חייבים אמתו לקבוע בדעתנו שאם יחטא שמעון ילקה ויעני וימותו בניו וכיוצא בזה . ואם שב ראובן והקן דרכיו וחסם במעשיו והלך בדרך ישרה יעשר וילליה בכל דרכיו ויראה זרע ויארין ימים זה הוא עקר התורה . ואל יאמר אדם והרי רבים עשו כן ולא הלליחו, אין זה ראיה כי היה להם עון הגורם או יסורים לנחול דבר שהוא טוב מזה . כללו של דבר אין דעתנו משנת דיני הבורא ית' צבני אדם היאך הם בזה העולם ובעולם הבא . ודעתנו עלה מעיקרא היא שכל דברי החוים בכוכבים שקר הם אלא כל בעלי מדע :

ואני יודע שאפשר שתחפשו ותמלאו דברי יחידים מחכמי האמת רבותינו ע"ה בחלמוד ובמשנה ובמדרשות שדבריהם מראים שבעת תולדותו של אדם גרמו הכוכבים כך וכך . אל יקשה זה בעיניכם, שאין דרך שגיית הלכה למעשה ונהדר אפירכי ואשינויי . וכן אין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נחאמתו הראיות בהן וייעור כפיו מהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שתחלם ממנו דבר באותה שעה, או שיש באותם הדברים רמז או אמרס לפי שעה, ומעשה שהיה . הלא תראה שהרי כמה פסוקים מן התורה אינן כפשוטן . ולפי שגודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו תרגמו המתרגם ענין שהדעת סובלת אותו . ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו כי העינים הם לפנים לא לאחור . וכבר הגדתי לכם את לבי בדברי :

ודעו רבותי שעקר מעקרי דחינו וגם הפילוסופים כולם מודים בו שכל מעשי בני אדם הם מקורין להם ואין שם לא מושך ולא כופה, אלא אם ירלה האדם יעבור את יי' תמוז ויהיה חכם וישב בבית המדרש יעשה, ואם ירלה לילך בעלגת רשעים ולרוח עם הגנבים וללפון עם הנואפים יעשה, ואין שם טבע ולא מולד שמושך אותו לאחד מן הדרכים, לפיכך נלעווה ונאמר לו עשה כך . וכמה דברים ביארנו בעניינים אלו וכדומים להם בחבור שיש לנו בלשון ערבי או בפירוש המשנה ובסאר החבורים . ובכן יש לנו ראיות של דעת שאין מאורעות בני אדם כמאורעות הבהמות כמו שאמרו הפילוסופים . ומאלו אלו שלש מחלוקות . כיצד, הגע עתמך שראובן זה בורסי ועמי ומתו בניו בחייו וזה שמעון בשם ועשיר ויחי לו בניו לפניו, ואפשר שיעמי שמעון ויחזור בורסי וימותו בניו בחייו, כל זה קרי בעולם ואין שם טבע בעולם ולא כח מכוכב שגרם לזה האיש שיהיה כך ולזה לא יהיה כך . אלו דברי הפילוסופים . ודברי מחלוקת השני הוא ענין בעלי גורת הכוכבים ששמעתם דבריהם ופשטו הבליהם אצליכם שהם אומרים שאי אפשר שיסתנה דבר זה לעולם, ולעולם לא יהיה ראובן אלא בורסי ועמי ואין לו בן, שכן נתן לו כח מולו בעת לידתו . ולא יהיה שמעון אלא עשיר ובשם ובעל בנים שיחי לפניו, שכן נתן לו כח מולו בעת לידתו . ואלו ב' דברים שקר הם אצלנו בעלי הדת האמתית . דברי האלפגונייין שקר מפני הדעת, שכל אותן הבלים שאמרו כבר בטלה אותם הדעת היסונה בראיות ברורות . וגם הם עוד שקר מפני קבלת התורה שאם היה הדבר כן מה הועילה התורה והמלכות והחלמוד לזה האיש, וכן

ועל עסקי המשיח אשר זכרתי שהגיעו לכם דברים
 נשמי, לא היה כך המעשה כמו ששמעתם, ולא
 בזמנה היה. אלא בארץ תימן עמד איש אחד יש לדבר
 זה כ"ב שנה, ואמר שהוא שלוחו של משיח מישר דרך
 לפני ביאתו, ואמר להם כי המלך המשיח הוא יתגלה
 בארץ תימן, ויתקבלו אנשים רבים יהודים וערביים עמו
 והיה מסבב בהרים והיה מטעה אותם ואומר להם תמיד
 בואו עמי ונלך לקראת המשיח כי הוא שלחני אליכם
 לישר דרך לפניו. וכתבו אלי אחינו שבארץ תימן כתב
 גדול והודיעו לי משפטו ודרכו וחדושו שהדש להם
 בחפלות ומה היה אומר להם, ואמר לי שכבר ראו
 מנפלאותיו כך וכך ושאלו לי על זה, והבנתי כל הדברים
 והכרתי מחוך דברי כתבם שאותו האיש העני חסר
 דעת אבל היה ירא שמים ואין בו חכמה כלל, וכל מה
 שאומרים שעשה או נראה על ידו הכל שקר וכוזב. ופחדתי
 על היהודים משם וחברתי להם כמו שלשה קונדריסים
 בעיני המלך המשיח וסימניו וסימני הזמן שיחראה בו
 והכרתי אותם שיהיו זה האיש שמה יאבד הוא ויאבד
 הקהלות, כללו של דבר לאחר שנה נחפש וברחו ממנו
 כל הנלוים אליו, ויאמר לו מלך אחד ממלכי הערביים
 אחד שתפשו מה זאת עשית אמר לו אדוני המלך אמת
 שנית:

מושה ב"ר מיימון הספרדי זצ"ל

מכתב רבינו שמואל אבן תבון ז"ל

לבאון הרב רבי משה ברבי מיימון ז"ל

ומרפא, ואני חפתי תמיד אל אלי להחליך עלמותיו,
 ולהאריך בשלום ימותיו:
 והן אפשר פי מיחל למלקוש תשובותיו הברורות
 ואמרותיו הטובות, על כל אשר שלחתי מכבוד
 חכמתו בכתבי הקדומים. בשלשת חלקי המאמר הנכבד
 מורה הנבוכים. ואירא מהוסיף שלוחי פן אטריח
 מאוד על כבודו, רק שאלה אחת היא בלבי כאש בוערת
 עזרה בעלמותי, עוררה לי פרק אחד מן הפרקים
 האחרונים מן החלק השלישי הבאים באחרונה, אוסיף
 לשאל מכבוד אדוני, גם בה מבוכתי הגדולה עם יתר
 השאלות הקדומות. ולדקה חתיה לו מעט ה' אלהיו.
 וכן אני שולח את שלשת חלקי המאמר אשר אתנו

אל אדון איש קדוש החכם הגדול הרופא המעולה הרב
 המובהק הגאון המופלא הפלוסוף הקדוש השר הנכבד
 היועץ טוב מרן ורצן איש קדוש ירוש וגשא וגבה רבינו
 משה בן ה"ה המובהק מרן ורצן מיימון ז"ל. שלום
 אדוני וגאוננו ושלום חורתי החמימה ושלום חכמתו
 השלימה, ישגא כראון הצעיר בעצדיו, הנכסף להתחבר
 לאחד מתלמידיו, הכותב להודיע לכבודו כי הגיע ליד
 עבדו כתבו היקר עלי מכל יקר הכתוב בחצי היום,
 וכמעט ינאה נפשי בשורותיו הראשונות, רפדוני שורותיו
 האחרונות. בזמנתי בפייהם רפואת אדוני מחוליו הארוך
 אשר נשא בעון כלנו, הרי אנו כפרתו וכפרת חליו. ומאז
 נשאתי עיני מפנה אל כתב מבשר כי עלתה ארוכה

מקלף החלק ההוא לא היחה מועטים כראשונה, כי
 הראשונה כאשר הודעתי אל כבוד אדונינו גרסה ממנה
 שנכתבה מספר כתוב ערבי או מספר שנכתב הוא
 מספר כתוב ערבי ולזה רבו טעויותיו כאשר יראה בזה
 אדונינו. ואני בקלף השגורות ששערתי בהן הייתי
 מליין בחוף בדיו ובקלחם הייתי מעביר לפרני בגליון
 כנגד השקף שבה הטעות שבקלחם אין בזה ליון כלל
 ומחסד אדונינו לזכות על המגיהים שלא יגרדו מכל מה
 שימצאו בספרים אפילו אות אחת אך יגיהו מבחוף לא
 על ידי גרד, ויצינו הטוב המקומות כדי שלא ישאר
 לנו ספק בזה שיגיהו ייטב השם לטובים ולמטיבי
 מפעליהם ולישרים בלבנות ובמעלליהם. ושלוס ישיבת
 אדונינו גאונו הטורה. ושלוס תורתו הברורה, ושלוס
 התלמידים וכל החבורה היקרה, ושלוס מר המשרה
 אדוני ובן אדוני וכל הנספחים אל בית אדוני וגאונו
 ישגא ויגדל כרזון אחד מעבדיו הקטנים.

שמואל ב"ר יהודה אבן תבון זצ"ל.

העלוים המגיעים משם אשר מהם העתקתי לשלחם
 אל כבוד אדונינו מבקש מכבודו לזכות לקלף מתלמידיו
 להגיהם בדקדוק גדול פעם ושתיים עד שיהיו בטוחים
 שלא נשאר בהם טעות, ויחחס אדונינו בהם אחר
 שיחאמה לו טוב הגהחם, ויזה או לשלחם אל התלמיד
 הנבון המשכיל ר' אברהם הכהן ש"ל אל אלכסיגדריא.
 וידעתי כי הוא בחסדו ישחדל לשלחם אלינו על יד אחינו
 היהודים ההולכים לשם תמיד, כי גם כן גמלני חסד
 להשחדל בכל אשר שלחתי לעשות שם, וכל שכן שישחדל
 אם יבא לו כמו מנחה אדונינו ירום הודו. לא נמנעתי
 להטריח אדונינו גם בזה, כי ידעתי כי ייטב בעיני כבודו
 להסיר עולה מאהלינו. וגם לבזי לא ישקוט ולא יוח
 עד דעתי מאמר ההוא מוגה, כי מי יוכל לבטוח בעלמו
 בשגירות ספר שרבו שגיאותיו מספור, ואפילו אם היה
 המעיין חכם היו נשמטין לו מקומות רבים, כ"ש למי שלא
 הריח ריח חכמה. ואשר יראה אדונינו בחלק השלישי
 קלף הגהות בקלחם הגהחים מנוסחא שית שגהיע לירי

אגרת הרמב"ם זצ"ל

שלח אותה להחכם הנכבד אבי המעתיקים כבוד רבי שמואל בן החכם רבי יהודה אבן תבון זצ"ל. והוא כתב תשובה על
 שאלותיו כשהודיעו שהעתיק המאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים מלשון ערבי ללשון עברי ויהיה לו בהעתקה ההיא וזה לשונו:

מספרי הדקדוק ומספרי החכמות, ולא ידעתי שהייה
 בן. וכיון שהגיעו אלי כתבין בלשון העברי ולשון הערבי
 והבנתי ענייניך ויופי לזוריק, וראיתי המקומות שנסתפקו
 לך במאמרו הנכבד ספר מורה הנבוכים, והמקומות
 אשר הרגשת בהם בשבט הסופר, אמרתי אז כאשר
 אמר בעל השיר הקדמוני, לו את אבותיו ידעו אז
 אמרו היא מעלה האב לבן נוסעת. ברוך מי ששלם
 משכורת החכם אביך זצ"ל ונתן לו בן כזה. ולא לו בלבד
 אלא לכל החכמים, כי ילד יולד לנו בן נתן לנו, ובאמת
 כי הוא פרי לדיק עך חיים, וטוב העך למאכל ופי
 חאזה הוא לעינים, ונחמד העך להשגיל. וכבר הוצא
 לנו מפירו חשורה ואומלה ותבי צפי כדש למחוק:

יפה שאלת בכל אשר שאלת וכל המקומות אשר
 שערת בהם חסרון חיבה או חיבות כך הוא
 וכבר פירשתי לך כל הדברים בלשון ערבי בסוף כתב

לפי שכלו יהלל איש וגו'. הגיעו אלי אני משה בר מיימון
 הספרדי ז"ל כל כתבי התלמיד החשוב היקר
 המשכיל המבין מר התלמידים לבי החכמים כבוד החכם
 ר' שמואל בן החכם רבי יהודה אבן תבון הספרדי זצ"ל.
 ומקודם שיש שמענו שמע השר הנכבד החכם רבי
 יהודה אביך זצ"ל. והודיענו ברב חממותיו ולחנות לשונו
 בלשון הגרי ולשון עברי מפי אנשים חכמים וידועים
 מאנשי עיר גרנאט"א י"א שהם מבני אלפ"כאר ומהם
 הזקן אבן מחק"א. גם איש חשוב ונכבד חכם מחכמי
 מדינת טולטול"ה בא הגה וספר לנו בכבודו זצ"ל. והן
 כשבא חללו היקר הנכבד החכם כבוד רבי מאיר תלמיד
 הרב רבי אברהם בן רבי דוד זצ"ל הרב הגדול
 שפטישקיר"א י"א. וגם היה לומד אלל החכם הרב רבי
 אברהם בן עזרא זצ"ל. גם הוא ספר לי אודות החכם
 הנכבד אביך זצ"ל. והודיע לי כל הספרים שהעתיק

ע"י ד"ר א"ר ר' יהודה דלוי זצ"ל ס"ח ס"ח, המצ"ל ס"ו ע"י בראיזי איזר' נא אטס טר פ"ט
 1896 ע"ד ז' ה' 2.

האמתית וההעתקה הראויה אשר תגיה בה הנוסחא
היהו המוטעית על סדר מה שבא בכתבך החלק הראשון
גם את השני גם את השלישי :

[באור הענינים ששאלה עליהם *]

בחלק הב' הקדמה כ"ה, תשבת שיש בה חסרון ואין
בה חסרון. אבל הנוסחא היא כאשר בנוסחא
וסדר הדבר כך הוא. אין כוונתי במאמר הזה להעתיק
דברי הפילוסופים בו ולא לבאר ההקדמות הרחוקות.
בפרק הא' תקונו ואם תשקיע תנועה הנפש ישקוט
מי שתנועה בעבורה. בפרק ה' תקונו שמירת מינו
תמיד :

מה שזכרת מסדר ההקדמה הד' אין בה חסרון, וכבר
ידעת מה שכללנו בפתיחת הספר. כי

חברתי למי שקרא הרבה מן החכמות, ולא חברתי
למי שלא קדם לו לעולם עיון בדבר מענינים העמוקים
האלה הקשים להבין. ומן הידוע אשר אין ספק בו
כי כל השמות תנועה על כל פנים, לפי שכל השמות
ההם בזמן והזמן היא שיעור התנועה בקודם ומאחר
בתנועה כאשר יבאר במקומו. ההקדמה ה' אין חסרון
בסדרה. ההקדמה ה"ג כי כל מה שהוא בכה ויש
בו שום אפשרות יהיה אפשר בשום עת שלא ימצא
בפועל. פירושה יאמר כי הדבר הוא בכה בהיות שום
חומר מן החארים נעדר עתה מן הדבר ההוא. אך
הוא מוכן ומועד להתישב בו להמלא החומר ההוא
ויאמר בחאר ההוא שהוא בדבר ההוא בכה, כאמרנו
בחתיבת ברזל שהיא סייף בכה, וכאמרנו בגרעיה של
תמרה שהוא דקל בכה, והדבר אשר הוא בכה שום ענין
יש בעצם הדבר ההוא אפשרות להתישב בו הענין
ההוא. כמו שתאמר בחתיבת ברזל שהוא אפשרי להיות
ממנה סייף, ולדעת ההבדל אשר בין הכה והאפשרות
הוא דבר דק וקשה מאוד על הפילוסופים הבקואים
וכבר דבר בזה הענין אבן אללאיג בחלפת פירושו
לשמע הטבעי דבר טוב מאוד. וגאמר בדבר שהוא
בפועל כשנחארהו בחומר נמצא בו כאמרנו בסייף שהוא
סייף בפועל. וכבר נתבאר כי כל אשר בכה דבר אחר
בהכרח יהיה החומר ההוא נעדר צעת מן העמים.
כי זאת החתיבה של ברזל לא יאמר בה שהוא סייף
בכה אלא כשלא תהיה סייף עת אחת מן העמים.

זה והודעתך כל עניןך, וגם הספרים שתחטטק
בקריאתם ותניח זולתם. לך בודאי ראוי והגון להעתיק
מלשון אל לשון, לפי שלבד נכון נתן לך הבורא יתברך
להבין משל ומליה דברי חכמים וחידושים. והכרתי
מדברך שלבד ירד עד עומק הענין ונגלה לך מפניו.
והנה ציארתי לך בלשון עברי איך תעשה בכל ההעתקה,
תן לחכם ויחכם עוד חכם בני ישמע לבי גם אני. חייך
שבשעה ששמעתי כל דברך וראיתי יופי מאמרך והבנתי
עומק ציורך ודעת שפתיך ברור מללו, מאד שמחתי
ותמהתי למליאות בן לחכם כזה. והוספתי תימה היאך
יהיה טבע בן שגולד בין העלגים כך וירדוף אחרי
החכמות ויהיה מהיר כל כך בלשון עברי שהוא ודאי
לשון עברית שגשגשה מעט. ועוד היאך יבין דקדוקי
הלשון בענינים עמוקים, אין זה כשרם מאריך ליה. האל
יתברך יאיר עיניך במאור תורתו, עד אשר תהיה
מאוהביו כללח השמש בגבורתו, אמן כן יאמר ה'. והגיעו
כחבי הישיבה הנשאה הנכבדה המשלח יתמיד האל
יתברך מעלתה ויוסיף תמיד הללחה על הללחה
וחמה על חכמה. ועמדתי על כל מה שנסתפק לך
בהעתקה, וראיתי כל המקומות אשר טעה בהם הסופר
וידעתי ההקדמות מהם והפרקים אשר לא נתבאר לך
ענינים הבניה שלימה ובקשת פירושה :

ואני אבאר לך הכל אחר שאזכור לך כלל אחד והוא
שכל מי שיראה להעתיק מלשון אל לשון ויכין
לחרגם המלה האחת במלה אחרת גם כן וישמור גם כן
סדר המאמר וסדר הדברים, יטרה מאד והבא העתקהו
מסופקת ומשובשת ביותר, ואין ראוי לעשות כן. אבל
צריך להעתיק מלשון אל לשון שביין הענין החילה, ואחר
כך יספר ויפרש כמה שיוצן ממונו הענין ההוא בלשון
ההוא ויבאר היטב, ואי אפשר לו מבלתי שיקדים ויאחר
ויספר מלה אחת במלות רבות ויספר מלות רבות
במלה אחת, ויספר חיות ויוסיף חיות עד שיסודר
הענין ויבאר יפה, ויוצן הלשון לפי הלשון ההוא אשר
יעתיק אליה וכן עשה חנין בן יצחק בספרי גאל"ו"ס
ועשה יצחק בנו גם כן בספרי ארס"טו ועל כן צאו
כל פירושיהם מבוראים ביותר ולכן ראוי לנו שתחטטק
בהם לבדם וניח זולתם. כן ראוי לישיבה המעולה
לעשות בכל מה שתרגמו ותעתיקו לאדונים ההם
הנכבדים, ועיני העדה הבוראים באמת. השם יתברך
יהדר בהם שאר קהלות חכמי ישראל ויעורך וירבה שכתב:
והנני מתחיל עתה להשיב לך על כל פרק ופרק
ולפרש לך מה שבקשת פירושו ולזכור לך הנוסחא

*] כעת מכת' אוקספורד כוסף מה שכתבתי בפס"ה :

אפשרית בזמן האדם, ועכ"פ בהכרח ימצא שום איש כותב בזמן מן הזמנים, וזהו יאמר בכתיבה שהיא אפשרית בזמן האדם. אמנם אם נאמר שלא ימצא לעולם ולא בזמן מן הזמנים שום איש כותב חתום הכתיבה נמנעת בזמן האדם ואין זה האפשרי באיש, כי זה היער הקטן אפשר שיכתוב ואפשר שלא יכתוב ולא יחייב שיכתוב בהכרח בשביל זה האפשרות. אמנם באפשרות, והכתיבה בזמן האנושית בהכרח, שימצא איש אחד כותב באיזה זמן שיקרה באיזה מקום שיקרה וזה מבוחר (*):

ואשר הסתפקת בסכנונו עם הדבש (שם) ומה ששאלת הפירוש מן פרק ט"ו ומה שלאחריו ולפניו, דע כי פירוש זה והתרת הספק ההוא יצטרך לדעת הקדמות טבעיות רבות. ועלי טורח רב בזה הזמן לפרש. וזה כאשר ידעת לא הברחתי ללא למו שידוע החלוח הכן כולן. ומה שחשבת שהיה בו חסרון אין בו חסרון אלא המוסף כמו שכתוב אללך (כמו שזכרתי), ושאלת על אמרו (פ"ב) ויאמרו בשמים ובגשמים אשר הם מבין שר הגופים הנראים אלוהים, ר"ל המורגשים בהרגש הראות, מהם הארץ והמים והכסף והזהב ודומיהם ומהם השמים וכוכביהם, ואלה כולם יאמר בהם נראים. אמנם השמים וכוכביהם מבין שר הגופים הנראים יקראום פילוסופים גופים אלוהיים. וכן יאמרו על הגלגל הגוף האלהי, וענינו שהוא גוף אשר יורנו מלאות האלה לפי דעתם. ואנחנו ספרנו חורף דבריהם על סדורם. וסוד דבריהם הוא כי הם לפי דעתם אללם כל כך זה בשאר הגופות אע"פ שיראו המינים כולם ירדפו זה היחס. וכבר ידעת מה שבארנו בפסוק ה' למבול ישב. הנה זה הוא לא בידי להשיבך כפי השעה, ואחרי ידעת כי אין משפט מי שישב במהירות כמשפט מי שיחשוב בענין החבור. ואם תמצא אתה העתקות אחרות שחשינה עובדות מאלו אל חסכים על אלו העתקות, והעיקר הוא מצינו למו שחשתיקסו ללשונן. וברא עולם ית' יודע איך כתבתי לך השיעור הזה ואני בורח מבני אדם מחידר ומחבורד במקום שלא ירגישו בו ואני פעם נסמך לכותל ופעם כותב ואני שוכב לרוב חולשת הגוף כי חלשו כחות הגוף מחובר אל הזקנה אני:

ואמנם מה שזכרת מענין בואך אללי, בוא ברוך ה' ומבורך שבבאית! ואני ששועלו ושמה בזה, ומפך

אמנם אם לא חסור לעולם מלהיות סייף אינה סייף ככה אבל חתיה סייף בפועל לעולם ועד:

ההקדמה ה"ד כי כל מה שהוא ככה שום דבר הוא בעל חומר על כל פנים כי האפשרות הוא נמצא בחומר לעולם. פרושה, כבר נודע כי האפשרות והכח הם סמוכים זה עם זה דברים כאלה ולא יזו האפשרות לעולם מהיות בחומר הראשון ובכל מה שיחבור ממנו. ובאור זה עוד יבאר לך מחלפת פירוש השער חולחו הפרק הראשון (משני). פשטו כמו שזכר בהקדמה א"כ אין חושה מגעת עד לאין תכלית וכו'. שאלת הישיבה על זכרנו, כי היא נחלקת כהחלקו" מה חושלת בזכרנו זה וכבר היה די לנו, בהיות כה מגיע לתכלית שלא יגיע עד לאין תכלית וכו'. שאלת טובה וחורה על טוב שכלך. והנה תשובתך כאשר בארנו שהכחות הנמצאות בכל גוף מהם פשוטות נחלקות בהחלקו כמו שזכרנו בהקדמה ה"ב כאשר אמרנו. כי כל גוף בהכרח להיות כחו תכליתי, ואמנם יחייב זה בכחות הגוף הפשוטות בו הנחלקות בהחלקו, הוא אשר יהיה בהכרח שתהיה כחו תכליתי כמו שהוא בגוף תכליתי, וזה אשר זכרנו בהקדמה ה"ב בחוס השמש. ע"ד משל זאת הנחלת אינה מחממת לאיזה הרחקה שתקרה אבל להרחקה ידועה, אבל הכח אשר לא נחלק בהחלק הגוף לא יכריח שהיה תכליתי בכלל היות הגוף אשר בו הכח ההוא מגיע לתכלית ולא בא מופת ע"ז. הלא ידעת כי מחשבות האדם כה בגוף והוא גוף קטון וחגיע מחשבתו לאשר למעלה מגלגל החשישי ויחייב שם משפטים וישלול, ולא יחייב שתהיה מחשבתו מגעת לתכלית כמו גופו שהוא כלה, ולכן יחייב בזה הענין שיחולק מיני הגלגל לד' חלקים. או יהיה גוף, או כה גוף מחפשט בו אשר חלקה בכלות הגוף, או כה גוף בלתי מחפשט בו אשר לא יחייב כלותו בכלות הגוף, או יהיה המיני נפרד לא גוף ולא כה בגוף. ובארנו בדרך הראשון, והוא שהיה המיני גוף בטול זה. ובארנו בדרך השלישי בטול היותו כה פשוט. ובארנו בדרך הרביעי בטול היותו כה בלי נחלקת. ונשאר מן החלוק שהיה המיני נפרדי האפשר באין צריך עכ"פ שימצא האפשר ההוא בשום אחד מאישי המין ההוא, וגם לא ימצא עכ"פ אותו האפשר בשום איש מאישי המין ההוא ולא בזמן מן הזמנים. א"כ הדבר ההוא יהיה נמנע בחק המין ההוא, ומה הוא ענין אמרך בו שהוא אפשר. משל זה אמרנו כי הכתיבה

(* ענין מלות הגיון שער י"א:

זרנה על דרך הבקור לא לקבל תועלת הלמוד כי יר
זמני מאד :

ומאן ואילך כתב לו בלשון ערבי כל מה שיעד להוריעו תשובות על
שאלותיו וביאור כל הרברים המסופקים ששאל ממנו וצוה לו להק
את בדק ההעקקה* ולהגיד הספר ואחר כן הוריעו כל הספרים
שיתעסק בהם בלמוד החכמות וההוריו מספרים שלא יפסיד זמנו
בהם ולא יתעסק בלמודם ובכלל דבריו אמר לו וזה לשונו :

והזרה שלא תעין בספרי ארסטו'ו אלא בפירושיהם
פי' אלכסנדר' או פירוש חמסעיו'ס או באור
אב"ן רש"ד * אמנם הספרים אשר זכרת לי שהם אלך
ועמך מהם ספר התפוח וספר בית הזהב כלם הזיות
ורוחות והבלים * ואלה השני ספרים הם מכלל הספרים
המיוחסים לארסטו'ו ואינם לו * וספר חכמה אלהית
שחבר אל רא"זי הוא לו אבל אין בו תועלת לפי
שאלרא"זי היה רופא בלבד * וכמו כן ספר הגבולס
וספר היסודות שחבר יחזק הישראלי גם הם כלם הזיות
ורוחות והבלים, כי יחזק הישראלי גם הוא היה רופא
בלבד * ואמנם ספר העולם הקטן שחבר רבי יוסף הלדיק
לא ראיתיו, אבל אני ידעתי את האיש ולא שיחו והכרתי
ערך מעלתו ומעלת ספרו, כי בלי ספק הנהיג בו מנהג
בעלי התארים * ובכלל אומר לך לא תתעסק בספרי
ממלאכת ההגיון אלא במה שחבר החכם אבונל'ר
אלפרא"כי לבדו, כי כל מה שחבר בכלל ובפרט ספר
ההחלות הגמולות שלו הכל סלת נקיה, ויחטן שיבין
וישכיל האדם מדבריו לפי שהוא היה מופלג בחכמה *
וכמו כן אבובכ"ר בן אלל'איו חכם פילוסוף גדול, ודבריו
וחברויו כלם נכחים למבין וישרים למואלף דעת * וספרי
ארסטו'ו הם הם השרשים והעקרס לכל אלו החבורים
של חכמות, ולא יובנו כמו שזכרנו אלא בפירושיהם
פירוש אלכסנדר' או תאמס'טיוס או ביאור אב"ן רש"ד *
ואמנם זולתי חבורי אלה המזכרים כמו ספרי בנדק'לוס
וספרי פיתאגור'ס וספרי הרמ"ס וספרי פורפידיוס כל
אלה הם פילוסופיא קדומה אין ראוי לאבד הזמן
ולהעבירו בהם * ודברי אפלטון רבו של ארס'טו בספריו
וחברויו הם עמוקות ומשלים * והם עוד מה שיספיק
לו לאדם משכיל זולתם * לפי שספרי ארס'טו תלמידו
הם שיספיקו על כל מה שחבר לפניהם * ודעתו ר"ל
דעת ארס'טו היא תכלית דעת האדם, מלבד מי שמשפע
עליהם השפע האלהי עד שישיגו אל מעלת הכבואה
אשר אין מעלה למעלה ממנה * וספרי עלי אב"ן סינא

ונספך ומשחוקק להברחך, ותאב ומחאוה לראות פניך
הנעימים יותר משמחך בי, ואף על פי שיקשה עלי
רכבך סכנת היס * ואמנם אודיעך ואיעךך שלא תסתכן
על עצמך, כי לא יגיעך מבוואך אלי זולת ראות פני
ומה שחגיגך ממני כפי יכולתי * אמנם תועלת חכמה מן
החכמות או להתייחד ולהתבודד עמי אפילו שעה אחד
ביום או בלילה אל חוהיל בזה כלל, כי חוכן ענייני כמו
שאספר לך * אני שוכן במזרים והמלך שוכן באל קאירה
ובין שני המקומות שני תחומי שבת, ולי על המלך מנהג
כבד מאד אי איפשר לי מבלתי ראותו בכל יום בתחלת
היום, אמנם כשימלאהו חולשה או יחלה א' מבניו או
אחת מפלגשו לא אסור מחלקא'ירה ואני רוב היום
בבית המלך * ואי איפשר לי גם כן מפקיד אחד או שני
פקידים יחלו ואני לריך להתעסק ברפואהם, כללו של
דבר כל יום ויום אני עולה לאלקא'ייר'ה בהשגמה
וכשלא יהיה שם שום משול ולא יתחדש שם שום חדות
אשוב למזרים אחר חצי היום, על כל פנים לא אגיע
קודם, ואני מתרעב ואמלא האכסדראות כלם מלאות
בני אדם גויס ויהודים בהם, אשוב ובלתי חשוב, וטופטים
וטופטים ואוהבים וטוואים ערב רב ידעו את עת
שובי, ארד מעל הבהמה וארחך ידי ואלא אליהם לפייסם
ולרעות ולחלות פניהם כדי למחול על כבודם להמתין
אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי והיא מעט לעת
ואלא לרפואתם ולכחוצ להם פחקות ומוסחאות רפואות
חלייהם, לא יסור הנכנס והיואל עד הלילה, ולפעמים
באמונת החורה עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר
אספר להם ואמס ז'אדבר עמהם, ואני שוכן פרקן
מרוצ העיפות, ויכנס הלילה ואני בתכלית החולשה לא
אוכל לדבר * סוף דבר לא יוכל אחד מישראל לדבר
לי או להחבר ולהתבודד עמי זולת יום השבת, או
יבואו כל הקהל או רובם אחר התפלה, אנהיג הכבור
במה שיעשה כל ימי השבוע, ויקראו קריאה חלושה עד
האחרים וילכו לדרכס וישבו קלחם ויקראו שנית אחר
תפלת המנחה עד עת תפלת מעריב, זה חוכן ענייני
היום * ולא ספרתי לך אלא קצת מה שחראהו אם
חבא בעזרת האל יתעלה * וכשתשלים לאחינו פירוש
והעתק מה שהתחלת בו שאחר שהתחלת במגוה תגמור
אותה ונתעתיק הוראת הנבוכים לאחינו ושמו הזכר
נאות יותר ויהיה בערבי דליל אל חאורין כאשר ערבי
של הוראת הנבוכים ללאלה אל חאורין והטבת לראות
בכבודך לקראו בשם הזורה* ואחרי כן בא חבא

(* התשובות יצמקו לפי :

(* גם זה סוף :

ואנני מחכה לתשובה ובעדה אפניע, וכל גוי וממלכה בעדה אשביע, ולמענה נפשי יום ליום חביב, ובגוים ההם לא תרניע, אשרי המחכה ויגיע. עבד אהבתו נאמן צריחו, הנכסף לראות פני הדרתו, המחלצק בעפר רגלי מעלתו: יוסף בר יהודה ז"ל

אף על פי שיש בהם דיוק טוב ועיון דק אינם כספרי אבוב"לר אלפרחני אבל ספריו מועילים והוא גם כן איש ממה שראוי לך להעסק בדבריו ולהתבונן בחבוריו. (עד כאן) הגה הישרתיך והורתיך למה שחעיינ בו ולמה שחטריד שכל נפשך היקרה. ושלומך ידידי בני ותלמידי ירבה ויגדל. וישע יקרב לעם עמי ודל. וכחצ משה ב"ר מיימון הספרדי ז"ל. ביום שמיני לתשרי אחק"ל לשטרות ושלוס:

תשובת הרמב"ם ז"ל להתלמיד החשוב

על גב הכתב

עץ הרעת ועץ התבונה, יסוד הדת וסוד האמונה. אח עש ואת כימה, אבי נועם בן קיש בן אלקנה.

כתב שלוח להרמב"ם ז"ל

מהתלמיד החשוב ר' יוסף אבן עקנין ז"ל

שמעו חכמים מילי, הטו אונכס ולכו אלי. שפטו נא ביני וצין יריבי, ואם יש בי עון הגני עמו בי. את בתי כימה נתתי לכסיל חתני ושנאה, והיתה אמונה בגלגל אמונה, ויחשביה לוונה כי כסחה פניה, ומיוס נלכדה ברשחו, יען נהפך נחשחו לבשחו, ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשחו, שארה כסוחה ועונתה לה גרע, ושס לה עלילות דברים והוליא עליה שס רע. ואחר אשר קשר במושכותיה מעדנותיה, קשר בקשוריה על קשוריה, ואש קנאחו שלח במגדנותיה. ושלא כדת העיד כלאים, והוסיף על המאחו כפלים. וריחה בעיני השב להבאים, וכס דבר אלי האיש. הגה צחך זנתה תחתי צחוך חופתה, הביטה וראה את חרפתה. ופקוד עליה עונה ומעלה, והשב חשיבה לבעלה. כי נביא הוא ויחפלה בעדך גם בעדה, וישיב שבוחה ויכין לעדה, ויכסה על עונה כי לא יחפוך במוחה, וה' יסלה לה כי היא אביה אותה. ואחס ידעתם את האיש ואת שוחו, כי הוא יוליא כל רוחו. וכי הוא בועה בלבו, ומורה הלכה בפני רבו. והגה גם הוא מוליא דבה, והגה עם נביאים נבא כסומא בארובה, כי מואנה הוא מבקש וסבה. להשתולל עלילות, ולדבר גדולות, על דעתם כי הוא איש עמא שפתיים, והיא לא נעמאה ולא חלו בה ידיים. וחלילה לה מעשות כדבר האל, למעול מעל באישה לעשות נבלה בישראל, לבלתי לכתה אחרי שאלו ואחרי שמואל. ועתה התיצבו ואוכיחנו בפניכם, אל תענבו ואל יחר בעיניכם. כאשר ייסר איש את בנו החומל עליו, אני מיסרו ואומרה אליו. יען התרונן אלי ושאוך עליה באוני וחעני קשה, וחפקוד עלי עון האשה. ובשני עדיך העברי והערבי עלי הגדלת, וצין קדש לחול לא

הן לב אחד ושפה אחת לשינו, ולא עבר זר בחוכינו. וזה החילך לעשות, לדור בלא ידידותיך בא לחסות, ולפני חבונתך שפך שיחו, ולקראת אמונתך הוליא כל רוחו. ואני אני הוא המדבר הנני, דבר כי חפצתי לדקך, אם יש מלין השיבני. הלא אהמול בך אהבך כימה, היפה והנעימה, נשאה חסד לפני, וחייטב הנערה בעיני. וארשחיה לי באמונה, כדת ובהלכה על הר סיני נחונה. בשלש אלה קדשחיה, כסף ידידות למוהר נחחיה, ושטר אהבים נחצחיה לה כי אהבחיה, וכי יבעל בחור בחולה בעלתיה. ואחר אשר בכל אלה קניחיה, לחופת החשק הנכסחיה, לא פתיחיה ולא אנסחיה, רק חשקה בי כי חשקחיה, ונפשי בנפשה קשרחיה. וכל זה בפני שני עדים ברורים, רבן עבד אללה וצין רשד חברים. ובעמודה צחוך חופתה תחתי זנתה, ואחרי דודים אחרים פותחה. וכחצו המושלים מיומי קדם קדמתה, האופה ללה שנתה תוך חופתה. לא מלאה בי עול כי רחקה מעלי, וסרה מאחלי. ומראה הנאות לא הרחתי, וקולה הערב לא השמיעחתי. ואתה לא כהית בצחך ולא הכלמתה, לא החטאת אותה ולא השמתה. ואולי מאתך היחה נסבה, וגם זו רעה רבה. ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא או יסיה, והחפלה בעדך וחיה. והוא גם הוא יחפלה בעדה, להכין אותה ולסעדה. ואם אינך משיב דע כי בסוף הפסוק חנקס, ולכן רדוף שלום ובקס. ולמען יטב לך והארכת ימים, הט אויך ושמע דברי חכמים. חנו רבנן ברך המחזיר אבידה לבעלה, ועל אחת כמה וכמה אשת חיל עטרת בעלה.

ודע שאני אכונן לעשות כל מה שיש בו ענותות ואע"פ שזינק לנו אלל ההמון מאוד וכל מי שרצה להראות שלמותו בחסרוני ואפילו הוא מקטני התלמידים מחלנו לו זיה אמרו המיסרים לדרך ההלכה אוהב לפרוק ושוגל לעשון שוגל קודם כדי לכוף את ילדו וכל מי שרלה להטיטר הטיטר וכבר הודעתיה פנים בפנים אם היא זוכרת שהאדם אם יסכים בזמנו זה לעשות או לומר כפי גמול כל האדם בזמנו מעשיו כמו שנאמר ועם עקש תחפל יקבע בניפשו זה קנין נקבע בכל מיני הרעות, לפי שרוב מי שרואה הוא עקש. אם כן הוא ראוי לאדם שרצה להיות אדם שהוא יסתכל בהשלמת מדותיו וקנין שכליותיו ואלא יעסוק דעתו בשטויות. וזה אשר אירע לילד מכאב לב וחוק הכעס בשביל הטעאת מי שמעטה או בסבת חולק בשקר, השנים מחיבים לך זה, וכבר הייתי בשרותך וביותר משרותך ביותר חוק ממה שאחיה בו והייתי כמו אשר שמעת אמלא רגוני בלשוני וקולמוסי מגדולים וחכמים כשחבקים לחלוק עלי. וכבר שמעת בלי ספק מה שהיה ביני ובין ר' יהודה הכהן בו מר פרחון ז"ל בשתי שאלות מן הטורפות. וכן ביני ובין דיון סגלמסה בנו וביני ובין אבי יוסף בן מר יוסף ז"ל בענין שבויים והרבה כמו אלה ושמתתי בהם אוהבי ולבעל דוני בלשוני וקולמוסי, בלשוני למי שהיה לפני ובקולמוסי למי שהיה רחוק ושלומוכס יגנה ויפרה אמן אמן:

עוד זאת האגרת לנאון רבינו זצ"ל בדרך מליצה

שלח אותה לתלמידיו החכם רבי יוסף זצ"ל עם המאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים אחר שחברו בעבורו זצ"ל

אהבתי אשר נפלאה ותשוקתי אשר כסלי מלאה ונפשי המשתוחהה מנחה היא שלומה וכנפי שחרים וביני עפרים וקלים מנשרים המה לרי מגמתי יובילון מגמתי למטה עון הפורח נטע נעמן הזומח אשר נליו נחמו ריח רוקח מרקחת מעשה רוקח ומניף הארץ הריחו בו קליני וממנו קליעות כל בגדי חוגי כריח טרה אשר ברנו יי והנו נחמד למראה ותאווה לעינים כגן יי כארץ מנרים כאהלים נטע יי כארוים עלי מים וזכרו כיין לבזון בכל גלות ירושלים אשר בספרד ובכל ארץ שיער וכארוים נער כחפוח בעלי היער ואני נטעתי

הבדלתי ונשאך לבך להמנות בלהק נביאים ולהתגאות לפני משיב גמול על גאים. בי נשבעתי כי לולא למעני אני עושה, ואת פני כימה אהובתי אני נושא כמעט עניתיך ענות ועיניתיך על זאת ואמנם בני מחשבותיך גוי אוהב ענות ואין בהם משכיל, תן להם ה'רחם משכיל ואתה האיש הלוה, דע וראה כי עמך הגוי הזה והסמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, להזנות עוד את אשה בעולת בעל. וכל שכן האשה הבאה אל ביתך. פן ישא המושל עליך משלו, פי כסיל מחחה לו, וקרניים מידו לו. ועתה בני שמע בקולי הנה אשתך קח וקח, ועל השם יהבך השלך, בכל דרכיך דעו, כי נסחר איש מרעהו והוא יישר אורחותיך, ויכנו מחשבותיך, וקבל מוסר מורך. אל תחן את פיך לחטיא את בשרך, כי אמת יהגה חכי, ואם חבקש אין בהם נפחל ועקש. ואל ישיאך לבך לעלות במעלות הנבואות, ולא בגאות ועיניך רואות, לא מפני שדרכן גבה מדרכך, אלא מפני שהשעה לריכה לכך. ושמה חומר הלא שמואל נבא כאשר ראוי ואני בחכמתי האיתני, אעשה כן גם אני. אם חכמת חכמת לך להבין ולהורות, אין לך עסק בנסחרות. ואין לך ראה להביא, מדאמרינן חכם עדיף מנביא. כי לא כל חוגר חרב ראוי לקטול, ולא כל הרוגה ליעול את השם יעול. ועוד אם שמואל נבא והפליא פלאים, הגם שאלו בניבואים. לפיכך אל תחכסם הרבה ואל חסי גאה, וסיס לבך לענות הקדמונים וראה, כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה, ואל חבקש לך גדולות אל חבקש. עשה כאשר לוייתך, בדרך חכמה הוריתך. אל תאמין בעגמך עד יום מותך, וסיס השכל אב והחכמה אחותך. זין כך וזין כך ירבו בישראל כמותך:

עוד אגרת שלח רבינו משה בן מימון ז"ל

לר' יוסף ב"ר יהודה תלמידו החשוב זצ"ל

שויתי יי' לנגדי חמוד כי מוימוני בל אמוני

בננו העוון ותלמידנו היקר כבוד גדולת קדושת רב יוסף ראש הסדר ש"ך ב"ר יהודה ז"ל.
אמנם אהבתה לאביה היא אמתית והדומה שיש בה ספק נתפש עליה מאוד. ואמנם אבן נבאר הפיר בזו בכמה כתבים עם הסוחרים וראיתי אדם יראה ממנו השתדלות וסיעתיו על מה שבקש מהיוח כחיבתו בידו.

שורק כולו זרע אמה לקחה על מים רבים והיא
 כפורחת ויגדל ויהי לגפן סורחת והנה עלליה עללי
 אורות לכן מלאו קצריה יערות וחטש בדים ותשלח
 פארות אלהים לצאות יפנה לפניה ותהי מחגברה
 ותשרש שרשיה ותהי ערוגה משומרת לעשות ענף
 ולשאת פרי להיות לגפן אדרת ויתן פרוי צמתו ולא
 יבולו עליו ולא יבא חום אליו יול מים מדליו וכנתו
 תמיד תהי כנוגה ונלניו יעלו שנה אחר שנה יפרח
 כששנה ילכו וינקותיו כלו וערמון וישלח ניריו עד
 שניר וערמון ויך שרשיו כלבנון ויגן אלוה בעדו
 ורוח קדים לא תמעידו ויהי כזית הודו וריח לו
 כלבנון ואל ידו בו בני מרי ויהיה עומד בזיפיו ולא
 יקרהו קרי ובשנת בצורת לא ידלג ולא ימיש מעשות
 פרי ורוח אלהים תרחף עליו רחיפה ולדשנו תניפהו
 תנופה ויהי פרוי למאכל ועלהו לתרופה ובשפר
 עפיה ואזביה ישחשעו כל יחבי ארעה וכאילן חייל
 יהא ביני כל אעא ורומיה ימטא לשמיא והווחיה
 לסוף כל ארעא ומשלי זה וכלי חידתי וסוף עיני
 מלתי ואשר אליו שמתי דברתי על דבר הבן אשר
 נתן לו ומשיב נפש און ומתחכמוי קנה כלי זין
 ובאהלי חושיה קם כגבור מתרוץ מיון בן פורת יוסף
 בן פורת עלי עין ובעה אשר במערב כל שמחה
 ערבה וכל מבקש יי נחבא ואור ישראל סם כבה
 בית ישראל להבה כי הוא מאיר מקהל מדינת ארס
 לובה ויורח להם ולכל ישראל באפלה וילכו לאורו
 בדרך סלולה ויאר את הלילה וכאשר על כפים כסה
 אור ויהי לעת ערב יהי אור וידעו בו יושבי עלטה
 קו החורה ויבינו בדת יי אשר הורה כאשר הבינו
 יושבי נהורה כחשכה כאורה לכן החורה לך תשחר
 וחוביש כל אשר בה יתגחר ותמחר תפלה ולא תוחר
 יוסף יי לי בן אחר גם אני אענה אותה כדברים
 האל שישי ושמתי כי יש לך דורש וטואל ברוך יי
 אשר לא השבית לך גואל אני משה ומדברך הנאוו
 ימשי ולא הבחך יעוררתי ואם לא ישמתי וממנה
 לא השעלמתי ובשבתי ובקומי בך אהגה ובאהבת
 דרכיך בטובים אשגה ואודיע לכל קהלי יומי ולילי
 כי אתה ילקי מכל עמלי וסנלך ובינתך אודיע
 צבתיים לחכמים יודעי העמים וכשרך ולקתך
 אודיע במרץ לקדושים אשר בארץ ובחכמה יבך
 אשרוך ואדון לפני כל יודעי דת ודון בך אחפאר
 לישראל ויהודה בכל קהל ועדה לכן רב אנשים
 תקעו באהבת בריתך כפים והתאוו לראותך בחאוות

גם מזה • ואם הודעתי מחמד נפשי כי זאת היא
עבודתך • ונולאת יי' מלאכתך • יודע אני כי הלצבות
נמשכים • באותן המהלכים • אשר נחתי לך מצורכים •
וסדרתי לך שלחן ערוך במאמר הנכבד ספר מורה
הנבונים • אשר חברתי בעבורך ובגלגלך • וגם אם
הם מעט לדומים לך • הוא מרגליה דלית לה עימי •
ובהשתלך בו בעיון דק כראוי אומר עליך זה יעזר
בעיני • ועל כל זה על כן אנכי מנך לאמר • את
אורח התורה תשמור • כי הוא הדרך אשר הרך כל
חווה • והוא סלם המחזה • אשר ממנו נבדל כל בזה •
הגמלא מזה • יי' אלהים לבאות ידריך בדרך נכונה
אשר משה רבינו ע"ה הדריכנו • וינהך בארץ החיים
אשר הראנו • ויעורך על כל מצותיו אשר לנו • ויתן
לך חלק טוב במדע • כהימן כלכל ודרדע • וכלל כל
הצרכות תאסף • תבאחה לראש יוסף • ויעה לך
נכרה שלום רוחה כל ועלם • עד תאות גבעות עולם :

והאות קשה ב"ר מיימון מבני גלות ירושלים אשר בספרד ז"ל

מכתב הרמב"ם ז"ל

להלמינו רבי יוסף ברבי יהודה אבן עקנין ז"ל

כבר העיד [בהס] [בחם] על מעלות מדות ואזהרה
ולווי יחייב על כל בעל שכל שיחווין אל דרך
הישרה וילך בה :

אמר ממה שדעוהו שאינו מסופק בעניין מן העניינים
שכך חשבתי שיהיה ונחמת אללי שאותם הדברים
קך אירעו בלא ספק, אבל מדותי עתה אינם כמדות
הבן הנחמד השם יחייבו • וזה כי אני היום שבה לאל
יתעלה כבר הכניעוני השנים והמקרים • מנורף אל זה
מה שיחייבהו העיון השכלי והחכמות האמתיות • ועוד
כי אני מוחל על כבודי ומוותר על עלבוני הרבה •
והבן השם יחייבו לא יוכל על זה ולא יסבול כל אותם
היגונות לפי רחמת מונ המיית הבחרות :

ושמע ממני אלו הכללים שאומר לך • דע כי אני לא
חברתי זה החבור כדי להתגדל בו בין היהודים •
ולא שיבא לי מזה התפארות • והסם יחברך יודע כי
לא ערתי בו ראשונה אלא לעגמי ולנפשי שאמוה מן
החקירה ומן המשא והמתן ומלבקס מה שאצטרך אליו •
ולעת הוקה ת"ל יחברך שאני חי קנא קנאתי לה'
לבאות, וראיתי האומה בלא ספר מחוקק שלא יהיה
בו לבד עיון אחתי בלי מחלוקת ולא שבועים, ועשיתי

מה שעשיתי לכבוד השם יחברך לבד וזהו כלל אחד •
וכלל שני כי אני ידעתי ונחמת אללי בעת שחברתי
כי יכול זה החבור בלא ספק ביד אנשים רעים קנאים
ויגנו יפיו ויפחיתו מעלתו ויראו בו גנותם או קולר
עיונים בו • ולכסול הגולם אשר לא ידע ערך מה
שנעשה בו ויחשבוו מעט השועלת, ולמחחול המבזהל
המשובש הדעת יקשה עליו ממנו מקומות אשר לא
ידע להם עיקר או תקצר דעתו ויד שכלו מלדקק
מה שדקדקתי • ולמי שהוא בעל דעת לפי סברתו
ומחשבתו יחפוש עליו בו ממה שכלל בו מעיקרי האמונה
ואלו הם הרוב • ויפול בלא ספק לשרידים אשר ה'
קורא על האמת ועל האדק, ובהשתכלותו ובעוב העיון
יכירו וידעו ערך מה שעשיתי וטרחתי, ושאתה האחד
מהם ואפילו לא יהיה לי בזמני זה זולתך די לי • כל
שכן שכבר הגיעוני כתבי חכמי ארפת ונולחם בשמותם
למקומותם מאותם שחפשת אלם ותמהו על מה
שנעשה ומבקשים ממני וסואלים השלמחו • וכבר
נחפשת בקלה הישוב • וכל מי ששמע בו מאותם אשר
לא ראו אוחו מחאויס לו • וכל זה אמנם בזמני זה •
אבל אני יודע בודאי כי בזמנים הבאים נשתפול הקנאה
ובקשת השררה יחאו כל בני ישראל לו לבדו ויונה
זולחו בלא ספק, חוך ממי שיבקש דבר שיעבור בו זמני
ואף על פי שלא ישיג האיש ההוא חלילה עיני המדבק •
וזה כלל שני יחייב שלא יחרה לי במה שלא אחווין בו •
כלל שלישי אין זה החבור גדול מתורת משה רבינו ע"ה
שהיא מהשם יתעלה שהיא מישרת כל נברא ותורה
לו האמת והף לכלל האומות ולא ידמה לדברי הנביאים
ועם כל זה דרשו אותם קאת חנאה קאת ואפי' מבני
עמנו, ולא יסכל ערך זה החבור אלא מי שהסביל
בדברים האלהיים כל שכן זולתם • ואם ישים האדם
מגמת פניו שיכעוס ויקאוף על כל מי שיסכל האמתיות
לא ימנע באמת מן הכעס תמיד או לחשוב שהוא
יהיה בלא ספק כל ימיו מכלובים וכעס עיינו ואין זה
ראוי • הכלל הרביעי שאספר לך קאת מדותי וא"פ
שכבר הסתכלת בכלם כשהיית עמי :

דע כי יש הנה עמי בעיר אנשים אשר אין להם
שם כלל ואפי' בעיר ולא מעלה ולא יכולת וחגיע
להם מן הקנאה והתחרות שלא ראו להביט ולא לעיין
בזה החבור הגדול כלל ולא ראו אותו לעולם כדי שלא
יאמר עליהם שקבלו תועלת בחבור פלוני, והם בפחות
מעלה מזה מאד בלמוד ובחכמה והם הולכים בשרירות
לבס כמו שאר המון העם הפחוחים והם עם הזמן

מגשים קיר כאשר מגש העור באפלה ואעפ"י כן
 אינו חושש עליהם ולא משגיח אליהם. וכילד יחמה
 הבן הנחמד בהסגתו בזמנו אלו המדות וכל שכן למי
 שגדל על זה הדרך מקטנותו. ואעפ"י שאין בזמנו
 ובמקומו כמוהו עם טוב הזקנה והמעלה והמשפחה
 ומיעוט ההבנה וההשתכלות באותם המקומות והעזרו
 לבני אדם ושישים בלבם ויניסו במחשבתם אותם
 העמיים המהבילים והכוזב המופסדות. וכל שכן שכל
 בני אדם מסתכלים ומלפידים לדבר שישמע מן הישיבה
 או ההפצרות בשם לבד, ואותם המבליים שחלמה
 להם בטבע. וכילד יחשוב הבן החשוב שהוא הגיע
 למדרגת השלמים ושיכיר בעצמו שהוא חסר ויעקור
 כבודו וכבוד בית אביו זה מה שלא ילוייר בזמנותו
 ולא בזמי שהוא יותר שלם ממנו. ממי שקדמו. ואי
 מאמת שכל מה שנתפרסם שמי לשם יותר יכריחו לורך
 הומן לו ולהולכים אחריו ולכל מי שרצה שחיה לו
 גדולה ושררה אלא ההמון שישתירו חבריו זה ויראו
 עצמם שהם יותר חכמים ושלמים ממה שיזערו לעיני
 בו, אלא יסתירוהו בכל יכולתם ויראו עצמם שאלו ראה
 אחד מהם להשתדל ולחבר יותר חבר טוב וגדול ממנו
 היה עושה ומחבר במהירות. ואם הכריחו הומן והענין
 והלרינו לדבר ולומר שאינו בעל דת ולא בעל מעשים
 טובים יאמר זה, וכל זה כולו בני, חי השם יתברך! לא
 יויקני ולא יכעיסני. ואפילו רחיתיו בעיני ושמתיו
 באוני או עשה לפני לא הייתי חושש אלא הדרבה הייתי
 נכנע אליו ומשיבו דברים טובים נאים ורכים או אשחוק
 או אשיב לפי הענין דברים נאים ודברי ענוה כפי הצורך
 והשעה. כי מה שהסביל מן האמתיות יותר גדול מזה
 הרבה מאד, ואי לא אגלה לעמי כי כבוד נפשי ומעלת
 מדותי אלא יותר כבוד משאלה הכסילים בלשוני
 ובדבורי. והאי לורבא מרבין קודשא בריך הוא חבש
 יקריה, אבל הבן השם יחיהו הדין טמו שיתקנה בזה
 שאני אביו ורבו ואינו יכול לסבול העלבון. אבל חרה
 לי שמתח בלבך להעלוב על זה. ואחיה קשתלמוד
 בע"ה ותדרוש ותחקור ותבין מה שיחייב להבין ותקניב
 העיון ותסתכל בלמודך וגם תועיל לוולתך יהיה יותר
 טוב לך ממה שעתמוד להסתבר ולהתגלה כנגד אלו.
 אמנם זה מר זכריה הוא איש גדול מאד הרבה בעיניו
 וכבר למד מעצמו וטרה באותו המשא והמתן והפירות
 ויחשוב שהוא יחיד בדורו שהגיע אל התכלית. וכבוד
 הבן יודע כי חי השם יתברך שגדולי חכמי ישראל אלא
 במקום שאכיר ערך מעלתם מדבריהם ומחבוריהם.

וכבר אמרו דבר קטן היות לאביו ורצא, ואם הוא
 זה אלא דבר קטן כילד אשגיה ואשים לב לאיש עמי
 מסכן שאין עמי אלא מועת, ובאמת הוא סכל בכל
 דבר וברי הוא כקטן בן יומיו אלא אכל ה"ה עמו כפי
 סבלותו. ואלו המבלבלים שהוא מבלבל והקשות שהוא
 מקשה הם כלם בפי המטיה אבל אני אחקיק בע"ה
 במקומותם. והש"ת יודע כי רובם הטעוים בהם
 המשגי אחרי דברי הגאונים כמו רבינו נסים ז"ל במגלת
 סתרים ורב חפך ז"ל בספר המזות וזולתם ממי שאחוס
 על כבודם לזכרם. ואפילו אם הייתי אי. האומר לא
 אחפאר כי באחי בחלית השלימות האחרון זה דבר
 אחד. ועוד שלא אחפאר שלא טעיתי מעולם אלא
 אדרבה מה שחפאר לי זולתי מה שבחתי ומה
 שכתבתי הן מעמי הן מולתי אחור בו ממנו בכל דבר
 בין בחבורי בין במדותי ואפילו בטבעי וכבר הגיעני
 כתבו בענינה גדולה והתגלות. וכמו כן בא אלי כתב
 שני מראש הישיבה ואי יודע תכלית אלו העניינים
 כולם ושכונתם החשובה. ומה שארצה מכבוד הבן
 הנחמד שלא חשים זה האיש בעל מחלוקתך, אם חפמה
 אין כאלו זקנה יש באן. והשם יליך ממי שהוא גדול
 וחשוב אלא עצמו ואלו הצריות, ואם אין לו מעלה ולא
 גדולה וחשיבות על דרך האמת. אבל מה שאיענך
 שתכבד אפילו כל מי שהוא קטן אלא עצמו ואפילו אלא
 בני אדם. אמנם מה שהקשה עליך על שהגדיל לדבר
 ושלא לשון עליך בכחבו, חלילה לך שיקשה עליך זה
 ואין לורך לך באמתך אנה דין זה האיש ודחו, כי זה
 והדומים לו ממי שהוא יותר גדול ממנו ממי שקדמם
 אין הדין והדת אלא לבד שיצח מהעבירות
 הגדולות כמו שהוא אלא שאר המון העם. אמנם חייב
 המדות הטובות לא יחשבו ולא יזכרו שהוא מן הדת
 והדין ולא ידקדקו עוד בדבריהם כאשר ידקדקו אנשי
 העיון והענוה ואנשי ההכנעה ואנשי החכמה השלמים.
 ורוב אנשי הדת מאלו בעלי השררה נשיבוא לפניהם
 דבר שהוא חלוי בשררתם ובחשיבותם יספיד ויאבד כל
 הענוה וההכנעה, ואין כל אחד מהם מבקש שיהיה
 כחניגא בן דוסא ופנחס בן יאיר, ואין כל מי שאינו
 באותה המדרגה יאמר עליו שהוא מעט הדין הו אין
 לו דת. ובכלל אני מבקש ממך אם אחיה תלמידי
 שחלך בדרכי ובמדותי, והוא הטוב לך שיקלוקך ולא
 תקללס וחסיה מן העלובים ולא מן העלובים. ואל
 תשליך דבריך והשתכל לשם יתברך תחלה, ואחיה חכם
 בעל דעת ובעל דין ורת וקרוי לשלימות. ואמנם מענין

הוא יאמץ ויתמיד ויאריך חייו ושנותיו, כי הוא עניו
 ושלל שבאנשים מורף אל זה טוב מדותיו והוא בעל
 שכל דק וטבע נאה ויהיה לו בע"ה שם בגדולים בלא
 ספק. אשאל מהסם יתברך שישיג עליו וישלים עליו
 חסדיו. וכבר הודעתך שיפטרם הבת הקטנה הש"י
 ישיב מיחמה כפרה. בני לא תחאבל ולא תחעלב לא
 על זכר ולא על נקבה. השם יתברך יודע ועד והאמת
 מה שאומר, והוא שטוב עיניי מין האדם אלל כל משכיל.
 ולא אומר שהוא ענין טוב מוחלט, אלא שהוא היותר
 נאות. ומעט הדלגה שאין תחבולה בזה המלאות המחוקק
 חיקון גדול טוב מאד כפי מה שגורה חכמת בוראו
 שיעיין האדם ויסתכל בטוב בעיני מלאות המיין, לא
 שיעיין ויסתכל בטוב עיניי אישי הפרט. ושאל
 כשיגיעו אליך פרקי מורה הנבונים בזה הענין יחבאר
 לך זה הכלל ביאור מספיק בע"ה ית'. וכבוד הבן
 יודע כי אלו הגדולות והשררות של יהודים עמה בזה
 הזמן אינם אלאי הלאה ולא טובה שלימה מכוונת ולא
 רעה מעוטה, חי השם יתברך! אלא חלית העורח והעמל
 והיגיעה. כי האיש השלם המלית בתכלית ההלאה
 שיעיין בהללחת הדת ועשיית המחוייב עליו לעשותו
 ויתרחק מדעת בני אדם כולם ומהדרכים הפחותים
 וההמדות המגונות. כי המשחרר ירבו יגונותיו ועלבויותיו
 ושאל יכלימוהו ויביישוהו הגוים ויפול ביד המלוכה
 וייתרו אותו וישברו עלמותיו. ואם יביט בעיניי האדם
 ושיייר דרכיו לפני ה' כבר עמד כנגד תורת השם ית'
 ועשה חניפות ומשוא פנים. ואזהרת התורה בכבוד
 המאגיס והממרים מבואר מאד כאשר אמר בכמו זה
 הענין נביא השם איש האלהים לעלי הכהן ותכבד את
 בניך ממני. (עד כאן מלאתי):

המאמר תמהתי מן הבן כילד שלחו אלי שנקח ממנו
 ראה על מיעוט הבנינו וחמתנו, מה אתה סבור שאחשוב
 לו או לגדול ממנו שהוא משיג דבר ומשיג תכליתו?
 אלא שהוא כמו זולתו מהביל כמו שמהביל כל דרשן.
 והסם יתברך יודע כבר תמהתי כילד ראה לומר אותם
 השגונות ואותם הבלבולים, מורף אל זה שהם דברי
 לחוק והחול, אבל נחבישי מזה הטעם שהיה מספיק
 לו לזכור ענינים וראיות בענין מאה ברכות, ובברכה
 מי שראה קברי ישראל היה יותר טוב לו ממה שידבר
 בענין הפשע ועיון הפילוסופים וראיותיהם. ובברכה
 אבל יהיה בשה עם מי שהוא גדול ממנו אלל עלמו
 ואם אין לו מעלה על דרך האמת שיהביל יותר מאלו
 ההבלים ואין ספק כי היא העתיק בלבולי זולתו. וכבר
 הגיעתי אגרת מאריך חיינו בכמו זה הענין שזכר זה
 והשנתי להם תשובתם ואין ספק כי אלו נשחבש עליהם
 העולם הבא בימות המשיח:

ואמנם מה שזכרת מהליכתך לבבל כבר הרשיחך
 שחפתח מדרש וחלמד תורה עם ההתמדה
 והסקידה על עיון החבור, ולא תתעסק כי אם בהלכות
 הרב ותעריכו אותו עם החבור, וכשתמלאו מחלוקת
 בדבר תדעו כי עיון החלמוד יורה אחסם זה, ותשתכלו
 ותעינו במקומו וחמלאו האמת, ולא תכלה ותאבד זמנך
 בפירוט ובמשא ובמחן של גמרא, ואותם הדברים שכבר
 הכתינו מהם אבוד הזמן ומעט החועלת. ומה שתסכים
 עליו הודיעני והסם יתברך ידריך וישייך בטוב
 הדרכים. ואמנם מעיני בעיניי העולם אין לי נחמה
 זולתי בשני דברים כשסתכל ואעיין במה שאעיין.
 וזהו בני אברהם השם יתב' נתן לו חן וברכה מברכה
 מי שקרא על שמו, ומי שהאמץ בשמו והאמץ בנתינתו

שיר אשר שר רבי יהודה אלתריו

על רבי יוסף אבן עקנין

ובך אמר לצולתם חרבי
 לשון קדם ויאהל שם ערבי
 ובמורה משחך אל לנביא
 ואחה בו כמו נר מערבי

בך רוביש אלהים ים דמעות
 בלבך בית זבול בנה לשבתו
 והיית גביר ורב במערב
 ואמנם כי ארם צובה כמקדש

פרקי התצלחה להרמב"ם ז"ל

החלמיר הסבוב אולם באשר מדקד לבד ונבדלו ממנו העניינים יתבאר לך מה שנתבאר לראשונים המוכנים להמלא בקהל השכלים, ודע והבן במה שהישרתי אוחך אליו לפי שכל אחד מבני העולם אם ראה השלימות היה קרוב ממש רבינו עליו השלום, ואם ראה החסרון היה כמו ירבעם בן נבט. ואולי יהיה המניע אוחך ממך ובך והם הכרוצים אשר המשלים בך באומרו והיו הכרוצים פורשי נפיים למעלה, ובדבור האל יחברך חחינה הנפשות המתות כמו שהנשימה היא חיות הלב וביראותו ורפואתו ממדות החנועה המוקפת אליו. והנה רוח חיבה משתפת פעם נבארה נשימה ופעם נבארה נבואה, וכאשר היה חיות הלב עם זאת הנשימה המקררת ממנו אשיות והתלהבות, וכאשר שקטה ממנו רגע קטון היה זה סבה למוחו, הנה כן בחיך באשר בוטלה רוח הקדש מזה הלב ימות לשעמו וזו היא מיתחו. סוכנים בכניסתם המשלים בחיבה המשותפת חמת נפשי הריאה והם שחיים באמת. ודע כי משכן לבך הוא הארון הגנוזים בו לוחות העדות וכמו כן היא גמורה בלבך כתובה על לוח לבך. הלא תראה אומרו יתעלה עם חורתי בלבם. ואמנם הכרוצים מניעים אוחך מנביהים את יסודך מעלה מעלה, ואתה כאשר התעסקת במורגליך אשר הם חוץ מקדש הקדשים הנה כבר התקבצת ביהך האמת והשכחת שמתך. ואלהך ירחך. וכאשר התעסקת בעבודה מה שהוא ממך במדרגת קדש הקדשים, וכל'ש בעבודת המזורה הטובה בהטיבך את הרוח בלופן שחשים חושך וכוונתך לבדו יחברך והם ה' חושים והשמש והיורה והמדבר והמדתה אל מול פני המזורה והוא נר מערבי שהשכינה במערב. וראה שדור השמש באמצע הגלגלים וזה כלו כדי שיוע אוחך ויריאתו עליך בלופן שיאשר ביהך מאיר באורים הרבניים והכבוד המלאכיי. טעמה כי טוב סהרה ולא יכבה בלילה נר. וראה אתה אחי את נרך ומה מעלתו ומה טובה צורתו לפי שהוא מעשה ידיו יחברך. כי נר ה' נשמת אדם פעם יקראה נר אלהים ופעם נשמת אלהים ופעם ללם אלהים ודמותו, ורוח הטובה ורוח גריבה וכבוד ונפש. וכאשר השכינה

שבה רוח הקדש, הלא תראה אמרו ורוח קדשך אל תקח ממני. והוא אומרו רוח ה' דבר בי וגו'. היא המדברת והיא המלאך והיא אשר כאשר נפרדה דבקה במחלצה הראשון, והוא אומרו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. והפך זה כאשר לא תשכיל ותטמא בעצירות תקרא רוח עומאה הלא תראה אומרו ית' אל תטמאו בכל אלה וגו'. ולזה היא עמאה אמר ואת רוח העומאה לעביר מן הארץ. וממה אמר רוח הולך ולא ישוב לעין יכולתה וחסרונה והיותה בימי נעוריה מקטרת ומנסכת לאלהים אחרים הגוף הגוף, ואיך יאות לה לבא אל המלך החדרה, כי המלך טהור וקדוש ומשרתו טהורים וקדושים. ובאומרו ולא תטמאו בהם אני ה' אלהיכם ר"ל אני טהור וטהור טהורים. אמר קדושים תהיו כי קדוש אני. והמשילה כמו המזורה הטובה אשר לפני ה' נלה מקשה אחת זהב טהור ושבעה נרותיה לא יבעלו, אכן יבערו חמוד להעלות נר חמוד. ואם תראה תאמר כי משל המזורה הוא החושים וה' וכחות הנפש כלם מחנועעים עובדים בעבודתו יחברך ובאומרו ושמות אני עשיתי. ב' החבוק באומרו יחברך כי רוח מלפני יעטוף. וזאת היא הנפש המדברת ללם אלהים ודמותו המקפת בהסגנת הגזמים. אמר ושמות אני עשיתי ר"ל לעבודת הנפש המדברת. ולא תהפך רגזו בך עד שחשים הנפש עובדת לחושים ותהפך רגזו בך ותהיה אתה אחי עובד ע"ו בטורה, במה שחמה אוחו ממאכל ומשתה ומלבוש ומשגל, ותאמר אלה הם עניינים מותרים. ואתה אמנם התעסקת בחושים והעבדת נפשך היקרה בת מלך לעבד נבל וכמו שהקדמתי במה שרמו אליו שלמה ע"ה אחת שלש רגזו ארץ חמת עבד כי ימלוד ונבל כי ישבע לחם. ואמר דוד ע"ה לא יהיה בך אל זר ולא תשתחווה לאל נכר כפי מה שביארו קדמוניו ז"ל איזהו אל נכר שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע. אי אחי בא בחושך עליהם ונסתריהם לעבודתו יחברך. ואתה בהתקע שופר בראש השנה תקונו והנשרו היה חסיה חנועוה נלה באברך. ידך פשוטות ללקיחת השופר

אזבועותיך מקמננות להחזיק בו גרויך ולשווקן וכלי הקול
משמעות בהנעים חקיעתו, תהיינה אוניך קשובות ורגליך
עומדות ועיניך עזמוות ויתר חלקיך רעדים וחרדים
וכן עשה הסכה והלולב וגמשי החורה, והמחלל יהיה
פונה אל הש"י עומד על רגליו מתענג בלבו ובשפחיו
ידיו פרושות וכלי דבורו הונים מדברים ויתר חלקיו
חרדים ורעדים, ולא יסיר מהנעים קולות ערבים
מתדבק מנין עזמו מחתין כורע ומשתחוה בוכה, לפי
שהוא לפני מלך גדול ומורה ויגיע אליו השקיעה והפללות
עד שימלא נפשו בעולם השכלים, ונכונה נפשו הנכבד
והולילה אותו מן המוחשיות, וכאלו הוא נסחר מהם ויביט
עם הכח המדמה ויראה וישמע מה שלא יהיה בו ספק
ולפי שהעמידים ועוזרים הם במדרגה א' אל אותם
הענינים לפי שהם נמלאים יחד בענינים מבוחרים
להם, הנה יביט בעתידים כמו שיביט בעוזרים ואשר
ספר אותם היו אמתיים. וכאשר נאוחו וקבלו אותם
אנשי האמת היו נאוחים ומסנימים כ"ש שהוא על כל
מה שיריך בעולם ממלחמה ומרעב ומדבר וממות ומחיים
ובמה שהוא נעלם ממנו וישמרהו ומה שנחסר ממנו
וישלימוהו. אחר כן יכיר האובד מן השוגה החביב מן
האובד ולא נעלם ממנו בעולם בכללו דבר ישחוש בו
כמו שהוא משחמש בביחו בין משרתיו ועריו, והוא בכלל
חי שלם משיג. והפך זה חסרונו ויתבאר לו חסרונות
והסרון מדרגתו בעניין אשר היה בתורתו קטן ושפל
וניבזה, ויתבאר אז היוותו קרר יד וגמגע ומועק מדבקות
ההלכה, ואז תגיע לו החרטה ויועק זעקה גדולה ומרה
וחשלו לו החרטה וההכנע, וכאמר ישעיהו עליו השלום
אוי לי כי נמתתי כי חיש עמא שפתיים חנני וגו'. אמר
זה בהחרטלו מהבויח האומה ויראתו מהם וזה היה
עונו. ולמה שהיו חארי הנביא השלם העהרה מן
הפרישות ואז יאות לשליחות הנה חייב זה ויעף אלי
אחד מן השרפים, ולמה שהשיגו החרטה וש
מחטלו וכבר נעגש באופן שאלמר לו וסר עונך ומחטתך
חופר. הנה חקף ששמע את מי השלה אמר הנני
שלחתי וסבל היוותו נסבר ונדכה מן האנשים באמרו גוי
נחתי למכים ולחיי למורטים ולא היוותו נדכה מהאל
יח. ונתדמה במללכים אשר יקו קלחם מקלחם וישפשו
קלחם על קלחם ולא יסור מהשחלשל מן העליון אשר
הוא השכל הפועל הנקרא חשים והוא אשר ישפיע
על הנביאים ויתן לכל אורה שלמותה האחרון כפי
שעור הכנות החשים. ולכן יעריך האיש אשר הגיע
לו השלמות כשישלים זולתו וישפיע על האנשים ממה

שהשפיע האל ית' אליו, וכמו שאמר שלמה ע"ה יפוז
מעיוותיך חוזה ברחובות פלגי מים. ואמר ית' על
ידי ישעיהו ע"ה והייח כגן רוה וכמולא מים אשר לא
יכזבו מימיו. וכן אמרו קדמוניו ע"ה בני שהשפיע
האל ית' עליו השפעה תמידית דבקה בלתי מחפרדת
אמרו ומגלין לו רזי חורה וגעשה כמעין שאינו פוסק
וכנהר שמחנבר והולך. ואל הגעח זאה המדרגה אשר
היא מיוערת למי שנשלמו אליו אלה הפיות והשרשים
ועשה מה שהשרתי אוחו אליו בהפסק העושים והדריכה
אל ההישרות, הנה יחואר במה שתאר משלמותו, רחש
לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר
מהיר. הנה הליך על מי שרץ כפי מחשבה ברעות
הנבואה ולכחוצ כפי מחשבתו מבלתי חרדה ולא קול
לפי שהוא כמו אמרם בהנעת השפתיים בחפילה רחשי
מרחשן שפתותיהם לפי שבאור רחש הוא נביעות ר"ל
הוליה המים בחפירה והנביעה והוא מה שזורדים מן
ההרים כאלו הוא זיעה יולאת מן הסלע. וזאת החיבה
זה הענין מתחם לבור וכמו שדמה הנעת השפתיים
בחפלה בנביעה ר"ל בהולאת המים עם החפירה עליהם.
ולמה שהוא דרישת החכמה מליאה אל ההשגה הנבואית
אמר בחקירה עליה בני שיחפור, חס חבקשנה ככסף
וכמעמונים חפשינה אז הבין יראת ה' ודעת קדושים
חמלא. וכאשר גבר ביראת ה' אשר היא חכלית החורה
הגיעתהו היראה אל דעת קדושים עד שישיפיעו עליו
המלאכים. אמר ואשמע א' קדוש מדבר והשלים המאמר
באומרו רחש לבי. והיא מליאה נפלאה מן הנבואה
היורדת עליו מבלתי שפה ולשון ולא קול זולת מה
שינדדו בו שפתיו, וישלחהו האל ית' על לשונו מבלתי
מחשבה ועלה בענין היורד עליו. אמרו בחלמוד במה
שהוא מתחם לזאת החיבה הנהו חולימי דהוי בשבבותיה
דר' בני אחותיה דר' יוחנן בן גודגדא דכל אומת דהוב
ר' עייל צבי מדרשא הוו עיילין ויחבין קמיה ומרחשן
שפתותיהו צבי רחמי עליהו ואתחילו ואתחכו דהוו
גמירי הלכתא וספרי וספרא וחוספתא וכוליה תלמודא.
הנה דמה הולאת הדבור והנעת השפתיים בדבור אל
החפירה והנביעה. והטה אוניך אחת אחי אל הבנה מה
שנמדך אליו זה הענין, לפי שאני שמתיו חותם המורה
ויקיף בכל מה שכלל אותו בתכליתו וכופו וחתיה אז
נפסק הנכבדה בלתי סרה מקיינים רבניים וסחורות
מלאכות. וכאמר החכם ע"ה צעה בה לב בעלה ושלל
לא יחסר. ואמר דוד עליו השלום שם אנני על אמרתך
כמולא שלל רבי. הנה חבר מה שידע אותו מהנעלם במה

12

שלא יהיה אללו בכלל. ואשוב אל המאמר הראשון בהשלמת מאמר לשוני עט סופר מהיר ר"ל הסופר הבקי והוא מתיחס לשון הערבי ר"ל אשר ייטיב בכתיבתו לפי שהוא יכתוב דבר שמור אללו וגרס, ואמרו חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך פירוש, שימשול על החושים כדי שלא יטרידוהו, וכבר אמרו איזהו גבור הכובש את יצרו, ואמרו והדרך ללא רכב כמו רוכב שמים בעורך והוא הדמות נפלא, כי כמו שהאל יחברך מושל על השמים והשאל אליו רוכב על ההדמות הזה הנפלא, שהרוכב הוא אשר ייעי הבהמה ויוליכה איך שירצה והוא מופשט ממנה בלתי דבק בה אבל חוץ ממנה, כן האל יחברך שמו הוא המגיע הגלגל אשר בתנועתו מתנועע כל המתנועע בו והוא נבדל ממנו אינו כח בו. ולמה שיש נפשות הדבריות דומות אל יולדן על דרך ההעברה לזה אמר ללא רכב על דבר אמת וגו' על זה הגשם שהוא העולם הקטן, הלא תראה אומרו והוא רוכב על אחוהו ואמר והיא רוכבת על החמור. וכן אמרו חז"ל שזוים חיים ימית בהם אויבי המלך, וזה הריגת תאות יצר הרע אשר הוא אויב ליצר הטוב. ואמרו מר ואלהות קציעות כל בגדוהיך רמו אל החושים הגופיים אשר הם מנלמי הנפש, ואמרו מן היכלי שן מני שמחך רמו ג"כ אל זה ההבל והדמיון הוא כאשר מדקך השן החוק הלבון, אח"כ אמר בנות מלכים ביקרותך רמו אל כח הנפש המדברת, ואמר נלבה שגל לימיןך בכחם אופיר רמו אל הנפש החיונית אשר נשלה אליה קיין ההכנע הנשמעת לנפש המדברת, בכחם אופיר חרולה אליה ומתקשטת במעשים המחוקקים וההחלפות והאמוך על קניית המעלות המדעות והדבריות. אחר כך שמעי בת וראי והכי אונך ושכחי עמך ובית אביך, וזאת היא הנפש החיונית ר"ל שתתקן מטבעה החיונית וחשוב כפופה וגשמית אל השכל, והוא אומרו ויתאו המלך יפיד כי הוא ארויך והשחיו לו, וישוב ההכנעה אל הסבה הראשונה במציאותה והוא האל יחברך הלא הוא אביך קדך. אח"כ אמר ובה לור וזאת היא הנפש המדברת החלבה מהסבה הראשונה וההחלטה הראשונה הפועלת לכל מה שזולתה כמו שתקרא האמת לור כאמרו האור חמים פעלו לור ילדך חשי, וכן אמרו וגלבה על האור היותו יחברך החלטה, ואומר במנהג פיך יחלו עשירי עם רמו אל כחות הנפש והחושים וההבל וזה הוא כל עלמותי תאמריה, ואמרו כל כבודה בת מלך פנימה ר"ל שלימות הנפש המדברת אומם ישלם בהפסק וההפשטה. אח"כ לרקמות חובל למלך הנראה בו כפי

פרק ב' כבר הודעתין כמה שקדם ממה שביארתי לך מסברות הפילוסופים בהללחה האחרונה שההללחה המגעה הוא כפי ההשגות וההכונות כפי מה שאמרו חז"ל (בבא בתרא פר' המוכר) אמר רבי יוחנן עתיד הקב"ה לעשות לכל לדיק ולדיק ז' חופות שנאמר וברא ה' על כל מכוון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה. וזה שהוא יחברך המשיל ההללחה אחרונה כמה שיתענג בו הכח הבשרי אשר אין לו תענוג אלא בחומרים והמשיל אותה כמה שתרוממה בו הנפשות וירגיעו העינים בראותם אותו והוא החופה כאומרו והוא נחתן יולא מחופתו, ואמר ילא החתן מחדרו וכלה מחופתה. וזרש חופה הוא חפף ר"ל דבר יהיה לו למחסה ויסתירהו ושמרהו. וכן אמרו לחוף ימים ישכון פירוש

מחסה הספינות ר"ל הגמל והוא מקום ימחו בו
 הספינות מהרוחות ויהיה בו המנוס והמפלט מהאזרון
 והשקיעה, לפי שהספינות כאשר תפסדיה מרבי העננים
 והתחלפות הרוחות לא תצטננה בעלמון אלא כאשר
 תצננה אל הגמל והשפילו והשליכו כלי הברזל וזוה
 תצטנה הספינה מפחדה ויתבשרו אנשיה ויהיו בטוחים
 ממקרי הים והשאלה זאת הציבה בעינים לעלות
 השמש ויריחתה אחר שקיעתה, אמר והוא כחתן יולא
 מחופתו וזה הדמות נפלא מאד, וזה כי החתן אצל לאתו
 מהכולה כבר שמה נפשו שמה ממה שהגיע אליו
 מן הצטחון מהמחשבות הרעות והקיס הורע וקיום
 מינו וצטחון פחדו, וכאומריו אל תבכו למת ואל תדו
 לו בכו בכה להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ
 מולדתו, אמרו צביאור זה להולך בלא בנים ואמרו ג'
 חשבים כמה וכו', ולא יסור האיש לירוא מן המות
 עד שיבעול בעילת מותו אשר הוא חומר הולד וכבר
 קיים והשלים על הקיום והמחסה והמשמר, וכן הוא
 ענין השמש בשקיעתה שהיא תחת כדור הארץ ודמה
 זה בחופה אשר היא מקום המחסה והמפלט ולא יסורו
 האנשים מליורוא מחשבי הלילה עם סורו וההפסק
 מהתעסקות והתנועה עד עליית השמש ויריחתה
 ולמה שהיה מקום התחברות החתן והכלה נקרא חופה
 כפי מה שהקדמנו הגה לזה יטרח כל בעל יכלת על
 ניו ועדיו, מהם אנשים יקומוהו ללב ויקיפוהו בגדים
 המרוקמים ומזויירי השפה ועשו תקריתו ויליעו
 בקרקעיתו פרחים בעלי מראה, ויש מי שיחלו בו
 מרגליות מאירות ואבנים טובות מורחות ומינים מהעדי
 והתכשיטין. ולמה שהיה ענין זאת החופה מפורסם אצל
 ההמון יפה התמונות יתענגו בו הנפשות ימלא להם
 מנוח עם אהוביהם וחשוקיהם וסר פחדן ומוראן ומגורן
 כדי שלא ילכה בהן האהבה השקן, ונמו שאמר כחתן
 יכהן פאר ובכלה תעדה כליה, ולזה לזה נקי יהיה
 לביתו שנה אחת. ולמה שהיה מקום החתן והכלה נקרא
 חופה וימלאו בו רעי החתן והם הקרואים הרגזיים
 הנקשרים באלו אשר קדם בינו וביניהם מנות ומנחות
 ותשורות, והם אשר ישלח אליהם שם השושבינים
 המנאלים עם החתן בחופה ז' ימי המשחה אחר בעילת
 מנוה, וכבר קדם לכל אחד מהשושבינים חופה והיה
 שכבר גמלהו כפי שיעור מה שהשיגה ידו ויכלתו, הגה
 לזה המשיל החופה בעולם השני במה שהגיעו אליו
 הנפשות כשהם שמוחות ושנות וכבר הם בטוחות מהכליון
 והאזרון כל איש ואיש כפי שיעור הכנתו יהיה מנת

חלקו וכוסו אמר כי על כל כבוד חופה. וישלחו החכמים
 על החופה שם גנויחתא בעבור מאמר החכם במה
 שחיגע אליו הנפש מהשמחה, בחתי לגי אחותי כלה
 וגו' היתה אז הנפש המדברת אצל הפרדה מזה העפר
 ככלה הגחן לחתן ההולכת אליו בעדי קשוריה המענינים
 וכבר נדלו ממהם הענינים המכסים עליה ונפסקו
 המכסים ונדככו עיפות אחת הרוח וקניחה ההארה
 וההזרחה, אמר בגמול והוא ההללחה המגיעת לנפש אחר
 ההפרד וברא ה' על כל מנון הר ליון ועל מקראיה
 עין יומם ועשן וזוגה אש להבה. חיבת וברא בזה
 ביורה על בריאת העולם מההעדר, אמר בראשית
 ברא וגומר ואמר החכם כי הולך האדם אל בית עולמו
 אמרו מלמד שותפים לכל אחד מדור לפי כבודו. וכן
 אמרו עתיד הקב"ה להגחיל לכל לדיק ולדיק עולם
 בפני עמו. ואותה ההללחה אשר יגיעו אליה כאלו
 היא הללחות חזרות הלילה ועולמים מחדשים. ואלו
 אומריו על כל מנון הר ליון ועל מקראיה המוכנים
 המזומנים למנוח ההללחות ונמו שאמר כל המנאל כתוב
 בספר, ואמר וכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי
 שמו, כמו שהמשלנו בחתן הקרואים העומדים הסמוכים
 לחופה והם השושבינים, וכבר התבאר מקראיה המקום
 אשר יתקבלו בזמן מיוחד והוא מן מקרא קדש, אחר כך
 הקשו אש בחופה למה, שהמשיל מאמר ר' יוחנן עתיד
 הקדוש ברוך הוא לעשות לכל לדיק ולדיק ז' חפות
 בג"ע שנא' וברא ה' וגו' הקשו אש בחופה למה אמר
 ר' יוחנן שכל א' נכוח מחופת חבירו אוי לה לאותה
 בונה אוי לה לאותה כלומה, וזה למה שהקשה באומריו
 שיש מהו' חפות חופה של אש, ואיך אפשר לאדם
 להרגיע במחסה ומפלט אשר תוקד אש בהם והגה
 האש חסרף הקרוב אליה, והשיב ר' יוחנן שכל א' נכוח
 מחופת חבירו, והרי חבירו יושב בסוכה שהיא מאירה
 לו יומם ולילה ואינו ניווק, ואין בעולם הזה אש שולטת
 בכל הלדיקים ק"ו בע"ה שהם באים ליעול שרם
 ושלחו על זה אומריו אוי לאותה בונה אוי כו', אחר
 ששם יודלו המדרגות ויהיה יתרון האשים כפי שיעור
 הכנות כל איש ואיש ומה שהגיע אליו מהשלמות
 ואמנם המשיל ההללחה האחרונה בחופה למה שהיה
 תענוג בנפשות המוכנות יגיע אליה כל איש ואיש כפי
 שיעור מה שיחשב בו וחשיג ידו, ולא תסור הכלה להכין
 עצמה אל החתן עד עת העתקה מבית אביה אל
 אהל אישה ועוב ההגנות והשירותיה בחיקויי בעלה
 וכאומריו אשת חיל מי ימלא. הגה המשיל הנפש אצל

ואמר ובדרכיו תלכו ויהיה גמולך קיומך ונלחך כנלחוח
 המלאכים העומדים לפני תמיד. לא אחרוך עליך בכל
 מה שבה בכנאי ההללחה האחרונה, ואמנם הכונה בזה
 הפרק להגיד לך שזאת ההללחה אמנם יגיע ממנה לכל
 איש ואיש מהישרים שיעור מה שהוא ראוי אליו. ואין
 חלוק בזה בסברותיו ובסברת הפלוסופים ומי שיאמין
 בחורה, ולזה הקדמתי לך בזה שקדם אמרם ז"ל זקנים
 שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע
 כפני לבנה אזי לה לאותה בזה אזי לאותה כלומה.
 ולזה קרן עור פני משה למה שמדככה נפשו והוסיף
 בעלייה אמר ויראו מנשה אליו, לפי שהוא שב בזה
 מלאך יפרד מהמות. ואתה אחי תדע שהירה הוא אחד
 מן אלפים ות"ת חלקים מהשמש כפי מה שביארו
 הטבעיים, וראה שיעור יהושע והשגחו אל מה שהשיג
 מרע"ה, הנה כבר הוא יותר ראוי ויותר נכון שיהיה שנוי
 במדרגות הישרים ומה שהוא נפלא מאד אומרו ואללתי
 מן הרוח אשר עליך, הנה כבר שב מרע"ה כמו השכל
 הפועל תפעל נפשו הנכבדת ותשפיע על הזקנים וגם
 על המון ישראל. אמר ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו'
 וכמ"ש ביהושע ונתת מהודך עליו, אז"ל מהודך ולא כל
 הודך. וזה שהירה יקנה האור מהשמש וכן ספרו מיהושע
 בזה שקדם זכרו זקנים שבאותו הדור וכו'. כי אור
 הזרח מהשמש הוא טבעי והירה אמנם יקנה האור
 ממנו כאשר עומד נכחו וכאשר נטה ממנו נחסר אורו
 וכל מה שנתרחק ממנו יחסור עד ישוב אל טבעו החשוך.
 והנה ספרו לנו בזה ההמשל הנכבד כי הוא היה פונה
 ללד המלאך ומוטף קבלתו ולא יסור מהיותו נכחיי
 לשמשו מחלכב מאורו, אמר ויהושע בן נון מלא רוח
 חכמה כי סמך משה את ידיו עליו, ואולם יתר הנביאים
 וגם הראשונים נמשלו לזרח השמש אשר תראה במראה
 שכבר נתהפכה אליו האורה ממראה אחרת נכחיית
 לשמש ולא חסור מהתהפך ממראה זהירה אל מראה
 על סדור מדרגה כפי הכנות כל איש ואיש ושלמות כל
 איש ואיש, אמנם הוא כפי שיעור פנחתו ללד תורת
 מרע"ה ולא יסור מהיות נכחיי לאור וכל מה שנתרחק
 מהחורה כהו מאורו וכבה אורו, ולזה הענין ימשיל
 החורה באור וכן בנר כי נר מלוח וחורה אור, ואמר הוי
 האומרים לרע טוב ולטוב רע, והפך זה בכל מי שפירש
 מן החורה אמר ורשעים בחשך ידמו, ואמר לא ידעו
 ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם. ולמה
 ששבו ישראל לחורה בזמן מרדכי אמר ליהודים היתה
 אורה. ואמר ע"י מלאכי כי ההללחה אמנם תשלם ותגיע

השחקה אל החתן וככלה המוכנה אל בעלה בעומדה
 בשכונת רצוח העולמים השכלים ורוחות הלדיקים בזה
 שבטח האל בו, אמרו ויחלך חנוך את האלהים וחרגם
 אונקלוס ארו אמית יתיה ה' ולא ימלט ענינו אם
 המיתו האל יחברך הוא הגין בעדו וחוסו עליו כדי
 שישלם עליו סגר פעולותיו המתוקנות או בהפך זה.
 והנה הפכו הוא שקר שרע האל למי שנמשך לעבודתו
 הנה לא ישאר אלא שהוא יטיב אליו וירגיעהו מזה
 העולם העמור המזער אל עולם הרומנייס הרמוז אליו
 כאומרם למען יטב לך לעולם שכלו טוב והארכת ימים
 לעולם שכלו ארוך, ואמר מה רב טובך אשר לפנת
 ליריאיך. וזאת היא ההללחה שאין לה דמיון ולא ערך
 ואומר עין לא ראתה אלהים וזלתיך יעשה למחכה לו.
 ואם אמרת אתה המעיין שחפרש כי לקח אותה אלהים
 שלא המיתו אלא שהעתיקו ממקום למקום והוא עד
 עתה נשאר בכדור הארץ, הנה זה גם כן בטל להיות
 משך זמן חיותו יותר גדול באמרו ויהיו כל ימי חנוך
 חמש וששים שנה וגו', הנה מהכרח נשלמו ימיו ולקחו
 ה' אל הנעימות השלם כמו מה שישלם לאהבו כאשר
 ראהו מחיגע ישארו אל מקומו המיוחד אליו וישאירוהו
 בנעם מתמיד, ובמה שרמו שהע"ה הביאני המלך חדריו
 נבילה ונשמחה בך. וזה אומר כי מפני הרעה נאסף
 הלדיק, ישמרהו השי"ת באופן שלא יראה ולא יביט
 התלמות הרלויות לאשוי זמנו. וכמו שאמרו ז"ל דודי
 ירד לגנו וגו' אלה הם רוחות הלדיקים הלא תראה
 אומרו ברוחות הנקיים יבא שלום ינחו על משכבותם.
 ומעדיות ההללחה האחרונה הוא אומר באברהם ואתה
 תבא אל אבותיך בשלום וגו', הנה זה עדות בהליכתו
 אחר המות אלל משכן אבותיו הנכבדים כמו נח חנוך
 מהושלח ודומיהם, לא נחרס ודוגמתו, אחר שלא היתה
 קבורתו אלל א' מאבותיו וקרוביו עד שתאמר שהכונה
 היא הקברו בקבריהם, ואולם קבורתו היתה עם בניו
 לא עם מולידיו. ולזה הענין הנכבד נאמר בו ובשאר
 האבות ומשה ואהרן ע"ה אומר בכ"א מהם ויאסף
 אל עמיו ירעה אל בני גילו ממי שמדככה נפשו ונתדקדקה
 אחר ההפך לעולם ההשחרות התמיד. וכבר ביארו
 בזאת ההללחה ע"י נביאיו בזה שתמלא בדברי הנביאים
 כי הנה היום בא בוער כחמור וגו' וזרחה לכם יראי
 שמי שמש לזקה ומרפא בכנפיה. ואמר ליהושע בן
 יהולדק אם בדרכי תלך ואם את משמתי תשמור וגו'
 ונתתי לך מהלכים וגו', ר"ל שיהיה גמולך כאשר הלכת
 בדרכי החורה בזה שדמו אליו באומרו שמרו דרך ה'

מי חגיע אל זה אל ההמון אשר אין להם חענוג זולת חושיהם. וכן בזה ספרו הנביאים מההלכה האחרונה בזה שהמשלנו בזה שאמרו עתיד הקב"ה להנחיל לכל לדיק ולדיק ז' חופות בזה שקדם זכרנו עד שנאמר מכניסת ג"ע ופרדסיה מה שנאמר, ומכניסת גהינס ושלחבתה אמר כי ערוך מאחמול חפחה, וכן נמשך לו הסברא כל מי שהלך דרך התורה בזה שיאמרו האותיות, וכל זה הוא מליצה לנעימות הנפש ושעורה בקרבת יורה ולערה במרחקה ממסכה, וכאומרו אני בלדק אחזה פניך. ואמנם הגופים כאשר נפרדו והבאישו ונחעפשו ואנחנו נראה אותם באחרית דבר שלא יסורו מהיותם נתיים וכבר אמרו עשבים מאכל לבעלי חיים, הנה כבר נתאמת מזה בזה שנראהו מעיני הגוף שלא נשאר גמול ועונש אלא לנפש, אמר מי את ותראי מאנוש ימות ומבן אדם חזיר יתן, וכבר קדם לך ביאור כל הבשר חזיר יבש חזיר נבל לץ ודבר אלהיו יקום לעולם, לא המחיס יהללו ים ולא כל יורדי דומה. והעיני כל הבשר מחיס בעה"ז יורדי דומה באחריתם ואמנם בני ישראל לא כן אכל אנהו נכרך ים מעתה ועד עולם הללויה, רמו לעובדים בזה העולם אשר הם עם לך חענוגם לדבקותם הטטור והם נשאים באותו חענוג אשר נעתקו ממנו וגם מוסיפים כפלי כפלים עד סוף העולם. וכן אמרו למען יומרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אורך מעיני העה"ז, ולא שידה בזה העולם הודאה ושבה בלתי נפסק עד שיאמר ולא ידום ואין יהיה זה וכבר יפסקוהו המעיקים כמה חליים ומקרים, ואמנם כאשר חענוגה נפשו בעבודתו הנה היא כאשר נעתקה והוסיפה בהענוג ולא חסור מלשבה כגלגלים והשכלים, כמ"ש בגלגלים השמים מספרים כבוד אל, ואמר במלאכים וקרא זה אל זה ואמר. הנה כבר הארכתיו הדבור מאל למה שראיתי בו מהחועלת, וכבר קבצתי לך מאמרים נבואיים ורבייים וסברות פלוסופיות מסכימות בהגעת ההלכה האחרונה בחלק מה שיגיע אליו היכולת ולא חענוג מה שהישרחץ אליו. והשים ספרי זה לנכח עיניך וחצובו בו בשאר העתים ותשנה אותו פעמים מזויים וכמה הם ימי חיך המקיפים כי הוא בחיי יגיעך לקה אחריתך. וישרך במעשיך כי או תלצה את דרכיך ואו תשכיל רפאות תהי לשרך ושקוי לענוותיך :

במעשה התורה אמר זכרו תורת משה עבדי, והמשיך לזה אומרו הנני שולח לכם את אליה הנביא, יראה שהוא ישיב את אליהו אל זה העולם אחר שנבדל ממנו וזאת היא ראייה גמורה על שחייית המחיס נחלית במשיח כמו שאמר ותנוח ותעמוד לגורלך לקך הימין. ואמנם מי שיאמין שאליו לא נפרד יתשוב שזהו שלמות בחק אליהו הנה הוא מחייב להאמין זאת הסברא שיסחור השורש הגדול, והוא ששורש הוא בידו שמרע"ה רבן של נביאים מה עם היותו אדון הנביאים ואין יאמר באליהו שהוא נשאר בגופו להיותו מועק בזה בגסם העפריי מהדבקות בעולם השכלים ושהוא כלאו או עלור בהר או במדבר הנה זה מרוע סברא, ואשר חדעבו שתיבת לקיחה הנאמר באליהו היא המורה על מיתתו ושהוא נבדל מגשמו כמו שנפרד מרע"ה נאמר באליהו בהפרדו מאלישע כי היום ה' לוקח את אדוניך, וכן אמר בחנוך כי לקח אותו ר"ל המיתו, וגם כן מיד שאול כי יקחי סלה פן תאבד נפשי באבדון בשמו החפלה לשם שחשאר נפשו מבלי שתכלה בכלות בשמו, ונאמר ביחזקאל בספרו מוח אשחו הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה, ודע זה ולא תשתבש אמונתך. ואמנם אומרים ז"ל שאליו לא מת רולה לומר שהוא ילא שלם מחיות העולם אשר היה דומה בו כמה אל עולם החיות אשר אין בו מוח, וכן אמרו במקלת לדיקים כמו ישי אבי דוד וכלאב בן דוד. ודע שהחומר מבדיל בין האיש ובין אדוניו וזה תכלית העונש בעולם אלא מי שדקדק בו חענוג הדבקות בזה שאפשר הדבקות בו בזה העולם, ואולם אלא העורים אשר לא ישיגו חענוג זולת חענוגי החושים הנה אין חענוג אלא בלתי חענוג זה העולם ולא לער מעונש בלתי העדר חענוגיהם, ולמה שהיתה זאת סברת רוב ההמון וגם כולם לכן יעדה התורה בהבאת הטובות עם ההשמע אל המזה והפכן עם העבירה, באומרו והיה אם שמוע חשמנו וגומר אם בחקתי חלנו ונתתי גשמיכם בעתם ונתתה הארץ יבולה. לפי שהפסק המעיקים ורביי הטובות סבה הפניא לדרישת השלמות והשגת האמתות לראויים, כאומרו יאכלו עניים וישבעו יהללו ה' דורשיו ימי לבבכם לעד, ואמר והחענוג על רוב שלום, והיאוף והענות לעורים כאומרו וישמן ישרון ויבעע וגומר ואומר כמרעיתם וישבעו שבעו וירס לכם על כן שכוני, ואל

מכתב המיזחם למרן הרמב"ם

ונודע בשם מגילת סתרים *

התלמוד הנעים החשוב ר' יוסף בר יהודה ז"ע :

החקירה הפילוסופית וזרני מופתיהם, לא שאומר
 במה שהשיגו הם בלתי לודק אבל עכ"פ לודק הוא, כי
 מה שנחבאר אלס מן החכמה לא בא המופת על
 סותרו, אלא שהם לא מלאו הדרכים מיוחדים בחקירת
 טבעית כללי הנמצאות זולתי עמל שקלי אלא בדרכים
 הגיונות מטרידיים את השכל ומבלבלים אותו. אך אלא
 חכמת הקבלה אמחת הדרכים מסוקלים מאבני המשול
 נודעו זה בקלות הנמרץ, כל מה שיפול תחת ההשגה
 האנושית. ובדרך זה דרכו הנביאים והשיגו כל מה
 שהשיגו מהודעת העמידות, ופעלו פעולות זרות יולאות
 מהמנהג הטבעי, ומקצת דרכיהם לקחתו גם אני
 בידיעת טבעי הנמצאות, ונודעו לי הספיקות העומות
 שנסתפקתי בהם, ונפתחו לפני כל דלתי המבוכות ונמסרו
 בידי מפחחות החכמה והבאור על כל ועלם ממני.
 והנני משביעך שלא חגלה סודות האלה ברבים והערות
 הנפלאים אלא למי שהוא דק בטבע ונקי במעשיו
 ומדרכו רעיוניו והולך בדרכי הלמוד והידיעה:
 דע לך אחי כפי מה שהנחבאר בספרי חכמי הקבלה
 כי השמות האלקיים הקדושים רבו מלספור ומורים
 כולם על מהות המלאכים, והולכים מעלה אחר מעלה
 ומדריגה אחר מדריגה, ועלה אחת פשוטה עליהם,
 שאינו גוף ולא כח בגוף ולא חוץ גוף. ואל שלש
 שליות רמו הנביא לתאר העלה הכללית בשלש תארים
 סוד הקדושה, ויחסה עם שאר העלות המתייחסות
 ממנה כיחס המלך עם השופטים ותחת השופטים
 השוטרים ותחת השוטרים השמשים ותחת השמשים
 הראים יולאים כולם דחופים בדבר המלך, והשמות הם
 כחות מתחוות מן המלאכים לעשות רצון קונם, וייטחו
 אלו הכחות בעולם השפל בזוירה צוראם כמו שיבוקש
 מהם לטובה ולזרעה ואין שיהיה כאשר יזכור אותו
 (המבקש) בשם המורה על אמחת בקשתו. ומי ששיג
 ענין אלו השמות הקדושים ויזכירם בקדושה ובטהרה
 ויכלול בקשתו עם השמות ההם והיו לאחדים ביד

ישכינך ה' במשכן החיים והחכמה וישיירך בדרך
 הישרה והנפלאה, ויחן לך לב לדעת המשלים
 הנבואים אשר באו והיעודים הנפשים שנצרכו על יסודי
 הדעת האלקיים והשמות הקדושים הנרמזים בקצת
 פסוקי הנבואה, כי בידיעת הכללים אלו תנחל הירושה
 העולמית הנלחית אשר לא תפול תחת גבול ההעדר,
 ותעלה למעלת החכמה הנפלאה ותדמה נפשך במלאכים
 קדושי עליון, וינשאו דרכיך ויגבהו מדרכי המון העם
 ערלי לב, ותבדיל ילדעתך מידיעת הסכלים הטומי חוץ
 משמוע. וכי ידעתך אהוב חכמת הקבלה ואמרך לה
 אחותי היא, והיא גם היא אמרה אחי הוא, מנורף
 מה שהגית לפני מחכמת החכמה ומקצת הערות
 נפלאות שעוררתך בהם בענין הקבלה חכמה איומה
 ונפלאה, ראיתי להנחילך עוד נחלת מושכליה ולהשלימך
 בשורש אחד שכל עיקריה וסעיפיה תלויים בה, ובזיוור
 השורש הזה המונח בדרך שתלך בה תהיה מיודעי דעת
 העליון ותשקוטנה תאוותך ויתחזק כח שכלך ויתעורר
 עליך החפץ האלוקי ותהיה מנת השלמים, גם תשיג
 כל מבוקשך, ובלבד שיהיו דרושים נכבדים משלימי נפשך
 הטהורה. ולא חשטע מחשבךך לחפץ גשמי נפרד מלד
 חמונתו ועמנותו מטביע החפץ האלוקי ורצון הבחירי
 במנולות ים. גם תהיה נפשך במעלות ובחיקן המדינה
 ובני חבירך ובאנשי ביתך ובתנועתך הנפשיות והגופיות
 ותשאר בחירותך בידך מושלת בכל מה שהוא נגד לשכלך
 זולת אל הפעולות הנכבדות והיקרות נרצעות אל
 אהבת הכבוד הנפשי. ובחי האהבה הנמרלת אשר
 יהיה ביני לביך ובין אבותיך הקדושים, כי רוב זמני
 הייתי נבדך בחקירת הנמצאים לדעת חוקן אמחתם כפי
 האפשר בחק ההשגה האנושית, ינעתי ומלאחי מקצת
 האמת. אך באמונה, לא מלאחי באמחת הכולל מלד

(* מובא מהרב מוה"ר אלשקר בהשגותיו על ספר האמונות ל' שם טוב, גם נזכר יש"ר מקבוצה בספרו כוללת החכמה, והוא כתי' בלודקו הנזיר:)

251-252 יוסף י"ג

ול"ש וא"ם המ"ש הא"ע אה"א כא"א אאב"י
יב"ם יב"ל תנ"י מר"ל נת"ל לר"ה כלי"ל :

ודרך השתמשות בענין זה נכח הוא, יתענה ביום ד'
שהוא יום כוכב ומהלקו החכמה וידיעת נעלמות, וינהיג
עלמו בחכמה הטובה וזושה הפנים מכל הבריות,
ובלכתו לשכב בשעה ראשונה מהלילה ירחך ראשו וכל
בשרו במים וילבש חלוק ומכנסים טהורים ונקיים וישכב
יחיד ויחמר הפסוק הו' בנונה עלומה ובלב עהור
זכרה נמוכה, ואח"כ יגור השמות הקדושים המזכרים
ולבו לשמים תמיד, וכן תעשה ז' פעמים כלומר שתקרא
פסוק הו' ואחריו ז' שמות מן המלאכים ויסדר אותם
בפיו אחר הדמיון השלם ומתשכחיו פניה, הספק אשר
יהיה צידו על אותו הענין מאזו שיהיה, יישן אחרי כן
צידו השמאלי ותמלא בצלמע שנתך יחיל עליך רוח
אלהין קדישין יסמר שערך בשרך בנפול חרדימת הבהלה
והפחד על רעיוןך בחלום לילה תראה מראות האיש
אשר ישוררך משנתך, יקום למשפט אחד ויגיד לך
תעלומות חכמה וכפלים לחושים, או יתראה כמחוכה
עמד מורה אליך מקום שנסתפקת בו וכל אשר יהיה
התבודדתך חזק ומוהגת במשפט המעשה הנורא הזה
יתבאר אליך הספק באור אחתי וגודק, ויטהר רקיע
שכלך בספיקות הגדולות צוקוק נמרך עד אשר לא
ישאר מקום ספק בעניני מצוקשך וראה לך אחי
חביבי כי על רוב יתבאר לך הבאור האמיתי במשל
ובחידה, ובצחינה זאת שיהיה נח השכל חזק להבין
משל ומליצה דברי השפעת המלאך המליך וחידותיו,
ואין זה פלא כי חף בנבואות האמתיות שנתבצרו בה
הנביאים זולת משה רבינו ע"ה כל מה שהגידו ותעלומות
נבואתן היה על לך המשל, כמו שאמר הקב"ה (במדבר
י"ב ו') אם יהיה נביאכם יי במראה אליו אחודע,
כמו שבארתי בספר אשר חברתי לך, וקראתיו "מורה
נבוכים", ובאורו בחלק השני :

ורחבונן אתה החלמיד החשוב בשבעה שמות המזכרים
אין ימלא בהם מהאמתיות בכל אחד מהם
מלבד השם השביעי, וזה כי השעה אשר למעלה ימלא
לכל אחד מהם ר"ל המלאכים שיוור עליהם טבעים
שלהם, מטבע העולם העליון לפי שהם שכלים נבדלים,
ומטבע העולם האמצעי לפי שמכל יור אחד מהם
יתחייב גלגלו המיוחד לו, ומטבע העולם השפל לפי
הסדור המיוחד לו בעולם השפל. אך שם המלאך
הממונה על גלגל לבנה ימלא בו מהאמתיות לפי שלימותו
הגלגל יכלו הגלגלים כולם, ומקשריותו ולמטה מזל

ל ע"י יקוטי סי' צ"ג 122

בדרישה (אחד) [אחת] ישיג ממנו איזה מעלה שיראה
ויהיה עמו כדבור רוחש וכקול דקה שישמע ממנו מבלי
הגה, ויבין ממנו רמזים באותם הענינים אשר ידוש
ממנו, והוראה עיניים המצוקשים ועלות מרחוק יבואו
לו להוציאו ממבוכותיו, יעורר אותם בדברים עמוקים
יפורש לו באמתת מבלי שום ספק ושיזדמן מפני
הטורות המומיות שיחבלבל דעתו ויהיה נבך במבוכה
מה או מפני העדר הקדושה וטהרה אז יותרו לו
ספיקותיו בקושי גדול, ורצן של נביאים יוכיח במי
מריבה ולכן אחי אורך ואאלפך חכמה, כי בענין
ידיעת הישר הטעם מן החכמה לריך אחת שתחווין
עלמך אל הקדושה וטהרה בכל מה דאפשר ומנבול
הפה, ומחוש המישוש תהיה מוטה ומרוחק מאד ותחווין
נפשך תמיד אל המדע האלוקי ותשכיל מן מולא הדברים
כי איש חמודות אחת :

אחר הדברים האלה לך לדעת כי בפסוק (שמות
כ"ה כ"ג) ומועדתי לך שם ודברתי אחד מעל
הכפרת מציון שני הכרוצים אשר על ארון העדות את
כל אשר אלוה אותך אל בני ישראל, ימלא בו כ"ב
מלות שרמו בהם צלע ס' יורה באומרו, כ"ב אותיות
חקוק לחצבן המירין לרפן ור' בהם כל היצור וכל הנפש
העמיד לצור והם כ"ב אותיות פשוטות וראה בו כי כל
מה שברא מרוחניות המלאכים אל הנפשות החיולניות
יחקקו באלה הכ"ב מלות ויהיה לאדם דעה בעולם,
ויחור מה ששנה בדברים האפשרים ודע כי משה
רבינו ע"ה כוללי השגותיו היו בהודעת הכמוס האלה
מסודר מכלל שמות המלאכים בהודעו עמהם תמיד,
ואל זה רמו באמרו בכל ביחתי נאמן הוא ויאל מכלל
הפסוק הזה שבעה שמות מן שבעה מלאכי השבעה
רקיעים שהם ש"ס חכ"ל, (שבחתי לך מאלים חמה
נוגה כוכב לבנה), וכנגדם בקרבנות ז' פרים וכנגדם
במועדים כולם הולכים בדרך השביעית, גם בשבע
שביעית בשני היוכל שבע שני השמיטה, ומשבעה חדשים
ראש השנה ומשבעה שבועות מתן תורה ומשבעה ימים
שבת, כנגד זה בנה בלק ז' מנחות, והואת יוס ז'
לטמאים וכבר ידעת ממה שקראת עמי בחכמה
החכונה כי הירח ישוב למול הפכי לו ליום השביעי
למאורע אל חשונה השפעתה בעולם השפל, וזה כולו
רמו והערת אל מה שיושפע בכאן מומיעי אלו השבעה
כוכבי לכה, והנה לך סדור שבעה שמות מפסוק הזכר,
זורה ראשונה מראשי תיבותיו, והשניה מסופי תיבותיו
ונקודם כנקוד הכתוב לפנים ולחאור, ואלו הם השמות :

המרכו נמשכו ד' יסודות פשוטים ופקח עיך הבן יקיר איך יודעו אליך העלומות וסחרי החכמה האלקית וכל מה שסתפקת מביאורי התורה ופירושיה יחבארו בדרך אשר גליתי אליך טעמה ואת גדלה ואת ידה החזקה ע"י הקבלה מהאחיות ונלמדקו נסיונותי על ידי ברוב ספיקות, ולאחבתי אותך תהיה לך לבדך ואין לורים אחד אם לא לאותם שחננס האל יחברך דעה, ועליך ועל הדומים לך אמר הנביא סוד ה' יראיו ובריתו להודיעם:

סוד אחר, ולמען היותך קרוב אלל המלכות ושחטא נוסא חן לפניו מכל חכמי הזמן להיות כח אלוה דבוק בך לעמוד בהיכלו, ומסרתיו שואלים ומבקשים פיך, ראיתי להועילך בעיני אחד מקובל ומעולה ויקר במילואותו, וכי חעלה למדרגה יותר גדולה וינשאוך המלכים וכל שופטי הארץ יכבדוך וסרים יהיו למשמעתך לכל אשר תשאל מהם, ותהיה מכת יועליהם ומנהיגיהם יבחרו בעמךך ויטלוו בעצת זולתך, ויזיקוך כולאך מליך יבקשו דבר מפיך כמפי נביא ושואלים באורים ותומים:

חמצא בפי' ואלה שמות (ג' כ"א) פסוק שאמר השם יתברך לאיש החשוב שבמין האדם בהבטיחו לישראל שישיא חן בעיני מלרים באמרו, ונתתי את חן העם הזה בעיני מלרים והיה כי חלכון לא חלכו ריקס. אשליך בני כי בהפסוק הזה מהסודות האלקיים לא ישוערו מרוב מעלתם, כי חלה על הרכבת המולות כולם מן ההשפעה האלקית חלק גדול, ובו י"ג חיבות כנגד י"ג מדות מהבורא יתברך שרמוו בפסוק ויעבור ה' על פיני, וכבר ידעת רמו שרמותי לך פנים בפנים מחכמת י"ג מדות, וגליתי לך טעמים וסודם כמה שגללו חוך זה המספר ולא במספר אחר, ולא אלתך לנפול במלמר כי ידעתי שמדבר אני עם חזון שומעת, ועוד חמלא שאותיות הפסוק הזה הם מ"ו וסכום מניינו רמוו בזה ראשונה מהפסוק ובהאחרונה, והנה אין בה לאלפא ביתא שתי אותיות מוכפלות במטא כי אם במ"ס והו' יורה על פשוטות חומרים, והם קרובים ומתדמים לפשוטות מה שירחק יותר מהג' שמות ועוד חמלא בו כי הו' במכתבו יעלה י"ב שהוא רמוו ל"ב מולות שרמוו בם ל"ב אבני חן שכל עיני העוה"ל חלויים בהם, והנה המ"ס במכתבו יעלה שמונים אשר הוא מספר מוכפל ארבעים, ואל ד' אותיות השם המפורש בעשרה עם כפל, וזה רמוו אל הגלגל העשירי אשר הוא קודש הלולים ליי:

ועתה שמע בני איעךך ויהי אלקים עמך אלמדך בדרך זו חלך בקבלה הנפלאה הזאת, וזה מעשיהו, חקח קולמם מכסף לרוף ביום ה' שבו יום לך ושמרהו, ותעשה דיו ממימי וורד וכרכום ביום ד' יומו של כוכב הממונה על החכמה וכן, ותעשה קלף שיהא חלית עבודו ביום א' שהוא יומו של חמה הממונה על השולטנות, וכאשר יהיה הכל מחוקן לפניך חלל כתיבתו יום ב' בשעה ראשונה מן היום, ולאחר היום חתונה ותחנה בקדושה וטהרה וכן יעשה ירטע בקלף ויכתוב עליו חיבה אחת ביום אחד בשעה ראשונה, וכן יעשה מדי חיבה בחיבה עד חלום כל הפסוק י"ג חיבות רעופת, ואחר השלימך תשאו עליך חמיד, אך הוהר בני שלל עוד שחזיקתו עליך השמר מכל דבר במעשה ובמחשבה, כי אז יחלש כח השפעות אליו מהגרמים השמימיים ויבעלו, ואף גם אחת תשא חמאתך ותעשה, ובמקום חועלת השגתו היית משיג בהיפך חלילה לך, לכן שמור ושמעת ומשום חן לחכם ויחכם עוד אעירך כי יוסף הלדיק נשא חן בעיני אדוניו בסבה מה מאלה הסבות שאין ראוי להאריך כי חכם אחת, וגם אסתר המלכה לפני המלך באמרו ותשא חן וחסד לפניו, ובו הסגתי אני מה שהסגתי בעיני מלכי הערב במלרים ואלכסנדריא וכולם היו מזה המין וראה כי רמותי לך סודות סחומים וסחומים, שמרם על לוח לבך קשרם על גרגרותיך, ותקבלם במשפט הראוי ואלקים יהיה עמך ופי ידעתיך רודף ודורך בזהב חסד והלעט לכת עם אלקיך אהב שלום ורודף שלום, וכי חסום דרכיך בקדושה ובטהרה וזיראת זוראך ובחקירת טבע המלאים והסדורים המלאים והנשפעים מעולם העליון ע"ד הקבלה, נחתי דרך עולך ראיתי להיטיבך על שתי השיטות האלו הנפכדות החללות הרבה מהחללת הקבלה הנבואית והרביית והמעשית. ויבילו אותך אל הסגעה בנעלם ובמסופק אלך וזהב כל הבירות וזיחד בפני המלכים והשרים וזה בהוראה שנית אשר הוריתיך ובהוראה ראשונה בגלוי הנעלם ובמסופק, ועם שתי ההשגות האלה חשיג חיי הנפש הנלחית ותענג מזיו ההשפעה האלקית הדבקה בדבקים בו כאמרו ותחת הדבקים בי' אלקינס וגו', ובו גם חשיג חיי העולם הזה בזהב ושלום עם כללי הנהגותך המדיניות והמשפיות, ותהי שמור בכל דרכיך דרכי נועם וכל נתיבותיך שלום יורפך השם במזרף החכמה וידריךך באתר נקמה ויושיבך באתר שלם והשלום כנפש המחללת בשלומך אל"ס:

מכתב מרב אנטולי זצ"ל

לרכינו משה זצ"ל *

השיר תענינה, לאמר לאינה וראינה, בחפארת שר
השרים, וזרגל מחר המרים. צו ילדק המהלל, ולו
יאות המלל, מחללים צו יחללו, ובעזות נגבו
יחללו. המנהל רחליו, במעונות שחליו, וישת לו
עדרים, בהררי נמרים. לא ישללו ולא יכריחו, לא
ירשו ולא ישחיתו, כי זרוע חלקים אמלחהו, וכפיר
עמים שמחהו. הוא הגלר, יורש העלר, משה רבינו,
פרשינו ורכבינו, פאר הדור ופלאו, ושמו עלה לשמים
שיאו, נר מערב ואור מזרח, ישיש בגבור לרוך אורח,
מר החכמים, נגיד ומלוא לאומים, בא מזרע הפרחמים,
הרב אשר אהב בהמון, אדונינו וגאוננו מימון, זכרו
לחיי העולם וחלקו עס שבע כתות הדיקים בגן עדן,
ועמיד השם ניר לו בחסדו, פרי לדיק עד חיים לאנשי
חלדו, ויאמינו בה' ובמשה עבדו. חלה תרומות
מדוחיו, וקצת מעלות חלוחיו, לבד מהנחלות אשר
נחל מאבותיו, ונגיד משרים מנגיד סר מרע וירא
מזוה, ובוטח צו יש תקוה. הולך בחוס וביד כל אדם
יחוס, בקש חפך וכשרון, ומלא בכל חכמה יתרון.
ובאר תעלומות החורה, וחקר לפניו משנה וגמרא,
דלה עמוקות מחוספחא, ומלא מים חיים במכילתא,
פרק כל קושיא, חרך כל הויה, לא קמה לאיש
בפירושו אחקפחא, ולא עמדה במדרשויו בחא.
ויחנס מחכמת בני מלרים, בכל מלאכת השמים,
הודיע רמות ופליאות, מהגיון ומספרי הפראות. רוי
היורה לפניו נגלו, ומעשה המרכבה מפיו שאלו, אף
כי בלחות הערביים, מפיו לנו חיים. אסף וקבץ,
ורקס ושפץ, למד ורפץ, כמעשה יעבץ, חרש חרש
חפר ונטע, קצר ואצר, בלר ועלר. אלס אלומות,
והעמיד ערומות, ערמות ערמות. חכמותיו קוראות
בראש הומיות, קולי אליכס בני גליות, מים שכלי
לקטו מרגליות, כי הלצתי לכם חלפיות, והגדתי לכם
האותיות, אל תזכרו ראשונות וקדמוניות. וראוי ליתן
חודות ותושבחות אל אדונינו, אשר הליבש פאר חכמי
זמנינו, במחללות משה רבינו גאוננו, ירוס הודו ונשא

מחמודי שירות, ונכדי זמירות, להחלס בכנף
רננים, קדמו שרים אחר נוגנים, במליצות
וחדות משליהס, ובהצוות שכליהס, העמידוס על
משמרוס, במחלקות לבית אבותס, לפקודתס
בעבודתס, מהס משוררים בכמרות, ומחללים
בחלוצרות, מהס מהללים בנילים, ומחללים בחלילים,
להזכיר ולהודות, בכל מיני המודות, בשס הנב"א
על הודות, מנלחיס בשפתי רנות, ומשבחיס בנינות,
במערך שפת יתר עודפת, מור עובר נוטפה, לאמר
הנה שררה רודפת, נפש יקרה אוספת, וענוה נוספת,
לנכבד אשר הוא לפת, על ראש הדת ועוטפת. ובשמעי
רנחס, ועווס זמירותס, ילאחי בעקבותיהס, להיות
לחברה להס, כי ללחה ועברה, רוח עלה וגבורה,
ואבוא בנחא חמון, והיא עיר גדולה יכוננה עליון,
וארוץ אל קול הכעמון, רודף אחר הכמון, אף כי
קול הללל, יגיע גיא הרים אל אלל. באחי עד
חכונתס, אל מקוס החונתס, ואחצונן והנה בפיהס
השבח במענס, והמהלל בלשונס, ורוממות אל
בגרונס. דברי מלכות ידברו, ותכלות יבשרו, מעבירים
קול בהמולה, הנה חורה וגדולה, ושס טוב כבוד
וחלה, והנה עושר וסגולה, ועטרת זהב גדולה. הואל
ובחר מופת חומן, כי הנה איתן והנה הימן. ולכל
שכל ומדע, הנה לכלל והנה דרדע. ואחי אני מחצונן
על השמועה, והנה קול שופר וקול תרועה. ואשמע
קול קורא בלזני, משה קבל תורה מסיני, והאזיני
מארבע רוחות השמים, כי יש שבר במלרים. מי יתן
גבויותו מלאות עינים, לראות הנועס אשר שמעו
האזינס. בכבוד פנת יקרת אשר מסיני מחלצהה,
והעטרת אשר מנקרת לור חורב ונקרתה, משס הגאווה
והרהב, האדרת עס לשון האוב, ואשר במחול משחקות
יולאות, ועל פתח משכן הידיות לובאות, אל בנות

(* מכתבים אלו מובאים מהדב יס"ד מקנדיאה בספרו תיבלומות
חכמה וחסר מהס הרבה וניגמתן בשלימות מכת"י אקספארד :

תשובת הרמב"ם על המכתב הנ"ל

וגבה, יאיר אורו ושיביו יגה, כי כל הלכה במדרש
 אמורה, וכל מדה קלה וממורה, קבלו מפי משה מפי
 הגבורה, וכלם כקטן כגדול מבין עם תלמיד נכספים
 ונוהים, למשה איש האלהים, ומתפללים ודורשים,
 מעם הארון אשר לנו מבקשים, שיאריך האל ית' ימיו
 ושויתיו, ולהשקיטו שלום במשכנותיו, אמן כן יעשה
 האל, אלקי ישראל. ואנכי עבדך העביר, רוחי אחי
 העיר, נשאתי לבבי אל כפיס, ואשתחווה לפני אלקי
 השמים, ואשתחן ואתפלל, בלי דומס יומם וליל, שישים
 בחיים חלקך, כי הוריתנו דרך חקך, ותלמדנו משפטיו
 דרךך. ואתפלל לנוכה משרתך, אני החסום משרתך,
 לבקש מאדוננו לבלתי יחסר עון על עבדו, אשר באתי
 למול שכלו בכלי דלות, כי לא לבשתי בגדי עללות,
 אך אמרתי להביא בכורים, זו מגמת העומר שעורים,
 להחיר במדינה החדש, עד אשלה שתי הלחם להחיר
 במקדש. גם אמנם על נחלום לשוני הלמודה, מרוב
 ימים עלתה חלודה, אולי אוכל לענות ואלחלחנה,
 וחסם באחור ישבחה, ואנשי ענתי העומדים בסודי
 ישכילו אם לא מדאגה, פן תלא מפי שגגה, ויראתי
 לנפשי, פן יקום בי כחשי, כי קרן עור פני משה,
 והנה אלפי הדל במגמה. על כן שמתי רסן שתיקה
 בלחיי, כי מה אני או מה חיי, או מה משפחתי
 העעירה, לבוא לפני צפירת התפארה, כל שכן שבעיני
 קטנותי, ולהשיג תאוה לא יכולתי. ואומרה מה אאריך
 ומה אחבר, עם לחשות ועת לדבר, לו יתגיי עשני
 כאחד ממשרתך, השומרים מנוות פחתי ביחיד, או
 כאחד המחויקים בשולך, הקרובים אליך, ומן המחאבקים
 בעפר רגליך, ללחוד עפרות נעליך, ואחלי ואולי,
 יקרא שמך עלי, ואמלא חן לפני הדרת משרתך, וחמשוך
 חסד לעבדך בן אמתך, והנני משתחווה מרחוק להר
 משרתך, ובורך על גבי ברכי מול גבעת הדרתך,
 להעביר שגגתי, ואחרתי עד פה לחבר אגרת מהללים,
 ואין בפי מלים, ומה יענה השועל בסוכת השחלים,
 ולולי שמעוני וקני קהלי יו"ל לא הגיעה אגרת זו את
 לפני רגליך וזלתי אני בעצמי, שלום גאונו, ענק
 זארונינו, ושלום חורתי התמימה יגדל לעד וירבה
 לנצח, והאל יפליא למענהו, ויראני אותו ואת נוכו.

נשלח אגרת אנטולי בר יוסף עמש"י

ואל בית אבי ואומר לה אני גואלך, ומעלה מעלה
 לעלך, הראיתי את מראיך השמיעני את קולך, הרימי
 בכה קולך קול שודר ובוהה, כי דבריך ערבו לי ככתב
 נביא וחזוה, וגם לא תעבורי מזה, ולפני תעמוד בכל
 ענותי, שימה כחותם על לבי כחותם על זרועותי,
 וכה תדבקין עם נערותי, אבל כראוי ליפוך אשר הנך
 היוזר, ישאל אביך מהר לנו מזר, עת להאריך ועת
 לקצר, ואם בין עמרים חלקט כשאר הנחשלים ימים
 או עשרה חדשים, ותאכלי כאחד הרשים, לחם ומיד
 עדשים. עד אשר ירחיב גבוליו האל, ולהריק לנו
 ברכות יואל, כי ה' דבר טוב על ישראל, אז תאכלי
 סלת בשמן ודבש מורבכת יביאה לפיך המרביך,
 שמעי בת וראי והטי אונך ושכחי עמך ובית אביך:
 הגיע כתב הדרת כבוד גדולת קדושת פנת יקרת
 מעלת מרנא ורננא ה"ר אנטולי ש"ך הדיין
 המהיר, המורה דת ודין המוהיר, אור המצבייט הבהיר,
 חמדת החכמים תפארת הסגנים, אל השש ושמת
 בחברתו, הנכסף לראותו, לפי עולם חכמתו וחוקף
 חורתו וטוב שמועתו, משה בר מימון. ושמתתי על
 כתבך ודברי שאלותיך כמולא שלל רב, ודבר ה' בפיך
 אמת על לבי ערב, ויהי כעל ביום שרב, וכתבך העידו
 לכל קוראיהם, כי איש חכם אתה וערך התלמוד
 ערכת, ובלשון עבר בנת ויפה חברת ולחיות דברת,
 ובגדי עווה לבשת ובדרך קצרה הלכת וכגמול נפשך
 שמת. ואם את ארץך ארץ רחבת ידים, ואתה בעל
 המזימה כאיש הביזים, הלא אם קטן אתה בעיניך
 ראש המצבייט אתה, ומלא חמודות מאנשי המדות,
 ומכתבך ושאלותיך ריח שמיך הטובים הריחותי,
 וכערוגות הבושם היו לפני, לואת אמרת לכל בני
 אמוני, ראו ריח בני כריח השדה אשר צרכו אדני,
 וישמחו כלם על ביאתך בארצו, והלאת מחרכיו,
 והסגת מחלוניו, האל ידריך בארמונותיו, דרך ישרה
 לא תכשל בה, וישפיע לך מטובותיו הלפנות ליראיו,
 ויחמיד שלותך עם נבריו (נבראיו), ואשר הביאך עד
 הלום, יטו אליך כנהר שלום, אמן:

הרב ז"ל. הגיענו כתבך החביב אל נפשי ותמהתי על
 ענינו. מפני שהרי אתה קובל עלי שלא קדמתי לשאלו
 בשלומך מיום שפרדנו מארץ הבבי, ולא שלחתי לך כתבי,
 ובדלתי זה העמין שהזכרת בא ללמד וגמלא ללמד ואתה
 בוגד ולא בגדו בך. ועוד שמאחר שפרדנו מה אבא
 מארי ז"ל, ובאו כחבי התחמומין מקלה ארץ אדום ומערב
 מהלך כמה חדשים ואתה לא שמח לבך לואת. גם ארעוני
 לרות רבות גלויות בארץ מזרים מחללים והפסד ממון
 ועמידת מוסרים עלי להרגי. והרעה הגדולה שבאה
 עלי באחרונה, שהיא רעה מכל רעה שעברה מיום
 היותי עד היום הזה והיא פטירת האדוק ז"ל שטבע בים
 הודו*, ובידו ממון רב לי ולו ולאחרים, והיית בת קטנה
 ואלמנתו אללי, ושארתי אחריו כמו שנה מיום שהגיעה
 השמועה הרעה, ופול על המטעם בשחין רע ובדלקת ובחמתון
 לבב, וכמעט קט הייתי אויבד. ואח"כ עד היום הזה כמו
 שמונה שנים, אני מתאבל ולא התנחמתי. ובמה שתגסס
 והוא היה על צרכי גדל, והוא היה האח והוא היה התלמיד
 והוא היה נושא ונותן בשוק ומרויח, ואני הייתי יושב לבטח,
 והבין בחלמוד ובמקרא, והבין בדקדוק הלשון, ולא הייתה
 לי שמחה אלא ברעותי. ערבה כל שמחה והלך לחיי
 העולם והיחתי נבל בארץ נכריה. כל עת שאראה
 כתב ידו או ספר מספריו, יתפך עלי לבי ועורו יגיוני,
 כללו של דבר כי ארד אל בני אבל שאולה. ולוהי התורה
 שהיא שעשועי, ודברי החכמות שאשכח בהם יגיוני, אז
 אבדתי בעניי. ואני בכל זה איני קובל לא על חכם ולא
 על תלמיד ולא על ר"ש ומיודע, וראוי לקבול עליך
 יוחר מכולם, שאני והוא ואבא מארי ז"ל ארבעתנו הלכנו
 בבית ה' ברגש, ולא שאלת ולא דרשת, ומן הדין היה שלא
 אשיבך על כתב זה שהגיע עתה בעבור ההרשאה.
 אבל להבחי ערוכה ושמורה, ולכתינו יחד במדברים
 וביערות אחרי השם לא אנשה, ולא אחשוב לך עון
 ופשע, ועל כל פשעים תכסה אהבה. והאל יודע כמה
 צר לי וקשה בעיני דוחק הזמן אשר אמרת, וכל אותו
 ענין הטיב חרה לי עד מות. ואילו היית כאן אללי
 הייתי עושה עמך כראוי, ואכבד ואהנה כפי כחי ושמתתי
 הרבה על זה הבן שחינך האל ר' אליהו התלמיד הנבון,
 שמעתי שהוא עוסק בחורה, ושהוא נבון לחם והולך
 בדרך טובה. תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים
 בכל הארץ וכן יהי רצון אמן. תס

אגרת מהרמב"ם

שלחה לרבנא מרנא יפת בר מרנא ורננא אליהו הדיין *

לכבוד גדולת מר יפת החכם המבין הדיין המשכיל
 בן כבוד גדולת מרנא ורננא אליהו הדיין החסיד
 ז"ל. מלת אוהבו המחפלל להוסיף כבודו משה בר מימון

* הוא אחיו ר' דוד המוכנה בשה"ד מרב סיגרים ז' דקאן יענון
 בתולדות רבינו ובהערה ט: :

מוסר נאה מאר מחרמב"ם ז"ל

להרב החכם ר' אברהם בנו ז"ל

אברך. את ה' אשר יעלני ובדרך אמת הכחתי. הסדיו
 הזכיר כעל כל אשר גמלני. יסר יסרני ולמות
 לא נתנני. בימינו אחזני. ובלל ידו החביאתי. מסבלות
 הגלגל הוציאתי. ומתפוכותיו היללני. בכור הזמן
 לרפני. ומשחרות הילדות הלבינני. ומתשובותיו (ל"ל)
 וממשבותיו) הבדילני. ממלחמת ירי השקיעני. ויגער
 בנחש השיאתי. ומחוק הטעימני. ומעפר הקימני. ועם
 נדיבים הוסיבני. הימים הורוני. והסיון השכילני. והזמן
 הוסיחני. ועד כה ברכני והחייני. מולתי הבינני. ובין
 טוב לרע הבחינני. אשר בידו קני הודיעני. ולא אדע
 מתי ומה חלד אני. ולכן אהבתי העירני. ללוח הילדים
 אשר חנני. לשמור דרך ה' ולהורות מאשר הורני.
 ולהוריש את הורישני. בטרם יקראני. וכבודו יאספני.
 שמעוני בני ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ ברכות
 שמים מעל ברכות תהום רובלת תחת ברכות שדים
 ורחם. חוקו והיו לאנשים יראו את ה' אלקי אביכם
 אלקי אברהם יצחק ויעקב. ועבדוהו בלבב שלם מאהבה
 כי היראה מביאה הזריות מן הטעל והאהבה מביאה
 זריות למאה. דעו כי הכל יביא במשפט על גלוי ועל
 נעלם על טוב ועל רע. המטיב פעלו יטיבו לו בעולם
 הזה. ראו יפארוהו. ויודעו יאשרוהו. ובהמלא מספר
 ימיו בהפרדו מבני אדם ישמח על פשרון פעלו ויתחם
 ולא ידאג מאד למות כי לא ידאג לעולם. אבל יפה
 לגמול טוב לראות בטוב הצפון ליראי ה' וציתו יהיה
 נכון עד עולם. והמשחית דרכו וירדוף הרע, הרע
 ירדפו וישיגו וישחית מעשיו. ראו יעקשו עליו
 פיהם וילחו שפתותיהם. ובמותו שרו עליו יכאב ונפשו
 עליו תאבל. כי בחושך ילך ובחושך שמו יוסה וישען
 על ביתו ולא יעמוד. אחלי לפיכך תכירו יחרון האור
 מן החשך ומאסו צמות וברע וצחרו בחיים ובטוב כי
 הרשות נחמה לכם. הנהיגו עצמכם במדות הטובות
 כי טבע האדם חלוני במנהג והמנהג יוקבע בטבע.
 דעו כי שלמות הגוף קודם לשלמות הנפש והוא נמפתח

הפוחח טרקלין. ולכן עיקר כוונת מוסר על שלמות
 גופכם וחקון מדותיכם לפתוח לפיכך ללחות שמים.
 תתנהגו בכבוד ובכבודות חללו לכם מחברת הקלים
 ומישיבת הרחובות ומשחוק הבחורים כי משם ילא פרי
 רע. המלאו חמיד בין כבירים וחסמים אך בענוה
 ובהכנעה ובשפל המקומות, והטו ראשיכם ופחחו אוני
 לבכם לשמוע ולהאזין דבריהם ומה יגו ומה ישבחו
 שקלו העיניים קלחם עם קלחם ואז תשכילו. שמו
 פיכם ולשונכם מהעמיר דברים לפניהם. כלכלו דברכם
 במשפט כי בהרבות דברכם ירבו טענותיכם (טענותיכם)
 ואל תחדרו ותחגאו לפניהם ואל תבזו לשאל הנעלם
 מכס אך בעת ראוי ובלשון ראוי. חשבו ושקלו הדבר
 טרם תוציאוהו מפיכם כי לא תוכלו להשיבו. אהבו
 החכמה בקשה כסף וכמטמונים תחפשו. הסחופו
 צבתי החכמים הלומדים והמלמדים שם יהיה טיולכם.
 והתענגו שם בשמוע החכמות והמותרים והחדשים
 ופולפולי התלמידים. קנאו לידעים ובוו בלבכם הגלמים.
 כאשר תשאלו או תענו דבר אל תמהרו ואל תבהלו
 ואל תלעקו ואל תדברו בלעגי שפה. דברו במבחר
 הלשון בלחות השפה בקול נחם בכיון העיניים כמבקש
 ללמוד ומחפש האמת ולא כמריב ומבקש ללוח. עמדו
 שם ברטונכם והתבוננו להוציא משם חושלת ואז יעם
 לכם ויקל עליכם. ואם תשלחו לבכם אנה ואנה [ואל]
 חפסידו הקרן בעמדם כי לא תלמדו ויכד עליכם
 המסגר המחלה הגוף. ובאלחכם דעו מה חוליקו
 לבחיכם תקוהו במוחכם וגורוהו בלבבכם. למדו
 בצחרותכם בהלכם הכנת זולתכם בעוד לבכם פנוי
 טרם ימלא מתשבות ונח המוכיר יחלם. כי יבוא עת
 שחרצו ולא תוכלו ואפילו מה שתוכלו תחייגעו עם משע
 תועלת. כי לא ירדוף הלב את הפה ואפילו בזה
 שירדפהו לא יחויקוהו כי ישכחו. הנה מוסרי בידכם
 מסור יש בו תועלת רב בלמוד לחוק האמת ולישב
 הדעת ולהסיר המבוכה. כאשר תמלאו כתוב עמוק

ומאמר נכון בצורה או בניאיים או בספרי החכמים אשר לא תציווהו ולא תדעו מסחרו ונראה כסותר פנות התורה או דברי הבאי אל תזונו מאמונתכם ואל יתבלבל שכלכם, עמדו בחזקתכם והפתיחות ההוא חשבוהו כנס כי לא דבר רק הוא מכס (דברים ל"ב מ"ו) הניחוחו בקרן זיית ואל תשקלו כל אמונתכם על חסרון הבנת דבר חכמה. אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה. אהבו האמת והלדק ובהם תדבקו כי תליתו בהם ההלכה ההיא כבונה על צור החלמיש. שגאו השקר והעול ואל תחאו למטעמותיהם כי הוא כבונה על החול וקראו עליו אמור אל תחי טפל ויפול. לכן ילעם לכם האמת והלדק שגראה שחפסידו בו יותר מן השקר והעול שגראה שחריחו בו. וכן אמר החכם במוסרו. אמת קנה ואל תמכור. דעו כי האמת והלדק הם חכשיטי הנפש ונותנים גבורה וזכטה ונלא לגוף. ולא מלאחי רפואה לרבות הלבב כהרכבת האמת והלדק. ולא הבעיותי אמות מרעים ועשתרות קרנים ושלא ושריון ככובע האמת ומגן הלדק. והיה ביום הנחילי אהבם את אשר הנחילי הבורא אנהילכם הנאמנות אשר בו הקניי הבורא החיל הזה כי במקלי עברתי להרויח לחם התמיד וגסכו. והנה ברכני ה' עד כה. והנאמנות הכניסי במקום שלא הכניסוני קרובי וירשתי מה שלא הורישוני אבותי והמשילי על גדולים ועוזים ממני והללתי והועלתי לי ולזולתי. לכן הזהרו בו אפילו כמה שלא הזכירה חורה אשר תדרוש שלומי. עמדו בדבורכם אל יכבד בעיניכם שער ועדים וקנין על הבעת הדבר גלוי ונסתר. בטלו ומאלו במודעי מרמות ומזמות ודקדוקים ועמוקים עקשיות וקושיות ודמות תחיות. הוי לבונה ביהו עליהם כי בחלי ימיו יעזבו וצאחריהו יהיה נבל. תחיו בתמות ובתמימות ובנקיות ואל תגעו בשל זולתכם דבר קטן וגדול. ואל תטעמו מאומה ממה שאינו שלכם ברור ומוחזק. ברחו מן הספקות והעמידום בחזקת זולתכם. דעו כי טעימת הדמאי גורמת ליגע מן הודאי והמעט להרבה והנסתר לנגלה עד שיוחזק לעקש כפרן גנב וגזלן. ברחו מפניו הקונה ממנו אל ישמה והמוכר אל יחאבל. יבזש בחייו יכלם במותו. כל זה ראיתי ונתון אל לבי מי שיהר חשש ילד קט והאורע ללדקה קולר לפי חסד. התיחסו במוסרכם והסתפקו בנאמונתכם כי אין יחס כמוסר ואין ירשה כנאמנות. קרבו הרחוקים השחו לקטים האירו פניכם לשפלים רחמו על האביונים והעלובים שמוסר בשמחתכם והפקידום בחגיכם ובמועדיכם כיד

ה' הטובה עליכם, והזהרו שלא יבשו ויחורו פניהם בסבת מחנותים. אל תחלו להטיב לכל אשר תוכלו והזהרו למי שיהיה. מאסו הבעלה וגעלו השלוח כי הם סבה להשחתת הגוף ולמחסור ולשעמום ולפטפט ולעקשות פה ולזות שפתים וסולס לשטן ולעובדיו. והיא היא העללה המנולה וכל עלב יהיה מותר. אל תשקלו את נפשותיכם במחלוקת המכלה הגוף והנפש והמומן ומה נשאר עוד. ראיתי לבנים השחירו ופחות נפחתו ומשפחות נספחו ושרים הוסרו מגדולתם ועירות גדולות נתערערו וקיצוים נפרדו וחסידים נפסדו ואנשי אמונה אבדו וכבדים נקלו ונחזו בסבת המחלקת. נביאים נבאו וחכמים חכמו ופילוסופים חפשו ויספו לספר רעת המחלקת ולא הגיעו לחליתיה. לכן שגאו אותו ונסו מפניו והתרחקו מכל אהוביו וגואליו ורעיו. וגם אל כל שאר בשרכם אהבו מדינים התנכרו ורחקו קרבכם פן חספו בכל הטאחם. התפארו בסבל כי הוא הגבורה הישרה והנלאון האמתי. כי בבקשכם הנקמה שגא לא תשיגו ותחלו לבכם בחולת ממושכה. ושגא חוסיו על בשחכם חרפה כגולל אבן אליו תשוב ואם תשיגו הנה הטאחם לה. ודעו את אשר תמלא אהבם שגאה לב נוקם בלבול השכל, טרוד שנה בלבול פעולה גלוי מומים, וג' יולדוהו שוני פנים והלחשים אבדן הנפש קנאה אונלח ענירות פמליח לומר לאחרים חוטא ומחטיא חרטה באחריה. לכן חנירו מעלת הסבל והייתם קדושים בעיני אויביכם והתקדשתם ויתחרטו מזיקים והגדל נפשיכם בעיניהם וישובו וינביו לבם אם הם אנשי לבב, ואם הם אנשי בליעל יכאבו ויזר להם על אשר לא תחזו עמהם לעשות כמוהם ותמלכו עליהם בכתר המוסר. תחנהגו בענוה כי הוא סלס לעלות המעלות הרמות. ועמה לא תטערו לסבל. דעו כי אין עדי כענוה הנה רבן של נביאים לא נתיחס על כל מדותיו כמו על הענוה. שימו מחסום לפיכם ורסן ללשוניכם. דעו כי מעלת הדבור חק האל באדם באהבתו אותו על כל הברואים נחמד להשכיל וטוב להודות לו ולרוממו ולספר נפלאותיו. ולכן לא יתכן להמיר טוב ברע ולדבר נבלה ושקר ורכלות והבאי כי הוא עון פלילי. ושתדו הסומר לשכל כלומר הגוף לנפש כי שתדו הוא חירותכם בזה ובזה. לכן זמנו אל חפיקו קהפיק מאוייו ויסוף לבקשו ולא ישבע עד שישחוק למה שלא ישג ויאבד עמו חלק חלקי. ואם ימשול השכל וישתעבד הגוף, וינכע לא יבקש רק האריך וישבע מן המעט ויקוף המותר וינעם בחיים וינחם

כי/

במות אכלו כדי שתחיו והיותו תחרימוס אל תאמינו
 שרוב המאכל והמשתה יגדיל הגוף וירבה השכל כשק
 המתמלא מן המושם לתוכו, כי הוא ההפך באכול מעט
 יש כח באכטומכא לקבלו ובחוס הטבעי לעכלו אז יגדל
 ויבירא ודעתו יתסב, ואס יאכל יותר מדאי האכטומכא
 לא יקבלו והחוס הטבעי לא יעכלנו נכחו ילא פגול
 הוא לא ירנה גופו ירוה ושכלו יתבזה וכיסו יתרוקן.
 הזהרו שלא תאכלו עד אשר תעכלו כי הוא הפסד
 הגוף והכיס כי הוא סבת רוב תחלואיס ועמלו ערס
 שתאכלו ותגורו אחר שתאכלו אל תאכלו צבהלה כבעלי
 בזלמוס אל תמלאו פיהם בזלמומא כי חסיג חברתה שגאו
 המאכלים המזיקים כאשר ישגא איש את רעהו הגורמו
 ומבקש המיתו אל תאכלו בדרכים ואל תאכלו כעכברים
 כי אס לשעות הקבועות ובצחוכס המונעו מהתמיד
 סעודות עם הבחורים דעו כי בסעודות הקבועים
 יודע תרבות האדם אס עוב ואס רע והרבה פעמים
 חזרתי רעב וגמא צביתי מיראתי בראותי חרפת זולתי.
 הזהרו מן היין המשחית עצומים ומבזה הנכבדים ומה
 טוב בעיני זולת יוהגדב בן רכב לבניו אמנס אני לא
 אלונו כי לא התנהגתי אתכם מתחלה בריאחכס אך
 שברו כחו במים ושחכוו דרך מזון ולא דרך תענוג.
 ראו כי לא לחנס נכתב גנות נה הגדיק כי אס ליקח
 מוסר דעו כי ההולאה מתחלקת לארבעה חלקים
 ריוח הפסד מאוס כבוד ריוח הוא גמילות חסדים
 שתאכלו הרוח והקרן קיומת הפסד הוא השחוק
 שמפסיד בו אדם מעותיו כבודו ובעול ימיו ואס ריוח
 קורי עכביס יארוג ואשס הוא אשס אשס מאוס.
 הוא מה שגאכל כבוד הוא שמתלו לעורו לכן לבשו
 כדי השתכס אכלו פחות מהשתכס רק כדי מחיחכס.
 מאסו השחוק והתרחקו מן השחוקים זרעו לגדקה
 יותר מכדי השתכס וקלרו לפי חסד ראו חיים עם
 חברתכס ואשת נעורייכס ואל תגעו בשל זולתכס כי
 רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגים השבו כאשר
 הייחס בחיבת נה ותתנחמו ואף בשלכס בסדר ובמשפט
 להעמיד זרע ולהתמיד הבריאות הנה האש היושב
 עליו יכוה והמשכיל יתחמס נגדו ויגע בו לעת האורך
 ויקבל ממנו תועלת הניחו לרזון שירדפכס ואחס לא
 תרדפוהו כדו את נשיכס כי הס כבודכס אל תרפו
 מהס מוסר ולא תמשילוס עליכס כבודס פנימה
 בהמעט ראיחס ימעט היקס אל תגלו להס מסחורי
 לבכס עבדו אוהביכס וקרוביכס כגופכס ומאודכס

כיד ה' הטובה עליכס רק השמרו לכם מאד פן תעבדון
 בצפפכס, כי הוא חלק אלהי.
 דע בני אברהם ירחמך האל ית' כי ראוי לנו שנדע
 באמת כי תחלת מה שנה הבורא ית' לישראל
 על יד הציבא האמתי משה רבינו ע"ה היה יום השבת
 ושס אותו ברית ואמר ית' ושמרו בני ישראל את
 השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני
 ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה
 יי' את השמים ואת הארץ וגו' ואין ענין זה אלא
 להורות על היותינו נחים ומפסיקין מן העניינים
 המטרדיים אותנו והמונעים מלהשיגו ית' והס עסקי
 העולם השפל וליחדנו לעבודתו ית' ולהמיר ולהחליף
 עבודתו ית' בארץ חתה עבודה פרעה מלך מצרים, והוא
 אמרו בסוף במשנה תורה וזכרת כי עבד היית בארץ
 מצרים ויוציאך יי' אלהיך משס וגו' וחימת זה הפסוק
 הוא על כן נוד יי' אלהיך לעשות את יום השבת והסבה
 האחרת הראוי לסמוך עליה המכרת אחר כן היחה אמרו
 כי ששת ימים עשה יי' את השמים ואת הארץ וגו'.
 וסוד זה הוא שתקדשו בפעולתי והוא יהיה יום שלימי
 לבריותי, הוא יום היותכס משלימים לנפשיתכס בהיותכס
 נפסקים מענייני העולם, ולנוח מן התנועות והמלאכות
 לעבדני ולהשיגני אשר היא המנוחה השלימה האמתית,
 ותהיה אז מנוחתכס על שתי פנים מנוחת הגוף ומנוחת
 הנפש וכלל שני אלה העניינים אשר בענין השבת הס
 כנגד שתי מילות והן מילת ערלת הלב ומילת ערלת
 הבשר כי ענין המילה הראשונה היא מילת ערלת
 הבשר והיא מילת אברהם אבינו ע"ה והענין השני
 היא מילת ערלת הלב והיא מילת משה רבינו ע"ה.
 ועס שתי בריתות האלה יתאמתו דברי הבורא יתברך
 ויתקיימו בענין הברית הראשון והברית השני והברית
 השלישי והוא השבת אלו השלש הס על עהרת הנפש
 ועל התחבולה ועל ההפרדה ועל ההתבודדות לו ית'.
 וראה והבן איך כפל מלת קדש בשבת והיותו דבק עם
 מלת יי' באמרו ויום השביעי שבת לה' אלהיך וגו' ובאמרו
 ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם וגו' ועוד אמרו
 וביום השביעי יהיה לכם קדש וגו' זו ראיח גדולה למי
 שיטעם הענין וידקדק בו על סוד תורת השבת ואמתת
 מה שגאמר בו בתחלת היותו מזה, ויאמר משה אכלוהו
 היום כי שבת היום ליי וגו':
 ודע בני אברהם ישיכילך האלהים ית' כי הערלה
 הנאמרת באברהם ע"ה היא בצבאר מפני כי השכל

Handwritten notes in Hebrew at the bottom of the page.

במות אשר נקרא שמו צמות ברמה. ופי' רמ"ה עליונה.
 וכשהלך שאל אל הלב לא מלאו שמה כאלו נאמר לו
 לך אל המות שהוא יוצר בכחות למען היותו מלך
 עליהם, ועל אל מקום המות ומלאו שמואל עמו ונחיתר
 אז שאל מפני שאין לו כח על דוד כי העזר הוא משמואל
 אל דוד אף על פי שהיה מתחלה עם שאל. ואחרי כן
 נאמר לו שהוא צמות ברמה והוא המות בלא ספק
 ואין לו כח עליו בעבור שהיה עמו השכל האלהי אשר
 הוא שמואל וצרח דוד מפניו ושאל פשט בגדיו. ואלה
 הבגדים בא המשל בהם בחלואות כאמור הסירו הבגדים
 הזואים מעליו וגו' בכל עת יהיו בגדיך לביים וגו':
 ודע' בני אברהם ירחמך האל יצחק כי המשכן וכליו
 בא המשל בו על גוף נכבד. והתחיל בארון
 אשר הוא הלב בלא ספק. וכן הוא גם כן החלה
 בגוף. ובארון גם כן הלוחות אשר הם השכל האנושי
 ובאומרו והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה וגו',
 המשל בזה בריאות, והשולחן משל על הכבד, והמורה
 משל על המרה. ומוצח העולה אשר נאמר בו אז
 חמוד תוקד על המוצח לא תכבה, המשל בו על החוס
 הטבעי, ומוצח הקטורת הוא השפע. והאמת והנכון
 הוא מה שבאר בו החכם רבי אברהם אבן עזרא, ז"ל
 נאמר לי עליו שהוא חבר בפירוש החזק וגלה בו
 סודות עמוקות ועמומות לא יבינס אלא מי שהוא
 במדרגתו והם השרידים אשר יי' קורא. והוא ז"ל
 דבר בפרשת ואלה המשפטים בפסוק הנה אנכי שולח
 מלאך לפניך וגו', מאמר נכבד על השמש ועל הירח,
 ודברים נעימים אין ראוי שיבינס כל אדם, וזה הוא אמרו
 שם אור הירח הוא מאור השמש. ואני אגלה לך בני
 קלף מדבריו. דע כי השמש אשר אמר הוא השכל
 האלהי, והירח הוא השכל האנושי, ימשוך השפע ממנו
 על אי זה לא שיהיה לפי גלוי המשל. שהירח אין לה
 אורה ולא בהירות אלא מהשמש:

ואתה בני האמן לי אני מזה לך שלא תעיין בפירושים
 ובחיצורים ולא תטרוד שכלך אלא בפירושו
 ובחצוריו וספריו, כי הם טובים מאד ומועילים לכל מי
 שיקרא בהם בהשתכלות יפה בשכל וך ובעיון דק. וזהם
 אינם כשאר החיצורים. כי הוא הוה כמו אברהם אבינו ע"ה
 ברוח, וכל מה שתקרא מדבריו וברמזים אשר ידבר בהם
 עיון בהם עיון יפה והשתכל בהם השתכלות רבה בשכל
 וך ובעיון נקי. כי החכם הזה האמר לא היה מתפחד
 משום אדם ולא היה נושא פנים לשום בריו והוא היה
 שטן בארצות היום במקום אחד ולמחר במקום אחר,

האנושי תחלה משכנו הוא בלב אשר הוא צמר. והערלה
 הזכרת במשה רבינו ע"ה היא בלב. וכבר אהה ידעת
 שתוף שם לב מפני שהוא שכל נבדל, ובה העיני כאלו
 יכלול השכל האנושי וירגולו להיטייר הטוב לבחתי השתחף
 עם תאוות הגוף ויהיה נאבד. ויש לך בני לדעת כי
 פרעה מלך מצרים הוא יר הרע באמת. ישראל כלם
 גם כן באמת הם כדמות דבר אחד בעיני השכל האנושי
 וחצין זה מעיני המלה והרכבה. ומשה רבינו ע"ה הוא
 השכל האלהי, ומצרים בכללו הוא הגוף וזה למר הגוף
 בכללו, האצרים השרים והאצרים שהם כעבדים להם
 והם הדבר העפלי. והרץ גשן הוא מקום הלב. וידעת
 כי בני ישראל הם אשר שלט בהם פרעה הרשע ועבדוהו
 בעבודת פקד. אבל משה רבינו ע"ה אין בינו וביניהם
 שום יחס ולא להם עליו שום כח ולא שליטה. ומשה
 ואהרן כלם דבר אחד, אמנם מעורר הכחות הוא משה
 ע"ה ומעורר החמרים הוא אהרן ע"ה. ודע בני כי
 המיתה הזכרת בבבואים ע"ה היא הפסקת הדבקות
 אשר ביניהם ובין הדבר השופע עליהם, וזה כלו
 כשימטק השכל האנושי עם תאוות הגוף. ולא תפרש
 בו יותר ממה שהעירוהך עליו. ומה שעוררתיך בני
 גם כן במאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים על אשת
 חיל אשר הוא נאמר על חמר נכבד. כן היא ארץ
 ישראל ג"כ וירושלם אשר בה בית המקדש. וכן הלב
 הוא משכן השכל האנושי ויוון הוא מקום צמות נכבד
 מאוד בו משכן השכל הפועל. ודע בני כי מלכי בית
 דוד הם דבר אחד בשכל האנושי אותם אשר נאמר
 בהם ויעש הישר בעיני יי' וגו', והוא השכל המתעסק
 בשפע האלהי, ובהפכס הוא אשר היה משולה אל
 התאוות הגופניות, כי באותו הזמן יבא מלך מן האומות
 וילחם בו אשר הוא יר הרע בלי ספק. ודע בני
 ישמך האל יצחק כי שומרון הוא החמר הארור
 המקולל אשר לא ימלכו עליה אלא מלכים רעים
 וחטאים שהם התאוות, כמו שנאמר בספר משלי גם כן
 על האשה הזונה, והבן ג"כ היאך היה שונא שאל לדוד
 והוא האמת. ואל תונה עלמך ולא יקטרב אותך השטן
 כשאל, כי לפעמים יבא בו השכל האנושי ולפעמים יבוא בו
 השכל העפרי ויעה אחר התאוות וזו ימאס לדוד. וראה
 והבן איך הלך שאל אחרי דוד אל מקום הנקרא בשכ"ו. וזו
 המלה היא נאמרה על הלב עצמו משכיות לבב או מי נתן
 לשכני בינה, והוא בלא ספק בעבור הסתלקו מן הדמיונות
 הגופניות והיתה המחשבה נקייה וטהורה במושכלות
 עם השפע אשר בא משמואל שהוא שכל נבדל ומשכנו

1 Sam. 19, 22

קארו כל הדברים האלה באורך
 אע"ה הנדויות ימרו ז"ל כי שם רביא ז"ל צמך

או מפשוט אחד. וכל אחד מהם על הרוב יקח שתי נשים עד שלא יהיה קבע מהשנחם ללא בתשמיש ובאכילה ובשתייה ובשאר הנאות הגוף לא בדבר אחר ויאלמנו כי השם יתברך קרוב להם ושומע להם מזה. לא זו הדרך ולא זו העיר להתקרב אליו יתברך, אלהיהם עבוד ותורתם שמור, ומהם מאד הרחק ולא תחבק חיק. ואתה בני לא תהיה חברתך הנעימה אלא עם אחינו אוהבינו הספרדים הנקראים אנדלוזיא"ם כי יש להם שכל ובינה וזכות מוח, ומולתי אלה האהר מהם. וגם כן שמור עלמך ממקלת אנשים שהם שוכנים במערב הנקרא אליוזרבי"ה והם המקומות אשר הם בארצות ברבריא"ה כי יש להם יובש וטבע גס. וחזק השמירה יהיה לך תמיד מאד מן האנשים השוכנים בין טוניס"ם ובין אלכסנדריאה של מצרים ושוכנים גם כן בהרי ברבריא"ה, כי הם יותר טפשים אללי משאר בני אדם אף על פי שהם חזקים מאד באמונה. והשם ית' עד ודיין עלי שאינם אללי אלא כדמות הקראים הכופרים בחורה שבעל פה, ואין אללם זכות מוח כלל בכל עסקיהם בחורה ובמקרא ובחלמוד, ולא בהיוחס דורשים בהגדות ובהלכות. וקלה מהם דיינים יאלמנו וינהגו בעניין הגדה כמו שיאלמנו וינהגו בני מאר"ם וקם אומה מן האומות הדרים בארצות השמאלים, לא יראו הגדה כלל ולא יעינו בקומתה ולא במלבושה ולא ידברו עמה, ואוסרים ללכת בקרקע אשר דרכה כף רגלה, ולא יאכלו מבשר הבהמה רביע האחרון ודברים ארוכים רבים יותר מאלו שיש לדבר בהם ובמהגיהם ובמעשיהם:

2 May. 6. 19

עם שהיה משרת למלכים וגם כן. ולאמנם בני אני השלכתי יהבי מאד על הדברים והחבורים עד שאני חולה כי עול מלכות ועול הבית עלי ואיבני חיים עלמנו ורבו שונאי שקר. ולא הספיק לי זה אלא הצות הוסיפו יגון על יגוני ועל עסקי סודות מחשבותי: ורע בני כי האדם המסכן בזה העולם השפל הנוזה אין לו מנוחה בו ואשריו למי שחממו ימיו מהרה בלא טרדת נפש. ולולי זה החכם המכר רבי אברהם אבן עזרא זל"ל אשר העירתי על עינים רבים ולא ידעתי בהם אלא אחר שחברתי פירוש המשנה והחבור שקראתינו משנה חורה וספר מורה הנבוכים, הייתי מעריך על סודותיו שרמו בחבוריו ובספריו. והשמר לך שלא תטריד שכלך הן ונעשך היקרה אלא בחבוריו וחבוריו וזולתם שוא ותפל ויכלה הזמן והם לא יכלו. ושמור נפשך מאד מדברי רוב חבורי אנשי ארפת היא פרנ"ה אשר לא יראה להם שהם מכירים הבורא יתברך אלא בעת אכלם בשר השור שלוק מטובל בחומץ ובשומים והוא טובל הנקרא בלשונם סלס"א ויעלה איד החומץ ועשן השומים אל מוחם ויהשבו אז להשיג בהם הבורא יתברך בכל שעה, ושהוא קרוב בחפלותיהן ולעקותיהן בקראם בחלמוד וזולתו מחבורים ומדברי ראשי ישיבות, גם בשומם הבורא יתברך מדרס לשונם בספרם ובזכרם הבורא ית' בכל שעה באותם הדברים המגשמים הבורא ית' עליו רב וגדול מדברי הכופרים חלילה לו. ויואלו ספרי חורה ללא לורך יברנו בהם הקהלות: ואולם בעבור זאת יסכימו לעשות לך מה מדרה"ם אחד

שיר בשבח הרמב"ם זצ"ל

מתלמידו ר"י בר שמעון ראש הסדר

וכל רואיו מאוד עליו תמהים
מבינים פוחדים כולם ורוהים
ומשה יעלה אל האלהים

נשיא האל שלחו אל למופת
וחכמי הזמן את מועצותיו
סעיפיהם בתחתית ירוצון

עיר לו

רוב החכמים מקנאות
נשבע ארני צבאות

נפשות מבינים במושה
לכלי ברא איש כמוחו

ה' ה' ב' ב' קפ"ד

מאמר על אורות דרשות חז"ל, לר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל

נעתק מלשון ערבי ללה"ק *

ראיתי לפרש דברי השמות ועיניי בספר הזה והסדר
הדרשות והמעשים והאגדות, ואומר לשון דרשה
הוא בקשת ענין וחקירתו לבוא עד חכמתו מלשון
וחקרת ודרשה, כלומר הדבר שחקר בו בענין ויודע
וידע וימלא כי הוא הנקרא דרש. וזה הכלל כל מאמר
שהוא פי' פסוק או נסמך לפי פסוק בדרך מדרכי הדרש
או ביאור עניינים מן העניינים שיהיה חוץ למשפטי
החזרה ודיני האסור והמוותר וחייב ופטור טמא וטהור
וכשר ופסול הוא יקרא דרש; לשון מעשה כל דבר
וענין שאירע שנעשה מלשון עשה יעשה, וחועלתו למצין
שמורה וערוכה ראה מעשה ומכר הלכה. ולשון הגדה
מלשון הגיד לך אדם מה עוב שהם מגידים מאורעות
שאירע וקרוב הוא עניינו לענין המעשה אלא שיש
בניהם הפרש כי המעשה יגיד דבר הנעשה בימי המגיד
או בימי אדם יודע ומכר, ואגדה תגיד דבר שאירע בלי
להביאו בענין זה וזה שכתבנו. ואם יעלה על דעתך
לומר הואיל ועיניי אל תורות גדולות ונאמרות לכל
בעלי עינים וראשם מגיע השמיעה ומדוע המשנה לא
דברה בזה ולא מלינו בה דרש ואגדה ומעשים ההם
כי אם דרש וידי משה כבדים ברה"ה, ובהענין מעשה
חזי המעגל ולא שני? התשובה: דע כי רבינו הקדוש
וסיעתו לא נחוונו לבאר במשנה הדברים שהם ידועים
ומבוררים בענין אע"פ שאותן דברים לריכס ביאור
גדול לבאים אחריו, והראיה לזה שאיך מולא במשנה
שמעות עשה לקרא ק"ש לבילה וציוס ובערבית ושחרית.
וכן איך מולא בענין שבת שאסור לעשות בו מלאכה
שזה ביאורו גלוי וידוע מהיותו לריך ביאור. אכן דבר
מאומתו קורין את שם בערבית ובשחרית וכו"ה מנין
אבות מלאכות מ' חסר אחת וכו'. וכן לא הורגך לדבר
בענין מענייני האמונה ולא בחכמה אחרת ולא באחד
שעריה מפני שפשוט היה לבני דורו וידוע וחלון בית

השכל קרוע בהם ולא יבזר מהם מומיה הם מקום
החכמה, כענין שאמרו על חכמתם בעלי החלמוד וסיעתם
לבן של ראשונים כפתחן של אולם ושל אחרונים אפילו
כמתע סידקית. וזה הענין וחכמתו יתבאר בשער
השני באר היטב:

(מצאתי כתוב לרב ר' אברהם בן הרב רבינו משה ז"ל
בספריו שחבר בלשון ערב שקראו כתב אלספיא"ו
דברים אלה שיש בהם תועלת גדולה למה שאני לריך
להם להעתיקם ללה"ק חזי לי ואריך):

דע כי כל הנמלא בחלמוד וולחו מחבורי החכמים ז"ל
בעלי מדרשות והמעשיות. דברי הפסוקים הנמלאים
בידיו עשה מעשים ועלמים מעיני כל ההוגים בחלמוד
ורובי המפרשים לא שלחו בהם ידס ולא באה נפשם
בסודם. ואני מורי ז"ל חשב לחבר ספר בפירושים
כאשר זכר בחלחלת פי' המשנה, ולבסוף נעה מעליו,
ויירא משה מגשת אליו, כאשר אמר בחלחלת המורה.
ואני אחר פטירתו פירשתי בענין זה מעט קט ולא
נעיתי מפני שנחמסקתי בחבור הספר הזה. כי ראיתי
חועלתו גדולה ונאמנה מהחלחלת הראשונה. אע"פ
אני מעיר לךך ורעיוןך. ואחיה פקה עיניך על הדרך
הזה שדברו החכמים בדרשות הנמלאות להם. וממנו
כוונתם חתא נופה ויהיה לך לאלהים. ואחיה תהיה
לי לפה. ומהו חמלט נפשך מלהלעיג על דברי החכמים
או מלכפור באמתת דבריהם. או משחשבו שהם
מעשה ימים כאשר נעשה לביאוס. וני כן יעשה לכל
חכם וחסיד. ושאיין הפרש בין קריעת ים סוף למשה
וליוצאי מצרים. ובין לליחת הירדן ללשיע ולאלהיו.
או לאחד זולת אלו. וכל זה תחייב כשתקח אותם
הדרשות על פי פשוטן. או על פי הנראה מהם לכתחלה
בענין הראשון. ודי היה במו להורות שיש מדרשות
ומעשיות שיש להם ענין פנימי נסתר חוץ מהענין החיצוני
הנראה. וכו"ה במה שגלה באבא מורי ז"ל בחבוריו מזה.
ולוי כי חפני ורעוני להוסיף ביאור ולהודיעך מעשים
בחלוק עניניהם שאני מחלק לך בקרוב. ובמשלים

(* הכת"י הזה נמלא בין אזור הפפרים של הרב ר' דוד אפנכהיים
מועתק מלשון ערבי ולא כודע שם המעתיק:

שלא ישהה אותם. וכן אין לנו לטעון לאריסטו ולומר
הואיל ואדון חכמי הפילוסופים הוא והקיס מופתים
אמחים על מציאות הבורא יח', וכיוצא בזה מהדברים
אמחים שבאו במופת ופגעו דרך האמת, כי כן מלא
האמת באמונת קדמות העולם, וש"ן הבורא יח' יודע
הפרטים וכיוצא בזה. ולא להכזיבו ולומר הואיל ועמה
באמונתו אלו, כי כן טעה בכל אמריו. אבל יש לנו ולכל
בנו והכס להתבונן כל דיעה וכל מאמר, על דרך
שיש להתבונן אותה. ולאמת ולקיים מה שראוי לקיים.
ולבטל מה שראוי לבטלו. ולעמוד מלפסוק הדין בזה
שלא הוכרע האחד משני הפנים, אמרו מי שאמרו.
כאשר אנו רואים אותם ז"ל שאמרו אם הלכה נקבל
ואם לדין יש תשובה. וכן הם עושים בזה שלא הוכרע
האחד משני הפנים שמעמידים אותו באמנם בו תיקו,
וחורים להם מדעת שנתאמת להם באמנם בהרבה
מקומות חזר בו ר' פלוני מדבריו. חזרו בזה להורות
כדברי ב"ש. וגדול מזה בהוראתם והאבהתם דרך המשפט
אמרו אוקי רבא אמורא עליה ודרש ואמר דברים
שאמרחי בפניהם טעות הם בידי. ועינינו אלו וכיוצא
בזה אין להבינם ולהתבונן אותם מפני שהיה גדול
העלם והחכמה אלא מפני הראיות והמופתים שיש
עליהם. וכן אמר רבא מורי ז"ל ביאורה. והוא דבר
מבואר וענין קל בעיני כל נועם מעל האות גופו.
וראיחי להביא כאן מאמר שאמרו ז"ל ואבארו לך כדי
שיתיישב ויתקבל בדעתך האבהת האמת והודאתם
עליו אמרו מי שאמרו. אמרו ז"ל בגמ' דפסחים ת"ר
חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומולות חורים וכו'.
עד אמר ר' נראים דבריהם שביים מעינות זונים
ובלילה מעינות רוחחים. ועתה שמע פי' המימרא ח"ר,
לדעת חכמי ישראל שגלגל קבוע ועומד ולא יתנדנד ולא
יחננע והכוכבים והמולות הם הנעים והגדים, ולחכמי
אומות העולם שגלגל נע וגד והכוכבים והמולות אין
להם תנועה, אך הם כמסמרות נטועים ונעים בתנועות
הגלגל ולא מעצמם להשיבם על דעת חכמי אומות
העולם ולומר שגלגל קבוע, שהרי אנו רואים מולות
הקטנים השמאלי מהם והימני שלא ימלא לעולם
השמאלי בימין ולא הימני בשמאל אלא עומדים במקומם
ולא יזוזו משם, הוא שאמרו חז"ל. מעולם לא נראית
עגלה בדרום, ולא עקרב בצפון וכו'. וזאת לא יחייבו
בה אומות העולם, אלא באמנם כי סבת הגלגל ותנועתו
הוא מן הצפון לדרום או מן הדרום לצפון, אבל בהיותם
סוברים כי תנועת הגלגל העליון הוא ממזרח למערב,

אמשול לך בזה הפרק. וראיתי להקדים תחלה
הקדמה זו:

דע כי אחת חייב לדעת, כל מי שירצה להעמיד דעת
יודעה, ולישא פי' אומרה, ולקבל דעתו בלי עיון
והבנה לענין אותו דעת אם אמת אחת אם לא, שזה
מן הדעות הרעות, והוא נאסר מדרך החורה
וגם מדרך השכל. ואינו ראוי מדרך השכל מפני שהוא
מתחייב גרעון וחסרון בהתבוננת מה שצריך להאמין בו.
ומדרך החורה מפני שנוטה מדרך האמת ונוטה מעל קו
הישר. אמר הש"ת לא תשא פני דל ולא תהדר פני
גדול בלדק תשפוט וגו'. ואמר לא תכירו פנים במשפט
וגו'. ואין הפרש בין קבלת אותו דעת להעמידה בלא
ראיה, או בין שנאמין לאומרה ושאל לו פנים ונטען לו,
כי האמת אחו בלי ספק, מפני שהוא אדם גדול הימין
ולכל ודרדע. שכל זה אינו ראיה אבל אסור. ולפי
הקדמה זו לא נתחייב מפני גדול מעלת חכמי התלמוד
ותכונתם לשלימות תכונתם בפי' החורה ובדקדוקיה
וישר אמריהם בביאור כלליה ופרטיה, שנטען להם
ונעמיד דעתם בכל אמריהם ברפואות ובחכמה הטבע
והחכמה. [ולאמין] אותן כאשר נאמין אותן בפי' החורה
שחלית חכמתה בידם, ולהם נמסרה להורות לבני
אדם, כענין שנאמר על פי החורה אשר יורוך וגו'. אחת
רוחה החכמים בזה שלא נתברר להם מדרך סברתם
ומשאם ומתנס אומרים האלהים! אילו אמרה יהושע
בן נון לא יתי' ליה. כלומר לא הייתי מאמין ביה ואע"פ
שהוא נביא כיון שאין בידו יכולת להודיע הענין בכוחה
מדרך הסברה והמשא והמתן והדרכים שבהם יתן
התלמוד להדרש. ודי בזה ראיה ומופת ולא נענין להם
עוד, כיון שאנחנו מולאים להם אומרים שלא נתאמת
ולא נתקיימו בגמ' דברי הרפואות, וכענין תקומה
שאמרו שמוע להפיל הנפלים שלא נתאמת, וכיוצא בזה
עיינינו רבים שדברו פי' שמונה שר'ים במס' שבת
וכו'. ובמקומות אחרך דברים שבתו אותם הבחונים
ושמעו ביניהם והמכו הם עליהם ולא יודה על אמתת
עיון רופא אחתי ולא שכל:

ודע כי לא יחייב בעבור מה שאמרנו שיהא מה
שאמרו חז"ל אי כפית אכול אי לחית שחה אי
בשל קדרך שדי במכמא, הדברים שאמרנו. כי זה
המאמר הוא עיקר הבריאות כאשר אמתוהו הבחינה
ורפואות הרופא, ר"ל שלא יאכל אדם עד שירעב. ושלא
ישהה עד שיצמא. וכשיצמא שלא יאחר לשחות. וכשיחנכל
המוזן במיעו ששליכו ולא יאחרנו שאם לריך לנקבו

וגלגל המולות ממערב למזרח, ימלא כי עגלה בלפון ועקרב בדרום ולא יחוו ממקומם, ולא יראה השמאלי ימימי ולא הימימי שמאלי, כאשר מדע למי שהבינו בזה הענין והבין בענין התכונה. כי אין ספק כי רבי בהשיבו עליהם, שחשב כי סברתם היחה שחמעת הגלגל בין הלפון והימין, ישרה תשובתו מעולם לא ראינו וכו'. ורב אחא הביא ספק על תשובה זו ואמר כי דלמא כי סדנא דריחיא וכי אמר דשא, ר"ל ואלו הגלגל בכללו יתנועע המולות עומדת במקומה והגלגל סובב בחוך העוגה, כאשר תגוד הרחיים בחוך הכלי הסובב אותה, והעך העומד בחוכה קיים ועומד במקומו, כן יהיה הגלגל סובב ועוגת המולות עומד ישמור מקומו ולא יגוד השמאלי והימימי המזרחי והמערבי זהו פי' כי סדנא דריחיא, ופי' כי אמר דשא, ר"ל כאשר יסוב יגוד הדלת על מקומות שהייר סובב כאשר תסוב הדלת על יירם שערך הדלת סובב ומשחנה מקומו, והייר עומד ולא יגוד. והאמת כי זה רחוק ויותר רחוק מגלגל קבוע ומולות חוריים ואין צורך לכל זה כיון שנתברר שחמעת הגלגל בין פלתי מזרח ומערב כאשר בארנו. ואמר בסוף הברייחא חכמי ישראל אומרים ביום חמה הולכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע. ודעת זו בלי ספק דבוקה לגלגל קבוע ומולות חוריים. וחכמי אומות העולם אומרים ביום חמה מהלכת למעלה מן הארץ, ובלילה למטה מן הארץ. ודעת זו בלי ספק דבוקה לגלגל חוזר ומולות קבועים. וכאשר שמע ר' הדברים האלה שהם תולדות מן ההקדמות שחלקו בהם תחלה, הכריע דעת חכמי אומות העולם בראיה זו. שאמר גראים דבריהם שביום מעינות זוננים. ובלילה מעינות רוחיים. והנה זה עם היות ראיה זו רפה וחלושה כאשר אהה רואה. ועמה התבונן מה שהורונו דברייחא זו, ומה יקר עניינה שלמדו. כי רבי לא הביט בדעת אלו אלא מדרך הראייה בלי להסיס על לב [לא לה"ן] ולא לחכמי אומות העולם. והכריע דעת חכמי אומות העולם מפני ראיה זו שחשב כי היא ראיה מתקבלת, שביום מעינות זוננים ובלילה מעינות רוחיים. והתבונן הכמת זה הסוד כי רבי לא פסק כדעת חכמי אומות העולם, אלא שהכריע דעתם מדעת שיקול הדעת בראיה שזכרנו. וזה שאמר גראים דבריהם, הוא מלה מורה על הכרעה. ואלו נתברר לו בודאי ובראיה שגלגל חוזר ומולות קבועים היה פוסק הלכה כמותם, כאשר עשו זולתו מן החכמים ז"ל בדעות אחרות, ואמרו נאחו חכמי

אומות העולם לחכמי ישראל. ובאמת נקרא ארון זה רבינו הקדוש, כי האדם כשילך מעל פניו השקר ויקיים האמת ויכריענו לאמיתו ויחזור בו מדעתו כשיחזאר לו הפכה אין ספק כי קדוש הוא. והנה נתברר לנו כי החכמים ז"ל אינם מעיינים הדעות ולא מביטין אותם, אלא מלד אמיתתם ומלד ראייתיהם, לא מפני האומר אותו יהיה מי שיהיה. ואחר הקדמה אומר ומהשם אשאל עזר על החבונת האמת, כי כל הדרשות הנמלאים בדבריהם ז"ל בחלמוד ובשאר מקומות מתחלקות לחמשה חלקים:

החלק הראשון מחלקי הדרשות החמשה הם דרשות על פי פשוטן לא נתכוון בהם דבר אחר זולת הפשט והגראה בעיני ההוגים. והחלק הזה עם היותו מבואר ואינו צריך דמיון אודיעך דמיונו לתוספות ביאור. והוא כענין מה שאמרו במס' ברכות א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר אז ימלא שחוק פיו וגו': והחלק השני הדרשות שיש חילון ופנימי. והכוונה היות הענין הפנימי ולא הענין החילון הפשטי. ושמו לו ענין חילון הפך עניני הפנימי לתועלת גדולה, כבר התבאר רובם אבל לא כלם במורה הנבוכים ובפירוט המשנה. ודמיון החלק מה שאמרו בגמ' דתענית אמר ר' אליעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לדריקים בג'ע והוא עומד ביניהם, וכל אחד ואחד מראה באלבע, שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו וגו':

הנה פשט דרש הזה ירחיק כל בעל שכל וכל בעל חמונה מלהאמינו. והענין האמתי שנתכוין עליו ר' אליעזר ששכך של לדריקים המכריים לחיי עולם הבא, הוא השגתם מהשם ית' מה שלא היה משיגים בעולם הזה בשום פנים, וזה תכלית הטובה שאין למעלה ממנה. והמשיל שמחת ההשגה היא כשמחת מחול. וכן דמה שמחת כל אחד ואחד מה שלא היה יכול להשיג תחלה ממנו ית' באמרו, וכל א' וא' מראה עליו באלבע. והביא ראיה על המלעת הפשט המשכלת מן האף והחמה בעו"ה באמרו ויושיענו, והביא ראיה על הסדר והכבוד האמת שישנו אז לדריקים באמרו נגילה ושמחה בישועתו. וזה תכלית בקצרות לשון ושלמות ענין מפי דמיון והוראת ענין נכבדים ורבים במלות קצרות ודברים מעטים. ובוה תחשוב לכל כיוצא בזה: החלק השלישי דרשות שאין להם ענין פנימי אלא כונת אמרם דרך פשוטם בלבד.

אלא שידעוה פשט דרשות אלו והצבונותו קשה מאד על רובי המעיינים עד שלא יובן, ואם יובן תהיה חנונת ענייני חסירה או שלא כראוי, ולפעמים יראה מרוב דרשות החלק הזה הפוך כוונתם לקושי העניינים והשתחפות המלות ההם וגאמרו בשיתוף על שי העניינים, וזה החלק בקושי ובהסחרו קרוב לחלק שלפניו אך במקלת מקומות יותר קשה ונסחר, לכן לריך להזהר בו ושלא יפסוק פי' במהרה פן יבוא לטעות וללאת מן הדרך. ודמיון חלק זה מה שאמרו בגמרא בצרכות לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר רגזו ואל תחטאו, ואם נלחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ם שנאמר על משכבכם, ואם נלחו מוטב ואם לאו יזכור יום המיתה שנאמר ודומו סלה. הנה כי זה לא נחזון אלא פשוטו אך הצבונות הפשט קשה מפני כי הוראות יצר טוב ויצר הרע נעלמות, והסבות שזכר קשה להבין, ואני אעריך להבין כדי שתחשוב כל כיוצא בו על זה. ואומר כי לשון ירגיו ר"ל להמטיל ולהשליט יצר טוב הוא הדעת, ויצר הרע הוא תאוה הגוף וכיוצא בה. וכוונת הענין שיש לו לאדם להמטיל ולהשליט, דעתו על הנאת גופו, ויעלה זה במחשבתו חמיד, ואם די לו בזה להכנעת תאוותיו מוטב ואם לאו יוסיף על המחשבה ויהגה בחכו ויוציא בשפתיו פסוקים ומלות שיכניעוהו ויזכירוהו הכנעת התאוה וימנע מחשבתו ללאה ולהרהר בדבר אחר, ויקרא ק"ם ויחזון ענינו וישיבו אל לבו, ויחד ק"ם לשני הסבות, האחד הוא הרפה והחלש מפני שאמר הכתוב על משכבכם ובק"ם נאמר ובשכבך, והוא גזירה שזה ובמלות על דרך סברות. והשני הוא החזק מפני שבק"ם זכרון גדולה חכלית יצר טוב והייחוד והאהבה והעבודה ונקם ושליט והכנעת יצר הרע באמרו לא תחורו, וחזוק יצר טוב באמרו והייתם קדושים לאלהיכם. ואח"כ אמרו אם נלחו מוטב וכו' כלומר אם הרע יעלה גאווה וגאווה ולא יכנע לבבו הערל במצטא שפחים באותם הפסוקים הזכרים בק"ם אז יכניעו בזכרון יום המיתה וסוף כל האדם ודי בזה שברון יצר הרע והכנעת גאונו. כענין מה שאמר עקיבא בן מהללאל הסחכל בג' דברים וכו':

החלק הרביעי שאומר אותו בפי' פסוקים על דרך מחמדי השיר. לא מפני שאומרים החמין כי ענין הפסוק הוא ענין הדרש ההוא, וחלילה וחס! הוא מה שאמרו ז"ל מקרא לחוד. ודמיון החלק הזה מה שאמרו בגמרא דתענית א"ר יוחנן מאי דכתיב עשר תעשר. עשר בשביל שתתעשר. וכאשר אמרו שם

בפירוש והריקותי לכם ברכה עד בלי די, עד שיבול שפחותיכם מלומר די. וכן כל כיוצא בזה. ולא יעלה על דעתך שכל דרש בפסוק מן הפסוקים כאשר יאמין מי שלא הגיע לדעת אמיתית שאומרים שזה הקבלה בידם כאשר הוא בעיקר החזרה והקבלות, אין הדבר כן. אך דע וכן פירו' לפסוקים (מי שלא הגיע) שאינם חלויים בעיקר מעיקרי הדת ולא בדין מדיני החזרה שאינם קבלה בידם אבל יש מהם לפי הכרעת הדעת, ויש מהם דברים הנאמרים ומתקבלים על דרך מחמדי השיר, ומשיאם המלות העניינים שהם יכולים לישא ומוליאים אוהם, וכמה פעמים על דרך תלמוד הבינה במחמדי השיר. כי אני לא מסתפק במאמר דברי ר' יהושע ב'פ' וישמע יתרו מה שמועה שמע וצא מלחמת עמלק שמע וצא, כי זה משקול הדעת אמרו ולא מקבלה ורציה לזה ממה שאמרו שכן הוא כתובה בלדה, ואם היחס קבלה בידו לא היה לריך לראיה לפירושו ועוד רציה אחרת שהרי אנו רואים חכמים אחרים זולת ר' יהושע ב'פ' סוברים דעת אחרת, ואם הדבר קבלה לא היו חולקים בו. שהרי ר' אליעזר אמר מתן תורה שמע והביא גם הוא רציה לפירושו ור' אליעזר אומר שמועה יש סוף שמע וצא והביא גם הוא רציה לפירושו. וכן אין ספק בעיני כי דברי האומר בפי' דבר אל בני ישראל ויסעו ויסעו הסיע אותן מלבן, כי זה על דרך תלמוד הבינה במחמדי השיר, ולא על דרך פי' הדת. ותמוא לחכמים ז"ל דרשות מזה החלק בלי ספק [שלא] יהא פי' דרשות פסוק אלא דרשות עומדות בענין כדאמר בגמרא ר"ה תנא הוא כנען, הוא סיחון, הוא ערד. סיחון שדומה לסיח במדבר, כנען על שם מלכותו, ומה שמו ערוד שמו. וקרוב להיות כי רוב הדרשות הנמלאות בדבריהם ז"ל הם מזה החלק, כי הוא האמת שאין עליו מערער אלא שגגה ופתי, כי זה החלק מדבריהם יתחלק לחלקים רבים בהחלק עניינים, כהחלק דעת המשוררים, כן יתחלקו דרשות אלו בהחלק דיעות האומרים וחכמים, והחזון זה:

שהם בניס וגו', והדרשה היא על שני פסוקים אלו ועל שני הדרכים לא יסור דרש זה מהיותו לשון הבאי כי לא יתכן צעיו כל בעל דעה שיש דרש על המקרא כולה משא ארבע מאות גמלי וכו"ש על שני פסוקים, הלכך אינו אלא לשון הבאי וכבר ביאר זה זולתו והחלק הזה מהדרשות מעט מועט בהעריכו לשאר חלקים, לפי שרוב דבריהם בלשון הבאי אינו אלא במעשיות כאשר אומר, והחלק המעשיות ארבע חלקים. החלק הראשון מעשיות שהיו ושאינן בעולם כפי מה שתמצא אותם כתובים, והולכו להביאם ללמוד מהם תועלת והתועלת אפשר שתהיה דיינים או בדיעות או באמונות, או שיהיה המעשיות ההם מעשה נפלא ומאורע קרוב לעיני המכיר קודם אם כן ילא החלק לארבע דרכים:

הדרך הראשון הוא המעשה שתלמוד ממנו תועלת דיינים, כדאמר בסוכה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, וכן ח"ל ב"ה לב"ש מעשה שהלכו זקני ב"ה וב"ש לקראת ר' יוחנן בן החורני ומלאוהו ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בחוף הבית, ח"ל ב"ש משם ראינו, אף הם אמרו לו ח"כ היית נוהג לא קיימת מנהג סוכה מימך. וכדאמר בכחובות אמי דרמא בר חמא כתבינה לנכסה לרמא בר חמא בלפרא, לאורחא כתבינה לרב עוקבא בר חמא, אחא רמי בר חמא קמיה דרב ששת אוקמיה בנכסים, אחא רב עוקבא קמיה דרב נחמן אוקמיה בנכסים, אחא רב ששת קמיה דרב נחמן ח"ל מה עעמא עבוד מר הכי ח"ל שודא דדיינא עבדי, ח"ל אחא נמי שודא דדיינא, ח"ל חדא דאנא דיינא ומר לא דיינא, ועוד מעיקרא לא בתורת האי אחית, ובמעשיות דרך זו רבו מספר:

הדרך השני המעשיות שנראו וארעו בהם בחלום, ודעות, כמו שאמר במסכ' שבת לעולם יהא אדם עומתן כהלל ולא קפדן כשמאי, מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה עד והלל לא יקפיד. למדנו מן המעשה ההיא שצריך אדם להדמות להלל במדה כפי יכולתו שלא יקפיד ולא ירגז ואפי' על דברים המקיטים, שזו מדה נכבדת מאוד וזה הדרך נמצא בתלמוד הרבה:

הדרך הרביעי מעשיות שנכתבו מפני שאירע בהם דבר פלא וענין תימה. וכמוהו מה שאמר בזומא, ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי הוו קאזלי באורחא איקלעו לההיא אושפיזא ח"ל ר' מאיר לאושפיזא בני מה שמך ח"ל כידור. אינהו יבבו ליה כיסייהו ור' מאיר לא יביב ליה כיסיה וכו'. הנה המעשה הזה לא נכתב אלא להודיע בנת ר' מאיר והפלא שאירע שנתאמתו דברי ר' מאיר בהכרת האיש ההוא. וכמוהו מה שאמר במגלה, דר' יהודה נשיאה שלה ליה לר' אושפיזא אטמא דעגלא חלתא וגרבא דחמרא שלה קיימת בנו מתנות לאביונים. הדר שלה ליה כוליא דעגלא חלתא וגרבא דחמרא שלה ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו. וכן כל כיוצא בזה, ומעשיות בדרך הזה בתלמוד לאין מספר, ובגמרא דגיטין חמלא מהן לרוב ובמקומות אחרים בתלמוד. ואפשר כי בהחלק דיעות המפורשים במעשיות אלו שימצא בהם תועלות אחרות, וימצאו בשלושת הדרכים שדברנו בהם כבר. והאמת שזה החלק מהמעשיות יש לו דרך רביעי בפני עצמו על הדרך שבארנו:

הדרך השני המעשיות שנראו וארעו בהם בחלום, וזכרו אותם בלשון לא ופשוט לעתה, כי אי אפשר שיטעה בהם בעל שכל וצניח. וכמו שאמרו חז"ל בברכות. תניא אמר ר' ישמעאל פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וכו'. וזה בדבריהם בהרבה מקומות, וכמו כן במעשיות שזכרו בהם מראות הנביאים ושדבר עמהם, ושהעילוי עמהם. וכמו מעשיות שזכרו בהם שדים, והרואה שאין לבו עמו יחשוב כי הם דברים היו בעולם כמו שנכתבו, ויבוא לחשוב ולהאמין דבר הנמנע שאי אפשרי אבל חייב, וכל זה יקרה לו לרוב פחיתות ומיעוט ידיעתו בטבע העולם, ובמעשה הנסים ובדרך החכמים ח"ל שהוא דרך הנביאים, שספרו בלשון הפשוט מה שראו

הדרך השלישי הוא המעשה שתלמד ממנו עיקר מעיקרי האמונה, כמו שאמר במסכת חעניית, מעשה שאמרו לחזני המעגל החפלה שירדו גשמים, אמר להם לאו והכניסו תמורי פסחים שלא ימוקו. החפלה לא ירדו. עשה עוגה ועמד בחוכה ואמר רבוננו של עולם בניך שמים פניהם עלי וכו'.

במראות הניבואה, ודרך זו דרכו החכמים כמו שבאר
 אבא מורי ז"ל במורה הנבוכים למבין:
 החלק השלישי מעשיות שאירעו בעולם כמו שנכתבו,
 אלא שבדברו בהם לשון הבאי לדעתם
 כי לא יטעה בעל שכל שהם דברי הבאי. והם היו
 מחירים חלק זה שהוא לשון הבאי כענין שאמרו בגמרא
 חמיד דברה חורה לשון הבאי. דברו נביאים בלשון
 הבאי. דברו חכמים בלשון הבאי. דברה תורה בלשון
 הבאי. ערים גדולות ובעורות צשמים. דברו נביאים
 בלשון הבאי וחבקה הארץ לקולס. דברו חכמים בלשון
 הבאי תפוח וגפן ופרוכת. וג' מקומות אלו הם במשנה,
 כי בתלמוד ימצא הבאי לאין מספר. שלא ימנע כ"ג
 ולא ב"ג: ודמיון החלק הזה מה שאמרו בגמרא דמגלה.
 רבה ור' זירא עבדי סעודתא בהדי הדדי קס [רבה]
 שהטו' לר' זירא בעי רחמים עליה ואחיה. פי' שהכהו
 ופצע בו חבורה גדולה שקרוב למיתה ולגדול המכה
 הביא שחטיה, ואולי יתה המכה היא בצוואר, ופי'
 ואחיה מלשון ויחי מחליו, ובלשון חכמים ז"ל עד שתחיה
 המכה. וכמוהו בכחובות רבי חנינאי הוה קאזיל לביה
 רב בשילהי דר' שמעון בן יוחאי וכו', ואזיל ויחיב צבי
 מדרשא עשר שנין וכו', עד פרח רוחה (שנפרדה
 ממנה נשמת רוח חיים), אמר לפניו רבש"ע ענייה זו
 לשוא שמרה, בעי רחמים עליה ואחיה. ואין פי'
 פרח רוחה שנפרדה ממנה נשמת רוח חיים במיתה,
 אלא מרוב שמתה 'כשראתה אותן כפתע פתאום
 נפלה להפרח חלק מחלקי הכפש החיה כאשר יקרה
 לבני אדם פעמים רבות, ובקש רחמים ומיתה ויחי
 נפשה. וכן כל כולא בזה:
 החלק הרביעי הם מעשיות שאירעו באמת, אלא
 שבדברו אותם בחבית משל וחידה,
 באלו נחבזין שלא נחבאר עינים לכל אדם בכללו, עד
 כשיחבזין בצורה מעשה החכם והנבון יבינהו וידע כוונתו
 ויראה בפשט מעשיות מהחלק הזה, דברים נאים
 ונחמדים. ודברים אחרים שמיניתו נכרח אפי' לפתי
 וקטן, ויקרה לפי שמינית דברים אלו בענין פשוטה (?)
 להאמין הדרש הוא על פי פשוטה אע"פ שהוא נמנע
 אלא, ולמי שידע טבע העולם ודרך מלאותיו בין
 ענין המשל החידה ויכירו. ודמיון דבר זה כמו שאמרו
 במס' סוכה, הנהו חרתי כשאי דהוו קיימו קמיה
 דשלמה, ואמרו ליה לאלהורף ואחיה בני שישא ספרי
 דשלמה חייא למלאך המות דהוו עליב וכו', עד פתח
 שלמה ואמר רגלוי דבר אינש אינון ערבין ביה, או

לאחר דמתבעיין אינון מובלין ליה. הנה פשט המעשה
 נמנע מניעה גמורה לכל בעל שכל ובינה. וענינו לפי
 הנראה בעיני הוא דבר אירע באמת, ר"ל כי שני
 האלה נודע לשלמה כי היו הולכים בדרך כל הארץ
 מפני חולי שקרה להם או עיני אחר, וראה לקנות
 תחבולות להילס מן המות, והבריחס מן הארץ היא
 אל ארץ אחרת שהיתה טובה להם לפי מה שהיו
 לריכס ולפי מוגס שהיה חושב כי ימלטו שם, ומתו
 במקום שהוא אשר חשב שלמה כי שם ימלטו, ברזון
 השי"ת אשר אין מלפניו לא מנוס ולא מצר, ובה אמר
 שלמה רגלוי דאינש וכו'. וכל מה שנאמר בענין
 המעשה הוא מלבד מה שפירשו הוא לחיקון המשל
 ולחבר ענין החידה. ואפשר כשיחבזין אדם היטב במלות
 המעשה הזה ימצא ענין לכל מלה ומלה, ואין רצוי
 להאריך עתה בזה. ואל תחמה מפני שזוכרים החכמים
 ז"ל בדבריהם מעשיות ואגרות שכלם בכללם משלים
 וחידות, ואינם על פי פשוט, שהרי הם ז"ל מפרשים
 פסוקים מדברי הנביאים על דרך זה, ראה מה
 שאומרים בפסוק הוא הכה את הארי. ובפסוק הוא
 הכה את שני אריאל בגמרא דברכות, והואילא והוסיפו
 עס היות הנביאים אומרים אותו בלשון פשוט כאלו
 אין בו ענין שני, ואין רצונו לומר כי פסוקים אלו יש
 להם עכ"פ פי' אחר חוץ מפשוט, ושמים אותם
 חידות ומשלים. כ"ש שיש לנהג מנהג זה בדבריהם,
 שפשוט נמנע בעיני כל הוזה בעיניו. וכבר העיר על
 זה אבא מורי בפרק חלק מפירוש המשנה. ומלאנו
 להם ז"ל מאמר נכבד מורה ומודיע כי ימצא חידות
 ומשלים ברוב דבריהם כענין שאמרו בגמרא דערובין.
 תלמיד אחד שהיה לו לר' אליעזר שהורה הלכה לפיו,
 אמר לה לאימא שלי דביחב, חמה אני אס יוניא
 זה שנתו, ולא הוילא שנתו, אמרה לו וכי נביא אחיה
 וכו'. עד שמו ושם אביו למה שלא תאמר משל היה.
 הנה לך שהורינו בזה, שיש בדבריהם [דברים] רבים שאינם
 על פי פשוט, והשג ראייה זו על לבך וסיך עיך בה,
 כי היא פליאה נכבדת וראיה גדולה, והעיר אותי על
 ראייה זו אחד מנבזי תלמידי החכמים. — והחלק
 הזה האחרון מן המעשיות קרוב להיוחו מהחלק השני
 מהדרשות, ר"ל שהשני חלקים נכבדים וכלם מחמדים
 ועיניהם גדולים ונפלאים, ואין לגלותם לכל אדם,
 ומפני זה דרכו בהם דרכי החידות והמשלים, ואחיה
 דע לך. ואחד מן הדברים שיש לך להחבזין ולהסתורר
 בו מפני שיש לך חושלת גדולה בידיעת המעשיות. או

יותר כגון שהיה ממנו בחלוס וממנו בהקיץ בלי ספק, וממנו משל וחידה, וכשהצבוא לפרש כל המעשה על דרך אחד מהחלקים חגדל המצובה, ולא יודע למתח המעשה, ולהעריך בזה די לך חועלת. ודע כי כן הדרשות נמצאים מורכבים, ר"ל כי ימצא דרש מורכב משני חלקים או יותר וממיון המעשה המורכב משני חלקים או יותר ממה שאמרו בחגיגה. ת"ר מעשה בר' יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על חמורו ויולא מירושלים, ור' אליעזר בן ערך אחריו ללמוד תורה מפיו, ר"ל שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה, ר"ל ולא כך שניתי לכה ולא במרכבה ביחוד, ר"ל היה חכם ומבין מדעתו וכו' עד ילא מחלליך, הנה המעשה הזה קלחו היה בהקיץ בלי ספק כמו שאמר, וקלחו בחלוס. נמצא שהוא מורכב מן הראשון ומן השני, וכן כל כיוצא בזה. ודמיון המעשה המורכב מן חלקים, המעשה שאחר זה המעשה שהוכרנו, חס שאמרו חז"ל וכשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע וכו' עד מומנים לכת השלישית. הנה המעשה קלח מהחלק הראשון וקלחו מחלק השני, וקלחו מהחלק הרביעי. ודמיון החלק הראשון מהמעשה, הנה הוא גוף המעשה המכר בראשונה שהיו גבורים אלו מתעסקים בדרוש מעשה המרכבה, ודמיון החלק השני מבוחר במעשה שא"ר יוחנן בן זכאי ראיתי בחלומי, ודמיון החלק הרביעי מה שאמרו בענין קבוץ המלאכים ועומדים לפניו. ואי אפשר פי' ענין זה כי

הוא גילוי סוד. וכבר דברנו גדולות ונכנסנו לפנים שלא ברשות, וביארנו מה שיש בו ספק לכל נבון וחכם. ואומר אני כי בחלקי המעשיות והדרשות לחלקיהן, ובהביאו דמיון כל חלק וחלק. כי פרשתי זה כל הדרשות והמעשיות שנמצאים בחלמוד ככה הקרוב למי שבין, כי ידעתי כי לא יקשה אחרי זאת על המבין, כשיראה דרש או מעשה שישמענו שידע ויבין מאיזה חלק הוא מהחלקים שזכרנו. ובה ימלט נפשו מלהוילא על המדברים ז"ל דבות שלא כראוי כאשר יוילאו הקראים והכסילים וכיוצא בהם. או שיטבע ביון הסכלות בדברים הנמנעים, ויחשוב שימצא דבר שאינו מלוי ושאינו דבר שלא היה ונברא, ויבוא לכפור בהשי"ת בהגשמו אוחו וכיוצא בזה. וכן יקרהו בפרשו אוחס הדרשות על פי פשוטם והאמינו אוחס על דרך ההוא. כמו שאמרו חז"ל חלמיד עושה ברבו חולה. והחבונן עיקר זה כי הוא עמוד גדול וחומה בצורה ביארתי בסיוע אלי בספר הזה. ועתה אחי ברוך ה' שימנו כחוחס על לבך, וכטועפות בין עיניך. יהיה לך לפתח והקדמה לכל מה שחקרא או תשמע מהדרשות והמעשיות, ועליך חועלת גדולה. ותהיה ממשיכילי האמת ומכיריו ולא מהפכס הקולעים אחרי ההבל והמבלים. והוא יחברך ברחמינו ישר מעגלותינו ויכין לעדינו לדרך בנחיצות האמת וללכת באורחותינו יחי שמו מבורך אמן:

אברהם בן משה בן מיימון הספרדי

נשלם

שיר אשר שלח ר"י אלחריו להרמב"ם ז"ל בחייו

גרשם עליו: ואלה עשייתם, ולרבינו משה שלחתיים

ובך וממך כל גאולתינו
בצלם אל ואם אתה בחבנתינו
אדם בצלמינו וכרמותינו

מאתך השר תהלתינו
מלאך אלהים את ונבראת
בגללך אמר אלהים נעשה

עוד לו בספר תחכמוני

אל מעלת רמים ונבוהים
אך משה עלה אל האלהים

יום עלו כד חכמי חבל
עלו למרום השכל

נוסח האגרת שהשיב רבינו משה ב"ר מימון ז"ל

לקהל הקדוש הנהדר קהל לונגל ז"ל (*):

כלו בכחב ידי ומכל מקום הזה (הנה?) אלליכס בן
 החכם משמה אב אשרי יולדתו הוא החלמיד היקר מר
 המשפיליכס ר' שמואל של"ו בר יהודה החכם ז"ל נבון
 ומשכיל ורחב לב הרבה ובעל דעה נכונה ולשון למודים
 נחן לו האל ולא יצר ממנו כל אשר חפצו להעתיק לכם
 וכבר כתבתי לו כתב בכחב ידי בלשון ערבי (?) והגרי
 על עסקי ההעסקה ואס (ואחס?) אלופי ומיודעי
 חוקי ויחמך לבצכם הרי אני מודיע לכם שלא נשאר
 בזמן הזה הקשה אנשים להרים דגל משה ולרדק
 בדברי רב אשי אלא אחס וכל הערים אשר סביבותיכם
 שאני ידעתי שאחס קובעים מדרשות תמיד ושאחס
 בעלי בינה ואחמה אבל בכל המקומות האלה אבדה
 תורה מצינים רוב המדינות הגדולות מיתוח ומיעוטן
 גוססות וכמו שלשה ארבעה מקומות חולים בכל ארץ
 ישראל וכל סוריא מדינה אחת והיא אהלכ שבח מקל
 חכמים ועסקיהם בתורה אבל אין מיתוח עמם
 באלה ובכל הגולה ובכל שער (בבל ושנער?) שנים
 שלשה גרגרים ובכל תימן וערי המער הערבים כלם
 מעט עוסקין בחלמוד אבל אינם מכירים אלא הדרוש
 וקבל שר לפי שבקאווה הן כבר נתגדבו מהם אנשים
 בעלי מומן יברכס אלהינו ושלחו שלוחים וקנו של
 נוסחאות מן החבור ונתנו נסחה בכל גבול וגבול הוא
 שהאיר עיניהם ותקן מעשיהם עד הודו אבל היהודים
 שבהודו אינם יודעים התורה שבכחב ואין להם מן הדת
 אלא שהם שובתים ונימולים לשמנה ובערי העלגים שהם
 בדת ישמעאל קוראים בתורה שבכחב ועושין כפשה
 וערי המערב בעונותיהן כבר נודע אח אשר נגור עליה
 ולא נשאר לנו עורה אלא אחס אחינו אנשי גאולתנו
 חוקי ונתחוקק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו השחדלו
 להיחכס אישים בני חילכס (חיל כי?) הדבר תלוי
 בכס ועליכס מות יבוס אז חלוך אז יבס ואל תשעמו
 על מלחמתו (מלחמתי?) אני היום לא אוכל עוד ללא
 ולבוא שכבר זקיתי ושבתי לא מרוב השנים אלא מטבע
 הגוף שהוא ידוע חולי והבורא ית' יסייע על ידכס
 וישם אחכס לשם ולחלה ברכה בקרב בארץ אמון:

מי זאח השקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה,
 כנגלות איומה, הוא העדה הקדושה, האבן
 הראשה, אשר על לוח לבס החורה חרושה, וקשחס
 במלחמה נחושה, ולהס לבדס היא היום מורשה,
 עדת לונגל המה החכמים היקרים השרים האדירים,
 כלס גבורים, יגן אלהיס בעדס לעולם, וירבה שלוס
 בגבולס אמון. מאת המחפלה בעדכס להתמיד אל
 שלוחכס ולחוק אל בית החכמה על ידיכס משה בר
 מימון ז"ל. הגיעו אלינו כתביכס הראשונים והאחרונים
 ועליכס החומים האנשים אשר נקבו בשמות וברכנו
 הכל בכלל ובפרט י"י אלהי אבותיכס יוסף עליכס וכו'.
 ומדריכס ושירוחיכס ושאלוחיכס נכר רוב חשקיכס
 בחורה ורדיפתכס אחר החכמה, ותשוקתכס אל המזימה
 יודענו שהחומים שרינו וכהנינו ולויינו כלס נשיאי עדה
 אנשי שס מן הגבורים אשר מעולם אנשי השס, יעש
 אלהיס להס שס גדול כשס הגדולים אשר בארץ אמון.
 ואל יקשה בעיניכס אלופי איחור תשובתכס עד עתה
 כבר הודענו העלה בכחב הרב ר' יהונתן הכהן בחיר (!)
 יראה זרע יאריך ימים וחפץ י"י בידו יללה, וכבר השבנו
 על אוחן הספקות ושלחנו לכם עס זה הכחב החלק
 השלישי ממורה הנבוכים בלשון ערבי ואשר שאלתס
 שאעתיקנו לכם אני בלשון הקדש מי יחנני כירחי קדס
 לעשות שאלתכס בזה הספר ובשאר הספרים שחברתי
 בלשון קדר אשר הקדיר שחסי כי אלהיכס (כ"ב: כ"ל)
 אהלי חס) שכנתי, ושמחה גדולה היתה לי בזה להוית
 יקר מוולל ולהשיב גולה אל הבעלים, אבל סבות האמן
 סבבוני אפי' הפירושים שעשיתי וכמה ענינים שחברתי
 בלישנא דרבנן שהן עדיין אפילוה לא נשאר לי פנאי
 לדקדק אותן ולהגיהן עד שילאו לאור העולם וכ"ס
 להעתיק מלשון אל לשון. חי נפשכס אלופי ומיודעי אפי'
 לכחוב פרשה קטנה אין לי פנאי לא ביום ולא בלילה
 ומפני כבוד הלבבור לערתי עצמי וטרחתי לכחוב כתב זה

(* כתבתק מספר אונ"ב ונא לידי בכלות ההדפסה וליוקר ערכו

הצפתמו והגמתי סה :

מאמר על הנפש, לר' יוסף עקנין

זהו פרק א' מספרו הגדול מרפא הנפשות בלשון ערבי* :

שנאמר (מלאכי ג' ו') אני ה' לא שניתי, ועוד אמר
בביטול הגשמות ממנו (דברים ל' ט"ו) כי לא ראיחס
כל חמונה. ומפני שנסחלקו מעליו עיני הגשמות מדרך
השכל ומדרך הדת ידענו כי ענין מה שאמר נעשה אדם
בללמו, שתהיה הנפש דומה למזויותיו ופעליו הנכבדים
כמו שאמרו חז"ל (ברכות י' ע"א) מה הוא טהור אף
הוא טהורה, ומה הוא קדוש אף הוא קדושה, ומה
הוא רואה ואינו נראה אף הוא רואה ואינו נראה, מה
הוא סובל כל העולם כולו אף הוא סובלת כל הגוף,
כי אינה בעל גוף בעל אורך ורוחב כדי שישלט עליה
הכפל והחילוק וכדי שידבקו בה שאר המאמרות החמונה
ויחולו בה, אבל היא נושאת הגוויה מתקנת לרכיה
משלמת חסרונה כמו שהאל ית' מתקן חסרון ברוחיו,
ועוד כי אין יכולת בראות העין או בזולתו מן ההרגשות
להשיגה, אבל ישיגוה עין השכל כמו בוראה העולם
מעניינו ונגלה לעין שכליו כפי מה שנוכל להשיג. ועוד
כי היא קיימת במציאותה בלי נעדרת כמו בוראה שהיא
קיים במציאותו בלי נעדר ולא ישיגוה כליון. ועוד כי
היא מתאחדת בדעות המושכלות על חכונתה, ואעפ"י
שהיו רחוקות ממנה לפי יכולתו, וכפי מה שיחכן לה
להשיג בוראה, שהיא יודע כל המושכלות לא יבצר ממנו
דבר מהם. ואולם זכר למקום ההוא ללם ודמות
להודיענו כי היא דומה לבוראה בשני עניינים
במציאותה האמתית לעינין ביטול הגשמות
ממנה נסחלקו המקרים וקיום היוחה, על
זה הענין נאמר ללם, והשני היוחה דומה
אליו בפעולה האלוליים ממנו בתקונה לרכי
הגוף וידיעת האמיתות ושאר פעולה, על
זה אמר דמות. ומה יקרו דברי חז"ל בצראשית רבה
(פרשה ה') בפירוש וירדו בדגת הים אר"י בר חנינא

החלק הראשון בגדר הנפש הפנימית, הנפש היא
משלמת גוף טבע בעל רוח חיים בכה
והוא לה תמימתו השלמה, ורצונו במה שאמרו
כי הנפש היא נורה עיקרית לא מקרית, ואמרו גוף
טבע, להבדיל גוף החולדה מגוף העשוי במלאכה כמו
המטה והחומת, ואמרו בעל רוח חיים בכה,
זה גבול שני להבדיל בו מן הברזל והאבן ודומיהם,
כי אעפ"י שהם מן הגופות העבועות אינם מוומים
לקבל רוח חיים, ועל כן היא הנפש המשלמת גוף טבע
בעל רוח חיים בכה, והוא גדר אריסטו אשר נתן לה,
ולקח זה השם מחמימות תנועתה ושלימות פעולה, כי
הוא הודיע כי הגופים בטרם היות הנפש בהם נקראו
בעלי רוח חיים בכה, ובהמלא הנפש בהם השלימה אותם
והוא חיים בפועל, וזה ענין מה שאמר החכם (קהלת
י"ב ז') והרוח חשוב אל אלהים אשר נתנה, ולא אמר
אשר בראה ואשר יצרה. וזה ענין מה שאמר (בראשית
ב' ז') ויפה באפיו נשמת רוח חיים, אה"כ הודיע שהיא
משלמת חסרון הגוף (שם) ויהי האדם לנפש חיה, ר"ל
כי הוא בפועל בעל רוח חיים. וגם זה כן ענין שאמר
האל ית' (בראשית א' כ"ו) נעשה אדם כדמותנו,
רנה להודיע כי הנפש החנה בו והשלימה גופו העבוע
כמו שנאלל מזיו האל עליה, ע"כ דמחה אליו מפני
שהיא עיקר הגוף ולא גוף, כי לא יתכן שירנה לומר
באומר נעשה אדם בללמו נורה גשמת. כי השכל
יצא שלא יהיה לו גוף כי אלו היה בעל גוף נחדשו
עליו המקרים וכבר רחקו מעליו כמו שהחבאר בס'
הנקרא מה שלאחר הטבע. ואמר האל ית' מעיד
על כבודו כי המקרים לא ידבקו בו ולא ישוהו כמו

* נעתק מספר דברי חסן והוא מכת"י באקספארד :

זכו ירדו לא זכו ירדו. ר"י איש כפר חז"ן [אומר] את שחולל בללמו כדמותו ירדו, את שאינו בללמו כדמותו לא ירדו. מי שגפשו זכה וטהורה ולא נתערבה בחטובות הגוף הללה למלכה על נפש שאין לה דבור, מפני שיש לה יחרון עליהם, ומי שדמתה לדמות הבורא יחב', וטבעה ביון מעמקי הגוף וזאה להקור סחומיו וגטפה בשבלת מימיו היא שפחה נחרפת לחלואיה הבהמית, וזכו ענין מה שאמר ירדו, כי החיות שאין להם דבור הם נכבדים וטובים ממוני כי יש להם חכמית לרכייה אשר נצראו בעבורם גמורים בחכמית מה שיחנן להם להיוחס, והנפש הסכלה לא די לה כי נלחמה להשיג לחכמית מה אשר בשבילו נמלטה, אלא עוד התעסקה בחלואות הבהמיות החולפות ואובדות כמו שאמר הקב"ה בחונחחו כי רע עשה עמי על כן חפסה לא יחן ופלה בעצדות שאין לה פדיון ולא נגאלה ממאסרו לאסור יהיה לה כסופה בעולם הבא מן העונש הקשה והמחלה והצרות, ומה שאמרנו כי הנפש שהיא משלמת לגוף טבעי אין רלווינו לומר כי היא משלמת בעממה, אבל היא.....*) משלמת אוחו, כי הגוף יהי חסר בעוד שאין הנפש בו..... כי השלימות ב' מיניס, האחד שיהיה הוא בעלמו השלימות כמו החמיות באש ההוא והשלימות בעלמו ובו תשלוט האש, והמין השני הוא שיהיה עושה בשלימות כמו רב החובל כי הוא שלימות הספינה מפני שהוא שעושה בה השלימות, וכמו הבונה שהוא שלימות הבנין כי הוא ישימהו שלם, והנפש היא ממין הזה השני. ועוד נוכל לחלק השלימות חילוק אחר על שני מיניס, המין הראשון האדם שהוא חכם סופר ומשכיל וכשרתה יחוב, והאחר כמו האדם אשר לא יחוב ויחנן ללמוד הכתיבה ויהיה סופר, אם כן הנפש שהיא השלימות לגוף הטבעי, אבל היא השלמת נבדל כמו רב החובל שהיא שלימות הספינה והוא נבדל ממנה ולא זיק לה בהבדלה ממנו. והשלימות אשר אינו נבדל כמו החמיות באש שאינה נבדלת ובהבדלה ממנו תאבד החמיות ותמות, וכן הנפש ההוא לגוף שלימות נבדל ר"ל כי בהפרדה מן הגוף לא תאבד ועוד יחלק השלימות לשני חלקים אחרים כי כשחיה השלימות לאבר אחד ולא יעבור מעליו ויעשה צורה לאבר ההוא כמו ההראות כי היא שלימות לעין לא יסור מן העין, והוא לה צורה, וכשחיה

השלימות לאבר אחד ויגיע לכל האברים הוא נפש אבל היא נבדלת ממנה, ובהבדלה ממנה חשכה, כמו כח המגדל בגוף והכה הגופי אשר מקומות ידוע באיכות הגוף, ויגיע לגוף וכשיבדלו מן הגוף נשחחו ונאבדו ולא יפעלו פעולתם הראויות להם ולא בגוף הסובל אוחס, ובהיות השלימות לגוף כמו לאבר אחד נקרא נפש, אבל הוא נבדל מגשאו כלומר כי כשיבדל מן הגוף לא יאבד, כמו הנפש החכמה, והראיה כי הנפש לא תאבד אחרי הפרדה מן הגוף בעבור כי היא פועלת בדבר החוק מנופה והיא חושבת לו עד אשר תדענו מבלי שיעמוד בפניה, ומאחר אשר פעולתה עובר חוץ מגופו ומגיע לולחו בזאת תדע כי היא קיימת אחר הפרדה מן הגוף, ואם לא כן הדבר יהיה פעלה יותר נכבד ממנה, וזה טעות שוא שיהא הפועל יותר נכבד מהפועל, כי הפועל נמלא מכה הפועל כהמלא הפרי מן האילן, ולא ימלא הפועל מן הפועל, והדבר מחויב שלא נקרא נפש לבדה חיה אלא בהחברותה עם הגוף אעפ"י שהיא משלמת אוחו, כי היא כמו הראות שהיא משלמת לעין הגוף, ועל נפש החכמה הזאת נאמר (שמואל א' כ"ה כ"ט) והיתה נפש אדוני לרורה ברור החיים את ה' אלוקיך, וזה הפסוק רומז שהיא קיימת בקיימות הבורא יחב' אשר אין לו תכלית ולא סוף, ואביגיל אמרה זה הפסוק והיא מן ד' נביאות שנאבדו לישראל, ואמר רח"ל במדרש קהלת*) (מס' שבת דף קל"ב ב') והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, תנה לו כאשר נתנה לך, מה הוא בטורה אף אתה בטורה משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו כו' פקחים שבהם החיורס מנוהלים, טפשים שבהם החיורס מלוכלכים שמה המלך לקראת הפקחים וכעס על הטפשים. על הפקחים הוא אומר כלים יתנו לבית האויר והם ילכו לשלום, על הטפשים הוא אומר כלים יתנו לכביסה והם יכבשו צבית האסורין, אף הקב"ה על גופן של לדיקים הוא אומר יבוא שלום ינחו על משכבותם (ישעיה ל"ב) ועל נפשם הוא אומר והיתה נפש אדוני לרורה ברור החיים (ש"א כ"ה כ"ט) ועל גופן של הרשעים הוא אומר אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה מ"ה כ"ב) ועל נפשם הוא אומר ואת נפש אויבך יקלענה כנף הקלע (ש"א סס) והנה הודיע כאן צביאור קיום הנפשות של לדיקים לעד אין להם כליון רק הם בנועם קיימת ובהעונג גדול

*) כוונתו בדרש רז"ל בפסוק הוא :

*) כאן נמלא בכת"י זיון לחסר :

ועלום והוא מה שאמר את ה' אלקיך (ש"א סס) והוא
 היוחה דבוקה בצורה ויודעת אוחו, ועל נפשות הרשעים
 אמור כי היא בעושה מכאיב ויגיעה עלומה הם אסורים
 בה לבד, והמשילה לאבן הקלע שהוא עולה למעלה
 כפי כח הקולע, וכשנגיע לחכמית כח הקולע תשוב
 למטה בטבעה ותשוב למזקי ארך כן יפש הרשע מפני
 חכמתה ודעתה את הצורה תעלה למעלה ומפני רוע
 מעלליה תרד למטה למדרגה התחתונה של גיהנם
 ואין לה מנוחה מפני שהיא נכספת אל העליון והיא
 מתנהמת על המעללים והיא בבל וביגון, והנה הנפש
 החכמה והרשע אין להם אבדון וכליון אך היא נבדלת
 האחת מן השנית, כי האחת בועש והשני בקלף ועושה
 כל ימי עולם, ואמר עוד ר' אליעזר הגדול (מס' שבת
 סס) כי נשמת הלדיקים גמות אחת כסא הכבוד שנאמר
 והיתה נפש אדוני לרורה בצרור החיים ושל רשעים כו',
 הודיע זה הענין החכם באמרו (קהלת י"ב ה') כי
 הולך אדם אל בית עולמו, כי המוח עולמו של אדם
 ועומד עם לעולם כפי מה שהוכן לו או כעם או הללחה
 או עושה ועמל, ואמר במדרש קהלת (שבת קל"ב א'),
 אל בית עולמו מלמד שכל אחד ואחד עושין לו מדור
 לפי כבודו, משל למלך בשר ודם שיש לו חיילות הרבה
 כשנכנסין במדינה נכנסין בשער א' וכשיוצאין נותנין לכל
 אחד ואחד מדור לפי כבודו, והשער אשר זכר כאן
 הוא המוח אשר ישחו בו הכל, כמו שאמר (קהלת
 ט' ג') מקרה אחד לכל, אך יהיה הפרש בין הנפשות

אחר המוח ושם יודע הללחה המללית והפסד המפסיד,
 וצוה הענין אומר (סס ג' כ"א) ומי יודע רוח בני האדם
 העולה למעלה ורוח הבהמה היוורת וגו' ופירוש ורוח
 הבהמה רוחו לנפשות הכסילים והפריצים אשר נפשותם
 לאבדון וכליון ועונשם קיים לעד, וחכמת שלמה ע"ה
 גדולה שישים דברים צבהמות אם נפשות היורת
 למטה, או הנפש הטבעי או המחלואה אשר באדם
 בידוע שהם אובדות באבוד הגוף, ואין הרמו אלא
 בנפש החכמה בכסילים או ברשעים, וכבר הבאנו ראיות
 מן הדת ומן השכל על קיום הנפשות ובלבד הנפש
 החכמה משלוש הנפשות אשר הללחתם קיימת בעוה"ב
 ללדיקים, וכן קיום הנפשות (לרשעים) מפני שהם יודעים
 ואינם עושים והם אשר נאמר בס (ישעיה ס"ו כ"ד)
 כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, פירוש תולעתם
 ר"ל נפשותם, ונתן הכתוב אשם אשר לא תכבה ותולעתם
 אשר לא תמות, כי שלא תאבד העלולה לא יאבד
 העלול, ונפשות הכסילים לא תאבד באבוד גופן, ובהן
 נאמר (מלאכי ד' ג') ועסותם רשעים כי יהיו אפר
 תחת כפות רגליכם, וזכר בכלן אפר לאבד נפשותם
 כי הענים לא ישובו אפר עד אבוד האש מהם, והודיע
 במאמר הזה עוד כי נפשותם לא ישובו לגופם אחרי
 אובדם כאשר לא ישוב העפר אל הגוף אשר היה בו :

הם מאמר מרפא הנפשות לחכם ר' יוסף אבן עקנין
 בד"ח לב"א תמות נפשות מות ישרים ותהי אחרייתי
 ונפשו צורה בצרור החיים, בריך רחמנא דסייעין :

נשלמו אגרות הרמב"ם

אודה במאודי רם הכונן מפעלי
 לרצון יהיה ככליל טורח עמלי
 נצח בטובך עורדני רהב גורלי

תוכן הענינים

דף	דף
כט * תשובת הרמב"ם ז"ל . להתלמיד החשוב	אגרת הימן . נעתק ללשון הקדש ע"י החכם ר' נחום
שם : עוד לו	מערבי
שם עוד לו	מאמר החיית המתים * נעתק ע"י החכם ר' שמואל אבן
ל : עוד לו	הבון ז"ל
לא : שיר . אשר שר ר' יהודה אלהריוזי על ר' יוסף אבן	שיר * על הנמולי הנפשות בעולם הנשמות
לב * עקנין ז"ל	מאמר קדוש השם
לד * פרקי הצלחה להרמב"ם ז"ל	תשובה . למר יוסף בן גאבר מאנשי בגדד על אגרת
לו : מגילת סתרים להרמב"ם ז"ל	שנכללו בה שאלות
לו * מכתב מר' אנטילי להרמב"ם ז"ל	מאמר על השבון הקביעות והמולדות והתקופות ונקרא מאמר
לו * תשובת הרמב"ם ז"ל על המכתב הזה	העבור
שם : אגרת מהרמב"ם למר יפת ז"ל	מאמר נגד גאלינוס * בענין שער הגבות והעפעפים
לח * מוסר נאה . מהרמב"ם לבנו הרב ר' אברהם ז"ל	תשובה . להרב החכם ר' חסדאי הלוי הספרדי ז"ל
מ * שיר . בשבח הרמב"ם ז"ל מתלמיהו ר' יוסף אבן עקנין ז"ל	תשובה . לחכמי קהל עיר מרסילויא
מ : מאמר על הדרשות * מרבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל	מכתב * רבינו שמואל אבן הבון להרמב"ם ז"ל
מג : שירים * מר' יהודה אלהריוזי על הרמב"ם ז"ל	אגרת הרמב"ם ז"ל . לר' שמואל אבן הבון ז"ל עם תשובות
מד * אגרת לחכמי לונזיל	על שאלותיו
שם : פרק * מספר מרפא הנפשות לרבינו יוסף אבן עקנין ז"ל	מכתב * מהתלמיד החשוב ר' יוסף אבן עקנין להרמב"ם ז"ל

אגרות קנאות

מ ב ו א

אמר רבי שמעון בן הלפתא לא מצא הקב"ה כלי
מחויק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ה' עוז
לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום
[סוף מסכת עוקצין]

התנא האלוהי הוה, אשר במאמרו חתם רבינו הקדוש את משנתו * נודע לחוקר ובוהן טבעי
היצורים ^ב יגיד לנו תעלומות חכמה אשר גם הנסיון יורהו, אשר אך טוב לישראל לכלכל דבריהם
במשפט, ולהיות נוחים זה לזה, מבלי לצאת לריב מהר, לנתק מוסרות השלום מני או בו נקשרו.
לקיום הקבוץ האלוהי, המאשרת בני תמותה לאושר הנצחי. באומרו "לא מצא הקב"ה כלי מחויק
ברכה לישראל אלא השלום" אשר היא אחת משמותיו הקדושים המורה על הכח המאחד רבבות
היצורים, והמקיים הרכבתם מעצמים שונים ואיכות מתנגדים, כאשר גזרה חכמתו, להורות כי משורש
אחד יסתעפו וממקור אחד נחצבו, והוא המלמד לאדם דעת לכונן סדרים טובים מועילים לקבוץ
המין האנושי, אולם בדרכים האלהים ובמשפט התורה, אשר הטבע לא תמשול בהם להביאם
תחת עול פקודתה, והבחירה חפשית בהם. לזאת לפנינו בישראל כי יפלא דבר בין דין לדין בין
משפט למשפט, נתן הדת להכהנים והשופטים וכי הנפש ונקיי הדעת, הנברלים לעבודת אלהים,
העומדים לפנינו תמיד, לאמור זה הדרך לנו בה, כי יאמינו וכי ישמאלו יאמנו וכן יקום. אמנם
מעת החלה העדר ההסכמה ופירוד הדעות למשול בקרבינו, הסבו פרעות רבות הנודעות, וזאת היא
המחרכת ארצנו וסבת גלותנו, ובמארה הונו אנחנו נארים, ועוד לא הטהרנו ממנה. כי בהיותנו
מפוזרים ומפורדים בקצוי ארץ בין עמים ולאומים שונים, מפעל טבעי הוא לקבל תכונות העם
אשר אנחנו יושבים בקרבם מנהגם ומעלליהם ^א וזאת הסוב פלגות העם גם לגדולי הקרי לב

* יראה לוח עטס על סיוס המשנה במאמר הזה, כי רבינו הקדוש ראה לסייס ספרו כחותם הנביאים
וכרו תורת משה עבדו וגו' הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על
אבותם וחמרו רבותיו: ז"ל (סוף מסכת עדיות) שאין אליה בל לא לרחק ולא לקרב חלל לעשות שלום בעולם:
^ב חולין ל"ו אמרו עליו על ר' שמעון בן הלפתא שעסקן בדברים היה וכו' מאי עסקן בדברים אמר ר'
משרשא דכתיב לך אל ממלה ענל ראה דרכיה ותסס וגו' אמר חזיל אחזי אי ודאי הוא דלית להו מלכא וכו'
ובחן הדבר ע"ש:

^א תשובות הרמב"ם סימן ק"ם כתב והלא אין הדבר חלל מנהג בשנוער ובמערכ בלבד וכו' וכסיראו
אותנו רחמים שחקים עלינו ואומרים למדתם מלקיות הישמעאלים, ובספר מלחמות השם כתב בשמענו משריפת
הספריס בעור הכומרים, כי אמונתם אינה רחוקה מאמונתם:

אשר יתנגדו אלו לאלו בעיקרי הדת ואמונה, וכל אחד ימצא לו עור מכתבי הקודש ומהדרשות הרבות הסובלים פירושים וביאורים שונים, ואיש אשר חננו ה' דעה ובינה והבין בתורה מעידו, אנשי עירו ירוממוהו ויאשרוהו בקהל עם כיאות לו. החניפה הזאת אשר יגדל עליה תעור עיני שכלו ותשהד רצינו. וכחו השופט קראו והולך לתומו למלאות חסדו ורצונו. ואל אשר יחפוץ ויטנו. ובעת קנאתו תלהט מוסדות נפשו. בחפזו לא ימוד כבוד איש ויתרונו, ידפי יתן בדשקפתו הראשונה בדברי זולתו. ידמה כי רק לשכנו אוח למושב לו כל ישראל ידרשו, לדעת מה יעשה ישראל, ומקיר עיר מולדתו וחוצה, פראים למודי מדבר שמו מעונתם. ובאות נפשו יגרש את רעהו לא רק מהסחפח בנחלת קדושים, כי גם מארץ החיים יבקש לרחות פעמיו ונפשו לספיתה. ע"כ תפוג תורה ויצא משפט מעוקל: כמקרה הזה קרה לקדוש ישראל הרמב"ם ז"ל. אחרי אשר התשטמו ספריו במדינות רבות, והגיעו גם לארץ צרפת ור' שמואל אבן תבון ז"ל העתיק ספרו מורה נבוכים ללשון הקודש, נשמע קול מרבים במחנה העברים בקהל מונטפוליר הנקראת בספרים חכמי ההר: קול ענות נגד ספרו המורה והמדע (במצאם בהם דברים חדשים לא שערים מקדם, בחשבם "כי הנמצא אשר רעייניהם לא יכילו גם ציור שכלי ממנו ולא יתאר כי אם בשלילה" נעדר הוציאות היא לפי דעתם, כדעות העם אשר שוכנים בארצותם, אשר הרחיקו דרכי הפילוסופיא עבור כי התנגדו אז לדתם. ונמצאו להם ראיות מפשוטי המקראות והמדרשות: ואם כי ידעו כי נכתבו רק לשבר את האזן, בכל זאת דמו בנפשם כי הנמצא הוא עצם וך, לא יושג בחיש, בעל כחות רבים, ונטפס במקום ויושב בשמים והשגחתו מלא עולם, ובוה נצולו מן ההגשמה לפי דעתם. גם הדעה בענין שכר ועינש היחה להם למורת רוח, כי ישולם להם משכירתם בתענוגים אשר לא ישיגו שמיץ מנהם בעת עבירותם, רק אז כאשר יהיו על תכונה חדשה ובריאה אחרת יבראו. וכנהנה בקשו להם תואנית רבות בדברים אשר לא ירדו לעמקו. ויחפאו דברים לא כנים וקשרו קשר וגורו לבלי ללמוד בספרים הנוכרים וגם אסרו להשיבם בכתיבהם, ונלוו עליהם רבים וגדולים. ויתמרמרו מאוד נגד ספריו רבינו לבערם ולכלותם מכרם ישראל:

ראש המריבים היה הרב ר' שלמה בר אברהם חכם מפורסם בתלמוד ובהוראה (י) עם שני תלמידיו הרב רבינו יונה (ז) ור' דוד בר שאול הפיצו כתבים וחרמות נגד התלמוד המורה והמדע,

(ד) זמן החלחלה המחלוקת היה קרוב לשנת תתק"ך לאלף החמישי כנודע מאגרת קהל סרקוסה (אגרות קנאות ד' ה') הנכבדת בשנת תתקל"ב, גם מאגרת רבינו מאיר הלוי בכחצו: אף כי זה ימים רבים הרבה משלטים שנה, בהגיע חור משנה ספר החורה בארץ הזאת, נראה כי נכתב בעת ההיא. גם מאגרת ר' הלל תלמיד ר"י יכון הששבון הזה בכחצו: ושלא ישאו על פניהם עוד מסוה הבוסה הזאת אשר נשאו זה ס' שנה ויותר, כי הוא היה המעורר להנגיד ר' דוד ולהשיא מדמשק בדבר החרם אשר נעשה בשנת חמישים לאלף הששי כמבואר במכתב בסוף אגרות קנאות:

(ה) בא"ח סימן תקט"ו מביא הב"י תשובת הרשב"א שהשואל כתב לו שהר"ר שלמה בר אברהם ממונפלייר התיר לו תשובה מי הוא שיבוא אחרי הרב ז"ל את אשר כבר עשה וכבר הורה זקן וכו' אבל לדון יש תשובה. גם בש"מ (כתובות י"ח) ועל (ב"מ ז: ב) מביאו. ובשם הגדולים מביא בשם ספר הפרדס כת"י לרבינו אשר בר חיים דהקדוש רבינו שלמה בן אברהם ממונפלייר היה רבו של רבינו יונה ע"כ:

(ו) רבינו יונה היה רבו של הרשב"א ז"ל וקרובו של הרמב"ן דלחלו של הרמב"ן אשת ר' שלמה בנו היחה בת ר' יונה וחבר ספר היראה ושערי תשובה, והמרדכי סוף מ"ק מביא כתב מהר"ם שאמר לו הרמב"ן מפי רבינו יונה וכו' ע"ש. והב"י ביו"ד סימן קל"ד הביא תשובת הרשב"א דרופא מוחר לעשות רפואה וכו' וכתב מן שמלא כתוב דהר"ר יונה כתב להרמב"ן על מעשה זה תבוא עליך ברכה שאתה מרבה וכו'. והוא הנקרא הר"ר יונה הגדול מברלונא (עיין באגרת ר' הלל תלמידו). ועוד היה רבינו יונה השני תלמיד הרמב"ן והוא חבר באור על הרי"ף ודפס ממנו מסכת ברכות, אך הלשון הוא מתלמידיו ומכאן אותן הפוסקים תלמידי ר"י: וראיה לזה דברים פרק שלשה שאכלו ועוד בהרבה מקומות כתוב ומורי הרמב"ן, ועוד ראיה כי הפירוש הוא לר"י השני דברים ברכות

ועמדם החזיקו גדולי החכמים רבינו מאיר הלוי ור' יהודה הרופא בן הנשיא ר' יוסף הרופא בן אלפכאר זצ"ל ז' :

קמו נגדם גדולים חקרי לב אשר נגע כבוד קרושת רבינו בלבם, אשר ראו והבינו את גדלו ואת ידו החזקה. לחמו על כבוד אדונינו מאור עינינו, ויבזו את המתנגדים במכתביהם. והרב ר' דוד קמחי זקן וישיש ונשוא פנים התאזר עון לעת זקנותו, והתנדבה רוחו ללכת מנרבונא לארץ קשטיליא לדבר ולהתוכח עם החכמים בדברי שלום ואמת ובאמרי תוכחות מדוע צדיק כביר ירשיעו ומעשהו יפריעו. ועזרו לו עוד גדולי החכמים הרב רבינו משה בר נחמן, ורבינו בחיי בר משה מעיר סרקיסטה, והנשיא ר' אברהם בר שמואל מכרצונא, ור' אהרן בר משולם מלונל זצ"ל. ועיד רבים ושלמים מחכמי ישראל הריצו אגרותיהם לנדות את ר' שלמה ושני תלמידיו, עד אשר ישבו מדרכיהם ומדעיתיהם המוטעים. וגם בעירו ירד ר' שלמה מכבדו אחרי בוא הכתבים הנזכרים :

כאשר ראה ר' שלמה כי לא נשטתה עצתו בעירו, וישלח את תלמידו רבינו יונה לצרפת עם כתביו, והתחיל להצליח שמה והיו נוטים אחריו חכמיה ונתנו גם הם חרמות נגד לימוד המורה כי צדיק הראשון ברובו, אמנם איהבי החכמה, ומכבדיה הריצו אגרותיהם לצרפת והצדיקו את הצדיק, או נבהלו חכמי צרפת מפני כבוד האדם הגדול הרמב"ם ז"ל, וינחמו על מעשיהם. והיו כי ראה ר' שלמה אשר גם אנשי שלומו עוובה, פנה אל דרך אחרת, וידבר על לב הכומרים והעמיד להם עדים כי יש בספרי המורה והמדע דברים מתנגדים גם ליסודי דתם ויצוו לשרוף הספרים ההם, ונתעורר ע"י זה גורות וצרות רבות כי נתנו יד לממשלת הכומרים בפאריז ואויבינו פלילים. ויאמרו חלק לבם עתה יאשמו. ואח"כ הוזמו העדים ונרדו עשרה מהם בכריתות לשונם ונהרגו יותר משלשת אלפים נפשות ושרפו כל הספרים הנמצאים שם (ח) : ויהי כראות ר' יונה כל הרעות והצרות המתרחבות, התנחם ונמס לבו בקרבו. כי ראה אשר יד ה' עשתה זאת. וממרום שלה אש, על אשר שלח יד בספרים הקרושים, ושב בחשובה נגד הקהל הנשואים מרגורה, והתורה לפניהם וקבל עליו ללכת לא"י ולהשתטח ולבכות על קבר רבינו שימחול לו על אשר מעל בספריו (ט) :

ואז נפל פחד הדר גאון רבינו על כל הקהילות וההריומו ונידו את כל הקמים נגדו. ובהגיע הדברים אל בן רבינו הרב החסיד רבינו אברהם זצ"ל, כתב ספר מלהמות ה' ונלחם בעון נגד מורדי אור והוכיח להם בראיות נקוחות כי נבוכים הם בפשטי הכתובים והמדרשות, ובלא דעת ידברו בהם : ובהבליהם מגשימים. וגלה סחרי המאמרים בטוב טעם ודעת, ויליץ בעד אביו בהראותו את הטוב

גבי פסוקי יראו עינינו כחזב וכך היה מנהגו של מורי הרמב"ן נר"ו אבל מורי רבינו יונה קרובו וכו' כיון להפירוש נכחז מחלמיד ר"י משס רבו למה מזכירו כאן בשמו יותר מבשאר מקומות : וגם לא הזכיר כי היה תלמיד הרמב"ן כ"א קרובו, וזה הוא ר"י ראשון וקראו מורי דרך כבוד ואולי היה גם תלמידו ועיין בשם הגדולים. ובש"מ (כתובות י"ח) מביא בשם תלמידו ר"י שכתבו נחלקו חכמי פרוזנינא וגירונדא ז"ל מורי הרב הרמב"ן ז"ל מגירונדא אומר וכו' והרב רבינו שלמה ז"ל מן הכר אומר כו' ומורי הרב ר' יונה ז"ל מעמיד דברי הרב ר' שלמה ז"ל ע"כ. לא הזכיר כי הרב ר' שלמה היה רבו של ר"י ז"ל כי ר"י זה היה תלמיד הרמב"ן ולא תלמידו של ר' שלמה ז"ל :

(ז) משפחה חשובה בישראל ועודתה גם בימי הרמב"ם ז"ל באגרתו לר' שמואל אבן חבון ז"ל. ור' יהודה הרופא היה ממכבדי הרמב"ם ז"ל, אך התנגד על החפשות ספר מורה נבוכים ביד כל אדם כמבואר באגרתו לר' דוד קמחי כי הוא מפליא בשבח רבינו ומרבה במהללו :

(ח) שריפת הספרים היה בשנת תתקל"ה כמבואר במלהמות השם. וביוחסין כתוב כי היה בשנת תתקנ"ו ובזמן הזה היה ר' שלמה ממונפלייר אשר היה סבה לשריפת הספרים ע"כ. ואין זה מכוון. וברור כי נפל טעות ול"ל בשנת תתקנ"ו :

(ט) כל זה מבואר באגרת ר' הלל החסיד תלמיד רבינו יונה. ובספר מלהמות אינו מזכיר כ"א את ר' שלמה ור' דוד כי רבינו יונה התנחם מיד על מעשהו כמבואר :

אשר עשה בעמיו, לגלות סוד האחדות, ולחזק יסודי האמונה המהורה, ולא דברים חדשים הם רק אמונת ישראל מקדם קדמתה, והחזיקו עמו כל חכמי ישראל והרימו דגל כבודו, ונשאו נס חכמתו וצדקתו. ויפארו וישבחו ספריו ומאמריו, והקדישו את קדוש ישראל מכובד:

ובשנת מ"ו לאלף הששי קמו שנית מעוררי ריב בארץ צרפת, ולפני התגלע הריב נודעו הדברים אל הנשיא וראש הגולה בדמשק רבינו ישי בן חזקיה בן ישי הנשיא, ונדרו הוא ובית דינו לכל מי שידבר תועה על ספרי רבינו, וגזרו על כל איש אשר ימצא אהו מכתבי המחלוקת ומהעתיקותיהם שישלחו וימסרו אותם לנכר רבינו הוא הנגיד רבינו דוד זצ"ל לבערם ולכלותם (י). והנשיא הזה זכור לטוב החזיק במעוזו ועשה שלום לרחוק ולקרוב, וזכר רב טובו יביע, וצדקתו יודיע, כי מלאך ה' צבאות הוא ותורה יבקשו מפי'הו. העושה שלום במרומיו, ישלח לנו מלאכו, ויעשה שלום לנו, כיעודו הטוב ביד מלאכי, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

(י) במכתב הנשיא מדמשק מבואר כי היחס בשנת מ"ו לאלף הששי, אולם בצאגרת המובא בסוף הספר ומאגרת ר' הלל נראה כי היחס בשנת חמשים, ואולי נעשה שני פעמים עיין לעיל בהערה ד':

תוכן הענינים

<p>דף ז מכתב מהנשיא ר' אברהם בר שמואל לר"י בן אלפכאר ז"ל שם : שיר מרב ששת בר יצחק הנשיא נגד ר' מאיר הלוי ח אגרת הרמב"ן לחכמי צרפת מדבר בכבוד הרמב"ם ז"ל בספריו ד כתב ששלח הרב ר' אהרן בר משולם להרב ר' מאיר הלוי ז"ל יא אגרת ר' הלל החסיד אל ר' יצחק הרופא יג : מלחמות השם מהרב ר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל טו מכתב הנשיא ראש הגולה מדמשק כא : שיר לאחד מנכדי הרמב"ם ז"ל כב : מכתב מחכם קדמון לא נודע שמו בשבח המורה כג</p>	<p>דף א : מכתב החכם רד"ק לר' יהודה הרופא המתחלת, הנה אנכי יצאתי לשטן שם : השוכת ר' יודיה הרופא ע"ז מתחיל, יגער ה' בך השטן. ג כתב שני מרד"ק לר"י הרופא, יהודה אתה יורד אחיך. ד השוכת ר"י ע"ז, מי בהחכם אשר חמתו תאיר פניו. שם : עוד מכתב מרד"ק לר"י הרופא: לא אהול לדבר אליך. ד : השוכת ר"י, טובה תוכחת מגולה. שם : אגרת מהרמב"ן ז"ל לקהלות ארגון ונבארה וקאששיליא. ה אגרת מרבינו בחיי בר משה מסרקוסטה מתחלה, קול שאון מעיר. ו מכתב מרבינו מאיר הלוי להרמב"ן ז"ל</p>
--	---

אגרות קנאות

אשר קנאו חכמי הרור לכבוד קדושת הרמב"ם זצ"ל (*):

מדנים שלמה ז"ר אברהם מונפילי"ר. לאחר זקמתו
מרקה זו מינות והסמית והדיח ותבטלו ברבים הקדיח,
עלה באשור ותעל לחנחו, ישלם יי' לעושה הרעה כרעתו.
ושני תלמידיו האחד יונה כי הוא ענה דמטיקרא פסול
מדרבנן ולבסוף מוזר מדאורייתא. ודוד בן שאול
נתחבר עמו לבשתו ולבושת חרפת אמו, והיינו דבר
הלמד מעניו, לא הלך זרזיר אל עורב אלא מפני
שהוא מיון. נשא בשמותיו חותמו ומוזר בן הגדה
עולה בגימטריא שלו. ואלו השלשה הוה קטני ארץ
שפרנו פרץ על פני פרץ. ותחת שלש רגזה ארץ:
ובאשר בא רבי דוד בן קומי ז"ר יוסף בן קומי
מנרבוה אל מלכות קסטיליא סיגר כתב
מאביל"א אל החכם הנבון השר הטופסר הרופא ר'
יהודה בן החכם הנכבד רבי יוסף ז"ל בן אלפאכ"ר.
שתחלתו הוא אנכי ינאחי לשטן על דבר המחלוקת
אשר היתה בין אנשי פרובינצ"ה וקדוסי וצין רבני
נרפת וחכמיה בדבר מורה הנבוכים, שנתגלגל על ידי
ר' שלמה ז"ר אברהם מונפילי"ר ותלמידיו. ופיים ר'
דוד מומו לדבר עם זקני טוליד"ה יצ"ו לנדות ולהחריס
את רבי שלמה ותלמידיו, ויאחר תשובתו כדי לכתוב
לו בארוכה להודיע דעתו במורה הנבוכים. וכראות
רבי דוד כי נתעכזה התשובה הוסיף לו שנית אגרת
המתחלת הנה עזרני יי' מלכת אליכס. והעתיר זה
דברים על אשר לא מהר להשיב מענה ולעשות את
בקשתו. ועל זה השיב לו רבי יהודה מענה בקלרה
שתחלתו מי כהחכם. והשיב עליו רבי דוד כתב אחר

אלו מקצת הכתבים שנכתבו בגלילות מלכות אדום בעניני הדברים
הנוראים והמקרים הקשים והנפלאים שנחתרו בענין ספר המורה
וספר המדע:

בי קמו במונפילי"ר אנשים בני זליעל רב אחד עם
שני תלמידיו הומו כדובים והטעו את הרבים
לעשות חוקף ולדבר תועה על יי' ועל משיחו רבינו
משה בן הרב רבינו מיימון ז"ל, עד אשר קנאו חכמי
בדר"ם ונרבונו ויחר קהלות פרובינצ"ה לאלהיהם ונדו
והחריו ג' הסטאים האלה בנפשותם. וכראותם כי
כלתה אליהם הרעה עם שכניהם שלחו אחד מהם
עם כתביהם לנרפת לחכמים הנומרים אשר הם
והסיתו אותם והטעו דבריהם באזניהם עד אשר
שמעו לקולם ויענו אותם כרזנס, ויפתחו לשלוח
לקהלות פרובינצ"ה גדויים וחרמות. וכראות החכמים
ההם כי נשקה ביעקב האש הגדולה הזאת בחרו
אחד מהם וחכמיהם ואלדיריהם הוא החכם הישיש
רבי דוד בן קומי ז"ל. וישלחו אותו ליתר הקהלות
להקהל ולעמוד על נפסם. ויד כל מדניה ומדינה וכל
עיר ועיר ממשלת קטילוני"א וממלכת ארגו"ן לא
התמהמהו לשלוח מוודים וחרמים לרגלי המורדים
והפושעים כאשר יראה מטופס כתביהם:

וגם רבני הרפחים שבו מדרכס הרעה ונחמו ויאשר
עשו ובושו מאשר כתבו ושלחו כתבים להתגלגל
לפני חכמי פרובינצ"ה. ושם אז הטומאה המעורר

(* כעתק מאגרת הרמב"ם:

סתחלתו יהודה אתה יודך אחיך. ואחר כן שלח לו רבי יהודה תשובה על כתבו הראשון תחלתו יגער "יך השטן, וכשהגיע דבר התשובה לרבי דוד כתב אליו כתב תחלתו לא אחדל לדבר אליך, והשיב לו רבי יהודה טובה תוכחת מגולה. וזה פתגמן הכתב הראשון אשר שלח החכם רבי דוד לרבי יהודה הרופא! הנה אנכי ילחמי לשטן לפני פלג ויקטן המפליגים על חכמתו והמקטינים על אמונתו אשר לא ידעו כל חכמה ולא ראו כל תבונה. ומי הוא המחזיק בדת האל, ומחזירה אל החכמה כמוהו:

ואחם ראשי בני ישראל לא התעוררתם לקול אשר שמעתם. והחרשתם לגדופו ולגדופו אנחנו המחזיקים בספריו. ואנכי זקן ושיש וכחי חסם קומתי כגבור כאיש מלחמות יעיר קנאה. והסרימו ונדו כל קהלות פרוציונ"ה וקטלוגי"א וארגו"ן. ועתה היתה מגמת פני אליכם ונכנסתי פה בצביל"ה, וחליתי חולי סקרירות ובעתחתי פלנות. וזה שלשה ימים לא אכלתי לחם, ועל מטה כתבתי זה המעט אליך השר והטפסר החכם הבזון המשכיל ר' יהודה הרופא נר"ו בן כבוד הנשיא הגדול הרופא רבי יוסף בן אלפאכ"ר ז"ל. וכתיבתי לעדה למי שידעה כי מחולשת ידי ורפיון לבני כתבתי זה, וכל תלומדי היתה לראות פניך היקרים להשתעשע בחברתך, והנה נא עזרני "י חלתי. ושלתתי במקומו יקירי זה רבי יוסף בן אחותי לפניכם, ואחיה היה במקומו לדבר עם שרי העיר וגשיאיה וחכמיה ללדות ולהסרים העומדים במדרס. כי חלה לאל השיבו ימין כסלותם אחר תשובי רבני לרפת כאשר תראו בטופס ספריהם השולחים אלי מנרבונ"ה. ואחם אם תעשו טוב והישר תעשו כאשר יאות לכם, ואם אין יקנא השם לו ולמשה עבדו. ושלוס על ישראל:

אמונת שלומי אמוני ישראל ישחומם על המראה, ועבר עליו רוח קנאה, לפי שחלק בשגגה על חסיה גמורה ערוכה בכל ושומרה, עשרה דברים נצראו בין השממות. וזידוע כי כל אלה לא במחשבת המשל כגנב נמלאו כי הוא לזה ונצראו. ועוד שיש בו לענין הקדמות שאלו נמלא עליה מופת צרור לארסט"ו צחוק ההגיון ומשפטו, היה יכול להניח מקרא מעשה בראשית מידי פשוטו. ופורט על פי הקדמות פרטו. כאשר עשה לענין אלס ודמות מפני שמורה פשוטן על הגשמות. וכן כל מקרא שיצא המופת על הפכו אין שומעין לו כדרכו. מפני ששם נתיב מהלכו ויפן כה וכה. וזידוע שאינו דומה ענין הקדמות לגשמות כלל, כי בענין הגשמות יצאו כמה כתובים מכתיבים זה את זה, כתוב אחד אומר ויראו את אלהי ישראל וכתוב אחד אומר כי לא יראני האדם. כתוב אחד אומר ועשו לי מקדש ושכנתי, וכתוב אחר אומר הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך. וכיוצא בזה אמרו רז"ל דברה תורה כלשון בני אדם. ותרגם אנקלוס הגר מפי חמשה זקנים וחזו ית יקרא דאלהא דישראל. ותרגם ושכנתי בכותם ואשרי שכנתי ביניהון וכן כל הדומה לכן. מפני שלא נאמר ושכנתי אלא על כבודו של הקב"ה שנאמר לשכון כבוד בארצנו להודיע כי כל הגוים כאין נגדו. ויותר יעקב לבדו. אבל לענין מעשה בראשית כל הכתובים זה לזה מעידים והיו לאחדים ופניהם איש אל אחיו ומשמר לעומת ומשמר. וקרא זה אל זה ואמר: הנה ישאו קולם ירונו בגאון "י כלם. ברוך שאמר והיה העולם. ואינו כדאי מופת חכמת יונית לעקור את הכל שנאמר וצא האות והמופת וגו'. וכתוב בחריה לא תשמע אל דברי הנביא. ועוד שאפילו לדבריהם שהם מדברי סופרים. ולא מפני ספרים. כי כל מופת שלם לריך עיון גדול עד מאד. מפני שפעמים יתערב בו דבר מתעב ומאותה חכמה סקרנית שנקרא בלשון יון סופיסטיק"ה ובהתחברות אליו יעשה מרמה. ללכוד חכמים בערמה. כגון שיהיה צאות וצמופת או בקדמות מהקדמותיו עד סוף כל העולם אחד מן המומים הפוסלין המחפפים משתפים. או טענות מחופות מזויפות נטומות דקות שדופות. וגמלאים חולדותיהם כיוצא בזה. שאין משיחין לפי תומם. כי זנתה אדם. לפי דרכו לנדותו שהסומך על דבריהם בדברי תורתו לא ינא ידי חובתו. וכל סכן לענין מופת הקדמות שהוא פוסל את השבת במומו.

הכותב דוד ב"ר יוסף בן קפחי צב"ה

ואת תשובת רבי יהודה הרופא עליה

יגער "יך השטן. דוד הוא הקטן. מאין תבא המושט בארץ ומהתהלך בה. לארכה ולרחבה. לחרחר ריב ומדון. את פני האדון. להעיר קנאה במורה הנבוכים. אשר הלך חשכים. הלא ידעת אם לא שמעת כי מקנת דברי מורה הנבוכים. נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר. ודום חמק עבר. בדברו על עמידת השמש בגבעון ועל פי האתון. ועל ליתן נחש עקלתון. כי זה במראה הנבואה ודרך משל נראה. וכל הירא את דבר השם ומאמין

ויחפש בנר שכלו חציונים ועדין הקושיא במקומה
 עומדת אם כן מה יתן לך ומה יוסיף לך להיות
 מודה במקלטה ועוזב מקלטה וזאתה על ענין הזה לא
 נאמר ומודה ועוזב ירוסם, מפני שהוא מוריד בקדש
 ולא מעלה בדתו ומקום למינים, ומזכרת עון לטוענים
 להיות העם מומתאוננים, וזאתה הבה נרגנים,
 באמרם אין יתרון לראשונים, ואין חסרון לאחרונים,
 ושיאמרו כאשר יאמר משל הקדמוני על החדשים
 אנו בונים אלא שאתם מוגבלים עלינו את הישנים.
 וזה דומה למה שאמר בצן הצרפית של אליהו ע"ה
 מפני שכתוב בו עד אשר לא נותרה בו נשמה ולא
 נאמר ונת, אם כן מה יעשה בצן השנויית שכתוב
 בו והנה הנער מת, וכתוב אשר החיה את המת.
 וכתוב צדיק וישב על ברכיה עד הצהרים וימת.
 ומה יעשה באותו שנגע בעלמות אלישע ע"ה ויחי
 ויקם על רגליו, ומה יעשה ברחמיית המוחים שכל
 הכופר בה אין לו חלק לעולם הבא, ואם יאמר
 דבר בעמידת השמש בצבעון, מה יאמר בצל מעלות
 אחז שאין אדם יכול להוציאו מפשוטו מפני שכתוב
 בדברי הימים שולך בצל שלח לחזקיהו לדרוש המופת
 אשר היה בצרף בצבר לל המעלות, כמה מעלות
 טובות למקום עלינו אם לא תאמינו כי לא תאמנו.
 מי יתן החרש תחרישונו ויחיה לכם לחכמה ויעבור
 עלי מה, ולמה תניאון את לב בני ישראל לבקש
 תואנה, הלא טוב תאמנה, לעושה השמים בתבונה.
 ותדע ותשכיל מן מוצא דבר כי העם הסולכים בחשך
 המחזיקים בספר מורה הנבוכים, החכמים בעיניהם
 הנבונים נגד פניהם, אשר בדבר יי' מאסו ויחמתו
 מה להם, נרפים הם נרפים ופוסחים על שתי
 הסעיפים, והם חושבים כי הם לכאן ולכאן והם
 באמת יורדים ואינם עולים, אלא עומדים בחוך לדה
 ציונים, לא אור התורה נגה עליהם ולא הם חכמה
 יונית נקרא בהם, ועליהם הכתוב אומר וכמשפטי
 הגוים הם לא עשיתם, ועוד נוסף עליהם דברים
 רבים, הלא כתובים על ספר התורה אשר הוא
 בעיניכם יורה ומורה, ובעינינו פתחון פה לכל סורר
 ומורה אשר ירים יד במדרשו, ואלו הוא נושא את
 נפשו, ומורה לא יעלה על ראשו, בהיותו לכם לאבן
 נגף ולגור ומשול תמיד, והיה הנכשל בהם ביום
 ההוא כדוד בדתו התורה למשל ולשניה ברוב עיניה
 כי כסתה פניה, ויעמוד רבים בחלקלקות על סלע
 המתלוקות, ילא לחון ידבר על האותיות והמופתים

בשנותיו את טעמו, ויסבר להשיג זמנין ודת כבלע
 את הקדש ויטמנהו בחול, בשפוני טמוני חול, כי
 יודע כל ישראל כי טעם שמירת שבת ומעשה בראשית
 כמשמעו כי ששת ימים עשה יי' וכתיב על כן ברך
 יי' את יום השבת ויקדשו, ואם שבת זה בשם פנים
 בעולם שלא עמד טעמו בו ריחו באמת נמר, ושומרו
 לשקר שמר, ואיך עלה על לב כי על פי משל ומידה,
 נאמר במקום רגום אותו באבנים כל העדה, על
 כן תפוג תורה, ולא ילא משפטה לאורה, כי ראתה
 גוים באו וקדשה, ויונים טמאו את היכל קדשה,
 ובכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב,
 כי כל מעשה אין מכסין עליו לכבוד עושהו, אם
 זר מעשהו, וראיה לדבר מעשה העגל כי אין הפרש
 בין אותו עגל מסכה לפסל מוכה כי תועבת יי'
 אלהיך גם שיהם, ועוד שדבר על אותן הדורות
 שחאדם ועד נח אשר האריכו ימים, שאותם המכרים
 בצלד אשר נקבו בשמותיהם היו מן האנשים ההם,
 ושאר כל הכתוב בהן ויולד בנים ובנות לא היו אלא
 כחיותנו כיום הזה כלם, מפני שהיתה כונתו שלא
 לשנות מנהגו של עולם, למען העמיד התורה עם
 חכמת היונית יחד לחבר את האהל להיות אחד,
 ודימה היות הראשונה עם השניה כשתי עפרים תאמי
 צביה, והיתה תאניה ואניה, ולא נשא אותם הארץ
 לשבת יחדו להיות כשתי אחיות, כי לא כנשים
 התורניות, העבריות, זאת התורה אומרה, לא כי
 בני החי ובני המת, וכעסתה לרעה גם כעם בעבור
 הרעיונה, כי לרה שמה, אני שלום וכי אדבר מה
 למלחמה, כי חכמי יון אומרים כי החום הטבעי
 שבלב ניזון מהליחה הטבעית שבו כעין הפחילה מן
 השמן שבנר, ואינו יכול להתקיים בזונו של אדם ת"ת
 שנה או תת"ק שנה כעדות תורה הנאמנה, ואחד
 הוא אללם שיארע דבר זה לכל המין או לאחד מן
 המין, משל לשני אנשים שבא אחד והעיד שראה גמל
 אחד פורח באויר וזא שני והעיד שראה שלשה גמלים
 פורחים באויר, ויודע שאם יתכן להיות הראשון
 אחת גם השני יכול להיות אחת, כי הגורה הגמלית
 אם היא גרמה לזה להיות פורח באויר גם היא
 גורמת לכל המין כולו להיות כן, מפני שגורת המין
 אחת בכל המין כלו, ואם לא גרמה הגורה דבר זה
 אלא מקרה הוא יהיה לו לבדו לא יהיה המופת כללי
 אלא פרטי וכל מופת פרטי אינו מופת שלם, מפני
 שפעמים מוטא ומחטיא, וזה ברור למי שהבה בהגיונם

הגדולים כי הם חידות ומשלים וילעג ואין מכלים
 מה יעץ ללא חכמה ותלה תורה על צלומה, וכל
 מקראיה היקרים והפנימים מוכר לצני היונים למען
 הרחיקם מעל גבולם אשר גבלו ראשונים וכלים
 מכלים שונים יאמר נא קמחי ששמו נמה צלי ישסה
 קמח, ומחי נתנו מקראי קדם להדרש במדות חכמת
 היונית וילכו אחורנית ומחי נחה ארס על אפרים
 ותעלה ותלא מרכבה מומרים לא כן הדבר כי
 מניין תלא תורה ודבר יי מירושלים:

ועתה שמוע בקולי איבעך להשלים עם התורה,
 ולהסתגון צללה וכל אשר תאמר אליך שמוע
 בקולה והיה אם שלום תעקך ופתחה לך לאמר
 סוב צני דוד אתה ורעיק היושבים לפניך כי אנשי
 מופת המה בעיניך וכדוד חשב להם אז תתענג
 על יי וסר עונך ומטאתך תכופר ותיטב ליי
 משור פר ואתה באלהיך תשוב לקדמותך להטיבך
 באחריתך ואם מאן תמאן לסוב ותחת לשונך
 חמת עכשוב ותעמוד במשובה נחת ואיבה לבטל
 היות אבוי רבא ולהתאמץ לעלות במקצבה תחת
 חטה ילא חוח ולא תמלא מניה והיית נע וגד בארץ
 תחת היותך פורץ גדר לגודר פרץ איש לדיק חמים
 בדורותיו עם חקי האלהים ועם תורותיו לא נטה
 מהם על יחיו או על שמאלו רק על הדרך גבולו
 לחזות בנעם יי ולבקר בסיכלו וכחת נחש הנחשת
 אשר עשה משה והודו לו כי עד הימים ההמה היו
 צני ישראל מקטרים לו הוא הרב המובהק ר' שלמה
 האל יענה את שלומו ולפני שמוס ינון שמו עקב
 היתה רוח אחרת עמו ותחת אשר קנא לאלהיו
 ולכבודו ויחלץ מאתכם הוא ויונה בן אמתי תלמידו
 לנקום נקמת יי בכל לבב ובכל נפשו ובכל מאודו
 וכלי הקדש ומנוגרות התרועה צידו יריע אף יגרות
 על אויביו יתגבר ובעוצרים על דת יתעבר כי מו
 אשר יחוצר מה לתצן את הצר והיה כראותו כי
 קשרתם כלכם עליו וכמעט נטויו רגליו ויחל מאד
 מהמורים אשר סבצוהו כדבורים כי לא צאו לעזרת
 יי לעזרת יי בגבורים עמד בחומו על משמרתו
 ותשב באיתן קשתו וישלח היונה מאתו ובאמת
 קראתם שמו יענה כי הוא ענה בפניכם כחשכם
 והניל כתבי הקדש ומאור אשכם מידו היתה זאת
 לכם והוא הלך במדבר עם רצני נרפת וקדושים
 וגבורי מלחמת התורה ואנשים ויהי כצא היונה
 אליהם וידעו כי קלו המים ויכלא הגשם מן השמים

ויסכרו מעינות התורה ויסעו ממתקה ויחנו במרה
 ויקומו כאיש אחד כל העדה וילבשו בגדי חרדה
 בקנאתם לצני ישראל ויהודה על התורה ועל
 התעודה ותשא כל העדה ויחנו את קולם על אחיו
 ספר מורה כלם כי היא מולדת חוץ לא יצוא להם
 בקהל יי עד עולם וגזרו שלא יהיה אדם רשאי ללמוד
 בו וללמד הואיל ולשריפה הוא עומד ובכל זאת
 מורה עלינו לחוס על כבוד של רבינו משה ז"ל ולהודות
 כי היה צדורו כאיש חמודות ולו בכל חכמה עשר
 ידות ויותר מהמה מדותיו רבות ונכזרות תורת
 אלהיו בקרבנו ותרועת מלך צו הוא כתב את
 וחסה התורה הזאת על ספר הנותן אמרי ספר
 אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרשו ומפיו
 תורה יבקשו כי מלאך יי לצאות הוא ואחריו לא
 קם כמוהו וחייבין לנו לדון אותו לכף זכות ואין
 להרהר אחר מדותיו כי וזה האדם שיבא אחרי
 המלך וכל שכן דל כמוני והלך ויצא הלך לאיש
 העשיר בחכמותיו ובחזקתו בעשרו ובמילותיו העיר
 הכל את מלכותו כי [מן] צפוי הולך ויעמקו בהן מחשבותיו
 וימדו את רוחו ויבטא בשפתיו למואל חפץ בסתרי
 תורה צאו צני סרעפיו אל הקדש פנימה להקטיר
 קטורה ויקחו איש מחתתו ויקריבו לפני יי אם זרה
 אשר לא נזה אליו אבל משגיונו באהבתם לא שת
 לבו על מטאתם לפני יי על שגגתם ואל תחמה
 על רבינו משה ז"ל אם מטא מטא אחד מעודו
 אשר לא נזה והאלהים אנה לידו שהרי כתוב באהרן
 ומרים אשר נואלנו ואשר מטאנו וכתוב צדוד הנה
 אנכי מטאתי ואנכי העותי ואלמלא דכתיב אל תגעו
 במשיחי ובנביאי אל תרעו הייתי משמיט כזה וכזה
 אשר לא שמוע היו יורדים מרים לעזרה ולגבורה
 להשיב מלחמה שעה ההולכים אחרי ההבל והסבלו
 ואת פי יי לא שאלו בעלי ברית המורה היושב
 בארצו ומתרא אחי אשכול הכופרים הם היונים
 היועלים און על משפחות סופרים כי מגפן סדום
 גפנם ומשדמות עמורה ויכרתו משה ומורה וכל
 לילנותא אסירא בר מלינותא דע"ז למה עזרתם
 את פי יי ותשימו את המורה תורה חדשה ותאמרו
 לנו בגאולה ומשפט הירושם תורה נזה לנו משה
 מורשה והיא מתגברה שלומה אליכם וקשה ודמיתם
 להעלות את רבינו משה ז"ל למעלה מהנביאים
 ולשומו בראש הקדושים אשר לא דבר ולא נזה
 אתכם ולא עלתם על לבו העולה על רוחכם קס

ונמנא שם שמים ומחלל וגם אמונה את ספר מורה
 אין כל דבריו במשקל אחד שקולים. לאחד קראתי נועם
 ולאחד קראתי חובלים ומתוך טובתו בא לידי רעותו
 ולואי הספר הזה לא היה ולא נברא לא מתרגם ולא
 נקרא ומדאגותינו ביום מחר ומעקת מושל בכסילים
 יושב חס אהלים ומחשיך ענה צמילים מושל משלים
 לעמוי הארץ ולסכלים למען למוג לב והרבה
 המכשולים והם לא ידעו דין הספר ודתו ולא
 הבינו ענתו ויד ר' שמואל אבן חבון היחה במעל
 הזה ראשונה ולא ידע כי מרה תהיה באחרונה
 הוא החל להיות לבני ארנכס למכסול לב ולפוקה
 אשר נתן לכס את המורה לנדקה והנה לעקה
 ואחס באחס אחריו ומלאחס את דבריו ומלאח
 אבן הטועים אשר בשדה המרס חושים כלם כמורגת
 שטף אף וחמה כסוס שוטף במלחמה וקל צרגליו
 לא ימלט ועם לא יבין ילצט וידוע ידע כל איש
 אשר רוח צם כי לא העתרתי דברי כי אם על
 האפסוסוף אשר בקרבם שידעתי שיש בהם אנשים
 חכמים וידועים ודבריהם אינם נשמעים וישבים
 בתוכם משמימים מפני טועלים קטנים מחבלים
 כרמים והמה בעיניהם חכמים מחוכמים והשם
 יהפוך אל עמו שפה צרורה יחד לקרוא כלם צם
 וילעזדו שכם אחד לבל תהי נא אלה בינותינו
 ויקיים בנו מקרא שכתוב אין פרץ ואין יונאת ואין
 נחה ברחובותינו ושלוס רב על כל הולך בחומו
 ומדבר כלשון עמו :

וזה כתב שני ששלח רבינו דוד קמחי זכרונו לברכה לרבי יהודה
 הרופא :

יהודה אתה יודך אחיך חמתך תשיחך וענותך
 תניחך וגדולתך תנחך ומה אערוד ומה
 הדומה לך כמרגליתא לית לה גימיו אבל אערכה
 לפניך ואזכיחך כי תשיב אלי רוחך והולאת מפיד
 מילין דברים עתיקים לא עתיקים חדשים מקרוב
 באו עד כה לא נראו ועוד פה לא נמלאו ולא
 אלהים וי הוא יודע ישראל הוא ידע כי לא גבה
 לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות
 מומי ולא פניתי אל רבנים ושטי כזב ולא הייתי
 מקור לכזב ולא נטיו רגלי ולא מעדו קרסולי
 ולא היה דרך לא סולוס שבילי ולא נעיתי מדרך
 האמונה ומנתיב הנכוונה ואני אני הוא הבורח
 באהבה בהיות אבי ורצא וזה חלקי מכל עמלי

ושלוס אל תעלו כי אין יי בקרבכם ולא תנגפו לפני
 אויביכם תנו ליי אלהיכם כבוד בטרם יחשיך ובטרם
 יתנגפו רגליכם הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם
 והטהרו והחליפו שמלותיכם וכה תעשו לכם לטהרכם
 הרבו צורית הצור לכם וכבסתם בגדיכם רחמו
 צניקין לצבכם וי בקש זאת מידכם ולא תחורו
 אחר לצבכם ואחרי עיניכם פן יאמרו אליכם בניכם
 ומה העבודה הזאת לכם ולמה תכבדו את לצבכם
 ולמה תהיו אחרונים להשיב את המלך ויי אלהיכם
 מלככם אך צואת נאות לכם אם תהיו כמונו
 להמול לכם את ערלת לצבכם והיולא ופיכם פן
 יפרוץ צכם ונתחם ליי אלהיכם כבוד אולי יקל את
 ידו מעליכם ומעל ארנכס ולכן יחכה וי לחנכס
 ולכן ירום לרחמכם ויברך אתכם כאשר דבר לכם
 ואם לא תעשו כן מטאתם ליי אלהיכם ודעו
 מטאתכם אשר תמלא אתכם כי תצנו ערים
 לטפכם וגדרות ללאנכס ותהרסו צידכם ומצנרכם
 כי תהרסו אל יי לראות במראות הנוצאות אשר
 נצאו על אמונתכם לבלע נחלתכם אשר לא ידעתם
 ולא חלק לכם חדשים ומקרוב באו לא שערום
 אצותיכם ואם לא תשמעו עתה תנמח הלא
 תדעוה ברבות עבדים המתפרנים איש מפני אדוניו
 המטחיתים את הארץ איש איש את כל הישר בעיניו
 ונר אלהים טרם יכבה ותחשך הארץ מפני הארצה
 הבה נתחכמה לו פן ירבה ובינו הנם אתכם כל
 היום יפרו ויבין אחים יפריאו וכל און יאנו ואת
 לב בני ישראל ינאו ונפשמ ישאו להמיר דתם ואותם
 עון אשמה יסילו ובכל אשר ילאו ללמוד ישן מפני
 חדש ינאו ובהידותם האפלות לעשות הרע יפליאו
 אשר נצאו פתח אהל מורה ואת עמוי הארץ ינאו
 למען יטעו בהם ואת ישראל יטעו ולמען ירעו
 וישחיתו בכל הר הקדש מיום ליום ומחדש לחדש
 עליה לבניכם ספרו עונו ודברו מה אתם נועלים
 כי תלא אם ומלאה קונים והאצות מצערים את
 האם והבנים מלקטים ענים והנוגסים אנים לעלות
 בהר פרגים ומה החלם לעשות לצוא בחידות לנסות
 ולהחל לקנות בקיפה האותות והנסות כי לא יסרה
 נפשם להאמין כאשר ישרה בעיני היוגר לעשות הלאן
 תשברו עד אשר יגדלו ומקרב האדם לא יחדלו
 אז תחחרו להשיב אל היבשה ולא חוכלו כי יגאו
 המים הדוניים וימית אצות על בנים הלעג השאננים
 הבה לגאוינים ותהי האמת נעדרת וסר מרע ומשחולל

ובהם זקנתי ושבתי ו בני הנם אחי בשבתי ובלבתי ואין רב בספרד ולרפת מוקדק בדברי רז"ל בחומריהון ובקוליהון יותר מומני יודעי יודעים הקרובים והרחוקים ואם ההגדה הזאת טובה מזולתי כבר ארז"ל שרי ליה ללורבא מרבין לאודועיה נפשיה באתרא דלא ידעין ליה מנא לן מעובדיה כל שכן להגיל נפשו ומשפת סקר מלשון רמיה ואחס שקבלתם על דוד לשון הרע בלא דריסה ותקירה דבר מלחכון אחירא ודבר הספר אשר הקימו עלי סוגאי הנם לאורב כיום הזה לא היה דברי אלא מה שהראה לך יקירי בן אחותי בטופס ספרי ובמה שראית שכתבתי אין רע אך האמת כתבתי לכל בעלי עינים כשמש בחני שמים כי בימי המשיח יבטלו הסויות כי לא יהיה ספק וקושיא בתורתנו כי שפה אחת ומשפט אחת יהיה לכלנו וזה ברור מן הנביאים ומן התלמוד כאשר ראית בטופס ספרי ואם הרשעים הוסיפו וגרעו לגנאי להאשמיני בעיניכם המה את עונם ישאו ואחס לא תנקו כי חשדתם נקי בחנם ועתה כי גדולי רבני לרפת הסיבו אחור ימינים ובקשו מחילה מומני ואחס עודכם מחזיקים בדברי החתולים תאלמונה שפתי שקר הדוברות על לדיק עתק וכי תאמר כי העתרתי עליך דברי סומתי על אהבתך וענותך ואומדתי כי לא יקם דבר איש יהודה כי העונה עם הנשיאות לכודה ונורב שיחי וכעסי דברתי ומתוך חליי וחולשתי הגדולה כתבתי וידעתי כי יהודה גבר באחיו בחכמה ובעונה ובחסידות אבל באורך כי הרב החמים שקראת על אויביו יתגבר ועל עוברי דת יתעבר סן זאת לא לדקת אענק כי קראת לכל קהלותנו עוברי דת אשר יש בהם חכמים גדולים ורבינים טובה לפרנס מכריסו חלילה לך חלילה ואיך חשבת כזאת על עם יי חכמים רודפי נדק מבקשי יי והם אשר קנאו ליי ובראותי זאת אחרתי שבקיה ר' יהודה נשיאה לחסידותיה ולענותותיה ואם אחס עם יי ונשיאי העדה חונלחם על האיש העובר הזה אשר החום קדוש ישראל הוא והסרים אל משמעתו ראו מה חביב ושכורתו ומשכורתם משגאי יי יכתשו לו ויהי עתם והבר אחנו והבחן אחס כי את אשר שמוי השמים לא יכללוהו במדרי הדרים הסגירוסו ושמו לו דמות ותמונה הפך מה שאמרה החורה הנאמנה כי לא ראיתם כל תמונה ואשר על כמו זה וחפה כסף סיגים על חרס מזופה ואחה וריעיק אנשי מופת

נשיאי ישראל גדוליהם וראשיהם סרתם מן הדרך שחתם ברית האמונה בהחזיקכם יד בני תלמה ונחנו מה לא עליהם תלוותינו כי אם עליכם ואם נשים התלמוד בינינו וביניכם ידענו כי נלדק מומנו נוכיחכם ונערכה לנעיכם ואנחנו הם המחזיקים בדת סומכין דברי רז"ל לעזור בלי לב ולב מחזיקין ומעריבין בבית אל עומדים באימה וברעדה כאשר בישראל מוקדק בדברי סופרים אשר הדת מורים לא כדברי המורים דרשי ההגדות כמשפט החקים והעדות להיותם עם השכל אחוות ולחכמה גרמנות כאשר הורונו קדמונו הגאונים כמו רבנו שרידא ורבנו האי ורבנו ינחק אלפסי ושאר הגאונים עמודי עולם מוקי ארץ ומפיסה לנו חיים ועל דבריהם לנו סומכין בדברי ההגדה לא על זולתם ירשנו ירושת אברהם אבינו שהעיד עליו הש"ס שמו למען אשר יזיה את בניו ואת ביתו וגו' בתני פתוח לרומה לכל עובר אורח מבקש מנוחה יגיעים בחורה בימים ובלילות מפרנסים עניים בלגעה עושי לדיק בכל עת וזבל טעה גם יש בינינו מקדישי ספרים לבני עניים החסרים ונותני סכר הלימוד במקרא ובתלמוד הטל אלה יאמר עובר על דת? חלילה חלילה לכם ואחה וריעיק ידעתי כי אין כפיכם לבצכם כי חכמים אחס ובני עליון כלכם ומה אומר זו הנה היתה חסבה מאת האלהים ולא נתני להשתראות פנים בפנים עומה וחליתי חלי גדול יום הנסיעה ויום הקרה הנורא כאשר ידע החכם הרב רופא המלך רבי שלמה בן דוד שנתן לי מעט רפואה ואם היה מאת השם ית' להראות עומם אחוכה אחכם וגראה דבר מי יקום מומני ומהם ואני לא בטלתי היות אבני ורבא כי שוקד אני על דלתותיהם יום יום לשמור מוזות פתחיהם ואם אחתונך לעלות במרכבה בסולם אשר הקים לנו הרב מורה הגדק ובפתח אשר פתח לנו יפתח יי לנו את אוצרו הטוב אין תימה בזה כי גם אחס וחכמים אחרים מתעסקים בחכמה לא כדברי הגרפחים אשר החרימו על כל מתעסק בחכמה כמוה וכבר לימדנו שלמה המלך ואמר כל אשר תוואל ידך לעשות עשה ואמר עוב אשר תאחו בזה וגם וזה אל תחמ ידך וגם אני אלו היה כח צדי קן עשיתי וכאשר מלאתי חכם מומני למדתי מומני וכבר התאויתי להשתבר עורך לשאלו מומך ומסקותי פה אל פה לא ראיתי לכחכם על ספר כי מעת אשר נאסף אל אבותי

ולכבודו ויחלץ מאתכם הוא ויוגה בן אחתי תלמידו
 לנקום נקמת יי' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאוהו
 וכלי הקדש ותולדות התרועה צידו יריע אף יריח
 על אויביו יתגבר ובעוצרים על דת יתעבר כי מי
 אשר יחובר מה לחבן את הבר' ובכל הארץ הזאת
 עינם ותסתני צו לבלעו חנם ולא ראיתי לכתוב
 לך דבר בענין ספר המורה הוא יורה ומלה בסלע
 ומשתוקא בתרי' ואין צדיק ואינהו צדיקו ואתה
 באלהיך תשוב לקדמותך להטיבך באחריתך ולא
 ישמע עוד חנם בארץך סוד ושבר בגבולך לעמוד
 על סלע המחלוקות ולהחמיץ רבים בחלקקות לטבל
 היוות דאבי ורצא ולהחלמץ לעלות במרכבה כי
 אם לשמוע את דבר יי' בנחת ושוכה בסוחר בעמו
 ישראל באהבה ושלוס רב על כל הולך בתומו
 ומדבר כלשון עמו :

אחינו החכם הגדול ר' שמואל אבן חבון ז"ל לא מלאחי
 עם מי אדבר צזה ואחס חשדחס אחתי על לא
 חום בכפי' ולא חששחס על גלותי ועל טלטולי
 ממקום למקום לשם יי' ולכבודו ואנכי זקן ושיש וכחי
 חסס ואחס יושבים צבתיכס ספונים לבושי שני
 עם עדנים ולא חמלתס עלי ועל חסרוני ירא יי'
 וישפוט ויבקס דמי מידכס כי הוא יודע חוס לבבי
 ואני קורא עלי שפטי יי' כלדקי וכחומי עלי ואין
 לבי לעמוד בסלע המחלוקות ואעשה כן גם אני
 ואס הרב החמים שלכס ותלמידיו יהיו מודרשי שלומי
 ויחזרו בהס אנו נפתח להס שערי שלום והיינו לעס
 אחד ולא תהא תורתנו כשתי תורות ולא ירבו עוד
 מחלוקות בישראל ואלסי ישראל ישפות שלום לנו
 ולכס שלום אני אני הוא המדבר הנני :

דוד ב"ד יוסף בן קמחי צב"י :

ולא הגיע ביד רבי דוד קמחי זצ"ל כי אם זה הכתב לבד אבל הכתב
 שהחלתו יגער יי' בך השטן לא הגיע בירו אבל שמע מיהם שאמרו
 ששלה לו כתב מהחיל יגער יי' בך השטן וכתב לו תשובה על
 מה שמעמ :

חשובות רבי יהודה בן אלפכא"ר לרבינו דוד בן קמחי זצ"ל :

לא אחדל לדבר אליך ואם העתרת עלי דברייך
 ומליך אמרתי עוב לשמוע גערת חכס ולסור
 אל ומשמעתו באשר יי' אתו תחלה אודיעך כי
 ספר אחד הוא שהגיע אלי ומאתך תחלתו מי כהחכס
 אין עוד מלבדו והסיבותיך לך מענה תחלת הספר
 יהודה אתה יודך אחיך שלחתו לך על ידי רופא
 אחד אלקרטב"י שהיה עמי באכילה צבית ר' יהודה
 קטיט' אמנס צבואי צעיר ברב"ש ומלאחי צפי אנשים
 כי שלחת לי כאשר שמעו מפי אשר שלחתו לי להסתאר
 בקלוני הים זה מענה הספר סכתבתי לך תחלתו
 הנה אנכי יאחי לשטן לבני פלג ויקטן ואתה
 גיית לי יגער יי' בך השטן ודוד הוא הקטן
 וזה הספר לא הגיע לידי ולא שמעתי ממנו אלא
 תחלתו זה אמנס כי כתבתו ושלחתו לי עשית
 רעוך והעולה על רוסך שאני לא כתבתי לך אלא
 כבוד ותהלה ואתה קללתני והקילותני צדברי תהלה
 ושלמת רעה תחת טובה וכתבת יגער יי' בך השטן
 ואני אומר יגער יי' בשטן ושונא את יי' ובחזוקי צו
 ויבחר בשטן לשטניו ושונא לשונאיו ואם קראתי
 קטן אחת כי אני קטן בעיני ונזהר אמנס אמרו
 רז"ל אמר הקב"ה ללכנס להסקיעט מתולותה צדיקים
 יקראו על שוך ודוד הוא הקטן יעקב צנה הקטן
 ובוחן לבות וכליות יודע לבי ונבך ישב לאיש כפעלו

מי כהחכס אשר חכמתו תאיר פניו וענותו תשפיל
 גובה לבבו ורוס עיניו ואם יוכיח לשמע אזניו
 צין יבין את אשר לפניו וידוע ידע פני אלו לרגעים
 איפה הם רועים ולא יפנה אל רהבים ושטי כזבים
 הכל מהם מעשה תעוועים יי' ווסך בקרצם רוח
 עועים להציא ענות ומרחוק ולבקס תואנה ללבי
 חק הלא איס אתה ולמה לא שמרת למוסר
 ומשמרתו ולא סרת אל ומשמעתו כאשר היית
 באמונה אתו ומדוע הקילותני כי לא היה דברי ראשון
 להטיבך ולא פניתי אל ומכתבך ולא חרדתי אליך
 חרדה פן יקס מדברך דבר איס יהודה ואיך דנתני
 לקף חובה ושלמתני רעה תחת טובה ואני לא
 אלתי להטיב מפני דברים שמעכבין את התשובה
 כי לא יכולתי כעת הזאת לכתוב כלצבי וכנפסי אליך
 וכראוי לפני כבודך מפני המאורע אשר היטצ חרה
 לי שאירע לך עם רבני ארפת וקדושים וגבורי הארצות
 הסס ואנשים ועוד שהביטונו מחוץ כתבך אשר לא
 פורס שאתה מבקס חומני לדבר עם זקני העיר ורוח
 חכמים להעיר לנדות ולהחרים את הרב החמים
 רבי שלמה הסס יענה שלומי ולפני שחם ינון שמו
 ולקחת את שני ילדיו רבי יונה ורבי דוד תלמידיו
 והממידים על ידיו לשומם משטח חרמים ותוכחות
 בלאומים וחלילה חלילה לנו לנדות אחת לדיק ולהחרימו
 הוא וכל עמו כי אם לכבדו ולברך בשמו עקב
 היתת רוח אחרת עמו תחת אשר קנא לאלהיו

אולי אוכל להועיל, אולי אשיבך להאיר אחריו נתיבך. ואחיה ענית ואמרת כי עודך זמאן כח לעלות במרכבה. בסולם המורה אשר הוקם. לראות פני יי' אלהיך ולא יראו פני ריקם. וכן אמרת ואשר על כזה מחפה כסף סיגים על חרש חנופה. מה ראית דרך עולבן כי אמרת כי אין כפי לבי. יענה כי דמית היות אהיה כמוך. היודע ועד יודע כי נטע נעמונים נטעו. כלו זרע אמת זרעו. ואחיה לא בנת מרחוק לרעו. ולא ידעת במדבר חנותי וגסעו. והנה עמך שמעו כי מעולם לא פרצתי פרץ על פני פרץ. ולא ילאה מחתי חנופה לכל הארץ. רק מנעורי אשומרה דרכי מחטוא בלשוני. אשומרה לפי מחסום מה נאמר לאדוני. ועל זה מלי העתרותי. ומרוב שיחי וכעסי דברתי. ואלו לעבדים ולשפחות ומכרתי החרשתי. כי יראתי כי אמרתי. פן יחלק העם ישראל לחי בחורה אחת שאין בה דין חלוקה. ותהיה זאת לפוקה. ודברתי על המורה. כי הוא יורה. שאם חכו ממתיקים אין כולו מחמדים. ואם זו תפוחי זהב במשכיות כסף. בהם בחים לבדים. ולפידים בתוך הכדים. והבאתי ראיות ראויות על אופן שומעת. כלם נכוחים למצין וישרים למואל דעת. וידעתי כי דברי אלה לא יהיו קרובים אליך. ועוצתם כל עליך. כי זקנת באת בימים. וגדלת בין החכמים. ולא תשוב מפני כל. ומאיתן האזרחי והיון וכלכל. ומה שאמרת על הרב החמים שלנו כי נתן לאלהים תפלה. ובמלאכיו ישים תהלה. אחם האיקותם לו בדבריהם ותאלויהו ותקצר נפשו למות ויאל לבו בדברו. ואין אדם נתפש על לערו. והמוניק לו בא בשכרו. ולא אוסיף עוד לדבר אליך שלא להעתיך מלי.

וכתום לבנו. ולא באתי לקטרג עמך ולהתוכח, אבל להודיעך אשר בחרת בו וקראתו לדיק ומכס וממית והנה הוא רשע וסכל. כי ילא לתרבות רעה והשחית את דרכו ונעשה מלשין ומוסר, וסופו הוכיח על תחלתו. יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו. כי בראותו כי רבני לרפת נטשוהו. ולסכל חשבוהו. ומעיד עדות שקר ידעוהו. והוא שב עד הפסילים. ולעובדי אלילים. ויהן להם וישמעו לו לעזרו על אשר שלח ידו ביהודים. ויקרא תחלה לכל העעירים היחפים ויאמר להם ראו כי בני עמנו רובם מינים וכופרים, כי נפחו לדברי רבנו משה ומזגרים אשר כתב ספרי מיתת. ואחם ונעערים את המינים שלכם בערו את שלנו. ולוו לשרוף הספרים ההם והם ספר מדע וספר מורה. ולא נח לבנו הערל וידבר גם אל הדורשים הם הפרדיקאדור"ם ואל הכותרים הגלחים כדברים האלה, עד שהגיעו הדברים אל הקרדינאל"ל. עד אשר היו היהודים צמונפילי"ר והגלוים אליהם בסכנה גדולה וללעג ולקלם צפי הגוים, וינאה הדעה הרעה ומעיר לעיר ואמרו ראו כי אצדה תורת היהודים כי נעשו שתי כתות עליה ואין תורה אלא תורתיו. ועתה ראה גם ראה העל אלה תתאפק אתה ורעד הנשיאים הרמיים. הלא שטע לעזור ולשונא יי' תאהב? חלילה חלילה לרע הנשיא הגדול אביך להיות ידו עם מרעים. ולחזק ביד רשעים. והיום אין לו עוזר וסומוך אלא אתה. כי רבני לרפת אין ידם עמו אלא עם הרב משה ז"ל ומוציאים ראיה על דבריו. ואל תלחם עמי בעצורו. ועתה חוסו לכבוד שמים ולכבוד ישראל. וקללו והסריתו אותם. ולכם תהיה לדקה כי תעשו הטוב והישר בעיני אלהים ואדם. היואל מועד לשער במחנה ישראל הגולה ומציתו לכבוד האל.

וזאת האגרת שלחה ה"ר משה ב"ר נחמן לקהלות ארגון ונב"ארה וקשטי"ליא לנרות ולהחרים את רבי שלמה ושני תלמידיו עד שישבנו מדרכם הרעה אשר העיו מצחם לעמוד כנגד רבינו משה זצ"ל:

הכותב דור ב"ר יוסף קמחי ספרדי צב"י:

וזאת תשובת רבי יהודה אלפכא"ר:

בפשע ארץ. ביום היתה לכלה ומרץ. על סגיה ושרים. לבנות גדרים. ועל הרועים לשמור העדרים. ומעונות אריות ומסררי נמרים. עליהם לבקם האובדות. ולחזק הנחלות. לקדם ברועים ובמקלות. אף כי זה שם פזורה וגזמה. בראש הדום. שן הסלע והעבר וזה וזה. כמונו היום שארית. עדת הצרית. אשר למבראשונה ברית הפרנו. ובאחרונה חטאתו ומרדנו בכל ענין. ולקינו בלא ונין. ואם אסורים בזיקים. צבית כלא שכחנו צרית ומקיס.

טובה תוכחת מגולה. ומה נערתת. משפתי חלקות ולשון רכה צלי אהבה מוסרתת. אמרתי אני בלבי תחת גערה צמזין. תכבסנו ומשגב ילצין. הוכח תוכיח את עמויך. ולא תשא חטא על בעלי בריתך. הלא אלהים ימקד זאת כי הוא יודע תעלומות לב. כי לא חפנתי להסכב בקלוקך. כי אם להשביח שאונך. ולהניא מוחשבות אונך. אבל היה רצוני להסכב בכבודך ולתמוך צימין אהבתך להחזיק בידך. כי במכתב הראשון באתי בדרכ קנרה לדבר על לבך

המחלוקת אל תאמינו ברע אל תצטוו באלוף עד אשר מפי זעל דינו תשמעו החילוף כי לדיק הראשון ברצו וזא רעהו וחקרו וסתי כחות המכחישות זו את זו תביאו בית דינכם יחד ונגשו אל המשפט ושפטום משפט אחת שפטו ובימויכם במשפט חפדה ליון ותזכו לחיות בנעם אפריזון והמגדל היואל וחצית המלך העליון כחפצכם וכחפץ תלמידכם הלעיר ועבדכם הקטן:

משה ב"ר נחמן ז"ל

וואת האגרת השלחה משרקום"טה אל קהלות מלכות ארג"ון וכחצ בירח אב שנת תתקל"ב בסרקום"טה ואלה שמות החתומים בחיי ב"ר משה ז"ל י' יהודה ב"ר שמואל ז"ל י' יחזק ב"ר שמואל ז"ל שמואל ב"ר יוסף ז"ל אברהם ב"ר יהודה ז"ל בן לביא ששון ב"ר שמואל ז"ל אברהם ב"ר שלמה שלמה ב"ר יעקב ז"ל י' יחזק ב"ר יוסף ז"ל שמואל ב"ר יחזק בן בנשת אברהם ב"ר שמואל ז"ל ורבים וחוקי הארץ אשר נקבו בשמות והמעשה הזה עשו והסכימו שאר הקהלות הקדושות אשר בכל חבל ארג"ון לקיים ולקבל עליהם ככל הכחוב למעלה והאגרת היא זאת:

קול שאון מעיר כליש מלחמות קנאה יעיר קול חובצ אש להבות קול יחולל אילי הארץ ואנשי הלבבות קול ישורר בחלון כקוץ מכאיב ומומאיר כסילון קול אומר קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך שמעו הרים את ריב יי ומוסרו והאיתנים מוסדי ארץ המרדים אל דברו המזכירים את יי אל דמו לכם אל תשקטו והשרם אל תחרישו ועלומות ותוכחות הגישו ובעת הזאת לבשו בגדי רגזות ועטו מעילי קנאות חזקו ונחזקו בעד עמנו ובעד תורת אלהינו לבל תהי לכם לשמחה כי לנגד יי אין חכמה ואין עצה ובכל מקום שיש חילול השם נמוא אין חולקין כבוד לרב לנכבד וגשא והירא את דבר יי כליש מלחמות יעיר קנאה בלי פחד ויראה ויעברו כל בני החיל חמוסים שרי אלפים ושרי וואות ושרי חמוסים ויקנאו למשה במתנה ולתורתו הקדושה תורה זוה לנו משה מורשה המושה אותנו מים הסכלות והמשגה והפתיות לגבר אשר דרכו נסתרה בעיני התורה ובסדרא ובגמרא שם מחשך לפני לאור ומעקשים לחיבור עיניו ודברי שפתיו מישרים כולם נכוחים לחיזין ולמואלא דעת מישרים הרחוקים אשר שמעו באיים והגידו את כבודו כי גדלו כמותו במכמות

הלא ציי אלהינו אהנו דבקים וצבית שביינו הוא חיינו החיים הטובים אשר אין להם הפסק ואין אחריהם מות האור הבהיר אשר לא יגאלוהו חשך ולחמות והאמונה השלימה היא המגינה עלינו ומטעה ולא כילנו היא שעמדה לאבותינו ולנו הקבלה ההוגנת היא הנותנת לעמנו פליטה ושארת כאשר ידעתם את אשר עבדנו בקרב הגוים אשר עברתם הוא הזבח אשר זבתם הקטרת אשר קטרתם העולה והקרנות הסמכים והמונות ועד הנה מיום שכתבו בין שפתים לא נראה זבוב צבית המטבחים אין גודל כנף ופואה פה ומנפף כנגד קבלתנו כי ידיעת אלהינו היתה מסכמת באמונתנו ואמונתו ומקובלת בכל קווי גלילות גליותו אין פרך ואין יולאת ואין נוחה ברחובותנו אך היום סביבות בצעתי קללה ראייתי ומעלה עשן כנגדי חזיתי כנינוץ ומצטור גחלת והיה כאש אוכלת ואהנו מחפזים ועל ערש דוי נישן והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן לכן אני הקטן בשצטוי הדל באלפי הוישב בשמים כספי ובלבי רשפי מסיר מוסה הצושת מעל פני ואקרא אריה על מנפה יי אלכה אל הגדולים ואודיעה לשרים העומדים על דורס דנורא בי עמרם נורא בי עמרם ואחם שלומי אחונו ישראל אריאל אריאל שארית עמים יתר גוים אשר עם אלהים דרי ירושלם אשר בספרד נשיאי ארג"ון אילי נבארה"א ושרי קשטי"ליא הקמים על נדיבות תלמידים וסופרים ודורשי אוחיות וחוני כנסיות עם החרום זנב לאריות הנו לכם ענה ודבר הלום ואל יושבי האי הזה תענו שלום כי ראייתי כבר מחטיאי אדם בדבר עוברי דרך עלינו וצידם כתבי חלקות ומגנבים הלבבות ומחמיפים המחשבות והאורכתני לגלות אונכם להעמידכם על תוכן הענינים פן תשמעו אל דברי הזיפים ותתנו לחרם יעקב וישראל לגידופים ואני תלמידכם זה ימים חקרתני על הדברים מפי השמועה וראיתי הצאות לפניכם הכת המתחסדת נפשים מזודדת והיא המורדת ואם רבני נרפת אשר מימי תלמודם אנו שותים דברו על השמש בחני השמים לכסותו תחת כנפים וירח המזהיר זוו לסתום ובעד ככבים לתחום אין על הרב המגיש דינו לפניכם הטאת כי הוא על חצירו חלק ושכנגדו המפליג דעו יגיד עליו רעו לא נתן הניבוא לאלוה תפלה ובמלאכיו לא ישם תהלה ואחם רבותי אל תשמעו לדברי בעל

החלומות ויביו ומאמריו רוח שם שפאים במדבר כל הלשונות ושמו הולך בכל המדינות נטע עני הדעת וללחו וטעו ויעשו פרי תנובה מדעיו כל אוכלם נפקחו עיניו להיותם כאלהים ידעו טוב ורע בהגיוניו קטון וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו וצרוב כמו ואוניו כל חיות לא יעמוד לפניו אמרותיו טהורות ויביו צרות הלכה למשה וסיני וזה השלחן אשר לפני יי הוא מרין ורצן משה בן הרב רבינו ויימוין ז"ל וכל איש אשר לא ישמע את דבריו ולא בן הדוד אמרו בספריו והולך חשכים במורה הנבוכים על שר הצבא הגדיל לאמר אעלה על צמותי עב עד הככבים ועד צבא השמים וארמסם אשלח דברי וארמסם וכל שער עמי יודע כי חכמוני הורנו והזכירנו ללמוד חכמת היימוד וחכמות החילונות בזה שנישכ לאפיקורוס ובעיני הכופרים בחורתינו להרוס וכן חכמת האלגטגיות והבלי ע"ז אין למדן אותן וכן החורה ולא מן הגמרא ומידת הקרקעות וידיעת תקופת ומזלות כמו שאמר הככם מורה דעה נהירין לי שבילי דמזיא כשבילי דנהרדעא וכן ספופרת שהיו מודדין בה מרחוק בים ובחרכה ואמרו שאין מומין בסנהדרין להיות מורין אלא מי שיודע צאלו החכמות ובחכמת הרפואות ועתה קמו שלשה חרשי משחית והם מסיחית את העם ומדיחית ויחזו להם משאות שוא ומודחית לכחוב מורדות ולדבר סרות על הרב הזכר ולכל איש אשר לבו כבד וקל לזוחו וכעתה עינו וגם לחו יפתוס בפיסם ובלשונם יכזבו להם להוליכם בחשכים עד אשר חרמנו כל הקורא בספר המדע ומורה הנבוכים וכל הלמד שום חכמה מחכמות החילונות לזאת יחרד לבצנו יחס לבנו בקרבנו ותצער אש בהגיוניו כטומאת הגדה היתה דרכם לפנינו כי הקדיחו תבשילם צרבים והם חוטאים ומחטיאים והנה בקנאותנו באש עזרתנו דברנו לכל הקהלות אשר בכל חלכות ארגון להקהל ולעמוד על נפשם להיות ידיהם עמוי להלחם בהם ולקדש שם אלהינו המחולל ביניהם ולהסכים לנדחתם ולהחרימם ומקהל הגולה להבדילם ועתה ועד עולם כאשר עשינו אנחנו קהל סרקט"א שהחרמנו וגדנו שלמה צ"ר אברהם השוכן בהר ושני תלמידיו דוד ויונה אם הם שלחו יד לשונם או ישלחו על הרב הזכר עד שישובו ודרכם הרעה ומומעלליהם ומן החמסם אשר בכפייהם כי חרפה היא לנו להיותם עמוי לעם אחד אם לא

ימוולו ערלת לבצם הזונה ואל דרך רהבים פונה ואם צאלה לא יוסרו והולכים בקרי כי מטאת קסס מרי אנחנו עם כל אחינו אשר בכל חבל ארגון כצוא הספר הזה אליכם קרעו לבצכם וגם בגדיכם וקנאו ליי אלהיכם ואל יתחלל שמו על ידיכם עשו כמעשינו לאבד פרינו עמינו ואם הם מעלו מעל בחורת האל לא יהיה [קנף] על עדת בני ישראל וכתבו כתבזה למשמרת לאות לבני מרי הסולכים בקרי לומען ירוץ קורא בו וידע כי שמו בקרבנו והחטאים האלה בנפשותם ידמו וישבו דד ואנחנו קמוי ונחשודד נכתב בירח אב שנת ד' תתקל"ב וכבר כתבנו המחומים למעלה באשר שמענו וראינו מעיר המהוללה אלהים יכוונה עד עולם סלה ותחמוו בשמותם לשם ולתהלה לחזק דברי רבינו משה נר הגולה ולהבדיל הדוצרים על דיק עתק ומעם סגולה אם עשו אלה השלשה דבר הנבלה ושלחו ידם במשיח יי וצומעסה ידיו שמו תהלה גם אנחנו נחלן חושים לעשות כמעשה אחינו הקדושים והסכיוה דעתיו בענת החכמים הנבוכים הרבנים רבי בחיי ורבי שלמה י"ו הרופאים הנבוכים מושפתת חכמוני הנשיא הרב הרופא החכם ר' משה בן אלקוטנטי"ו המחמויני ציי וצומעה עבדו וכי גבר עלינו חסדו ואמת ספריו וידיו על כל החכמים נטויה ועלינו לעולם הללויה עזריה צ"ר שלמה גב"ת הכותב במזות קהל וסק"ה שנת בר' יוסף ג"ע מנחם צ"ר יהודה בן אבו אלפר"ג משה צ"ר יוסף בן שמריאל"ל יוסף צ"ר שלמה נש"י חיו בן פואל ג"ע דוד צ"ר יאשיהו מ"כ יצחק צ"ר יוסף ג"ע יוסף צ"ר חיים גד"ו בן אלפואל"ל שמואל בר' יהודה ג"ע בן אלפואל"ל שמואל בר' שלמה גב"ת

כששמענו השמע הנורא ליריס אחזנו כנירי יולדה וזרה כמזכירה על השלשה אשר קמו איש איש בלבו ורוחו ויוסדו יחד על יי ועל משיחו על כן צאלו אנחנו קהל ונתשרין לחזק דברי רבותינו קהלות הקדש ואמרותיהם הנכונות והנערכות שמים מערכות האלהים האדירים מחוקקנו ושופטנו הפנות היקרות פנת שצטינו בהסכמת שני נותרות הזהב המריקים ומעליהם הזהב החכמים הנבוכים הנשיאים הרבנים ר' בחיי גר"י ורבי שלמה אחיו אשר מימי קדם צחר בצבותיהם אנשי השם המה הבזורים אשר מעולם אנשי השם

חיים בר' אברהם ג"ע יהודה בר' אברהם יצחק בר' יהודה גש"י ברוך בר' יצחק ג"ע

הרינו חלבו ונכנענו כאשר שמענו אנהנו קהל קלע"ה :

אגרת אשר שלח רבינו בחיי אל קהלות אראגו"ן :

הקנאה הגדולה והנפלאה החזקה והנוראה אשר קנאו אנשי התעודה עדה המועדה מעיל קנאה יעטה קהל סרקט"ה יצ"ו ובראשם הרב הגדול רבינו בחיי הגניף הטבור מורת המאור גם הקהלות הקדושות הטבורות המהוללות והמאושרות קהל וסק"ה וקהל מנחש"ן. באו בעקבותיהם למולאות דבריהם ולעשות כמעשיהם והעיר השם את רוח אליו וצונו לקנא למשיח יי' הוא אדונו וגבירנו המאיר עינינו והמגיה חשכו ראש ישיבת הגולה רבינו משה בר' מיימון אשר היחה תורת השם אלנו אמון על אשר קמו עליו שועלים קטנים כרס השם וחבלים הם החלומים הנבלים הם שלמה ודוד ויונה אחריהם ומה כלענה אשר הלכו אחרי רוחם לפאות דברים אשר לא כן חטאו על יי' ועל ושיחו באמרו כי לא השם שלחו ולכן חסיה זאת להם למכשול לב ולפוקה כי מי שלח ידו במשיח יי' ונקם וחייבו לדותם על חבלם ומוקלה הגולה להבדילם ואנו התעוררנו והתחזקנו ובמרכבת הקנאה לעלות התאמנו ולעשות כמות אחינו קמנו והחרמנו ונדינו בכח האל שלטה פושעי ישראל ולהביאום במסורת האלה והשבעות עד אשר יסונו מדרכם הרעה והשם ילנו מדבר עליו ועל תורתנו תועה ויראנו יום גאולה וישועה :

שמענו אלי רודפי נדק ומקשי יי' זכרו תורת משה עבד יי' המזכירים את יי' אל דמו לכם אליו ונצונו הקהלות הנקטלות אשר בכל חבל ארגו"ן האל יהי לכם למתרה ואמתו ונה וסמרה הנה קול המולות פריי עמו מארץ מרחקים להפר העדות והחקים הכתובות בספר תורת משה עבד יי' ה"ה הפטיש החזק רבינו משה בר' מיימון ז"ל השם אותות ומופתים בתורת האל ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעינו כל בני ישראל ועתה קמו ג' חרש"י משחית וישלחו אחד מהם לחכמו לרפת ויפחוס בפיהם ובלשונם יכזבו להם, ודברו סרות על רבינו המזכר עד אשר פתום בשקריהם ובפחזותם וכאשר כחצו אליו מחכמו פרוציונ"ה שהחרימו כל לומד שום חכמה והתחכמות החינוכות והקורא בספר המדע ומורה הנבוכים, וילכו חשכים ואין נוגה להם כי טח מראות עיניהם, לאח צערה בנו אש הקנאה ואין מנכה ונר תורת יי' טרם יכבה מהרנו להשיב גמול החמאים האלה בנפשותם על ראשם והחרמונוס ונידונוס אש הם הרחיבו פיהם האריכו לשונם על רבינו המזכר ועל ספריו לסתור את דבריו כאשר שמעתם באזניכם ותראו צעייניכם בנפוסם הכחב השלות לכם עם זה אליכם מקהלינו קהל סרקט"ה יצ"ו על כן אקרא אליכם בקול גדול כי אתם משכילים ואת הנולד רואים ולשם קדוש ישראל המהולל קנאים החלנו מאתכם אנשים לנקום נקמתו ולהלביש כל אחד מהם קללה כמדו כי לא האמינו ביי' ובמשה עבדו והאור ברחמינו דרכיו יורנו ויבער הרע ומקרבנו וישפות שלום לכם כחפץ הסר אל משמעתכם וזכר תמיד טובתכם המתפאר בזכריכם בחיי בר' משה ז"ל :

משה בר' יהוסף ז"ל משה בר' שלמה בן אל קוסטנטינו ז"ל יצחק בר' יוסף בן אל דיין ז"ל יוסף בר' משה איסאנו המ"ד :

וזה נוסח הכתב ששלח רבי מאיר הלוי מטולטול"ה להחכם רבי משה בר' נחמן זצ"ל :

גם היום מרי שיחי ידי כבדה על אנחתי בעמדי על אגרת תשואות מלאה קראה באזני קריאה על קריאה לכסות דמעה את מוצה יי' על ריב בני ישראל ועל נסותם את יי' ילאו דבריהם חלואים יתפסו מצוהלים ודחופים מאת מוגל ומנודה לתורה ולתעודה מורה דעה מוצין שמועה נבון לחשים וחכם חרשים יודיו ויקירי דר עם אלהים ועם אנשים ועם קדושים נאמן להחלבל על מעל

זאת תורת כל חסר לב ובער, ורצ לבלי חק פיהו יפער וכל שם חשך לאור ולא יבדל וגשם יגדל המסור שפה לנאמן ולוקח על טעם זקן בדת אל אשר שם משה לפני בני ישראל לדותו ולהחרימו איש ממקומו ולהבעירו מג' ועשרה לא נוכל און ועננה ככה יעשה לאיש אשר חפץ להוציא כל רוחו על יי' ועל משיחו וכל נמרהי לב במחג ורסן עדים יוצאו והנשארים ישמעו וייראו ואנחנו קהל לארד"ה הסכמונו בהסכמת רבות קהלות הקדש אשר סביבותינו ובמות הרבנים והנשיאים הרמים החכמים מרן ורצן בחיי ור' שלמה ויחלנו וילחמו במלחמת האל לבדו ויחרונו בה ובמשה עבדו ויעבירו קול במחנה קהלם ומקטנם ועד גדולם על לב איש נסוב אחר ומורה ועל משה עבד יי' דבר סרה או אז יכנע לבבו לאלו ושצ ורפא לן וחתמו עליו רבים וככזדים :

הזמן רבי משה ב"ר נחמן אשר הבינותי מתוך אגרות
 והשלוחות אלי כחבר פיסות ביד בעלי פלילות
 לנקום נקמת תורות וחשיית בקלות נמרזות ואלות
 נפרזות וכלות נמרזות אוכלות בארץ תבונות ומוליות
 זבי היא לכל הארצות על תוכחות וגאלות נשמעו זה
 על פורזי פרזות הלכו בזמעות לסעף פארות
 מנות וחקים ומשפטי לדיקים בזמעות לעול ארחות
 יושר ולסוף פחגס ולתת טעם לפגס לשבור עול
 מנות ותורות ולנתק מוסרות באמרם אין חפץ לבורא
 ית' בשקלים וקולבון ואין קנאה לפניו לבקש עלבון
 ויירם אדז חשבון ואין רטנו כי אם להשיג כל איש
 בלצבו ידעת קונו והכמות תרכבו כי מה חפץ
 בגוף אם יטהר ואם יטמא אם ירעב ואם ימא
 החשו רוחם עותו נחיסם ועצבו ארחם כי מדרך
 אשר שמו זה ומצתם בהכשל כחם ואדז נלחם
 בשומם תכלית הידוע לעשות חוקף ולדבר על יי
 חועה להריק נפש רעב למוות לבבו הרחיק כסיר
 ומסקה למא לדברו להחסיר להמית נפשות אשר לא
 תמותנה והנה נמא בחוכם גזע אמונה ונקור
 לחכמה ולתבונה הרב המובהק רבי שלמה ב"ר
 אברהם הוא החל להיות גבור בארץ לשווצ נתיבות
 ולגדור פרץ כי מתוך מהפכת מחשבות מהר ומגעני
 מועותם לבבו טהר נשאר בינותם כחוקן על ראש החר
 תקע בשופר חכמה להזהיר והטעם לא נהר זולתי הנלוים
 עליו קאת חכמי החר החונים על דגליו ושאר העם
 אשר ברגליו ובראשם ילדיו מעשה ידיו שני תלמידיו
 נטעי טעושים אנשים חכמים נבונים וידועים אשר
 היו פליטת אנשי אמונה להחזיק מוגן ולנה בדברי
 תוכחות ותשובות נלחות נגד מעקשי הישרה המגלה
 פנים בתורה ובראותם כי חתרו להשיב אל היצשה
 ולא יכולו הגישו עלמוותיהם ודיניהם לפני חכמי
 לרפת להכריע ביניהם וכראות פנות החר האוררת
 כי רוח פנות רבני לרפת אליהם מתמהרת וליסרם
 בעקרבי מוסר מתעוררת שמו עלילות דברים על
 הרב המכר ותלמידיו אשר היו לעזר כנגדו כי דבר
 ביי ובמשה עבדו והנה הבינותי מאגרת יודי
 ויקורי ומאגרת קאת קהל הקדש הנלוים אליו כי
 אימת הזיפים ופחד המוסלפים נפלה עליו ועל
 החונים על דגליו כי שמעו דבת רביו וקול מחלטים
 בין משאבים כי שלחו אגרותם בכל עבר ובכל דרך
 ליושבי על מדין להטעים דבריהם לדין שלא בפני
 בעל דין לגנוב לבבות ולהחזיק מחשבות ותיראו פן

ישמעו הארץ הלזו אל דברי הזיפים לתת הרב לחרם
 ותלמידיו לגידופים חלילה להם ומעשות כדבר הזה
 ליקר ולנצח לשמן ולרזה האמנם אם אינם נביאים הם
 בני נביאים וזכות אבותם להם למסעד להגיל
 רגליהם מומעד ודקתם עומדת לעד ואם חלילה
 תהיה להם כת סוררת ארזבי שטים להעמיק ויולדי
 נכרים להספיק להחזיק במחלוקת על תורת השם
 יתעלה להלעיג ולזכור מגצעת המורה בעמק עכור
 הנני נכון להחלץ להוציא עזמי מן הכלל וחלקתם
 בארץ תקולל ואני וכל הנלוים עלי המאמינים בחיים
 וכל יריאי השם יתברך הנלוים אלי נסיה נקיים
 ועל דברי יקירי ויודי אשר בקש מומני לקנא לכבוד
 תורתנו ולדברי רבותינו ולהיותנו באגודה אחת עם
 רבותינו הטרפתים כאשר הסכימו צו לכבוד אלהים
 ולגדור גדר בעמו הפרוץ ולעשות דבריו כליון סרוץ
 שוטף לרקס להרים מדרך עמו ומכשול ופוקה שלא
 ידעת אם לא שומעת כי גם אנכי סרבים וסלונים
 אותי ואל עקרבים תמותי גם מתחול גם משלשם
 גם ערם צוא ספר הנבוכים מורה היה למקלח
 העם דת הצורא לצ סורר ומורה ולא יועבו אמות
 הספים וקול הקורא כי גם בראותם אהלי כושן
 וחרב דיסון ודיסן לעלת קיטור הארץ כקישור
 הכבשן לא נחם העם מדרכו ולא שב ולא האמין
 מוסר ולא קשב אף כי אני אינאם ובמסורת הצרית
 אציאם לבלתי הגות בספר מורה הנבוכים אשר
 שולח בעיניהם להאיר חשכים ומפי לדיק מושל
 ביראת אלהים משה איש האלהים ואני כצוא ספר
 הזה אלי מלאני לבי לעבור בין בתריו ולשאב משער
 לשער בשעריו ולחור ולהצין צו ולחור ולטעום בחכי טעמו
 לדעת אם אלחם בלחמו ואראה והנה יונקתו מוסף **ות**
 שרשי הדת ומסעפת פארותיה מחוקת דקי יסודותיה
 והורסת גדרותיה רוממות אל בגרונה ומות וקיים
 בלשונה פעם להשמאיל ופעם להימין מקרבת
 בשמאל ודחה בימין ואצינה כי תהפכות בקרבה
 לא ינקה כל המוגב זה הרחקתי מעליה דרכי ולא
 נתתי לחטוא חכי ברב הגדול המוגב חשבי אשר
 זרע אור ומשגה תורתו על כל קצוי נסיה נוטע בהם
 עני דעת וחושיה כי מי יודע אולי בעל הספר הזה
 אשר סתמו היתם רוח אחרת עמו אך בצמות
 לא סרו עוד העם מוצמים ומקטרים בצמה סוגים
 בצורה הנבוכים ביד רמה וגבר אשר אין לאל
 ידו להוכיח אנשי מקומו והחונים על ידו אם עברו

ות

תורות חלפו חק איך יוכיח עמים עמומים עד רחוק
 אף כי דברי רבותינו רבני גרפת דברי תורה הן
 ואין לריבין חיזוק אף כי זה ימים רבים הרבה
 משלים שנה בהגיע תור חשנה ספר החזרה
 בדרך הזאת ואשמך על ספר המדע אשר דבר
 בהלכות תשובה על העולם הבא שאין בו גוף וגויה
 קנא קנאתי לגור ישראל וקדושו וליסוד הדק ורשו
 בקאותי כי אבדה אמונת תחיית המתים וקדם
 בדרך הזאת ופי יושבי פרזות ערים עליזות אף
 כי תאלו להם ערים חומות צנורות ועיר מצנרות
 להגיל עינינו ואשלה ידי ואכתוב אגרת קנאות לרבי
 חכמי לוג'ל אשר היו צימים הסם לקנא לכבוד
 הסם ית' ולדברי תורתו אשר היו לחרפות ולחזק
 ידים רפות לזמן חיות האבנים וערמות העפר
 ואם הוה שרופות וסחלתי לדבריהם איון עד
 תצונותיהם והנה אין איש מתחזק עמי לגדור פרץ
 בעמי אכן עמד אחד ומחמייהם לרכוב במרכבת
 המשנה ובסם קדוש ישראל לא יכונה ועד כל רעיו
 אצונן יתחמץ לבני וכליותי אשתוקן כי לא נראתה
 קשת תוכחתם בענין להביא בכליותי בני אשפה
 אולי הגיע בידו אחד מן השרפים רנפה על המירו
 יסוד כל הנמצאים וסבתם וסודם בכבוד בשר ודם
 זה היה מואתם קול גדול המקנאים לתורת הסם ית'
 וחוקתם ונחלת עבד יי' ולדקתם לכתיב עליהם
 מוררות ולדבר עליהם סרות ועתה מה תקות אדם
 לשלוח אגרותיו בקנות ארצות ולגדור פרנות ולהוכיח
 לאדם מוות ולפקוד עליו אשמו הלל רב לו להוכיח
 עלמו במוותו פן יוסיף העובר על דת לחרף ולקלל
 ונחלא סם שמים מתחלל זולתי בהועד שני האנשים
 אשר להם הריב את דבר שניהם לפניו להקריב אז
 בדעתו ידויק לדיק וקרתית עוז נפסע והרשיע את
 הרשע והטור ישעיה שלום במרומו יפרום על כל עמו
 סוכת שלומו וייטיב לטובים ולישרים בלבנותם והשיב
 לב אבות על בנים ולב בניהם על אבותם כחפץ
 ענותכם וכחפץ אחי אהותכם דורם שלומכם
 ושלותכם : מאיר הלוי בר' טורד'ם הלוי זצ"ל

בשנותם ולא כחדו מאבותם הגידו סוד התהלות
 וגרם המשלות והמסות הגדולות אשר ראו ואשר
 שמעו באבותיך הקדושים קדושי עליון כלם אנשים לא
 סר שבע מלכות מהם ומחוקק חוס ויושר וצין
 רגליהם והיה לדק אזור מתניהם גדרו פרנות לבי
 הוא לכל הארצות חכמו על כן כדו חכמים וידועים
 נכבדים על כן הוקירו נכבדים וטועים גדעו זדים
 אצרו רשעים החזיקו את ידם במדות הנכבדות האלה
 מעודם יען וציען כי הם שורם כל טובה ויסוד כל
 תהלה ועמוד כל גדולה הם הנקודה ויתר כל מדות
 יקרות הסגולה בהם נחלו כבוד ועוז ויתר הנחלות
 תהלה לאל לא נופל אתה מהם כמוך כמוהם הנחילוך
 ונחלה הרישוך וירשת נחלת חכמה ופוארה ירשה
 היקרה למרבה המשרה אתה עתה תעשה מלכות
 בחכמה ובחבונה ובדעת ובכל מלאכה ואלו צימיהם
 ילא הקיף הגדול הזה בישראל וקמו בחייהם בני
 עולם ורגיזו אל מוליאי דבה על משיח יי' צבית
 משה מורה דק ודבריו וחללו את ספריו ידענו באמת
 ובתמים כי הם היו מן הראשונים ולא מן האחרונים
 לעלות בתהלה לזבוא לצרותיו ולאסוף כל מחמתיו
 לקנא את קנאתו ולערוך ולחמתו ונלחמו איש
 באיש איש צבנו ובאחינו כי למי היה מעט עוז מקל
 תפארה ולמי הלא להם ענה גבורה להם לבדם
 נקו משפט הגאולה לעשות באויבי הסם ית' נקמה
 לקלים המרוץ ולגבורים המולחמה לכן מן היום אשר
 סבלנו על שכמנו עול פרינו עמונו וגשוע קולס בכל
 הארץ תמהנו וכמהנו כל קהל ועדה הלוזשים על יי' ועל
 משיחו קנאה וחרדה כי לא ראינו צראש לוחמי
 מלחמת תורה ומעודה דגל מחנה יהודה ולא עוד
 אלא גונבי לבבות חושבים לרעה רבות מחשבות אנשי
 מנות ומריבות נבזו דעתוך וזמוןך השיאוך יכלו לך
 אנשי שלומיך בחבלי לשון משכוד בעצמות לזון לקחוך
 הסיחוך נחשים ללכת לקראת נחשים לחלל לאן קדש
 קדשים ולהלל צנים כחשים ומרחוק נחוך אנשי
 חואנה לקחת בידך חרב היונה ככל הכתיב בספרך
 המלא סודות המדבר בשפת משלים וסידות אל החכם
 הנכבד הדר זקנים ונשוא פנים רבי דוד בן קמחי
 י"א האיש כמוך יסיתך נחש אם אנוש כערכך
 תפתנו כל רוח וישיאנו נחש איה עיני שכלך? העיני
 בשר לך הלא ידעת אם לא שמעת הלא הוגד מראש
 לך כי האנשים הסם מלבד שרסם הידוע ומקומם
 הגרוע ואת אשר ליקחו בדברי תורה כל ימיהם להרע

נחמה בלד

חדרי לצבות: לחרוך רמיה וכל מורד ברצו ולשרוף כל איש אשר רוח שקר. זו. ובקרצו ישיס ארצו. ומאז ועד עתה הכינו ללאת מלפניך הכרים והרצים מבוהלים וגחולים והגושים אינם. להטיר כל בן מיל אשר בקרבנו לחוקתנו וללא חן את לבנו. לחגור על ירך חרבנו לרדוף אחר בני עולה. בני דמים ומרמה ולשכותם עד חרמה ולכלותם מעל פני האדמה. ואולם אם עד כה נואשת. ומוענות אף אתה חלקך החרשת. אולי דברי הנאלות הנשמעים מים עד ים לא שומעת אותם על בריים. ולא ידעת חוכן אודותם ולא עומדת על אמתת סודותם. על כן חבתי לכבודך כל הדברים בארוכה. ואחר כך אל כל נגיד עם ישראל. למען תראו ותצטוו תשמעו ותאזינו. ותשלמו לנו הימים אשר הסיתו אתכם בני אדם ארורים כי גרשונו מהסתפה בנחלת חברתכם והסתמתכם. ואם אתם תחרישו מי ידבר. ואם אתם תסבלו מי ייסר. צפי מי בלעדיכם להבין שמועה וציד מי מקל ורלוטה. להכות ולהסוכיח כל עושה חונף ומרבה חובה. אחלי אדוני! אתה ורעיך אנשי השם קומו והסתגרו. עונו ודברו. הוכיחו יסרו זדים ארורים אשר חטאו ויחטיאו. שפכו ממתכם על הכורעים לבעל זשם יי. לא קראו והנשארם ישמעו וייראו. על כן משחק יי. אלהיך ונתן לך לב לדעת. עין רואה ואוזן שומעת. לשמור את דרך עץ החיים. ומלך עולם אלהים חיים יתן לך אורך ימים ושנות חיים. כראון נאמן מעלתך שומר ברית תסלתך ועבד אהבתך:

אברהם ב"ר שמואל הלוי בר ר' חסדאי הוא מנחתו כבוד.

בו יגעו ולהטיב לא ידעו והטו עמם מכלל דברים מפוארים הנמלאים בכלים זכועים. וגדולה מזאת כי ראיו מופת הדור ופלאו. רום השכל ושיאו. מושב היקר וכסאו. גליל ההוד ולצאו. החכם הגדול הנשיא הלוי רבי מאיר ב"ר טדרו"ם הרעים שחקיו ושלה ברקיו דרך קשתותיו וכונן חני מליכותיו. ואלו כמבראשונה הם בני גילו והדומים לו און וחקר וחקן משלים ומליצות. והביא ענות והקדים קרואיו. ורבה צבאיו. אחרנו סוד יי ליראיו. לא נפלינו עליהם ולא סרהנו אחריהם. אך עתה בראותנו חלול עלמו והודו. קנאו לו קנאה גדולה. אף על פי שמתל על כבודו. ועם כל זה לא נעו רגליו לא שפכו אשורו ומחיצו כבודו ואהבתו היקרה. ולא סרו מני דרך הטובה הגמורה לערוך לפניו שלחן שלומים רבים וכן שלמים. וללאת בכל עת לקראתו לשחר פני מעלתו. ולסור לשאלו בשלום חורתו. ירום לעד קרן חכמתו ותנשא מלכותו. חי יי וברוך זורי אם אחרתי עד עתה מצוא אחר כך ומאודיע כל זאת יקריך. אלא מפני שמועט הימים אשר התענגתי בכבוד חברתך וחסיתי בלל הסכמה אל אהבתך. מוכד כל דברי רבינו מורה נדק ראיתיך. ומחצב כל ספרי חכמותיו חזיתיך. ומתפאר בו על גאון ורב שמעתך. ולמי כל חומת ישראל הלא לך ולכל בית אביך. לכן אחרי כן כל הימים למשה בחיר שוכני סנה חשבתך. ומקנא על כל מקנא ומעביר קול במחנה קול שוע קול רעש מלחמות קול שובר ארזים. קול חונק להבות מרצבות רצבות ומליצות יולאות ומשפחות ברורות ונחות ולשון מדברת נכוחות. והלהבות להבות ריבות בוטרות מקרב

שיר מרב ששת בן יצחק הנשיא.

נגד רבינו מאיר הלוי.

שאלוני ידירי איך יבונה
 בשם מאיר והוא הולך חשכים.
 השיבותים כבר קראו חכמים
 ללילה אור — והוא מן ההפכים.

אגרת הרמב"ן

אגרת מראש אמנה הכרה סדרה וגם הכינה הרב רבינו משה ב"ר נחמן ז"ל אל רבני צרפת
על אודות ספר המורה נבוכים שהיבר הרב הגדול רבי משה בן הרב הגדול רבי מימון ז"ל :

מרב אענה אני שוגג : עוד אדבר ולבי ופני היראה
ומחוייב : יתקן מורשי המחשבה וארשת
השפתיים : והקולמוס והמגילה יונעו בין הידים :
כאשר יגוד הקנה במוס : בשמועי אריות שואגים
מומנויותיהם : לביא וליש מהם : רעם שירים וחרועה
חוצטים במקל ומוכים ברצועה : לכבוש כל צאי עולם
חפת רגלי כבודם : טול ומקלוהך על קדקדם : ובעפפם
חרבם על פמיו : חדרו רעיוניו ויבהלו עשנותיו
ואיך יוכל לדבר נכוחות : ומה ישיב על חוכמות :
עבד נבזה בעיניו ונחמם : לבו בקרבו המם יום : פן
תאלכלו האם הגדולה : והסלסבת העולם : כי דברי תורה
שומחים בהם כנתינתם מוסיו בעסקן בהם לשמן : ובאחר
דזקוקין דנורא ובעורין דאשחא מאן מעייל פתיא אוכמא
לחמן : ואם אמוס יסתיר פניו מהכינו רעיוניו : אחרי
המראה נגהים גדולים צערו מהם : ודמות רקיע נטויו על
ראשיהם : וגובה להם ויראה להם : וכבוד ה' אלקי
ישראל עליהם : ואדע כי כרובים הם הפורשים על
המוני : ראיתי עמהם המונים המונים : רבי
התחכמונים : המה פנים הגראים במרכבה והמה
האוחיות אשר בצבא : המה ראשי העומדים : המה
נשיאי המטות : המה העומדים על הפקודים : ומי
מכלכל את יום צואם ומי העומד בהרואות : ואף כי
אנכי אענם איסרם בשמעם : ודרך תבונת אודיעם
ואני כנמלה : ואין בלשוני מלה : בזוי עם וחולעת
לא למדתי חכמה ודעת : ואיכה על האתנים מוסדי
הארץ נגביר חילנו : אפילו תורת חצרות אין עלינו :
רק לפקוח עינים ולהטות למוסרם אזנים : ולבי
וכליותי אשתונן ועדיהם אשתונן : רוח מפיהם תורה :
מפי ספריהם מוסר מפי כתבם מורה : הנני הקטן
בשבטי הדל בלאפי : לא אמונע עטיו ולא אחשיך פי
לוצם אימה רחת חיע : כורע על ברכים : קידה על
אפים : השתחוויה זו פשוט ידים ורגלים : אדון לפניהם

בקרקע אשיבה כהלכה : אשאל כענין ואם ידעתי
גדולתם בחכמה ובמונין : והדין אשר דנוסו : ידעתי
כי בלדק שפטוהו : ומה התלמוד אשר יבא אחריהם
את אשר כבר עשוהו : רק אנכי היום קטן אשר
שאל מפי וולמד : וכתלמוד אשר לעמוד על דעת
רבותיו חומד : ואין הביישן למד : והסירותי מוסה
הבושה מעל פני : ואשים דברי רבני נרפת נגד עיני :
בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ אשר בס כל תלמוד
עולפה להשיב קושיית : ולרבות הוויית ישאלו אותיות :
ובהקשות על גזרותיהם ובהשיבו על דבריהם : אשאל
מה ואיך ולמה : ורוחי רוח נדיבה ממוקם : אהבה
נושבת : לא רוח זרה ותלונת מחשבת : רק כשאל
אזנים לתלמודי קשבת : והחפץ בלבו להבה ושלסבת :
פנים מלרבת : וכי מלתי מליס וכאוצות חדשים
בבקעתי : ולשוני בחכי חדצר ולא מומני טעוף ולא
ידעתי : הורוני רבותי ואני אחרי מוסר שפתותכם לא
אמוס : כי תלמודי דינכם : בלדק גזרתכם : ומשפט
אמת אשר חרלתם השמועיו : ואם לדקכם בשום
בחלי השמים : ומתוק האור וטוב לעינים : וטח מראות
עיני ולבי מהשכיל : קטן מהכיל חכמתכם הגדולה
אשר רחבה ונסבה למעלה : אל נא רבותי כבהמות
תחשבוני : כתבנית שור אוכל עשב אל תראוני :
כתבו לי מאיזה טעם דנתם : לא לאוסופי אדינייכו
אלא כגון דא ודאי נרדף לאודעיו : ומאחר שלא זכינו
פא"פ לתשובתכם נלפה לדעת קטע אמרכם : מפי
ספרכם נתחנן : שהמדינה הזאת משושבת בגייסות
ולא אפשר למייתי קדם רבנן : רבותינו הרפתים
תלמידכם אנו ומימכם אנו שותים : הגיעוני דברכם
נדון בהם : ואין אנו כחולקים עליהם : אבל כמו
שאמרו בירושלמי לית ר"ל מתרם לקבל ר"י בגין
לחפלב עליה אלא בגין לאפיקי עובדא מונייכו : ועל
הדרך הזה ועל הענין אשאל מלפני כבודכם : איון

הרב ספריו כתרים צפני פורעניות. מן הוא לחזי
 קשתי בני יון החוקקים חקקי און. להעלות הטובעים
 בצור שאון מטיט היון. והנראה לכס מן הספר
 הוא בפרקיו וחלקיו כי לקרב רחוקים נטה מהקו.
 בעקבי פולסופיא ילא על דלתי חכמה נקט קשה
 בעינים שדחה אויביו בקש. למה פלילו דק לא תתנו
 מחסום לפי ספרכם על פני אמריכם. ללמוד אתכם
 דבריכם. זנות ופרכסות זו את זו ת"ח לכ"ש. האמר
 באונינו בגאווה ובוז מילין דלא נשמע לכם. עין קהלתו
 דמוע תדמע. הולאתם עתק ומפיקם דברים הנראים
 לקנאה ושנאה נאמרין. אסור לשמועם אף כי
 לכתבם ומוכ"ש לאמרם. שכתבם ואמרתם על
 הקדוש הוא. בכל גלות נרפת וספרד לא קם כוורו
 המורה יורה. מי כוורו מורה. ובכל מיני חכמות
 בקי. משתחו קב ונקי. פערתם פה לבלי חק והעתרתם
 בדברים השמעים. למרחוק. באמרתם על הגאון
 יש לנו גדול מונו שנעשה לדוקי. (פירוש ילאי המלך
 בימי חשמיאלים כמבואר ביוספין ע"ש) הנה זאת לא
 נדקתם אענכם. לא דברתם נכונה בעצד ה'
 ואוכיחכם. ואקרבם לענות כי לא אשא פני איש.
 להשיב על זה אמר ואחיש. ואל אדם לא אכנה אל
 הגאון ומוראו אקנא. מדוע את הרב ממעשהו
 תפריעו. ודוק כביר תרשיעו. הלא שאלתם עוברי
 דרך המאריכים לשון המפליגים תלינה הנושאים
 משל בערך. בתהלת הרב הגדול במעלת חסידותו.
 בתוקף אמונתו. בעולם ענותותו. בגדולת ימורו.
 בגדנת כיסו במעשיו הנפלאים. במליו הנוראים.
 בהיותו ביראת אלהיו דבק ומושק. ובתלמודו נושק.
 אהב דברי חכמים ומחבקן. הם ומחמד. עניו
 ומחמד. נפשו עטרת לראשו. האם ראייתם ספריו.
 אם דקדקתם בחבוריו. השמעתם אותו ובעט
 באיסורין. בקלן וחמורין. אם השמיט כל תקנה
 וגזרה. ולא עשה סיג לתורה. אם העלים עניו
 מעירובין וידיים. אם שכה עומר בגורן בעוף וגבינה
 הנאכלין באפקורין. והלא החמיר בהן ויותר מן הדין.
 לא לכם רבותיו להקל ראש כנגד המורה מי הכה
 הדוקים אשר היו כגבורים חוסים. מי נתן הביתוסים
 לשוים. הלא הרב ז"ל כי ה' עמו. והבזים רוכבי
 סוסים. והוליא אדיריהם מחמר מלך מזרים. מפחדו
 יגורו ומשאתו חרדים. ורבים מעמי הארץ ומתידיים.
 כי נפל פחד הרב עליהם. ונתחזק מוראו על
 כולם. והנני מעיד עלי לפני רבותי שמים וארץ

עד תבונתכם. אחרי הדברים והאמת. בראותי
 עלתכם הטורה נסכמת. עדתכם הקדושה מותמת.
 כל ארץ נרפת רבנים ושרים פנת שבעה כולם
 הסכימו לנדות ולהחרים על כל איש אשר ידו הרים
 להגות בספר מורה נבוכים וספר מדע. וקרנו יגדע.
 עד אשר יגמו גניזה עולמית. זה תופם דבריכם מעט
 מהרבה. ויניון והמודורה גדולה אשר לא תכבה.
 ולמה קדושי עליון פרשתם לרב הקהלות רשת המרס
 לקטף עוללות ואשכול. להשחית את הכל. כי תתנו
 ארץ הלזו לבז ולמוסיסת רכושם. ולשאלו באלה נפשם.
 ולא נתחם כבוד להרב הגדול אשר בנה בתלמוד
 מגדול. ומגדול עזו לשם ה' ומוקדם להמוני המון
 עם הארצות העולים בפרעות. ובית תלמודו השום.
 שומת עולם יקוום. בכל גלות החל הזה בספרד
 ובארץ המערב. ואל המורה ואל הכזי היה מושיע
 ורב. כמה נדחי חכמה קבץ. כמה בה"ו רבץ. כמה
 רעבי חושים נתן וימיו נאמונים. והשיב בדברים הנכונים.
 ואם אתם בחיק אמונה אמונים. שחולים בחלרות
 הקבלה דנים ורעניים. הלא תשימו לב ליוסבי קלות
 כי השיב לצלרון אסירי התקוה. ומוכרחי התאווה
 השביעם באמונתו ובקבלתו. נפשם הרוה. תחת
 אשר וולאו כריסם מהבלי היונים. והאכילו בטנם
 הזיות. ילטיגו בשפה לנפשות הבוטחות ולנשמות המקוות.
 יניעו ראש לתורה. וכי אין טעם לעבירה. ואין
 ריח לזנות. בדרכי תורתו לא יעמיקו ובילדי
 נכרים הספיקו. ולולי מדברי הרב ומפי ספריו חיו.
 ונפשו מודשן חכמתו ירויו. ובאהלי תעודה ישליו.
 כמעט רגליהם נעיו. הלכם באוני התלמוד הטריח
 עלמו? והוא כמוכרה ואנום. לבנות ספר מפני
 פלסופי יון שמה לנום. לרחוק מעל ארסנו וגליאנום.
 השומעתם דבריהם. אם טעיתם אחרי ראיותיהם?
 לא אליכם רבותו. הביטו וראו היש מואב
 כמכאובינו. כי גלו מתורת אביהם אשר בעונותו
 שריד בגלות ירושלים אשר בספרד. והותר לקרובי
 מלכות ללמוד חכמת יוונית. להבין בחכמת רפואות
 לשער כל מדה ולדעת כל תבנית. ויתר החכמות
 ותחבולותם. להחיות נפשם בחלרות המלכים
 ובטירוחם. אף כי אלה חכמות וותרות רבותיו
 ז"ל הזכירו בהם. וכוונו עליהם. וכאשר אבדו ספרי
 חכמותו. באבדן מולדתו. והולכנו ללמוד בהם
 ומספרי היונים והעמים שונים. ונשכו הלצות אחרי
 היונים. התחילו בשבח וסיימו בגנות. והנה הם

כי שמענו ומוגידי אמת שבכל ארצות חולכות תימן
 קהלות רבות עוסקים בחורה ובמונות לשמן, והיו
 מזכירים עם הרב בכל קדוש וקדוש בתיבתו וציומיו
 ובחיי דרבנא משה בן מיימון אשר האיר עיניהם
 בחורה והעמידו בקרן אורה לבטל מהן גזרות
 קשות וכבוד המס כי היו כעט חונות מרמס
 ומעליהם עול מלכות הרים ויחלו מעט מושא
 מלך ושרים וקהלות האלה בשמעם את דברי האלה
 היוצאת הלא יפרקו עול המורא ויגלו פנים בחורה
 להתרים כנגד רבני ארפת ידברו ואיש את רעהו
 יעזרו לחזק מתנים ולאמץ כח על דברי הרב
 הגדול ולמודי בספריו יאמרו חזק והצדק כמורה
 הצדק להחזיק ידים ולהוסיף ישיבה עוד ולאמץ
 מאד תעשה חורה כשתי תורות וכל ישראל שתי
 חבורות אלה ישפטו בעמוק יוספטו ואלה יבאו
 ונחו בנחלי הבחיות ושתה ישחו אשר אין משפטם
 לשחות אלה יעמדו על גזרתכם ואלה לא יחשו
 על מעלת תורתכם והלא אפילו לאנשי ביתו של
 אדם עבדיו ושפחותיו הכוננים לו רבותיו שלא
 להטיל אימה יתרה עליהם שחא יאכילוהו דבר איסור
 ואפילו בשלשה דברים המוטלים חובה על הבית
 הצריכו למומרינהו בתיחוחא כי היכי דליקבלוהו
 מיינה וזהו ק"ו שאין עליו תשובה על אחת כמה
 וכמה להזהיר את הרבים וליסר קהלות גדולות עם
 עלום ורב אשר בהם כמה חסידים וכמה חכמים
 שהכל חייבין בכבודם הרבה ונשטים עשרה רבוא
 אדם כל שכן וכ"ש שהיה צריך לבא בנטי וליסר
 בנחת ולואי שיהא בדור ראוי לקבל תוכחה כי
 העזות פורחת שובבה העם הזה משובה נלחת
 ואם תגזרו דבר שלא יהיו מקבלים ומחובה לא
 יחשו לחם ומיינכם ויאמרו לעיניכם אדרבה ויהיה
 לרגלם רשת ולחוסלו סבה ואין גוזרין גזרה על
 הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה
 ולמה רבותי וגאונים תבלעו את נחלת ה' והנה
 אנו קבלנו גזרתכם ומהר מהרב פירם עד תחקרון
 מלין וחשמו אומרים נכוחים כי אין סביבותנו
 פחים אין בארצותנו נודד כקף ופולה פה ומנפף
 כנגד קבלתנו אין פרץ ואין יולאת ואין אומה
 ברחובותינו ואומנם כי מצין הסרים מרכבה יולאת
 אשר בה הסוסים שחורים ומרב המחלקת בחוכם
 חזית מעלה יעשן כנגדם לאיתי והנה הרב
 ר' שלמה שם ישר ניכר עמו כי ריב לחכם עם

חזריו עם חכמי ארץ יחווכה ואנחנו לא ידענו
 קשט אומרים דבר מי יקום ומונו ומהם ואמת שמענו
 את הרב הגדול מחזיק במדרשי רבותנו וצבדתן שכל
 הדברים יהיו בהויתן בסעודה העתידה ציין המושמר
 ולויתן בניהם וגנת ביתן המחכה יראה והמכחיש
 לא יזכה לראותן ויגל כמים משפטו ודקה כנחל
 איתן ואחם רבותיו הקדושים קובלים עליכם פרושים
 אם באתם לגדור גדר להרים ומדרכם מכשול ופוסה
 ולא מפיכם דקה כי אולי ראיתם צורך שעתם
 ולהניח מקום לשלוח דברכם מהר כאשר הראה
 אחכם צהר הוא מוגל מושטיפור המור והנמסה
 למה כללתם אותנו עמוהם להכניס ארצנו בגזרת
 המרס והאלות ההם ומה לנו ולהם וגבול נתן ה'
 בינו וביניהם ואחרי שאין בזמננו מחלקות ולא
 שוד ושבר בגבולנו אין אחריות חרמכם עלינו והנה
 קהלתנו חסים על כבוד הרב הגדול ומקנאים לו
 קנאה גדולה לכבוד תורתו ומסידותו ואת יקר תפארת
 גדולתו לא מהיותנו פוסחים על שתי סעיפים
 לסור מני דרך מני ארץ רבותיו היפים אל הבלי
 פילוסופים ואם יעלה על לבם מקנתן מזגרתכם
 וע"כ ספר המורה ירחיקו ויודבר בעניניו שפתותם
 ידביקו כי לבם כמחט סדקית לא ידעו דרכיו ובנתיבותיו
 לא העמיקו מה יאמרו לספר המדע והמכתב
 ומכתב חלקים אשר העתיקו ופתחו לספרי הרב
 ז"ל בתלמוד ויבוא לכל חבוריו סופר מנות ה' עשה
 ולא תעשה וילמד לתלמידים כבוד ומורה בהלכות
 ח"ת יורה חטאים דרך בהלכות תשובה ובנחת ושובה
 ובלי קושיא והיות ונפיק מרגילות כי לא מנינו
 דברי תשובה בתלמוד רק מפורים ומפורדים צין
 ההלכות וההגדות בלי צדורים וכל חבורי גאונים
 הראשונים ואחרונים לא מנינו אותם ענינים דרושים
 לכל חפנהם ומזומים כאשר הנה מפורשים ומבוארים
 בספר ההוא המומולא פנינים המויתם בספרים ומבחר
 ומצפנים ומחסדכם רבותיו הודיעונו מה לכם ולספר
 ההוא כי חורה הוא וללמוד אנו נריכים כי שמענו
 שאתם אומרים כי הוא ככופר מדינה של גיהנם מפני
 שאמר הנקמה שאין למעלה מומה היא שתכרת
 הנפש ותאבד ואנכי הנעיר לא האמנתי לשמועה
 כי קראתם אחריו מלא על פי הדברים האלה
 שהרי רבותיו ז"ל באותו לשון אמרו בספרא לפי
 שהוא אומר כרת בכל מקום ואינו יודע מה הוא
 כשהוא אומר והאבדתו הנפש למד על הכרת שאינו

אלא אצדון. וחס ושלוס וולכפור כי יש גיהנם ותפתח
 וכפור. וכל אדם צדו ידליק אורו וצורו יתפור. כי
 המכחש בזה קרע מעיל האמונה וכסות הקבלה כל
 יתפור. ויעשה אדם כדגי הים ורוש ונפור. אבל אמת
 ואמונה נכון וקיים. כי לאלהים יקידת נור צליון אור
 לו צירוסלים. תמור מעלה עשן כקטור הכבשן. וכך
 הוא צעיני אני העשיר תלמודכם וכל חייבי כריתות
 יורדין לגיהנם ויידונין זה שנים עשר חדש נפסם כלה
 מחודן דין שלה. ומתצטלה והולכת לה. וזה שאז"ל
 לאחר שנים עשר חדש גופן כלה וגשמתן נשרפה
 ורוח תפזרתן תחת כפות רגלי הנדיקים. כלומר
 שמתחת שמה ואילך אינה צמוקס דין ולא צמוקס
 תענוג אלא צטלה ואוצדת. וזהו שאז"ל אין כרת
 אלא אצדון. ונמלא דברי הרב הגדול קיימים. שאמר
 הנקמה שאין אחרים נקמה הוא האצדון. שהוא ודאי
 סוף הנקמה ותכליתה. וחלילה שלא כפר דין הראשון
 שבתחלתה. שהרי הרב הגדול אומר כן באותן
 ההלכות. וידונין על מטאותיהם וכו' וזה הדין בודאי
 צמוקס שהוא. ואתה קרא אותו גיהנם או תפתח
 או עלוקה שהוא על כל פנים ומוקס המשפט שמה
 הרשע. אשר שם שם אלהים לכלות הפשע. ולהתם
 מטאת העוברים. ומוקס אשר אסירי המלך שמה
 אסורים. על כן אמר הרב הגדול ז"ל וידונין כפי
 רשעם. ואח"כ יש לה חלק וזכות לעולם הבא. אלמלא
 אית דין ואית דין. נושא חשבון ונתן צמונין. מוריד
 ומעלה הורם ומקיס הצניין. וכן פירש הרב ז"ל
 באחרים ויידונין כפי גודל רשעם וחטאתם לעולם
 ולעולמי עולמים כגון חמונין והאפיקורסין. הרי
 שהפירש הרב ז"ל צין חייבי כריתות וצין הגדונין
 לעולמים. לפי שאלו אובדים ואלו יידונין לעולמים.
 כי חולעתם לא תמות ואשם לא תכבה. ואמת שלא
 ראיתי בכל דברי הרב זכר לשנים עשר חדש שהזכירו
 צמוכת ראש השנה וצמוקמות אחרים. וז"ל שהוא
 ז"ל סבור דלאו דווקא קצבה נקט. שאין דין החייב
 כרת אחד שיהיה לחייב שלשים ושם כריתות אלא סימנא
 בעלמא הוא. ומאן סליק לעילא ואמר דווקא הוא.
 זהו דעת הרב ז"ל. ובודאי דמתניתין דעדות היא
 תויבתיה. מכל ומוקס המפרש כן אם אמת ואם
 שקר. לא כפר בצבותיו ז"ל ולא פקר. אבל צין
 טוב לרע כפי דעתו ביקר. אין וחקר. וזה שלא
 הזכיר הרב דרכי גיהנם. מפני שהוא אללו מן
 הדברים המופתים בהעלם עינים. והוא תופס

דרכי התורה. בצאור הדברים המתבארים בהכרת
 וראיה גמורה. זו היא דעתנו דברי הספר הזה
 ברורה. לכן נשאנוהו על כפיים. ושמונו צין העינים.
 ולא דחיונוהו ככס בשתי ידיים. וכבר ראו כל בני
 לוי"ל והרב הגדול רבי אברהם בר דוד ז"ל הספר
 ההוא ולא נור לגנוז. ולא קראו אחריו חגר. ואין
 אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר. אבל כולם או
 לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר. והרב ר' אברהם צ"ר
 דוד ז"ל השיב על מוקנת דבריו. ולא אמר שיש בו
 נד מיינות ונד כפירה חס ומלילה. וראיתי לרבינו
 הנרפתי ז"ל בתשובותיו צמות הנהוגות עתה בארץ
 ישראל שהגיעו ספרי הרב הגדול לידו והיה מתצרך
 בהם ונזיף ראיות מודברי הספרים ההם בשפה
 ברורה ובלשון מהודרת. ומזכיר שם הרב לתהלה
 לשם ולתפארת. ואחרים שמעתי אומרים שאתם
 תופסים על ספר המדע באמרו שאין למועלה נורה
 ותבנית. ולמה רבותיו תפסתם עליו דבר הזה שהרי
 כל הגאונים בצבוריהם וכל חכמינו הקדמונים צפויטיהם
 בספרד הכל יחשבו הנוטה מזה כהולך אחרי ההצל.
 ודבר זה כתוב בתורה. ושני בניאים ומשולש בכתובים.
 ומפורש בהגדות ובמדרשים הנעמיים והנאבשים. ולא
 ישיגוהו גבולות. ואיזה גבול ומוקס יתארוהו. והנה
 השמים ושמי השמים לא יכללוהו. ואמנם כי קלת
 הגדות הטורות יבקעו יאורים בצורות. ולהם סנסנים
 ובפירות. עושים פירות ופרי פירות. וסודם כאשר
 יבחן. ינעם לידעי חן. סוף דבר הכל נשמע כי
 על זאת האמונה. אומתו אמונה. גם לחכמי נרפת
 אשר אמרתם לרופה. דעתם יפה. ומאלו שכתבו
 כן בחבורה. וכן ראיתי בחבור הרב החסיד ר'
 אלעזר בן ר' יהודה מברמיזא ז"ל בספר הגדול
 שחבר והגיע ומנו לדי שער יסוד היחוד והאמונה
 וכתוב בו בלשון הזה. ומה ה' אחד אחד כל אשר
 בו. אין קנה לקצתו אין חקר לתבניתו וליכלתו אין
 קנה וליסודו אין לו התחלה וסוף. ויזר הכל ויודע
 הכל אמת אין לו פנים ואחור וגובה. כי אין קץ
 ותכלית לכל אשר יש בו. ואין לו גבול ולא אצרים
 לצורה העולמיים. ומה שכתוב בקרא עינים גשמיים
 לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזכירו
 בתורתם שלא נחשוב עליו דמות וצורה. דכתבי ושמורתם
 מאוד לנפשותכם כי לא ראיתם כל תמונה. ומה שכתוב
 נעשה אדם בללמונו כדמותנו, לא שיש לצורה דמות
 ולם בריותיו, אלא בללמונו שאנו מוכינים להתראות

כל זה כתב החסיד ז"ל וידעתי כי הספר הוא
 מוזני אנליכס ועוד צו האריך אבל לקצר אני נריך
 כי האלהים יודע בהעלותי דברים אלו על ספר
 ארכובותי דא לרא נקטן ולבצי ורעיוני נעים כנוע
 עני יער מפני רוח גדולה וחזק ומפרק הרים ומשבר
 סלעים אמנם מחשבותי נופיות לפתח שכל העינים
 תלויות וממנו אדרוש שליחתו וכפרתו כי עת לעשות
 לשמו הפרו תורתו ואנחנו תמהים עליכם כי ראינו
 שלא הסכמתם עם הרב הגדול בעקרי האמונות
 וליתם לגנו ספריו באגרות הראשונות ובשמענו
 דבריכם בצפיתינו לפינו להגיה ירדן קבלתכם אל
 פינו ולא נעה מהדרך ימין ושמאל ועתה התורה
 השנית הסולכת לשמאל ומקצת שריכם ורבינכם אחריה
 והם כחוסים על הגזרה הראשונה וחוזרים דברים
 מה ראו ועשו מי פייסם ונחפייסו וכי משוא פנים
 יש בדבר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חבירו
 למחר שומעין דבריו והלא אין דינו אלא בעקרי
 הקבלה לכן רבותי שימו דעתכם להיותכם בהסכמה
 ותהי לכם לחכמה כי עיני כל ישראל עליכם לקחת
 ק"ו חכם להודיע דעתכם לזכור הראוי ברמו ברמו
 הראוי בדבור דבור והראוי לחכם לחכם והראוי לבור
 לבור פן תגא דברתכם במחלוקת ותרעו ותשחיתו בכל
 הר קדשו פן תקע נפשינו ומשללת הקבלה והשרשרת
 תנתק וחבל הכסף ירתק כי יבררו רבים דרך
 לעזמן כי תביאו בלבכם מורך נקטן בר פן יאנק
 ותאבדו דרך ועתה רבותינו הגדולים המגדלים
 והפנות ושרי המדינות יחזור לכם על הראשונות
 וכל שכן על האחרונות וידוע חדשו באומת ובצירור
 כי לא ישמעו הקבלות לחרס וארור ופני כולם
 קצאו פארור בגזרתכם לגנו ספרי הרב הגדול לעזוב
 כל איש מאוייו והפורש מהם כפורש ומחיו כי
 מהם ילמדו ובהם יעלו וירדו ומי על יסודי תורתו
 וספרי מחדתו יקח ומכס עמדתו לכן רבותינו
 חושו למינכם והיו מתונים צדיכם החרס יותר
 והאלה היואלת תוספר בתרועת שופר השמתא בזמן
 אחר תצטל והגדוי לכל רוח יזרה טוט אסר טוט
 שרי וילא דבר מלפניכם ותהיו לאגודה ולקשר של
 קימא והיא מן המדה ואל עוסקי ספר מורה
 הנבוכים כחות כחות תשימו יד מוראכם אל פייסם
 כי מנות הרב הגדול המחברו היא לאמר לא תפרסוהו
 ולא תפרסמוהו וכך אמר בתחלת ספרו אני משביע
 באל ה' לכל הקורא בזה הספר לבל יבאר ממנו

לנבואים פרטוף החמר הוא פני אדם דמיון הנבואה
 לנו וכבוד ויקר כמכובד בעיניו בללם שמואלכי השרת
 נראין צו זה בדמותו ע"ד הוקר והכבוד שחפץ באדם
 וכן פי' ר' סעדיה הגאון ז"ל וכל הסובר על הנבואה
 יונר הכל שיש לו ללם דמות ואברים אין לו אלה
 כלל תראה דמחרגם פי ה' מיתרא דה' בעיני ה'
 קדם ה' זהו לשונו ואלו דבריו ועוד ארז"ל באמת
 ובצבועה שאין ליוגר הכל ית"ש לא דמות ולא נורה
 וזה היו אבותינו הקדושים מאמינים וכל מה שכתבו
 צייר השירים ראשו כתם פז קולותיו תלתלים אינו
 אלא משל תראה במדרש חזית וכו' עד וכל הרבנים
 ורבינו חננאל ורבינו נסים ורבי נתן ידעו וכתבו שאין
 דמות וגם לבורה וקללו המאמין בזה ואברהם אבינו
 ע"ה הציין ידע זה ע"כ אני אומר באמת שהמאמין
 באלהותו יבין כי כמו שאין אברים לנשמה שיאלה
 מכסה קדשו כך אין לבורה גוף ודמות ונורה כלל
 המאמין אשריו ומי שלא יאמין ידון באש לא נופת
 כי הנבואה הוזה בכל וקרוצ לגוף יותר מן הגוף
 לנשמה ואין דמיון לו בריך הוא ועוד כתב ז"ל באותו
 השער וכשהנביא יודע שרואה בכבוד כפי רגון
 הנבואה באור האור יאמר ורואה את ה' כי את
 המלך ה' נבואות ראו עיני לפי שידע חפץ הנבואה
 במראה הנבואית והוא וביד הנבואים אדמה כפי
 שכלו המושע ומדעו ומלמד לבני אדם דעת לא יהיה
 כוונתם בדבר הנראה לעין מלאכים או לעין נבואים
 לקרותו אל כי אם ביוגר הכל אשר אין לו דמות
 ואין לו קץ הוא בהיותו וביחודו בחוף העולם וחוף
 לעולם ואין מחילת הרקיעים והארצות והימים ונקיפים
 אותו ולא גורעה מומנו והוא ואתם עדי נאם ה' אלהים
 חדע בשכל מדע לבצר וחדע ותשכיל כי בורה העולם
 אין לו קץ ובבול וסוף וקנין לא קימה ולא ישיבה לא
 הליכה ולא עמידה לא עליה ולא ירידה אך כפי חפץ
 ראונו ומראה כבודו וסודו לנבואים וזהו שאמר כי
 אם גלה סודו אל עבדיו הנבואים ועוד אמר ז"ל
 ומה שאמר בספר הקומה א"ר ישמעאל אני ועקיבה
 ערבים בדבר זה זה שיעור הכבוד הנראה והנבואה
 המנהיג והמואלל כל העולמים ושכינת עזו בגבהי
 מרומים הוא אלהינו הנבואה וזו היא האמונה הנאמנה
 ה' אלהינו ה' אחד הדיקים רואים פני השכינה
 כנגדם כי ראו איך ומואלל הכל ויתסוך רוחם אליו
 וכססם עולים נטרפים באש שלפני הכסא ואחר כך
 הם מונחים בצרור החיים ושם נהגין ומזו השכינה

אפי' אות אחת ולא יבאר לזולתו אלא מה שהוא
 ונזכר ומפורסם בדברי חיי סקדייתו מחכמי תורתנו
 אשר נקבו בשמותי אך ללמד מה שלא אמר אחר
 זולתי ומאזינו ז"ל אל ילמדו לזולתו זה תופס
 דברי הרב ז"ל ואם אחס רבותיו חסכיו עם
 חכמי פרובינציה וגם אנחנו נלא בעקבותיכם תחזקו
 הדבר הזה בחרם ואלה ברעם וברעם ובקול המולה
 גדולה ולהב אש אוכלה הלא די בזה תקנה וגדר
 במרעם שלום תנהלו הלא ונאמרת האהבה תרבינו
 העדר ועוד ראוי לכם להזהיר בנחת את הכל
 להניח העסק מכל וכל ירא שמים ישוץ וישקוד על
 ספר תורת שבכתב ותורה שבעל פה כי הוא בית
 חיינו וזה מעלתו תגדל השומע ישמע והחדל
 יחדל שאי אפשר לכם להוכיח לכוף כל ישראל
 להיות חסידים וזה נהגו אבות העולם ליסר מזה
 חכמים גדולים אף כי למנוע מן הסגיון התלמידים
 המתחילים ללמוד כמו שזלאתי בתשובת רבינו האי
 גאון ז"ל לנגיד מ"כ שכח לו בלשון הזה תקון
 הגוף ומישר הנהגת האדם הוא עסק המשנה
 והתלמוד ואשר טוב לישראל כי למוד התורה יועיל
 לעלמו ולחכמים שכחוהו ויועיל לעמי הארץ כי
 ימשכם לדברי המצות והתורה ואשר יסיר לבו מזה
 ויתעסק בדברים ההם בלבד יסיר מעליו תורה
 ויראת שמים ויפסיד עלמו בצותן הענינים הכתובים
 בספרים החזונים ויסיר מעליו כל דברי תורה לגמרי
 וזאת ההסרה ירע לאדם שיבט דעתו עד שלא
 יחוש לעצבת החפלה אבל אשר יוחרו עלמו לתורה
 וליראת שמים ילא להם מזה כי ינהיגו כל ההמון
 לאחרית טובה בלי פקפוק ולא ישומו שום ספק
 בהקב"ה ואם תראה שאותן בני אדם המותעסקים
 בצותן הדברים ודרכי הפלוסופיא יאמרו לך שהיא
 דרך סלולה וטובה שיגו לדיעת הבורא לא תאבה
 להם ודע כי יכזבו לך באמת ולא תמוגל יראת
 הטא ועווה וקדושה אלא באותם המותעסקים במשנה
 ובתלמוד ובחכמה יחד לא בדברי חכמה בלבד עד
 כאן כתב הגאון אבינו של ישראל ואתם גודרי פרץ
 העומדים על אדון כל הארץ ראוי לכם להזהיר
 בזה וליסר בכיוולא בזה ואם תראו בעצמכם

הטורה להוביל שי למורא הבו עוז לאלהינו ותנו
 כבוד לתורה יעמדו נא שרינו וכל הקהל אשר
 בעירנו ונמלך תחלה ביסוד המעלה בן של
 קדושים הארז האדיר אשר בין עבותים למרתו
 זרע קדש מנצחו הרב רבי אברהם בנו של רבינו
 ז"ל ותהיה הסכמת כולכם עמו הסכמה אחת
 והעובר וקול פחדכם יחת הגם לכם מן הפח ילכד
 בפחת בזה תאירו בנתיב השלום כלהרים ולה יטו
 הקהלות אזנים וסרה קנאת אפרים ואל חברי הר'
 החסיד רבי שלמה מברנללני שלומכם כנהר הטו
 ותגו עליהם בצקשה ובמטו לירא את מוראו להזהר
 בכבודו ולהזדרז ולשמוע בתוכחתו להסיר מגחלתו
 להסזיק בדעתו וללמד תורתו היקרה מפנינים
 ולסבול פגעיו הנאמנים כי שומעו מצעלי המחלוקת
 מצעמים בכבודו ופורקים במורא חללו קודש חממו
 תורה ועליכם רבותנו המנוה הזאת כי תלכשו
 קנאות ותנצחו לצאות שרי אלפים ושרי המאות
 לבא באדירים לעזרת ה' בגבורים עד אשר איומת
 הרב עליהם ככפיר ינהם ולא יעמדו אליו בגבסם
 והוא גם הוא ישמע למוסרכם ויזהר בכבודם ויהא
 וקבל בשמחה את כל האדם למען תהיה מחלקתו
 עם חכמי עירו כמחלקת בית שמואי ובית הלל
 הנהגים אהבה וריעות זה בזה לקיים מה שנאמר
 האמת והשלום אהבו וזר ישראל יכתת חיותיהם
 למזמרות ולאתים חרבותם והשיב לב אבות על
 ביים ולב ביים על אבותם ויקל מעליכם רבותיו
 ומעל גבולכם עול וחלכותכם וכבוד גלותכם וישכין
 אתכם במשכנות מצטחים וצמנותות שאננות כבודכם
 יבנה ויוסיף כל אשר לכם לונה ינהילכם ביש
 הפון ובתוחלת הערוכה והייתם ברכה כחפצכם
 וכפץ תלמידכם הפץ בכבודכם ומתפלל בעד
 שלותכם בארוחיים יקרע לבו לכמה קרעים ויחדר
 לרגעים ונוסא נפשו לאל גואל ישראל וקדשו כי
 יקום בכם מה שכחז כי זרע השלום הגפן חתן
 פריה וגו' הכותב לפי כבודכם כורע לכבוד ומשתחוה
 למורא תלמידכם הצעיר אשר לכל מנותכם מוזמן
 ועמכם נאמן :

כתב ששלח הרב הגדול רבי אהרן ב"ר משלם

להרב ר' מאיר הלוי

ארזי אל יעל כיונק לפניו וכשרם מארץ ניה, ברוח
הקדים להביט פריה וראיתי אני את המראה והאנשים
אשר היו עמי לא ראו את המראה, אבל חרדה
גדולה נפלה עלי כי מיום ששם ידעתיך ולשמע און
שמעתיך ומעלות תהלותיך ספרו לפני ושאוין המון
חכמותך נגלה באזני, על לוח לבי חרשתיך ועטרות
ענדתיך כי שחבתיך ראש יניקות המשרה פארת
תפארה גדול אתה וגדול שוך בגבורה אוהב חכמה
וראש תעודה ומוכד התורה וקדם בן חכמים בן
מלכי קדם, המבין המשכל ר' מאיר הלוי הנשיא
בן החכם הגדול הנשיא ר' עודדוס הלוי:

ועתה מה זה רוחך סרה וזרה על הגבר חבי כל
בני עבר המוכון בית התעודה, ומעמידה
על עמדה, המפנה דרכים להסיר ומכשלה המחיה
אותה אחרי נפלה כי העמקת סרה לדבר על
ספר משנה התורה כי אם איך יודע אם יש אם
למסורת ואם יש אם למוקרא, ורעת פיך שלחת
ולשוך תהלך בארץ, מה פרלת עליך פרץ, וכי תעדה
דבריך לשוא תחיפה, ושבר עמי על נקלה תרפא
המחזיקים בצבית תרפה, ועליו דברים אשר לא כן
תחפה, דברים אשר כל שמעם תללנה אזניו ותולנה
עיניו, וקירות לבו בעלמותיו אם תשלחנה חבליהן
תשלחנה וכליותיו תפלחנה, כי דברת על לדיק עתק
בגאווה ובו ובגודל לבב וגאווה, ולבך שלף חרב בגאותו
מוגה, וברק ממרוורתך עליו יהלוך ועזוהו אפו ותמהו עליו
תשפוך, ותפץ עברת אפך, כי תכתוב עליו מדרות
ולא תהרת מנחלתן ומנצבת המכוח, ותאמר זך
לקחי צעיני כל בעלי אסופות שומרי מנהו כי השפילו
ותאמר גוה וני יתן ידעתי ואמאלך אבא עד תכונתך
אשמעה באזני תצונתך אשר שחלך השם בטוחות
אערכה לפניך משפט ופי אמלא תוכחות אדעה
תענני ואבינה מה תאמר לי מודע אליו ריבות ועל
דברו בגאווה ובו השיבות, ותשבח כביר לדיק להרשיע
ודמית להשמייע לכל פינה ואפס כי דבריו אין ואפס
וכי גדל מנשוא עונו ומעליו המקנא אתה לו הברב
כח תלמוד תריב עמו הבאת עד נכבי ימיו והתהלכת

צבי נחמד לשם ויקר ותהלה, ומחכמה ומושכל
ומולא ושחולה, משרת יקר פאר וגדולה,
בכתם בין ופי מודע ומולא, נטה אזיך, שמע
דברי חכמים לדעתך, למסלה שית לבך שמע מוסר
וקח מוסר השכל, פתח פיך אכול את המגלה,
ומאסה ומסותרת לפונה אמת טובה בחוכמת מוגלה,
כשבתי ורעיד ומשומם אחוה בחבלי פחד ואימים
ותחתתי מתולדות הימים והתהפך הזמנים
וזוק העתים, והנה יד שלוחה אלי ותגיעני על ברני
וכפות ידי ואשא עיני ואראה והנה ונגלה עפה
היוצאת ורוח בכנפיה, ולקול פעמוניה מאז נפשי
נכספה, וללללי שמעה ללה שאפה, לשום עליה
כמוש חתן על כלה יפה, ומקוורת מור ולבונה
ספירים מעולפה, כי שחבתי כמו שחר נשקפה
תורת אמת בעודה מעולפה ומאלפה ברה כלבנה
כחמה יפה, אור וזרה לכל עבר וולנת ואבני מר על
אדמתה ומתנוססת, תפיה גנה יזלו בשמים ואעבור
עליה ואראה מתבוססת בדמיה, גם בכנפיה נמלא
דס נפשות נקיים ודיקים אספה תורה חמסה וחוק
תלפה ודברי לדיקים תלפה יפאת המוסר הרסה
ותומתה ערפה בומר גאה וגאון סחפה וגשם גבורה
מניפה ועל גאווה ובו ערפה ורביצי אמרי עתק
מניפה עד את רוחי חבלה ועלמי רחפה ופנת לבני
חפפה ונפשי ותחוגה דלפה וצמגיני תבער אם כליותי
נשרפה כי אמתה לא תרפה ודרכה בסערה וסופה
ואלך לדרוש אנה המה מוליכות את האיפה ואחשב
כי לטה כנפים כנפי יונה בכסף נחפה, וממלאו
כנפי האנפה ונת היענה כי הפכה לראש ומשפט
ולדקה ללענה ואשלח לקחתה לי בשמים ראש ותהי
צפי לננה ורוש כי מי שמע כזאת ומי ראש וכדבר
הגדול הזה הנהיה, כי על הנשר הגדול גדול כנפי
חכמה ותחיה ורבה הנונה, דעת ושכל ומוענה,
יקומו יוני גאוות לשבת במארב להכות בלדיה
להשכיח ישרים לפוק פליליה ולהפוך שורק כלו זרע
אמת סורי הגפן נכריה ואם על גפן ומזרים חסיע
שליחות קליריה עד ים אשר כסו הרים ללה וענפיה

כתובה וחרושה, והנה כתובה לפני לא אחשה. כי אמנם
 וימות רבינא ורב אשי לא קם עוד בישראל כושה
 להפליא עו ולהגדיל חשיה, וגדולים מעשיו ומעשה
 ר' חייה. כי הקים עדות ביעקב ותורה סם בישראל
 בשכלו ומדעו אשר לא חשכה מפי זרעו. ואתה הרחבת
 פיך והארכת לשונך והרימות קול עליו. תשובתו לא
 חזית לבר בי רב דחד יומא ודמי האי לרבא מדרבנן
 כדלא גמירי אינשי שמעתא (כך אמר הרמ"ה על
 הרמב"ם). נוקשה בלחמי פיך ונכשלת כי בכתך
 לא משלת, ומאד נכשלת והבלת, כי שפתיך לפיך
 לא גבלת וחיל חומות דעתך האבלת, ובדם שכלך חבלת
 ובמראה הגאווה נגאלת וביס המוסר לא נעבלת,
 וידעתי כי את פי הרב החכם אביך וקנך לא שאלת.
 כי לא דברת בפיד כמתלמד וכשאל, רק כמתגבר
 וכמתגדל. ובזאת לא יתהלל המתהלל כי תחלת דברי
 שאלתך בדרך וסכל ואחרית פיך רעיוניך שבו ברואה
 וסלו העת שמת זכרוך אחר המזוה ותדבר בגאווה
 ובוה. פרשת רשתך ונחפשת במיוחדתך ונלכדת
 במלכותך ותענה עזות. ולא מהכמה שאלת על זאת
 כי העמוד אשר בו חזקת ידך ועליו נשענתך נשבר
 מעך ורנוץ קנך וכהה פשתך. חשבת לנכפת ואת
 נכפתת סברת למחפר ואת נחפרת. בלחורך בספרך
 טעות גדולה היא זו. ובאמת מדרך חכמה וכבוד
 תלמידי חכמים נטית ותטאת ופשעת ועוית, ולעמי
 על כל דבר ה' ביות. היאור חומר ליוגרו מה עשית
 וכי יש תלמיד שיאמר לרבו טעית, ואם קרית לא
 שנית. ואם לפי ראות עיניך שגה וסיגים מוסף לא
 הגה, היה לך לומר לפי סברתך כתוב בחורה כך.
 ואמנם כי כל חכם לב משכיל יחזה בספריו ויבט
 ויחשוב כי שכת או השמיט, או נשאו לבו לומר כי
 מלא בשגגה שיוגא מלפני השליט, היה לו לפסוח
 והגיל גנון והמליט, לא לדבר בשאט גדול להמעיט.
 כי לא שמענו בלחינו ולא ספרו לנו אבותנו חובר
 ספר אשר חובר אחרי חבור הגמרא כחבור ספר
 משנה תורה, ולמקרה חבל ועד אפסה לא נמצא
 אים אשר ירקח כוהוה וכמתכוונתו לא נעשה כן. כי
 יפלא מורך דבר בספר תורתו בלחמי בונה להבין
 בין דין לדין היה לך לדבר כמתחומם על המראה
 ואין חזין, לא כמעטפיל לעלות ולדבר גדולות. ועתה
 בחירי וגבירי שמוע נא דברי ומוסרי, אם יהיה נביאך
 או רבך או נשיאך גדול בחכמה ובמדע במראות
 התלמוד יחודע לשאל ולתת ולפלפל ויחשפט דבריו

בחקר תסומיו, ועברת מי כביר זרמיו, התבוננת עד
 רחבי תלמוד וחדריו, להופיעם עיפת ששת סדריו.
 החקר סוד אלוה תמצא כי ירום לבבך ויתגשא. הנגלו
 לך טערי חכמות לאמר הריני כבן עזאי בשוקי טבריא.
 הידעת חקות שמים ושמי השמים. ולמה לא שמרת
 ומחסום לפיך בדבר שפתים לשום עליו ברית ולתים.
 פן תאמר מלאתי חכמה ודעת ותבונה כגבר ואים
 לפי מהללו, הן קדם אהלך ואינונו ואחור ולא אבין לו
 ואביט יונין ולא אראנו ואחור ולא אשורנו. לו משכיל
 דורש את האלהים לדיק ומושל ביראת אלהים ויחסרנו
 מעט ומאלהים הוא משה אים האלהים הרב הגדול
 בן הרב הדיין ר' מיימון ז"ל גדול בתורה בישראל
 נודע שמו בקם לו אים כלבבו ויומאלנו ולכל מולא
 פי החכמות ינומאלנו וילמדנו דעת ודרך תבונת
 יודיענו, שכב רבן בושפתי החכמות כארי וכלביא מי
 יקיומו, והוא בלחת ומי ישיבנו ויסחר פנים ומי
 יאורנו. על כן נפניו חבלת תחבוק ותפחד ומונו. לכן
 שמוע נא ומוני וכל דברי האזינה כי בתבונה ובדעת
 כל גבר יוחן כי און מליון חבוק. ומוסר השכל נבחרה
 לנו נדע בינו מה טוב ומה נעים לערוך מליון ואון
 שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תליון. כי את
 אשר יאהב יוכיח בלחמה ומנה כי טובה תוכחת
 וגולה. ואתה עתה ברוך ה' אם אלהיך היה בעורך
 ומשך שון רוקח יקר מחכמה ומכבוד ומחברך
 ויפית חבני אדם ונעמת, כי טעם טעמת בקלה
 מורך בדבם החכמה ותאורנה עיניך להביאך עד פה
 למה יגאו רעיוניך לטית גליון גליון עד פה ולשונו
 בלי טיטך ומשוטך עד ים יפו, ותחשוב לשכון במפרטיו
 ולשבת בחופו לקנוול קנהו וסופו, ותאמין לאכל יערו
 וזופו. ואולי הכיית את יושבי עירך לפי חרבך חזין
 עם תלמיד ולהגדיל תורה ולהאדיר ונשאך לבך להכביר
 וגליון גבה לבך כלב אלהים ונעדת להנות על ה'
 ועל משיחו, ולדבר במוש [איש] האלהים למשל ולשנינה,
 והחולק על רבו כחולק על השכינה. ועל כרחק הוא
 רבך ורבא דרבך, וכל היושבים סביבו וסביבך והסוכנים
 בקרבי ובקרבתך. על כן ילדות גדולה היתה בך
 בהשיאך שיאך וגודל לבבך להגביה פתחך ולהוילא
 רוחך, והעתיך עליו דברך, כי האמנם שלחו אלהיו
 למחיה, כי ראם כי אזלת יד חכמי פליליה והלך יד
 בני ישראל הלך וקשה, והרים ידו ונטה מטה עוז על
 ים התלמוד עד אשר יבאו בני ישראל בתוך הים
 ביבשה, ומים הסכלות עמוו משה, ונתן תורתו בלבם

יכול, לא תשלה ידו בכל דעת בחכמה ובהשכל
 לגזור ולהיות כאמרכ. ואם האלהים נתן לו לב לדעת
 להבין שמועות באמונת עתך חוסן ישועות אין ישיבתו
 לקבעת ותבונתו נודעת וחכמתו נובעת בעסק חכמה,
 ואם צעניו הכרים תלויים בשערה. ואיך יאזור תלניו
 לדבר בצורה ולשוף בשערה גבר אשר דרכו נסתרה
 ואשר נעלמו מומיו סתרי סדרי חדרי הסורה וספרי
 וספרא. לא כן ומה רבינו עליו השלום בכל צחי
 חכמות ודעות נאמן הוא איש אשר רוח אלהים בו
 ולבו כלב הים הגדול רחב ידיים. בכל הארץ ילא קן
 מעלתו ושמועה רוממות קרן גדולתו, ולמי נאה להלל
 גבורות ה' להשמייע קול תהלתו. ומודע לא יראת
 לדבר ברבינו משה, ואם פקח האלהים עיניך בחכמה
 איך כבן עזאי וכבן זומא לדבר בצורה ולהגיש
 ענווה בענווה, ומי יתן המרש תחריש ומדבר בגאווה
 ובמרמה וחסו לך לחכמה, וכד נפל זומא בפומך
 ובי הא ויילתא לא תימר קמי רבך. ואם תשקה
 נפסך בתורה כמזבין ותחכמוני ובשמן ראש בילת
 התלמוד ראשך תני דבר כשאל לא כידעוני, החלש
 יאמר גבור אני? ונהי דאסי לך קמרא דאבך לישווייך
 נשיא אצל לא מספר בגנות חכמים ודבה להוליא.
 ולאמלא בן עוודים אחס נשיא ורבי נגיד ורצ תבונות
 וחתן הונלך רצ ברכות איש נדיבות קם על נדיבות אשר
 שמועו הולך בכל המדינות ושמו הטוב כמור עובר לכל
 השטות וכבוד ומשפחת יולדתך וזית אבותך הנשיאים
 ראשי המחנות, גוזר אני עליך במושב זקני וחכמי
 על אשר מעלת וחללת שר הקדש להחנהג כל יומך
 כמעשה דר' יושע על דברי ב"ש בפרק חומר
 בקדש (דף כ"ב ב') וכמו שלא תחבזין מאן הני רבנן:
 אמנם אחס נפיל בן ענק ושומת חכמה לויית חן
 ולגרגותיך ענק ומוסלע החבונות דבש לבך
 ינק, למה תעדה גאון וגובה תענק, לדבר גבוהה
 גבוהה ילא מפיך עתך. מי הוא זה ואי זה קטן הוא שלא
 כלו לו חדשו אשר מלאו לבו להרים ידו ולשאת ראש
 על ראש זקני ישרון וישיוו ונבחר חכמי חרשו חכמי
 תעודות ושופטיו וראשו רכב ישראל ופרשו, הלא
 תמורתו יהיה שוא. ואם אחס לא חלקת כבוד להדרת
 זקנתו ויקרת ישיבתו ורוב חכמתו וגודל מעלתו
 ומעלות הוריו ומשפחתו. כי מעיד אני עלי שמים
 וארץ, שמעתי כחז ספר יחוסו כלס חכמים
 וידועים עובדי אלהים רצ בן רצ דיין בן דיין קורא
 הדורות מראש במהלל עד רבינו הקדוש, כלס אנשים

בעלי תורה ויראה, שם ותהלה בעלי חכמה וגדולה,
 עד שהתורה חוזרת לאכסויה שלה. ועתה אחי וגבירי
 הוה זכיר ברומך, הלאים כמוך שיחך כי תשיב אליו
 רומך? התחשב שאון ים חכמתו להסביב ושם תהלתו
 להסביב ולהנמיח מולג דשן על שן נחיש בצדי עבות
 תשובות תטריח? והנה כל נהרי נחלי מקור חכמה אל פיו
 יגיש, וברצ דעת חכמה וזינה אלהיו אותו הריח,
 מים עד ים בן צמחי תעודתו יפית. ולמה לבך תקשיח
 ומחורתו הברס והזכה, ולא תדבר בלשון רכה ותריב
 אותו בחוקס. התמושך לויתן בחכס, ומי שלח ידו
 במשיח ה' ונקס. ולא מאלטגניוטיחך ואל תשען על
 בינתך, ולא תהא תורה שלימה כסברת שיחך. והיה
 לך לאחוז בדרכי אביך ולתמוך בנתיבות יולדיך וללמוד
 מדרכי מוריך, להחנהג בדעת ומוסר ותכמה וכבוד
 ועל פי חכמים וזקנים המועות לתקון, או לאמר
 הורה כבר זקן. כמו שאמר רבינו הקדש ע"ה שהיה
 נשיא ורצ גדול הדור ומוכד ת"ח ופני זקניו הראויים
 לשבת ולקום ופניו נשיא לדור. כמו שאמר ז"ל בא
 וראה כמה ומחבזין זה את זה שאלו ר' יוסי קיים
 היה כפוף ויושב לפני רבי ואמר כבר הורה זקן. ודע
 אחי וגבירי כי הענוה עדי החכמה וחליו. והנה
 נשועו באזני קול לללי ומאמרך, ואני באתי בדבריך
 להשיב על דברי שאלותיך ומקנת מחלוקותיך על
 תשובותי אשר חשבתי לתועה ורוח רעה, ואראך כי
 הטעות בך ואחס תולה ברבך, אצל לא אשיבך על
 תשובת דבריך שבאת לחלוק כנגדו ועליו תתגבר, כי
 לא חדשת לו בהם דבר ומזבין ריסי אגרתך ויכר כי
 לא חפלת לדקן במושבתך כי אם בהחלולת לבך
 ואחס לא החילות כי אם להראות חכמתך, כי לבך
 נופח באש דת להוליא כלי במעשה ומשחית לחבל
 ולסחור ולהיות כקנתר להרעיש הספים והכות הכפתור
 ואני מאז חשבתי דבריך לפרח וכפתור, כי מוים
 לשמע און שמעתיך חשבתיך איש תמים, מאיר עיני
 חכמים לתורה ולתעודה, ועחס נחשבת צעניו כתלמיד
 ר' מאיר לר' יהודה, ואם אחס נשיא ורצ כבן חרסום
 היה לך לשמור לפיך מחסום, ולמה לא ישרה דרכך
 ונתכנה ולא זכרת תפלת בן הקנס. והנה חשבונך
 כבן אלקנה אכן ומלאךך באבי אלקנה. והלא אחס
 חוזה בן חוזה ולמה דבריך דברי הוזה ודרכיך בזה
 ושפתך לזה. הכזה יעלה תמיד על לבו לענות לרצו
 הנחשב כשמים רבוא, ולאמר למה בן חוזה מויניך
 מי מערה ואפרך אפר מקלה. כי, כבוד כל בית ישראל

בצנייך נקלה, ולא נסתפית מוליקתה ומנורה יקידתה ומן גומרתה דגברא דברבא דהויא עקנתא כעקרבא וזבורתא, ומן זקוקי אשתא דמרי אלפנא דתתא דנקפא ומגו ארוחתא עתיקתא, ומזוכנא ומרזפנא דחבר אסיתא דפרזלא ונשתתא ומטרקתא דחוייא, קלא דלית ליה אסותא ומטרקתא דקנייא דמשללתא דבעיא לנזעזע מוחא דארנקתא (ברכות יט) וממדוגמתא דחיתים ללוי מטלעתא וטרדוהו וכולה חברתא ואפקיה לצר מוחיבתא דרקייע על דאחלים דעתא דרבא ומלפנא ומרא דשמעתא (שם יח) והנה אני באתי על אומרך לעבוד השם משקר ברית ואשם ומפר ברית השם ומפיה תקות שוכני עפר איך תלאך לבך לעלות על רוסך לדבר באיש אלהים כי יקנו לבבו ומתורת אלהים חיים ולא יאמין בחיים כי יקנו וכי יעירו ומשנתם שוכני עפר, והלילה להוילא עליו דבה על זאת ועל כיונא בה כי נודע בישראל ויהודה, שאין עזרה נעלת בישראל בחכמה ויראת חטא ובאמונה וישרת לב כמוהו היום והנה בספר מדעו היקר ומהב ומפנינים דבר בכמה תקומות על מי שאינו מודה בזה ואינו מאמין כי הוא כופר ואפיקורוס ומין ואיך שגית במאמריו ולא בינות בספריו, ולא הבינות דבריו בהמשך על משענת קנה הרטון הוא אשר דחה בו רבן גמליאל חויביו הגדוקים, ונטשת עמוד הברזל והחומה הבזורה אשר בה נסמכו הגדיקים ואנשי השכל והחכמה, ובלבם שווה בכתב אמת רשומה וכתומה ומרגלא בפומא ואיך לקחת הדברים כפשטן והפסוקים כגורתן לקטרב וללאת כשטן השמת לבך אל חכמי המחקר והתעודה אנשי שם נשיאי עדה הם הם הגאונים רבינו סעדיה ורבינו האי ז"ל אשר רחמינו לדבר בענין תחית המתים ובנין עולם הבא והנבואה העתידה, והם אמרו אין סומכין ואין מציאין ראיה מכל דברי האגדה, ואין מקסין ומדברי הגדה והם הם כתבו בספריהם כי אחרי תחיית המתים בגווייתם, ימותו שנית וישנו שנתם ויחיו ויקונו מאדמתם והביאו ומקומות רבות ראיותם, ומדברי רבותינו ומשנתם ואתה אמרת "וכי יאמר חיו יחיו אך ימותו אחרי עומדם, אל תבא נפשי בסודם האמונם אם לכוד ילפוד וייעוד חבלי שאל במוקשט, למה לי חיים טוב לי עוד אני שם" וא"כ הוא כדצריך מתים שהחיה יחזקאל שאמר "חז"ל ששאו נשים והולידו בנים ואחרי כן המיתם לא החיה אותם כי אם לרעתם, וטוב להם לשבת

בקבורתם ואתה באמת לא הבינות דברי רבינו משה ז"ל שאמר שעולם הבא אין בו לא גוף ולא גויה על איזה עולם הבא אם על תחיית המתים או על העולם שיתחדש אחר תחית המתים אחר שיחבר ימים רבים, כמו שאמרו חז"ל שיתא אלפי שני היו עלמא וחד חרוב שנאמר ונשב ה' לבדו, אב"י אמר תרי חרוב שנאמר יחינו מיומים ונמצא שלדברי רז"ל יש עת וזמן רב בין תחית המתים והעולם הבא וכן אמרו ז"ל לדיקים גמורים שעתיד הקב"ה להחיותם שוב אינן חוזרין לעפרן, ולא"ת אותן שנים שיתחדש הקב"ה את עולמו מה הם עושים וכו' נמצאת למד שאחר תחיית המתים יחבר ישמם העולם ואח"כ יתחדש, ועוד אתה למד מכלל שאז"ל לדיקים גמורים שעתיד הקב"ה להחיות אין חוזרין, הא לדיקים שאינם גמורים חוזרים לעפרם ואח"כ יקונו ויעמדו לגורלם שלא כדרך סברתך ומחשבתך, ואיך יעלה על לב ואיש שנתן השם חכמה בלבו לקרות דברי האגדה כפשטן והפסוקין כגורתן והנה אמרו ז"ל העולם הבא אין בו לא איילה ולא שחיה ובמקום אחר אמרו עתיד הקב"ה לעשות סעודה לדיקים מלויחן לעולם הבא שנאמר יסרו עליו חזרים ואנשוניום האל לרבינו הקדוש אם יאכילוהו מלויחן לעולם הבא והסיב לו הן אמר לו אנשוניום הנה ומגדי הפסח אזי אתה יכול כוונת להאכילני בעולם הזה ואיך תאכילני מלויחן לעולם הבא ועוד אמרו ז"ל עתיד לדיקי דאכלי בפחורא דארבעה רגלי לעלמא דאתי ועוד אמרו ז"ל עתיד הקב"ה להוילא נחל מצית קדשי הקדשים ועליו מכל מימי מוגדים מכל אלה הדברים נראה לדעת רז"ל שהעולם הבא יש בו איילה ושחיה א"כ דבריהם סותרים זה את זה לאשר שומע אחרי אל ומחזה האמת בעין לב לא יחזה ולאמונם אם רוח המושל תעלה עליך ושמרפ פתחי פיך לא הסברת מליך ולא העתרת דבריך ולא הגדלת פיך לדבר מלבד דברים שאין לך בהם קבלה מפי רבך, כש"כ מדברים שאפילו מחכמים הקדמונים והגאונים לא ירדו לתכלית אמרות העתידות יבנו בהם סודות, ואינם מפורשות ככל הגורך בספרי הנבואות לדעת האמת כמה ימי שני המשיח וכמה יהיה בין ימות המשיח ובין תחית המתים וכמה יהיה בין תחית המתים והעולם הבא ומה ישאו החיים בנתיים ואחר שנעלמה מורך חשיה ולא ידעת על איזה העולם הבא אמר רבב שאין בו גוף וגויה, היתה לך דומיה תהלה

עד דרשך וחקרך סתרי הדברים ופי זקן ומשכיל
 דורש את האלהים, כי אמונם יש בה סודות נפלאים
 ונכסים ונעלמים מעיני רבנים חכמים ונגלים לבני
 לב משכילים. ואשר אמרת כי שמת כליותיך אנשי
 מוענותיך, וזה טוב היה לך אם יסרוך כליותיך
 להיות יועלך הרב אביך וזקנך וסוריק ומוריק, כי
 אז תשא פניך ממוס יחלו פניך רבים. ואשר חרדת
 אליו את כל החרדה הזאת, ויחס לבך בקרבך
 בשועך כי נפלא בעיני הספר מאד, באמרו כי
 יפלא ומונו הדבר הגישה האפוד, חיי דמרי שמיא
 ורקיעא די במיתריה חוטרא דאהרן תיניא בלעא
 וינא דסוף צע וחיי דרבנן קדישי ארעא לבשי מלתא
 דרחמי דאורייתא, אם יש עליו חלין אחד חני אלף
 מומלתו בעיניו, והמגייד לא הגיד חלי מרצית תהלתו
 לפניו. ולא יאמר עליו הגישה האפוד, כי יש אפוד
 נחמד ונכבד ויש חגור אפוד צד, כך יאמרו עליו כל
 הזקנים והנבונים והחכמים, הגישה את ארון אלהים
 אשר עס לוחות הברית וחשן המשפט את האורים
 ואת התמונים שואירים דבריהם ומשלימים, וכמוהו
 לא היה לפניו נשיא ורב מוזרה ומוערב, וכל
 מערב כל חבריו וסדרי ספריו להיות ידיו רצ לו
 ועור מזריו וחכמה ותבונה ודעת אלהים. וכל אשר
 הקדימוהו לא דמו אליו ולא עמוהו, ועל כל חברי
 הגאונים והרבנים אשר שמועו אזינו וספרו לנו
 אבותינו הנזכרים ונעשים אחרי הסתם מעינות
 התלמוד, ועל כל חיבור ספר וקרא לכל איש מומרוס
 עליו יערה ישגיב בכחו. מי כמוהו מורה דעה להבין
 שמועה ולהעמיד תורה ותעודה על עמדה ועל יסודה
 ועל מטעה. כי באמת ובאמונה תורתו משיבת נפש
 ומאירת עינים, ומחכימת פתאים ורובנים ומוספת
 לקח לחכמים ולנבונים, ומסדוהיה נאמנה: פתשגן
 אורייתיה מנתא דהורא לאסרא עיני חסידי אולפנא
 יסיב כחמתא לחכימון ומנדעה לידעי בינה. ואתה לו
 שקול שקלת כחמתך ומוסרך וציתך ונהגת בספרך
 מנהג סוריק ומנהג צנים משכילים ומצוינים דורסי
 ימיו לעולם:

אהרן בר משלה ז"ל מליניא

אגרת ר' הלל החסיד אל ר' יצחק הרופא

ונחלשו כחותי וזאז ועד עתה, עם כל זה לצבי חדש
 וטבעי חזק וכוחי גדול להתחבב בחיבתך אם אני
 ראוי לכך. והגני עז כנור וקל לצבי וגבור כארי
 תהלה [לאל] לעשות רצון קונו שבשמים ית' ואחר כך
 למלאות חפצך ולעבוד עבודתך בכל אשר אוכל
 לחשוב שיהיה כבודך וכבוד חכמתך ומליך לזוה
 אלי לשמור ולעשות ודי צוה. ואחר כן אודיעך כי
 הנני גר צעיר פורלין וביקר כל ילין, ובשבת פה
 אינני יודע מן הענינים המתחדשים בעולם היהודים
 אלא במקרה, בסוד הגה לעתים רחוקות קלת אנשים
 שואמרו לי כך וכך נחחדש בעולם היהודים ובמקום
 פלוני. וזה עתה ימים רבים ששמעתי שצא בפררה
 אחד מאשכנז שמו שלמה שליט ועבר עד עכו ואז
 לא נודעו לי מהלכיו ועקבותיו, אך עתה מקרוב
 נודע לי כי עיקר עקבותיו והליכותיו היו להלחם בה'
 ובזוה עבדו, וכי הוא נושא עמו כלי חרש מלא
 טומאה ותוכס, כלומר שהתחם אגרות וזלד חכמי
 אשכנז דוברות סרה על דברי רבינו משה, ובפרט על
 מורה הנבוכים כדי לגזור על ביעורן:

ובשומעי ספקתי כף על כף על שלא ידעתי זה
 מויד עוזרו באלה הגלילות שאילו ידעתי
 הייתי פונה מכל עסקי ורץ אחריו עד אנקונה, ולא
 היה נפרד ממני לעולם עד הביאיו אוחו בכור המלך
 לפני חכמי ישראל וחכמי גויס לדעת מהמנינות
 והכפירה שזאל בהם הוא וחזיריו עדי שקר, והייתי
 מוסר בכל כחי כישר צעירי ואגרותיו לעיני השמש
 בציאר ארוך. והנני אומר כי אוחו שלמה אם התחם
 האגרות צדונו ורוע לצבו, לא התחם בשרו ומזבו
 אבל רר בשרו ונפשו בחיבו. עוד שמעתי כי באלה
 האגרות יודה והסרים וגירה וזון בקהל עכו ושם
 חרב איש בחייו, חרבם תבוא בלבו והקללה תבוא
 כמים בקרבן. ולכן מפחדתי פן נתפסו בגלוי ועקריו
 גם שם בקהל רומי, ושוא נעמה שום כת סכלות
 אחריו, אמרתי אל לבי להזהירך אחי ולהשכיךך לאמר
 השמר לך ושמור נפךך ואלד מהנערך עם קשר
 רשעים, ואם יפחדך חטאים לא תאבה. ואם תשמע
 דבר שיהיה נגד דברי רבינו הקדוש וספריו, הכה את

רוח טהורה ושמה יתרה נפש כבוד חונה
 צלחת גויה, חלון מחללות השעודה גדול בישראל
 נודע ביהודה, יביע גולות עליות גולות תחתיות, החל
 ברפואות ויכל בטבעיות ויגבה לבו באלהיות וישלמו
 בו מעלות המדות ומעלות סכליות. איש אשר אלה
 לו וזה צא מהללו אדוני ומורי הסכם יצחק רופא
 הגופות סועד השמות קונה שני עולמות: הלל החסר
 אוהבך הקדמון ומשועבדך בלב חפץ ובנפש שוקקה
 יפיק לך את רוחו ומניית לאדוניתך את כל יצוריו
 ואת כוחו לכל אשר עליו תשום ובכל אשר נפסך
 תאום אתה תגוה ואספרנה יע"ש:

בשמוע אדוני לללי פעמי פעמוניך, וזהילך על
 ראשי ומרחק אורים זלד חזיויך, ויער
 מערבי ומזרחך ויהט דרומי מזרחי זהב לפונך
 ומזרחק הפיחו בי ממי רקמך, ששו בני מעי ששו
 ומרוח נדיבה התנוססו ורעיוני צאהבים התעלסו.
 ברכתי והללתי נקודות העת אשר בה ראיתך והיום
 המאושר אשר בו ידעתך, אדוני אחי קראתיך אזכרך
 ואזכרך כי אהבת החכמים אהבתך, ידיד ה' תשכון
 עליו ברכה בקרב עמך אלהים יענה את שלומך:

הן הנשחון הזה יודע לאחיותך, כי זה כמה שמעתי
 עליך טובות גדולות ונפלאות, וכי הוספת מעלות
 חכמה חוספת מרובה עד זאל על המעלה הראשונה
 אשר בה ראיתך. ועתה מקרוב צא הגה סוחר איש
 בצואר עתק והסלימוני עד זאל בעל פה מליךך
 ואמר לי, כי נתת לו אגרת אחת שיביאנה אלי, ואחר
 כן נתחרטת ותקחנו ממנו ובכן צא בלא אגרת;
 אמוס צפיו הביא אלי תשורה אחת מנשרת שלימות
 וברכות מוגרות, ואז נתחדשה בי תכונה אחת מורקבת
 משני הפכים יחדו, כלומר שמה ועלזון, שהמה
 על בשורת השלום, ועלזון על אשר מנעת מפי את
 מונך ולא זכיתי לראות את עורי יהלומך. ואיך ולמה
 היחה הסבה בזה לא אשאל ולא אנסה, כי אולי
 ידעתי וסתמה מותר ופירושה אסור, ואני עם כל זה
 אקרא ולא אטה וארבה ולא אסור. אמוס אודיעך
 כי גם אם ארכו הימים ומשנו העתים מן היום
 אשר נתחברנו צעיר רומי עד היום הזה, וספי טבעי

איך לא נשא פנים לאלף ומאחיס ספרי תלמוד
 ואגדה בעבור המורה והמדע? הלא תחשוב כי
 רבינו משה היה כמעט משה דודו של משה רבינו
 ולדקת כל הדור היתה תלויה בו, ואותם הגמורים
 כוונו לביישו ולהוציא עליו שם רע שלא לשם שמים
 ולכן חרה אף ה' בהם. שהרי אמרו רבותינו ע"ה
 בגמין פ' הניזקין אמר ר"ם צא וראה כמה גדולה
 כוחה של צושה שהרי סייע הקב"ה את בר קמנא
 והמריב את ביתו ושקף את היכלו. ואם על בר
 קמנא שהיה קל אחד דודו והיה על דבר סעודה
 הקפיד השם צ"ה מה תאמר ברבינו משה שהיה
 משה למשה רבינו, שבזוהו והוציאו עליו שם רע
 ומויות וכפירה. אי שמים! אי לואת יסלח להם
 כלה! הלא תראה מה שנאמר בירושלמי ר"פ החובל
 שדרשו ע"ה על מקרא שאומר ישור על אנשים ויאמר
 וגו' ואז פדה נפשו מעבור וגו' כמה דברים אמורים
 שלא הוציא עליו שם רע אבל הוציא עליו שם רע
 אין לו מחילה עולמית. והטעם בעבור שהולאת שם
 רע הוא כחב שאינו נוחק מודור לדור. ולכן אחי
 אל תחמה אם השם ית' ענש את תורת בני נרפת
 לכבוד רבינו משה ולא נשא פנים לספרי התלמוד
 שלהם וישקף עליהם בעמוד אש וענן עד שהרעים
 עליהם כל הגלמות ואז נתחדשו הגזירות הגדולות,
 את הקבלות הרגו יותר וגו' אלפים, ואת ספרי
 התלמוד שלהם כולם נתנו לשריפה ולאחכות אש
 ואז יראה הגזירה שלא ילמדו עוד ספרי תלמוד בגלוי
 עד היום הזה. ואם תשאל מי יודע שאותם הגזירות
 היו צענין שריפת המדע והמורה, אע"כ הנה האות
 והמופת שלא הפסיקו מ' יום צין שריפת ספרי רבינו
 לשריפת ספרי התלמוד, ובאותו מקום ענמו נשרפו
 כל הסדרים והפירושים שנמלאו בפרים ונתערב אפר
 ספרי התלמוד באפר ספרי המדע והמורה, כי עדיין
 היה האפר במקום. וזה דבר אמת וגלוי ומפורסם
 לכל העמים יהודים וגוים, ולאחר ידעו הכל כי
 דין שמים היה וממרום שלח אש על אשר שלחו יד
 בספרו הקדוש:

והר' יונה הגדול מצרלונה ז"ל היה ראש וקצין על
 כל אותם הרעות הגדולות שנעשו בנרפת,
 ואז נמס לבבו ולצב כל עזריו, וקבל עליו ללכת
 ולהשתטח על קבר רבינו צמנין עשרה ולבכות על
 קברו ז' ימים שימחול לו על אשר מעל בספריו,
 והודה בפניו בפני כל העם ואמר בלשון זה: הנני

שני הדובר ההוא ואל תשא לו פנים ואפילו אם יהיה
 מן הנקראים רבנים צפה הסמוך תקרא אליו רב
 החובל, ובכן תזכה ותמלא מן ושלל טוב צענין
 אלהים ואנשים ואל תחוש התיישים:

אחי שאל נא לימים ראשונים ושנים קדמוניות, זה
 שנים שנה אשר התעוררו קנת מחכמי פרובינצ'אל
 וקטלויניא על ספרי רבינו, ולא כוונו צ"ה לכבוד
 אמונת התלמוד ושם דבר אמונה, אלא בעבור
 שנתחדשה שגאה וקנאה צניקה ולא היו יכולים להנקם
 אים ומאחי, ולכן מלאה כת אחת תולדה על האחרת
 באמור הם מיינים ועוסקים בספרי מיינים. והולוכו
 עמהם כמה וכמה כרכים ומספרי מדע ומורה והלכו
 אל נרפת והלשינו את הכת האחרת לפני חכמי נרפת
 בדברי מיינות וכפירה, ושהם עוסקים בספרים פלוגיים
 שרובם דברי מיינות, והולואוס וקראו בהם לפני אותם
 החכמים ופירשו לגנאי ולציון כרעום; ואותם
 החכמים המשולחים לא דקדקו בספרים ונתנו אופן
 אל אותם המדברים, והחליטו גזרתם לבער ספרי
 המורה והמדע בכל אשר יונאו שם, וכל ההוגה בהם
 יחרם הוא וכל רכושו ויבדל וימקל הגולה, ולא היה
 דיים צ"ה אבל נתנו למאכולת אש ליעני השמש כל
 אותם הכרכים. ולא דים בצבערה לצד אמנם עוד
 האש אשר בה שרפוס הצעיריהו מן הנר הגדול שהיה
 דולק בצית הכומרייא הגדולה של פריש לפני המוצת
 והכומרים הצעירי אש ונתנו עליהם ונשרפו הספרים
 ברחוב עיר פריש לעיני כל העם. וכל זה עשו
 להשמויע קול שאון הכפירה והמויות ולהצות ספרי
 רבינו, ושלחו הנידויים והגזרות בכל קהילות פרובינצ'אל
 וצ"ה נתנו חרב חדה אים באחיו צרוב הקהלות.
 ותהי הרעה הולכת וגדלה עד ששתי הכחות נלחמו
 צמוטשפליר בהכה ופלוע והולאת שם רע ולעוים
 מגויים. וכת המורים צמורה נדק נפלו צפה יקושן,
 כי שכרו עידי שקר נגד הכת העלוצה והעידו עליהם
 עדיות רבות ורעות לפני שופטי הארץ והאומה. ובכן
 נדונו בקנינת לשונות ונחטכו יותר מעשרה לשונות
 של טובי הכת המורה צמורה. ויודע יד ה' את עצדיו
 וזעם את אויביו. וסנה שגור צפי כל. שחו בשמים
 פיהם ולשונם תהלך בארץ. ועתה אשוב אל מה
 שנעשה צעיר פריש ומה קבלו על ככה ומה הגיע
 אליהם. ה' משמים השקיף ויקנא לכבוד רבינו הקדוש
 ולכבוד ספריו וישלח בקהלות נרפת חרון אפו ומחמתו
 ולא נשא פנים לתורתו. ואל תחמה על זה לומר

זעזעו נגד כל הסכלים וכל אשר האו על משה, ואם
 אחת ומסתפק בשום דבר מספריו ובפרט במורה
 תכתוב לי כל ספיקותיך באר היטב, ואני כיד אלהי
 הטובה עלי אחיר לך את כולם ואפרש לך כל
 הסתומות, כי תהלה לאל חי אני אומר באמת ולא
 מוחפאר אלא כמבטח את יוגרי ית' אשר חנינו בזה,
 שאין היום בישראל איש שידע כל סתרי המורה ושרשו
 וענפיו יותר מומי, ובפרט החלק השני והשלישי שהם
 עיקר המורה, וכל כונתו וכוונתיו אליו, וזה צעזעו
 שהספרים שהם שרשי ויסודותיו כלומר ספרי הכמות
 הטבע והכמה האלהית ידועים אליו ופירושם מפי
 רב מובהק:

ואני לכבוד רבינו שמתי אל לבי זה ימים רבים
 לחקור על כל המוקומות שאפשר למתפקר
 לטעון עליו סקר, וקצאתי כל נפודים והסירותי כל
 הספיקות הנופלים עליהן ובארתני כל תעלומם גם
 עתה ומקרב הגיעו אלי קוסיות שהקשה הר' משה
 מיידוודא על קצת דברי המורה מן התלמוד ובראשית
 רבה ותנחומא ושאר ספרי אגדה, וראיתי שהן מלין
 חפולין בלי מלה ותבלין, וחירתני כולם וכמעט שלא
 היו לריבין תירוץ, צעזעו שלא נולדו אותם הקוסיות
 אלא מחמת חסרון ידיעה בדברי רבינו, וצעמוד
 המשכיל על אמתת נוסחת הספר וכונת השער,
 ולאחר יפונה לפניו הדרך ויורם מלפניו כל מכשול,
 ולא תקלה ולא קושיא. וכזה המקרה קרה לסכלי
 אשכנז ולנמרהי זרפת, וכל מי שילעג על דברי רבינו
 הוא אחד מושנים, או בלתי מוצין או מקשה עמו
 לדעת. ודע אחי כי בע"ה ית' הגני מעותד לשלוח
 אגרות גדולות בשנה האז אל נכד רבינו ואל חכמי
 ארץ מזרים ואל קניני קהלות צבל, למען העיר את
 רוחם ולבבם לערוך מלחמה נגד חכמי אשכנז וזרפת
 החולקים על דברי רבינו, ושלא ישאו על פניהם עוד
 מסוה הבושה הזאת אשר נשאו זה ס' שנה ויותר,
 ואזכור להם דברי עוונות ראשונים והחופפות אשר
 התחלפו אותם החכמים בשם וסכלים בפועל על
 דברי רבינו מומי עולם ושנים קדמוניות. ואחן ענתי
 שיעשו קיבוץ בעיר אלכסנדריאה אשר על שפת הים
 ושם יעשו הועד, ומשם ישלחו שלוחים וכבדים וחכמים
 באגרותיהם אל קהלות אשכנז וזרפת ויעידום למשפט
 לזמן פלוני בחדש פלוני ובמוקם פלוני בזויניאה או
 במרסלייא או בגינאה לבא להראות את כחם ואת
 טענותם מדוע צו ספרי רבינו ומה שמאלו בהם עול,

וכה על פני ובוש ומתחרט על אשר פערתי פי נגד
 רבינו הקדוש הר' משה בן חיימון וספריו, והגני
 מודה מלב ומנפש ואומר, משה ותורתו אמת וכולנו
 בדאין. ואני מקבל עלי מעכשיו ללכת להשתטח על
 קברו במנין עשרה, וללכת על קברו ז' ימים, ולומר
 בכל יום מטאתי לאלהי ישראל ואל רבינו משה אבן
 חיימון, שדברתי והעויתי נגד ספריו. כלשון הזה
 אומר בבית הכנסת של פריש לפני הקהל הנותרים
 מן הגזירה וילא משם ויבא לו למונטפליר עירו, ואומר
 כן בצ"ה של צרלונא במעמד כל הקהל. ואז נפל
 פחד רבינו על כל הקהלות וכל מי שפער פיו נגדו
 קיבל דין שמים עליו. והר' יונה קבע ישיבתו בצרלונא
 ובכל הלכה והלכה היה מזכיר ומחיבור רבינו משה
 ואמר, רבינו משה כתב כן בחבורו ונראין לי דבריו
 ולא חלק עוד על סברותיו. אמנם עם כל זה נענש
 צעזעו שאיחר את נדרי שנים רבות עד שכמעט
 נשכח זמנו, והלך לו לעיר טולטולא כדי לעבור משם
 וללכת על קבר רבינו, ובסיומו שם חזרו עליו קהלות
 ספרד והפלירו מאד להתעכב בעיר שנה או שנתיים
 ונתרסה להם וקבע לו שם ישיבה גדולה. ואעפ"י
 שחורתי ודקתו תלוי לו עם כל זה לא מרקו העון
 כי שם נשתלם לו את גמולו, שהמלאך בא וחצטו
 ומת פתאום במיתה שאינה ראויה לזכרה. וקרהו
 כן בעון איחור הנדר, כי צעת יליאת נשמה היה
 לוועק את רבינו. וכל אותם שהשגיחו על נדרם
 נאלו ונכפר להם, ואותם שנתרשלו תמו נכרתו ואבדו
 ומתוך הקהל ולא נשאר לזו שורש וענף. ואם תשאלני
 איך ידעתי זה? אשיבך, בצרלונא ישבתי ג' שנים
 ושמשתי לפני מורי הר' יונה, והוא הנדיק ספר לי
 מפיו אות באות כאשר כתבתי לעיל ככל אשר עשה
 וכל אשר קרהו עד יום נארתו ומצלונה ללכת אל
 טולטולא. ואני הייתי בצרלונא בנוסעו ונשקתי את
 ידו צעת הפרידה וברכני עקב. והמקרה שקרה לו
 מומיתו בעיר טולטולא היה דבר מפורסם לכל
 קהלות טולטולא אך אין ראוי לפרש צעד כבוד תורתו
 והסידותו. והענינים שהיו במונטפליר ובפריש ידעתיים
 מפי כל בני הקהל של מונטפליר בהיותי שם. והנה
 עתה קמו אלה תחת אבותיהם תרבות אנשים מטאים
 לספות חרון אף ה' עליהם, ואוי לנפשם כי גמלו
 להם רעה. ראה לדוני ואחי כי הארכתני בסיפור
 היה למען תלמד זמנו לאהבה וליראה את כבוד
 רבינו הקדוש וספריו, ותסיר מחוכך מוטע ושתלם

והספטינו בעולמו על ידי משל ודמיון, ככתוב ודברתי
 על הנביאים ואנכי חזון סביבתי וביד הנביאים אדמה
 וכאשר גברו אבותינו בארץ, וקמו וצביהם זרע מרעים
 צנים ומשחיתים, עזבו את ה' ועבדו אלילים אחרים
 זולתו ומואסו תורתו ועשו גאלות גדולות לפניו, וצזו
 תורתו ולא הקשיבו לדברי נביאיו, ודברו עליו תועה,
 ועמדו נביאי שקר והסס לדבר בשמו את אשר לא
 נוס, ככתוב ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן
 על ה' אלהים, עד אשר מאס בהם והביא עליהם
 את כל הקללות ואלות הבדית הכתובות בספר התורה,
 ופזר אותם ונקטה הארץ, עד קנה הארץ, וגם לאוי
 הים הרחוקים הדיחם בזעלם אשר זעלו בו, והאריך
 גלותנו בארץ נכריה, עד אשר נתקיים בנו וקרא
 שכתוב ובלע ישראל עמה היו בגוים ככלי אין חפץ
 בו, וכאשר נחלקו ישראל לקטנות ונחפזו מארצם
 לארצות רחוקות לא עזבו ה' אלהינו ולא כלנו ולא
 הפך בריתו אתנו, ככתוב ואף גם זאת בהיותם
 בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתים לכלותם
 להפך בריתי אתם כי אני ה' אלהים, ונשארה
 תורתו שהיא ברית בינינו, ככתוב כי לא תשכח מפי
 זרעו וגו', וקבלת נביאיו ע"ה ככתוב ואני זאת בריתי
 אותם אמר ה' וגו' לא ימוש מפי זרעך ומפי זרע
 זרעך וגו'. ועוד פירושי התורה ודקדוקיה העיר ה'
 אלקינו רוח חכמינו ע"ה לחבר אותם במשנה וברייתות
 ובשני התלמודים כדי שלא תאבד תורה, ולא תשתכח
 ולא תתעלם הלכה מיישראל, ובחסד האל יתברך
 וברחמינו הרבים נסתלק שומאח עכו"ם וצבינו
 בגלותנו, והוא לסימן גדול לגאולתנו ככתוב והפיטותי
 אותך בגוים וריתיך בארצות והסתחית שומאחך ומוך
 ונחלת בך לעיני גוים וידעת כי אני ה' ונשארה
 קדושת המצות בינינו וצביהם דרך ההלכה בכל
 מקומות גלותנו, אבל עקרי דמיון שהס ייחוד הצורה
 יתברך וקדושת שמו הגדול והנורא, רוב הגלויות אינם
 עוסקים בהם, שעמי הארץ אינם עוסקים אלא
 בעול הזמן והצני העולם הזה, וסומוכים במעשה
 המנות על הוראת חכמי התורה, וגם התלמודים
 אינם עוסקים אלא בהוויות דאצוי ורצא והמשא
 ומתן של תלמוד והקושיא והפירוק ואפילו זה לא
 כראוי, והעוסקים בעקרי התורה ויסודותיה לידע
 האמת ולהבין וללמד אותה אל בעלי השכל והבונה
 החפצים לדעת דעת קונם, הם החכמים הגדולים,
 ולא רבים יתכוננו, ואבותינו ספרו לנו וגם הספרים

פ"א

י

ע"י שומר ציון הנאמן ק"א ע"י ק"ח

והדומה להם כופר באמתת קונו ומתן לו דמיון ולפיכך
 הוא חין ואין לו חלק לע"ה. והקול נשמע אליליו
 ואלל אבותיו ז"ל כי רבים מעבר הים מיישבי האיים
 והקלוות הרחוקים עושים צוה העקר הגדול ונתלים
 בפסטי המקראות ופסטי המדרשות והסגודות, ועל
 זה היה דוח לבנו ועל אלה חשכו עינינו, ומסחמומו
 אבותיו ז"ל היאך תהיה זאת הטומאה בישראל
 שהוא כטומאת ע"ז, כפרו בעבודתו ועבדו אלקים
 אחרים זולתו. והמעלה על טפשותו שיש לצורא יתברך
 גוף או גויה או תמונה או סוים מקום שאי אפשר
 שיהיה אלא לגוף לא ידעו, ומי שלא ידעו כופר הוא
 בו, ואין עבודתו ותפלתו לצורא העולם יתברך, אלא
 (לאלהים) די שמואל וארקה לא עבדו, ולצבואה
 שלו כעובדי השדים, שארז"ל שכן הם עובדים לצבואה
 שלהם, שאותו המזוי ברעיונים שהוא גוף ויש לו קומה
 או מקום מזוין יסב על כסא חינו מזוי כלל ועל
 אלו הטפשים וכיוצא בהם אמר הנביא ע"ה כי עח
 מראות עיניהם ומחשכל לבותם. וקנאו אבותיו
 ע"ה קנאת החורה וחברו בה חבורים רבים. והלדיק
 אבא מארי ז"ל האריך בחבוריו צוה הענין שהוא
 עקר החורה ויסוד היראה והאבה והעבודה, ופירש
 והביא כמה ראיות בשקול הדעת ומדברי החורה
 והנביאים והכתובים ודברי החכמים ע"ה, כאשר
 כתב בספריו המאירים למדע המחמד הנכבד ספר
 מורה הנבוכים וספר המדע, שכל מזין ומרד לידע
 האמת ערבו לו וגמחקו אליו ושם בהם כמזל של
 רב, וכל טומא נפש הולך בסכלו ונתפש בהבליו פורש
 מהם ומזוילא דבה עליהם ומזוילא דבה הוא כסיל.
 והקול נשמע מזמן הרבה כי אלו החבורים של הלדיק
 אבא מארי ז"ל, החבור הגדול שחברו בלשון הקדש
 וקראו משנה תורה והחבור שחברו בלשון ישמעאל
 וקראו מורה הנבוכים הגיעו לידי הסכמים הגדולים
 האדירים הנכבדים האלילים מרביעי תורה בישראל
 בעלי חכמה ובינה הם חכמי עיר לוג"ל י"ו בימי
 הלדיק אבא מארי ז"ל, והגיעו אליו בחייו כתביהם
 הנעימים ושאלותיהם הנפלאות. מותר שאלותיהם
 ייכר לו ז"ל שהבינו ספריו ושמוחו בהם, ושמו גם
 הוא שהגיעו דבריו לידע אותם, שמתה לאיש צמעה
 פיו, וכתב אליהם תשובות שאלותיהם לכבדם ולפאדם
 פראי להם. ובסוף ימיו הגיע אליו כתבי אבי
 המעתיקים החכם האלקי כבוד ר' שמואל בן החכם
 כבוד ר' יהודה ך' תבון ז"ל, הוא אשר העתיק ספר

ישתנה ככתוב כי אני ה' לא שנית וגו'. ומפני זה
 אינו גוף ולא כח בגוף ולא בעל תמונה, ואין לו מקום
 מוגבל שיהיה בו ולא כסא שישב עליו ולא דבר שמוקיף
 אותו. וכל פסטי המקראות האמור בהם ישיבה או
 עמידה או מקום או תמונה או שאר תארים הדומים
 לאלו יש להם סוד ודברה תורה כלשון בני אדם,
 ופירושם הוא כאשר פירשו המצינים לא כאשר הדומים
 ההולכים בחשך סכלות דעתם ומיוטו בינתם. וכל
 המזלזלים חוץ ממוני יתברך ויתעלה הוא המזלזל מואין
 ככתוב בתחלת תורתו ומפורש בדברי נביאיו ע"ה,
 אני ה' עושה כל נטע שמים לבדי רוקע הארץ מואתי
 ופירשו רז"ל אל תקרי מאתי אלא מי אחי שאין לשם
 ראשון וקדמון ועוד לכל אלא יסודו ואמונתו, שלא
 יבין אותה כמות שהיא אלא הוא יתברך, ככתוב כי
 לא יראני האדם וחי, ופירשו רז"ל ולא כל חי שאפילו
 המלאכים הקדושים אינם משיגים גדולתו ואמתתו
 ולפיכך נגלה ליחזקאל הנביא ע"ה בשמיעת חזונו
 קרוב זה הענין, באמרו ברוך כבוד ה' ומקומו. אבל
 משיגים ויודעים שהוא ית' ויתעלה כל העולם כלו מורה
 על גדלו וכבודו ואפילו הארץ ומה שעליה מעידים
 על כבודו. וזה הוא ענין הלהויה שמים וארץ וגו',
 שהגים והאלוהות אינם בעלי דעה ולא להם תהלה
 והוא כמו ששמע ישעיה הנביא ע"ה שבחם ק' ק' ק' ה'
 לצבאות וגו', והוא יתברך ויתעלה אי אפשר שיראה בעין
 או ישיג וצרא אותו בהרגשה, שההרגשות לא ישיגו
 אלא הגופות. וכל פסטי המקראות ופסטי המדרשות
 והסגודות צוה הענין קרוב לדעת ודרך משל ויש בהם
 ולהם סודות. וכל זה אין בו ספק אלא אחד מזני
 ישראל ונקמה המורה עד קנה המערב בכל יושבי
 ארץ ישמעאל וקנה יושבי ארץ אדום הדרים בספרה,
 ואפילו בני ישמעאל קבלו זאת האמונה מישראל ובו
 עקר דתם עליה, וחזרו ומפשות אבותם וסכלותם
 שהיו עובדי ע"ז וטועים בייחוד השם יתברך וגדולתו,
 ככתוב אליך גוים יצאו ומאפסי ארץ ויאמרו אך שקר
 נחלו אבותינו הכל ואין צם מועיל. והוא שגאמר על
 לשון נביא אחד כי מומרה שמש ועד מוצאו גדול
 שמי בגוים וגו', ומפני שעבודתם ליחוד שמו יתברך
 יחוד אות דמה הכתוב אותה לעבודת הקרבנות שהם
 לשמו יתברך, ככתוב ובכל מקום מוקטר מוגש לשמו
 ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים אמר ה' לצבאות:
 ומי שמולק ואומר שיש לצורא ית' ויתעלה מכל דימוי
 דמות או תמונה או דמיון גוף או סוים מקום

מורה הנבוכים בלשון הקדש, והסיב לו על כתביו ושאלותיו, כי חכם גדול נכבד ומצין היה, והעיד עליו הלדיק אבא ומארי ז"ל כי הוא ירד עד עומק עיני סודות ספר מורה הנבוכים ושאר תבניות והבין כוונתו. ואחר פטירת אבא ומארי ז"ל פשט הקול כי פשטו התבניות המכרים בכל עבר הם ובמקומות רבים, והועילו לישראל בדקדוק אמונתם וביאור חכמתם. וכשהגיעו חכמי ארפת אל הארץ הזאת הרב הגדול ר' יוסף ז"ל ושאר אחיו אשר נקבו בשמות, הרב ר' אברהם הזקן אביו של הגאון רבינו גרשום ז"ל ור' יוסף ור' דוד הרב הנכבד ומכונים אחרים ז"ל כמה וכמה ראונו שהיו בעלי חכמה וסברא ובינה ויראה, ושמתנו בהם ושמתו בנו ועשינו כבודם כפי חובתנו. ושמענו על הרב ר' יוסף ז"ל ואחיו ר' מאיר ז"ל שכתשהתיק ר' יהודה ך' אל חריזי ז"ל גם הוא ספר מורה הנבוכים ללשון הקודש, הבינו בו ושמתו בעינינו אע"פ שהיתה העתקתו ומשובשת ומקולקלת, ולו שלא לגלותו לכל בני מדרשם לאשר לא היו אלנם כדי להבין הסודות והרמזים שבו. ושמענו על הרב רבינו שמשון ז"ל בעל החוספות שהיה בעכו, שלא ראונו אותו מפני שלא עבר דרך עלינו, שמענו עליו אחר פטירתו ועל אחד מתלמידיו שהלך על מקנת דברי הלדיק אבא ומארי ז"ל, ולא נסתיימו הדברים אללנו כי לא חששנו לחקור עליהם, ואחרנו בלבנו אם הדבר אמת יאכלו פרי מעלליהם ונתנו מה, ואם אינו אמת אותו שהוויא הקול עליהם הוויא שם רע הוא. ובעלי האמונה המקולקלת בעקרים אליו בארץ שנער וארץ קדם וסוריא וארץ הנבי וארץ מנרים וארץ המערב בעלים הם בזמיעוטם, וכשיוויא סודם אלפיו בפני עמי הארץ יהיו לעג וקלם ומרפה ושחוק. ודי להם קלוים בפני מי שידברו לפניו. ומפני זה הנבוכים מן החכמים שהגיעו אלנו מעבר לים הן מן ארפת הן מן שאר המלכות לא זכרו זאת האמונה המקולקלת ולא יראה מפייהם, ותוכן לבות ה' כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב. והיה מקץ שלם שנים הגיעה אלנו שמועת המדינה הנקראת מונטיפסליר, כי היתה מחלוקת גדולה בין חכמי המדינה ותלמידיהם ונחלקו העם בעצורם לשני חלקים, חלק אחד בעלי השכל והבינה הבינו האמת בעיקר דתם, ונתקנה להם על פי ספר המדע וספר מורה הנבוכים, ונתקיימה להם האמונה האמתית אשר היא עיקר הדת, וחלק אחד מתלמידיהם באמונה המקולקלת שירשוה מאבותם.

ככתוב בדוגמתם וילכו אחרי שרירות לבם ואחרי הצעלים אשר למדום אבותם. וכי אש המחלוקת פעם תעלה ופעם תשקוט, עד אשר בא להם עברייין אחד הולך רכיל שקרן הוויא דבה על ספרי הלדיק אבא ומארי ז"ל ועל דבריו, כאשר נשמעו הדברים מפיו. וזה הרשע לא די לו שלא העתיק המעשה היאך היה על צוריו אלא הפכו. והמעשה שהיה הוא כי תלמיד אחד מתלמידי רבינו שמואל ראש הישיבה שבבבל ז"ל דיאל הבבלי שמו בא ונבבל למושק, וחבר קוסיות וספקות על הלכות מחבור הלדיק אבא ומארי ז"ל ומספר המצות ושלח אותם אלי, ובתבתי לו פירוקים ומכמה שנים, ואחר אשר שלחתים לו בשנים אחרות, בא אלי כתב ושליח מתלמיד נכבד חכם גדול היה, תלמיד הלדיק אבא ומארי ז"ל שמו ר' יוסף ב"ר יהודה ב"ר שמשון ז"ל, בנצבה היתה ישיבתו אחר פטירתו מרבו הלדיק אבא ומארי ז"ל, והוא שחבר אבא ומארי ז"ל בעבורו ספר מורה הנבוכים על שמו, ורצ נכבד היה בכל ארץ ישראל בחכמת התורה ובשאר החכמות. בא אלי השליח מלדו ועמו כתבים כתוב בהם שדניאל הנזכר חבר פירוש לספר קהלת, ונכר מודבריו שהרים לשונו בלדיק אבא ומארי ז"ל וגם בגאונים הראשונים ז"ל, אל כל דבריו הוא כמורה חזי לשונו לתומו, לא זכר אדם בשמו. ובקש תמיני הרב ר' יוסף הנזכר ואחרים עמו שאנדה אותו בשם ואחריו. ולכבוד הלדיק אבא ומארי ז"ל משכתי ידי ומומו, והשכתי להם כי אני כבעל דינו, והוא כשונא לנו ולא אדין אותו לכבודי ולא לכבוד בית אבא זלה"ה שוחא יאה בדבר חלול השם יתברך יותר, ובכיוולא בזה למדונו חז"ל לא לידון אינום לא למאן דרחים ולא למאן דסני. ועוד שאמונתו בייסוד השם יתברך ושאר עיקרי התורה האמונה מתוקנת היתה, ולא חלק עליו אלא בענין השדים וכיוולא בהם. ועוד שאני שמעתי עליו שהוא דורש ברבים דברי תורה ומושך לבם ליראה ולעבודה ומחזיר הטאים בעלי תשובה, ובמערכת חיימו אנגידא דלורבא מרבין ולא חיימו אשמחא. וכשהגיע כתב תשובתי לידם שלחו לראש הגולה אדונינו דוד יצ"ו וגדה אותו ושאר בדויו עד שחזר בתשובה, והדר ביה מההיא דעתא, וגשחטח לפניהם והתירו לו, ואחר כך חלה וסגר יומו בדמשק. זהו הענין ומעשה שהיה כן היה. והקול שהוויא השקרן האחר עלי שאני נדיתי הרב ר' שמשון ז"ל לכבוד הלדיק אבא ומארי ז"ל שקר בדה מלבו, תלילה

זכח הגוים על קוראי הספרים, שהחרם עליהם הפוך עליהם, הרכס חבא בלבם וקשתחתם חשברנה, כי זרועות רשעים חשברנה וסומך דיקים ה', וקללת חנם לא חבא, והמנדה מי שאינו נריך נידוי נדווי אינו נידוי וחייב נידוי, כדילפינן מומעשה דריש לקיש דהוה מנער פרדיסא ועני ההוא גברא דאכל תאיני וכו' כדאיתא בגמרא דמשקין, ואלו עניי הדעת גרמו הקללה לעולם, ככתוב אורריך ארור ומזרכיך ברוך. ונוסח הכתב שקבל בו רבי שלמה בר אברהם לרבי לרפת יאדרס נורס. ונוסח האמונה שגלה בו סודו ר' דוד בר' שאול. השם יתברך יניח כל ישראל מעונם קלקלתו אשר קרא אותה אמונתו, ויחזירו למוטב הוא וכל הטועים אשר כמותו. והניי משיב על הענין כלו בקלרה, והמשכילים יצונו, והמבזילין יבזילו, ועם לא יצין ילבע, כי ישרים דרכי ה' ודיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם:

אמר אברהם בר' משה בר' מימון יחביע"מ

שמעו נא תוכחתי וריבות שפתי הקשיבו, הלא תדברו עולה ולו תדברו רמים, הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה, בראש מרומים עלי קרת ברחובות תתן קולה, שמעו כי נגידים אדבר ומפתח שפתי מישרים, כי אמת יהגה חכי וגו', בלדק כל אחרי פי אין צהם נפתח ועקש כלם נכוחים למוצין וישרים למוצאי דעת, ה' קניי ראשית דרכו קדם ופפעליו מאז. דעו לכם עם ה' וחבל נחלתו כי ה' הבדיל בני אדם מן הבחמות והסחיות צדעה וחכמה וצינה והשכל שחנן אותם, והבדיל ישראל מן העומים בתורה החמימה שנתן להם, ומנות אשר ניה אותם. והדעה קודמת לתורה צדייתו של עולם ובכל אחד ואחד ומצאי העולם. הדעה נתנה לאדם מששת ימי בראשית והתורה נתנה לישראל אחר צדייתו של עולם אלפים וארבע מאות וארבעים ושמה שנה. ואם לחשך אדם לומר לך הלא החכמים עליהם השלום ידרשו שהתורה נבראת קודם העולם כמו אלפים שנה, חשיב לו אותו הדש נריך כמה פירושים כדי לתרץ אותו, ואי אפשר שיהיה על פשוטו, ואפילו פשטו אינו סותר את דברינו, שעל קדימת העולם והנתינה אחרנו, ואין אדם יכול לחלוק שהתורה לא נתנה לישראל אלא לאחר יציאת ונורים. ובכל אחד ואחד מורע ישראל דעתו קודמת לתורתו, הדע לך כי הקטן לפי שלא שלמה דעתו לא חייבו הכתוב צמות

לי חלילה, אנתנו עמי הארץ לא נדה אותם לכבודו ק"ו חכמי תורתנו, ולא נסתיימו דבריו לפנינו, ואפילו נסתיימו הדברים ועמדה ודת הדין עליו לנו, היינו מוסרין דינו לשמים ולא תושיע לנו ידיו, ק"ו שלא נחלמת הקול סטוליו עליו אליליו, וכבר סגר יומו ונפטר והלך ל בית עולמו, והטוען והנעטן לפני מי שאמר והיה העולם, הוא עד והוא הדיין והוא בעל דין. ומעתיקי הדברים הוילאו קול בארנו כי ספרי הרב רבינו הלדק אבא מארי ז"ל ספרו מורה הנבוכים וספר המדע שרפו אותם החלק האחד ומאשי קהל מדינת מונט פשלי"ר זכח הטורים העוזרים אותם, כי אמונתם אינה רחוקה מאמונתם ולא ידענו הדבר על צרוי עד אשר באה אלינו מעכו בסוף חדש שבט בשנת ל"ה לפרט אתקמו"ו לשטרות מגלת ספר, ומחיה אחרי ספר, הגידה לנו מעשה שהיה היאך היה מתחלתו ועד סופו, וגם שריפת הספרים היאך נשרפו, ונקמות שופט העולם מן המלשינים שגרמו וסצבו שריפתם צרכיתת לשונם ככתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות:

קמו מורי שוא, על מורה צדק, ונתנהו חרץ: חלק לבם, ויפרץ בם האל פרץ לפני פרץ: שחו בשמים פיהם, ולשונם תהלך בארץ:

ונאלמו פיותם כמקרא שכתוב תאלמנה שפתי שקר הדוברות על דיוק עתק. ויודע הנסתרות יתברך ויתעלה יודע ועד כי חרה לנו מאד מה שאירע לחטאים האלה בנפשותם, ודום בראשם, והם המתחייבים בנפשם. ועם אותה המגלה בא קונדרים כתוב בו נוסח החרם אשר החרמו הרבנים חכמי עיר לוייל העומדים צפרץ על כל הקהלות אשר סביבותם והקרוצים אליהם לתקן כל מעוות ולישר הדרך ולהרים ומשול מוצין ישראל, ככתוב ואמר סלו סלו פנו דרך הרימו ומשול מדרך עמי. ונעטרפו עומם האלילים האדירים הגדליקים הנזכרים ומחזיקים האמונה חכמי נרבוה, ונתחברו יחד בחברה נאמנה ושלחו כתביהם אל שאר קהלות הקדושות אשר בכל ספרד, ומאן חכמינו רברצין למועבד הכי אלא גברי רברצי כותיהו. ונוסח הכת האחר ששלחו לקהלות ספרד, מי זה בא מאדום וכו', נוסח החרם של השועלים הקטנים ומחבלים כרמים, ואם יש צהם ישישים הם וכיוצא צהם הנאמר צהם ועעם זקנים יקח, ולא תסתכל בקנקן אלא צמה שיש בו, שהחרמו

ואין לו תמונה שהיא כאמונת החורה. אבל הנה
 אנוני חולקין על אלו וקלקלי האמונה בייחוד הצורא
 יתברך, שאמרו בשבט עניות דעתם וקלקול אמונתם,
 שיש לו סיוס וקוס ושיבה על כסא כפסט הכתוב
 חפני שהיא אמונה בטלה, ולא חפני זה נחלוק עליהם
 בפירוש הלכה וקדוק סברא באיסור ומוחר או פטור
 וחייב, שהוא כפירוש הכתוב והקבלה ונודות החורה.
 ואלו עורי הלכ לא ידעו חכמה וסקול הדעת, עד
 שיצו חסוב טענותם וסכלותם משיקול הדעת ומואזני
 חכמה, ומי שסיב להם חסוב משיקול הדעת ומואזני
 חכמה וקדוק בינה ישיב להם חסוב שלא יצו אותה,
 כמי שיראה דברים דקים למוי שאמור עליו שעיניו כהות
 והוא לא יוכל לראות אלא דברים גסים, אבל ראוי
 להשיב להם חסוב בדרך חכמה שהם רגילים בה
 ויודעים אותה ובקירוב עיני שוכלו להשיג אותו, ואין
 עליהם תלונה כי לא הבינו דברי המחבר הנכבד ספר
 מורה הנבוכים וספר המדע, כי אין להם כח הבנה
 ומדע, ונאמר כי כאיש גבורתו, אבל העין שלהם הוא
 שהכניסו עלמן לפרוך גדר, ופורץ גדר ישכנו נחש,
 לדבר בספרים שלא נתחברו להם אלא למוי שידע דרכם
 ויש להם כח בינה להבין סודותן, הלא כתב הדיקן
 אבא מרזי ז"ל בחרו שעל ספר מורה הנבוכים:

דעי (ירע) הולך לנחות דרך ישר, לסלול את מסלולה:
 הוי כל תועה בשדרי תורה. סורה, ודרוך יד מעגלה:
 שמה וכסיל לא יעבור בה דרך קדש יקרא לה:

ועוד הלא כתב גם הוא ז"ל בתחלה שלא חזר
 אותו הספר להמון העם, ולא למוי שהתחיל
 בעיון החכמה, ולא ללמד מי שלא למד אלא המושא
 והמתן שילמוד ומתנו דרך ההלכה בלבד: והוא ז"ל
 בעלמו ראה בעין שכלו וידע הנוול כי בודאי החכם
 הוא רואה את הנוול, ידע שכשיחפשט זה ספר
 מורה הנבוכים ויעמזו על דבריו רבים, יקשה על
 המחשבים בחכמתם החכמים בעיניהם. ואמר עוד
 ז"ל שכונתו ללמד חכם אחד ומצין דבר מדרך האמת,
 ואע"פ שלא יצו דבריו אלא כסילים:

ומהגה אהחיל להשיב על תורף דברי אלה האנשים
 החטאים בנפשותם, ולא אדבר בנוסח דבריהם
 שאפינו תורף דבריהם אינו כדאי להשיב עליו, ולא
 לחוש להעלותו על לב, אלא חפני ומעשה שהיה:
 צעק זה ר' שלמה הנזכר בקבלתו לרבינו גרפת
 יאדרס לורס, האמונה של תלמוד שיש כופרים

ומשתחיל להבין ומחנין אותו בזמנת ודרבן עד
 שיגדיל בשנותיו בו תשלום (ובתשלום) דעתו יתחייב
 בחורה ובמלות מן החורה, ואם יגדל בשנים ואין
 לו דעה אין לו תורה, שהשטה ואפילו הוא זקן
 פטור הוא מן המלות, ומי שאין לו דעה היאך ידע
 דעה וחכמה וזוה תלמוד שכל מי שחננו השם יתברך
 דעה יחירה ובינה ומרובה, הוא שיבין החורה בינה
 ומרובה ודעת יחירה, וחפני זה קבעו אנשי כנסת
 הגדולה ע"ה בקשת הבינה והחכמה והדיעה וההשכל
 בתחלת זכות אמנויות של תפלת חול קודם שאלת
 כל הרכים. וחפני זה אמר השם יתברך על לטון
 הנביא הושע ע"ה להוכיח ישראל, על אשר מאסו
 את הדעת, עד שאמסם ולהיות לו מומלכת כהנים,
 קודם שיוכיח אותם על שכחת החורה שגרמה לשכחת
 זרעם בגלות, ככתוב נדמו עמי ומלי הדעת: כי אתה
 הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי ותשכח תורת אלהיך
 אשכח בניך גם אני. וחפני זה בעלי השכל ובינה
 השתדלו בכל מאדם ובכל נפשם להשלים דעתם בחכמת
 הדעת כדי שיצו סודי החורה, ככתוב בדניאל
 ומציריו ע"ה, ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת
 ומצויי מדע וגו'. ושלמה ע"ה שאל מאת ה' לתת
 לו לב שומע והוטבה בעיני ה' שאלתו ככתוב ויטב
 הקצר בעיני ה' כי שאל שלמה את הדבר הזה, והשיב
 לו הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון
 וגו', ונאמר בו ויתן ה' אלהים חכמה לשלמה וגו'.
 ורז"ל אמרו מתי עני עני בדעת, ועוד אמרו דעה
 חסרת מה קניית. ואלו הטפסים עניי הדעת חסירי
 לב, לא די להם חסרון דעתם ורצ סכלותם שנאמר
 בדוגמתם, ישראל לא ידע עמי לא החבונן, עד כי
 העלו בלבם שכל מי שעוסק בחכמה הוא מין וכופר
 בחורה, וכן מי שילמד חכמת הפילוסופים אמונתו
 בעקרי החורה כאמונתם, והנה אמונתם שבה שהעולם
 קדמון וישן ואין לו ראשית, ואנחנו תמיד חולקין
 עליהם באמונת החורה ועורכים עליהם חסובות,
 ואנו מעמידין כמה ראיות לזכר אמונת החורה
 שהעולם חדש ונצרך יש ואין, ואין מנוי שהוא ראשון
 והוא אחרון אלא השם יתברך בלבד, ככתוב אני
 ראשון ואני אחרון ונבלעדי אין אלהים. וכן זוטו
 רז"ל היו שקוד ללמוד תורה ודע מה שחייב לאפיקורוס,
 וכן אנו עושים בשאר אמונתם החלוקה ואמונת
 החורה, ולא חפני זה נחלוק עליהם באמונתם בייחוד
 הצורא יתברך ובאמונת שאינו גוף ולא כח בגוף

רצונו עולמוך תראה בחיך ולאחריתך לחיי העם"ב ותקוהך לדור דורים וכו', כמו שאמר הכתוב שיגיעו שומרי תורתו שיהיו עובדים אותו כמלאכי השרת, דכתיב כה אמר ה' לצאות אם בדרכי תלך ואם את משמרי תשמור וגם אתה תדין את ציחי וגם תשמור את חגרי ונתחי לך והלכים בין העומדים האלה ולא יגיעו להם חסרי הדעת ועוירי לב מקולקלי האמונה, לא תחלטה בעולם הזה ולא סופה בעולם הבא, אלא ותקוהם מפני נפש ועקב ככתבו וקובל דדאגה ולאנחה לסעודה לויחן ויין המשומר בענביו וגלוסקאות וכלי מילת שתגדל מנערותו, ולמד ליליו ויומו בכל מאורו ובכל נפשו לקבל שכרו מהם, למלא כריסו מבשר של הלויחן וגלוסקאות, ומוחו המזוהם מאוחו סייח המשומר בענביו, וללבוש מאוחן כלי מלח: ובודאי לא אמרו החכמים ע"ה אותם המדרשות וכיוצא בהם אלא למשך לבו ולב כיוצא בו, כמו שאנחנו מושכים לב הקטנים לעסוק בחורה צבית רבן בכל ימי השבוע כדי שחלק להם קליות ואגוזים ציוס השבת, וללבוש אותם כלים מוגהנין צבגל: והואיל ולמד תלמוד ראוי הוא לענות אותו מעט פן יהיה חכם בעיניו, ונאמר לו ולכל מי שיתפתה בפשט אותן המדרשות וההגדות וכיוצא בהן: החכמים האמתיים רבותינו ע"ה קורין ימות המשיח לעתיד לבא כמו שקרין לעולם הבא לעתיד לבא, ובימות המשיח הוא שאמרו סעודת לויחן, שכך אמרו בגמרא דצבא בתרא, אמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סעודה ללדיקים לעתיד לבא ומצטרו של לויחן שנאמר יכרו עליו חברים, והשאר מחלקין אותו ועושין אותו סחורה בשוקי ירושלים שנאמר יחלוהו בין כענים ואין כענים אלא חברים וכו', וכן גלוסקאות וכלי מילת לא אמרו החכמים האמתיים רז"ל ע"ה אלא לימות המשיח, שכך אמרו בגמרא מסכת כתובות א"ר חייא בר יוסף עתידה ארץ ישראל שתגויא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר יהי פסח בר בארץ בראש הרים, והעולם הבא אין עושין בו סחורה בשוקי ירושלים ואינו בארץ ישראל: ואפילו לפשט דצריהם ז"ל ע"ה אינו אלא בגן עדן שכך אמרו בתלמוד עתיד הקב"ה לעשות מחול ללדיקים לעתיד לבא בגן עדן, וכבר אמרו בגמרא א"ר חייא בר אבא כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים וולתך וגו' ישסה למחכה לו: ויין המשומר בענביו מחלוקת

בה, ולאותה האמונה המקולקלת שאמר שהיא אמונת התלמוד אינה לא אמונת המקרא ולא המשנה ולא התלמוד: במקרא וקרא מלא כתוב ושמרתם מאד לפסוטיכם כי לא ראיכם כל תמונה, וזה האיש רבי שלמה ור' דוד בר' שאול באמונתן עשו לצורה יתברך תמונה ולא הרגישו: ובמשנה משנה ערוכה במסכת חגיגה שנינו כל המסתכל בד' דברים אלו ראוי לו כאלו לא בא לעולם: מה למעלה ומה למטה ומה לפנים ומה לאחור, וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו כאלו לא בא לעולם, ואלו עניי הדעת ועוירי לב, לא חסו על כבוד קונם ודברו בזה שיש למעלה והם למטה מטה: ובתלמוד גרסינן בגמרא דחגיגה, ולא במעשה בראשית בשמים, מלא הא מילתא דתנו רבנן כי שאל גא' לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ, יכול ישאל אדם מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור, תלמוד לומר ומקנה השמים ועד קנה השמים, ומקנה השמים ועד קנה השמים אתה שואל, ואין אתה שואל מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור: ועוד כשדברו עם צבג' חגיגה ברקיע שעל גבי הסוית אמרו, עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר, כתוב בספר בן סירא צמופלא מוך אל תדרוש ובמכוסה מוך אל תחקור, בזה שהרשית התבונן, ואין לך עסק בנסתרות: ואלה האנשים דברו בנסתרות בזה שלא ידעו ולא הגונו כאלו הם מדברים בגובה מצוי או צווכה גבוהה, אבל פשט מקלת המדרשות וההגדות כאמונתן אם נקחם כפשטן, כי אם באמת אם נקבל ונאמין אותן על פשוטן נכפור בעיקר כולו כאלו המקולקלין באמונתן, ונעבור על דברי רז"ל שזונו שלא נדבר בזה הענין הגדול ככל מה שיעלה על הלב, או נחשוד החכמים ע"ה ונחזיק אותם ככופרים או כשוטים ח"ו, ונהיה עוברין עוד על דבור עלמון ע"ה שהחושד בכשרים לוקה בגופו, וחושד מעתיקי השמועה עמודי הגלות יורשי הנביאים ע"ה על אחת כמה וכמה:

וגם קבל עוד בענין העולם הבא שאמר הלדיק אבא מארי ז"ל אין בו לא אכילה ולא שתייה אלא צינה ודיעה בלבד, והיא המעלה הגדולה שהגיעו לתחלתה חכמי התורה באמת בעולם הזה כדאמרינן במסכת גיטין ובמסכת ברכות, כי הווי מופטרי רבנן מצוי רב ואמרי לה מצוי ר' חנינא אמרו ליה הכי,

והסוד הגרמו לאוהבי החכמה חוקרי דרך האמת
 מהם השרידים אשר ה' קורא על ענין אכילת
 לויטן, יש לו ראייה ברורה מן הכתוב שאמר ישעיה
 הנביא ע"ה, ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה
 הגדולה והחזקה על לויטן נחש ברית ועל לויטן נחש
 עקלתון והרג את התנין אשר בים, ובמסכת מולין
 בסוף גמרא דפרק אלו טריפות כתוב ר' יוסי בן
 דורמסקית אומר לויטן דג טהור הוא שנאמר גאווה
 אפיקי מגנים אלו קשקשים שבו, תחתיו חדודי חרש
 אלו סנפירין שפורח בהם, ולמה הוצרך לומר שהוא
 טהור מפני שהקש נחש דכתיב על לויטן נחש ברית,
 סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתקש לדבר טמא טמא
 הוא קא משמע לן דלא, וזה מפני הוצרך הסכרו
 להמשכת המציאות כי טבע המציאות חייב כן, ואף
 על פי שאין ראוי לדבר לאלו הטפסים עורי הלב
 פירוש סוד זה הענין, כי יודע אני שלא יכנס במוחם
 המזוהם, עזר במילין מי יוכל, וארמוזו בו דבר סוד
 למבינים שישמחו בו, ויערב וימתק להם כפי תאוותם
 וחשקם ללמוד חכמות אמתות, שהן נכללות בדברי
 הנביאים והחכמים ע"ה, יודע הוא מה שאמרנו רז"ל
 כל מקום שנאמר נביאים ביום ההוא הוא לעתיד
 לבא, ולעתיד לבא כמו שאמרנו משמע לימות המשיח
 במקומות, ולעולם הבא ג"כ במקומות, ואמרנו בתלמוד
 הוא נחש הוא מלאך המות הוא יצר הרע, אם כן
 כפי מה שמעיד הכתוב ודברי התלמוד כמו שהוכחנו
 למעלה ממה שכתוב בסוף גמרא דפרק אלו טריפות,
 נקרא לויטן נחש, ונחש נקרא עוד יצר הרע בדברי
 רז"ל, ומלת אכילה היא מוגזרת כליון בהנחתה
 הראשונה, כי כשאוכל אדם הוא מכלה הדבר הנהיה,
 ועל כן נקרא הסכין ומכלת שהוא מכלה כל דבר
 שיכרת בו, אם כן אכילת לויטן על דרך המשל,
 וסודו הוא כליון לויית התאוות הסקופות באדם, במשול
 בו היצר הרע הוצר הוצר אורו והמונעו מלהשיג
 מעלות שכל האנושי, וכשיכלה ממונו ולא ישלוט עליו
 אלא אדרבא הוא יתשול בו, כמו שבוקש ממונו
 בהתחלת היצירה שאמר ואתה תמשול בו, ויתגבר
 עליו, יראה לו כאלו אכלו בסעודה, ואז ידע את ה'
 אלהיו בהדבק שכלו וכפשו בשכל הפועל וחזר הוא
 והוא דבר אחד, ואז יהיו כל פעולות שכלו ונפשו
 ליות תן בראשו, כי כלו ואצדו ונאכלו המונעים, והן
 התאוות הגופניות, כי לא ישלטו עליו, והנה חזר
 ושז לויטן להיות ליות תן בראשו, וזאת היא סעודת

יש בו סכך אמרו בתלמוד מאי עיין לא ראתה אלהים
 זולתך א"ר יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו
 מששת ימי בראשית, רבי שמעון בן לקיש אמר זה
 עדן שלא ראתה אותו עין מעולם, וא"ת אדם הראשון
 היכן היה בגן הים, ושואל תאמר גן הוא עדן ת"ל
 ונשר יונא מעדן להסקות את הגן, הנה פירושו למצין
 שותן שכן של דיקים לעולם הבא אינו שהיה בו
 אדם הראשון, וזה לר"ך דקדוק בינה ועומק חכמה,
 שלא יגיעו אליו אלו עורי הלב להצין אותו, והדבר
 שהציוו אותו הוא יין המשומר בענביו כפשוטו שאמר
 ר' יהושע בן לוי, והנה נאמר לו אם יין המשומר
 בענביו וכיוצא בו שדברו החכמים האמתיים רבותינו
 ע"ה במדרשות לימות המשיח כאשר יראה מסעודת
 לויטן וכלי מלת וגלוםקאות, לא נחלוק עליו בזה
 אפילו אם יקח הוא וחביריו שהענין כדעתו הדברים
 על פשוטן, ואין בזה קלקול אמונה, כי כלם מאמינים
 שבמות המשיח אכילה ושחיה יש ופריה ורביה,
 ככתוב והיה כי תרבו ופריחתם בארץ בימים ההמה
 נחש ה', ולא תשאר דאגה ולא אנהה ולא מלחמה
 ולא שנאה כי אם ששון ושמוחה, וגם יהיה בהם דעה
 מרובה ככתוב כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים
 לים ומכסים, כי אין בין העולם הזה לימות המשיח
 בטבעו של עולם שינוי, כאשר למדנו רז"ל באמרו
 אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד
 מלכיות בלבד, ויש לנו בעולם הזה אכילה ושחיה פריה
 ורביה, חכמה ודיעה בינה והשכל, וכך בימות המשיח
 תענוגי גוף ותענוגי נפש, וכולם מיתלים ומתפנים
 לישועתו של הקב"ה, ונלפס אנחנו עובדי ה' החפלים
 אהבתו ועבודתו לאותה הישועה בעבור ידיעה
 שעתידה להיות זה, ככתוב ולא ילמדו עוד איש את
 רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כלם
 ידעו אותו למקטנם עד גדולם נאם ה' כי אסלה
 לעולם ולתטאתם לא אזכור עוד, ונלפס הוא וחביריו
 לסעודת לויטן וגלוםקאות וכלי מלת וכיוצא בהן
 כפשוטן של דברים, ואין בזה קלקול אמונה, כי אין
 לה' מעצור לעשות כמה נסים וכמה נפלאות יוד ה'
 תקצר, כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ וכו',
 ומי שיקח מדבריהם ז"ל דברים אלו וכיוצא בהם
 לימות המשיח כפשוטן יקח, ומי שיתן להם סוד הרי
 פשוטן משל יש לו על מה שיסמוך, והוא דבריהם
 ע"ה שאמרנו אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא
 שעבוד מלכיות בלבד:

וטבור, וכשר ופסול, ונלמוד וזה ונאמר רב תנא
 הוא ופליג, ובגמרא מסכת ברכות אמרין מרגלא
 בפומיה דרב העולם הבא אין בו לא אכילה ולא
 שתייה לא פריה ולא רביה לא משא ולא חקן לא
 קנאה ולא תחרות, אלא לדיקים יושבין ועטרותיהם
 בראשיהם ונהנין מזיו השכינה שנאמר ויחזו את
 האלהים ומוזי בדדרש ר' יהושע בן לוי אומר זה
 הוא יין המשומר בענביו וכו', ובמדרשות וכיוצא בהן
 נמצאו דברי רב חולקין על אותו המדרש וכיוצא בו,
 ונאמר לנו שנועק על אותו היין וכיוצא בו היאך
 יבוס ותאבד מומו תקותו בעולם הבא, מאי חזית
 דסמכת אהני סמוך אהא, אי אפשר שיהיה רב לא
 ידע תקותו ותקות עבדי ה' בעולם הבא, ואם דבריו
 הם כפשוטן הרי נדחו כל המדרשות החולקין על
 דבריו, ואם אתה מוילא דברי רב מפשוטן כדי שלא
 יחלקו על פשט אותן המדרשות, כן אנחנו מוילאין
 דברי אותן המדרשות מפשוטן כדי שלא יחלקו על
 פשט דברי רב. גם אני יש לי לבב כמובס לא נוכל
 אנכי מכם ואת מי אין כמו אלה. ולענין בן עדן
 ובהנס, ודאי פשט דברי החכמים ע"ה הולך עליהם,
 אבל אנחנו רואים צניעה מחלוקת בהנס, ומקנתן
 אמרו אין בהנס לעתיד לבא אלא הקצ"ה מוילא חמה
 מנרתיקה וכו', ומה נלמוד שאין בו קבלה מסויימת
 שאלו היה להם ע"ה בדבר קבלה מסויימת לא היו
 חולקין בדבר זה, זה אומר ככה זה אומר ככה,
 וכן בגן עדן פירשו לנו בתלמוד שעדן המוכן לדיקים
 אינו בן שהיה בו אדם הראשון, וכי אותו עדן המוכן
 לדיקים הוא האומר עליו עין לא ראתה אלהים
 זולתך יעשה למחכה לו, וזה פירושו לחזינים ידוע
 מסוד רמזו יש בעניין בן עדן. ואף על פי שדברי
 זה ר' שלמה כלם הם הבל וריק אלא החכמים באמת,
 זה אשר דברנו מהם הם עקרי דבריו, ושאר דבריו
 שקבל בהם לרבינו נרפטי י"ו אין בהם ממש, אלא
 הטעמים והקשיות על טעמי המצות שזכר הנדיק
 אבא מארי ז"ל בחלק השלישי מואמרו הנכבד ספר
 מורה הנבוכים, ולא זכר קשיא אלא ניכר מדבריו
 שאותן הטעמים אינן נכונים בעיניו, ולא יהיו לעולם
 נכונים בעיניו, כי ראיות לאויל חכמות. וכי אמר
 הנדיק אבא מארי ז"ל סך הוא הטעם על כל פנים,
 אלא כך נראה לו בהכרח הדעת, ואיפשר שיהיה
 למקנת המצות טעמים אחרים ולא נאשים מי שלא
 יקבל אותם, ודי לנו מה שדברנו בדברי האיש הזה:

לוייתן הנרמות שעתיד הקצ"ה לעשותה לדיקים לעתיד
 לבא שהוא לימות המשיח, והוא כליון יצר הרע חבני
 אדם, והריגת הטיין הרובץ בתוך ים החלואות הגשמיות,
 כדי שידעו את ה' ולא יוסיפו לחטוא, כי נחרחק
 מהם השטן המקטרג, כי אז יבוס שכלם שכל בפועל
 תמיד, כי ילא וין הכח אל הפועל ויעלו למדרגת
 הנבואה כמו שכתוב, והיה אחרי כן אשפוך את
 רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ונבוחים, וביאר מהות
 הנבואה שהיא ואמר זקניכם תלומות יחלומון ובחוריהם
 חזיונות יראו, ושאר כמה כתובים הדומים לאלה,
 אשר נבאו הנביאים ע"ה שהם נועדים לזמן ימות
 המשיח, מהרה צימיו יגלה, אמרן והיאך יהיה כל
 זה בשלוט הילך הרע על האדם, והיאך יספע עליו
 ספע מאלה השם ית' בעודו שקוב צים החלואות
 הגשמיות ובמילוי הכרס, והשטן עומד על ימיו
 לשטנו, כמו שהוא דעת אלו הטפסים עורי הלב
 והדומים להם, כי אין דבר הוילא מהמורגש נכנס
 בדעתם ובהבנתם מפני שהם בני בלי לב, ואיך יולא
 הארץ דעה את ה' אלא אחר כליון הילך הרע ותלואותיו
 ונבאו ופקודיו כליון חרוץ, ויתגבר המושכל על המורגש.
 הגם נחרבצ לנו הלשון בזה הענין, וגלינו יותר מדאי
 וזה הסוד של אכילה הסעודה מבשרו של לוייתן אבל
 לא להם אלא לראויים לו כמו שציארנו, וכך ראוי
 שיוצבו דברי הנביאים והחכמים ע"ה הוילאים מגדר
 המורגש. ונחזור לענין הראשון, ואם יין המשומר
 בענביו וכיוצא בו מעניין אכילה ושתייה שאמרו רז"ל
 הגם על העולם הבא, אי אפשר שיהיו הדברים על
 פשוטן אלא על כרחך הם משל, והסוד הוא כפתרון
 המשל לא כפשטו, והנה נפרס לו ולכיוצא בו מדרך
 המשא והמתן הקשיא והפירוק של תלמוד שהם
 רגילים בו ויודעין אותו, לא מדרך שקול הדעת
 בתלמוד, כי כל אמורא מחכמי התלמוד שיאמר
 שמועה ותמצא עליה קשיא ומשנה או מצרייתא
 מדברי התנאים חכמי המשנה, או יתרח דבריו על
 דברי התנא או יבטלו דבריו מפני דברי התנא, ואם
 תמצא מחלוקת בין דברי שני התנאים כגון צרייתא
 ומשנה או שתי משניות חולקות זו על זו, יקשו חכמי
 התלמוד זו על זו וישאלו ויתנו עד שיסו צנייהן או
 תדחה אחת מהן מפני האחרת, זו היא דרך ההלכה
 בכל התלמוד באיסור ומותר, ומייב ופטור, וטמא

גוף ואיברים וחזרת ועשיית לו יחצרך וצריך שמו
 מקום וסוויים ומחיה של חשך וכל אותה האפילה
 שהיא מחילתך ומחיות סכלים שמוותך שהם ומחריצין
 את העולם בסכלותן יותר מן הרשעים, שנאמר בהם
 ורשעים בחשך ידמו, וכן עוד נאמר בהם לא ידעו
 ולא יבינו בחשיכה יתהלכו וגומר, ואוי לנו שנשמוע
 דבר זה בישראל כמו שנשמע בהם בימי ירבעם בן
 נבט על עגלי הזהב, אלה אלהיך ישראל ונאמר לו
 מפני מה קלקלת אמונתך בסוים מקום ומחיות
 חשך, אם מפני פשט אותו מדרש האומר בגמרא
 חגיגה, תניא אמר רבי יוחנן בן זכאי מה תשובה
 השיבתי בן קול לאותו רשע בשעה שאמר אעלה
 על במתי עב אדמה לעליון, והלא מן הארץ ועד
 הרקיע מהלך ת"ק שנה ולמעלה מהן חיות הקדש
 רגלי החיות כנגד כולן וכיוצא בו מן המדרשות, או
 מפני פשט הפסוקים שכתוב עין וערפל סביביו
 וגומר, ישת חשך סתרו, ומפני שכתוב יושב על כסא
 רם וגשם וגומר וכיוצא בו, מעיקרא מאי סבר, אם
 דעתו שכל הפסוקים ודברי החכמים ז"ל כפשוטן
 למה הודה שאין לשם יחצרך דמות וזרה, והלא
 כמה מקראות פשטן שיש לו דמות ותמונת גוף יד
 ה' עיני ה' אזני ה' באלבט אלהים, וכמה פסוקים
 בחזרה נביאים ובכחובים פשטן כך, וגם בגמרא
 ונסכת ברכות תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע
 פעם אחת נכנסתי לבית קדשי הקדשים להקטיר
 קטרת וראיתי אכתריאל"ה י"ה ה' לצאת ונגע לי ראש,
 וכמה מדרשות פשטן כך, ואם הוא מוסיף פשט
 המקראות והמדרשות של דמות אדם ותמונתו מפשטן
 כמו שאמר חלילה לי מלהיות אמתהן כפשטן, למה
 סירס הדברים ועשה ומקלחן כפשטן ומקלחן אינן
 כפשטן, אלו דברי חכם או תלמוד מביין? ואדם כזה
 ידבר בדברי חכם שלא הגיע לסיבת תלמוד אחד
 ומקטיר תלמודיו, כי את רגלים רצת וילאוך ואיך
 תתחרה את הסוסים וגומר, ואני אגלה אל בעני
 הסכל והבינה דעת אלו הטופשים, הם דמו שאין
 קרוי גוף אלא גוף האדם או היותו בלבד, ולא
 תמונה אלא תמונת איברים בלבד, וכשהכבוד הוא
 אש מלהטת או בעל אור בהיר אינו גוף, ולא הרגישו
 אלו עניי הדעת שכל עינם ומוחם שיש לו אורך ורוחב
 וגובה הוא הבוץ בין שיהיה מרובע כבית או עגול
 כעמוד או כדור או שיש לו חיתוך איברים כחיות
 או אין לו כשמים וכאש וכמים וכרוח הכל גופים הם

ומהנה אחמיל בעיני האמונה שכתב ר' דוד בר'
 שאול, שלח ר' שלמה לומר בכתבו שאין איש
 מתחזק עמו על אמונתו רק שני אנשים, זה ר' דוד
 בר' שאול אחד מהם, וזה בשורה שנתועבה התפלה
 אשר קראו אותה אמונה ובינין, עד שלא נשאר
 בה ואמין אלא יחידים כמו שכתוב שנים שלשה
 גרגרים בראש אמיר, יאבדו גם הם מתוך הקהל
 או יבטלו במיעוטן, ומתוך השובתיו על אמונת זה
 ר' דוד בר' שאול ורבו נסיב על מה שאמר ר' שלמה
 בכתבו על עיני האמונה בכסא הכבוד ובמחילה, לא
 יגיע כופר כמוהו למחילת לדיקי ישראל שהם גוי
 לדיק שומר אמונים, התחיל זה האיש שלא ידע מה
 הוא אומר, ואמר באמונתו קלקלתו ואבד אמונת
 ישראל מדעתו ודעת כל ואמין בה ככתוב, אבדה
 האמונה ונכרתה ופיהם, השם יחצרך ויילנו מונה
 כדאמרו רבין ז"ל רחמנא ליגלן מהאוי דעתא, אמר
 להיל עלמו מן הדבה האמורה עליהם ועל מאבדי
 אמונת ישראל בסכלותן, כי חלילה להם מלדמות
 לצורה יחצרך ויתעלה דמות או זרה ויד ורגל או שאר
 איברים האמורים בפשט המקרא, ושמועלם לא דברו
 זה ולא עלתה על לבם זאת, וצריך השם יחצרך
 ושבח ותהלה לשמו הגדול שחזרו וזה המינות והכפרות
 והקיטו מעט ומתדמותם, השם יחצרך ישים מחשך
 עיניהם לאור, ומעקשים אשר לפניהם לויסור, ויהוירם
 למוטב, וירגישו בקלוקל האמונה המקולקלת קלוקל
 אחר באמונה אשר נקו עלמן מוונה, וחזר ואמר
 שדעתן ואמונתן שהם מחזיקים בה כי השם יושב
 בשמים ושם עיקר מעלתו ומחילה מפסקת בינו ובין
 בריותיו, וכן אמר ר' שלמה רבו בכתבו שיש שם
 מחילה מבלתי בינו ובין בריותיו, כפשט דברי המדרש
 וההגדה שכתוב בהם דברי אלישע אחר, שמעתי
 ומאחורי הפרגוד, שאפילו אלישע אחר שקץ בנטיעות
 לא אמר ומאחורי הפרגוד אלא דרך נושן, ק"ו ר'
 שלמה או חכם אחר ומחוי התלמוד או מחוי המושג
 שיאמרו דבר, אלא דרך נושן כרוב דברי המקרא,
 וגם זכר באמונתו חושך עין וערפל המקיפים כפשט
 דברי המדרש חגיגה שהם כפשט הפסוקים, ושאר
 דברי אותה האמונה המקולקלת שהוא עון גדול
 להזכירן או להעלותן על שפה, והנה נאמר לו, עני
 דעת! מה שאחיה יושב בחשך הסכלות, כי יש יתרון
 לחכמה מן הסכלות כיתרון האור על החשך, מפני
 מה הודית שאין לצורה יחצרך דמות ותמונה ולא

ופני שיש להם סיוס ומקום ותמונה מן התמונות, תמונה פנים ועורף ואיברים כאלם וכבשהם או תמונה עגול כשמים וכשמש וכירה וככבים, או תמונה אחרת כתמונת ארון או מנורה או שלחן ומפני זה אמר הכתוב בכלי המשכן וראה ועשה כתצניתם אשר אתה מראה בהר ותרגמו אונקלס השלם ע"ה יודע סתרי התורה על השלימות בדמותהו, אף על פי שאין למנורה ולשלחן דמות איברי האדם, ובכסא הכבוד אמר יתקאל הנביא ע"ה דמות כסא, ועל הכבוד שעליו טראה בחייו במראה הנבואה אמר ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. ולפי זה חסרי הדעת עורי הלז וקולקלי האמונה הכופרים, שאמרו שיש לבזר יתצרך ויתרום על סכלות ומחשבותיהם דמות ותמונה כמו תמונת האדם, השוו מדתן ולא חלקן דבריהם אלא העמידו דעתן על דברי הכתובים ודברי החכמים ע"ה שהם כפסגן, ואלו חסרי הדעת האחרונים חדשים וקרויב באו לא השוו מדתן, אלא ילאו מדעת הכופרים שחלו אמונתן בדמות ותמונה כתמונת האדם, ולא הגיעו למעלה מיוחדי השם יתצרך באמת, ולא ידעו העניינים שכל גוף אי אופשר שיהיה בלא מקום, ושכל שיש לו סיוס ומקום גוף הוא, ופני זה אמר הקב"ה ע"ה נבואו ע"ה, ואזה מקום ומוחתי, שאינו יתצרך שמו וזכרו גוף שינו במקום, ועוד אמר כי אל חוכי ולא איש בקרבך קדוש ולא אבא בעיר, כדי שלא יעשו בפשטי הכתובים שאמר ושכנתי בתוכם, לשכני בתוכם, והתהלכתי בתוכם, וכיוצא הרבה במקראות הללו. וזה הוא שרמו שלמה ע"ה, הנה השמים ושמי השמים לא יכלולך אף כי הבית הזה אשר בניתי ועוד אמר, ווי יעלה כה לבנות לו בית כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו ווי אני אשר אבנה לו בית כי אם להקטיר לפניו. ואלו המשפטים בחכמתם, המוקולקלים באמונתם, החסרים דעתם יאמרו דברים ויסתרו אותם, והם לא ירגישו אלא הקלוקל שלהם ואין להם דרך ומושיימת, וכן הוא כל סקר כמו שהיו עובדי ע"ה עובדי חלקות רבים פעם השמים ופעם הארץ, פעם החיות ופעם האילנות. כך אלו פעם אומרים על השם יתצרך, המרום מדעתם ואמונתם וידעתם ויתגשח ויעיקר הבנתם, שהוא יתצרך יושב בשמים ושם עיקר מעלתו, וחזירים ואומרים שהוא יושב על כסא הכבוד שהוא למעלה מן הרקיע שעל ראשי החיות שכן למעלה מן השמים,

ואם כן אינו לא בשמים ולא בארץ, אלא יושב על אותו כסא הכבוד שהוא למעלה מן השמים, והשמים כסאות לכסא. ואמרו שכסא הכבוד נבא, ואמרו שיש מחינה מדלת בנין וצין בריותיו, ואם כן תהיה אותה המחינה אינה ברואה, שלפי דבריהם אין דבר מובדיל בנין יתצרך לבנין, ולא יהיה יושב על כסא כמו שאמרו אלא מובדל מונו שהכסא הוא מצריותו, והוא יתצרך מובדל מצריותו במחינה שאמרו, ושואל בריותיו שאמרו שהוא מובדל מהם הם הבריות שהם כמותם בלבד. ואמרו שהוא יתצרך נראה במערה שעתה בה חשה ע"ה ואלהיו ז"ל בלא עין, ואין בזה קושיא דעתם שיהיה הכבוד שהוא יושב על אותו הכסא הגבוה והגדול כפלי כפלים וזו רקיעים כפשט הדרש ושמים ושמי השמים לא יכללוהו נכנס למערה אחת ומערות הר סיני? עפרא בפומם כי חשוכא דעתם. והכסא שהודו שנבא אצל קודם בריאות של עולם כפשט המדרש, והרקיע והחיות והשמים כלם ברואים בלא ספק בששת ימי בראשית, ומי יודע קודם בריאתו של עולם ובריאתו של כסא היאך היה הכבוד דעתן החסירה יושב, שואל באויר היה תלוי וכי האויר אינו ברוא, או בחשך וערפל היה יושב וכי אינם ברואים, ואפילו יאמרו כן עדין הקושיא במקומה עומדת והחשך והענן היכן היו שואל תלויים היו, ואינו יודע דעתן בשמים מה היא, אם הם סוברים שהשמים גבוהים על הארץ כתקרה שעל הבית, הנה אנו רואים בעינינו השמים סובבים כעגול, בפירוש כתוב בצרייתא בגמרא פסחים שחכמי אומות העולם אומרים שהשמש ביום מהלכת למעלה מן הארץ ובלילה למוטה מן הארץ, ואמר רבי נראין דבריהם מדבריו שבים מעיינות לנגין ובלילה רותחין, ואם הם סוברים האמת שהשמים עגולין חוזרין בסבוב כמו שאנו רואין בעינינו מוסיף על ידיעתנו בראיות דעתנו, והארץ עגולה כדור עומדת בתוך אותו הכסא שהם סוברין שהוא למעלה מעל ראשנו על חצי השמים בלבד, ומי יודע על ראש מי על ראש אותן העומדים במזרח או במערב או בלפון או בדרום, שגם יושבי הארץ על עגול הם יושבים, והגובה שעל ראשיהם אינו גובה אחד במקום קבוע, או שאף שואל הכסא גם הוא עגול כשמים, כמו אלו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, השם יתצרך יעילנו מעונש אמונתם שעלתה על שפתם וכחצנו עניינה' דידינו, והיודע כל נסתרות בותן לבות

וכליות יתברך ויתעלה יודע ומזכיר מחשבותינו וגלויים
 לפניו יתברך כונתנו, כי להגיל שאר ישראל ומקלקול
 אמונתם היכה דעתנו להאריך בקולמוסנו בהעמק
 דברי החולין ענייני שקריהן ופחזותם, והמטעים
 עקלקלותם, יוליסם ה' את פועלי האון שלום על
 ישראל, ודי לנו בזה שאמרנו בחסות אמונתם:
 ונדבר עתה באמונתנו ואמונת אבותנו ע"ה הקדושים
 והבאים על עיקרי דתנו, אחוה דעי גם אני,
 וגאמר בקלרה ולא באריכות ורזוי דברים, שאמונת
 ישראל, שהס"ת הוא לבדו ראשון הוא אחרון ומבלעדיו
 אין אלהים, וכל הנמלאים ושמים וארץ ומה שביניהם
 הוא יתברך המזיין ים מאין ככה גדולתו, וגם
 המלאכים הקדושים הוא יתברך בראם, ככתוב הללוהו
 כל מלאכיו וגומר עד כי הוא אלה ויבראו. וזה אין
 בו ספק אפי' אלל המקולקלים והמשובשים בדעתם
 החסירה, והואיל והוא יתברך לבדו ראשון ועור לכל,
 אי אפשר שיהיה לו מקום, שכל המקומות בראים
 הם, והואיל והוא יתברך לבדו ראשון ואין לו מקום
 אינו גוף, שהגוף אי אפשר שיהיה בלא מקום,
 וכמה ראיות מן הדעת ומן הכתובים שאינו יתברך
 גוף, והואיל ואינו גוף אי אפשר שיהיה יושב על
 כסא ולא יהיה בחוך אש ולא בחוך ענן וערפל,
 שכל זה לא יהיה אלא לגוף קנוז המוסיים ים לו
 אורך ורוחב וקנב ועגם ממש, וכל דברי הכתובים
 כגון ה' יושבי בשמים, יושב בשמים, רוכב שמים,
 המגביהי לשבת, יושב על כסא, ברוך כבוד ה' ממקומו
 והדומים להם, הוא משל לגובה מעלתו וגודל אמתתו,
 וגם דברי אונקלוס השלם ע"ה שחרגם דשכינתיה
 בשמיא מלעילא, ויונתן בן עוזיאל ע"ה שחרגם קדים
 בשמי מרווא עילאה בית שכינתיה, קרוב לדעתנו,
 בית גובה מעלתו שהיא למעלה מומעלת השמים
 והמלאכים וצאם, שהם משיגים וגדולתו יותר ממה
 ששיגו סוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם ונפאריים
 תמיד, כמו שנאמר על בית המקדש שהוא שוכן בו,
 לפי שהוא מקום שבתו ועבודתו, וכן כתוב כי אם
 אל המקום אשר יבחר ה' וגו' לשכנו תדרשו ובאת
 שמה, אני ה' שוכן בחוך בני ישראל, ושכנתי בחוך
 בני ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל, והדומים
 להם. וזפני מה אמרו החכמים ע"ה על אבותינו
 אברהם יצחק ויעקב ע"ה, האבות הם הם המרכבה
 זפני שהם השיגו ומאמתת הבורא יתברך קרוב
 מידיעת המלאכים שהם המרכבה, ומקרא מלא כתוב

על אברהם ע"ה ויעל מעליו אלהים במקום אשר
 דבר אהו, ויעל אלהים מעל אברהם. וגם דברי
 החכמים ע"ה בכסא הכבוד ושיבתו יתברך בשמים
 או למעלה מן השמים או בגבשי מרומים כל זה
 משל לגדלו וגובה מעלתו ואמתתו, וקרוב העיין
 לדעתנו על מהלך דרך משל, כמו שפירש הגדוק אבא
 מארי ז"ל במאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים, הלא
 שם הורה אלה הנבוכים ואין לתמוה על זה כי אם
 לא ישמעו זה אלה הכופרים עובדי ע"ז, כי הנה
 הנוגרים לוקמים דברי הנבואים ע"ה על פסגן, עד
 שעשו לבורא יתברך בן ים לו אב ויתר אמונתם
 הידועה, אבל ים לתמוה על מי שחופש עלמו בעל
 תורה וצקי בדקדוקיה וראה מה שכתבו רז"ל על כגון
 אלו הדברים, דברה תורה כלשון בני אדם, שזה הוא
 באמת דבור נכבד, ומסיר כל ספק מומחשבת כל בעל
 לב הראוי לעיין בדקדוקי הדברים כראוי, לא למי
 שמשחשם בקריאתן ולוקח אותן כפשוטן וכמשמען.
 וכל מי שכופר בזאת האמונה ואומר שהוא יתברך
 גוף בעל תמונה כתמונת אדם, או שאמתתו כבוד
 יושב על כסא כפשטי רב הכתובים או פשטי המדרשות
 והסגודת, הוא כופר בתורה שאמרה, ונשמרתם מאד
 לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה, וגם כופר
 בדברי הנבואים ע"ה שאמרו, אין קדוש כה' כי אין
 בלתך ואין זור כאלהינו, ואל מי תדמינו ואשר יאמר
 קדוש, ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, למי
 תדמינו ותשו ותמשלני ונדמה, והדומים לאלו הרבה,
 ואין הפרש בין השמים (והארץ) לענין אמתתו הגדולה
 והמפוארה עד שלא היו שמים וארץ אלא ככתוב,
 אש אסק שמים שם אהה ואניעה שאול ה'ך, וכל
 המקומות הוא יתברך יודע אותן ומה שבהם כאלו
 הוא יושב בהם ככתוב, אם יסתר אים בנסתרים
 ואני לא אראנו נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ
 אני מלא, וכך כתוב בחורה, וידעת היום והשבות
 אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ומעל ועל
 הארץ מתחת אין עוד, ואלישע הנביא ע"ה אמר
 לגחזי נערו לא לבי ה'ך וגו', ולבו לא זו ממקומו
 וגופו אלא הוא משל לידעתו. וזה הוא מה שכתוב
 בחורה והתהלכתי בחיובכם, הוא משל להליכת השכינה
 והכבוד השרוי ביניהן והוא משל ג"כ להליכת ידיעתו,
 כענין דברי אלישע ע"ה לא לבי ה'ך, וזפני זה כל
 בעלי האמונה המקולקלת מיינין וכופרין ואין להם
 חלק לעולם הבא. וזה מה שארז"ל בו, עתיד הקב"ה

לעשות מחול ללדיקים בגן עדן והוא עומד ביניהם
 וכל אחד מראה לו באלצבו שנאמר, ואמר ביום
 ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו וישיענו זה ה' קוינו
 לו נגילה ונשמחה בישועתו. ואין יהיה פשט הדבר
 הזה כמו שהוא, וכל בעלי אמונה טובה ודעה נכונה
 ידעו שאי אפשר שיהיה על פשטו, שאין השם יתברך
 גוף עד שיהיה עומד וצני אדם מראין לו באלצבו
 ואומרים זה לזה, הנה אלהינו זה קוינו לו וגו', אלא
 סוד יש בדבר ומשל הוא והענין כלו כפתרון המשל
 וסודו לא כפשטו. והנני אפרש אותו ברמיזת חספיק,
 עתיד הקב"ה לעשות מחול ללדיקים הוא משל לשמחת
 נפשם בגן עדן, משל לתענוג נפשם ככתוב, כמו
 חלב ודבש תשבט נפשי ושמתי רננות יהלל פי, ומחוקים
 (תהיה) ונדבש ויפת לופים ובינא בזה, והוא עומד
 ביניהם משל לדיעתם ידיעה קרובה יותר מדיעת
 העולם הזה שנאמר בו מרחוק ה' נראה לי, וכל
 אחד ואחד מראה לו באלצבו הוא משל לסיום ידיעה
 המבדלת בין קדושתו לקדושת מלאכיו, והוא סוד
 מחייה המבדלת בינו יתברך ובין בריותיו והמשכיל
 יבין, ומה שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה
 וגומר, הוא שזו היא תקות הלדיקים ושמחתם כמו
 שכתוב אחד ואמר, שמועו אלי יודעי לדק עם תורת
 בלבם וגומר עד ודקתי לעולם תהיה וישעתי לדור
 דורים, פשט פסוקים אלו לישועת הגאולה, ובהם
 רמז לחיי העולם הבא. זאת היא אמונתו ואמונת
 אבותינו ע"ה, ויהא רעוא ומחויא כל כי הני מילי
 מעלייתא תדרשון מן שמואל וכל דין ומדין סמוכו
 לנא. וכל בעלי האמונה המקולקלת פלוני פלוני ופלוני
 והשמועים אליהם והסרים אל משמעתם המתקרבים
 אל חברתם ירדו שאול ולא יעלו, הרחוקו מעלינו,
 לא כאלה חלק יעקב כי יורר הכל הוא. והאל יתברך
 יאר עינינו בתורתו, ויסוככנו באצרתו, וימהר גאולתנו
 ואז תפקנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה,
 וכן יהיה רצון, כן ואמר ה'.

אמר שלמה מרובא רבתי, מצאתי זאת האגרה ג"כ בספר כ"י פי'
 על מורה הנבוכים למו"ה רזריה הלוי, ואחר עיני עורים יש שם
 דומפה זאת, ועוד אני כותב וכו'.

ועוד אני כותב אל אומר השכל והצינה מקור
 החכמה, ומעין המזמה, אשר לו הרקמה,
 איש חיל רב פעלים, יפה מעללים, עומד בפרך

לאנשים הגאונים והאנשים על שריפת הספרים, נבל ניץ ודבר אלהים יקום לעולם ושלומך ושלום
 ישרפו גורמי שרפתם ואשם לא תכזה ויהיה דראון כל נדיקי ישראל וחכמים והספרים שבהם ירבה ויגדל
 לכל צער ולהעתיק אותה לכל דורש ענינה ויהיו אמון! כן יאמר ה' כחפצכם וספן אחיכם החותם
 דינו אמונה, וקוטטא קאי וסיקרא לא קאי, יבש חזיר סנית :
 אברהם בר' משה בר' מימון זצ"ל :

נשלם אגרת מלחמות השם :

מכתב הנשיא ראש הגולה בדמשק

טופס המאמר אשר נעתק מכתב נשיא הגולה אשר בדמשק, אשר שלח בחתימתו באמצע הכתב, ותחיתו הוא אריה עם צורת יד והאריה הגו שוכב והיד זקופה סמוך לראשו, וזאת תחלת הגיורה *):

שלחנו עם ויחתמו שמונתם באגרותם. להחריס ולנדות
 על כל מי שידבר תועה על הגאון רבינו משה הנזכר
 ז"ל או על שום ספר ומספריו והנה הוא בדינו. ואחר
 שרואים אנחנו כי מאן המערער לשמוע את דברינו
 ומוציא דבה על ספר מורה הנבוכים, אין עמו להחלף
 עוד וגזרנו ונדינו והחרמנו בשם וכל איש ואשה
 קטן וגדול שידבר תועה על הגאון רבינו משה ז"ל
 או על ספרו מורה הנבוכים הן בפני יחיד הן בפני
 רבים או שיאמר שיש בו דבר מיונות או שיאמר
 שהקורא ילא לדרך מיונות בקריאתו בו הן שיאמר
 אלו הדברים בפני יחיד או בפני רבים או שימנע
 קריאתו או שינוע לגונו בין בפיו בין בכתב, או כל
 מי שיש בידו כתב או העתקה או הסכמה או אגרת
 חתומה בשמות האנשים או בלתי חתומה שכתובה
 בה לפי אחד מכל הדברים הנזכרים למעלה הן זוי
 ליחיד או לרבים, יתחייב להוציאם מרשותו ומיכלתו
 וימסרם הם והעתקותיהם ביד הנגיד רבינו דוד ש"ץ
 בן הנגיד רבינו אברהם ז"ל או ביד אחד מצני הנגיד
 תחתיו לקבלם ימסרם תוך שלשה ימים משתקרא
 בזרתו (אפילו) בפני עשרה מישראל, ר"ל הם יגידו לקחת
 מן המדברים עמו והם יגידו לו מיד בכתב המסר
 והגדו זה, וכל מי שיביא כתבים עוד ומאיה ומקום

לכבוד אלהי ישראל ולכבוד תורתו הקדושה ולכבוד
 לומדיה ומקיימיה החשורו אנחנו ישי בן
 חזקיה הנשיא ראש גלויות כל ישראל ובית דינו לגדור
 גדר לכל יעלה פורץ כנגד חכמי החורה, כי שמענו
 דבת עמים שיש מערער על הגאון הגדול רבינו משה
 בן הרב רבינו מיימון ז"ל אשר העיר עיני הגולה
 בספריו הנכבדים והיקרים לכל יודעי דת הודתה אשר
 אשר קראו משנה תורה, וספר מורה הנבוכים אשר
 כלל בו כל חכמה תוריית יעריך בו מלחמה להשיב
 אפיקורם וכל כופר בתורתנו האמתית והקדושה.
 ויצוא המערער ויחפא על הספר הזה דברים אשר
 לא כן. ואז הזהרנו והסכמנו על כל מי שוסיף להוציא
 דבה על מורה הנבוכים והמערער עליו, כי לא רנינו
 לענות אלא ח"כ הזהרנו כאשר נתת תורתנו התמימה.
 ועתה לא די לו שלא ננוע ושלא נפחד מחרמנו
 ומנדינו, אבל הוסיף על חטאתו פשע והשתדל ללכת
 אל איי הים הרחוקים והלך וחזר והביא עמו כתבים
 אשר חתימות רבנים בחוכם לפי דבריו, וגוזרים למונע
 קריאת מורה הנבוכים ולגונו גניית עולמים ומקנת
 הסחומים הם הם אשר הסכימו באזהרותינו אשר

(*) נעתק מספר כ"ח והוא כת"י באולר הספרים צעיר וויינין :

גם העבד ומסכים על אשר הסכים אדוניו נשיא
 הגדול ראש הגולה על כל מה דכתוב ומפורס
 לעיל וכתב : יצחק ברבי יהודה ב"ע
 ואני כמותם אלעזר הכהן בר' משה הכהן ב"ע
 ואני כמותם דוד הכהן ברבי משה הכהן הי"ד
 גם אני הסכמתי צדקה ברבי אלעזר ז"ל

גם אני הסכמתי כאשר הסכימו הסכמים וכתב :
 אלישע בר' עובדיה ז"ל

גם העבד הנעיר הסכים על כל מה שכתוב למעלה
 וכתב : יצחק ברבי אברהם ז"ל

גם אני הסכמתי כאשר הסכימו הסכמים וכתב :
 ישועה בר' צדקה ברבי משה ז"ל

גם אני הסכמתי כאשר הסכימו הסכמים על כל
 הכתוב למעלה וכתב : פרחיה ברבי נסים ז"ל

גם אני הסכמתי על הסכמת ראש הגולה ומ"ש וכתב :
 סעריה ברבי אברהם ז"ל

גם אני הסכמתי על הסכמת אדוניו הנשיא ראש
 הגולה וכתב : אהרן ברבי יצחק תשוב"א

דיו לעבד להיות כרבו וכתב : אהרן הלוי ברבי שמואל הלוי מ"ב

גם אנחנו הקהל הדרים בצפת בגלילא עילאה בעת
 שהגענו כתב אדוניו הנשיא והסכמתו ומתימת
 ידו על מי שחזר וערער על חבזי הגאון רבינו משה
 זכר לדיק לברכה, ולא נרתע ולא שב ומהסכמה
 הראשונה אלא חידש המחלוקת, וחזר ועבר לעבר
 הים וחיפה עליהם דברים לא כן עלו על דעת
 הגאון והחזיר המחלוקת לישנה, והצריך חכמי איי
 הים לחזור בדבריהם ולשנות מה שחתמו בראשונה
 כפי מה ששמעו ורובו הבליו האמינו אליו ולא חקרו
 עניינו, ולא ידעו כי אין ראונו אלא לחרחר ריב, וכיון
 שחזר לארץ הצבי החמיל להרבות המחלוקת, על
 זאת נערכו חלנינו תחלה ועמדנו על קבר הגאון ז"ל
 עם מקלת וחכמי עכו וקרניו ההסכמה והסחרמו
 ודינו על כל מי שיראה דברינו והסכמת נשיאנו ולא
 ישוב בכל מאורו וישליך מה שבידו מן הכתבים
 והעתקותיהם והעתקות העתקותיהם אל יד הגביר
 רבינו דוד ראש הסיצה של גאון ז"ל או ליד חמודי
 הנגידים או ליד מי שמונה תחתיו, וכל הרשום בכתב
 אחת וכל השומע וכל המאזין להסכמת הנשיא הנזכר
 ולחתימת בית דינו ולשרים עמו יחולו ברכות עליו
 ועל זרעו ועל עמו ורבותינו יודעים כמה שנואה
 המחלוקת, וכמה אמרו עליהם השלום בענין השלום

שהיה וכחזו בהם אפילו אחד וכל הדברים האמורים
 למועלה אשר מנעום לא יהיה רשאי להעתיקם ואף
 לא להראותם לשום אדם, אלא יתחייב מיד שידיעוהו
 גזרתנו לתתם ליד הנגיד רבינו דוד או לאחד מצניו
 ואם לא יהיה צעיר שום אחד מהם יתחייב המציא
 הכתבים להראותם ולהציאם בפני עשרה מוחסזבי
 העיר המחזיקים בחורת ה' ובדברי הגאון ז"ל רבינו
 משה ז"ל ויצערום מיד, וכל מי שיעבד אפילו על
 אחת מכל גזרותינו הכתובות למעלה יהיה צאלה
 וצחרם וצנידוי וצמתתא הוא והממנים אותו והסוחרים
 אותו וסומוכין כמוהו מצני ישראל וגם כל מי שישתדל
 עוד להציא הכתבים האלה אשר מנענו לקיימם וזנו
 לתתם ביד הנגיד ש"ץ המשתדל שהוא יהיה צאלה
 וצחרם וצנידוי, וכל מי שיערים שום ערמה בעולם
 כדי להשאיר בעולם שום אחד מכתבים האלו או
 העתקתם אשר גזרנו לתתם ביד הנגיד ש"ץ ה"ל,
 המערים שהוא יהיה צחרם וצנידוי ואם ח"ו יהיה
 שום אחד מהממלאים היום באלו (ל"ל בעכו) או
 מאשר יבואו עדיין ויהיה בידו כתב וכחזו בו שום דבר
 מהדברים אשר מנעום ויתן כתף סוררת לגזרתנו
 לבטלי תתם ליד הנגיד או ביד אחד מצניו ש"ץ או
 לחסרם לעשרה מוחסזבי העיר המחזיקים בחורה
 ובדברי הגאון רבינו משה ז"ל לבערם מיד, הנה אנחנו
 מרשים לכל אדם לעשות כל יכולתו להוציאם מתחת
 רשותם אפילו בכח ערכאות של אומות העולם
 והמקיים גזרתנו ישמרהו ויבצרהו אלהי עולם :

בבאן חותם הנשיא ותחת החותם כתב זה :

ואת גזרתי ומתימת ידו אני ישי בן חזקיהו בן ישי
 הנשיא והסכמת חבזי הדיינים ועממה השרים
 והסכמים יברכס לורס, והשומע ישמע והסכל יחלל
 ודוד הזכיר ואמר שמועני אחי ועמוי, ואמרו רבותינו
 ז"ל אם אחי למה עמוי ואם עמוי למה אחי, אם
 תשמועני אחת אחי וצרכתי תחול עליכם, ואם לא
 תשמועני עמוי אחת וארדה אתכם בצבט, כדכתיב לא
 יסור [שצט] מיהודה, בשלום רב וישע יקרב בחדש תמוז
 ה"מ' לזירה :

וזה באמצע הכתב מסביב אלו החתומים
 מקצתם לימינו ומקצתם לשמאלו ומקצתם תחתיו :

הסכמתי על אשר הסכים אדוניו נשיא הגדול ראש
 הגולה ועריה מן שמיא וכתב :

שמואל בן הרב רבינו יחוסף

ובית דינו, והם החתומים תחת האמריי השרים והכונים, אשר כוון לתת מקום לאמת לגדל ולרווחם ולשבח וגם לפאר האמריי הרב מורה דק ז"ל בכל חבוריו הגדולים, ולמונע סגירת דלתי הלמוד והעיון מספרו הנכבד והמעולה מורה הנבוכים המאיר עיני ישראל ומוסר המסוס מפניהם מההרגל והמנהג וסנה ותעוררתי בזה לסבת הגזרות והגרושים ושריפת החבורים הקדומים בעוונותיהם שהיו במערב קסטיליאה וקטלוניא, וגם ממעלה מהם במלכות פורטוגללו, עד שצטת זה מקום ההעחק אשר אלני אפשר שהוא לצדו נשאר באיטליאה וכדי לפרסם האמריי הנשיא המוכר וצית דינו, רציתי להעתיק מהם שנים גם שלשה למען דעת זה לכל אשר מוי חכמת החורה עלתה ולחזק לצבו בשקידת עיון חכמת המורה, מלד החועלת המושג לו, וגם לכבוד ולחפארת ולהתגאות מעלת וחברו הרב מורה דק ז"ל:

וכל המעורר המחלוקת כופר בתורה שנקראת שלום כדכתיב דרכיה דרכי נועם וכל תציותיה שלום, ומכחש באלהיו שנקרא שלום, והאל ישים שלום בין כלל עמו, כדכתיב ה' עוז לעמו יתן ה' יצרך את עמו בשלום, וכל העומד על כתביו זה ומוטה אחר השלום יתצרך בצרבת אהרן ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום:

וכתב משה הכהן בן הרב הגדול רבינו יהודה הכהן ז"ל (ק"ל)

עובדיה ברבי שמואל הסכים (עם) המסכימים:

ואלו כמותם אלעזר ברבי תמים ג"ע יצחק ברבי שלמה חגר: ואני דוד קלונימוס מנאיתי מה שכתוב לעיל כתוב בסוף ספר מורה (המורה) מכתובה קדומה וישנה הרבה כמעט כלתי יכולה להקרא, שצחדש השני בצפולי רציתי לחדש ולגלות לכל מה שהסכים הנשיא מהגולה והזמן שהוא שנת המ"ו ליזירה שהיה שמו הגדול ישי בן חזקיה הנשיא והיה חונה בדמשק הוא

נכתב בנאפולי א' אב מאתים וששים ושש מהאלף השש:

שיר נמצא בבית "י ישן

והוא לאחד מנכדי הרמב"ם ז"ל

לתת באש דת מימיני
קבל אוצר ממטמוני
משנהו משה מימוני
ירחיק מעליו הצפוני
יאיר על נינו קוני

אתי מרבבות קדש
יושר אמרי פי בן עמרם
יושב הכרובים לו בחר
חוק יאדיר יד החורט
ברך (לרב) יועץ ותשועה

מכתב על דבר המורה אשר מצאתי בכ"י ישן

בשנת חמשת אלפים וחמשים ליג'ירה קמו שנית
 חקלת מהגרפתים לעורר על מורה הנבוכים,
 ומדעו הדברים אל הנשיא וראש הגולה בדמשק,
 תנשא ממשלתו! ויידה הוא וזית דינו, וכל קהלות
 ארץ הנבי ורצני עכו, כל איש שידבר תועה על
 הרנוצ"ס ז"ל ועל ספריו, ושלחו הכתבים לברנלוג'ה
 ומסע נשלח אלינו ובראותי אותו נתעוררתי לכתוב
 אלה הדברים:

דבריו נרנן לריב ארה
 אך בדרך לו בכסל
 לילה לא יגה לו סהר
 מי נחלי צדק יבשו אך
 אתמה מחולקים על משה
 מורה צדק הוא ודברו
 היו עלינו לשורה
 אך בשכל אין לו אורך
 יומם לו שמש לא יורה
 צץ המטה ודון פרה
 איך לא זכרו עונש קרה
 כאש ודברם בקרה

שמעו חכמים חלי! ויודעים האזינה לי, משפט
 נבחרה לנו נדעה בינינו מה טוב, השומר
 אמת לעולם, ישמור נפשות הרבנים הגדולים,
 המתלוצצים בחורה ורבי פעלים, אלהי עולם ה' יתן
 מלאויהם, ועולמם יראו בחייהם, יזכו בצל לגיון גואל
 ותהי משכורתם ומעם ה' אלהי ישראל. כי התחילו
 וסיימו נשבת הרב הגדול רבינו משה ז"ל בן הרב
 רבינו מיימוני ז"ל ספרו כבוד לפי האמת ולא החניפו,
 ולא אמרו על מה שיסגו אינו, ועל מה שאינו ישנו,
 כי פלס ומאזני משפט לשונם, קנאו לכבודו ונידו
 המדברים עליו תועה, השולחים פיהם ברעה, והכסיל
 המוניא עליו דברי און ומרמה, ימחו לי וכו', כולם
 הסכימו ונפל פתקא מרקיע דהיה כתב בו אמת,
 כי חתמו של הקב"ה אמת:

חורנו פעמים רבות על כל דברי הספר ההוא
 ודקדקום לפי דעתנו, ולא תנאנו בהם אפילו
 דבה אחת מכל הציבות שמוציאין עליו, וכל מה

שומרים אין לו שורש וענף, ואין להם על מה
 שיסמוכו. הספר ההוא היה צידנו בלשון המחברו
 ובחנונו דבריהם אם כנים הם. יודע כי רוב מה
 שכתב באותו הספר כבר קדמוהו רבן, אלא שהם
 דברו בסתום והוא דיבר במפורש, וזה היה סבה
 שקטרג המקטרג ועטן עליו הפתי טענה, שהוא
 נתברר לנו מדבריו כי הנקודה שסוצב עליו ספרו,
 וכל כוונתו והשתדלותו, לנצל דברי המינים הכופרים
 בחורה הנארים בנארה, וזה מוצאם לתעניין בדבריו
 בעין היושר לא בעין האיצה. ונצבור כי מדת כל
 חכם להודיע אמת, ונדעה לו להרים מכשול מדרך
 ה'. כי כל כח יכריח בעליו לעשות פעלו, גם הוא
 כראותו שיש דעות לפילוסופים שהם כנגד אמונתנו,
 והביאו עליהם ראיות צדים מלבס, והם אומרים
 שהשכל מעיד על אותן הראיות, ושהם לקוחות מומדע
 נטוע בלב מוח החוקן לאדם דעת, וקראו אותם
 מופתים, השם רבינו שמו' אחד יקרא דבריהם ויחשך
 אחריהם בראותו ראיותיהם וידמה וידה להם, ואם
 לא יודה ישאר נבוך, ע"כ חיבר אותו הספר להגיל
 מוצבותו, והדרך לנחותו. כמו שאמר צפ"כ"ג
 מח"ב, וז"ל. ואמנם העירותי על זה מפני שלא תפת,
 כי אפשר שיטען אחד מרבי אדם בספק יספקו
 בחידוש העולם, ותמחר להסתחות, כי באמונת
 הקדמות בכללם סתירת החורה ודבר כוזב בחק
 אלקי יתברך, והיה תמיד מושד שכלך, ומקבל
 מהנביאים שהם יסוד המין האנושי שנאמר. ואנשי
 לבב ישמעו לי ע"כ. וזה משה האיש הלך בדרך
 החורה להזיירה על הנביא שקל שלא ישמעו לו
 אעפ"י שיתן אות, ובכמה מקומות וספרו הזכיר
 שלא יתפתה איש שקבל חורת ה' בדבר מדברי
 הפילוסופים שהוא כנגד האמונה, ואעפ"י שיביאו
 עליו ראיות חזקות לפי דעתם, ושהיה מושד שכלו

ומה שהרחיק מהדברים הגשמיים, ואני שאלתי, והוא התאמץ כי ה' יודע? והשיב כי הוא יודע ממש צדקה: כשמני דברו החרשתי מומי, וידעתי כי לא יתן להטותו אל הדרך, כי היה כפרה סודרה והגיע לגבורת וגם שיבה זרקה בו ולא ידע את ה' וגדל על אותה הדעת מנעוריו: ולדק האומר: כמו שלא ינמיח המטר האבן כן לא ירשמו הדברים בפתי, ולדק המשל בו: חונכי חיוארי מליאך סרוקא: ואני אמרתי עליו:

אל תחשוב כי האנוש ירבה שכלו לרב שניו ואמנם דע כי יש לעול יתרון עלי זקן בו זרקה שיבה ולא ידע

אבל בדבר אחד ולא חפיו זדקה, כי אמר שאינו מוצרך לספר מורה נבוכים, כי אינו נבדק בתורה, ומי יתן ויתנהגו זה המנהג כל הדומים לו ולא יזכריו ולא ישאו שמו על שפתם כי זה טוב להם ולמה יבואו בים עמוק ואינם יודעים לשחות, והם כאבן שאין לה סופכים: כי בלא ספק, יטבעו במולות כמו אבן — לפי שכלו יהלל איש ונעוה לב יהיה לבו, שבתו לפני חכם גדול מחכמי האומות איש מפורסם בחסידות, ובעל מדות טובות ולא היה סר ימין ושחאל וכל אשר תצוה דתם, ויאמר להם, שכל ושלמות רבינו מפורסם וגלוי לכל, ולא היה חכם בחכמה שהיה בהנהגה ומצות אנשים מלומדה אלא היה חכם בחכמה שהיה דעת קדושים, ובחירת חכם שהיה מקור חיים וחורת אלקיו בלבו, ועל כן לא מעדה אשורו — ולא נעתה מני הדרך, ומרגל בפוס הקורא אותו משה השני: ואני אומר על דרך השיר, כי מה שאמר ר' יוחנן שאין דור שאין בו כוונה, על דורו נאמר, והוא בחכמתו ראה הנוגד וסיקטרגו על דבריו, ונצא וידע מה נצא, ולא רנה לאבד ספרו המועיל לחכמים שהם מעטים ואחד בדור בעבור סכלים שהם רבים שאפשר שיקלקלו ולא יצטו כונתו ויסברו סברות כוזבות: והנה בתורה שהוא דבר אלהים חיים מקומות פקרו בהם המינים, והבינו הדברים בהפך הכוונה, ובכיוולת צוה אמרו חז"ל: כי כשהגיע משה רבינו ע"ה לפסוק נעשה אדם, אמר: רצש"ע למה אחת נתן פתחון פה למינים, אמר לו הקב"ה כתוב והרנוה לטעות יטעה, והגרים היו טועמים המן מר כגד: ומי שנפסד דמיונו, ידמה אמת כוזב והכזב אמת: ולא יערב המאכל הערב אלא לבריא, ולוף דבש אמרו טועם לא יתחק אלא

תמיד והביא ראיות ברורות מלך החקירה על דבריהם שחשבו שהיו סמוכים לעד לעולם, וסתר הבינו שבו, שחשבו שיסודו יסוד עולם, והוא באר שטחו אורו תפל וערה עד היסוד בו, וידוי יסוד חומה גדולה סביב החורה לכל יורו המורים אליה, כמו שאמר בח"צ פכ"ו: ולריך שתשמר צוה הענין, כי הוא חומה עליונה, צניתיה סביב החורה מקיף בה יונע אבן כל משליך אליה עכ"ל: ואני אומר כי לא צנה רבינו ומאבני גינת, אלא חומת אש סביב לה אין סוד שולטת בה, ומי יוכל לעשות הדבר הגדול הזה אלא איש כמוהו די רוח אלהין קדישין ב'י: ולי נראה שצורך אחד הכריתו לחבר אותו הספר, בראותו רבים מעם תלמידי דעות וציאות להגשמה ותמונה לנגד עיניהם, ודמות יערכו לו, חושבים שמיחדים, ומרבים, ומחפאים דברים אשר לא כן על ה' אלוהיהם: בפיסה לדק דוברים והעון טמון בחובם, ולא ישיחו לב למה שאמרה תורה: ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כי לא ראייתם כל תמונה, ותמונה אינכם רואים, וזה הגריכו לדבר בתארים בספר ההוא, ובכל הדברים שמוציאים להגשמה: כי עיניו ראו רבים מהנקראים רבנים חוטאים לה' צוה החטא, כמו שכתב באגרת תת"מ אמר: וראיתי מי שיחשבה ומחכמי ישראל וידע בדרך ההלכה ונושא ונותן במלחמתה של תורה מילדותו כמו שהיה חושב, והוא ומסופק אם הצורא בעל עין ואוזן יד ורגל וימעים כמו שצא בחוקת הפסוקים: וראיתי אחרים מלאשי הקלוות גזרו במוחלט שהוא גוף ומחזיקים כטפס מי שמאמין הפך זה וקראו שמו מין ואפיקורם, והבינו דרשות במסכת ברכות על פסוטיהם ע"כ: ואחד מהרבנים כתב על מה שכתב בספר המדע, והאומר שיש, אלא שהוא גוף ובעל תמונה וכו': ואמר ולמה קראו מין לזה וכמה גדולים וטובים מומנו הלכו בזה המחשבה לפי מה שראו בחקראות ויותר מה שראו בדברי האגדות המשבשות הדעות: ע"כ: ויתכן שהיו גדולים מומנו בקומתם וטובי מראה ובריאי בשר: ואני לא אומר בעדם שהיו קטני תמונה אש האמינו גשמות או מקרי, אלא אומר כי אצדה האמונה תלצם ונכרתה מפיהם: ורבינו ז"ל דיבר מזה הענין בפרק ל"ה מחלק ראשון, ודיבר במה שאמר זה הרב שהלכו באותה המחשבה לפי מה שראו בחקראות: וגם אני ראיתי מהם רבים, ואחד הוא מוחזק ברב גדול, והיה מהקנינים, והיה מדבר תועה על רבינו ז"ל בהרחיקו

לנעימים החיים בנעם ה' וע"כ אמר המדבר ברוח הקודש: מה נמללו לחיי אחרותיך, ולא אמר לחיך ולפס: לא יחפץ כסיל בחנוה כי אם בהתגלות לבו, יש חולקים על גדולים מהם לקנות להם שם ולחפץ יזכרו. ואין תימה אם העם ידברו ברבינו, כי כבר דיבר העם באלקים ובמשה, והפוסעים חזטן אמרו אויל הנביא משובט איש הרוח: רק התימה מהמוחזקים בחכמי לב היו במורדי אורו. והם השכילו דרכיו בתורה וראו הליכותיו בה, ידעו כבודו ומדרו בו. ומעלתו ומסותרת בלבם וכיחיושה בפייהם. הוילאו דבת ספרו ולא תרו אותו, כי ידיעתו פליאה מהם נשגבה ולא יכלו לה, לא ידעו להזכר ועברו על מה שאמרו חז"ל. את ה' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, אדבו מהם כל גבורי התורה הנקראים אישים, ושמו כלי מלחמתם התרפה והגדוף, שהם כלי הנשים, שהם קנטרין, ולא להורות דבר אחד הם באים, אלא לקפה כדבריהם. והשגאה שהיא הקנאה השורה ומקלקלת, גורמת להכחיש האמת והדעת ומסכלת. וסבתה וחלה לב יבושו ויכלמו ויחלספרה, והוא כי אכל בשרא שמינא והם גורמים גרמי ולא הניח להם מקום להתגדר בו, כי לשונו כסף ובחר:

ועוד ראיתי בימי הבלי דעה אחרת, וחנופה יולאת, הלך טוברת, כי סכלים שלמדו ראשי דברים מהחכמה ולא העמיקו, ושחתו והעלו לבם טיגא. כתבו על רבינו שנוה, כדי להוילא להם שם שהם מחזיקים ידי האמונה, ויש בהם שורש פורה ראש ולענה. תאלמונה שפתי שקר הדוברות עתק על לדיק מושל ביראת אלהים, הזריח בארץ מאפליה נגוהות, עשה חיל בתורה הפליא לעשות, והיה זקן שקיה חכמה, ולא זכרו הסוד טעשה, שנתן בני תלמוד העזים נתיבה, והשיב שלום בין התלמידים והשצית מדון ומריבה, הודיע הלכה למעשה, ולא ינטרך להדורי אפירכי ואשינויי ללאת מדתי אל דחי ומקשיא לקושיא, ולבסוף סלקא בתיבתא בקלים וחמורים, ואספ פרורי התורה הפזורים, וקמו נד אחד, כל רעב ישא עומר עד שיהיו מזויין דק ונלאים, ולא ינטרך ללקוט שבליים בעמק רפאים. חכמים יפנו דעת האומר כי לבות הסורים לסודות קברים, וגלות סודות האלקות כפירה, והחכם הננוע דבש וחלב תחת לשונו. אם יאמר החכם שאין ראוי לגלות דברים שהעתיק וצריכותו לדיק חי העולם, כי הדורש

אותם מתגאה ומצוה על כבודו, ועוד כי הכרובים ולהט המרצ המתהפכת שומרים דרך עץ החיים ושים כדברי רבינו מקום לטעות (לטעון) היו כשגבה, והרם לדבר כדברים החוטא בהם חטא אחד יאבד טובה הרבה. מה ידעו ולא ידע? וזה וכל כיונא בו לא נכחד זמנו, ועל כן צאר בפתיחת ספרו האורך שהלרכו לדבר באותם הדברים, וכל דבריו היו לשם שמים, והחושד בכשרים לוקה בנפשו. דרך אמונה יבחר לו המשכיל, ואם איש מזרע הקדש נדבה רוחו אותו להיות תורתו אמונתו, שדי דקילי זקיף להו, ועולם עיניו ומראות בשום חכמה אחרת, כי לפי דעתו הרואה בהם רואה צרע ומשמרת הקדש נפשו שומרת, ומפנה עלמנו לתורה ולמנות, ואין לו עבודה אחרת. אשריו ואשרי חלקו כי ירחיב לו במלאכת ספקו יען בלחמה של תורה נפשו אוכלת, ומימיו שותה, וטוביו לגברא דהוי גופא דריפתקא לאוריתא. ואם יונא אחד עושה התורה עקר והחכמה טפילה ולעמים רחוקות וצשעת הפגאי יתעסק בספרי חכמי המחקר לדעת האמת אתם, ולנסות, ומלמד להבין ולהורות אבל לא לעשות, גה זה בחר דרך אמונה, ובה הלכו ומרבותיו הראשונים. כי שמואל שהוא גדול בתורה אסטרונוגים היה, ועליו אמרו שקוד מני? שמואל שהיה שקוד ללמוד תורה ולהשיב לאפיקורס. וחכמי ישראל היה נושאים ונותנים בחכמה עם חכמי האומות כמו שמכר במקומות רבות בתלמוד, וכר עקיבא עם זוקן, והוא משיבים אותם לפי המחקר והיו נותנים להם ראיה ומספקת על דבריהם. והיו רואים אותם ומקצלים האמת מהאומות כדבריהם, בגלגל קצוע ומזלות חוזרים, כי תפארת היא לישראל בהיות בהם חכמים משיבים לחכמי האומות צשיטתם, ויפה פי' המפרש: כי מי גוי גדול בעבור חכמי לב ויראי ה'.

למה זה מחיר ציד כסיל לקנות חכמה ולב אין. רבינו הודיע בספרו מי הראוי לקרוא בספרו ומי הוא שאינו ראוי, באמרו: זה המאמר לא חברתיו אלא למי שהתפלסף וידע מה שהתבאר מדבר הנפש וכחותיו, והפורץ הגדר וכו', ואם מי שאינם ראויים לקרוא באותו הספר לא יתפתו בו, וירחיקוהו מעליהם כדין. עומהם שלא לקרוא בו כלל ותצא עליהם צרבה, וזה כבוד רבינו ז"ל, כי הוא הזהיר על זה בכמה מקומות; אבל המשדלים והיגעים לאבד זכרו מני ארץ ולא שם על פני תבל חוץ ולפני ולפני, יגעו

עד שמוצא את המרגליות, וכשמוצאה משליך המרגלות
 מידו ונוטל המרגליות דרכי החורה דרכי נועם וכל
 נתיבותיה שלום ואם המחלוקת רעות רבות גורמת,
 כ"ש כשתהא על האמת, כי החולק על האמת חולק
 על אלקי האמת ועל תורתו שהיא אמת נפל בין
 אנשים שלא הורגלו לקרוא בספרי החכמה, ולא למדו
 לשון ערבי, שרוב ספרי חכמה ומחברים באותו
 לשון וע"כ הקורא באותו ספר בערבי לא ישתבש
 כמו שישתבש הקורא אותו בהעתיקה, ובלבד בהעתיקה
 השנית, כי ההעתיקה הראשונה יש בו שגיאות
 במקומות מועטים, ואלו הים פנאי להכנס המעתיק
 אותו הים מחקן, אבל ההעתיקה השנית הים רבים
 טעויותיה, והישר שבה לא יומלט מעקשות, והמעוות
 לא יוכל לתקן והסך הכוונה במקומות רבות, וזה
 לבאר, והשים לבן גדולה על פי הבאר ואני אומר
 כי המשכנה באוכל משכין בו עולה ואני מודה
 בדברים שדברתי שהים לי לחשות ועגור צמילין מי
 יוכל, והארתתי בדברים שהים לי לקר, והבא צמים
 עמוקים לא יוכל לנאת אל השפה והרהר ואל אלקי
 ישראל צרמוני וצרוז חסדיו יקח מועד ומשרים
 ישפוט, והדברים המוכסים ממונו, יהיה לנו לפנים,
 כמו שכתוב: והולכתי עורים בדרך לא ידעו
 אדריכס, אשים ומשך לפניהם לאור, ומעקשים
 למוישר אמן סלה:

לדיק וייעפו וכסול וכסלו מי שהוכה בסמורים ויזקהו
 אור השמש ולא יוכל להסתכל באורו ויסתום חלונות
 בידו כדי שלא יכנס בהם האור, היכולת בידו, אבל
 לא יוכל למונע שלא ירח על הארץ ומי שאין לו
 עסק אלא בהויית דאציי ורצא, איך יוכל לקום על
 אים שהכל בו, והוא אונר בלום כ"ד עקיבא בנורת
 יאורים, וכל יקר ראתה עינו:

שועל איכה יפרוץ חומה	יסרו אותה בעלי חכמה
וזבוב מות איכה דמה	כי בכנפיו יחשיך חמה
קרית ספר מאז קרמה	כל עמה גבורים המה
איך יערבו לה מלחמה	חלשים וה' שמה
איך יפרו אמרה תמה	על פי אבשלום היא שומה

כמים עמוקים ענה בלב אים תבונה ידלנה, אים
 יוחל החכם לדעת סוף כוונת רבינו באותו
 הספר ומקריאתו פעמים רבות מבני עיון גדול הן
 תוחלתו נכזה, ע"כ אני אומר תמה אני אים יש
 בארמות האלה מי שירד לעומק כוונת רבינו באותו
 הספר, ואם יש אחד אין שני לו כי כוונתו תודע
 בקריאת ספרים אחרים שהם עקרי ספר החכמה,
 והמתיגע להבין כוונתו מספרו בלבד ייגע לדיק,
 ודברים רבים נכתבו בו כדי להעלים הכוונה, ולא
 תושג אלא צעיון גדול ודקדוק ענוס, משל למרגלית
 שנפלה בין החול, אדם מומשם בחול וכוצרו בכברה

נשלמו אגרות קנאות, בעזר אלוהי צבאות

1000
1000
1000

1000